

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

پرورشیده در کربلا ۵۰

فیه فیء

الفقه المکرم

نویسنده: احمد علی شاهر

ویراسته: نوری فارس و همکاران

پیشانیچنه و ویراسته ویراسته ویراسته ویراسته

محمود احمد محمد

به رنگ پیکر

عاشور، احمد عیسی.

الفقه المیسر. کردی.

فقیهی ئاسان: (فقه المیسر) / نووسەر احمد عیسی عاشور؛ وه‌رگیرانی نوری
فارس همه‌خان؛ مصحح محمود احمد محمد. -- تهران: نشر احسان، ۲۰۰۷.

ISBN: 964-356-565-3 (دوره)

ج ۲

ISBN: 964-356-563-7 (ج ۱)

ISBN: 964-356-564-5 (ج ۲)

فیبا.

کردی.

۱. فقه شافعی. الف. فارس، نوری، مترجم. ب. محمد، محمود احمد،

Muhammad, Mahmud Ahmad مصحح.

۲۹۷/۳۳۳

BP ۱۷۷/ع ۲۷۰۴۷

۸۵-۳۵۴۰۴

کتابخانه ملی ایران

فقیهی ئاسان (به‌رگی یه‌که‌م)

احمد عیسی عاشور

✦ نووسەر:

نوری فارس همه‌خان

✦ وه‌رگیرانی:

نەشری ئیحسان - تاران

✦ بلا‌وکار:

یه‌که‌م - ۲۰۰۷

✦ چاپی:

مه‌هاری - تاران

✦ چاپخانه:

۳۰۰۰ دانه

✦ تیراز:

(۸۳۱) ی سالی (۲۰۰۶) ی وه‌زاره‌تی روشنبیری پیتراوه

✦ ژماره‌ی سپاردنی:

➤ فروشگاه شماره ۱: تهران - خیابان انقلاب - رویروی دانشگاه - مجتمع فروزنده - شماره ۴۰۶ - تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

➤ فروشگاه شماره ۲: تهران - خیابان ناصر خسرو - کوچه حاج تائب - شماره ۳۳ - تلفن: ۳۳۹۰۲۷۵۰

سندوقی پستی: تهران ۳۸۵ - ۱۱۴۹۵

ISBN: 964-356-563-7

ISBN: 964-356-565-3

ژماره‌ی نیونه ته وایه‌تی (ج ۱): ۷-۶۶۳-۳۵۶-۹۶۴

ژماره‌ی نیونه ته وایه‌تی ده‌وره: ۲-۵۶۵-۳۵۶-۹۶۴

نشر احسان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیشہ کی: بہ پیونووسی وەرگیر:-

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين.

له پاش سوپاسی خودای مهزنو، ناردنی دروود بو سهر گیانی پیروزی پیغمبهر و یاران و هاورپیان و پهیرهوانی، عهرزم نه مهیه له خزمه تتاندا: نه نامه پیروزمیه که واین له خزمه تیدا، نه صله که ی پیشه وای گهره و خواناس (الامام تقی الدین ابو بکر محمد الحسینی الحصنی الدمشقی) دایناوه و ناوی ناوه (کفایة الاخيار في حل غاية الاختصار).

مامؤستای گهره و مهزنیش: نه حمه د عیسا عاشوور سهر له نوی به شیوازیک زور جوانی ناسانی رهوانی نوی نه مکتیبه ی دارشتوته وه، نه گهر له شوین خوار و خیچی و ئالوزیه که له عیبارته ی عه صله که دا بووبی راستی کردوته وه، هه تا مهردوم زور به ناسانی له بابته و مه بهسته کان حالی ببن، له شوین پیویست به زیاده ی هه بی زیادی کردوه، جار و باریش شتی که سوودی که م بیت له بهر کورته کاری کرتاندویه تی، به لام جه وهه ری نه صله که نه وه ی سوودمه ندبی وه که خوی ماوه، جهند

له راستيدا نرخى هه موو شتى به پي سوو ده كه يه تي، هيچ
 شتي كيش وه كوو خزمه تي ئاييني پيروزي ئيسلام به سوو دنييه،
 به تايبه تي له بواري ته فسيرو حه ديئو شه ريعة تدا، جا له بهر
 نه مه هه ميشه ئاواتمه كه خزمه تي بهر نامه كه ي خوا بكه م،
 هاوكات له گه ل خزمه تي گه لي كوردي خو ما، به راستي نه مه
 كتیبه يش نهو دوو ئاواته م ده يني ته دي، له بهر نهو له سهر
 داخوازي بري له دوستو برادران، كه يه كي لهو بهر پژه
 نازيزانه جه نابي ماموستا مه حمود نه حمه د موحه مه د بوو، هاتم
 نه م په راوه په سه نده م و مرگي پرايه سهر زماني شيريني كوردي،
 هو ي نه م پيشنياره فهداره ي نه م زاتانه يش ده گه پژه وه بو نهو
 كه به بپرو بو چووني نه وان به نده ي هه ژار نه هلييه تي هه لسان
 به م نه ركه پيروزم هه يه، گهر چي من نه مه به حوسني فه ن
 دمرانم و له مه يداني واته: بهرين و گوشاددا خو م به فقه ي و
 شاگرد دمرانم، له گه ل نه وه يشدا ئوميدم قه وييه به رحمه تي
 خوا كه له م كاره پيروزه دا يارمه تيم بداو سهر كه وتووم
 بفهرموي و خو ي ماموستاييم بكاو، جيگه گرانه كانيم بو ناسان و
 حهل بكاو گومانه جوانه كه ي نه وان به راست بگي ري. له راستيدا
 حالي بوون له م جوړه په راوه، شارمزا ييه كي ته واوي له زانسته
 شه رعييه كان ده وي.

ليږدا يېم خوشه ناماژه بۇ نهم چەند خاله بکهه:

(۱) مامۇستا ئەحمەد عاشوور لە پېشەگىيەكەى خۇيدا وەسپىكى
جوانى زۇرى ئىمامى شافىعى دەكا. بەندەيش دەلیم: خەطىبى شەربىي
لە سەرەتای بەرگى يەكەمى (مغنى المحتاج) دا دەفەر موى:
(ئەو فەر موودەيەى كە حەزرىت (مروودە خواە لەسەربە) دەفەر موى: زانايەكى
قورەيشى لەناو ئۆمەتى مندا هەل دەكەوى جىهان پەر دەكا لە زانست)
مەبەست لە ناماژەى ئەم فەر موودەيە ئىمامى شافىعىيە، (رەزە خواە لىبا).
جا نازىزان! كەسى پېغەمبەرى خوا (مروودە خواە لەسەربە) ئەنا خوانى
بى و مەدحى بكا، ئىتر من هەرچى بلیم بەهەزاريەكى ئەو نابی،
سوپاس و ستایش بۇ خوا كە لە پەيڤەوانى مەزەبى ئەم پېشەوا
مەزنەين. ليږدا ئەمەتان عەرز دەكەم: لە راستىدا هەردوو مامۇستای
دانەرى ئەم كتيبەدانانو زاناو شەرىعەتزان و مەلان، خوابكا كارەكەى
بەندە جۆرە تەواو كەرى بىت بۇ كارە پىرۆزەكەى ئەوان، ئافەرىن بۇ
خۇيان كەم كەسم ديوە وەك ئەوان كە حوكم و بىڤارەكان بە دەقى
رۇشنى كىتاب و سونەت و بە ئىجماعى ئوممەت رۇشن بکەنەو. ئەمە
يەككە لە ھوى برەوپەيداگردنى ئەم كتيبە.

(۲) (لە راستىدا ئەم كتيبە كورتهيەكى پوختى شەرە، لەسەر
رېڤەوى ئىمامى شافىعى، وە بۇ رۇشنىرى ئىسلامى لەم چەرخەى ئىمەدا
مامۇستايەكى دلسۆزى نەرمو نيانى زمان شىرىنى ھاوپى خوشى
مەشرەب خوشە، خوى لە باتى مامۇستا فىرى شەرىعەتمان دەكا، بە
تايبەتى بە شىوازيكى جوان و ئاسان و رەوان فىرى بەشى عىبادەت و

موعامه لاتمان دهكا، كه نهم دوو به شهيش بۇ نهم رۆزگارەى نيمه، بۇ
نههلى دين، زۆر زۆر پيوستن، ههر له بهر نه مهيشه كه نه مېرۆ نهم
كتي به له ناولوو رۆشنيره ئيسلاميه كاندا فروختو برهويكى چاكى بى
مانه ندى ههيه، له خوا داوا دهكم كه به به خششى خوى له
تهرجه مه كهيدا سهر كه توومان بهرموى، وه بۇ شاپيهكى گه و رهى له
نامه خانهى كوردى پېپر بكا ته وه) نهم دمرفه ته به ههل دمزانم كه عه رزى
نووسهره كورده نازيزه كانمان بكه م: (نازيران! ده توانين له ريگه
وه گيرانه وه گه و ره ترين خزمهت به ناين، به ژيان، به زمان، به نيشتمان،
به نه ته وه، به مرفا يه ته بكه ين، نهم هه موو كوڤره و مرييهى كه نه مېرۆ
گهلى كوردى تيا به، له گه ل نه وه هه مكه تالاهى كه نه مېرۆ ده يچيژى
ماكه كهى ده گه رپ ته وه بۇ دمردى نه خو ينده وارى. كه واته: مه رد نه وه
مه ردميه كه به نووكى خامه په ردهى نه زانى له سه ر دل و چاو و گوڤى
كوردى ها و لا تى سته مديدهى خوى بدېر و به سورمهى زانستى به سوود
به تيشكى ناينى راست و دروست چاو هكانى برپيژى و پرپان بكا له نوورى
رۆشنيرى!).

نازیزان! تەكلىفى مالا يۇطاق لە كورد مەكەن، كەواتە داواى
يەككىتى و يەكگرتن و براىى و تەباىى و كوردايەتى و مەردايەتى و خو
نازاد كردن و نىشتەمانپەرورى و خزمەتى كوردو كوردستان و نايبين و
نىشتەمانيان لىمەكەن، هەتا لە پيش ئەوەدا روڭنېريان نەكەن، چونكە
ئەم جوړه ئەرکانه به مروڤى داناو زانای دلسوږى ئەم خاك و نشتەمانه
ئەنجام دەدرى، پيشەى نەزان و مروى دوور لە بىرى خواناسى هەر دزى و
جەردەيى و خوځوړيه!

۳) بۇ ساخكردنهوى ئەم پەراۋە بەهرەم لەم سەرچاۋە
متەمانەپپىكراۋەنە وەرگرتوۋە: شەرىعەتى ئىسلام، مامۇستاي مامۇستايان
جەنابى گەۋرە سەرۋەرمان مامۇستا مەلا عەبدولكەرىمى مودەرىس،
موغنى موحىتاج ھى خەطىبى شەرىپىنى. فەتھولموعىن. الفقه على
المذاهب الاربعه. شرح المحلى على المنهاج. جلال الدين المحلى.
ھەرۋا بەهرەم لە سەرچاۋەكانى ساخكردنهوى تاجول ئوصول و رياض
صالحين و تەجرىدى بوخارى وەرگرتوۋە كە سوپاس بۇ خۇداى گەۋرە
مىھرىبان ئەم سى كىتەپە پىرۋزانەشەم بە تەۋاۋى كىرۋە بە كوردى.

خۇدايە! بە بەخشش و مىھرىبانى خۇت لە خۇمان و كەسوكار و
دۇست و برادەرمان و لە مامۇستا و فەقىمان و، لە مردو و زىندومان خۇش
بە، خۇايە! خۇمان و كەسوكارمان و منالمان و منالى منالمان لە ھەردو
جىھاندا لە پەناى خۇتا پەنايە، خۇايە! رەھمى بە ھالى ئەم گەلى
كوردى ستەمدىدەيكە، خۇايە! ئەۋەى مۇتالاي ئەم كىتەپە دەكا بىكە
بە نوور بۇ چاۋى و بەتۈشۈو بۇ دى.

خۇايە! رەھمى بە ھالى باۋكەم و دايكەم و كاۋەى كورم بىھەرمو.
خۇايە! يارىدەم بىھەرمو ھەتا ئەم كىتەپە بە تەۋاۋى دەكەم بە كوردى.
نامىن.

سەئىمانى گەرىكى مامۇستايان
نورى فارس جەمەل خان جەسەن

بِسْمِ (اللَّهُ) (الرَّحْمَنِ) (الرَّحِيمِ)

١) پاکی (الطهارة):

پیناسهی پاکی: پاکی له زماندا واته: خاوینی، دهلین: جلکه کهم
پاک کردهوه، واته: خاوینم کردهوه، له شهر عیشدا واته: نههیشتنی
ناپاکی (حه دهه) و لابر دنی پیسی.

به پئی شهرع له سهر ریبازی ئیمامی شافعی (وه زاه خواه لیبه) شه م
جوار شته پاکه وه کهرن و شتی ناپاک پاک ده که نه وه: ئاو، گل، خو شه کردن
(کهول خو شکردن)، بوون به سرکه.

ئاو هه موو ناپاکی و چه په ئیه ک پاک ده کاته وه، گل - یاخو ل -
تهیه موموی پیده کری، گلاوی سه گو بهر زایشی پی دهر ده کری، نه و
شته ییش که شتی پیخو شه ده کری که و لی مرداره وه بوو پاک ده کاته وه،
مه ی و ئار مقیش هه رکاتی که له خو یانه وه به بی ده سکاریی که سی بوون
به سرکه ئیتر پاک ده بنه وه و هه لال ده بن.

دروسته به م جهوت ئاوه شت پاک بکریته وه:

١) ئاوی باران، چونکه یهزدانی مه زن له قورئانی پیروژدا
ده فه رموی: {وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ - سورة
الأنفال - ١١/٨}. خودا له ئاسمانه وه بارانی باراندو لافاو هه لسا، هه تا
به و ئاوه پاکتان بکاته وه.

(۲) ئاوی دەریا، چونکه له بارەى ئاوی دەریاوە لە پێغه مبهرى خوشەوێست (دروودە خواە لەسەربە) پرسىارکرا: ئایا بە ئاوی دەریا دەسنوێژ بگرین؟ فەرموو: (ئاوی دەریا هەم پاکەو هەم پاکەو کەریشە، مردارەو دەبووشى حەلەو گیانلەبەرى ئاوی کاتى دەمرئ هەتا نەگەنى خواردنى دروستە) بوخارى و موسلىم و تيرمیزی و ئیبنو حەببان ئەم فەرموودەىەیان گێراوەتەو.

(۳) ئاوی بیر، بەپێى ئەم فەرموودەىە کە سەهل گێراوێتەو: یاران عەرزى پێغه مبهريان کرد: قوربان! ئەو ئاوەى کە تۆ دەسنوێژى پێ ئەگرى ئەو لە بیرى بوضاعە دەیهێنن، ئەو بیرەش پيسایى ئادەمیزادو پەرۆى بێنوێژى ژنان و شتى وای تێدەگەوئ و لە شپىسێش خۆى لێدەشۆرى، جا لە پاش ئەم روونکردنەوێە بۆمان بەیان بەفەرموو کە حوکمى ئەم ئاوە چیه؟ ئەویش فەرموو: (ئەو ئاوە هەم پاکەو هەم پاکەو کەریشە، چونکه گەیشتۆتە رادەى قوللەتێن و بەپێى شەرع کە بناغەى لەسەر ئاسانکارییه، بە هیچ شتى پيس نابێ، مەگەر بە شتى کە تامى، یا بۆنى، یا رەنگى بگۆرى). ئەمە پوختەى رىوايه تەکانى ئەم فەرموودەىە کە لەم شوێنەدا دانەر کردوویەتى بە بەلگە. ئەمەیش دەقەکەىەتى لێرەدا: (الماء طهور لا ینجسه شیء) تيرمیزى و ئەحمەد گێراویانەتەو، ئەحمەد بە سەحیحى داناو.

(۴) ئاوی زێ و جۆگەو چەم.

(۵) ئاوی بەفر.

(۶) ئاوی تەرزه.

(۷) ئاوی کانی و کاریز، ئاوی به فرو تهر زمیش هر به ئاوی پهتی
 حلین، به پیئی نهم فهر موودهیه، که نه بو هور میره (ره زاه خواه لایه)
 دهگیر پتهوه: (پیغه مبهری خوا (مرویده خواه لایه سرب) دستووری وابوو له دواي
 نه لاوه نه که بهری نو پزدا بهستن، له پیش خویندنی فاتحادا ئیستیکی
 بچکولانهی دهکرد، گوتم: هوربان! لهم نیسته دا چی ده خوینی؟ فهر مووی:
 (ده لیم: اللهم باعد بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق
 والمغرب، اللهم نقنی من خطایای کما ينقی الثوب الابيض من
 الدنس، اللهم اغسلنی من خطایای بالماء والثلج والبرد: خودایه!
 له گوناوه دوورم بخهر موه وهك دووری خوره لآت له خورئاوا، خودایه!
 وهك پارچه یی بلووری سپیی پاکی بی گهر د له گوناوه پاکم بکهر موه،
 خودایه! گوناوه کانم به ئاوو به به فرو به تهرزه پاک بشور موه!)
 شه یخان - واته: بوخاری و موسلیم - (ره زاه و مومنه خوا یان لایه)
 گیراویانه تهوه.

۲) به شه کانی ئاو:

ئاوه شهرعییه کان ده بن بهم پینج به شهوه:

(۱) ئساوی رووت: که خوی له خویدا پاکه و له هه مانکاتدا
 پاکه و هه کهریشه و شتی تری ناپاک پاک دهکاتهوه، بیده سنو پز و له شپیی
 لاده بات، شتی پیسبوو پاک دهکاتهوه، به کاره یانی هیج ناپه سه ندیییه کی
 تیادا نییه، بۆیه ناو نراوه ئاوی رووت، چونکه که گوترا ئاو، وهقهیدیکی
 تری له گه ل نه بوو، مه به ست ئاوی په تییه و به س!.

(۲) ئاوی خۇرانگاز: ئەمیش خۆی لە خویدا ھەم پاکەو ھەم پاکەو ھەکرە، دەستنوێژی پێدەگیرئو، لەشپیسى پى دەرەکریو، شتى پیسبوو پاک دەکاتەو، بەلام بەکار ھینانی ناپەسەندە، گواپە دەلێن: دەبێ بە ھۆی بەلەکی، چونکە بیستراو (ئەشەر) ئ لە ھەزرەتی عومەر (خواە لە رازە بێ) دەگیرنەو، ھەرمووپیەتی: (لا تغتسلوا بالماء المشمس فانه یورث البرص: بە ئاوی خۆرزەدە خۆتان مەشۆرن، چونکە دەبێ بە ماکی بەلەکی) و ئەم قسەى نیمامى عومەر، دارە قوطنی (رەزە خواە لیبێ) بە رشتەپەکی ساخ، واتە: بەسەندیکی صەحیح، گیراویەتەو، شافیعیش (رەزە خواە لیبێ) لەم بارەپەو ھەرموودەپەکی بپھێزی گیراوتەو، دارەقوطنی (خواە لە رازە بێ) ئەو ھەرموودەپە ناوا دەگیرتەو: عانیشە (رەزە خواە لیبێ) ھەرمووی: جاری لەبەر خۆر ناوم دانابوو تا گەرم ببێ، لەو کاتەدا ھەزرەت (مروودە خواە لەسەربێ) ھاتەمالەو، کە لە ھالەکە ھالی بوو ھەرمووی: (لا تفعلی یا حمیراء فانه یورث البرص: عانیشە! شتى وامەکە، چونکە ئەو دەبێ بە ماکی بەلەکی). بۆپە شافیعی دەفەرموئ: (ئاوی خۆرەنگازم بەلاو ناپەسەند نییە، مەگەر کاتی کە پزیشک پەسەندی نەکا) (ئەمە: پوختەى گیرانەو ھەکانى ئەم ھەرموودەپەپە لەم شوپنەدا کە بە درێژی لە پەراویژدا باسی ئی کراو – وەرگێی).

ئەمەیش بەم دوو مەرجە ناپەسەندە:

یەگەم: گەرمکردنەکە لە بەرخۆر، لە دفریکی وادابی کە ژەنگ ھەلپھینئ، وەك مسو ناسنو قورقوشم، چونکە ئەمانە کە خۆر کاریان

تیدەگا بۆ دېږنئ دەر ددەمن وەك روڤاڤ سەر ئاوەكە دەكهوئ، دەلّین: ئەو بەلخە بۆ دېڤاوییه دەبئ بەهۆی بەلەکی.

دووهم: دەبئ خۆرە تاودانەكە لە ولاتی گەرمیان بی، كە هەتاو زۆر گەرمە.

(۲) ئاوی بەكارهێنراو: مەبەست ئەو ئاویە كە بۆ دەسنوێژ یا بۆ شۆردنی شتیپیس بەكار هێنرابئ، وەلّی رەنگو تامو بۆی نەگۆرابئ سەنگیشی پتر نەبووبئ. لەبەر ئەم فەرموودەیە دواوە ئەم جوړە ئاوە پاكە، خوشەوێست (مروودە خواوە لەسەربە): (خَلَقَ اللَّهُ الْمَاءَ طَهُورًا لَا يَنْجَسُهُ شَيْءٌ إِلَّا مَا غَيَّرَ طَعْمَهُ أَوْ رِيحَهُ) لە گێرانهویدیەکی ئیبنو ماجەدا: (أو لونه). ئەم فەرموودەیە بێهێزە، واتاكەى لە پێشەوە رابورد، بەلام حوكمی ئەم مەسئەلەیه بەیەكگرتن و ئیجماعی زاناكان دامەزراوە. وەك گوتمان ئەم جوړە ئاوە پاكە بەلام راجیایی (خیلاف) ئەوەدا هەیه: كەنایا پاكەوێكە ریشە یانا، مەزەهەب (واتە: فەتوایی دراو) ئەویدیە كە پاكەوێكە ریشە، چونكە هاوڕێیانی پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەربە) لەگەڵ ئەو هەموو بەتەنگەوێكە بوونەیاندا بۆ كارو بارى ئایین، نەدەچوون كۆی بكەنەوێك سەرلەنوئ، دەسنوێژی پێ بگرنەوێك، ئەگەر شتی وا رەوا بوایە ئەوان دەیانكرد. گەرچی هەندئ زانایان فەرموویانە: راستیەكەى ئەم جوړە ئاوە هەم پاكەو هەم پاكەوێكە ریشە، مەگەر بەهۆی بەكارهێنانەوێك رەنگی یا بۆنی یا تامی بگۆڕئ، بەلگەشیان ئەمەیه: كە یاران لە ناو خۆیاندا لەسەر قۆزینەوێك ئاوەچۆڕی دەسنوێژی پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەربە) خەريك بوون بچن بە گزی یەكتردا، ئەو ئاوە

چۆرەمیان دەبرد خۇيان پېمووفەرك دەکرد. دیارە خۇپېمووفەركکردن بە شۆردنی ئەندامەکانی دەسنویژیش دەبی، ھەروەك بەجۆری تریش خۆی پېمووفەرك دەکری، کەواتە ئەم جۆرە ئاوە ھەم پاکەو ھەم پاکەو مەکەریشە، چونکە لە بنەرەتدا وا بوو، بەلگەى زۆرىش ھەيە لەسەر ئەو کە ھەموو جۆرە ئاوی پاکەو شت پاك دەکاتەو، کاریش بە ئەصل و بنەرەتو بەلگە دەکری، تا بەرھەلستى سەرھەلەمدا.

٤) ئاوی گۆراو: بەھۆی تیکەلبوونی شتی پاکەو: ئەگەر گۆرانەکەى بەھۆی شتیکەو بەی کە پېویستی ئاوەکە نەبی، وە بەھۆی ئەوشتەو لە ئاوی دەردەچوو، وەپێی نەدەگوترا ئا، ئەو خۆی پاکە بەلام شت پاك ناکاتەو.

بەلام گۆرانی ئا بەھۆی زۆر وەستانەو، یا بەھۆی شتیکەو کە پېویستی ئاوەکەبی، وەك گۆل و قەوزەو قسل و زەرنیق و شتی تری وا، کە لە شوینی راوەستانی ئاوەکەدا بن، یا لە رێرەوو گوزەرگاکیەدا بن، ئەو گۆرانی وا زیانی نییە، چونکە لەم دوو حالەدا ئاوی ئا ھەر ماوە، نیتەر لەبەر ناچاری و بارسووکى بە پاك و پاکەو مەکرد دادەنری. گۆرانی لە بەرچاوو گۆرانی بریار دراو (مەعنەوی) ھەردوو چونیەکن، کەواتە: ئەگەر گۆلاویکی بېبۆن، کە لە ئاوی گۆل گیرایی، کە نیشانەکانی تری، جگە لە بۆنەکەى، دەق لە نیشانەکانی ئا و بکات، ئەگەر گۆلاویکی ئاوا تیکەلئ ئاوی بوو، وە بەدیمەن نەیکۆری، ئەوا ئیمە وای دادەنیین کە ئەو گۆلاوەتیکەل کراو ئەگەر بۆنەکەى بمایە میگۆری یا نا، وە بەپێی ئەو بەریار دەدەین. ئەوەندە ھەيە ئەگەر ئاوی بەھۆی خۆی کێویەو گۆرا،

پاکه وهکەر نییه، نهگەر بههوی خوئی ترموه بوو زیانی نییه، چونکه گشت خوئییهک، جگه له خوئی کیویله، له بنهڕهتدا ناوه.

(۵) ئاوی پیسی تیکهوتبی: نهمه دهبی بهم دوو بهشهوه: کهم یا زۆر، مه بهست له ئاوی کهم نهوهیه که له قوللهتین کهمتری، نهوه بهلیکهوتنی شتی پیسی کارتیکەر پیس دهبی، بهلام به تیکهوتنی پیسییهک که چاو نهیبینیو به تیکهوتنی میشو زمردهوالهو شتی وا که خوینی رهوانیان نییه پیس نابێ، ئهم بریار (حوکم)میش له چه مک و مهفهومی ئهم فهرمایشتهی پیغه مبهەر (مرووده خواه لهسهربه) وهرگیراوه: (اذا بلغ الماء قلتین لم يحمل الخبث: کاتی ئاو گهیشته رادهی قوللهتهین ئیتر پیسی ههئناگرێ). (نینو هههبان له سهحییحی خۆیداگیراویهتهوه، ههروا نهحمه دو داره قوطنیو بهیههقی و حاکمیش گیراویانهتهوه). چونکه چه مک و مهفهوومه کهی نهوه دهگهیهنی: ئاوی کهمتر له قوللهتین پیسی ههئناگرێ. ئاوی زۆریش، که نهوهیه گهیشتی به قوللهتین، یا له قوللهتین پتر بی، بهلیکهوتن و تیکهوتنی شتی پیس، پیس نابێ، مهگەر بیگۆرێ، له بهر ئهم فهرمایشتهی (مرووده خواه لهسهربه) (خلق الله الماء طهورا...) تا کۆتایی فهرمووده که، که کهمی له مهوپیش رابورد. قوللهتین واته: دوو جههره ی گهوره، مه بهست جههره ی ولاتی هه جهره، له بهر ئهم فهرمایشتهی (مرووده خواه لهسهربه): (ههر ئاوی پر دوو جههره ی گهوره بی له جههره کانی ولاتی هه جهر ئیتر به هیچ شتی پیس نابێ) شافعی (خواه لهسهربه) وای داناوه: که دوو جهره نزیکه ی پینج کونده ئاو دهگرن، به نهندازه رووبه ریش (واته: به پێوانهیش) له شوینی چوارگۆشه دا، دهبی که گهزیک و چارهکی درێژو پان و قوول بی،

به گهزی مروی مامناوهندی، لهسەر پهنجەى بهرزەلووتەى دەستیه وه ههتا بنی ئانیسکی (تەماشای کتیبی رموضه ۱/۱۹ بکه). کۆمهڵیکیش که یهکیکیان ئیمامی رهویانییه نهوهیان لهلا بهسهنده: (ئاوی کهمیش وهک ئاوی زۆر وایه: تا نهگۆڕی پیس نابێ!) ئهم رایه بهپیی بهلگه و لیۆردبوونه وه بهیژه، چونکه مهنطووقی (خلق الله الماء طهورا) نه وه دهگهیهنی، وهک زانراویشه دهلالهتی مهنطووق له دهلالهتی مهنطووم لهپیشتره. گۆران به لیکهوتنی شتی پیس، کهم و زۆری چونیهکه، ههروا تامی بگۆڕی، یا رهنگی، یا بۆنی، یهکسانه، ههروا پیساییهکه تیکهلی ئاوهکه بێ، یا له نزیکه وهبێ چونیهکه، یا پیویستی ئاوهکه بێ، یا پیویستی نهبێ فهرقی نیه وهلی گۆران بهشتی پاک بهپێچهوانه وه بوو، چونکه کارو باری پیساییه زهممهته، دهبێ دووربینی و (احتیاط) بکری، دهی نهگهر شتی پیس کهوته ناو ئاوی، که له نیشانهکانیدا وهک خوی وابوو، وهک میزیکێ بیبۆن و رهنگ، نه وه ریک وهک مهسهلهی گولاهه بیبۆنهکه وه ئاوهکه وایه، که له پیشه وه رابورد، شتی شل (جگه له ناو) زۆربێ یا کهمبێ به لیکهوتنی پیسی دهبێ، با نهیشگۆڕی، چونکه ئاگاداریکردنی ئهم وهک ئاو زهممهت نیه.

٣) حوکمی ئاوی بهرماوه:

بهرماوه ئهو ئاوهیه که له دهفره کهدا دهمیانی، له دوا ئه وه که گیانه بهری یا ئاده میزادی لێی دهخواته وه، ئهمه چهند جوړیکی ههیه، وهک:

(۱) (بهرامو) پاشماووی مروؤف، نهمه‌یان پاکه، له‌بهر فهرمایشتی زاتی مه‌زن، {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ - سورة الإسراء - ۷۰/۱۷}.
واته: یه‌زدانی مه‌زن ری‌زو قه‌دریکی زۆری به نه‌وی ئادهم به‌خشیوه) جا به‌هوی نهم حورمه‌ت لی‌گرتنه‌وه‌یه که مروؤف چ موسلمان بی‌و، چ ناموسلمان بی‌و، له حالی ژیان و مردنیدا به‌پاک دادنه‌ری. نه‌گهر که‌سی ره‌خنه له‌م حوکه‌م بگری‌و نهم نایه‌ته‌ی تربکا به‌بیانوو که ده‌فه‌رموی: {إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ - سورة التوبة - ۲۸/۹}. واته: له راستیدا هاوبه‌شه‌په‌یدا که ره‌کان پی‌سن. نه‌وه نی‌مه وه‌لامی ره‌خنه‌که‌ی ئاوا ده‌ده‌ینه‌وه ده‌لێین: مه‌به‌ست پی‌سی بی‌رو باوه‌ره، نه‌وه‌ک پی‌سی نه‌ندام و جه‌سته، چونکه دل و ده‌روونیان چه‌په‌له، وه‌لی جه‌سته و نه‌ندامیان پاکه، چونکه له‌سه‌رده‌می خوشه‌ویستدا (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه) وه‌ده‌ه‌گانیان ده‌چوونه خزمه‌تی و تیکه‌لی کۆمه‌لی موسولمانان ده‌بوون و ته‌نانه‌ت هامشوی مزگه‌وته‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ریان ده‌کرد، له‌گه‌ل نه‌وه‌یشدا جه‌زهرت (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه) فهرمانی نه‌ده‌کرد به شۆردنی شتی که له جه‌سته‌ی نه‌وان بکه‌وی.

(۲) پاشماووی (به‌رامو) گیاندار، نهمه‌یش هه‌رپاکه، چونکه گشت گیاندار (سه‌گو به‌رزای لی‌ده‌رجی) له حالی ژیانیدا پاکه، نی‌تر گوشتی بخوری یا نا، به‌پیتی نهم فهرمووده‌یه که جابیر (مرازه‌خواه لی‌به) ده‌گی‌پرێته‌وه: (له پی‌غه‌مبه‌ریان پرسی: ئایا به‌و ئاوه‌ی که له‌بهر گو‌یدری‌ژ ده‌می‌نی‌ته‌وه، ده‌سنو‌ی‌ژ بگری‌ن؟ فهرمووی: به‌لی هه‌روا به به‌رامووی هه‌موو، ئا‌زەل و در‌ن‌ده‌یی ده‌سنو‌ی‌ژ گرتن دور‌سته). (شافعی و داره‌قطنی و به‌یه‌قی گی‌راویانه‌ته‌وه). له یه‌حیای کوری سه‌عیده‌وه

دهگيرنهوه: عومەر له ناو دهستهيئ سواردا مردهجي، عهمرى كورى
عاصيان تيادهبي، له رى دهگهنة سەر چهوزى، عهمر به خاوهنى
خهوزهكه دهفهرموئ: ئهى خاوهنى چهوز! ئايا درندهيش دينه سەر
چهوزهكهت بۆ ئاوخواردنهوه؟ عومەر (رهزاه نواه لنبه) گورج دهفهرموئ:
(باسى ئهوهمان بۆ مهكه، ئهوهى راست بى هم ئيمه و هم درندهو
گيانهمر به سهره بهرو دوا لهم جوړه ئاوانه له چۆل دهخوينهوه).
(مائيك گيراپويهتهوه) لهبه ئهم فهرموودهيهيش: كه بشهى كچى كهعب
فهرمووى: ئهبو قهتادهى خهزوورم هاتهوه، ئاوى دهنويزم بۆ داگرد،
پشيلهيهك هات لىي خواردوه، ئهبو قهتادهيش دهمى قاپهكهى بۆ
لاركردوه تا پشيلهكه تير ئاوى خواردوه، كه دى من سرنجى ددهم،
فهرمووى: بهراز! ئهوه بهلاتهوه سهيره؟ گوتم: بهئى، فهرمووى: پيغهمبر
(مرووده نواه لسهربى): فهرمووى: (پشيله پيس نيه، پشيلهيش لهپزى كارهمرو
نۆكهرو ئهمانهيه كه بۆ خزمهت بهسهرتانا دهخولينهوه). (ههرپينجيان
گيراپويانهتهوه. بوخارى و موسلم و ئهبو داوود و تيرميدى نهسائى) بهلام
پاشماوهى سهگ و بهراز پيسه، دهبي پاريزيان ليكرى، به پيى ئهم
فهرمايشتهى (مرووده نواه لسهربى): (كه سهگ دهمى نايه ناو چهجتان،
حهوت جار به ئاو گلاوى دهرگه و پاك بيشون، يهكهه جاريان به خوڤاو
بى) (ئهحهه دو موسليم گيراپويانهتهوه) فهرموودهكه ههرباسى گلاوى
سهگ دهكا، گلاوى بهراز به قياس لهسهر ئهو، چونكه بهراز له شهرعدا
حالى له حالى سهگ خراپتره، ماومردى ئهم ئايهتهيش دهكات به بهلگه
لهسهر گلاوى و پيسى بهراز: {أَوْ لَحْمَ خَنزِيرٍ فَإِنَّهُ - سورة الأنعام -
١٤٥/٦}. واته: يا گوشتى بهراز بى، بهراستى گوشتى بهراز چهپهله
دياره كهپيسى و چهپهلى، يهك شتن.

٤) پيستی مردار:

پيستی كهولئ مردار موه بوو به دهباخ پاك دهبیته وه، گیاندار كه
گوشتی بخورئ یانا، كهولته كهی به خوشه كردن خاوین دهبیته وه.
حه دپته كهی مهیموونه به لگه ی نه مهیه، كه دهمرموی: پیغه مبه ر (مروید)
خواه له سه رید: كه لای مپه كهی دی فره درابوو، فهرمووی: (نه ی نه وه بوچی
كه لكتان له كهولته كهی و مرنه گرتوو؟) گوتیان: ناخر مردار موه بووه،
فهرمووی: (با مردار موه بوویش بی، كهولته كهی به ناوو به گه لای دلق
(قهره ظ) پاك دهبیته وه) (نه بو داوودو نه سائی گیراویانه ته وه، رشته ی
نه سائی جوانه) له نیبنو عه ببا سه وه (ره زاه خواه لیته) پیغه مبه ری خوا (مروید)
خواه له سه رید: دهمرموی: (هموو كهولئ و پيسته یی به خوشه كردن پاك
دبیته وه) (شه یخان گیراویانه ته وه).

پيسته خوشه كردن بهم جوړه شتانه دهبی: به زاخو به گلا (قهره
ظ) و به توپكله هه نارو به مازوو به خوئ و به شتی تری له م بابه ته،
پيسته ی مردار بهم جوړه دمرمانه دمرو ناووه ی پاك دهبیته وه، به لام
دهبی خوشه كردنه كه به دمرمانیكي وا بی هموو گوشته زیاده ی نه و
پيسته یه برزیئ و هه لی بكه نی و لای بباتو ودهای خوشه بكا نه گهر له
ناوا بخووسی تيك نه چی و بوگهن نه كاته وه، له پاش خوشه كردنه كه
پیویسته كهولته كه پاك بشوردی، نه گهر به شتی پیس خوشه كرابوو،
به لام قسه ی ساختر نه وهیه: همر دهبی بشوردی بابه دمرمانی پاكیش
خوشه كرابی، وهك جهوتو تال هه نارو مازوو و خوئ.

ئەومەندە ھەيە کە پيستی سەگو بەرازو بەچکەیان و بەچکەي دوورەگیان لە دەباخ نای، چونکە ئەم دووہ لە کاتی ژياندا پيسن، خوشەگرن پيستی پاک دەکاتەوہ کە بەھۆی مردنەوہ چەپەل بووبی، شتی کە لە ژياندا پاکی ھەل نەگرێ دیارە لە پاش مردن زیاتر پاکی ھەلناگرێ.

ه) نيسكو مووی مردار:

مردار: گیاندارێکە لە ژياندا نەمايی و بەپيی شەری خوا سەرنەبەرابی، کەواتە: گیاندارێ گوشتی نەخوړی باسەریش بېرێ ھەر مردارە، ھەروا گیاندارێ کە چەقۆی لە سەری و سەبەرابی، بەلام سەربەرپنەکە لەسەر دەستوورو یاسای شەریعت نەبێ ھەر مردارە. مردار ھەموو بەشەکانی لەشی پيسە، وەك گوشت و پيستی و خوری و مووی بەپيی نایەتی: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ - سورة المائدة - ۳/۵}. واتە: ئەي موسلمانینە! مردارەو مەبوو لەسەر ئیوہ حەرام کراوہ چونکە حەرامکردنی شتی کە لەزاتی خۆیدا حەرام نەبێ و خواردنیشی زیانی نەبێ نیشانەي ئەوہیە کە پيسە، بۆیە دەئێن: خواردنی گوشتی مردار زیانی نیە، چونکە ئەگەر زیانی ببوایە بۆ ناچار رەوا نەدەبوو. وە بەپيی نایەتی: {إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ - سورة الأنعام - ۱۴۵/۶}. واتە: مەگەر ئەو قەدەمغە کراوہ مردارەوہ بووبی، یاخوینی رزاوبی، یا گوشتی بەرازبی، چونکە بەراستی ئەوہ چەپەلە. چەپەل و پيسیش یەکن، راناو لە

(فانه) دا دهگه پیتتهوه بو کومه لهی ناوراوهگان، که یه گیکیان مرداره و مېووه، وهکی تریش نیسک و موو خوری و کولک و پېر به بی گومان داده نرین به پارچهی مرداره و مېوو، له بهر نهوه هه موویان چه رامن. هه یشه دمه رموی: موو به مردنی پیس نابی چونکه ژيانی تیادا نیه، به نیشانهی نهوه کاتی دهیتاشن گیاندار ههست به هیج ناکاو نیشی بی ناگا، هه روا نه م هه رموده یه یش دهکا به به لکه: ۰ پیستی مردار نهگه ر خو شه کرا دهستی لی بدهی قه ی ناکا، هه روا دهستان له خوری و مووه که له پاش مردنی قهیدی نیه) (داره قوطني گیراویه ته وه).

هه ر پارچه بی له زیندوو جیا بیته وه ریك وهك مردوو ده که وایه، نهگه ر مردوی نهو گیانداره پاکبی نهو پارچه یهش پاکه، وهك پارچه ی مرو فو ماسی و کولله، نهگه ر مردوو ده که پیس بی نهو پارچه یهش پیسه، وهك پارچه دووگی له مه پکی زیندوو جیا بو بیته وه، یا وهك نار هق و مووی نهو گیاندارانه که گوشتیان ناخوری، به لام هه رشتی که گوشتی بخوری موو خوری و کولک و پېره که ی پاکه، به پیی یه کگرتن و نیجمای زانیانی نایین، یه زدان دمه رموی: {وَمِنْ أَصْنَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ - سورة النحل - ۸۰/۱۶}. واته: هه روا خودا به سروشت خستویه ته ناو دلتانه وه که بو سوودو خوش گوزمرانی خوتان، له خوری مهرو له کورکی و شترو له مووی بز، رایه خو پیخه فو شمه کی ناو مال و بهرگو پو شاک دروست بکه ن، که تا کاتی دیاری کراوی خو یان ده بن به مایه ی رابواردنی ژيانی جیهان بو تان). مه بهست له م قسه یه نهو تووک و مووه یه که له پاش سه رب رین کوی ده که نه وه، یا له کاتی ژيانی نازه لدا و مری دهگرن، وهك واته: باوه که

بهزیندوویی هه موو جارئ له کاتی خۆیدا خوری و مووی ئاژه له دهرنهوه. وه ئه گهر له شت له مانه به گومان بووین، که پارچه ی ئاژه ئی پاکه یا هی بیسه؟ نهوه بریار دهمین که پاکه، چونکه شت له بهنهرتدا پاکه، گومان کردن له بیسی، شتیکی تازهیه و پهیدا بووه، به پیی بناغه (ئهصل) بی بیسی نه بووه، پاکه هه بووه.

به لام بهههر حال مووی نادهمی و پارچه ی نادهمی له حالی ژیان و مردنیدا پاکه، چونکه خوا دمهرموی: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ}.

٦) بهکارهینانی و راگرتنی قاپ و قاچاخ:

بهکارهینانی دمفری زیرو، له خواردن و خواردنهوهدا، بۆ پیاوو ژن یاساخه، له بهر ئهم فهرمایشته ی {دروسته خواد له سهرویه}: (ههر کهسی له حاجهتی زیرو زیودا شت بخواد پاشت بخواتهوه، نهوه خوش خوش هلبو و هور ئاگری دۆزهخ هه له دهریژیه ناو ورگی خۆیهوه) خودا له شتی واو له ههر شتی که دهی بههوی شتی وا په نامان بدا.

هه موو بهکارهینانیکی تریشیان نادرسته و یاساخه، وهك ئیمامی نهوهوی {دروسته خواد له به}: له شهرحی سهحیحی موسلیمدا دمهرموی: (هاورپییانی ئیمه، له زانایانی ریبازی ئیمامی شافیعی {دروسته خواد له به}: دمهرموون: یه کگرتن و ئیجماع هیه له سههر قهدهغه کردنی خواردن و خواردنهوه و گشت بهکارهینانیکی تری حاجهتی زیرو زیو.. تا نهوی که دمهرموی: بۆ ئهمهیش پیاوو ژن چون یهکن، به بی راجیاوی و خیلاف، به لام ته نیا بوژن درسته که، هی زیرو یا هی زیو له خوی بدا، به

مەبەستى خۇرازا نەنەوۋە بۇ مېردەكەي، يا بۇ ئاغاگەي، ئەگەر
كەنەزەك و گورجى بوو). قەسەي نەوۋەي لەگەل كەمى گۇرانيدا لېرەدا
تەواو.

ھەروا دروست نىيە كە بەم حاجەتەنە دووكان و ھۆدەو ناوماال و
دېوۋەخان و شتى تىرى وا بىرايىنرېتەوۋە. بىگرە فەرمايشتى ساخ ئەوۋىيە كە
راگرتنى ئەم دوو جۆرە حاجەتە بەبى بەكارھيئەنەش نادروستە، چونكە
شتى كە بەكارھيئەنە دروست نەبى راگرتنىشى نادروستە، وەك نامىرى
گالتەو گەپ و كەرەستەي يارى و گەمەي نارەوا، سەرەپراي ئەمەيشە
ھەرشتى لە بىناخەدا ھەرامبى تەماشاكردنىشى ھەرامە. بۆيە دروست
نىيە بۇ وەستاكە ئەم جۆرە حاجەتەنە دروست بىكا، وە لەسەر
دروستكردنەكەي كرىي ناكەوئى، چونكە كرىنى شتى وا تاوانە.
ھەرگەسىكىش ئەم جۆرە حاجەتە بىشكىنى تۆلەي شكىستەكەو ھەرقى
نرخى ساخ لە چاوشكاوداى لەسەر نىيە، كە پىي دەگوترى (ئەرش؛
بىزاردنى شكىستىي؛ زەدە بىزىويى) بۇ كەسىش دروست نىيە كە داواى
بىزاردنى ئەوۋەي لىيكا، يا بىچى لاي ستەمكارى داواى لەسەر تۆمار بىكا.
حاجەتى تىرىش ئەگەر بە نىيازى جوانى بەزىو پىنە كرابوو،
بەكارھيئەنە و راگرتنى نارەوايە، خوا پىنەكە بىچووكىي يا گەورەبى،
بەلام ئەگەر پىنەكە بىچووكىو وە بەقەد پىويستبوو ئەوۋە لەبەر
بىچووكى نادروست نىيە لەبەر ناچارى ناپەسەندىش نىيە، لەم بارەيەوۋە
ئەم فەرمودەيەش ھەيە كە بوخارى لە عاصىمى ئەوۋەلەوۋە
دەيگىرېتەوۋە دەفەرەموى: (جامە ئاۋە پىخۇرەكەي پىغەمبەرم دى، لەلاى
ئەنەسى كورى مالىك بوو (مەزە نەوۋە) قلىشىكى تىبوو بوو، ئەنەس تالى

سیمى زیوی تیگرتبوو، ئهنهس (رهراه خواه لایه) دهیغهرموو: بارهها جار به دهستی خوّم لهم جامه‌دا خواردنه‌وهم دمرخواردی پیغه‌مبه‌ر داوه) وه‌لّ به هیچ رهنگی به‌کاره‌یتانی حاجه‌تی به زیږ پینه‌کراو دروست نیه!

٧) سیواک:

موسلمان سوننه‌ته به په‌لکه‌دار سیواک، یا به‌هه‌ر شتیکی زبری پاکی تر، جگه له په‌نجه‌ی خو‌ی، سیواک بکا، دهم و ددانی به فرچه بشوړی، بیهینی به باری پانی ددانه‌کانیدا، له دهر و ناوه‌وه، وه به‌باری دریژی زمانیدا، بۆ لابرندی به‌لخ و گوږانی تامی دهم، سیواک گشت کاتی سوننه‌ته، مه‌گه‌ر بۆ روژوو‌ه‌وان، بۆ نه‌و له‌پاش نیومړؤ باش نیو ناباشه، سه‌روه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌رب) ده‌فه‌رموی: (سیواک و فرچه‌کردنی دهم و ددان هم هو‌ی پاکی دهم و ددانه‌و هم هو‌ی رمزامه‌ندیی په‌روم‌دگاره) (نیبنو خوزیمه‌و نیبنو حه‌بان و به‌یه‌قه‌ی و نه‌سانی به رشته‌یه‌کی ساخ - نیساندییکی سه‌حیح - گیراویانه‌ته‌وه) سیواک و دهم فرچه‌کردن لهم کاتانه‌دا گه‌لّ په‌سه‌نده:

١) له‌کاتی گوږانی تام و بو‌نی ده‌م‌دا، وه‌ک به‌هو‌ی بو‌نی ناخو‌شی سیرو پیازو شتی واوه په‌یدا بوو‌ی.

٢) له‌کاتی هه‌ل‌سان له‌ خه‌وا، له سه‌حیحی بوخاری و سه‌حیحی موسلیم‌دا، که ناودارن به سه‌حیحه‌ین، ده‌فه‌رموی: (یاسای پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌رب) وابوو که به‌شه‌و هه‌ل‌ده‌سا له‌خه‌و بۆ شه‌ونویژ سیواکی له ده‌می راده‌دا) له گیرانه‌وه‌یه‌کا: (حه‌زمت کاتی له‌خه‌و هه‌ل‌ده‌ستا سیواکی ده‌کرد).

۲) لەكاتی ھەئسان بۆ نوپۇز دابەستن. چونكە دەفەرموئ (دروودە خواە لەسەربە): (نەبادا نازارو زەحمەتی ئۆمەتم بدەم، دەنا فەرمانم پێدەکردن كە بۆ ھەموو نوپۇزئ سیواك بکەن!) (شیخی بوخاری و شیخی موسلیم گێراویانەتەو) عائیشەیش (رەزەە خواە لێبە) دەفەرموئ: ھەزەرت (دروودە خواە لەسەربە) دەفەرموئ: (دوو ركات نوپۇز لەگەل سیواك کردندا لە ھەفتا ركات گەورەترن كە بەبئ سیواكکردن بکړین؟) (ئەبو نەعیم گێراویەتیەو، پیاوانی رشتەكەى جیگەى متمانەن، دارە قوطنیش گێراویەتیەو، دەیلەمیش لە موسنەدی فیردەوسدا).

۴) لەكاتی گرتنى دەسنوێژدا، لەبەر فەرموودەكەى ھەزەرت (دروودە خواە لەسەربە): كە دەفەرموئ: (نەبادا ئۆمەتم تووشى سەخڵەتى و زەحمەت بکەم، ئەگینا بۆ گرتنى ھەموو دەسنوێئ فەرمانم پێدەکردن بە سیواك کردن) (نەسائى و ئیبنو مەجە گێراویانەتەو).

۵) لەكاتی دەسپێكدرنى خوێندنى قورئاندا. چونكە لە شوێنى سیواك بۆ نوپۇز خوێندن سوننەت بئ كە بریتییە لە خوێندنى ھەندئ قورئان و خوێندنى ذىكرى تر، دیارە كە بۆ قورئانخوێندنى پەتى سوننەت تریب، گەرچى سیواكکردن بە ھەموو شتیكى زبرى لابەرى پاك دەبئ، بەلام بە دارى سیواك خێرتەر، سیواك سوودى زۆرە: پوك توند دەكاتەو و دەدان ساخلەم دەكاو دەسگای ھەرس و ھەزم بەھێز دەكاو، گمیزکردن خیرا دەكاو، دەم و دەدان پاك و خاوێن دەكاتەو، دەبئ بەمایەى رمزای خودا، پیریى وا دەخا و چارەى مرؤف گەشو نوورانى دەكاو، گەشەو پەرە بەھۆشیارى دەداو، پاداشتى باش دوو چەندان دەكاو، لەكاتی

گیانه لاند گيانگيشان ناسان هكاو، لهكاتی سهرمه رگا شایهتمان یادی
موسلمان دمخاته وه).

سوننه ته دامه زراوه کانی سیواک: نه مانه ن، شۆردنی سیواک و
فرچه که یه له پيش و باشی سیواک کردنه که دا، به دهستی راستی بیگری،
به لای راستی دمی دست پیک، سیواکه که بهیئ به ناسمانه ی
مه لاشویداو به سهر ته و قه کاکيله کانیدا، وه دريژیه که ی یه ک بستې، ههر
که سی ددانی نه مابې بوی هه یه به په نجه ی خوی سیواک بکا، به پی
فه رمووده که ی عایشه {ره راه خواه لیب} ده فهرموئ: (گوتم: نه ی پیغه مبه ری
خودا! مرقفی وا هه یه ددانی نه ماوه، ئایا سوننه ته سیواک بکا؟
فه رمووی: به ئی، عه رزیمکرد چۆن چۆنی بیکا؟ فه رمووی: په نجه ی خوی
بهیئ به ناوی دمیدا) (ته به رانی گیراویه ته وه).

٨) ده سنوئژ:

ده سنوئژ مه رجه گهل و فه رزگهل و سوننه تگهل و به تالکه رموه گهل
هه ی. مه رجه کانی نه مانه ن و بهیئ نه مانه دانامه زری: ئیسلامه تی و
فامین (ته میز) و پاکیتی ناوه که و، نه بوونی نیوانی له بهر چاو، وه ک
په رده چلکیکی وا که نه هیئ ناوه که بگاته سهر پیست، هه روه ها
نه بوونی به ره لهستی شهرعی، وه ک بیئوئژی و زه یستانی، هه روه ها
داهاتنی کات بۆ که سی ناچار، وه ک ژنی هه میشه بیئوئژو که سی میزو
شتی وا رانه گری، چونکه خوپاککردنه وه ی نه م جوړه که سانه پی
ده گوتری: خوپاککردنه وه ی ناچاری، دیاره ناچاریش تا کاته که ی نه یه ت
پهیدا نابې.

فەرزو پېۋىستىيەكانىشى ئەم شەش شتەن: يەكەمىيان نىيەتھېئانە،
 بەپېئى ئەم فەرمايشتەى سەرەمەر (دروودە خواە لەسەربە) گە دەفەر موى:
 (ھەموو كەردەوھەي بە پېئى نىيازو نىيەتەكەيەتى و ھىچ كارى بەپېئى نىيازو
 خواستى دل دانامەزى) (ھەردوو شىخ - واتە: بوخارى و موسلىم -
 گىراۋيانەتەو). كاتى نىيەتھېئان لەگەل دەسپېكردنى شۆرىنى يەكەم
 بەشى روخساردايە، نىت و نىياز ئەومىيە لە دلىدا نىيازى دەسنوئىزگرتن
 بېئى، بۇ ئەمۇنە بە دەم و دل بلى، يا ھەر لە دلدا بلى: نىيازە ھەيە
 بىدەسنوئىزى لەسەر خۆم لادەبەم، يا نىيەتە ھەيە نوئىز لە خۆم ھەلال
 دەكەم، يا نىيەتە فەرزى دەسنوئىز بەجى دەھىنە).

دوۋەھەمىيان: شۆرىنى روخسارە، وەك زاتى مەزن دەفەر موى:
 {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
 وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
 - سورة المائدة - ٦/٥}. واتە: ئەى مۇسلماننىنە! كاتى ويستان
 راست بېنەوہ بۇ بەجى ھېئانى نوئىزەكانتان روخسارتان بشۆرن، ئەو جا
 ھەزدوو دەستان لەگەل ھەر دوو ئانىشكتاندا بشۆرن، وە بەئاۋىكى تازە
 دەستى تەر بەھىنن بەسەر سەرتانداو سەتان تەرگەن، ئەو جا پىكانتان
 ھەتا دەگاتە ھەردوو قولاپەكانتان بشۆرن). رووبەرى روخسار بە بارى
 درىژىدا، لە جىگەى سەوزبوونى مووى سەرەوہ دەست پىدەكا ھەتا
 ئاخىرى چەناگە، لە بارى پانىش ناوەندى ھەردوو گوپچكەيە. پېۋىستە
 لە كاتى شۆرىنى روخسارىدا شۆرىنى ھەموو بەشەكانى برۆو برژانگو
 گىسوو ومىل و ھەموو موويەكى تر، بەلام مووى روو (عارض) و مووى
 ريش ئەگەر تەنك بوون پېۋىستە دەرەوہ ناوہوھىيان لەگەل پىستەكەدا

بشۆردری، ئەگەر پڕ بوون هەر رووی دەرەمیان پێویستە بشۆردری.
مووی تەنک ئەوەیە پێستەکە لە ژێریەوه دیاریی.

سێهەمیان: شۆرینی هەردوو دەستە هەتا سەر هەردوو سەر ئانیشک،
بەپێی ئایەتەکە ی پێشو، بەلگەیهکی تریش هەیه: جابیر (ڕەزاه خوا لایبە)
دەفەرموی: بە چاوی خۆم پێغەمبەرم دی ئاوی دەسنوێژەکە ی دەگرد
بەسەر سەر ئانیشکەکانیدا، ئەوجا فەرمووی: (ئەو دەسنوێژە ی کە
مەرجی دروستبوونی نوێژە لەلای خوا ئەمەیه) (دارە قوطنی و
بەیهەقی). ئانیشک ئەو سەرجمگەیهیه کە دەکوێتە نیوانی قۆل و
باسکەوه، پێویستە ئاوەکە بگا بە هەموو مووەکەو بە هەموو پێستەکە،
تەنانەت ئەگەر لە ژێر نینۆکا چلک کۆبووبووه، نەیدەهێشت ئاوەکە
ژێرەکە ی تەپکا ئەو نە دەسنوێژی کە ی دادەمەزرێ و نە نوێژەکە ی
دروستە.

چوارەمیان: تەپکردنی سەر، بە کەم و زۆر دێتەجی، بەپێی
فەرموودەکە ی موغیرە (ڕەزاه خوا لایبە): جاری پێغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە)
دەسنوێژی گرت دەستی تەپێ هیئا بەسەر مووی پێشەسەریداو بەسەر
مێزەرەکەیداو بەسەر هەردوو خوقفەکەیدا). (موسلیم) چونکە ئەگەر
تەپکردنی هەموو سەر مەرج بوایە، سەرۆەر (مروودە خوا لەسەربە) بە
تەپکردنی مووی پێشەسەری قنیاتی نەدەکرد، وەکی تریش ئەگەر کەسێ
بۆ دلدانەوه دەستی هیئا بەسەر تەوقەسەری هەتیودا بەوەهیش دەگوتری
کە دەستی هیئاو بەسەریدا.

پینجه میان: شۆرینی هەر دوو پییه، له گهڵ هەردوو قاپه
 رمقه له کاندایا، به پیی نایهتی: (وارجکم الی الکعبین) قاپ یا قاپه
 رمقه له، یا قوله پی، ئیسقانیکی رمقه لهی به رزه بهم دیوو بهو دیوی
 قاجه وه، له نیوانی لاقو پیدایه، هەر قاجه ی دوو قوله پیی ههیه، له
 فهرمووده ی ساخدا دمفه رموی: (ئینجا قاجی راستی ههتا هەردوو
 قاپه رمقه لهی شۆرد، نهوجا بهو چه شنه پیی چه پیشی شۆرد) نوعمانی
 کورپی به شیریش {ههژاه خواه لیبه} فهرمووی: پیغه مبههر {هرویه خواه له سه ربه}
 فهرمووی: (ریزه کانتان راست بکه نهوه) نیتر ئیمهیش شانمان دهنووسان
 به شانی یه کتریه وهو قوله پیشمان ده لکان به قوله پیی یه کتریه وه
 (بوخاری).

دهی ئهم فهرمووده یه نوعمان به لگه یه له سه ره نهوه که هه موو
 پییه ک دوو قاپه رمقه لهی هه یه.

شه شه میان: ریزلیگرتنه (ته رتیب) واته: به جیه یانی شۆردنی
 نه ندامه کان له سه ره ئهم ریزه ی باسکرا: روخسار، ده ست، سه ر، قاج.
 پیو یستبوونی ریزلیگرتن یا له نایه ته که وه و مر ده گیرئ، له سه ره رای نهو
 زانیانه ی که دمفه رموون: واوی عه طف بو ریزلیگرتنه، یا له کردارو
 گفتاری هه زمرت خو ی {هرویه خواه له سه ربه} چونکه شتی وا له پیغه مبههر
 {هرویه خواه له سه ربه} نه گیر درا وه ته وه که ئهم ریزه ی پیش و پاش کرد بی،
 به لگوو جارئ هه زمرت {هرویه خواه له سه ربه} له سه ره ئهم شیوه یه ریزی له
 شۆردنی نه ندامه کانی ده سنو یژ گرتو فهرمووی: (ئهو ده سنو یژ ه ی که
 مه رچی دروستبوونی نو یژ ه لای خوا نه مه یه) (بوخاری). له

فەرموودەيەكى تىرىشدا دەفەرموئ (مروودە غواي لەسەربە): (ئەو دە پېش بخەن كە خوا پېشى خستوو) (نەسانى بە رشتەيەكى ساخ گېراوئەتەو) ديسان لەبەر ئەو دەيش كە خوداي گەورە - سەر كە ئەندامىكە لە دەسنوئزدا تەر دەكرئ نەك دەشۆردرئ - دايئاو لە نيوانى ئەو ئەندامانەى كە دەشۆرئ، وە بەم كارە ريزى ئەندامە هاوچەشنەكانى پچراندوو، جەرەبېش كە قورئانەكە بە زمانى ئەوانە، ئىشى وا ناكەن ئەگەر قازانجىكى نەبئ،

ئەو قازانجەش لىردە پېويستبوونى ريزلىگرتنە، ھەروا لەبەر ئەو دەيش كە مەبەست لەم ئايەتە روونكردنەو دەى چۆنىتى دەسنوئزى پېويستە.

۹) سوننەتەكانى دەسنوئز:

۱) سوننەتە بۆ دەسنوئز گر لە سەرەتاو ناوى خودا بەيئنى، بەيھەقى بەرشتەيەكى چاك (اسناد جيد) گېراوئەتەو: كە حەزەرت (مروودە غواي لەسەربە) دەستى نايە ناو حاجەتەكەو (ئەو جا پەيتا پەيتا ناو لە نيوانى پەنجەكانياو ھەلدەقولا) ئىنجا بە ھاوړپيانى خۆى فەرموو: (بە پىرۆزى ناوى خودا دەست بكەن بە دەسنوئز گرتن لى) لە فەرموودەى ساخدا دەفەرموئ: (ھەر كاريكى بايەخدار بيسمىلاى لىنەكرئ گولەكەو بىفەرە!) واتە: ناتەواو بېپىتە.

۲) سوننەتە بەروپشتى ھەردوو دەستى، بەر لە كردنيان بەناو ئاوەكەدا بشۆرئ، چونكە چۆنىتى دەسنوئزى پىغەمبەر (مروودە غواي لەسەربە)

ئاوا باس كراوه، له بهر ئهم فهرموده ئهوسى كورى ئهوسيش كه
دمفهرموى: (سهرنجم داوه چه زرمهت {مرويه نواه لهسرهبن} كه دهسنويزى
دهگرت له پيشدا سىجار ههر دوو دهستى خوى تامووچهكانى دهشورد)
(ئهحمهد) له سهححه پينيشدا ههه: (حومرانى نۆكهرى عوسمان
فهرمووى: عوسمان داواى ئاوى كردو لهسهر ئهم شيويه دهسنويزى
گرت: له پيشا سى جار ههر دوو لهپى شورد) ويتهى ئهم شيويه له
كۆمهلى لهيارانهوه چهسپاوه.

(٢) ئاو لهدهم رادان.

(٤) ئاو له لووت رادان و ههنگردن، چونكه خۆشهويست {مرويه نواه
لهسرهبن} واى دهكرد، دهيش فهرموى: (ئهم دهسته له سوننهتن) (موسليم)
جا لهناو ريزى ئهو دهيهدا ئهم دووهى ژمارد: ئاو له دهه رادان و ئاو له
لووت رادان. مهرجه بۆ هاتنهدى ئهم دوو سوننهته ئاو لهدهم رادان پيش
بخري، ههروهك سوننهته زيادهروى كرن لهه دوو سوننهتهدا، مهگهر بۆ
كهس كه بهرؤژووبى، بۆ ئهو نابهسهنده.

(٥) دهستهينان به ههموو سهردا، چونكه پيغه مبههر {مرويه نواه لهسرهبن}
وايكر دووه، له بهر ئهوهيش ههتا له مهترسى راجيايى (خروج له خيلاف)
دهرباز ببين، چونكه ههندى زانا دهئين: دهستهينان بهسهر ههموو سهردا
فهرزه، ئهوهيش مهترسى ئهوهى ههيه ئهگهر ئهم رايه راست بى
دهسنويزى سهريچيكر (مخالف) بهتال بى.

(٦) دهستى تهريهينان به ههر دوو گويچكهدا، به ئاويكى تازه،
لهپاش مهسحى سهرى، به ديوى دهرهوه ناوهومياندا، عهبدوئلاى كورى

زەمید دمه‌رموئ: پیغه‌مبهرم بینی ده‌سنوئژی ده‌گرت، به ناویکی تازه له پاش ته‌پرکردنی سه‌ری، ده‌ستی ته‌ری هی‌نا به هه‌ردوو گوئی خویدا (حاکم، به‌یه‌قی) به‌یه‌قی به ره‌شته‌یه‌کی ساخ گپ‌راویه‌ته‌وه، چو‌نی‌تی نه‌م ته‌پرکردنه نا‌ویه: هه‌ردوو په‌نجه‌ی شایه‌تمانی بخاته هه‌ردوو کونه گوئی و به‌ناو چرچ و لۆچه‌کاندا سوورپان پی‌ بدا، هه‌ردوو په‌نجه که‌له‌شی له هه‌مان‌کاتدا به‌سه‌ر دمه‌رو‌دی گوئی‌کانیدا به‌یئ.

(۷) ئاژنی‌ه‌وه‌ی ریشی پر، سونه‌ته په‌نجه بخاته نی‌وانی مووی ریشه‌وه، ریشی پر نه‌وه‌یه له ژیره‌وه پی‌سته‌که دیار نه‌بی، ئی‌بنو عه‌بباس {ره‌زاه‌خواه‌ لایه‌} دمه‌رموئ: پیغه‌مبهر {مه‌رو‌وه‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌} ده‌ستووری وابوو کاتی ده‌سنوئژی ده‌گرت به په‌نجه‌کانی ده‌ستی ده‌خسته ریشی (ئی‌بنو ماجه) هه‌روا دمه‌رموئ: جاران پیغه‌مبهر {مه‌رو‌وه‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌} له ده‌سنوئژدا ده‌ستی ده‌خسته ریشی، بوخاری دمه‌رموئ: نه‌مه ساخ‌ترین به‌لگه‌ی نه‌م مه‌سه‌له‌یه. فه‌رمووده‌یه‌کی تری ئی‌بنو عه‌بباس {ره‌زاه‌خواه‌ لایه‌} دمه‌رموئ: جاران پیغه‌مبهر {مه‌رو‌وه‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌} کاتی ده‌سنوئژی ده‌گرت له‌ژیر ریشه‌وه به په‌نجه‌کانی ده‌ستی ده‌خسته مووی ریشی (ئی‌بنو ماجه).

(۸) ئاژنی‌ه‌وه‌ی نی‌وانی په‌نجا‌کانی هه‌ردوو ده‌ست و هه‌ردوو پی، به‌پی نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی ئی‌بنو عه‌بباس: پیغه‌مبهر {مه‌رو‌وه‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌} فه‌رمووی: (که ده‌سنوئژ ده‌گری ده‌ست بخه‌ره ناو په‌نجه‌ی ده‌ست و پی‌ت) (ئی‌بنو ماجه، تیرمی‌زی) ده‌س خسته ناو چه‌نجه‌ی پی‌ ناوا باشه: به‌په‌نجه تووته‌ی ده‌ستی چه‌پی له ژیره‌یه‌وه، له په‌نجه تووته‌ی قاجی راستیه‌وه ده‌ست پی‌بکاو به‌ریز پیا‌اندا بر‌وا هه‌تا له په‌نجه تووته‌ی

قاچی چپیه وه دمرده چی، ئاژینه وهی په نجه گانی دهستیش به وه ده بی که به ناویه کا تیکیان په ریڼو و بیان جوئیڼی.

۹) پیڅشتنی لای راست له سهر لای چه پ، له هه موو شوړدن و کرده وهی دهنویژدا لای راست بخاته پیڅی لای چه په وه، به پیڅی فهرمایشته که ی (درووده خواو له سهر بیځ) (کاتی دهنویژ دهگرن به نه ندامه راسته گانتان دهست پی بکه ن) (نه بو داوود، ئیبنو ماجه، ئیبنو خوزیمه، ئیبنو حه ببان) ئیبنو خوزیمه و ئیبنو حه بان به فهرمووده یه کی ساخیان داناوه. عائیشه یش (ره زاه خواو لیبځ) د فهرموی: پیڅه مبه ر (درووده خواو له سهر بیځ) له کردنی نه م شتانه دا حه زی له وه بوو که لای راستی پیڅی بخات: له پیلاو له پیکردن و له قر شانه کردن و له دهنویژ گرتنداو له هه موو کاریکی گرنگیدا) (په سه ندی هه ردو و لایه - بوخاری و موسلیم گیراویانه ته وه).

۱۰) سوننه ته سی جار کر نه وهی شوړدن و ته رکردنی نه ندامه گانی دهنویژ، به پیڅی فهرمووده که ی عوسمان (ره زاه خواو لیبځ): پیڅه مبه ر (درووده خواو له سهر بیځ) دهنویژی گرت و هه موو نه ندامه گانی دهنویژی سی جار سی جار شوړد) (موسلم) له گیرانه وه یه کی نه بو داوود له عوسمانه وه: پیڅه مبه ر (درووده خواو له سهر بیځ) سی جار دهستی ته ری هیڼا به سهر سهریدا، له گیرانه وه یه کی ئیبنو ماجه دا: ده لی: عه لی (ره زاه خواو لیبځ) دهنویژی گرت، سی جار سی جار، نه ندامه گانی دهنویژی شوړد، وه فهرمووی: دهنویژی پیڅه مبه ریش (درووده خواو له سهر بیځ) ئاواوو.

۱۱) سوننه ته شوړدنه که به رو دوا بی، پیڅی نه وهی نه ندامی پیڅو و شک بیته وه دهست بکا به نه ندامی دوا نه و، چونکه پیڅه مبه ر (درووده خواو

لهسه به: وایکردوه، ههتا له مهترسی راجیاییش دهر بازبین. سوننه ته
لهپاش لیبوونه وه دسته گانی رانه و شینن، به پئی هه مایشته گهی (مرویه)
خواه لهسه به: (کاتی له دهنویژبوونه وه دهستان رانه و شینن، چونکه شتی
وا دهبی به باوه شینی شهیتان) (نیبنو نه بی حاته م و گهسانی تر
گیژاویانه ته وه) له بهر نه وه شکاری وا بوئی بیژابوونی له خوا بهرستی
لی دئ، سوننه ته له پاش بیسمیلاکردن نه مهیش پتر بکا: (اللهم اغفر لی
ذنبی ووسع لی فی داری وبارک لی فی رزقی: خودایه! له گونا هم
خو شبه و گوشادی بخهره مالم و پیت و هه ر بخهره روژیم) (تیر میزی له
نه بو هورهیره وه). سوننه ته که نهنگوستیله ش له شوینی خو ی
بله قینی، نه گهر ژیره گهی ته ر دهبوو، دنا دهبی دایکه نی و له قانندن
به سنیه سوننه ته به شو ردنی لای سهرووی رووی دهست پی بکا، و له
پیشه سهریه وه دهست بکا به ته ر کردنی سهری، وه به نووکی پهنجهی
دهست و پی، دهست پی بکات، نه گهر خو ی ناوی داده کرد بو خو ی، به لام
نه گهر که سیکی تر ناوی ه کرد به دهستیدا له نانی شکه کانیه وه دهست
پی بکا، وه ناوی دهنویژمگهی لهو (مودد) ئ که متر نه بی، وه له ناو
به کاره یانندا دهسبلاوی نه کا، وه له سی جا رتی نه په ری، وه له کاتی
دهسنویژگرتندا قسه نه کا، وه ناوه که شلپ نه کی ش به روویدا، به لکو و
به شینه یی، له پاش ته و او بوونی کرداره گانی دهنویژمگه روو بکاته
قیبله و ههردوو دهستی بهرزوه بکا و بلی، (اشهد ان لا اله الا الله
وحده لا شریک له، واشهد ان محمدا عبده ورسوله، اللهم اجعلنی
من التوابین واجعلنی من المتطهرین، سبحانک اللهم وبحمدک،
اشهد ان لا اله الا انت استغفرک واتوب الیک) وه هه ر له حالی به ره و

قیبله‌دا سوورەتی (انا انزلنا) بخوینێ بەلام لەم کاتەدا دەستی
بەرزەنەکاتەوه. موسلیم {ره‌زاه‌خواه‌لێبه‌} ده‌گیرێته‌وه: هەر که‌سی له‌پاش
ده‌سنوێژگرتن بڵی: (اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له،
واشهد ان محمدا عبده ورسوله) هەر هه‌شت دەرگا‌کانی به‌هه‌شتی بۆ
ده‌کرێته‌وه، به‌ که‌یفی خوێ له‌ کامیان‌وه‌ چه‌زبکا ده‌چێته‌ ژووره‌وه
تیرمی‌زی له‌م نزایه‌ نه‌مه‌ی پتر کردووه: (اللهم اجعلنی من التوابین
واجعلنی من المتطهرین) حاکمیش {ره‌زاه‌خواه‌لێبه‌} نه‌مه‌ی لی پتر
کردووه: (سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله انت استغفرک
واتوب الیک).

سوننه‌ته‌ به‌بێ به‌هانه‌ی ره‌وا یارمه‌تی له‌ که‌س وهرنه‌گری له
ده‌سنوێژگرتندا، وه‌ به‌بێ به‌هانه‌ خوێ وشک نه‌کاته‌وه. واته‌: به‌ خاوی
ئه‌ندامه‌کانی ده‌سنوێژ نه‌سپێ با له‌سه‌ر خوێ وشک ببنه‌وه‌ سوونه‌ته‌
له‌پاش کاتی ده‌سنوێژی تازه‌وه‌ دوو رکات نوێژی سوننه‌تی دیاری ده‌سنوێژ
بکا، پی‌غه‌مبه‌ر {مروودخواه‌له‌سه‌ربه‌} ده‌فه‌رموێ: (هەر موسلمانێ ده‌سنوێژی به
جوانی بگری، وه‌ دوو رکات سوننه‌تی پێوه‌ بکا، به‌ باشی دلیان بداتی‌و
بیری له‌ لایان بێ، مسۆگه‌ر که‌ به‌هه‌شت بۆ خوێ مسۆگه‌ر ده‌کا)
(موسلیم). بزانی: ئه‌گه‌ر له‌ناو ده‌سنوێژه‌که‌یدا گومانی بۆ په‌یدا بوو که
فه‌رزێ له‌ فه‌رزەکانی ده‌سنوێژی فه‌رامۆش کردووه، ئه‌وه‌ پێویسته‌ ئه‌و
فه‌رزه‌ بکاته‌وه، وه‌هه‌ر چیش فه‌رز نه‌کراوه‌وه‌ دووباره‌ی بکاته‌وه، چونکه
بناغه‌ی کار له‌ شه‌ریعه‌تا له‌ سه‌ر نه‌بوونی شته‌، عه‌ده‌م ئه‌صله‌، کارو
فیعل عاریضه‌، به‌لام هەر گومانی له‌ پاش ته‌واکردنی ده‌سنوێژه‌که‌ که
بوو، له‌یه‌ر فه‌رمایشتی بایه‌خدار کاری پێ ناکرێ، چونکه‌ گومانی وا

زوره، کارپیکردنی دیزوارد، له رواله تیشدا وا دمرده کهوئ که دهنویژ به تهواوی گیرایی! به لام گومان له نیتدا له پاش تهواو بوونی دهنویژیش گهره که بوی بگهریته وه، سهر له نوئ دهنویژمه کهی بگریته وه.

۱۰) تاراتگرتن: استنجا: خو پاک کردنه وه:

پیناسه کهی له شهرعا: (لابردنی پیسی سهر ههردوو رایه، که پیشیان دهگوترئ: پاش و پیش، به ناو، یا به بهرد، یا به ههردوکیان) حوکه کهی ههرزه، به پیی فهرمایشته کهی (درووه خواه له سهری): (کاتی یه کیکتان دهچی بۆ سهر او باسی بهرد له گهل خوئ ببا، خوئ پییان پاک بکاته وه، ئیتر نه وه بریتی تاراتگرتن ده کهوئ) (نه بو داوودو داره قوطنی و ئیبنو ماجه به رشته یه کی جوانی ساخ گیراویانه ته وه) نه نه سیش (ره زاه خواه له پیی): ده فهرموئ: (من و کورپکی له سیړه مندا که پیغه مبه ر (درووه خواه له سهری): ده چوو بۆ سهر او جه وندمیئ ناومان بوی ده برد، به و ناوه تاراتی ده گرت، و نه قیزه یه کیشمان له گهل خو مان ده برد، پیغه مبه ر (درووه خواه له سهری): دایده چه قاندو ده یکرد به بهرده م (به ره به ست - سوتره) له کاتی نوژدا). وا باشتره که خوئ به بهردو به ناو پاک بکاته وه، چونکه خه لکی قوبابه ههردووکیان تاراتیان ده گرت، خودا له بهر نه وه ستایشیکردن و فهرموئ: {فیه رجال یحبون ان یطهروا واللّه یحب المّطهّرين - سورة التوبة - ۱۰۸/۹}. واته: نه م مرگه وته ی قوبا کومه ئی پی او ی موسلمان ی ساغی پاک و ته میزی تیایه، حمز به پاک ی دل و دموون و له شو و جل و شوین ده کهن، له بی دهنویژی و

لهشپىسى دوورن، بهسه بۆ سهر بهر زى نهوان كه خودا نهو كهسانه
خوش دهوى كه حزيان له پاكي و خاوينييه و خويان پاك و خاوين
رادهگرن) چونكه نهوه بوو كاتى نهه نايهته هات پيغه مبهه (مرووه خواه
لهسه به) له هوى نهه ستايشه، لياني پرسی، عهريان كرد: له پيشدا
خومان به بهرد پاك دهكهينهوه نهو جا به ناويش تاراتدهگرن) بهرزار
به رشتهيهكي بيهيژ (ضعيف) گيراپيهتهوه، بهلام نهوهوى به راستى
نازاني و دهه رموى: زانايانى شهرع ناوا دهگيرپنهوه، كه چي له كتيبكانى
حهديسدا شتى وانويه، بهلكوو نهههيان تيايدايه: (بهناو خومان پاك
دهكردهوه) (نههمهه، نيينو خوزميه) وا باشه له پاساودانى باشترينيدا
بگوتري: (زاتى پيساييهكه به بهردهكه لا دهچي، نهسه رهكهشى به ناوهكه
لا دهچي، نيتز دهست چهپهلاوى نابي). نهگهه تاراتگر ويستى ههه به
يهكيكيان پاك بكاتهوه، باخوى بهناو پاك بكاتهوه باشتهه، چونكه نهو
ههه پيساييهكه لادهبا، ههه خوى نهسه رهكهى لادهبا، بهلام بهردهكه ههه
خودى پيساييهكه لادهبا، نهگهه تاراتگرتن به بهردبوو پيوسته بهسى
بهردبي، نهگهه بهسى بهرد پاك نهبووه پيوسته بهزياتر خوى پاك
بكاتهوه، مهرج بووني سي بهرد بهپي فهرموودهكهى پيشووه: (كاتى
يهكيكتان دهچي بۆ سهراو با سى بهرد لهگهه خوى ببا) خوپاكردنهوه
ههه مهرج نيه به بهرد بي، بهلكوو به ههرشتى كه پاك و وشك بي و
پيسى ههلبكهني و ريزى نهبي دهبي بهلام به بهردى تهرو شتى پيس و
شتى ساف (وهك قاميش و شووشه) نابي. نيينو مهسعود (رهزه خواه ليتبه)
دهه رمى: جاري ههزرمه (مرووه خواه لهسه به) رويشت بۆ سهراو، بهمنى
فهرموو كه سى بهردى بۆ بههه، منيش دوو بهردم دهست كهوت، ههه

چەند گەرام بۇ بەردى سېھەم دەستەم نەكەوت، لەبەر ئەوۋە دوو بەردو
تەپالەكەم بۆى برد، دوو تەپالەكەي فەرداۋ فەرموۋى: (تەپالە
چەپەلە!) (بوخارى) بۆيە بەشتى رەزدارىش نابى، ۋەكوو كولئەرو
ھەموو خواردەمەنيەكى تىرى ئادەمىزاد، يا خواردەمەنى جنۆكە ۋەك
ئىسقان، لەبەر ئەم فەرموۋدەى مسلىم: (حەزروت {مروودە خواۋ لەسەربە:} رېگەى
نەدەدا تارات بە ئىسك بگىرى، دەيفەرموۋ: چۈنكە ئىسك خۇراكى برا
جنۆكەكانى ئىۋەيە!).

مەرجى بە كارھىنانى بەردو ۋەنەى بەرد ئەمەيە: شۈنەپىسەكە
ۋەك نەبۇبىتەۋەو پىسىيەكەيش لە جىگەى ئاسايى خۆى لاي نەدابیۋ
شتى بېگانەى تىرى نەھاتىتە سەر، دەنا دەبى تاراتەكە بەس بە ئاۋبى،
يا بە بەردو بە ئاۋبى، بەردى تەنيا بەس نىە).

۱) دەستۋورى سەراۋەردن:

۱) نادروستە بۇ سەراۋەردنە چۆلەۋانى، ئەگەر پەنايى نەبوۋ،
روۋەردن ۋە پىشتەردن لە زوۋگە، بەپىي فەرمائىشتەكەى {مروودە خواۋ لەسەربە:}
(كە دەچنە سەر پىشاۋ، بۇ پىسايى يان بۇ گمىز، نە روۋبەنە روۋگە
(قىبلە) ۋە نە پىشتى تىبەكن، بەلام روۋبەنە ئەم لاۋ لا) (شەيخان) ھۆى
ئەم نادروستىە ئەمەيە: بەرى روۋگە شكۆمەندە، دەبى شكۆمەندىيەكەى
بېاريزرى، بەپىي فەرموۋدەكەى سوراقەى كۆرى مالىك {رەزەۋە خواۋ لىبە:}
دەيگىرپىتەۋە كە دەفەرموۋ: بە گۈنچەكەى خۆم لە زارى پىرۋى سەرۋەرم
ژنەۋت دەيفەرموۋ {مروودە خواۋ لەسەربە:} (كاتى كەسىكتان دەچى بۇ سەراۋ

باریزی قیبله‌ی خوی گه‌وره مه‌زن بگری، با روونه‌کاته رووگه. به‌لام نه‌وه‌وی ده‌فهرموی: نه‌گهر له‌بهر ده‌میه‌وه داپۆشه‌ری (ساتری) هه‌بوو، دوو سییه‌کی گه‌زی به‌رز بوو، خۆشی به‌قه‌د سی گه‌ز یا که‌متر لییه‌وه نزیك بوو، نه‌وه رووکردن تی دروسته، ئیتیر چ له‌ناو سارا‌دا بی، چ له‌ناو خانو‌ودا بی، رووکردن و پشت کردنه رووگه له‌ناو مالدایا بۆیه حه‌رام نیه له‌بهر نه‌م فهرمووده‌یه‌ی ئیبنو عومه‌ر: فهرمووی: ئیشم هه‌بوو چوومه سه‌ر سه‌ربانه‌که‌ی حه‌فصه‌ی خوشکم که ژنی پیغه‌مبه‌ر (مرویه‌ی خوا‌ه له‌سه‌ربان) بوو، پیغه‌مبه‌رم دی خه‌ریک بوو روو به‌ شام ده‌ستی به‌ ئاو ده‌گه‌یانندو بشتی کردبووه رووگه. (کۆمه‌له‌که‌ گیراویانه‌ته‌وه — بوخاری، موسلیم، نه‌بو داود، تیرمیذی، نه‌سائی) شافعیش (ره‌زاه خوا‌ه لییه‌ی) ده‌فهرموی: رووکردن و پشتکردن له‌ رووگه له‌ده‌شت نادرۆسه نه‌ک له‌ناو مالدایا. مه‌روانول نه‌صفه‌ریش (ره‌زاه خوا‌ه لییه‌ی) ده‌فهرموی: ئیبنو عومه‌رم بینی حۆشتره‌که‌ی له‌ به‌رده‌میه‌وه له‌ رووی قیبله‌وه ییخ دابوو، نه‌وجا به‌ره‌و و شتره‌که‌ گمیزی ده‌کرد، عه‌رزیم کرد: نه‌ی باوکی نه‌وره‌حمان! خۆشتی وا نه‌یی لی‌کراوه؟ چۆن تۆ ده‌یکه‌ی؟ فهرمووی: شتی وا له‌ بۆشاییدا، له‌ شوینی به‌ربه‌ره‌لادا نه‌یی لی‌کراوه، به‌لام نه‌گهر له‌ نیوانی تۆو نیوانی رووگه‌دا شتی هه‌بی که‌ په‌رده‌ت بۆ بکا نه‌وا قه‌یناکا) نه‌بو داوودو حاکم گیراویانه‌ته‌وه.

٢) پاریز بکا له‌ گمیزکردن له‌ ناو ئاوی راوه‌ستاودا. پیغه‌مبه‌ر

(مرویه‌ی خوا‌ه له‌سه‌ربان) ده‌فهرموی: (که‌ستان قه‌ت گمیز مه‌که‌نه ئاوی راوه‌ستاوده‌وه) جابیریش (ره‌زاه خوا‌ه لییه‌ی) ده‌فهرموی: پیغه‌مبه‌ر (مرویه‌ی خوا‌ه له‌سه‌ربان) نه‌یی ده‌کرد که‌ له‌ناو ئاوی راوه‌ستاودا گمیز بکری (موسلیم،

نەسائى) ئەم نەيى لىكردنەيش ئاۋى كەم و زۆرى دەگرىتەۋە، چۈنكە شتى ۋا مايەى چەپەئىيە، بەلام بەرگىرىيەكە چۈنكە بەرگىرى - دىفاع بەلام (بەرگىرى - منع) لە كەما توندترە، ۋە لە شەۋىشدا توندترە لە رۆژ، چۈنكە دەئىن: ئاۋ لە شەۋدا ئارامگاي جىۋكەيە، جا دوور نىيە كە بەھۋى ئەۋەۋە جىۋكە توۋشى زىيانكى بىكەن، ئاۋى رەۋانىش ئەگەر كەم بى مىزىتىكىردنى نادروستە، چۈنكە لەكارى دەخا، نە بەكەلكى خۋى دەمىنى، نە بەكەلكى كەسىكى ار دەئ، ئەگەر زۆرىش بى ئەۋە ناپەسەندە، ۋاتە: مەكروۋە، ئاۋى راۋەستاۋىش كەم و زۆرى ئەم دوۋبىرپارەى بۇ ھەيە، كەم بى نادروستە زۆر بى (ۋاتە: قوللەتەن بى) ناپەسەنە. بەھەر حال سەراۋكردن لە ئاۋى راۋەستاۋدا زۆر خراپە.

(۲) سەراۋنەكا لە ژىردارى بەرىدا، لە كاتى بەردا، يا لەھەر كاتىكى. تردا، پىسايىكردن ناپەسەندترە، چۈنكە بەرەكەى پىس دەكاۋ قىزمەۋون دەبى.

(۴) سەراۋنەكا لە سەر رىگايى كە ھاتوو چۆى تىابكرى، سەراۋى گەۋرە خراپرتە، جارى پىغەمبەر (دروۋدە خۋا لە سەربە) فەرموۋى: خۇتان بپارىژن لەۋ دوو شتە ناشرىنە كە دەبن بە ھۋى ئەۋە خەلكى نەفرەتتان لىبەكنو لەعنەتتان بۇ بنىرن، گوتيان: ئەى پىغەمبەرى خۋا ئەۋ دوو شتەيە چىن؟ فەرموۋى: سەراۋكردن لە سەرەپدا، يا لە سىبەرى جىگەدانىشتندا.

(۵) سەراۋنەكاتە ناۋ كۈنى زەۋىيەۋە، مەبەست كۈنى دەم خروپانە، چۈنكە پىغەمبەر (دروۋدە خۋا لە سەربە) لە فەرموۋدەيىكا، كە

نه سائی و نه بو داوود گیراویانه ته ووه حاکم فەر موو یه تی: فەر موو ده یه کی ساخه چونکه به پئی مهرجه گانی سه حیجی بوخاری و سه حیجی موسلیمه، پیشگیری کردووه له ووه که: (میز بکریته کونه ووه). له بهر نه ووه که جیگه و شوپنی جنوکه یه.

(٦) له سیبه ری دانیشتنی مهردوو مدها، وهک سیبه ری درهخت و شتی وا سهراو نهکا. سهراوی گه ووه خراپتره، پیغه مبه ر (درووده خواوه له سه ربه): فەر موو یه تی: خو تان له م سئ ئیشه بپاریزن که دهن به هو ی نه فرین لیگردنتان: سهراو کردن له گوړگا کاندایا له سه ر چه قی ریگه و باندا، یا له سیبه ری حه وانه و مدها، وهک سیبه ری درهخت و شتی وا. (نه بو داوود) جیگه ی گوّل و کانیکردن و ریگه ی کانی و بواری دهوروبهرو قهراخی ناوی لیخواردنه ووه بهر بهر پوچکه ی زستانی ش له م برپیاردها وهک سیبه ر وایه. میز کردن له سه ر گوړ نادروسته، هه روا له ناو مائی مزگه و تدها، با بیکاته دمه فرموی: فریشته ووه دواپی له دمه ووه ی مزگه و ت بیرپزی هه ر حه رامه!.

(٧) له کاتی دهست به ناو گه یاندا قسه نهکا، چونکه پیغه مبه ر (درووده خواوه له سه ربه): دمه فرموی: (نابی دوو کهس به یه که ووه بچن بو سهراو و شهریان هه ئمان دهست بکه ن به قسه کردن، چونکه خودای گه ووه مه زن زوړ رقی له شتی وا دمیته ووه) (نه بو داوود) بویه خوا زوړ رقی له شتی وایه له بهر هه ئمانینی شهرمگا، دنا قسه کردن له م کاته دا دروسته به لام ناپه سه نده، دهق وهک ژن ته لاقدان خو ی ره وایه که جی پیغه مبه ر (درووده خواوه له سه ربه): له باره یه ووه دمه فرموی: (دزیوترین حه لال له لای خودای گه ووه سهروهر ژن ته لاقدانه) نه مانه ی ش حوکی قسه کردنیان هه یه:

وۀلامدانه وۀی سلاوو نزاگردن بۆ پڑمیوو سوپاسکردنی پڑمیوو، نه گهر
له سهر پيشاو پڑمی با له دله وۀ سوپاسی خوا بکا، موحیبی طه بهری
دۀفهرموی: (گهره گه له وکاته دا نه بخواو نه بخواته وۀو نه تهماشای
دمردرا وۀه بکاو نه سهیری شهرمگای خوی بکاو نه سهیری ناسمان بکاو
نه به دهستی یاری بکاو نه زوریش له ئاوده ستا بمینیته وۀ، ناپه سهنده
هه لگرتنی شتی که ناوی خواي لینووسرابی، وۀک نه نگوستیله و پارو
دره، هه روا شتی قورئانی لینووسرابی، له بۆ شکۆمه ندیی، ناوی
پیغه مبه ریش له م مه سه له یه دا وۀک ناوی خوا وایه)، له هه دیسا
دۀفهرموی: (پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه) که دهرؤیشته ناو ئاو دسته وۀ
نه نگوستیله که ی داده گهندو له شوینیکا دایده نا، نه و جا دهرؤیشته ناوی،
چونکه مۆری (محمد رسول الله) ی لیئه لکه ندرابوو) (تیرمیذی)
گیرویه ته وۀو فهرموویه تی: فهرمووده یه کی جوانی ساخه (حدیث حسن
صحیح) هه رامه سیپاره (موصحف) بریتته ناو ئاوده سته وۀ، مه گهر
بترسی که بیدزن، یا بکه ویتته دهستی بیپروا، له کاتی وادا ناچاریه
دروسته، به هه حال پیویسته به پیی توانا پاک رابگیری و له بیپیزی
بپاریزی.

بزانن: که هه موو ناویکی شکۆمه ند له م حکومه دا وۀک ناوی
خولو پیغه مبه ر وایه، که واته. نه مه ناوی گشت پیغه مبه ره گان ده گریته وۀ
(مروود خواه یان له سه ربه).

۸) نابی رووبکاته خورو مانگا، یا پشتیان تییکا، چونکه نه م
دووشته دوو نیشانه ی گهوره ی ناشکران له سهر گهوره یی خواي مه زن.

۹) بەرەو رووی با، بامیزنەکا، لەوکاتەدا قورسایى لەشى بخاتە
سەر قاچى چەپى، کە دەجێتە ناو ئاودەستەووە قاچى چەپى پێش بخاو
بێ: (باسم الله اللهم انى اعوذ بك من الخبث والخبائث: بە پەرۆزى
ناوى خوا خۆم دەپارێزم لە شەیتان، ئەى خودایە! پەنا دەگرم بەتۆ لە
گۆڵ و دێلى شەیتان) کاتیکیش دەر دەچى قاچى چەپى پێش بخاو بێ:
(غفرانك الحمد لله الذى اذهب عني الازى وعافاني: خودایە! داواى
لێبوردنت لێدەکەم کە ئەم ماوەیە لە یادی تۆ دوورکەوتمەووە، سوپاس بۆ
ئەو خودایەى کە ئەم نازارەى لە گۆڵ خستەووەو ساخڵەمى کردووم)
چونکە حە دیت دەفەرموئ پێغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) کە لە ئاودەس
دەردەچوو دەیفەرموو: (غفرانك) (هەر پێنج فەرموودەزانەکە
گێڕاویانەتەووە) لەچەند رێگەى بێهێزیشەووە دەگێرێنەووە کە پێغەمبەر
فەرموووەتى: (الحمد لله الذى اذهب عني الازى وعافاني). شتى
واش با بێهێزیش بێت بەلام لە عیبادەتدا کارى پێدەکرى. وا پەسەندە
کە لەخەلك دووربکەوێتەووە شوێنێكى فەشەلى لەبار بۆ مێزکردن
هەلبژیرى، نەبادا پەرۆزەکەى بگەرێتەووە بۆ خۆى، بەپێى ئەم
فەرموودەى ئەبو موسا (مەزە خوا لەبە): (جاری پێغەمبەر (مروودە خوا لە
سەربە) چوووە پەنا دیواریکەووە لە نەرماییەکی فەشەلدا گمیزی کردو
فەرمووی: کاتى دەتانەوئ گمیزبکەن جیگەیهکی لەبار کە دەستبدا بۆ
میزلیکردن بدۆزنەووە! (ئەحمەد، ئەبو داوود) وا باشە کە لەپاش
سەراوەکە ناو بپەرژینی لە شەرمو شەروالەکەى، هەتا دڵە راوکی لە خۆى
دوووربخاتەووە.

۱۲) ھۆكۈنى بېدەسنوئىزى:

دەسنوئىز بەمانە دەشكىت:-

دەرچوونى شتى لە پېش يان لە پاش، قەبارە داربى يان
 بېقەبارەبى ۋەك با، ناسايىبى يان نانسايى ۋەك خوئىن و زىخ، خودبىس
 (نجس العين)بى يان پاكبى، ۋەكو كرم، سەر بەلگەش لەم مەسەلەيەدا
 ئەم ئايەتەيە: { او جاء أَحَدٌ مِّنَ الْغَائِطِ - سورة النساء -
 ۴۳/۴ } . واتە: ۋە ياخود يەككى لە ئىو ۋە لەسەر ئاۋ ھاتەۋەو
 بېدەسنوئىزبوو. غائىط لە بنەپەتدا نەو شوئەيە كە دەستى تىادا بە ئاۋ
 دىگەيەنرى، دەر دراۋەكە بەھۆى ھاوسايەتيۋە بەو ناۋە ناۋىراۋە، بە پىي
 ئايەتەكە مېزو پىسايى بەردەكەون، باۋ ترو تىش بەپىي ئەم
 ھەرموودەيە بەردەكەون. ئەبو ھورەيرە (رەزە ۋە ۋە ۋە ۋە) ھەرموۋى:
 پېغەمبەر (دروودە ۋە ۋە ۋە ۋە) ھەرموۋى: (ھەر كەسى دەسنوئىزى شكا تا
 دەسنوئىز نەگىتەۋە نوئىز كەرنى بۇ دروست نىە. پىاۋىكىش گوتى: ئەي
 ئەبو ھورەيرە! دەسنوئىز بەچى دەشكى؟ ھەرموۋى: بە بالىبۈنەۋەو ترو
 تىس و شتى وا) (پەسەندى ھەردوۋلايە. واتە: بوخارى و موسلىم
 گىراۋيانەتەۋە) مەزىش بەر دەسنوئىز شكىن دەگەۋى بەپىي ئەم
 ھەرموودەيە: ەلى (رەزە ۋە ۋە ۋە ۋە) ھەرموۋى: مەزىم زۆر بوو، شەرمىش
 دەكرد بۇ خۆم لە پېغەمبەر (دروودە ۋە ۋە ۋە ۋە) بېرسەم، چونكە كچەكەي
 خىزانەم بوو، جا مىقدادى كورى ئەسۋەم راسپارد، بۇ ئەمە لىي پىرسى،
 ھەرموۋى: چۆكى بشۆرى ۋە دەسنوئىز بگرى (شەيخەين). بەپىي ئەم
 ھەرمائىشەي ئىبنو مەسعود ئىبنو عەبباسىش (رەزە ۋە ۋە ۋە ۋە) ۋە دىش

به رده گهئ: (به هوی دمر چوونی وه دییه وه دهنویژ پیویست دهبئ) بهیههقی له (السنن) دا گیراویه ته وه. نایهتو فهرمووده کان دهگرتن به پیومر بو هه موو دمر اوئیکی تریش ته نانهت با سروشتی له شیش دهری نه په راندبئ!.

به لام دمر دراوی له دوو راگه (سبیلین) موه دمر نه چوو بی، دهنویژ ناشکینئ، وهك خویند به ردان و که له شاخ گرتن و رشانه وه و ئاره قو شتی تری له م بابته، چونکه پیغه مبه ر (مرویه خوا له سه ربه) که له شاخی له خوی دهگرت و شوینه که له شاخ لیگراو مکه ی دهشوردو ئیتر به بی نه وه دهنویژ بگرئ، نوێژی دهگرت، جار یکیش له غه زای زاتولریقاعا دوو پیاو له یارانئ پیغه مبه ر (مرویه خوا له سه ربه و وهام خوا له یارانیبه) ئیشکی له شکری موسولمانانان دهگرت، پیاو یکیان هه لسا دهستی کرد به نوێژ کردن، پیاو له بیرواکان تریکی تیگرت، نهویش تیره که ی دمر کیشاو نوێژه که ی تهواو کرد، هه ر خوینیشی لیدههات، کاتی پیغه مبه ر (مرویه خوا له سه ربه) به وه ی زانی رهخنه ی لی نه گرت. (نه بو داوود به رشته یه کی ساخ گیراویه ته وه) له بهر نه وهیش دمر دراوی دوورا واته: (پاش و پیش) تایبته ندیی خوی هه یه که له غه یری نه وان دانییه.

یه کی له دهنویژ شکین (نواقض) هکان: -

خهوتنه، به پیی فهرمایشته که ی پیغه به ر (مرویه خوا له سه ربه): چاو ده مبینی کو مه، هه ر چاو کاتی چوو ه خه و ده مبینه که خاو ده بیته وه، جا له بهر نه وه نه گه ر که سی خهوت کاتی هه لدهستی با دهنویژ بگرئ (نه بو داوود و ئیبنوماجه). به لام که سی نوستبئ و پاشی خوی له

زموږ پیه که قایم کردبئ، نه وه دهنویژي ناشکئ، به پئی فمرمایشتی
نه نس که دد فمرموی: یارانې پیغه مېهر (مرومه، نه وه له سهرې) چاران
دهیڅه وټن، که هه لدهستان بهی نه وهی دهنویژ تازه بکه نه وه نویژیان
ده کرد (موسلیم گیراویه ته وه)، نه بو داوود نه م رسته یه شی له م
فهرمو وده یه پتر کردو وه: وا خه ویان لیده که وټ سهریان شوړ دده بو وه
چه ناگه یان دهیدا له سهر سینگیان، نه مه ییش به سهرینی پیغه مېهر بوو.

یه کی تریان: نه مانی هوښه به سهر خوشی یا به نه خوشی وه
بووران ه وهو شیتي، چونکه له شویڼی به خه و دهنویژ بشکئ که له چاو
نه مانی هوښا شتی وا مروؤ بیڼاگا ناکا، دمی بهم باشر بشکئ.

یه کی تریان: به یه که گه یشتنی پیستی نیرو می نامه حرمه،
بهی پهرده، مه گهر هی منالی که ته مهنی له واده ی نارمزوی ناده میزادی
ناسای که مری، به پین نایه تی: {أَوْ لَا مَسْتُمْ النِّسَاءَ - ۴/۴۳}. واته:
یا پیستان له پیستی ژنان که وټ نه وه تا نه م نایه ته دا (لس) عه طف
کراو ته وه سهر (مجن) وه فهرمان گراوه نه گهر ناو نه بوو له دوا روودانی
یه کی له کارانه، ته یه موم بکری، نه مه ییش نیشانه ی نه وه یه که
ده ستلیدانی ته نیا هو ی بی دهنویژی، ری که وه که سهر او گردن، به وه دا
دمزانین که مه به ست له (له مس) جوو تبوون و دروستبوون له گهل ژندا
نیه، چونکه نه م واته یه دزی رواله تی دمره وهی وشه که یه، چونکه (له مس)
به غه یری جوو تبوونیش ده گوتری، نه وه تا خوی گه وره دد فمرموی:
{فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ - سورة الأنعام - ۷/۶}. واته: نه گهر
کتیبیکیش بو بنیرین که له کاغه زدا نوسرابی، وه به دهمستی خو یان

دهست له پهره‌کانی بدن، هر برپا ناهین و ده‌لین: نای له م جادوو ده
 گه‌وره (ناشکرایه) پیغه‌مبه‌ریش (درونده خواد له‌سره‌بڼه) له‌مسی به واتایه‌کی تر
 جگه له جووتبوون به‌کار هیناوه، وهک نه‌وه به ماعیزی فهرموو: (لعلک
 لامست: رهنګبې هر ده‌ست‌بازیت له گه‌لیدا کردبې) هر به‌لگه‌یه‌کیش که
 بو‌چوونی تری هه‌لده‌گرت له به‌لگه‌یی ده‌که‌وئ، که واته: له‌مس له
 زمانی عهرم‌بدا بریتیه له که‌وتنی پیست له پیست، نیتر به قه‌ستی بی
 یان نا، به نارمزووبی یان نا، له نی‌رینه‌یشا جیاوازی له نیوانی پیرئ که
 له پیاوه‌تی که‌وتبې و نی‌رینه‌ی تردانیه، پیرو لاوو خه‌ساوو شله‌یه‌ته‌و
 می‌رد منال جیاوازیان نیه، له می‌ینه‌یشا فهرقی ژنی گه‌نج و پیریزن
 نارمزووی لی‌نه‌گرئ نیه، چونکه هر چو‌نی‌بې جی‌گه‌ی گومان لی‌کردنی
 نارمزووی لی‌کردنه! بو‌یه‌یش له یه‌که‌ه‌وتنی پیستی خو‌یی (مه‌حرم)
 ده‌سنو‌یز ناشکینئ له‌سهر فهرمایشتی دامه‌زراو، چونکه جی‌گه‌ی گومانی
 نارمزووی لی‌کردن نیه، پهرده‌یش که له به‌ینا بوو نه‌وه به‌یه‌ک گه‌یشتن نیه
 بو‌یه ده‌سنو‌یز ناشکی، هه‌روا ده‌ست دان و له نینو‌ک و مووو ددان
 ده‌سنو‌یز به‌تال نا‌گاته‌وه هه‌روا له‌یه‌که‌ه‌وتنی نه‌م شتانه له‌ناو خو‌یانا.

یه‌کئ تریان: گه‌یشتنی به‌ری ده‌ستی که‌سی‌که به پیستی پاش و
 پی‌شی خو‌ی یا هی ناده‌میزادی‌کی تر، نیتر نی‌ربن یان مئ، گه‌وره بن یان
 بچووک جیاوازیان نیه، به‌پیی فهرمایشته‌که‌ی (درونده خواد له‌سره‌بڼه) که‌سی
 ده‌ستیدا له پاش‌وپیش (فهرج)ی خو‌ی با ده‌سنو‌یز بگر‌ته‌وه (نه‌حمه‌دو
 تیرمی‌زی گپ‌راویانه‌ته‌وه، حاکم‌یش فهرمووی‌ه‌تی: نه‌مه به‌پیی مهرجی
 هه‌ردوو شی‌خه) واته: (بو‌خاری و موس‌لیم، که له زانستی فهرمووده‌دا
 ناسراون به شه‌ی‌خه‌ین، واته: هه‌ردوو شی‌خ) وه به‌پیی نه‌م

ډېر مایشته‌یشی (مرویده خواه له‌سږېږي): هر کاميکتان به‌بی پېرده یا به‌بی
دست‌پنج ده‌ستیدا له شهرم واته: پاشو پېشی خوۍ بدات با
ده‌سنويز بگريته‌وه.

ښښو حېبان گيړاويه‌ته‌وه، (افضاء) که له دمقي عه‌ره‌بی
ډېر مووده‌که‌دا هه‌یه بریتیه له دست لیډان به به‌ری ده‌ست، ده‌ی نه‌وا
به‌پيۍ دمقي ډېر مووده‌گان به‌ده‌ست لیډان له شهرمی خوۍ ده‌سنويزی
ده‌شکي، دپاره به‌هی که‌سیکی تر باشر ده‌شکي، چونکه نه‌وه پتر پېرده‌ی
ريژ له نيوانا ده‌درپني، به‌لکوو به‌بی نه‌م پيوږ (قياس) دیش نه‌م ده‌قه
له‌م باره‌یه‌وه چه‌سپاوه: که‌سې ده‌ستیدا له چووک (زه‌که‌ری) خوۍ با
ده‌سنويز بگريته‌وه) ډېر مووده‌که‌ی خاتوو بوسرمیش ده‌قه‌رموۍ: بو خوم
له پيغه‌مبه‌رم ژنه‌وت ده‌یفه‌رموو (مرویده خواه له‌سږېږي): هر که‌سې ده‌ستیدا
له چووک دمبي ده‌سنويز تازه بکاته‌وه (نه‌حمه‌دو نه‌سانی) نه‌مه‌یش
دامه‌نی خوۍ و دامه‌نی خه‌لگی تريش دمگيړپته‌وه، هه‌روه‌ک پيغه‌مبه‌ر
(مرویده خواه له‌سږېږي) ده‌قه‌رموۍ: هر پياوۍ ده‌ستی که‌وت له چووکي خوۍ با
ده‌سنويز تازه بکاته‌وه، هر ژنيکیش ده‌ستی دا له شهرم‌گای خوۍ با
ده‌سنويز تازه بکاته‌وه) (نه‌حمه‌د) نه‌و ډېر مووده‌یه‌ی که نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی
که به‌شتی وا ده‌سنويز ناشکي، ښښو حېبان و که‌سانی تر ده‌قه‌رموون:
نه‌وه هه‌لوه‌شاوه‌ته‌وه، پاشیش (که مه‌به‌ست ليۍ پرووی کوۍ
ناده‌میزاده) به‌ر وشه‌ی شهرم و دامه‌ن ده‌که‌وی له‌م ډېر مووده‌نده‌دا، که به
واتای ډېر جن، هه‌روه‌ک به قیاس له‌سږ پيښیش هه‌مان برپاری بو
ده‌سه‌پي، به وشه‌ی (به‌ری ده‌ست) نه‌وه‌ی به‌ری ده‌ست نه‌بی به‌ر برپاره
ناکه‌وی، واته: ده‌سنويز به‌ سږی په‌نجه‌و به‌ نيوانی و به‌ لاته‌نیشتی و

به لالهپ ناشکی، به (شهرمگای ئادهمیزادیش) هی گیانله بهرو مهلو و مۆر دمرده چی، به دمس دان له بهرو دواي گیانله بهر دهنویژ ناشکی.

یهگی تریان: چاکبونه وهی هه میسه بی دهنویژه وهك كه سی هه میسه میزه چورگی بی، یا پی رانه گری، یا وهك ژنی هه میسه بینویژ، چونكه پاکیتی ئه مانه له بهر ناچاریه و هی ناچاریه که یانه، هه کاتی ناچاریه که یان نه ما حوکه که یشی نامینی، که نه وهیه چاوپۆشی دهری له دهر او ده که یان.

١٣) یاسایه کی سه رعزانی (قاعیده فقهیه):

یهکی له یاسا بریار دراوه کان، که بریاری (حکم) ی زۆری شهرعی به پی ئه و دروست ده بی ئه مهیه: (استصحاب الاصل) واته: مانه وهی شت له سه ر حالی پیشووی خو ی، له سه ر ئه م شیوهیه: بریاری بۆ شتی له کاتی دوه میدا ده چه سپی، له سه ر بنیاتی چه سپ بوونی ئه و بریاره بۆی له کاتی یه که میدا، جا به پی ئه م یاسایه مه ردوم تیگرا به یهك دهنگ ده ئین: نه گه ر که سی گومانی بۆ پهیدا بوو که ئایا ژنه که ی ته لاق داوه یا نا؟ نه وه دروسته له گه ئی دروست بی، چونکه بنه رمت (ئه صل) نه بوونی ته لاق، به لام نه گه ر گومانی کرد: که نه و ژنه ی ماره کردووه یا نا؟ نه وه دروست نیه بر واته لای، چونکه بنه رمت نه بوونی ماره کردنه، له سه ر هه مان یاسا نه گه ر که سی سوور ده یزانی که دهنویژی هه بوو، له فیساره کات، به لام گوهمانی له نه مانیا له وه و دوا پهیدا کرد، نه وه چوونکه بنه رمت هه بوونی پاکیه و نه بوونی بی دهنویژییه دهنویژه که ی هه ر ماوه نه شکاوه! به

پېچەوانەيشەۋە ھەروھە ئەگەر كەسكىش سوور دەيزانى كە لەپاش كاتىكى زانراۋەۋە ۋەك پاش خۆر كەۋتن، دەسنوئىزى گرتوۋەۋە دەسنوئىزى شكاۋە بەلام نەيدەزانى كە كاميان لە پېشدا بوون، ئەۋە تەماشە دەكەين ئەگەر لە پېش خۆركەۋتندا دەسنوئىزى نەبوۋە ئەۋە ئىستا دەسنوئىزدارە، چونكە بى دەسنوئىزىيەكە لە پېش خۆركەۋتندا ھەل دەگرى كە لەپېش پاكىيەكەۋە بووبى، ھەلپىش دەگرى كە لە پاشىيەۋە بووبى، جا بەم رەچاۋكردن (اعتبار) پاكىتى دەبى بە بنەرەت، بەلام ئەگەر لە پېش خۆركەۋتندا دەسنوئىزى ھەبوۋ ئەۋە ئىستا بى دەسنوئىزە چونكە سوور زانىنى پاكىتى لە پېش خۆركەۋتندا بەۋەلا دەچى كە سوورپىش دەزانى كە لە پاش خۆركەۋتن دەسنوئىزى شكاۋە، لەشپىسىش لەم بېرپارەدا ۋەك بى دەسنوئىزى واىە.

۱۴) خۆشۋوردن (غوسل):

شۆردن لە زماندا: كوردنى ئاۋە بەسەرشتدا بە رەھايى (مطلقا). لە شەرعدا: كوردنىيەتى بەسەر ھەموو جەستەدا بە مەبەستى شتن. (ھۆيەكانى): ئەۋە شتانەى كە دەبن بە ھۆى پىۋىستبوونى خۆشتن شەش شتن سيانىان پىاۋو ژن تىايانا ھاۋبەشن.

يەككەم: بەيەكچوونى سوننەتگاي نىرو مېيە، لەسەر ئەم شىۋەيە بەلەينى كەمەۋە تىچوونى گۆمكەى چووك، يا بە ئەندازەى ئەۋە، بۇ ناۋ پېش يا پاشى گياندارى، بىكەرو بدەر مروڧ بن يا گيانلەبەر جىيائى نىە، ھەروا ناۋى بىتەۋە يا نا جىياۋازى نىە، سەربەلگە لەم مەسەلەيەدا

فەرموودەكەى خاتوو عائىشەيە (رەزە ئىكەن) كە دەفەرمۇي: پىغەمبەرى
خۇا (دەۋىدە ئىكەن) سەرو مال و منال بە قوربانىيى، فەرموۋى: كاتى
دوۋ سۈننەتگەكە بەيەكە چوون خۇشۇردن پىۋىست دەيى، من خۇم و
پىغەمبەرى خۇا ئاۋامان دەكردو لە پاشا ھەدۈكمان خۇمان دەشۇرد
(موسلىم) (بەيەكەچوۋنى سۈننەتگەى نىرو مى: واتە: التقاء الختانيں —
ۋەركىي).

دوۋەم: دەرچوۋنى تۇماۋ، بەپىي فەرمەيشتەكەى (دەۋىدە ئىكەن)
لەسەبى: ئاۋ لە ئاۋەۋەيە. واتە: خۇشۇردن بە ئاۋاتنەۋە پىۋىست دەيى
(موسلىم) نىتر دەرچوۋنەكە لە خەۋا بى يا لە خالى بەخەبەرىدا بى،
خۇشى پىيگا يا نا، چۈنكە فەرموودەكەى بەرەھايى فەرموۋىيەتى، تۇماۋ
ئەم سى نىشانەى ھەيە:

(۱) لەكاتى تەرىدا بۇنى ھەۋىر يا بۇنى كىفى ھىشۋى خورماى
لەيى، لە كاتى وشكىدا بۇنى سېئەى ھىلكەى لى دى.

(۲) بە چەند بلقى ھەلدەقۇلى. خۇاى گەۋرە دەفەرمۇي:
{ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ سُورَةِ الطَّارِقِ — ۶/۸۶ } واتە: لە ئاۋىكى ھەلقۇلىو
دروست كراۋە، بە دەرچوۋنى تۇماۋ خۇشى دەگا بە خاۋەنەكەى و دوا بە
دواى ئەۋە چوۋك سىس دەبىتەۋەو كۆلۈكۋى دى دادەمرى. جىايى ژن
لەگەل پىاۋا ئەۋەيە ئاۋى ژن ۋەك ھى پىاۋ ھەلقۇلى، ئەۋ بەجۇرى تر
ئاۋى دىتەۋە. ئەگەر كەسى لە خەۋ ھەلساۋ رۋانى لىنجاۋە خەستە
سېيەكە ۋا بەگىانيەۋە، ھىچ كام لەم نىشانانەى ترى تىانەۋو ئەۋە
خۇشۇردنى لەسەر نىيە، چۈنكە ۋەدىش لەم دوۋ نىشانەيەدا ۋەك تۇماۋ

وايە، بېرىپ بە دەستى خۇيەتى دايدىنى بەۋەدى خۇشۇردنى لەسەر نىيە، بەلام دەپى چوۋكى بشۇرى، دايدىنى بە تۇماۋ ئەۋە دەپى خۇى بشۇرى، لە خالى دوۋەما نەگەر باقى مەندەكەى لە دوا خۇشۇردن ھاتە مەرۋە بېۋىستە دوۋبارە خۇى بشۇرىتەۋە.

سېيەم: مردنە، بەپىي فەرمايشتەكەى (مروودە خواە لەسەربە) لە بارەى ئەۋ پياۋۋە كاتى ھەجى مالاۋايدا لە ئىجرامدا لە وشترەكەى بەرىۋۋە ئەستۇي شكا، كە فەرموۋى: بە ئاۋو بە مۇرد بيشۇرن (شەيخەين).

سيانىشيان تاييەتن بە ژنانەۋە، ئەمانەن لە دواۋە:

يەكەميان: بېنويژىيە، بەپىي فەرمايشتى زاتى مەزن: {وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ - سورة البقرة - ۲/۲۲۲}. واتە: لەكاتى بېنويژ ھەلەكانتان بە نيازى چوۋنەلا نزيكيان مەكەون، ھەتا لە بېنويژىيەكەيان پاك دەبنەۋە، جا ئەۋ كاتە بچنە لايان لەوشويئەۋە كە خودا رىي پى داۋون و رەۋاى ديوە بۇتان، ۋە بەپىي فەرموۋدەكەى عائىشە (خواە لە ۋازە بە): ھەزەت (مروودە خواە لەسەربە) فەرموۋى: كاتى سەرەتاي بېنويژىيەكەى جارانت دەستى پىكرد ئىتر نويزمەكە ھەتا بە قەد ئەۋ رۇزانە دەروا، ئنجا با خويئەكەيش نەۋەستى بەلام تۆ بە نيازى خۇشۇردنى بېنويژى خۆت بشۇرەۋ نويزى خۆتى لىبەكە (شەيخەين).

دوۋەميان: زەيستانىيە، ئەمەيش بۆ ئەمە ۋەك بېنويژى وايە، چۈنكە بريتىيە لە خويىنى بېنويژى كۆۋەبوو، ۋە لەبەر ئەۋەيش

ھاورپيان (رەزەنە خاھەن) يەككىن گرتوود لەسەر ئەوود بەكۆى دەنگ دەلەن: كە ئەویش وەك بېنويژى واىە،

سېيەمیان: مندالبوونە، با بىرئىش بى ئە خوینپارەيى يا گوشت پارەيى، ھۆى فەرزبوونى خۆشۆردن دووشتە:

يەكەمیان: لە كاتى مندالبووندا گومانى دەرچوونى خوین ھەيە، بىرپارى شەرعىش پەيوەندى بە پەيدابوونى گومانەوود ھەيە، وەك خەوتن، دەسنويژ دەشكىنى، چونكە كاتى خەوتن جىگەى گومانى دەسنويژشكاندە.

دوودەمیان: ئەوودە كە مندال لە تۆماو دروست بوود، دەرچوونى تۆماویش خۆشۆردن پىويست دەكا.

۱۵) فەرزەكانى خۆشۆردن:

خۆشۆردن دوو فەرزى ھەيە:

يەكەمیان: نيەتھيانە، بەپىي فەرموودەكەى (مروودە خاھەن لەسەر): ھەموو كەردەويى بەپىي نيازو نيەتەكەيەتى، دل جىگەى نيەتە، نيەت دەبى لەگەل يەكەم شوينى شۆراو لە لەشې، واتە: نيەتەكە لەگەل شۆرىنى ھەر شوينىكى لەشدا ھەبوو ئەوود بە يەكەم شىنى شۆراو دادەنرى، نيەتھيان ئاوايە: لەشېس نيى لابرەنى لەشېسى بەيىنى، يا لابرەنى بىدەسنويژى گەورە لە ھەموو لەشى، ژنى بىنويژ نيەتى لابرەنى بىنويژى بەيىنى، ژنى زەيستان نيەتى لابرەنى زەيستانى بەيىنى!

بۆ دروستبوونی خوشۆردن مهرجهكه له پيشا پيسى سهر لهش لابرئى، بهپى فهرمودهكهى (مرووده خواه لهسهربه): خوینهكه له خۆت بشۆرهو ئينجا نوێزى خۆتى لىبكه، لهلاى برى له زاناگان لابرڤنى پيسى له فهرزهكانى خوشۆردن، بهلام قسهى دروست نهوهيه كه مهرجه نهك فهرز.

دووهميان: گهيانڤنى ناوهكه به ههمووپيستو بنكى مووهكان،

بهپى فهرمودهكهى (مرووده خواه لهسهربه): لهبن ههموو موويهكا لهشپيسى ههيه، كهواته مووهكان باش تهر بكهو پيست تهواو خاوڤن بكهنهوه لهكاتى لهشپيسى دهرکردندا). (ئهبو داوودو تيرمىڤى) پيغهمبهر (مرووده خواه لهسهربه) دهفهرموى: ههر كهسئ شوپنى تاقه يهك موو بهيئيتهوهو لهكاتى خوشۆردنى لهشپيسيدا نهيشۆرئ نهوه به ناگرى دۆزهخ واواى ليدهكرئ). ئيمامى عهليش (رهزاه خواه ايئبه) فهرمووى: دهما من لهترسى ئهم ههرشهيهيه كه لهم فهرمودهيهدا ههيه شهرم بهستۆته سهرى خۆم). عهلى دهستوورى وابوو مووى خۆى ههئ دمباچى، (ئهحمهد، ئهبو داوود، ئيبنوماجه) پيويسته پهلكه (ئهگهر ناوهكهى تهرنهدهبوو بهبئ كردنهوه) فهرزه بيكاتنهوه، بهپى فهرمايشتهكهى (مرووده خواه لهسهربه): مووهكان باش تهرپكهو، وه بهپى فهرمايشتهكهى ترى (مرووده خواه لهسهربه): ههر كهسئ شوپنى تاقه يهك موو... تا كوئايى فهرمودهكه. بهلام نهوه فهرمودهيهى كه ئوممو سهلهمه (رهزاه خواه ايئبه) دهگيرپيتهوهو دهفهرموى: گوتم: ئهئ پيغهمبهرى خوا! من ناخرتمو پهلكهكانم توند شهتهك دهم نايا بۆ خوشۆردنى لهشپيسى ههئيان بوهشپنم يا نا؟ فهرمووى: نهء، تهنيا نهومندمت بهسه سئ مشت ناو بكه بهسهر سهرتاو، باش باش قزو كهزيهكانت ههگلوئهو نهوجا سهراپا ناوبكه بهسهر خۆتا ئيتر پاك

دەمبىتەۋە). (موسلىم لە صحىحى خۇيا گىراۋىيەتەۋە) ئەمە بەم بارەدا دەخىرى: كە موۋەكە تەنك بوۋەو بەستەنەكە رىئى لە ئاۋەكە نەگرتوۋە كە بگاتە بنى موۋەكان و بگاتە ھەموو پىستەكە، ئەم تەئۈيلەيش بۇيە دەكەين تاكار بە كۆى بەلگەكان بىرى.

لە ھەمانكاتدا پىۋىستە دىۋى دەرەۋى پىست گشتى بشۆردى، ھەتا ئەۋەى بەدەرەۋىيە لە كىراكەى كۆى بشۆردى، ھەروا چىرچ و لۇچى لەش، ھەروا ژىرپىستى كەوا بە گومكەى چوۋكەۋە بۇ خەتەنە نەكراۋ، ھەروا ئەۋەى لە بەرودۋاى ژن واتە: لە پىش و پاشى كە لە كاتى دانشتندا دەرەكەۋى. بزانن بۇيەى سەر نىنۆك كە ناھىلئ ئاۋ بگاتە ژىرى، يا ھەر دەرمانئ تىرى وا كە نەھىلئ ئاۋ بگاتە سەر پىست، بزانن شتى وا دەبى لابرئ، بەلام خەنەو وسمە وانىن، چونكە تەنيا رەنگى پىست و موۋەكە دەگۆرن و بەس.

۱۶) سۈننەتەكانى خۇشۇردن:

سۈننەتەكانى خۇشۇردن چەند شتىكن: يەككىيان: ناۋى خواھىننە، يەككى تىران: شۇردنى ھەردوۋ دەستە ھەتا ھەردوۋ موۋچ لە پىش ئەۋەدا كە بىرى بەناۋ ناۋى خۇشۇردنەكەدا. بەلگەى ئەمەيش لە دەسنوئىژدا رابورد، يەك تىران: لە پىشدا دەسنوئىژىكى تەۋاۋ بگرئ، لەبەر فەر موۋدەكەى عايشە (زەزە خواھ لىبە): جاران ياساى پىغەمبەر (دەۋەدە خواھ لەسەربە): وابوۋ: كاتئ غوسلى لەشپىسى دەدەكرد لە پىشدا دەسنوئىژىكى تەۋاۋى دەفەر موئ: دەكرد دەق وەك دەسوئىژى نوئىژ، (شەيخەن).

بوخارېش (دەزادە خۇدە لېنىم) لە ئوممو سەلەمەتو (دەزادە خۇدە لېنىم) دەگىرېتەو: پېغەمبەرى خوا (مرومە خۇدە لەسەرىم) شۆردنى ھەردو قازى خستە داواو، قاچى حوسەين دەفەرمۇي: لەبەر ئەوئى ئەم دوو گېرپانەوئى ھەردووكيان راستو دروستن كار بە ھەردووكيان دەكرى، جا ئەوئى لەشپىسى خۇي دەرەكا سەپشكە لە نېوانى ئەم دوو شتەدا، يا دەسنوئىزەكەي بە تەواوى بگرى، بەپىي گېرپانەوئى عانىشە، يا شۆردنى قاچەكانى بختە دوا خوشۆردن بەپىي گېرپانەوئى ئوممو سەلەمە. يەككى تريان: دەست بختە ھەموو جەستەي، بە تايبەتتى چىرچو لۆچەكانى، ئەمەيش لەبەر دووربىنى، وە ھەتا لە مەترسى راجىايىش ەرباز بىين، چونكە ھەندى ئەمەيان بە پىوپىست داناو، گرنگى بدا بە دەست خستە چىرچو لۆچى لەشى، وەك بىناخەل و لۆچى سكو ناو ناوك و پىچو پەناي ھەردو گوئى، چونكە ئەمە دەبى بە ھۇي دل ئاوخواردنەوئى دلتيا دەبى ئەو كە ئاوەكە گەشتوتە ھەموو بەش و پاژەكانى لەشى، بە تايبەتتى بۇ گوئىكانى لالوئى ئاو ھەلېگرى و گوئچكەي دابنى لەسەرى، لە سەرخۇ، ھەتا ئاوەكە بگاتە ھەموو گۆشە و پىچو پەناكانى.

يەككى تريان: موالاتە: واتە: رىزپىوگرتن، كە ئەوئى پىش ئەوئى ئەندامى پىشوو وشك بېتتەو دەست بكا بە شۆردنى ئەندامى دوا ئەو:

يەككى تريان: پىش خستنى شۆردنى لاي راستە لەسەر لاي جەپ، دىوى دەرەو دىوى ئاوەوئى، بەم رەنگە لە پىشدا ئاو دەكا بەسەر

سەرىدا، ئەوجا بەلەي راستىدا ئەوجا بەلەي چەپىدا، چونكە ئەو (دروودە خواھ لەسەرىدا) حەزى لەوہ بوو كە لە دەسنوئۆر خوشۆردندا لای راستى پېش بخا (پەسەندى ھەردوولايە: متفق عليه).

يەككى تريان: سى جار كەرنەوہى شۆردن، سى جار سەرى بشواتو سى جار دەستى تىبختا، باقى مەندەى لەشیشى ھەروا، لە مەيشدا حەزەرت دەكا بە سەرمەشق، وا پەسەندە ئاوى خوشۆردن لە مەنى كەمتر نەبى و ئاوى دەسنوئۆر لە (مودد) ئ كەمتر نەبى، بەپىي ئەم فەرموودەيەى موسلىم: پىغەمبەر (دروودە خواھ لەسەرىدا) مەنى ئاوى بەشى خوشۆردنى دەكردو (مودد) ئ ئاوىش بەشى دەسنوئۆر دەكرد). تازەكەرنەوہى خوشۆردن سوننەت نى، چونكە شتى وا لە سوننەتدا نى، سەرمەراي ئەوہيشە زەحمەتە، بەلام دەسنوئۆر ئەو زەحمەتەى تيا نى لەبەر ئەوہ سوننەتە تازە بکرىتەوہ، ھەر كاتى ويستى نوئۆر پىوہ بكا، ھەروا بەپىي ئەم فەرموودەيش كە ئەبو داوودو كەسانى تر گىراويا نەتەوہ: دەفەرموى (دروودە خواھ لەسەرىدا) ھەر كەسى لەسەرىپاكى دەسنوئۆر تازە بکاتەوہ خوا دە چاكەى بۆ دەنووسى. لەبەر ئەوہيش كە لە سەرمەتاي نىسلامەتییەوہ بۆ ھەموو نوئۆر دەسنوئۆريان دەگرت، تا پىويستبوونى ئەوہ ھەلەوشايەوہو زاتى داخوازىيەكە (ئەصلى طەلەبەكە) مايەوہ. وا پەسەندە كە بە لەشى پيسەوہ نەموو بتاشى و نە نىنۆك بكا، ھەتا ھەموو پاژىكى لەشى پاكبى، سوننەتە لە پاش خوشۆردن بلى: (اشھد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشھد ان محمدا عبده ورسوله) لەمەدا چاوا لە پىغەمبەرى خوا بكا، چونكە ئەو واى دەكرد.

۱۷) ھەلمايىنى شەرمگا لەكاتى خۆشۆردندا:

دروست نيه بۆ كەس كە لە بەرچاوى كەسيكى تر، بەشەرمگای رووتەو ھەخۆى بشۆرى، لەسەر ئەو ھەمبەيەك (تەعزير) يكي وا دەكرى كە بگونجى لەگەڵ ھاليدا، دروست نيه بۆ ئامادەبووان كە ئەو ھى لى قبوڵكەن، پيوستە لە سەريان بەرھەلستى بکەن و بيزارى دەرپر، خۆ ئەگەر خۆيانى لىبىدەنگ كەن تاوانبار دەبن و ئەوانيش تەمبى دەكرين بە پيى ھەرمایشتەكەى (دروودە خوا لەسەربە) نەفەرت و لەعنەتى خوا لەو كەسەى كە تەماشای شەرمگای نامەحرەم دەكاو، لەو كەسەيش كە نامەحرەم تەماشای شەرمگای دەكا. بەلام ئەگەر بە تەنيا خۆى بوو دروستە، لە ھالى وايشدا خۆداپۆشين باشتەر، چونكە شەمكردن لە خوا شايانترە، ھەتا لە ھەموو كەسيكى تر.

پياو لەناو گەرماوا دەبى چاوى خۆى لە روانىنى ناپەوا بگرى، شەرمگای رووت نەكا لە بەرچاوى كەسى كە بۆى دروست نەبى تەماشای بكا. ئىمامى قورطوبى (دروودە خوا لەبە) لە تەفسىرەكەيدا، لە راشەى ئايەتى: (كراما كاتبين، يعلمون ما تفعلون) دا ئەم ھەرموودەيەى گىراو تەو: ھەر پياوى بە لەش رووتى لەناو گەرماودا بى دوو فرىشتەكەى كەوان لە گەلئا نەفەرتى لىدەكەن. ھاكميش لە جابىرەو دەگىرپتەو: پىغەمبەر (دروودە خوا لەسەربە) ھەرموويەتى: نادروستە بۆ پياو بچپتە ناو گەرماو مەگەر بە پەشتەمالەو.

۱۸) خوشۇردنە سوننەتەكان:

بەھۇى ئەم چەند شتەوۋە خۇ شۇردن سوننەتە: خوشۇردنى ھەينى،
 جەزەمت (مەۋەدە خۇۋە لەسەربە) دەفەرمۇئ: ئەۋەى لە رۇزى ھەينىدا بۇ نوپۇزى
 ھەينى تەنيا دەسنوئۇز دەگرئ ئەۋە بەپپى سوننەتى پېغەمبەر رەقتار
 دەكا، ديارە كە ئەۋەيش كارىكى گەلى شىرىنە، ئەۋەيشى كە خۇى دەشوا
 ديارە كە خوشۇردنەكە زۇر خىرتەرە، (ترمىزى گىراۋىيەتەۋە) ئەۋەۋەيش
 (رەزەل خۇۋە لىبە) فەرمۇۋىيەتى فەرمۇۋەدەيەكى ساغە. ھەندى ۋا بۇى چوون:
 كە فەرز بى نەك سوننەت، ئەمەيشيان لەم فەرممايشتە ۋەرگرتوۋە كە
 دەفەرمۇئ (مەۋەدە خۇۋە لەسەربە): كاتى دەچن بۇ نوپۇزى ھەينى خۇتان
 بشۇرن). مۇسلىم گىراۋىيەتەۋە، چۈنكە روۋكارى فەرمان (ظاھىرى ئەمەر)
 بۇپۇۋىست بوۋنە، ئەم فەرمۇۋەدەيەش راى ئەم لايەنە دوۋپات دەكاتەۋە:
 خوشۇردنى رۇزى ھەينى پۇۋىستە لەسەر ھەموۋ پىاۋىكى رەسىدە)
 مەبەست لە رەسىدە پىاۋىكە جىگەى تەكلىف بى (شەيخەين). بەلام ئەم
 قەسەبە بەۋە بەرپەرچ دراۋەتەۋە كە فەرمان (ئەمەر) لەم فەرمۇۋەدەيەدا،
 بۇ پەسەندىكردنە نەك بۇ پۇۋىست بوۋن، چۈنكە چەند فەرمۇۋەدەيەكى
 ساخ لەم مەسەلەيەدا ھەيە، كە دەبن بە بەلگە لەسەرى، ۋاتە: لەسەر
 پەسەندىكردنى (تخىير) بەم جۇرەيش كار بە كۇى بەلگەكان دەكرئ،
 ئەۋەيش باشترە لەۋە كە كار بە ھەندىكىان بكرئ ۋ كار بە ھەندىكىان
 نەكرئ، بەمە دەگوترى: (الجمع بين الادلة). ھەروا بەم شۇۋەدەيەش
 بەرپەرچ دراۋەتەۋە: كە وشەى (پۇۋىست) لەم شۇپنەدا بۇيە بەكار
 ھىنراۋە بۇ دوۋپاتكردنەۋەى پەسەندىكردن، ۋەك چۇن كەسى بە كەسى

دهلئ: مافی تو لهسهر من ههيه. واته: رهوايهکی تهواوه، نهک فهرزه
 لهسهر من (تهماشای نهيلولنه وطار - ۲۵۲/۱ بفرموون) دهگيرنهوه:
 نيمامي عومهر (رهزاه خواه ايښه) سهرگه رمی وتاری روژی ههيني بوو، لهو
 کاته دا عوسمان خوۍ کرد به ژووردا، عومهر گازی کردو پيۍ ففرموو:
 کهي نه مه وهخته؟ عوسمان ففرموو: سهرم جهنجال بوو نه مپهرژا
 بگه پریمه وه بو مال، تا کاتيکم زانی گويم له بانگ بوو، نيت هر
 نه وهندهم بو کرا دهنويزم گرتو هاتم، عومهر ففرماني پي نه کردم
 بچي خوۍ بشوري، نه گهر خوشوردن پيويست بوايه عوسمان چون
 ففراموشي دهکرد؟ نه مهيش به لگه يه لهسهر نه وه که سونه تهو پيويست
 نيه، کاته کهي له شهبه فقه وه دست پي دهکا، واته: له بهر به يانی روژی
 ههينييه وه، به لام هه تا نزيکتری بخاته وه له رويشتنی بو نويزه کهي نه وه
 خيري زورتره، چونکه مه به ست ليۍ پاکو خاوينييه لابردي نه وبونه
 ناخوشه يه که به هوۍ قهره بالغيه وه پهيدا دهبي، له نه نجامی ئاره ق
 دهردانو شتی وادا. نه گهر له خوشوردن و زوو چوون ههريه کيکيانی بو
 دهکرا، نه وه ره چاوکردنی (موراعات) خوشوردن باشتره، چونکه
 راجيایي ههيه لهسهری که پيوسته يا سونه ته.

يهکی تريان: خوشوردنه له پيش نويزی ههردوو جهزنه وه، ئيبنو
 عهبا (رهزاه خوايان ايښه) دفررموئ: پيغه مبه ر (درومه خواه لهسهر به) له روژی
 جهزنی ره مهران و له روژی جهزنی قورباندا خوۍ دهشورد. جاران
 عومهر و ئيبنو عومهر و علی نه مه يان دهکر، له بهر نه وه يش که مهردوم
 بو نه ميش کوده بنه وه، له پاش بهر به يانه وه کاتي نه م خوشوردنانه

دەست پىدەكا بەيى ترس، لەسەر فەرموودەى پەسەند، لە پىش بەرە بەيانىشەو لە نىۋەشەو دەست پىدەكا.

يەككى تريان؛ خۆشۇردنە بۇ نوڭىزى نوڭەبارانە و خۆرگىران و مانگ گىران، چونكە بۇ ئەم نوڭزانەش وەك نوڭىزى ھەينى خەلك كۆ دەبنەو و قەرەبالقى دروست دەيى و بۆنى ناخۇش پەيدا دەيى، كەوابى بۇ ئەمانەش خۆشۇردن سوننەت دەيى! لە ئايندەدا ئەم باسانە بە دوورو درىزى دىن.

يەككى تريان؛ خۆشۇردنە بۇ كەسى كە مردووى شۇردىي. پىغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) دەفەرموى: ھەر كەسى مردوويەكى شۇرد با لە دوايىدا خۆى بشۇرى، ئەو ھىشى كە مردو و ھەل دىگرى با دەسنوڭر بشۇرى. (ترمىنى دەفەرموى: فەرموودەيەكى جوانە، ھەرمان لەم فەرموودەيدا بۆيە بۇ پىويستبوون نىيە، بە نىشانەى ئەم فەرموودەيەى تر كە دەفەرموى: مردووتان كە دەمرى پاكە، بە مردن مۇسلمان پىس نابى، كەواتە: ئەو ھەندەتان بەسە كە لە پاش شۇردنى تەنيا دەستەكەنتان بشۇرن). بەيھەقى گىراپەتيەو بە جوانى داناو. ھەروا بە بەلگەى ئەم فەرموودەيەى ترىش: جاران كە مردوومان دەشۇرد، بە ئارەزووى خۇمان بوو ھەمان بوو لەپاشدا خۆى دەشۇرد، ھەيشمان بوو خۆى نە دەشۇرد. خەطىب گىراپەتيەو، ھەروا بە بەلگەى ئەم فەرموودەيەى ترىش: لە پاش شۇردنى مردووكانتان خۆشۇردنتان لەسەر نىيە (حاكم).

يەككى تريان؛ بى بىروا كاتى مۇسلمان دەيى سوننەتە خۆى بشۇرى، دەگىرنەو: قەيسى كورى عاصىم و نۇمامەى كورى ئۇئال، كاتى مۇسلمان

بوون، پىغەمبەر (ەررودە خواد لەسەربە) فەرمانى پىکردن كە خۇيان بشۇرن، بەلام پىويستى نەكرد لە سەريان، چونكە كۆمەلئى تر موسولمان بوون و پىغەمبەر (ەررودە خواد لەسەربە) فەرمانى پىکردن: كە خۇيان بشۇرن، لەبەر ئەو ەيش چونكە ئىسلامبوون تەوبەكردنە لە نافەرمانىيەكانى خوا، تەوبەش لە گوناھ بەبئى خۇشۇردنیش دروستە، بەلام ئەمە بۇ كەسئى وایە كە لە حالى بىپر وایەكەيدا لەشى پىس نەبووبى دەنا پىويستە لەسەرى كە لەپاش ئىسلامبوون خۇشۇرى (غوسل) بكا، بۇیە دەبئى لەپاش ئىسلامبوون خۇى بشۇرى، چونكە خۇشۇردنى شەرى پىويستى بە نىەتە، نىەتیش لە حالى كوفردا دانامەزرى!

يەكئى تريان: شىت كە چاك بۆۋە سوننەتە خۇى بشۇرى، ەەر وە كەسئىكىش كە لە ەۇش خۇى چووبى، كاتئى ەۇشى ەاتەو ەسوننەتە خۇشۇرى بكا، چونكە رىگە تىدەچئ كە تۆماويان لئ دابەزىبئى. شافىعى (رەزە خواد لىبە) دەفەرموى: ەەر مروۇفى شىت بىئى ئاوى دىتەو.

يەكئى تريان: خۇشۇردنە بۇ ئىحرام دابەستىن، زەيدى كورپى ثابت (رەزە خواد لىبە) فەرموى: پىغەمبەرم دى (ەررودە خواد لەسەربە) بۇ ئىحرام بەستىن خۇى رووت كرددەو ەو خۇى شۇرد (ترمىذى) لەم خۇشۇرىيەدا پىاوو منال و زن چۆن يەكن، زنەكە ئەگەر بىنويۇزىش بئى، يا زەيستىن بئى ەەر سوننەتە بۇ خۇى بشۇرى، چونكە ئەسمای كچى عومەرىش كە ەاوسەرى ئەبو بەكرى صدسقى بوو (رەزە خواد لىبە) لە ذولحولەيفە مىندالى بوو، پىغەمبەر (ەررودە خواد لەسەربە) فەرمانى پىكرد كە بۇ ئىحرام دابەستىن خۇى بشۇرى، (موسلىم) بەغەوى و مەحامىلى دەفەرموون: بۇ ئەمە جىاوازى

نیه له نیوانی ژيرو شیتو له نیوانی منالی فامیدهو کهسانی تردا. نهگهر ئیحرامدار ناوی دهست نهکهوت سوننهته تهیهمووم بکا. نهگهر نهومندهی ناو دهست کهوت که بهشی دهسنوژی دهکر، با دهسنوژی پیبگری. چونکه ناسان به هوی گرانهوه له کۆل ناکهوی.

یهکی تریان: خوشۆردنه بۆ رویشته ناو مهککه. نافع (ههژاه خواه لایهه) فهرمووی: گشت جارێ ئیبنو عومهر (ههژاه خواه لایهه) که دههات بۆ مهککه شهو له دی طهوا دهمایهوه، بهیانی لهوی خوی دهشۆرد، نهوجا له رۆژدا دههاته ناو مهککهوه، دهیفرموو: پیغهمبریش (مروومه خواه لهسهرهه) ناوههای دهکرد (شهیخهین). ههر کهسی بجیته ناو مهککه سوننهته بۆی که خوی بشوا، ئیتر له ئیحرامی ههجو عهرمهدا بی یا له ئیحرامدا نهبی. شافیعی له پهراوی (الام) دافهرمووی: نهوهیشی که بهبی ئیحرام دهجیته ناو مهککه ههر سوننهته که خوی بشۆری. بهلگهیشی نهوهیه: پیغهمبر (مروومه خواه لهسهرهه) سالی رزگارکردنی مهککه که تهشریفی چوووه ناو مهککه خوی بۆ نهوه شۆرد، نهو کاته له ئیحرامدا نهبوو، بۆنی خوشی له خوی دهدا.

یهکی تریان: خوشۆردنه بۆ وهستانی عهرهفه، چونکه ئیبنو عومهر نهمهی دهکرد مالیک گیراویهتهوه، بهلکوو ئیبنولخهل ههقایهتی وا له پیغهمبریشهوه باس دهکا، گوایه پیغهمبریش نهوهی کردبی، سههرمراي نهوهیش نهو شوینه کۆمهلگای مهردومه، لهبهر نهوه وهک کۆبوونهوهی ههینی خوشۆردن بۆی سوننهته.

يەككى تىرىيان: خوشۇردنە بۇ بەرد فرەدان بۇ كۆگابەردەكان لە سى
رۇزى پاش جەژندا، بەلام بۇ بەرد فرەدان بۇ كۆگا بەردەكەى عەقەبە لە
رۇزى جەژندا سوننەت نىيە، چونكە كاتى ئەم بەردفرەدانە لەكاتى
خوشۇردن بۇ وەستان لە موزدەلىقە نىيە، كە ئەويش ھەر لە رۇزى
جەژندايە، بە پىچەوانەى بەرد فرەدانى سى رۇزەى پاش جەژن، چونكە
ئەمانەيان دوور كەوتوونەتەووم لەبەر قەرەبالغىش خوشۇردن بۇيان لەم
سى رۇژدا سوننەتە. سەرەپاي ئەم ھۆيەيش ئەم بەردفرەدانانە دىكەونە
پاش نىوەرۇ، كە قىرچەى گەرمایە، لە كاتى وايىدا خوشۇردن سوننەتە.

يەككى تىرىيان: خوشۇردنە لە پىش تەوافى بەيتا، كە ئەم سى
تەوافە دىگىرتەووم، تەوافولقودوم، تەوافولنىفاضە، تەوافولودەدە، چونكە
مەردوم بۇ ئەمانە كۆ دىبەنەووم، لەبەر ئەووم خوشۇردن بۇيان سوننەتە
سافىيەى (رەزە خەلەبە) دىفەرموى: خوشۇردن بۇ ئەم سى تەوافە
سوننەتە.

يەككى تىرىيان: خوشۇردنە بۇ خەلەو كىشان لە مەزگەوتا، دىقى
فەرموودەى شافىيەى لەسەرى ھەيە، ھەروا بۇ چوونە ناو مەدىنەى پىرۇز
كە شارى پىغەمبەرى خەيە. نەوومى لە (مەناسىك) دا ناوا دىفەرموى،
ھەروا بۇ ھەموو شەيىكى رەمەزان، ئەم قەسەيە عەبەبادى نەقلى دىكا لە
خەلىمىيەووم، ھەروا بۇ بەرتاشىن، خەفەف لە (الخصال) دا فەرموويەتى،
خەوونى (جمع الجموع) لە (المنصات) شافىيەووم رادەگويزىتەووم: كە
فەرموويەتى: خوشۇردن بۇ ئەمانە پىخۇشە: بۇ كەلە شاخ گرتن و بۇ
چوونە ناو گەرماو بۇ ھەموو كارى كە سىروشتى جەستە بگۇرئ و لاوازى
بكا، چونكە شۇردن توندوتۇلى دىكەتەووم دىبىوزىنىتەووم.

۱۹) دهستی تهرهینان بهسهر خوف (سؤل) دا له باتی شۆرینی پی:

دروسته دهستی تهرهینان بهسهر خوفدا له باتیی شۆردنی پی، بهپی فهرموودهکە موسلیم که له جابیرهوه دهگیریتەوهو دهلی: پیغه مبهرم بین، گمیزی کرد، له پاشا دهنویژی گرت، جووتی سوولی له پیدابوو، له باتی شۆرینی پی دهستی تهری هینا بهسهر سۆلهکانیدا (پهسەندی هەردوولایه = شهیخهین). یاران پیغه مبهرم (درووه خوا لهسهر پیغه مبهرو رهزا خوا لهسهر یاران) ئەم فهرموودهیان زۆر بهلاوه پهسەندبوو، چونکه جهریر له پاش هاتنی نایهتی دهنویژ، کهوا له سوورەتی مائیده دا، موسلمان بوو، ئەمەیش ئەوه دهگهین که نایهته که ههر چهند بهلگهیه لهسهر شۆرینی پی، بهلام ناب پی ههلهوشینهوهی مهسهلهی تهرکردنی خوف! بۆ کهسی خوفی له پیدای پی. نهوهوی و کهسانی تریش فهرموویانه: ئەو زانیانهی که له یهکگرتن (اجماع) دا رایان بایهخی ههیه لهسهر ئەوه یهکیان گرتووه: که دروسته دهستی تهرهینان بهسهر سۆلدا، چ له مالهوه بی چ له سفهرو ریواریدایی، لهبهر پیویستی پی یانا، تهنانت بۆ ئافرهتیکیش که ئالوودهی مالهوهبی، یا بۆ نهخۆشی که دهردهکە ی دریزخایه پی و نهتوانی لهسهر پی برپا ههر دروسته که دهستی تهر بهینی بهسهر سۆلهکانیدا، لهباتی شۆردنی پییهکانی به مهرجن سوولهکان لهپییدابن. والله أعلم. حهسهنی بهصریش دهفهرموی: حهفتاکهس له هاوپیانی پیغه مبهرم (درووه خوا لهسهر بی) قسهیان بۆ کردووم که پیغه مبهرم (درووه خوا لهسهر بی) دهستی تهری بهسهر خوفدا دهینا. خه لگیکی پی شوماریش له هاوپیانی مهسجی خوفیان له پیغه مبهرموه گیراوتەوه.

۲۰. مەرجهكانى دەستپاھىنانى سۆل:

دەستپاھىنان بە سۆلدا دوو مەرجه ھەيە :

مەرجه يەكەم: دەسنوئىزى تەواوى گرتى ئەوجا دوو سۆلەكە لە سەرپاكي لە پىپكا، بەلام ئەگەر دەسنوئىزى گرتو قاچىكى شۆردو خوفەكەى تىكرىد، ئەوجا قاچەكەى ترى شۆردو خوفەكەى ترى تىكرىد، ھەقى ئەوەى نىە كە لە دەسنوئىزى ئايىندەدا دەستى تەر بەسەر سۆلەكانىدا بەيىنى، بەپىي فەرموودەكەى موغىرە، فەرمووى: لە سەفەرىكا لە خزمەتى ھەرزەندا بووم، دەسنوئىزى گرت، ئاوم كرد بەدەستىدا، فەرمووى: وازيان لىبىنە بە دەسنوئىزەو لە پىم كردوون، ئىتر قاچى نەشۆردو لە جىياتى ئەو دەستى تەرى ھىنا بەسەر سۆلەكانىدا (شەيخەين) شافىعى (رەزەلە خواە لىبە) لە موغىرەو (رەزەلە خواە لىبە) دەگىرپىتەو: گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا! دەستى تەر بەيىنم بەسەر سۆلەكانما، لەباتى شۆرىنى پىم؟ فەرمووى: بەلى بەمەرجه لەسەر دەسنوئىز لە پىيان بكەى.

مەرجه دووھم: سۆلەكە دەستىدا بۆ دەسپاھىنان، ئەم شتانە دەبن

بەھوى دەستدانى:

يەكەم: داپۆشەر بى بۆ ھەر شوپىنىكى ھەر دووپىي كە شۆرىنى فەرزى، ئەگەر بەشى داپۆشىي شوپىن فەرزەكەى نەدەكرد، دەسپاھىنانى دروست نىە، چونكە لە حالى وادا چەندەى بە دەرەو بى دەبى بشۆرى، وە ئەوەى داپۆشراو بە سۆلەكە دەبى مەسح بكرى، ھىج زانايەكيش شتى وای نەگوئووە كە مەسح و شۆردن لەيەك دەسنوئىزدا كۆبكىرنەو، لەبەرئەو شۆردن سەردەكەوى، چونكە ئەو بناغ (اصل)مە.

دووه: سولهكان نهوهنده قايم بن كه بهرگه‌ی نهوه بگرن كه يهك له شويڼی يهك هاتوچوی پېښكړئ بۇ نهو نيشانه كه پېويستی رېبواران، له كاتې بارخستن و باركړندا، لای كه‌مى نه‌م هاتوچویه، وهك غه‌زالی ده‌فرموي، سى ميله، به‌لام شيخ نه‌بو موحه‌مد داي‌ناوه به مه‌سافه‌ی قه‌صر، نه‌م فه‌رمايشته‌يش متمانه پېكراوه^(۱) سولئ كه نه‌م هاموشویه پې نه‌كړئ نه‌وه مه‌سحى دروست نيه، وهك سولئ له په‌روى ته‌نك دروست كرابې، يا له شتى وا، وهك گوره‌وى، كه ناو داده‌دا، يا له شتى وا دروست كرابې كه زور رهق بى وهك سولئ ناسن!

سپيېه: ناودانه‌دا، له‌سهر فه‌رمايشتى متمانه‌دار، چونكه زوربه‌ی خوف نه‌م مه‌رجه‌ی تيايه، كه‌واته: ده‌فه‌كان ده‌پړن به‌سهر نه‌و جوړه‌دا. چواره‌م: ده‌بى سوله‌كه خوشى پاك بى، چونكه دروست نيه، به به‌رگى پيسه‌وه نوټز بكرئ.

۲۱) ماوه‌ی ده‌سپياهيڼان (مُدَّةُ الْمَسْحِ):

^(۱) ليره‌دا له عيباره‌تى ته‌صله‌كه‌دا هست به نالو‌زى ده‌كړئ، له‌گه‌ل موغنىو شريعتى ئيسلامو (الفقه على المذاهب الاربعه) رتناكوي. له موغني‌دا ده‌فرموي: مه‌حافيلي نه‌و ماوه‌يى ديارى كردوه به‌سنى شو يا زياتر، ئه‌سنوي له (التنقيح) دا راي له‌سهر راي نه‌مه، له (المهمات) يشدا ده‌فرموي: متمانه پېكراو نه‌ويه كه شيخ نه‌بو حاميد ديارى كردوه به نزىكه‌ى مه‌سافه‌ى قه‌صر. مه‌بست نه‌ويه كه نه‌و سوله له ماوه‌ى سى شه‌ودا رېبوار چمن جار لاده‌دات بوچان و، بار بار ده‌كاتمه‌ره هاموشوى نه‌م ورده نيشانه‌ى پېښكړئ.

- وه‌رگيږ -

دروسته بۆ نیشتهجی (مقیم) له دهنویژا، له باتیی شورینی بی،
 دهستی تهر بهینی بهسهر خوفهکانیدا، له ماوهی شهوو رۆژیکا، وه بۆ
 ریبار (موسفیر) له ماوهی سی شهوو سی رۆژدا، بهینی فهرموودهکهی
 نهبو بهکر (رهزاه خواه لینه): پیغه مبهری خوا (مرووده خواه لهسهر به): ریگهی به
 ریبار داوه له دهنویژدا تا ماوهی سی شهوو سی رۆژ دهس بهینی
 بهسۆلا، به نیشتهجیش تا ماوهی شهوو رۆژی (ئیبو خوزیمه و ئیبو
 حه بیان، ههر که سیان له صهحیحی خۆیدا گیراوه تهوه) صهفوانی کوری
 عهسسالیش (رهزاه خواه لینه): گیراویه تهوه: جاران که له سهفهردا دهبووین
 پیغه مبهر (مرووده خواه لهسهر به): پیمانی دهگوت که تاماوهی سی شهوو سی رۆژ
 سۆله کانهمان تهر کهین و لهو سی رۆژانهدا دایان نه کهنین، نه بۆ پیسی و
 نه بۆ گمیزو نه بۆ خهوه، مهگهر بۆ لهشپیی (نهسانی: تیرمیذی)
 تیرمیذی دهفهرموی: فهرموودهکی ساغی جوانه، مهجی سهفهردا نهوهیه:
 بۆ گونا نهبی، دهن دهبی به قه دنیشتهجی مهسح بکا.

٢٢) سهرهتای ماوهی دهسپا هینان:

سهرهتای ماوهی دهسپا هینان لهو بیده سنوژییه وه دهس پیدهکا که
 له پاش پۆشینی سۆلهکه بهیدا دهبی، نهک له سهرهتای پۆشینی
 سۆلهکه وه، چونکه دهسپا هینان په رستنیک کات دیاری گراوه نهویش
 وهکو نویژ ههتا کاتهکهی نهی دروست نیه بکری، داوودی ظاهیری
 دهفهرموی: سهرهتای ماوه له پۆشین وهیه. نهوهویش (رهزاه خواه لینه):
 دهفهرموی: نه مه رای په سه ندرکراوه، چونکه نه مه خوازه (موهتضا) ی

فهرمووده ساخهکانی نهم باسهیه، نهگهر له سهفهرا دهستی کرد به دوسپاهیئان، له پاش بوو به نیشتهجی، یا نیشتهجی بوو دهستی پیی کردو بوو به ریوار دهسپاهیئانی نیشتهجی نهواو دهکا، چونکه دهسپاهیئان پهرستنه (عیبادته)، لهم حالهدا نیشتهجی و ریواری تیا کوپوتهوه لهبهر نهوه برپار (حوکم)ی نیشتهجی ههیه، ریک وهك چون نهگهر له نیشتهجییدا دهستی کرد به نوپژ له دواپییدا بوو به ریوار ههقی نیه نهو نوپژه کورت بکاتهوه، چونکه له کاتی وادا نیشتهجی زال دهکری. نهگهر ریوار گومانی کرد: که دهسپاهیئانی له نیشتهجییدا دهست پیکردوو، یا له سهفهردا نهوه گار به نیشتهجی دهکات، چونکه نهو بنهړته.

٢٣) چۆنیتی دهسپاهیئان:

لای کهمی دهسپاهیئان نهوهندهیه که ناوی دهسپاهیئان (مهسح) بی بهسهر پشتی سۆلهکهدا، لهبهرنهم فهرموودهیه، که موغیره (رهزاه خواه لیبه) دهگیرپتهوه: پیغهمبهرم بینی دهستی تهپری هیئا بهسهر پشتی سۆلهکانیدا (نهحهدهو نهبو داوودو تیرمیزی). بهلام ههره تهواوهکهی نهوهیه: دهستی تهپر بهیئنی بهسهر پشت و بهری سۆلهکاندا به چهند کپری* بهپیی فهرموودهکهی موغیرهی کوری شوعبه (رهزاه خواه لیبه):

* دهگوتری: کپر کپر، واته: خمت خمت

پيغمبەر (دروېد، خواډله سەربە) دەستی هینا بەسەر پەشتو بە بەری
سۆلەگەیدا. چۆنیتیه کهیشی ئاوايه: دەستی چەپی لە ژێرقنگە پاژنەیدا
دانئو دەستی راستی لەسەر پەشتی سەرپەنجەکانی دابنئو پەنجەکانی
هەردوو دەستی بلأوبکاتەوه، ئەوجا دەستی راستی رابکێشی بەسەریدا
هەتا دڤگاتە لاقئو دەستی چەپیشی بەکیش بکا بەسەر بەری پێیدا هەتا
دەگاتە نووکی پەنجەکانی.

٢٤) چی دەسپاھینان پووج دەکاتەوه:

دەستپاھینان بەسەر سۆلدا بەم سێشتە پووج دەبیتەوه:

یەگەم: داگەندنی هەردوکیان یا یەکیکیان، یا کاتئ سۆلەگە لەکار
بکەوئ بەمجۆرە بدرئ، یا بپهیزبئ، لەم کاتانەدا ئەگەر دەسنوێژداربوو
بەس هەردوو قاچی بشۆرئ بەسە، دەنا دەبئ سەر لەنوئ دەسنوێژی
تەواو بگریتەوه.

دووهم: کاتئ ماوەگە ی تەواو بوو، کە شەوو رۆژئ بۆ نیشتهجئو
سئ شەوو سئ رۆژ بۆ رێبوار، بەسەر مەسحەگەیاندا تێپەری ئیتر
دەستپاھینان پووج دەبیتەوهو دەگەری نامینئ، دەبئ سەرلەنوئ
دەسنوێژی تەواو بشۆرئو قاچی بشۆرئو سۆلەگان لە پێبکاتەوهو ئەوسا
دەست بکاتەوه بە دەسپاھینانی نوئ، ئیتر هەروا، ئەمەیش دەيسان
بەپێی فەرموودەگە ی صفوان کە لە پێشەوه رابووورد.

سىيەم: كاتى دەسپىاھىن قاچى خۇي شۆرد، دىسان بەپىي
فەر موودمكەي صەفوان.

ئەگەر قاچى لەناو سۆلەكەدا پىس بوو، وە نەدەكرا كە لەناويدا
قاچى بشۆرى پىويستە دايكەنى و قاچى بشۆرى، بەلام دەسپىاھىنان
پوچ دەبىتەو، ئەگەر دمكرا لە ناويدا قاچى بشوات ئەوا با بىشوات و
دەسپىاھىنانىش پوچ نابىتەو.

(۲۵) تەيەمموم:

پىناسەكەي: تەيەمموم لە زمانى عەرەباندا واتە: چوون بۇ لاى
شتى، لە شەرعا: ئەو يە مەروۇ لەباتى ئاوى دەسنويز بە تۆزىكى پاك
دەست بەپىي بەدەم و چاوو ھەردوو دەستيا لەگەل ئانىشكەكانيا، بەپىي
چەند مەرجىكى تايبەت. سەر بەلگەي دروسبوونى، قورئان و سوننەت و
يەكگرتنى نەتەوئى ئىسلامە. خاى گەورە دەفەرموى: {قَلَمْ تَجِدُوا مَاءً
فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ - سورة
النساء - ۴/۴۳}. واتە: ئەگەر لە ھەموو ئەم صورەتانەدا ئا و نەبوو
ئەوا قەستى ھەلگرتنى گلىكى پاك بکەن و لە تۆزى ئەم گلە پاكە دەست
بەپىن بە روخسارو بەدەستتاندا). ئىبنو عەببا (رەزەل خاىيان لىبە)
دەفەرموى: واتە: ئەگەر نەخۆش بوون تەيەمموم بکەن، ھەروا ئەگەر
رېبوارىش بوون و ئاوتان دەست نەگەوت تەيەمموم بکەن. پىغەمبەر
(مەروودە خاى لەسەربەن) دەفەرموى: رووى زەموى ھەموو بۇ خۇم و ئوممەتم وەك

مزگهوت وایه و خۆلهکهی پاک و پاکه و مکه ره و له کاتی پێویستدا تهیه ممو می پێدهکهین (موسلیم).

٢٦) یاسای دروستبوونی تهیه ممو:

بزانی ئهوهی دهبی به هۆی دروستبوونی تهیه ممو نهتوانینی بهکارهێنانی ئاوه بهراستی، یا بهپێی شهرع، نهتوانینیش چهند هۆیهکی ههیه:

یهکیکیان سهفه ره، رێیواریش ئه م چوار حاڵهتی ههیه :

یهکه م: ئهوهیه سوور بزانی که ئا و لهو شوینهدا نیه ئهوه پێویسته تهیه ممو بکا بهبی ئهوه بگهڕێ به شوینی ئاوا، چونکه لهکاتی وادا گهڕان بۆ ئا و بیهوودهیه.

دووه م: ئهوهیه گومانی وابی که لهوانهیه لهو دهوورو بهردها ئا و ههبی، ئهوه دهبی بگهڕێ به دوا یا، چونکه تهیه ممو پاکیهکی ناچاریه، دهی ههتا ریی تیچی که به ئا و دهنویژ بگرێ یا لهشپیس خۆی دهر بکا ئه و ناچاریه نایه ته دی و رێگهی تهیه ممو بی نادری.

سییه م: ئهوهیه سوور بزانی که ئا و له دهوور بهری ههیه، ئه م حاڵهیان دوو لق ی لیده بیته وه، ئه گه ر ئا وه که لێیه وه ئه وهنده دوور بوو که شوان و دار بر بۆ لهو ورو دار بر پین ئه وهنده دوور ده که و تنه وه پێویسته بر وای بۆی و تهیه ممو دروست نیه، ئه گه ر ئا وه که ئه وهنده دوور بوو

نهگەر بپروا بۆی نوێژەکهی دهچێ ئهوه تهیه‌موم دهکا، چونکه ئهوه له ئیستادا بپئاوه، خو گریمان نهگەر چاوهروانیکردنی ئاو ههتا کاتهکه به‌سه‌ر دهچی پپووست بێ، ئهوه له بنه‌رتدا تهیه‌موم بپیار نه‌ده‌دراو نه‌ده‌کرا به یاسای دامه‌زراو.

چواره‌م: ئه‌وه‌یه ئاو هه‌بێ، به‌لام له‌به‌ر قه‌ره‌باغیی ری‌بواره‌کان به‌ر ئه‌و نه‌ده‌که‌وتو ده‌ستی نه‌یده‌گه‌یشتی، ئه‌وه له‌سه‌ر قه‌رمایشتی دامه‌زراو تهیه‌موم ده‌کات، له‌به‌ر نه‌توانینی له‌به‌رچاو، گیرانه‌وه‌یشی له‌سه‌ر نیه.

یه‌گێ تریان: نه‌خۆشییه، نه‌خۆشیش ئه‌م سی بار (حال)ی هه‌یه:

باری یه‌که‌م: ئه‌وه‌یه که مه‌ترسی گیانی، یا نه‌مانی ئه‌ندامی، یا نه‌مانی سوودو قازانجی ئه‌ندامی، یا پارچه‌یی له ئه‌ندامه‌کانی هه‌بێ، ئه‌وه تهیه‌موم ده‌کا.

باری دووهم: ئه‌وه‌یه که مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بێ نه‌خۆشییه‌که‌ی زیاد بکا، واته: ئیش و ئازاره‌که‌ی پتر بکا، یا دره‌نگ چا‌ک بپته‌وه، یا مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بێ که له‌که‌یه‌کی ناشیرین له ئه‌ندامی‌کی به‌ده‌ره‌وه‌بوویدا، په‌یدا‌ببێ، وه‌ک ئه‌وه په‌له‌یه‌کی ناهه‌موار له روخساریدا یا له جیبه‌کی تریدا که‌وا به‌ده‌ره‌وه‌ ده‌رکه‌وێ، له‌م مه‌ترسی پپووسته تهیه‌موم بکا، له‌سه‌ر رای دامه‌زراو.

باری سێیه‌م: مه‌ترسی له‌که‌یه‌کی که‌می هه‌بێ وه‌ک کونجری ئاو‌له، یا په‌له‌یی ره‌شی که‌م، یاخود مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بێ که له‌که‌یه‌کی ناهه‌موار له ئه‌ندامه‌ شاراوه‌کانیدا بپێ، له‌م کاتانه‌دا دروست نیه تهیه‌موم بکا!

بۆ نهخۆشهكه ههيه بتمان به زانیاری خۆی له بابته
نهخۆشییهكهیهوه بکا، به مهرجی لێی بزانی یا خاوهن نهزموون بێ، كه
نایا مهترسیداره یانا؟ ههروهها باومر بکا به قسهی پزیشکی شارمزی
موسولمانی بالقبووی بهداد، چونكه خودای گهوره خۆی دهسنوویژی
پێویست کردوو، لهبهر نهوه ناگۆردری بهشیکی تر مهگهر لهسه
شایهتی كهسێ كه خوا خۆی شایهتیهكهی قهبول بفرموی، وهلحال خوا
خۆی قسهی بیرواو مروفی بهدکاری پووچ کردوتهوه، له سههر رای ناودار
شایهتیهك كهسیش پهسهند دهکری، با تاقه ژنیکیش بێ.

٢٧) مهرجهکانی دامهزرانی تهیهموم:

بۆ دامهزراندنی تهیهموم چهند شتی مهرجه :

یهكه میان : هاتنی کاتی نوێزه، بهپێی نایهتی {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى
الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا
بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ
مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ
النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا سورة المائدة
٦/٥} . وشه (قیام) له نایهتهكهدا، كهواتای وایه: کاتی ههلسان بۆ نوێز
ئهوسا تهیهموم بکهن، ئهم کاره نایاتهدی ههتا کاتی نوێزكه دانیهی،
دهسنوێژ بۆیه دادهمهزری له پیش هاتی کاتدا چونكه پیغهمبهر (هرویه
خواه لهسهربه) کردوویهتی، بهلام تهیهموم لهسههر رووکار (ظاهر)ی نایهتهكه
مایهوه، دیسان بهپێی فهرموودهکهی (هرویه خواه لهسهربه) رووی زهوی

هه مووی بۇ خۇم و نۆممەتم وەك مزگەوت وایەو خۆلەكەى پاك و پاكه وەكەرەو لەكاتی پۆیوستدا تەیهەمومى پیدەكرى، لەهەر شوینی نوێزم لیبوو، تەیهەموم دەكەم و نوێزی خۆمى لی دەكەم (موسلیم) ئەو دى كه دمفەر موی: لەهەر شوینی نوێزم لیبوو تەیهەموم دەكەم. بەلگەیه لەسەر ئەو كه هەتا كاتی نوێزەكە نهیى نابى تەیهەموم بكا، دیسان لەبەر ئەویش كه تەیهەموم پاكییهكى ناچارىیه، ناچارى پۆیوست نابى لە پېش هاتنى كاتی نوێزەكەدا.

دووهمیان: گەرانه بە شوین ئاوا، بەپېی ئایهتى: { فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا - سورة المائدة - ٦/٥ } یەزدانى پاك فەرمانمان پیدەكا كه لەكاتی دەست نەكەوتنى ئاودا تەیهەموم بكەین، ئەویش ئایهتە دى و نازانری كه ئا و لەو شوینه هەیه یا نییه هەتا بۆى نەگەرێ، كەواتە ئەو كەسەى كه دەیهوئ تەیهەموم بكا لە سەریهتەى لە پېشدا بگەرێ بۆ ئا و، نەگەر دەستى نەكەوت ئەوسا تەیهەموم بكا، گریمان كەسیكى تر لە باتى ئەوبگەرێ دەبى، بە مەرجى ئەو خۆى رێگەى ئەو دى پیداو كەبرایش جیگەى باومر بى، چۆنیتى بۆ گەرانیش ئاوايه: نابار و بنەى خۆى بگەرێ، چونكه رێى تیدەجى كه ئاوى تىابى و ئەو هەستى پینەكا، جا نەگەر دەستى نەكەوت و ئەو شوینه ساریهكى تەخت بوو بروانى بەهەر چوار لای خۆیدا، بە تايهتەى تەماشای سەوزەلان و جیگەى كۆبوونەو دى مەل و مۆربكا، ئەگەر شوینهكه بەرزو نزم بوو، بە روانینی چا و شتەكه تاقى نەدەكرایەو، پۆیوستە بگەرێ بۆ ئا و بەو دەور و بەردا هەتا ماو دى (مەسافەین) كه ئا و دەبرى بە ماو دى بانگکردن و بە هاوار مەو هاتن، كه بریتىیه لەو ماو دى نەگەر هاوار لە هاوړىكانى بكا لەكاتی

خەرىكبوونياندا بگەن بە فریایدا، ئەمەیش بەم مەرجە ئەو كەسە
مەترسى زىانى گيان و سامانى نەبى، بەلام ئەگەر مەترسى ئەوئى ھەبوو
پىۋىست بە گەران ناك، رەوايە بوئى كە تەيەمموم بكا، چونكە ترسى وا
لەكاتى ھەبوونى ناویشدا بەقىنى دەبى بەھۆى رەوابوونى تەيەمموم، كە
واتە لە كاتىكا كە ھەبوونى ئاۋەكە شتىكى خەيائىبى باشتر دەبى بەھۆى
رەوا بوون!

جا ئەگەر ھاورپى لەگەل بوو دەبى بېرسى: كى ئاۋى ھەيە؟
پىۋىستە لەسەرى كە ئاۋى دەسنوئىزو خوشۆردن بىرئى، مەگەر ئىشى بە
بەھاكەى بى بو مەسەرفى ھاتوچۆى رۆيشتن و ھاتنەوئى سەفەرەكەى،
ئەگەر بە نرخی ئاسايى ئاۋى بەگپىن دەست نەدەكەت، پىۋىست ناك بە
گران بىكپىرئ بازىادەكە كەمىش بى ئەمەيش بە گوئىرەى فەرمايشتى
دامەزراۋە!

سېيەمیان: دەست نەدانى بەكارھىنانى ئاۋە، وەك كەسى ئاۋى دەست
دەكەوئ بەلام لە ترسى نەخۆشى و جىمان لە كاروانى ناۋىرئ بە كارى
بەيئى، يا ئاۋەكە كە پىۋىست بى بو خوارنەوئى خۆى ياھى ھاورپى، يا
ھى گياندارىكى بەقەدر، لە ئىستادا يا لە ئايىندەدا، لەم كاتانەدا دەبى
تەيەمموم بكا.

ئەگەر كەسى مرد، بەشى شۆردنەكەى ئاۋى پىۋو بەلام ھاورپىكانى
توونىيان بوو، ئەوئە ئاۋەكەى دەخۇنەوئە تەيەممومى بو دەكەن و، بەھى
ئاۋەكە دەخەنە سەر كەلەپوور (مىرات)ەكەى، كەسانى تىنوۋ دەتوانن بە
زۆر ئاۋ بە بەھى خۆى لە خاۋەنەكەى بىستىن، بە مەرجى خۆى

پيويستى پيى نهى، بهلام نهگهر خوۋى پيويستى پيى ههبوو نابى لىۋى
بستينن چونكه خاوهنى شت خوۋى له پيشتره پيى.

چوارهميان: گليكى پاكه، توژيكي واى ههبن بنووسى به روخسارو
ههردوو دهستهوه، بهپيى نايهتى: {فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا - سورة
المائدة - ٦/٥} واته: مهبهست له (صهعيدى طيب) خوۋلى پاكه،
وشهۋى (صهعيد) موجهله، خوۋو ههرجى وا لهسهه رووى زهوى
بهريگهوبانيشهوه بهر (صهعيد) دهكهوى، بهلام پيغهمبهه (درووه خواه لهسهه)
لهم فهرموودهيدا واتاي مهبهستى لهم وشه گشتيه ديارى
كردوو كه دهفهرموۋى: بو تهيهموم خوۋلت بهسه، ههروا لهم
فهرمايشتهيشدا: رووى زهوى ههمووى بوخوۋم و ئومهتم بو نويز ليكردن
وهك مزگهوت وايه، خوۋلكهيشى پاكه و پاكهوهكهروه له كاتى پيويستدا
تهيهمومى پيدهكهين (موسليم). نهوهتا پيغهمبهه (درووه خواه لهسهه)
دواگوتنى زوييهوه، ناوى خوۋليشى هيناوه، ههتا ئامازه بكا بو ئهوه كه
خوۋل بو تهيهموم پيويسته، نهگهر پاكيۋتى و پاكهوهكهريى، تايبهت
نهبوونايه به خوۋلهوه، لهباتى ئهمه ئاواى دهفهرموو: رووى زهوى
ههمووى بو خوۋم و ئومهتم ههه وهك مزگهوت وايه، ههه پاكه و
پاكهوهكهروه لهكاتى پيويستدا تهيهمومى پيدهكهين! بوۋيه دهبوو واى
بگوتهبايه چونكه پيغهمبهه (درووه خواه لهسهه) روونكهروهۋى مهبهست له
نايهته رههاكانه. ئيبنو عهباسيش (رهزاه خواه لىبى) دهفهرموۋى: صهعيد
بريتيه له گلى وهردا ئيبنو مهسعووديش (رهزاه خوايان لىبى) دهفهرموۋى:
صهعيد بريتيه له گلى كه توژى ههبن! شافيعى (رهزاه خواه لىبى)

دەفەرموئ: صەعید بریتییە لە ھەموو گلی کە تۆزی ھەبێ، فەرمايشتی شافیعیش لە زماندا دادەنرێ بە بەلگە، چونکە زمانەوانیکی ەمرەبیزانە. وەك گوترا بەپێی (صعیدا طیبا) مەرچی گلەکە ئەومێە کە پاک بێ، چونکە وشە (طیب) لە زماندا ئەم سێ واتایە ھەیە: ئەوێ دڵ خۆشی لیۆمربگیرێ، ھەڵل، پاک. لەم سێ واتایەیش پاک بۆ خۆل دەگونجێ، لە فەرمايشتەکە ی پێغەمبەریشدا (دروودە خواوە لەسەربە) کە دەفەرموئ: خۆلکەیشی پاکەو پاکەو مەکرە بەلگە ھەبێ لەسەر ئەم قسە یە کە (طیب) بە مەعنا ظاہرو پاکە^(۱) وەکی تریش ئاوی پیس دەسنوێژی دروست نیە، کەواتە وەجەلی ئاویش کە خۆلە لە تە یە مەمومدا کە تە یە مەموم وەجەل (بە دەل) ی دەسنوێژە، دەبێ وەك ئەو وابێ، نابێ پیسی، دەنا تە یە مەمومی پێ دروست نابێ.

(۱) لە موغنی موحتاجدا دەفەرموئ: ھەدیسی: (رووی زەوی ھەمووی بۆ خۆم ئۆمەتم وەك مزگەوت وایم، خۆلە کەیشی پاکەو پاکەو کەرە) ئەم گێرانیو یە روونکەرەو موبەیینە بۆ ئەو گێرانیو ە رەھا (موطلق) ی کە ئەمە ی تیایە: (رووی زەوی ھەمووی بۆ خۆم ئۆمەتم ھەم وەك مزگەوت وایە، ھەم پاکەو پاکەو کەرە). کواتە لە عیبارەتی کتیبە کە ی بەردەستماندا ئالۆزی و شیوا ی ھەبێ. لە زۆر شوێنی تریش شتی وا ھەبێ.

۲۸) فەرزەكانى تەيەمموم:

تەيەمموم چوار فەرزى ھەيە:

فەرزى يەككەم: نىيەتە بەپىي فەرمايشتى پىغەمبەر (مروودە خواد لەسەرىدە):
گشت كارى بەپىي نىيەتەگەيەتى چۆنىتىكەشى ئەو ھەيە نىيەتى
حەللاكردى نوپۇز بەيىنى، نەك ھى لابرەدى بىدەسنويزى، چونكە
تەيەمموم پاكىي ناچارىيە، بىدەسنويزى لا نابات، بەپىي فەرمايشتەگەي
(مروودە خواد لەسەرىدە). بە ھەمىرى كورپى عاص: چۆن بەرنويزىت بۆ ھاورپىكانت
بە لەشى پىسەو ھەردووە). ئەكەر تەيەمموم بى دەسنويزى لابرەدايە
پىي نەدەفەر موو: بە لەشى پىسەو، كەواتە: بىر تىيە لە حەللاكردى
نوپۇز لە حەللاكردى ئەو شتانەي بەبى پاكى ناكرىن. كاتىكىش نىيەتى
رەوادىتىنى ھىنا ئەم چوار بارەي ھەيە:

بارى يەككەم: نىيەتى رەوادىتىنى فەرزو سوننەت بەيەكەو بەيىنى،
ئەو ھەردوولايانى بۆ رەوا دەبى، بۆي ھەيە سوننەتە كە لەپىش
فەرزەكەدا بكا، يا بە پىچەوانەو، ھەروا بۆي ھەيە لەكاتى خۆياندا
بىانكا، يا لە دەرەو كاتياندا.

بارى دووھەم: نىيەتى فەرز بەيىنى، فەرزەكەي بۆ دروست دەبى، ھەروا
سوننەتى پىش و پاشى بۆ رەوا دەبى.

بارى سىيەم: نىيەتى سوننەت بەيىنى بەتەنھا، لەم بارەدا لەسەر
فەرمايشتى دامەزراو فەرزى بۆ دروست نىيە چونكە سوننەت پاشكو
(تابع) ى فەرزە.

باری چوارهم: نیهتی نویژی روت بینو بهس، نهم بارهیش وهك
باری سییهم وایه، لهسهر فهرمایشتی دامهزراو بهس مافی سوننهتی
ههیه.

فهرزی دووهم و سییهمی تهیه موم: دهسهنانه به روخسارو به
ههردوو دهستدا، لهسهر په نهجهگانهوه ههتا لای ژووری ههر دوونانیشك.
به پیی ئایهتی {فَامَسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَآيْدِيكُمْ - سورة المائدة -
۶/۵}. گهرچی له ئایهتی تهیه مومدا باسی ئانیشك نهگراوه، بهلام
چونكه تهیه موم وهجهلی دهسنویژه له دیاریکردنی نهاندازی دهسهنان
به نهندامهگانیدا حوكم و برپاری دهسنویژی پیدهدری، له دهسنویژیشدا
نهاندازی دهست ههتا سهر ئانیشكه، كهواته له تهیه مومیشدا ههروا، وه
به پیی کردنی پیغه مبه ریش (مرووده خواه لهسهر به) كه دهستی دههینا به
ههردوو دهستدا ههتا ههردوو سهر ئانیشك، به پیی فهرمووده كهی ئیبنو
عومهر: پیغه مبه (مرووده خواه لهسهر به) فهرمووی: تهیه موم بریتیه له دوو
پیاكیشان، یه كیکیان بۆ دهموچاو، نهوی تریان بۆ ههردوو دهست ههتا
ههردوو ئانیشك! حاكم نهم فهرموودهیهی گپراوتهوه و هسفی جوانیشی
کردوو، ههروهك به قیاس لهسهر دهسنویژ دهسهنان به ئانیشكدا
پیویست دهبی، چونكه وهك گوترا: تهیه موم وهجهلی نهوه. لهسهر
فهرمایشتی، یهك پیاكیشان بهس دهكا، كه مهسحی روخسارو ههردوو
له پیی پی بکری، به پیی فهرمووده كهی عه ممار: پیغه مبه (مرووده خواه لهسهر به)
پیی فهرمووم: تهنها ئاوههات بهس بوو، نهوجا پیغه مبه (مرووده خواه
لهسهر به) ههردوو له پیی خوپی مائی بهسهر رووی زهوییه كه داو هووی
لیکردن تا تۆزه كه یان تۆزی سووك بی، نهوسا به ههردوو ناوله پی

مهسحی دهموچاوو ههردوو دهستی خوئی تا ههردوو مووچی گرد (شه‌یخان) شافعی دمه‌رموی: ههرکاتی دهرکه‌وت که فهرمووده‌یه‌کی پیغه‌مبهر (مرومه‌خواه له‌سهر) له‌سهر مه‌سه‌له‌یی هه‌یه، وه فهرمووده‌کیش ساخ بوو، لاوازو بیه‌یزنه‌بوو، نیت به‌پیره‌وی نه‌وه بکه‌ن، وه‌یزان که نه‌وه ریبازو مه‌زه‌به‌بی منه. دیاره که حه‌دپسه‌کیش ساخ و سه‌حیحه. نه‌وه‌وی دمه‌رموی: نه‌م فهرمووده‌یه به‌لگه‌یه‌کی زو‌ر به‌ه‌یزه، له‌دیمه‌نی سوننه‌تیشه‌وه زو‌ر نزیکه.

چوارهم فهرزی ته‌یه‌موم: ریزلیکرتنه، که‌واته: پیویسته روخسار له‌پیش ده‌ستدا ته‌یه‌موم بکری، چونکه نه‌ندامی پاکیتی ته‌یه‌موم دوانن، که‌واته له‌ده‌سنو‌یز ده‌چی و وه‌ک نه‌و ریزلیکرتنی فهرزه، پیویسته نه‌نگوستیله دابکه‌نری، چونکه خو‌ل نا‌جیته ژیری، به‌پیچه‌وانه‌ی نا‌وی ده‌سنو‌یزه‌وه، چونکه له‌ودا داکه‌ندنی نه‌نگوستیله فهرز نیه نه‌گهر نا‌و ژیری تهر دهرکد.

٢٩) سوننه‌ته‌کانی ته‌یه‌موم:

سوننه‌ته‌کانی ته‌یه‌موم سی شته: نا‌وی خوا هی‌نان و پیش خستی لای راست له‌سهر لای چه‌پو به‌ین نه‌که‌وتن (مو‌والات). به‌پیی نه‌و به‌لگانه‌ی له‌ده‌سنو‌یزا له‌پیشه‌وه رابوردن، به‌قیاسیش له‌سهر ده‌سنو‌یز، سوننه‌ته‌تۆزه‌که له‌ههردوو له‌پی سووک بکاو، له‌لای ژوو‌رووی روخساره‌وه به‌ینیته‌ خو‌اره‌وه، وه له‌سه‌رم‌تای ههردوو جاره‌که‌وه که ده‌ست دمدا به‌زه‌ویدا په‌نجه‌کانی بلا‌وبکاته‌وه، وه له‌پاش ده‌سه‌ینان به‌ههردوو ده‌ستا نی‌وانی په‌نجه‌کانی بنا‌زنیته‌وه، که ده‌ستیش ده‌هینی به‌

ئەندامەكانىدا ھەتا دەسپاھىيانەكەى تەواو نەكا دەست ھەئەنەبىرى، تا لە راجىيائى كەسانى كە ئەمە بە پىويست دادەنن دەر بازبىن.

٣٠) بەچى تەيەموم پووج دەبىتەوھ:

تەيەموم بەم سى شتە پووج دەبىتەوھ:

يەكەم: ئەوھى دەسنوئز بەتال بکاتەوھ تەيەمومىش بەتال دەکاتەوھ، چونکە ئەویش وەك دەسنوئز پاکىيەكە نوئزى پیرەوا دەبى، کەواتە ئەویش بەتال دەبىتەوھ بە ھەموو جۆرە بیدەسنوئییەك.

دووھم: دەسکەوتنى ئاوە لە غەیری کاتى نوئزەکەدا، ئەگەر کەسى تەيەمومى کرد لە بەرنەبوونى ئاوە، بەلام پيش ئەوھى دەست بکا بە نوئز ئاوى دەسکەوت ئەوھ تەيەمومەكەى پووجە، بەپىي ھەرمایشى (مروودە خواە لەسەر بىن): خوئى پاک ئاوى دەسنوئزى موسوئمانە با دەسائیش لەسەر يەك ئاوى دەست نەکەوئ، بەلام ھەرکاتى ئاوى دەست کەوت با دەسنوئزى پىگرئ (ئەحمەد ، تىرمىذى ، تىرمىذى بە ساغى داناوھ).

ئەگەر ئاوى دەستکەوت بەلام بەرگرئ ھەبوو لە بەکارھێنانى، وەك ئەوھ پىويستى بوو بۆ خواردنەوھ، یا رىگرىكى لەسەربوو وەك درندەو دوژمن و شتى تری وا، ئەوھ تەيەمومەكەى پووج نابىتەوھ، چونکە ئەمانە لە سەرەتاوھ ھۆى دروست بوونى تەيەمومەن، ئىتر چۆن دەبن بەھۆى پووج بوونەوھى. وەلى ئەگەر لەپاش دەستکردن بە نوئزەكە ئاوى دەست کەوت، ئەوا نە تەيەمومەكەى پووج دەبىتەوھ نە نوئزەكەى، چونکە ئەوھ دەبى بەھۆى پووجکردنەوھى پەرسەتەنكى لە کۆلخەرموھ،

هاوکات له گهڼ نه وودا به دستپيکرډنی نوږمه که ده چيته ناو مه به سته ووه، که واته وهک چوڼ که فاره تدر پاش دستکردن به رڼو ووی که فاره ت به ندهيشی دستبکه ووی، پيويست نيه له سهری ئازادی بکا، نه ميس هر وای.

سپیهه: و مرگه ران له نیسلام، چونکه نه وه هه موو کرده و میهک پووج دهکاته ووهو گشت پاداشتی دمه وتیڼی، تهیه مومیش کرده ووی باشه، چونکه عبادمه ته.

(۳۱) ده سهینان به سهر ته ته و موشه مهادا:

ته ته (شه پک: جهیره): ته ته له دارو موشه مهای که چو شتی وا که نیسکی شکستی پیته له دمه ستر ته ووه، مه به ست له موشه مهایش نه و په رڼو دمه سته سړو شتانه یه که برینی پیدم پیچری. جا نه م جوړه که سانه نه گهر ته ته و موشه مهایان پیويست بوو، وه به بی زیان قابیلی لابرډن بوو له کاتی و مرگتنی پاکیدا، نه وه پیويسته داپوشهر که لاببا، نه و جا نه ووی ساغه بیشوا نه گهر دمیشگونجا جیگه ی نه خوشینه کهیش بشوا، دمه له باتی نه وه تهیه موم بکا، نه گهر شوینه که ی له نه ندامی دهنوږیو به لام نه گهر قابیلی لابرډن نه بوو، نه گهر لایر دایه تووشی زیان دمبوو، نه وه داوای لیناگری که لای ببا، به لام پیويسته نه ووی ساغه بیشوا، هه تا دمه بی ژیر قهراخی ته ته کهیش بشوا، نه گهر دهستی ددها نه و جا دهستی ته په بهیڼی به سهر ته ته که ددها، له پاش نه وه یه که سهر تهیه مومیش بکا، به پی قهرمو وده که ی جابیر (ره زه خوا له یښه) که دمه رموی: له سهفه ریکا به ردی دای له پیاویکمان سهری شکان، له پاشا

شەيتانى بوو، لە ھاوړىكانى پىرسى گوتى: ئايا رىگەى تەيەمموم
پىدەدەن؟ دەئيت: نە، رىگەت پى نادەين، چونكە تۆ دەتوانىت ئاو بە
كاربىنى، ئەويش خۆى شۆردو مرد، جا كە ھاتىنەو ھە بۆلاى پىغەمبەر
ئەم باسەيان بۆيگىرايەو ھەرمووى: كوشتووينا ھە خودا بيانكوژى، كە
خۆيان نەيانزانىو، بۆ نەيانپىرسىو لە زانايى، چونكە چارى نادانى
تەنھا پىرسىنەو فىربوون). ئەم پياو ھەنيا ئەو ھەندەى بەسبوو كە لە
جياتى شۆردنى شوپنە زامارەكەى بە خۆل تەيەممومى بىكردايەو بە
پەرۆيى بىرەنەكەى بپىچايەو ئىنجا لەجياتى شۆردنى ژىرپەرۆكە
دەستى تەرى بەسەر ئەو پەرۆيەدا ھەيئايە، وە باقى مەندەى لەشى
بشۆردايە (ئەبو داوود، ئىبنو ماجە، دارە قوطنى). لىرەدا سەرنج دەدەين
ئەگەر خاومەن تەتەكە لەشى پىسبوو ئەو خۆى سەرىشكە دەتوانى لە
پىشدا خۆى بشۆرىو لە پاشدا تەيەمموم بكا يا بە پىچەوانەو، بەلام
ئەگەر بى دەسنويز بوو، نابى لە ئەندامىكەو بگويزىتەو بۆ ئەندامىكى
تر ھەتا بە تەواوى دەسنويزى ئەو ئەندامە تەواو دەكا، چونكە بە
دەسنويزدا رىزلىگرتن پىويستە. جا ئەگەر شكستو بىرەن ھەرچوار بەلى
داگرتبوو ئەو يەك تەيەممومى بەسە، چونكە لە كۆلكەوتنى شۆردن
رىزلىگرتنىش لە كۆل دەكەوى!

ئەو ھەندە ھەيە ئەگەر تەتەو موشەمماكە لە سەرىپاكى دانەنرا بوون و
ژىرەكەيان پىس بوو ئەو دەبى لە پاش خۆشەو مېوون نويزەكە
بگىرپتەو، چونكە لە دەسنويزو خۆشۆردندا لابردنى پىسى مەرجە.
مايەو سەر ئەو ئەگەر زامەكە پىويستى بە تەتەو موشەمما نەبوو،
بەلام دەترسا كە ئاودز بكا، ئەو بەپىي توانا ساغەكە دەشواو لە

سہریہ تی تہیہ مموم بکا بہ لَام پیویست بہ دستی تہرہینان بہ سہر شوینی دمر دہکدا ناکا.

۳۲) پیویستہ بۆ ھہ موو فہرزی تہیہ ممومی بکا:

لہ پیشہوہ باسی نیمت و گہلی شتی تری تہیہ ممومان کرد، لیژردا روونی دہکہینہوہ گہ بہیہک تہیہ مموم یہک فہرز دہکری، بۆ ئہمہیش جوانترین بہ لگہ فہرموودہکہی خوی گہورمبہ: {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ - سورة المائدة - ۶/۵}. ھہتا ئہوئی کہ دمفہرموی: {فَتَيَمَّمُوا - سورة المائدة - ۶/۵}. بہ پیئی ئہم ئایہ تہ لہ سہرہتای ھاتنی ئیسلامہوہ، دہسنویژ یا تہیہ مموم بۆ ھہ موو نویژی فہرز بوو، ھہتا لہ دوا پیدا پیغہ مہر (مروودہ خواہ لہ سہرہ) بہ کردہوہ چہ سپاندی کہ دہسنویژی بۆ چہند فہرزی دہبی، ئہوہ بوو: پیغہ مہر (مروودہ خواہ لہ سہرہ) لہ رۆزی فہتھی مہککدا بہیہک دہسنویژ ھہر پینج نویژہ فہرزہکانی کرد (فہرموودہیہکی ساغہ، ئیبنو عومہر گپراویہ تہوہ) بہ لَام تہیہ مموم بہ پیئی خوازہ (موقتہ ضای) ئایہ تہ کہ مایہوہ کہ یہک تہیہ مموم بۆ یہک فہرزہ. ئیبنو عہبباسیش (رہزاد خواہیان لیب) دمفہرموی: ریباری سوننہت وایہ: کہ یہک نویژی فہرز بہ یہک تہیہ مموم بکری. وشہی سوننہت لہ فہرمایشتی سہا پیدا دہپردی بہ سہر ریبارو سوننہتی پیغہ مہر دا (مروودہ خواہ لہ سہرہ) کہ بریتیہ لہو بہرنامہیہی کہ حہزرت (مروودہ خواہ لہ سہرہ) لہ سری بہر دہوام بووہ، کہواتہ: حہزرت بہ کردہوہ خوازہی ئایہ تہ کہی لہ تہیہ ممومدا چہ سپاندوہ.

بەيھەقىش لە ئىبنو عومەر مەۋە (رەزە خۇايان لىيە) دەگىچە تەۋە:
 ھەرموۋىيەتى: با دەسنوۋىزىشى نەشكى مەۋە دەبى بۇ ھەموو نوۋىزىكى
 ھەرز تەيەمەمۇئى بكا. ئەۋەندە ھەيە بە يەك تەيەمەمۇم دەتوانى بە
 ئارمەزوۋى خۇى چەندەى دەۋى نوۋىزى سوننەت بكا، چونكە نوۋىزى
 سوننەت با زۇرىش بن لە ھوكمى يەك نوۋىزدان، بە بەلگەى ئەۋە: ئەگەر
 نوۋىزكەرى نىيەتى يەك ركات سوننەتى ھىنا بۇى ھەيە سەد ركات بكا
 بەسەر يەكەۋە بەۋە نىيەتە، بە پىچەۋانەشەۋە ھەروا، ۋەكى تىرىش بۇ
 ھەموو سوننەتى تەيەمەمۇئى بكارى نەركىكى زەحمەتە، رەنگە شتى ۋا
 گەلى جار بىي بەھۋى ئەۋە سوننەتەكە تەرك بكارى، لەبەر ئەۋە شەرع
 لە سوننەتدا كارمەكى سوۋكەلە كەردوۋە، ئەۋەتا نوۋىزى سوننەت، لەگەل
 تۋاناي راۋەستاندا بەدانىشتەۋە درۋستە، بەسورايى ۋلاخىش درۋستە، لە
 سەفەردا لەگاتى رۇيشتەندا بەرەۋ قىبلەش نەبى ھەر درۋستە، بۇ ئەۋەى
 مەۋداى كەردنى زۇربى ۋ موسولمان لىي دانەبىرى. گرېمان لەشپىس يا بى
 دەسنوۋىز ئاۋەكەى كە ھەبوۋ بەشى نەدەكەرد، پىۋىستە لەسەرى ئەۋە
 بكار بېيىنى ۋ بۇ باقى مەندەكەى تەيەمەمۇم بكا، چونكە چەندەى كارى
 كە لە تۋانادا ھەيە بەھۋى باقى مەندەكەيەۋە كە لە تۋانادا نىيە لەكۆل
 ناكەۋى، لە شارعا بەمە دەگۈترى: تۋانراۋ بەھۋى نەتۋانراۋە لەكۆل
 ناكەۋى يانسان بەھۋى گرەنەۋە لەكۆل ناكەۋى! ھەروا ئەگەر پىسى
 بەسەر لەشپەۋە ھەبوۋ، ۋە ئەۋەندەى ئاۋ دەست كەۋت كە بەشى
 شۇردنى بىرپكى دەكەرد، لە سەرىيەتى ئەۋە ئەندازەيە بشۇرى. ئەگەر
 دەسنوۋىزى نەبوۋ، يا لەشى پىسبون پىسىيەكىش بە جەستەيەۋە
 ھەبوۋ، ئەۋەندەيشى ئاۋ ھەبوۋ كە بەشى لايەكەيانى دەكەرد، ئەۋە پىسىيە

که دهشورئ و تهيه موم دمکا، چونکه لابرډنی پيسيه که پيوسته و
ووجهلې تری نيه، به پيچه وانهی دمنويزو خوشوړدنه و، چونکه
ووجهلېان هه يه که تهيه موممه، نه گهر کابرا نه ناوی هستکه وت و نه گل،
نويژي خوئی هر دمکا، له بهر ريژي کاته که، به لام له وودوا دهگير پته و.

۳۳) باسی پيسی (النجاه):

پيناسه کهی: پيسی له زماندا به هه موو قيزه ونی دهگوتري، له
شهر عيشا: هه موو شتي که که له حالې سهرپشکيدا بهرهایي به بی سنوور
خواردن و خواردنه و دی نا دروست بی، له هه مانکاتدا بگونجی بو
خواردن و خواردنه و، نادروستيه کهیشی له بهر ريژي نه بی، یا له بهر
نه و نه بی که قيزه ونه، یا له بهر نه و نه بی که زیانی هه بی بو لهش یا
بو هوش. جا به هه ریه کی له هه قیدانه شتی بهر پيناسه ی پيسی ده که ی
یا لبي دمرده چی، به گوته ی: له حالې سهرپشکيدا، شتی که له حالې
سهرپشکيدا حرام بی و له حالې ناچاریدا هه لال بی، وهک مردار و هوبو،
به رده که وی، چونکه مردار و هوبو له حالې ناساییدا. پيسه و حرامه،
به لام له حالې ناچاریدا پاکه و بو ناچار هه لال! به گوته ی: بهرهایي
به بی سنوور رو و که ژه راوییه کان بهرناکه ون، چونکه نه وانه پاکن
که میان ره وایه، زیان نار وایه، به گوته ی: بگونجی بو خواردن و
خواردنه و به ردو شتی رهقی سهخت، که پاک بن بهر نه م پيناسه یه
ناکه ون، چونکه به که لکی خواردن و خواردنه و نایه ن، به گوته ی:
نادروستيه کهیشی له بهر ريژي نه بی، شتی ريژدار وهک ئاده ميزاد

دەردەچىۋ بەرى ئاڭەوئ، بەگوتەى: يا لەبەر ئەوۋە نەبى كە قىزمونە
چلەم و شتى وا بەرناڭەوئ، چونكە ئادروستى چلەم لەبەر ئەوۋە نىيە كە
پىيسە، بەلام لەبەر ئەوۋەيە كە قىزمونە، بەگوتەى: يا لەبەر ئەوۋەنەبى
كە زىيانى ھەبى بۆ لەش يا بۆ ھۆش خۆل لە پىئاسەكە دەردەچى،
چونكە زىيان دەگەپەنئ بە لەش و ھۆش.

ھەندىكىش ئاوا پىئاسەى دەكا: قىزمونىكە رىگەى دروستبوونى
نويژ ئاد، مەگەر مەھانە ھەبى، برى دەلئىن: برىتئىيە لە ھەموو شتى كە
خاوەن سروسى دروست قىزى لىبكاتەوۋە خوئى لىبپارىزى، ئەگەر
بەرچىل و بەرگىش بڭەوئ دەيشۆرن.

٣٤) ھوكمى ئەو پارچەيەى كە لەناو لەشى گياندارەوۋە جىادەبىتتەوۋە:

بزانن ھەرشىئ لە ئاۋەوۋەى گياندار جىابىتتەوۋە دوو جۆرى ھەيە :

يەكەمىيان: گەدە ئايگۆرئ وەك لىك و ئارەق و شتى وا، ھوكمى ئەم
جۆرە وەك ھوكمى ئەو گياندارە وايە كە لىئى جىابۆتەوۋە، ئەگەر ئەو لە
حالى لىجىابوونەوۋەكەدا پاكبوو ئەوئش پاكە ئەگەر ئەو لەوكتەدا پىس
بوو ئەمىش پىيسە.

دوۋەمىيان: گەدە ھەرزى دەكاو دەيگۆرئ، وەك گمىزو پىسايى و
شياكەو پىشقل و خوئىن و رشانەوۋە، ھەموو ئەمانە ھى ھەرگياندارى بن
پىس، ھى ئەوانەى گوشتيان ئاخورى بە يەگگرتنى راي زانكان، بەگۆى

دمنگ دهلین: شتی واته: قیسه. هی نهوانهیشی گوشتیان دهخوری به قیاس لهسهر هی نهوانه‌ی که گوشتیان ناخوری، چونکه نه‌میش گۆراوهو حمل بووهو قیزهون بووه. به فهرمووده‌که‌ی ناسراوه به حه‌دیثی عمره‌به سارانشینه‌که پیستی‌یی گیمر پاساو دهری، نه‌وه‌بوو که گمی‌زی له‌ناو مزگه‌وته‌که‌ی پیغه‌مبه‌ردا کرد، پیغه‌مبه‌ر فهرمانی کرد که (سه‌تلی ناو بکه‌ن به‌سهر جی میزه‌که‌یدا). هه‌روا فهرمووده‌ی باسی دوو گۆره‌که: یه‌کی‌کیان له‌سهر نه‌و نازار دهری چونکه له‌حالی ژیانیدا خوی له‌گمی‌زی خوی نه‌ده‌پاراست (موسلیم) به‌لام نه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سهره‌ب) فهرمانی کردووه به‌خواردنه‌وه‌ی میزی حوشر، نه‌وه بو‌دهرمان بووه، دهرمان‌کردنیش به‌پیس دروسته، به‌مه‌رجی دهرمانی‌کی پاک نه‌بی جی‌که‌ی بگریته‌وه، نه‌وه‌یش که خوشه‌ویست (درووه‌خواه له‌سهره‌ب) فهرموویه‌تی: خودای گه‌وره هه‌رگیز خوشه‌وه‌بوون و شیفای گه‌لی منی نه‌به‌ستوو به‌شتی واوه که خوی حهرامی کردبی لیان. نه‌مه‌ده‌پر‌دی به‌سهر مه‌ی و بادهدا، سه‌ره‌رای یه‌گگرتن به‌لگه‌ی پیستی‌یی پیسای‌ی نه‌م فهرمووده‌ی (درووه‌خواه له‌سهره‌ب): له‌به‌ر میزو پیسای‌ی و مه‌زی و رشانه‌وه جله‌که‌ت بشۆره (نه‌حمه‌د، داره قوطنی، به‌ززار) هه‌ر له‌م فهرمووده‌یه‌دا به‌لگه‌ی پیستی‌یی مه‌زی و رشانه‌وه‌یشی تیادایه. مه‌زی ناوی‌کی مه‌یله‌و سپی ته‌راوی لینجه، به‌بی له‌زمت پیگه‌یشتن، له‌کاتی هیرشی ئاره‌زوودا به‌هوی ده‌سبازی و ته‌ماشاکردن و شتی‌واوه په‌یدا ده‌بی. ته‌رس و ته‌پاله‌یش پیسه، به‌پیی نه‌م فهرمووده‌یه: ... جا پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سهره‌ب) هه‌ر دوو به‌رده‌که‌ی و مرگرت و ته‌رسه‌قوله‌که‌ی توو‌پداو، فهرمووی: نه‌مه‌پیسه، به‌کاری خۆپاک‌کردنه‌وه نای. وه‌دیش پیسه به‌پیی فهرمووده‌که‌ی عانیشه

{رەزەلە خۇدە لىيەن} كە دەفەرمۇي: ۋەدىش لەپاش مىز كىرگەن ۋە پەيدا دەيى،
 ھۆكەمە كەي ئەۋەيە: چوۋك ۋە گەل ۋە گۈنى دەشۋاۋ دەسنوئىز دەگىرى
 ۋە خۇشۋوردنى لەسەر نىيە (ئىيىنۇ لىۋىزىر).

ۋەدى ئاۋىكى مەيلى ۋە سې خەستى لىلى لىقنە لە دوامىزو لەكاتى
 ھەلگىرتنى شتى قورسدا پەيدا دەيى، خۇيىش پىسە بەيى فەرمايشتى
 زاتى مەزن: { حَرَمَنْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ - سورة مائىدە - ۳/۵ }
 ھەتتا كۇتايى ئايەتەكە، بەيى ئەم فەرۋودەيەش: كە دەفەرمۇي: -
 خۇيىنەكە لە خۇت بشۋرە نوئىزى خۇت بىكە) زاناكان لەسەر پىسەيى
 تۇماۋ رايان جىياجىيە، ھەيە دەئى: پىسە، ئەم رايەيان لەو گىرەنەۋەيە
 ۋەرگىتۋە كە فەرمان دەكا بە شۋردنى، كە ئەمە گەت (لەفظ) كەيەتتى
 عائىشەى ھاۋسەرى پىغەمبەرد دەفەرمۇي: جاران ئەسەرى لەشپىسىم بە
 جەلەكانى پىغەمبەر ۋە دەشۋرد، كە دەچۋو بۇ نوئىز ھىشتا
 جىگەشۋراۋەكە ھەر تەر بۈۋ. رىبازى شافىيى ۋە ھاۋرپىيانى فەرۋودە
 (ئەصحابول ھەدىث) ۋە خەلگىكى زۇرى تر، كە عەلى ۋە سەدى كورى
 ئەۋ ۋەققاس ۋە ئىيىنۇ عومەر ۋە عائىشە {رەزەلە خۇدە لىيەن} لە
 ناۋياندايە، رىبازى ئەم زاتانە ئەمەيە: كە تۇماۋ پاكە، دوو گىرەنەۋەش
 لە ئەھمەد ۋە رىۋايەت كراۋە، كە ئەمە دروستىنەكەيانە! داۋودىش
 ھەرۋا دەفەرمۇي: بەلگەيان بە فەرمايشتى عائىشە ھىناۋەتەۋە كە
 دەفەرمۇي: خۇم بە دەستى خۇم تۇماۋى وشكەۋەبۈۋم بە جەلەكانى
 پىغەمبەر ۋە دەۋۋلى ۋە لە پاشا دەمدەكاند، ئىتر لەدۋا ئەۋە بەيى شۋردن
 پىغەمبەر {مۇۋەد خۇدە لىيەن} نوئىزى پىۋە دەگىردن، لە گىرەنەۋەيەكى تىرىدا
 كە پەسەندى ھەردۋولايە متفق علە): فەرۋوى: بە جلى پىغەمبەر ۋە

تۆمۈرۈشكەۋەبوو ھەبوو دەيم كېراند، ئىتر دوا ئەۋە نوپۇزى پىۋە
 دىمكرد. دەى ئەگەر تۆمۈرۈ پىس بى ۋىنو كېراندنى بەس نىە، دىارە
 گىپرانەۋەى شۇردن دەپىردى بەسەر ئەۋەدا كە سۈننەتەۋ بۇ
 پەسەندىكرندى پاكىيە، بەم ساخىردنەۋەىش كار بە كۆى بەلگەكان
 دىمكىرۈ ھىچىان لەكار ناخىرۈ، جىاۋازىش نىە لەنىۋانى تۆمۈرۈ پىاۋو
 ژندا، تۆمۈرۈ غەپىرى ئادەمىش، ئەگەر ھى گىيانلەبەرىكى پاك بوو
 تۆمۈرۈكەش پاكە، ئەگەر ھى گىياندارىكى پىس بوو خۇشى پىسە.

۳۵) شۇردنى پىسى:

شۇردنى پىسى پىۋىستە، چۈنكە ۋەك لە پىشەۋە رابورد قەرمانى
 پىكرۈۋە. چۈننىتىكەشى ئاۋايە: ئەگەر پىسىيەكە قەبارەدار بوو، بە چاۋ
 دەبىنرا، دەبى قەبارە بىنراۋەكەى ۋە تامەكەى ۋە رەنگەكەى ۋە بۇنەكەى
 لاپىرى، ئەگەر تامەكەى ما، ئەۋە شۈينە پىسبوۋەكە پاك نەبۇتەۋە، بەلام
 زىانى نىە مانەۋەى رەنگى يا بۇنى كە لاجوونىان گران بى، ۋەك رەنگى
 خۈينى بىنۈپۇزى ۋە بىنى مەى. بەلام پىسى بىرىارى ۋە حۈكىمى، كە
 ئەۋەپە بە چاۋ نابىنرى، ۋەك شەلمەنىيە پىسەكان، كە تامو بۇن ۋە
 رەنگىان نىە، پىۋىستە بە شۇردنىكى ئاساى لاپىرى، دەستى تىپخىرى ۋە
 گوشارى لىبىرى، بەلام ھەرچى پىسبوۋى بە مىزى منالى نىرىنەى
 كەمتر لە دوو سال، كە جگە لە شىر ھىچ خۇراكىكى ترى نەخواردى،
 ئەۋەنە ئاۋى لىدەپۇزى كە شۈينى مىزەكە دابگرى ۋە زال بى بەسەرىدا،
 ئىتر رەۋانبوۋنى ئاۋ بەسەر شۈينەكەيدا پىۋىست نىە، بەلام مىزى

كچۆلە گەرەكە بشۇرى، بەلگەى ئەم جىاوازييه لە نىۋانى كوپو كچدا
 ھەرموودەكەى عائىشەيە: كە پىغەمبەر (مەھمۇد خەلىلە) كوپكى ساۋاي
 مەمكە خۆرەپان ھىنا بۆى، مائالەكە مىزى كىرد بە كۆشىدا، ھەزەرت
 (مەھمۇد خەلىلە) داۋاي ئاۋى كىردو ئاۋەكەى كىرد بەسەر جىگەى مىزەكەدا
 ئىتەر نەيشۇرد.. لە گىرپانەۋەيەكا: لىى پىرزانىد لە گىرپانەۋەيەكى رتدا:
 پىرزاندى بەسەر جىگەكەيداۋ ئىتەر نەيشۇرد. ئەم گىرپانەۋانە ھەموۋيان
 دروستن، لە گىرپانەۋەيەكى تىرمىزىدا: مىزى كوپ تا نانەخۆرە دەبى ئاۋى
 لى دەپىرژىنى، مىزى كچ دەشۇرى. ئىمامى ەلى (ەزەم خەلىلە) دەفەرمۇى:
 خۆشەۋىست (مەھمۇد خەلىلە) دەفەرمۇى: مىزى كچۆلەى بەرمەمكەنە
 دەشۇرى، مىزى كوپىش ھەتا نانەخۆرە دەبى ئاۋى لى دەپىرژىنىرى.
 (ئەھمەد). بەلام ھەر كاتى مىندالەكە لە جىاتى بىزىۋى و خۇراك
 خوار دەمەنى خوار، ئەۋە بەبى راجىيى پىۋىستە مىزەكەى بشۇرى.
 بۆيەش سەبارەت بە كوپ كار سووك كراۋە، بۇ كچ نەكراۋە، چۈنكە دل
 پىر پەيۋەندى بە كوپمۇ ھەيە ھەتا كچ لەبەر ئەۋ زىادە پەيۋەننىيە كوپ
 زۆرتەر دەگىرتە باۋەش، جا ۋا ھەل دەگىرى كە بۇ بارسوۋكى كارەكە
 ئاسان بىرى، بەلام ئەم مەبەستە لە مېنەدا نايەتەدى، بۆيە شۇردن بۇ
 مىزى ئەۋان چەسپاۋە، لەسەر قىياس و پىدانى خۇى (*)

(*) ئەم بەلگەى كە ھىنراۋەتەۋە بۇ جودايى نىۋان مىزى مىندالى نىرومى
 بەلگەىكى لازو نازانستىيە خۇ ئەگەر ھۆيەكەش نازاندىر دىتوانىن بلىتىن (تەبىدىيە)
 ئەگىنا خۇ كوپو كچ چۆن يەكە ئەگەر باۋە دايكى ۋەبىن كوپان لە كچ خۆشترىۋى
 ھى وايش ھەن كىچان لە كوپەكەيان خۆشترىۋى - مەھمۇد.

۳۶) بریار (حوکم) ی گیاندارى له ناوشتى شلدا بهرى:

کاتى گیاندارى کهوته ناو شتىكى شلهوه، وهك روځ زهیتو روځو
چيشت، وهتياورد، نهوه نهگهر خوینی رهوانيان ههبوو شتهکه پيس
دهی، چونکه سهبارمت به مشكى توپيوى ناوروځ له جهزمرت (دروود خواه
لهسره) پرسيارکرا، فهرمووى: نهگهر روځهکه توند بوو مشکهکهو
دهورو بهرکهى فهدمن، بهلام نهگهر روځهکش شل بوو نهوا بيريزن، له
گيرانهوهيهکا: مشکهکهو دهورو بهرکهى فهدمن روځى خوټان بخوځ.
(نهم فهرموودهيه بوخارى گيراپويهتهوه).

جا فهرانکردن به رزاني، بهلگهيه لهسهر پيسبوونى، نهم راپهيش
ريبازى جهماومرى زاناکانه، دهستهين رايان جيايه، کهيهکى لهوان
زوهري و نهوزاعين، دهفهرموون: برپارى شتى شل ويڼهى برپارى ناوه،
پيس نابى ههتا، پيسيهکه نهگورى، نهگهر نهگورا پاکه، نهمه ريبازى
ئيبنو عهباس و ئيبنو مهسعوودو بوخاريشه.

بهلام نهگهر گیاندارهکه خوینی رهوانى نهبوو، وهك ميش و
ميشوولهو دوویشک و فالونچهو سيسرك و ميروولهو ويڼهى نهمانه، نهوه
شلهمهنى به مردنى نهمانه له ناويدا پيس نابى، بهپي فهرموودهى
(دروود خواه لهسره): نهگهر ميش کهوته ناو حاجهتيکتانهوه ناو يا شتى شلى
ترى تياوو، له پيشا ميشکه ههمووى نوقم بکهن ئينجا دمرى بيڼنو
فرهى بدن، چونکه باليکى دمرمانى پيوهيهو نهو بالهکهى ترى دمرده.
(بوخارى، نهبو داوود، ئيبنو خوزيمه، ئيبنو ههبان). دياره

فەرمانکردن بە نوقمکردنى مېشەكە، كە گەلئ جار سەردەكېشى بۇ
تۆپىنى بەلگەيە لەسەر ئەو كە پىسى ناكە، دەنا پېغەمبەر (مەسەبە) ئەو
سەبەبە) فەرمانى نەدەمكرد بەنوقمکردن، وەكى تىرىش پاراستنى قاپو
حاجەت لەم جۆرە وردە جانەوهرانە ئەستەمە، لەبەر ئەو چاوپۆشى
لەدەكرى، بە مەرجى ئەوئەندە زۆر نەبى كە شلاوگە بگۆرى، دەنا پىس
دەبى.

بزانن پىسىيەك كە بەچاۋ نەبىنرى وەك پىرىشكى مىز، يا وەك
پىسىيەك كەوا بەپى مىشەو ئەوئەش وەك مردارى خوينى رەوانى
نەبى چاۋ پۆشى لى دەكرى، لەسەر فەرمايشتى دامەزراۋ بەلەي
نەوئەوئەو، چونكە ئەمە لە خوينى كىچ دەكا خۇپاراستن لى سەمە.

۳۷) بىرپارى پاكى و پىسى گياندار لەكاتى ژيانىدا:

لە بنەرەتدا ھەموو گياندارى پاكە، واتە: ئەصل ئەوئەيە كە پاكە،
چونكە بۇ قازانجى بەندەكانى خوا دروستكراون، بەبى پاكىش
سوودمەندى تەواۋ پەيدا نابى، ئەمەيش بەم فەرموودەيە پاساۋ
(تەلىل) گراۋە. پېغەمبەر (مەسەبە) ئەوئەش: پشیلە پىس نىە،
پشیلەيش لە رىزى كارەكەرو نۆكەرو ئەوانەيە كە بۇ خزمەت بەسەرتانا
دەخولینەو (پىنج لە خاۋەنەكانى كىتبە ناۋدارەكانى ھەدىت ئەم
فەرموودەيان گىراۋەتەو، وە تىرمىزى دەفەرموى: فەرموودەيەكى
جوانى دروستە. دروست واتە: ساغ) بەلام سەگو بەراز بۇ پاكى لە
ھەموو گياندارى جيان، چونكە ئەم دوو خەدپىس (نەجس العىن) ن،

سهگ به پئی فهرمووده که ی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه رینه): (پاکه وه که ری حاجه تیکتان: که سهگ دهمی تیبنی نه وه یه: که جهوت جار به ناو بیژورن، یه که مجاریان به خو لاو بی (نه حمهد، موسلیم) که دمه رموئ (پاکه وه که ر) مبه ست لی یه کی که له م سئ شته: یا پاکه وه که ری نانویژییه (حه دمه) یا هی پیسییه، یا ریژلینانه، دیاره که نانویژی و ریژلینان بو حاجه ت نابئ، مایه وه سه پیسی، وه کی تریش به م فهرمووده یه چه سپا که نازدارترین به شی له شی سهگ که دهمیه تی، له بهر هاسکه هاسکردنی زور پیسه، ده ی باقی مهنده ی له شی ده بی زیاتر پیسی!

به رازیش بو یه پیسه چونکه حالی له حالی سهگ خراپتره. که رچی مامردی (ره راه خواه لیته) نه م نایه ته هکا به به لکه له سه ر پیسی تی به راز: {أَوْ لَحْمَ خَنزِيرٍ فَإِنَّهُ} . وشه ی (رجس) له نایه ته که دا به واتا (نجس) ه، له شیوه ی نه وه یه له کوردیدا به پیس بلئی چه به ل.

۳۸) بریاری پاک و پیسی مرداره وه بوو:

هه موو مردوو یه ك (ته نها مردوو ی ناده می و ماسی و کولله ی لی دمرچی) پیسه، له بهر فهرمایشتی زاتی مه زن: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: هه موو مرداره وه بووی له نیوه قه دمه گراوه. شتیکیش نه له زاتی خویدا ریژدار بی و نه خواردنیشی زیانی هه بی، له گه ل نه و میشا حه رام بکری، دیاره که نه و قه دمه گه کردنه ی له بهر پیسییه تی، چونکه حه رامکردنی شت له بهر یه کی له م

هۆيانهيه: يا لهبەر رِيزيهتى، يا لهبەر زيانيهتى، يا لهبەر بيسيهتى،
مردارمهوبوويش رِيزى نيه، خواردنيشى زيانى نيه، چونكه له ناچاريدا
دهخورى، ماوهى سەر نهوه كه لهبەر پيسى چهرام كراوه.

مرداريش له شهرعا برِيتيه لهو گياندارهى كه چهقوى لهسهرى و
بهبى سهربرپنىكى شهرعى گيانى دهرچووبى! گشت سهربرپاوى جگه
لهسهربرپاوى خۆمان و خاوهن نامهگان بهر ئهم پيناسهيه دهكهوى، ههروا
ئهو گياندارهيش كه گوشتى ناخورى باسهريش بپرى بهر ئهمه دهكهوى و
چهرامه و مرداره.

بهلام لهبەر ئهم فهرموودهيه ماسى مردوو بهرناكهوى: دمههرموى
(مرووده خوا لهسهرى): ناوى دهرپا ههم ياكه و ههم پاكه و دهكهريشه وه
مردارمهوبوويش چهلاله، گيانلهبهري ناوى كاتى دهرى ههتا نهگهنى
خواردنى دروسته (ههر پينجيان گيرپاويانهتهوه). گوللهيش لهبەر ئهم
فهرموودهيه بهر ناكهوى (دوو مردارمان بو چهلال كراوه: كه ماسى و
كوللهن) (به رستهيهكى بيهيز نيينو ماجه گيرپاويهتهوه: بهيههقيش
(رههه خوا ليهه): گيرپاويهتهوه و فهرموويهتى: ئهم فهرموودهيه
فهرموودهيهكى دروسته واته ساغه) ئادهميزديش لهبەر ئهم نايهته
بهرپيناسهى پيسى ناكهوى و به پاك دادهنرى: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
- سورة الإسراء - ۷۰/۱۸} واته: ئيمه به رحمهتى خۆمان ريزو
قههرىكى زۆرمان به نهوهى ئادهم بهخشيوه). مهسهلهى ريزلينانيش
نهوه دهخوازى كه مرؤف، چ موسوئمان بى و چ ناموسوئمان بى، برپارى
پيسى نهدرى. مهبهست له {إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ} پيسى بيروباومرى
نهوانه، نهوهك هى جهستهيان، چونكه نهگهر لهشيان چهپهل بوايه

لهسرمان فهرز دهبوو كه ههركوځيه كمان لښان بكهوئ بيشوښن.. وهكى
 تريش نه گهر مروځ به مردن پيس بښ، دهبئ فهرمان نه كرايه به
 شوړدنې، وهك شته خودپيسه كان (نجس العين) هكانى تر، به لام نه گهر
 كه سئ لهم قسه يه ره خنه بگرئ و بلئ/ نه گهر نه م قسه و ابئ، دهبئ
 فهرمانيش نه كرابئ به شوړدنې، وهك شته خودپاگانى تر، ده لښت:
 مهرج نيه كه هه موو شتيكى پاك نه شوړرئ، چونكه ناشكرايه گه لى جار
 پاكيش وهك نانويژ (موحديت) ده شوړرئ، به لام قهت نه بووه شتى
 خودپيس بشوړئ. ده ستوورېكى شهرعى هه يه ده فهرموئ: سهر برپنى
 دايك بريتيى سهر برپنى به چكه ي ناوسكى ده كهوئ، له بهر نه مه
 به چكه ي ناوسكى گيانله بهرى سهر برپوا بهر مرداره دهبوو ناكه وئ.
 (ته ماشاى زنجيره سئى نه م كتيبه بكه كه له پيشه وه رابورد، له ژير
 سهر ديړي: حوكمى ناوى بهرماوه) (وهرگړي).

٣٩) پاكړدنه وهى گلاوې سگ و بهراز:

كاتى دمفرئ به دهم تښانى سگ و بهراز گلاو دهبئ، دهبئ كهوت
 جار بشوړئ، جارېكيان به خو لاوبئ، هى سگ به پئى نه م
 فهرمووده يه يه: كاتى سگ دهمى نايه ناو دمفرېكتانه وه، شله كهى ناوى
 برېژن، ئينجا كهوت جار به ناو بيشوړن، يه كه ميان به خو لاوبئ..
 (موسليم) له گړانه وه يه كهى ترميښدا: يه كه مجاريان يا خود جارئ له و
 جارانه به خو لاو بيشوړن. جا هر كاتى ناوا ساخبووه كه شوړدن
 پيوسته به وئى ليكه كه يه وه، كه نازدارترين دهر دراويه تى، دياره نه وانى
 ترى وهك ميزى و گوويى و نارهمى و وڼه ي ترى نه مانه ي زياتر شاينى

پېسىن. لەم فەرموودمىدا بەلگە ھەيە لەسەر پېسى ئەو خۇراگەى كە سەگ دەمى تېدەننى، چۈنكە فەرمان دەگا بە رشتنى، ئەگەر پاك بوايە فەرمانى نەدەگىرد بە رشتنى، چۈنكە رشتنى شتى پاك بە فېرۇدانى مائە، شتى وايش لە ئېمە قەدەمغەيە، ديارە پېسە بۆيە خۇشەويست (مەدەدە خواە لەسەر بە) فەرمان دەگا بەرشتنى.

پېسىي بەرازىش بە پېئودان (قىياس) لەسەر سەگ، لەبەر ئەوھىش كە ئەوھىش دەق وەك سەگ خود پېسە، بەلگەو يىستەرە، چۈنكە بە ھىچ ھالى رىگرتنى دروست نىيە، لەبەر ئەوھىش كە چەپەل و قىزاوييە. گوتراويشە: كە بەراز يەك جار دەشۇردى. وەك پېساييەگانى تر، گوايە: گلاوى دەرگىردنى گلاوبووى سەگ بۆيە واگران كراو ھەتا ەمرەبەگان بىتەكىنەو ە رىگرتنى سەگ كە لە مېژەو ە خوويان پېيەو ە گرتووە سا بەشكوو ئىتر وەك جارەن نەبىن بەھاو خۇراگان.

نەوھوى (مەمەتە خواە ئېيە) لە شەرحى موھەزەبەدا دەفەرموى: راي دامەزراو، سەبارەت بە بەلگە، ئەوھىيە كە يەك شۇردن بەسە، بەبى خۇلاو، زۇربەى ئەو زانايانەى كە بېريارى پېسىي بەرازيان داو ە ئەمە بېريارى كۇتايانە. چۈنكە نەبوونى پېويست بىنەرەتە ەتا شەرع بېريارى پېويستبوونى دەدا، نەخوازەلا لەشتى وەك ئەم مەسەلەيەدا كە لەسەر بىيادى تەعەبوودى دامەزراو.

لە لايەكى تىرىشەو ەلى ورد بۇ گلاو دەرگىردن دەبى، چۈنكە بۇ تەيەممومىش دەستدەدا، كەواتە بەپېئودان (قىياس) لەسەر ئەو.

٤٠) پاککردنه‌وهی مه‌ی به‌وه ده‌بی که‌بی به‌سرکه:

پاککردنه‌وهی شت وه‌ک له پێشه‌وه رابورد یا به‌شۆردن یا به‌خۆشه‌کردن یا به‌خۆل ده‌بی، جاری وایش ده‌بی به‌هۆی گۆرانی خودی شته‌که‌وه ده‌بی، که له حاله‌تی‌که‌وه بگۆڕێ بۆ حاله‌تی‌کی تر، وه‌ک نه‌وه مه‌ی بی به‌سرکه. جا ههر کاتێ مه‌ی له خۆیه‌وه به‌بی ده‌سکاری که‌سی بی به‌سرکه پاک ده‌بیته‌وه، چونکه بیسی و حه‌رامبوونی مه‌ی له‌به‌ر نه‌وه‌یه که هۆی سه‌رخۆشبوونه، ده‌ی ههر کاتێ که نه‌وه هۆیه نه‌ما نه‌وانیش نامین، کاتێ مه‌ی بوو به‌سرکه ئیتر هۆی سه‌رخۆشی نامین. نه‌وه‌ی له شه‌رحی سه‌حیحی موسلیمدا ده‌فه‌رموێ: شه‌رع‌زانان په‌کیان گرتوو له‌سه‌ر نه‌وه: ههرکاتێ مه‌ی له خۆیه‌وه به‌بی ده‌سکاری که‌سی بوو به‌سرکه پاک ده‌بیته‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر به‌هۆی نه‌وه‌وه بوو به‌سرکه که‌شتی‌کی وه‌ک پیازو هه‌ویر ترشو شتی وای تی که‌وت نه‌وه پاک نابیته‌وه. به‌لگه‌یشی ئهم فه‌رمووده‌یه‌یه: په‌رسیار له پیغه‌مبه‌ر (مه‌روه‌ه خوا له‌سه‌ر) کرا: ئایا دروسته که مه‌ی بکری به‌سرکه؟ فه‌رمووی نه‌ه (موسلیم). نه‌وه‌تا: (مه‌روه‌ه خوا له‌سه‌ر) نه‌ی کردوو له ده‌سکاری مه‌ی بۆ نه‌وه‌ی بی به‌سرکه، شت تی‌خستنی‌شی ده‌بی به‌ ده‌سکاری، به‌پێی ئهم فه‌رمووده‌یه‌ی تریش به‌لگه‌سازی کراوه له‌سه‌ر حه‌رامبوونی به‌سرکه‌کردنی مه‌ی: کاتێ طه‌لحه ئیسلام بوو (مه‌راه خوا اینه) هه‌نێ مه‌ی له‌لا بوو، هی چهن هه‌تیوێ بوو، گو‌تی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! دروسته ئهم مه‌یه بکه‌م به‌سرکه؟ فه‌رمووی: نه‌ه. نه‌وه‌تا ریگه‌ی نه‌داوه که

دەسكارى بكاو بىكا بە سرکه. جياوازی لە نىوانى ئەم دوو حالەتەدا
 ئەومىيە: ئەومى دەكەوئە ناو مەيەكە وە بەمەيەكە پيس دەبى، لەو دەو
 مەيەكە كەبوو بەسرکه پاك دەبئەو بەلام بەهوى ئەو شتەو كە ئەم
 ئەوى پيسكردوو ئەو ئەمى كردوو بە سرکه پيس دەبئەو. ئەم
 برپارە كاتى وايە كە ئەو شتە لەناو مەيەكەدا بمئىن هەتا دەبى بەسرکه،
 بەلام ئەگەر لە پيش بوونيا بەسرکه، ئەگەر بەيەك چركەيش بوو
 دەرپەينرى پاك مەبئەو، چونكە كە بوو بەسرکه شتى پيسى تيانەماو
 هەتا پيسبكا!.

٤١) چاوپۆشکردن لە هەندى پيسى:

لە شەرى پيرۆزدا چاوپۆشى لەم جۆرە پيسيانە دەكرى:

١) لە قورى رىگەى پيس، با سوريش بزائرى كە ئەو قور و چلپاوه
 پيسە، چونكە خۇپاراستن لە شتى وا زەحمەتە.

٢) لە شتى كە چاوى ساغ نەيبينى وەك پرژى ميزو مەى و شتى
 كە بنووسى بە قاچ و شتى واى مئش و مئروولەو سيساركەو.

٣) خوينى كئىچ با زۆریش بى، هەروا ريقنەى بانئەدەيش لە ناو
 مزگەوتدا.

٤) ئەومى بەپىى باوى ناوكۆمەل بەكەم دابنرى لە كۆلك و مووى
 پيس، بە مەرچى هى سەگو بەراز نەبى، هەروا چا و پۆشى دەكرى لە
 مووى و لاخى سورایش با ئەندازەكەيشى زۆربى.

(۵) له دووکه ئی شتی پیس و لهو ته پوتۆزه ی که باده یبا.

(۶) له گیاندارئ که بهریان (مه نه فذ) هکە ی پیس بووبی. کاتی بکه ویتە ناو ئاوه وه، له بهر زه حمه تبوون.

(۷) لهو که مه خوینە ی به سه ر گوشت و ئیسقانی گیاندار ی سه ر بر او وه ماوه ته وه.

(۸) نه گه ر گیانله به ریکی پاك، وهك پشيله و نه مانه ده می پیس بوو، له پاشدا ماوه یه کی وا له پیش چاو ون بوو، که ده ستداو (مومکین) بی دم بکا به ئاو یکی زۆردا، نه و جا ها ته وه و ده می نایه ناو خوار دنه ویه کی پاکه وه پیسی ناکا.

(۹) په تی ته ناف که جلی پیسی له سه ر هه ئبخری، هه ر کاتی خۆر یا هه و ا وشکی بکاته وه، له لای حه نه فیه کان دروسته جلی پاکی له سه ر هه ئبخری.

(۱۰) نه گه ر شتی له که سی که وت، نه یه دهازی که چییه، ئایا ئاو بوو یامیز بوو؟ پیویست نیه له سه ری که له چییه تییه که ی پر سیار بکا، چونکه ده گیر نه وه: جار ی عومه رو هاوړ پیه کی له شوینیکه وه دهرۆن، له پلوو سکیکه وه شتی دهرژی به سه ر عومه ردا، هاوړ پیه کی ده ئی: نه ی خاوه ن پلوو سکا ئاوه که ت پاك بوو یا پیس؟ یه که سه ر عومه ر ده فهرموی: نه ی خاوه ن پلوو سکا باسی نه وه مان بۆ مه که، ئیتر رویشتو له شته که ی نه کو ئیه وه.

(۱۱) له زیچکاو ی زیپکه و جوانه زاو بالوو که و نه مانه، به مه رجی نه بووبی به جه ره تاو، دها پیسه، نه گینا چاو بۆشی لیده کړی.

(۱۲) ئاژەلی کاویژکەر، که نهومیه له سه‌ره‌تاوه خواردنه‌که‌ی به‌ئخورد ده‌کاو، له‌ورگیدا عه‌مااری ده‌کاو، له‌پاشدا له‌کاتی پشوودا پاروو پاروویه‌قی ده‌کاته‌وه‌و به‌ وردی ده‌یجۆپته‌وه‌ جا ئهم ئاژەله‌ ئه‌گەر له‌کاتی کاویژکردندا له‌ جابه‌تی شتی خواردوه‌ پيس نابێ.

(٤٢) بَيْنُوڤْزِي و زه‌يستاني و هه‌ميشه‌ بَيْنُوڤْزِي :

بَيْنُوڤْزِي (حه‌يز) له‌ شه‌رعدا به‌و خوينه‌ ده‌ين كه‌ به‌بێ نه‌خوشي و مندالبوون، له‌پاش ره‌سیده‌بوونی ئافرمته‌، له‌ لای سه‌رووی مانداڵدانه‌وه‌ له‌ ره‌گنکه‌وه‌ ده‌رده‌چێ، به‌پێی خوازه‌ (موخته‌زا)ی سروشتی ساخ. خوينی هه‌ميشه‌ بَيْنُوڤْزِي به‌رناکه‌وێ، چونکه‌ ئه‌و ماکه‌که‌ی نه‌خوشين و تیکچوونی سروشته‌. له‌ عه‌ره‌بیدا هه‌يز نيفاسيشی پێده‌گوتري، چونکه‌ پيڤه‌مبه‌ر {مرويه‌ خواه له‌ سه‌ربه‌} به‌ عائیشه‌ی فه‌رموو: (انفست؟) واته‌: ئه‌وه‌ توشي نيفاس بووی و که‌وتيته‌ سه‌رخوينی بَيْنُوڤْزِي؟ وه‌کوو زانراویشه‌ عائیشه‌ منالی نه‌بووه‌. سه‌ر به‌لگه‌ی بَيْنُوڤْزِي ئه‌م ئايه‌ته‌یه‌: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ - سُوْرَةُ الْبَقْرَةِ - ٢/٢٢٢}. واته‌: ئه‌ی موحه‌مه‌د! ئه‌ی پيڤه‌مبه‌ری خوا! موسوڵمانان له‌ باره‌ی هوکم و برپاری بَيْنُوڤْزِيه‌وه‌ پرسياړت لێده‌گه‌ن. هه‌روا ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی سه‌حیحه‌ينیشه‌: ئه‌م بَيْنُوڤْزِيه‌ شتيکه‌ خودا نووسيوه‌تی له‌سه‌ر کچانی ئاده‌م و سووچی تۆی تيا‌دا نيه‌.

(رهنگی): رهنگی خوینی بینوئیزی ئەمه نیشانه‌کانبه‌تی:

(١) تۆخیکی گه‌شن به‌پیتی ئەم فەرمووده‌یه: فاطمی کچی حوبه‌یش
{ره‌زاه‌خواه‌لێبه‌} فەرمووی: ئەهی پێغه‌مبهری خوا! من له‌وه‌خت و ناوه‌خاتا
ده‌که‌ومه‌ سه‌ر خوین چارم چیه‌؟ فەرمووی {فرموده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌}: ئەگه‌ر
خوینی بینوئیزی بێ دیاره‌، چونکه‌ خوینیکی ره‌شی گه‌شی خه‌ستی
بۆگه‌نه‌و ژنان خوین باشی ده‌ناسن. ئەم فەرمووده‌یه‌ ئەبو داوود
نه‌سائی و ئیبنو‌حه‌ببان و داره‌ قوطنی گێراویانه‌ته‌وه‌، داره‌ قوطنی
فەرموویه‌تی پیاوانی که‌ ئەم فەرمووده‌یه‌یان گێراوه‌ته‌وه‌ هه‌موویان بر‌وا
نیکراون.

(٢) سووریکه‌ ئال، چونکه‌ ره‌نگی به‌راستی (حه‌قیق)ی خوین
سوریه‌.

(٣) زه‌رداو ئاویکی زه‌ردی لێله‌.

(٤) لێلاو، ئاویکی لێلی بۆره‌. به‌لام لێنجاه‌ سپیه‌که‌ دانانری به‌بی
نوئیزی. به‌پیتی فەرمووده‌که‌ی مه‌رجانه‌ی کاره‌که‌ری ئازادکراوی عایشه‌
{ره‌زاه‌خواه‌لێبه‌} فەرمووی: ئافه‌رتان قه‌عه‌ده‌یان نارد بۆ لای ئاعیشه‌،
زه‌ردای پاش خوینی بینوئیزی به‌ گوته‌لوکه‌وه‌، له‌ناو قه‌عه‌که‌دا بوو،
گوتیان: ئایا ئەم زه‌رداوه‌یش داده‌نری به‌ خوینی بینوئیزی یان نا؟
عایشه‌یش وه‌لامی بۆیان نادرو فەرمووی: به‌له‌مه‌که‌ن له‌کردنی نوئیزو
گرتنی رۆزوو کردنی شتی تر که‌ له‌ سه‌رپاکی ده‌کرین، تا لێنجاه‌
سپیه‌که‌ی هه‌روه‌ داووه‌ ده‌بینن، که‌ وه‌ک گه‌چاو وایه‌ (مالیک).

رۆژهكانى بېنويژى:-

لاى خوارووى ماوهى هاتنى خوينى بېنويژى شەوو رۆژىكە، بەپىي
ياساي ليگهپان، كه له شەرعاناو دارە بە ئىستىقراء، كه برىتيه لهپەي
هەلگرتنى يەكە يەكەى ژنان سەبارەت بە چۆنىتتى بېنويژيان،
دەگپرنەوه كه ئىمامى ئەلى ئەمەى فەرمووه، دەقى قسەى شافەيش لە
زۆربەى كىتبەكانىدا هەمان رايە، وەلاى زۆربەى رۆژانى بېنويژى شەش
رۆژ يا حەوت رۆژه، چونكه پېغەمبەر (مەروودە خواە لەسەرە) بە حەمەى كچى
جەحشى فەرموو: شەش رۆژ يا حەوت رۆژ خۆت دابىي بەبى نوپژ، وە
باش ورد بەرمووه لە حالى ژنى بېنويژ (لە كەسوكارى خۆت و لە
هاوتەمەنى خۆت) سابەشكوو پەى بەرىت بە ماوهى بېنويژى
راستەقىنەى خۆت، بە قىياس لەسەر هى ئەوان، دەق وەك ئەو ماوهى
كەوا لە زانستى خودادا، يادو ناوى هەتا هەتايە بەرزو پاىەدایى، ئىنجا
خۆت پاك پاك بشۆرەو بىست و سى شەو بە رۆژهكانىهوه، يا بىست و
جوارشەو بە رۆژهكانىهوه، نوپژى خۆت بكەو رۆزووى خۆت بگرە، ئىتر
ئەمەت بەسە، وە هەموو مانگى بەم چەشنە بكە، تا كۆتايى
فەرموودەكە، كه ئەبو داوودو تىرمىذى گپراويا نەتەوه، مەبەست لەم
فەرموودەيه روونكر دنەوهى حوكمى بېنويژى زۆربەى ژنانە، چونكه
ئەستەمە كه هەموو وەك يەك بن، وەلاى ژوو رووى بېنويژى پازدەشەوو
پازدە رۆژه، بەپىي ليگهپان، واتە: ئىستىقراء. هەروا لە عايشەوه
ئەمەيان گپراوئەتەوه. شافىعى فەرموويهتى: ژن گەلىكى زۆرم ديوه، لە
حالى ئەوانەوه بۆم ساخبۆتەوه كه پازدە رۆژ دەكەونە سەر بېنويژى.

٤٣) زه‌یستانی (النفاس):

زه‌یستانی به‌و خوښنه ده‌گوترئ که له‌پاش منداڵبوون له دامه‌نی ژن دمه‌رده‌چئ، ئه‌و منداڵه‌بوونه‌ی که ده‌بئ به‌هۆی ته‌واوبوونی عیده‌ی سکېر نه‌وه‌ک گشت جوړه منداڵ بوونئ، ئیتر منداڵکه به‌ مردوویی له‌دایک ببئ، یا به‌ زیندوویی، بۆیه له‌ عه‌ره‌بیدا پښی ده‌گوترئ نیفاس، چونکه له‌ پاش په‌یدابوونی (نفس = رۆح = گیان) ه‌وه په‌یدا ده‌بئ.

رۆژه‌کانی:-

لای که‌می ماوه‌ی هاتنی خوښی زه‌یستانی یه‌ک چاو‌ترووگان‌دنه، لای ژوو‌رووی شه‌ست رۆژه، به‌پښی لی‌گه‌ران (ئیس‌تیقراء) ئه‌ووزاعی فهرموویه‌تی: ژن هه‌یه له‌ ولاتی ئیمه دوو مانگی ربه‌ق زه‌یستانه. ربه‌یعی مامۆستای مالیکیش فهرموویه‌تی: زۆر که‌سم دیوه ده‌لین: لای ژوو‌رووی زه‌یستانی ژن شه‌ست رۆژه. لای زوربه‌که‌یشی چل رۆژه، چونکه ده‌گێر نه‌وه عایشه (ره‌زاه‌خواه‌لینب) فهرموویه‌تی: له‌سه‌ر ده‌می پښه‌مبه‌ردا (دروودی ساقوه‌خوداه‌له‌سه‌ربه‌) ژنی زه‌یستان چل رۆژ لی‌ ده‌که‌وتو له‌و ماوه‌یه‌دا وازی له‌ نوێژو رۆژووو شتی وا ده‌هینا (ئه‌بو داوودو تیرمیذی. تیرمیذی به‌ دروستی داناوه). برئ له‌ زانایانیش ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی ک‌رووه به‌ به‌لگه‌ی قسه‌ی خۆی و فهرموویه‌تی: لای ژوو‌رووی زه‌یستانی چل رۆژه، به‌لام ری‌باز (واته: رای فه‌تواپ‌یدراو) قسه‌ی یه‌که‌مه، له‌به‌ر لی‌گه‌پان، چونکه فهرمووده‌که ئه‌وه ناگه‌یه‌نئ: که لای ژوو‌رووی زه‌یستانی چل رۆژه له‌ هه‌مان کاتا به‌لگه‌ی نه‌بوونی زیاتری و نه‌فی زیاده‌ی تیا نیه،

کهواته دهبردئ به سهر کاتی زوربه ییدا ههتا ههرمووده کهو لیگه پان
یهک بگرنو نهبن به بهلگهی دژی یهکتر.

لای خوارووی پاکى:

لای خوارووی کاتی پاکى له نیوانی دوو بېنویژیدا پانزه رۆژه،
بهلگهی ئەمەیش ئیستیقرايه، که ئەم زاراه له گوردیدا پێی دهگوترئ:
لیگه پان. چونکه کاتی که سهلا، لای خوارووی بېنویژى پازدهرۆژه،
پېویسته که لای خوارووی پاکیش پازده رۆژبى، چونکه زۆربهی کات
مانگ له بېنویژى و له پاکى خالى نابى، لای ژوورووی پاکى ئەندازەى بۆ
دیاری نهکراوه، چونکه ژن ههیه قهت ناکهویته سهر بېنویژى. بهلام
ماوهی پاکى له نیوانی بېنویژى و زهستانیدا، رهنکه له پازده رۆژ
که مەتر بى، کاتی واته: یه که بلاین: ژنی ئاوس دهکهویته بېنویژییه وه که
ئەمەش ئەمەیش ساختین فەرمايشته له مەسه له ییدا، کهواته ههر
ژنیکى دووگایان، له پيش ژانی مندالبووندا، ماوهی شهوو رۆژى خوینی
لیرهوان بوو، ئەوه به چهزدار دادهنرئ.

(٤٤) هه میسه بېنویژى (الاستحاضه)

هه میسه بېنویژى بهو خوینه دهگوترئ، که له ناو شهرم (ههرج) ی
ئافرمته وه، له غهیری رۆژهکانی بېنویژى و زهستانیدا، دمردهجى،
کهواته: هه رکاتی ژن زیاتر له رۆژانی لای ژوورووی بېنویژى و لای
ژوورووی زهستانی خوینی لیروهوان بوو پێی دهگوترئ: ژنی هه میسه
بېنویژ (مستحاضه).

هه‌میشه بېنویژ نهم وەزغانەى هەيه :-

یه‌گەم: نە‌و‌جاری جیا‌گەر‌ه‌و‌ە (موبتە‌دینەى مومە‌پیزە) کە نە‌و
ژنە‌یه بۆ یە‌گەم جار خوی‌ن دە‌بینى و رەنگى جۆرە‌کانى بە باشى لە‌یه‌ک
جیا‌دە‌کاتە‌و‌ە، بۆ نە‌و‌نە دە‌بینى ما‌و‌ەى چەن رۆژى خوی‌نە‌کەى زۆر
گە‌ش و ئالە، ما‌و‌ەى چەن رۆژى‌کیش زۆر کالە، نە‌و‌ە هە‌موو خوی‌نە ئال و
گە‌شە کە بېنویژییە و خوی‌نە‌کالە‌کە‌یش هە‌میشه بېنویژییە، بە‌لام بە‌م
دو‌ومە‌رجە: بە مە‌رجى خوی‌نە‌ئالە‌کە لە ما‌و‌ەى لای ژو‌ورو‌وى بېنویژى
پتر نە‌بى و لە‌ما‌و‌ەى لای خوارو‌و‌یشى کە‌متر نە‌بى.

دو‌ومە: نە‌و‌جاری جیا‌نە‌کەر (موبتە‌دینەى غە‌یرە‌مومە‌پیزە) کە نە‌و
ژنە‌یه رەنگى خوی‌نە‌کەى لە‌سەر یاسای پې‌شوو بۆ جیا‌نا‌کری‌تە‌و‌ە، نە‌و‌ە لە
هە‌موو مان‌گى‌کدا شە‌وو رۆژى‌کى بۆ دادە‌نرى بە بېنویژى و باقى مە‌ندەى
رۆژە‌کانى بە هە‌میشه بېنویژى، واتە: هە‌موو مان‌گى بې‌ستو نۆ رۆژى بە
پاکى بۆ دادە‌نرى.

سێ‌یه‌م: فێر‌م‌کاری جیا‌گەر‌ه‌و‌ە (م‌وعتادەى مومە‌پیزە) یا‌خ‌وو دارى
فەر‌م‌ق‌خەر، نە‌و ژنە‌یه کە لە‌مە‌و‌پې‌ش بېنویژى و پاکى بە‌رپ‌ک‌وپ‌یکى لە
هە‌موو مان‌گى‌کدا هە‌بو‌ە، بە‌لام ئی‌ست‌ا گۆ‌را‌و‌ە وە‌ک جاران نە‌ما‌و‌ە، نە‌مە
ح‌وک‌م بە‌فەر‌ق خ‌ست‌نە‌کەى ئی‌ست‌ای دە‌کا، نە‌ک بە ع‌ادە‌تى پې‌ش‌و‌وى
بېنویژییە‌کەى.

چوارە‌م: فێر‌کاری جیا‌و‌ە‌نە‌کەر (م‌وعتادەى غ‌یرە مومە‌پیزە) نە‌مە
جۆرى زۆرە، بە‌لام نە‌م جۆرە‌میان کە خوی‌نە‌کە لە‌سەر یە‌ک نیشان
دە‌بینى و ناتوانى خوی‌نى بېنویژى لە خوی‌نى هە‌میشه بېنویژى جیا‌و‌ە‌ب‌کا

نهمه له سهر عادهته پيشووه كهی خوۍ دمروا، به مهرجی نهندازمو كاتی
 بېنويژي جارانی خوۍ بزانی، وهك نهوه جاران له سهرهتای مانگهوه
 پېنج روژ بېنويژي بوو، نهوه نېستایش هروا دهكا، به پېي نهم
 فهرمودهيه كه نوممو سه له مه دهگپرېتهوه: دمه رموي: له سهردهمی
 حه زه تدا (درووه خواه له سهره): ژني هه بوو كه دهكهوته بېنويژيه وه نيت
 هه رپاك نه ده بووه، منيش له پېغه مبهرم پرسياركرد بوۍ، فهرموي (درووه
 خواه له سهره): با نهو ژنه باش سهرنجي ژماره ی نهو شهوو روژانه بډا كه
 جارن هه موو مانگي تپايدا دهكهوته بېنويژيه وه، بهرله وهی كه تووشی
 نهم حاله بېي، جا له پاش توشبوونی نهم حاله يش هه موو مانگي به
 نهندازهی دستووری پيشووی و به ژماره ی روژانی جارانی واز له نوژ
 بېني. (ماليك، نه سائي، نه بو داوود، به يه هقی، تيرميدی به جوانی
 داناوه). عادت به يه كجار نيسپات دهی.

تيبيني: ليرهدا هه ست به هه له ی نه نجامي په له پهل دهكړئ،
 به پېي موغنی و شهريعتی نيسلام سييه م چواره م راست كرده وه،
 له بهر نه وه يه كه ته رجه مه كه له گهل نه صله كه جياوازی هه يه، له
 زورشوينی ترستی وا هه يه، رهنگي خوينه ري نازيز وابزانی كه من له
 مه سه له كه حالی نه بووم بو يه به هه له ته رجه مه م كرده وه، به لام من
 نهم دوو دمه ده خه مه بهرچاو تا بزانی هه ق له گهل كييه، دمه
 په راوه كهی به رده ستتمان ناوايه:

پالپا: معتاده ممیزه بأن سبق لها حيض و طهر وهي تعلمها قدرا
 و وقتا فترد اليها قدرا و وقتا و تثبت العاة بمره.

رابعاً: معتادة غير مميزة بأن راته بصفة واحدة فلم تميز بين دم الحيض ودم الاستحاضة فهذه ترد لعادتها لما روت أم سلمة. باشه نهمه نهگهر وایی فهرقی سییهم چوارهم چیبوو؟ بهلام راستییه که ی نهمه یه که له شهر یعتی نیسلام و موغنی دایه، له مغنی المحتاجدا دم فهرموی: او كانت معتادة غير مميزة بأن سبق لها حيض، وطهر وهي تعلمها قدرا ووقتاً فتزد إليهما قدرا ووقتاً كخمسة أيام من كل شهر، تا نهوی که دم فهرموی: و یحکم للمعتادة الميزة بالتميز لا العادة في الاصح. موغنی فهرمووده که یش وهک ئیره دهکا به به لگهی حالته ی فیرکاری جیاوه نه کهر. مه به ست له م روونکردنه ویه دیفاعه، نهک خوانه خواسته هیرشو بهرلاماردان.

وه رگیږ

۱۹۹۵/۷/۱۲

نوری فارس حه مه خان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

٤٥) لای خوارووی سالی بینوئیزی:

لای خوارووی سالی بینوئیزی ژن نو سالة، به لگهی نهومیش لیگه پان و لیگولینه و هیه، چونکه ههرشتی له شهرعو زماندا سنووری بو دیاری نه کرابی، ده بی بگه پئی بوی بزانی له بنه رتدا چونه، شافییی {رمزه خواه لیبه} له م باره وه لیگولینه وهی کردوه زانیاری پهیدا کردوه وه دمه رموی: نهو ژنانه ی که زور زوو دهکونه بینوئیزییه وه ژنانی تیهامهن، بیستوومه که به نو سال سهر و عوزر دهشورن و رهسیده دهبن. سهبارت بهم بابته فهرمووده یه کیش هیه بهیه قی له عانی شه وه گیراویه ته وه.

کاتی بینوئیزی لای ژوورووی بو نیه، چونکه ژنی وا هیه ههتا مردن بینوئیزی نابینی.

٤٦) ماوهی مانه وهی کورپه له سکی دایکیا:

لای خوارووی ماوهی مانه وهی مندا له ناوسکی دایکیدا شهش مانگو دوو چاو ترووکانه، ترووکه یی بو کاتی پیکه وه دروستبوونی ژن و میردو ترووکه یی بو کاتی له دایکبوونی، چونکه جاری له سهردهمی جینیشینی عوسماندا {رمزه خواه لیبه} ژنیکیان هینا بولای، ههتا داری ههددی لیبا، نهویش له باره ی بهرده بارانکردنیه وه راویژی به هاوریان

کرد، ئیبنو عەبباس (ره‌زاه‌خواه‌اینبه) فەرمووی: خوادى گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: {وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا - سورة الاحقاف - ١٥/٤٦} واته: ماوه‌ی مانه‌وه‌ی ئاده‌میزاد له‌ ناوسکی دایکیا له‌گه‌ل ماوه‌ی برپنه‌وه‌ی له‌ شیر له‌پاش له‌دایکبوونی، نه‌و دوو ماوه‌یه‌ سێ مانگه‌) له‌ نایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموئ: {وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ - سورة لقمان - ١٤/٣١} واته: ماوه‌ی برپنه‌وه‌ی منداڵ له‌ مه‌مک دووساڵه‌) که‌واته: له‌ (٣٠) سێ مانگ بیستو چوارمانگی بۆ ماوه‌ی شیرخواردن بێ، شه‌ش مانگی ده‌مینیته‌وه‌ بۆ ماوه‌ی مانه‌وه‌ی ناوسکی دایک. ئیتر هاوړپیان چووونه‌ سه‌ر فه‌رمایشته‌که‌ی نه‌وو، کارکه‌ بوو به‌ ئیجماع و په‌گرتن.

به‌لام لای ژووړووی ماوه‌ی س‌ک چوار ساڵه‌، به‌لگه‌ی نه‌م فه‌رمایشته‌یش لیگه‌ړان. مالیک (ره‌زاه‌خواه‌اینبه) ده‌فه‌رموئ: ژنیکی دراوسیمان هه‌یه‌ ژنی موحه‌مه‌دی گوړی عه‌جلانه‌، خۆی ژنیکی راسگۆیه‌، می‌رده‌که‌یشی پیاویکی راستگۆیه‌، سێ س‌کی کردووه‌ به‌ دوازه‌ساڵ، هه‌ر منداڵه‌ی چوار ساڵ له‌ سکیدا ماوته‌وه‌.

موجاهید نه‌مه‌ی گێړاوته‌وه‌. جارێکیش پیاوئ دئ بۆ لای مالیکی گوړی دینار، عه‌رزى ده‌کا: نه‌ی باوکی په‌حیا! له‌ خودا بپاړیره‌وه‌ بۆ ژنی، نه‌و چوار ساڵه‌ س‌کی پره‌، زۆر حاڵی په‌ریشانه‌، نه‌ویش بۆ بپاړایه‌وه‌، جا پیاوئ تره‌ات بۆ لای پیاوه‌که‌و پێی گوت: فریای ژنه‌که‌ت که‌وه‌، جا پیاوه‌که‌ رو‌یشت، له‌ پاشدا هاته‌وه‌، منداڵیکی به‌ قه‌لاندو‌شکانیه‌وه‌ بوو، ته‌مه‌نی چوار ساڵ بوو، پرده‌می له‌ ددان بوو.

٤٧) ئەوەی لە کاتی بینووتری و زەستانییدا نادروسته:

لە کاتی بینووتری و زەستانییدا ئەم هەشت شتە نادروسته:

یەكەم: نوێژکردن، هەروا کۆر نووشی قورئان خوێندن و کۆر نووشی سوپاسیش، بە پێی فەرماشتی حەزەرت (مروودە خواوە لەسەر بێ): کاتی سەرماي بینووترییه کە ی جارانت دەستی پیکردەو، ئیتر نوێژ مەکە هەتا بەقەد ئەو رۆژانە دەروا، تا کۆتایی فەرموودەکە، وە لەو دوايش قەزای ناکاتەو، بە پێی فەرموودەکە ی عائیشە (مەزای خواوە لەبێ): فەرمووی: جارێ بە سەرینی پیغەمبەر خۆی (مروودە خواوە لەسەر بێ) کە دەکەوتینە بینووترییهو، لەپاش پاکبۆنەو و خوشۆردن، پیغەمبەر (مروودە خواوە لەسەر بێ) فەرمانی پیمان دەکرد: کە رۆژووبگرینەو، بەلام نوێژ نەگێڕینەو! (ئەم فەرموودەیه بوخاری و موسلیم کێراویانەتەو) یەگگرتنی زانایانی شەرعییش بەکۆی دەنگ لەسەر ئەم مەسەلەیه دامەزراو.

دووەم: رۆژووگرتن چونکە چەمک و مەفهوومی ئەم فەرموودەیه ئەو دەگەیهێنێ کە دمهفرموی: فەرمانی پیمان دەکرد کە رۆژووبگرینەو. هەروا ئەم فەرموودەیهش ئەو دەگەیهێنێ کە دمهفرموی: ئەو ئەو نیە ژن کە دەکەوێتە بینووترییهو نە نوێژ دەکاو نە بەرۆژوو دەبی؟ (شەيخان).

لە هەمانکاتدا نوێژ زۆرەو هەموو رۆژی دەکری، لەبەرئەو گێڕانەو ی زەحمەتە، بەلام رۆژوو سائی یەك مانگە. خودای گەورەیش دمهفرموی: {وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ - سورة الحج - ٢٢} واتە: وە لەم ئایینەدا کاری ناھەموار و باری هەلنەگێراو نەدراون بە سەرتاندا.

سییهه: خویندنی قورئان کهم و زوری بو بینوئژ نادروسته، چونکه زیان له شکۆمهندی قورئان ددا، لهبهر ئەم فەرمايشتهی پیغمبهریش (برووده نوو لهسەر بئ) که دهفهرموئ: نابئ ژنی بینوئژو ئادهمیزادی لهشپیس هیچ شتێ له قورئان بخوینن (ئهبو داوودو تیرمیزی گێراویانهتهوه) بهلام ئەوهی که زیکر بئ خویندنی دروسته بۆیان، بهنیازی زیکر، نهک به نیازی قورئان، وهک ئەوه بینوئژ له کاتی سواریدا بئ: {سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ - سورة الزخرف - ۱۳} یا وهک ئەوه لهکاتی روودانی کارهسات و قوژت و جوژتمدا بئ: {إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ - سورة البقرة - ۱۵۶/۲} ههروا دروسته بۆی خویندنی ئایهتهکانی ئامۆژگاری و ههوال و حوکمهکانی قورئان، بهمهرجێ به نیازی قورئان نهیان خوینئ، وهک ئەوه ئایهتهلکورسی بهنیازی نرابخوینئ، بهلام ئەگهر ههرشتێ له قورئان به نیازی قورئان و نزا، یا بهنیازی قورئان و زیکر بخوینئ ئەوه نادروسته. نهوهوی له (دهقائیق)دا ئەم باسهی روونکردوتهوه. لهم بریارمدا جیابوازی نیه له نیوان ئەو ئایهتانهدا که نهظم و هۆنینهوهکهیان ههر له قورئاندا ههیه وهک سوورهتی ئیخلاص و، له نیوانی ئەو ئایهتانهدا که هۆنینهوه و نظمهکایان له غهیری قورئانیشدا ههیه، وهکو ئایهتی، بسم الله الرحمن الرحيم و ئایهتی، الحمد لله رب العالمین^(۱).

(۱) ئورجووزیهکم ههیه به ناوی (بین یلئ کتاب الله) له بابتهی دهستووری قورئانخویندن و پێستیکی تایبهتی سوورهتهکانی قورئانهوه، به عمرهیییهوه، پتر له پێنج

سد شيعر دہبی. ثم چند دیرہ لہ مدتو لہ شرحہ کنی راہہ گوئیم، بڑ زیادہ فایده:

للجنب تلاوة القرآن	بغير قصدہ، بلا نقصان،
كان تلا بنية الاذكار	والفظ من شرارة الاشرار
وكتب شيء منه في اناء	واكل ما فيه، وشرب الماء
منه، اجز بنية الشفاء	ثم استعن بخيرة الدواء!
يا تالي النور! اقتبس من نوره	وكن كمن ينور في حضرة!
ولا تكن كساذج الاطفال	تجمع ضوء الشمس بالغربال
اليك ما في محكم الامثال	للمحدث الجعنه شرح الحال:
للجنب التالي فم جسور	من مدخن كيف يثور نور؟!
ومع هذا لا ألوم من قرا	عن ظهر غيب جنباً فيما أرى
هذا اذا لم يتخذها عادة	ورام من ورائها افادة!

وتحل للجنب قراءة لا بقصدہ كقوله بنية الذكر عند الركوب: (سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين) وعند المصيبة: (انا لله وانا اليه راجعون). قال في مغني المحتاج: (أفتى شيخي بأنه لو قرأ الرآن جميعه لا بقصد القرآن جاز) أقول (أنا المترجم) تظهر فائدة الإجراءات لجنب أو حائض يتعاهد حفظ القرآن حتى لا ينساء، وهذا في الحائض أظهر، لان فترة انقطاعها اطول، فتستطيع تعاهده على إحدى هذه الكيفيات وقلب ورقه بعود ونحوه للنظر فيه. ومعلوم ان النظر في المصحف عبادة، وان تعاهد القرآن حتى لا ينسى من أعظم القربات. وقد جاء في الارجوزة:

النظر في المصحف عبادة	والموت في سبيله شهادة
الموت فرض ذائق الولادة	اكرم في الفوز بالشهادة

(المترجم)

چوارهم: دمست دان له قورئان يا هه لگرتنى، چونكه خوا دمفه رموى: {لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ - سورة الواقعة - ٣٤/٤} واته: ئەم قورئانه نابى له زه ویشدا كهس دمستى لیبدا تهنيا نهو موسولمانانه نه بى كه پاكى له له شپيسى و له بى دمسنويزى ههروا چه زومت (مرويه) خوا له سه ربه: دمفه رموى: موسولمانى پاك نه بى نابى كهس دمست له قورئان بدا، (داره قوطنى) جا له شوينى دهسلیدانى نادروست بى هه لگرتنى زياتر، به لام دروسته هه لگرتنى له ناو شهكدا، به مهرجى به نيازى هه لگرتنى قورئانه كه نه بى.

پينجه م: راوستان و مانه وه له ناو مزگه وتدا، يا هاتوچو له ناويدا، چونكه شتى وا بو له شپيس نادروسته، دهى نانويزى (حه دمى) بى بنويز له هى له شپيس به تينزه! له بهر ئەم فه رموده يهيش كه دمفه رموى (مرويه) خوا له سه ربه: من چوونه ناو مزگه وت رهوا نابينم نه بو زنى بنويزو نه بو له شپيس (ئه بو داوود). به لام دروسته زنى بنويز به ريبوارى به ناو مزگه تد تيبه رى، ههروهك ئەمه بو له شپيسيش رهوايه، به پى فه رمايشتى خواى گه وره: {إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ - سورة النساء - ٣٤/٤} واته: ئەم موسولمانينه! به له شى پيسه وه نزيكى نويزمه كه ونه وه، ههروا له ناو مزگه تد مه ميننه وه! مه گه ر به ريبوارى به ناويدا تيبه رن! ئەمه يهيش كاتى دروسته بوى كه دلنيا بى له وه كه مزگه وته كه پيس ناك، دهنه دروست نيه. دهق وهك بى نويز وايه له م برپاره دا كه سى گيروده مى ميزه چوپكه بى يا برينيكى نمدارى واى پيوه بى كه مه ترسى نه وهى هه بى له كاتى تيبه ربوونيدا مزگه ته كه ناپاك دهكا.

شه شهم: هه‌ئسوران به دهوری خانه‌ی خودادا، که ناوداره به ته‌واهی به‌یت، چونکه عانیشه هاوسهری چه‌زرت (مرویده خودا له چه‌زرت بئ و ره‌زای خودا لهو) له‌کاتی چه‌جه‌که‌یدا، کاتی که‌وته بئ‌نوێژیه‌وه چه‌زرت (مرویده خواه له‌سه‌ربه‌) پئی فه‌رموو: ئه‌مه شتی‌که خودا نووسیویه‌تی له چاره‌ی کجانی ئاده‌م و سووچی تۆی تیا‌دا نیه، جا هه‌رچی حاجی ده‌یکا له چه‌جه‌که‌یدا تۆیش بیکه، به‌لام ته‌واهی به‌یت مه‌که هه‌تا له بئ‌نوێژیه‌که‌ت پاک ده‌بیته‌وه (شه‌یخان گێراویانه‌ته‌وه).

چه‌ه‌وتهم: دروست‌بوون و جووت‌بوون، به‌پئی فه‌رمایشتی خوا‌ی که‌وره: { فَاعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ - سورة البقرة ٢٢٢/٢ } واته: له‌کاتی بئ‌نوێژیدا مه‌رۆنه لای ژنان و به نیازی چوونه‌لایان نزیکیان مه‌بنه‌وه هه‌تا له بئ‌نوێژی پاک ده‌بنه‌وه و له‌شپسی خۆیان ده‌رده‌که‌ن).

هه‌شته‌م: له‌زرت و مرگرتن له نیوانی ناوک و ئه‌ژنۆی چه‌لال و هاوسهر به‌رووتی. ئیبنو مه‌سعوود (ره‌زای خواه لایه‌) ده‌فه‌رموی: له پێغه‌مبه‌ری خودام پرسى: کاتی ژنه‌که‌م بئ‌نوێژ بئ چی ئه‌و دروسته بۆ من؟ فه‌رمووی: له‌سه‌ر به‌رگۆش (ئیزار: پۆشاک: په‌شته‌مال) ده‌هه‌موو شتیک بۆ هه‌یه (ئه‌بو داوود) موسلیمیش له مه‌یموونه‌ی هاوسهری پێغه‌مبه‌ره‌وه فه‌رموده‌یی له‌م باب‌ه‌ته ده‌گێڕێته‌وه که ئیستا عانیشه ده‌گێڕێته‌وه: جاران پێغه‌مبه‌ر (مرویده خواه له‌سه‌ربه‌) نه‌گه‌ر یه‌کێ له ژنه‌کانی بئ‌نوێژ بوایه و بیویستایه که له‌زرتی شه‌رعی ئی و مرگرتی فه‌رمانی پئی ده‌کرد که پشته‌مالێ بدا به به‌رگۆشیا، ئه‌وجا له‌سه‌ر ئه‌و پشته‌ماله‌وه،

له زړه تی شهرعی ئی و مردمگرت (موسلیم) بویه له زمت و مرگرتن له م
 ناوچه په نادرسته، چونکه پاوان و پاریزگای شهرمگایه، واته: هریمی
 هرجه، پیغه مبه ریش (دروغه خواه لسه رب) هر موویه تی: که سی له دوری
 پامند گرېخوا بهر بهر تی ده که وی. له یه کی له هرماشته
 دیرینه گانی شافعی دا ده هر موی: نه وی له لایه نه وه که نادرسته
 ته نیا رویشته لایه و دروستبونه له شهرمگاوه. واته: دروسته پیاو خوی
 به هه موو شوینیکی ه لالی خوی رحمت بکاو له زړه تی ئی و مرگری
 ته نیا به پیش و به پاشی نه بی به لگی نه م هرماشته پیش نه م
 هر مووده ی نه نه سه (ره زه خواه ایند) که ده هر موی: میلله تی جووله که
 ده ستوریان و ابو که ژنیاں ده که و ته بینو یزیه وه ئیر نه له گه لیاندا
 ده خواردن و نه له مائیشه وه له گه لیان داده نیشتن، به لگوو پاریزیان لی
 ده گردن و جیان لی حیاده گردنه وه، هاوړپیان پیغه مبه ریش سه باره ت
 به م کاره لیان پرس، جا خودای گه وره نه م نایه ته ی ناره خواره وه
 {فَاعْتَرَلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ - سورة البقرة - ۲۲۲/۲} نه و جا
 هر زمت (دروغه خواه لسه رب) هر مووی: هه موو شتی له گه لیاندا بکه ن، ته نیا
 چوونه لا نه بی (موسلیم) نه وی ده هر موی: نه م رای په سه نکراوه،
 هه روا نه وی نه م رای له کتبی ته حقیق و له شهرحی ته نبیهدا
 په سه ند کردووه، هه روا له وسیطیشدا - جا نه گه ر پیاو له گه ل ه لالی
 خویدا، که له بینو یزیه بی، دروست بی، له هه مانکاتا بزانی که نه وه
 نادرسته، نه وه تاوانیکی گه وره نه انجام ددها، پیویسته له سه ری که
 ته و به ی لیبکا، له هه مانکاتا سونه ته که دیناریکی زیر بکا به خیر،
 نه گه ر کاره که ی له سه رمه ی بینو یزیه که وه نه انجام دابوو، به لام نه گه ر

لە دوايى بىنويژىيەكەدا ئەنجامدا بوو، با نيو دىنارى زېر بېخىشتەو،
چونكە دمفەرموى (مرومەد خواد لەسەربە): پياو ئەگەر لە بىنويژىدا چووه لاي
ژن ئەگەر خوينەكە سووربوو ئەو دىنارى بكا بەخىر بەلام ئەگەر
خوينەكە زەردبوو ئەو نيو دىنار بكا بەخىر. (ئەبو داودو حاكم
گىراويا نەتەو، حاكم بە صەحىحى داناو) زمىستانىيش قىياس لە
بىنويژى دەكرى. بۆيەش ئەم خىرمىش پىويست نىو سوننەتە چونكە
چوونەلاكە لەم كاتى بىنويژىيەدا لەبەر ئازار نادروستە، ئازارىش نابى
بەھۆى پىويستبوونى كەفارىت.

٤٨) ئەوھى بۆ لەشپىس نادروستە:

ئەم پىنج شتە بۆ لەشپىس نادروستە :-

يەكەم: نوپژ، لەبەر يەكگرتنى راي زاناكان لەسەر ئەوھ.

دووم: خویندىنى قورئان، با ئايەت، يا پىتىكىش بى، خوا نوپژەكە
نوپژى ئاشكرابى يا نوپژى نەينى (سرى) بى ھەر نادروستە، چونكە
دمفەرموى (مرومەد خواد لەسەربە): نابى ژنى بىنويژو لەشپىس ھىچ شتئ لە
قورئان بخوينى (تيرمىذى). لەبەر ئەم ھەرمائىشتەى عەلىش (رەزە خواد
لېمە) بىجگە لە لەشپىسى ھىچ شتئ رىگەى قورئانخويندىنى لە پىغەمبەر
نەدەگرت. ئەگەر بە نيازى زىكرو نزا ھەندئ لە ئەزكارى قورئانى
خويند ئەوھ دروستە، وەك ئەوھ لە سەرھەتاي خواردن و خواردنەوھ بلى:
(بسم الله، لە دوايەوھ بلى: الحمد لله يا لە كاتى سوارىدا بلى: سبحان
الذى سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين) بەمەرجئ ھەر بە نيازى زىكرو

دووعا بی، به لام نه گهر هر به نیازی قورئان بوو، نهوه دروست نیه، هر واه نه گهر به نیازی نزاو قورئان بوو هر دروست نیه، نه گهر به نیازی هیچ نه بوو، یابهس به نیازی نزا بوو نهوه حهرام نیه!

سییه م: دهستان له قورئان و هه لگرتنی، له بهر نهوه له پی شهوه باکرا.

چوارهم: هه ل سوران له سهر شیوه تایبته به دهوری خانه ی خواداد، چونکه ده فهرموی: (درووه خواه له سهر بن): ته وافی به یتیش هر نویژه! (حاکم) دهیشفهرموی: رشته گهی دروستی ته واه: هر واه ده فهرموی: (درووه خواه له سهر بن): ته وافی به یت له پایه ی نویزیه ته نیا نه وونده هیه که خوا قسه گردنی له کاتی ته واه حه لال کردووه، جا هر که سی له کاتی ته وافی به یتدا قسه ی کرد باقسه ی خیربکا و بهس. حاکیم ده فهرموی: فهرمووده ی کی ساخی دروسته، به پی مه رجی نیمای موسلیمه، که بو فهرمووده ی صه حیجی داناوه له صه حیجی موسلیمدا.

پینجه م: مانه وه له مزگه وتا به لام رابووردن به ناو مزگه وتا ده وایه، یهزدانی پاک ده فهرموی: {وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ - سورة النساء} پیغه مبهری نازیزیش (درووه خواه له سهر بن) ده فهرموی: من مانه وه له مزگه وتا بوژنی بینویژو بو له شپیس ره واه نابینم. (نه بو داوود) نه مه کاتی وایه که به هانه ی ره وای نه بی، دنا نه گهر به هانه ی هه بوو وه کوو نه وه له مزگه وتا خه وتبوو، وه شه یتانی بوو، نه وه نه وه ی (ره مه ته خواه لیت بن) ده فهرموی: له کاتی وادا نه گهر ریگهی نه وه نه بوو که له مزگه وته که بجیته دهره وه ده بی ته یه موم بکا. رافعی ده فهرموی: له

کاتی وادا تهیه موم کاریکی جوانه. ریباریش به ناو مزگهوتا نهگهر مه بهستیکی دورستی هه بوو. نهوه به پیی نایه ته که کاره کهی ره وایه وه هیج ناپه سه ندیه کی تیادا نیه.

٤٩) نهوهی بو بیده سنوئژ نادرسته:

ئه م سئ شته بو بیده سنوئژ نادرسته :-

یه کهم: نوئژی که چه مینه وه (روکوع) و کرنووشی تیادابی، نه مه به یه کگرتنی رای زاناکان له سه ری وایه و دروست نیه به بی ده سنوئژ بگری، هه روا کرنووشی قورآنخویندن و کورنووشی سوپاس و نوئژی تهره، به لام هه ندی ده لئین (درووه خواه له سه ربه) ئه م سییه به بی ده سنوئژیش دروسته. له فهرمووده دا ده فهرموئ: خودا نه نوئژ به بی ده سنوئژ و پاکی گیرا ده کاو نه خیر له گزی و دزی گیرا ده کا. تیرمیزی (ره زاه خواه لئیه) ده فهرموئ: ئه م فهرمووده یه دروستترین به لگه یه بو ئه م بابته.

دوووه: تهوافی مالی خوایه، پیغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه) ده فهرموئ: تهوافی مالی خودایش هه ر نوئژه، وهک له پیشه وه رابروو.

سییه م: ده ستدان له قورئان و هه لگرتنی، خوای گه وره ده فهرموئ: {لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ} (ئه م نیشانه یه واته ئه م ده قه له پیشه وه رابردوووه - و مرگپر) هه ندی گو تووویانه: مه به ست له م کتیه که ئه م نایه ته باسی ده کات له و حوله حفووفه، به لام نه مه دووره، چونکه نایه ته کهی دوا ئه م نایه ته ده فهرموئ: {تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ}

- سورة الواقعة - ۸۰/۵۶ {واته: ئەم قورئانه پەرۆمردگاری جیهانیان ناردووپیته خواروه) ئەمه دهیسه لێنی ئەوهی که هاتۆته خواروه قورئانه، نهوهك لهو حول مهحفووز چونکه پێغه مبه ریش (درووه) خوا لهسهر بئا کاغه زیکى بۆ خه لکی یه مهن نووسی ئەمه ی تیادا بوو: بهس موسولمانی پاك دهست له قورئان دهدا، (ئیبنو حه ببان له سه حیحی خۆیدا گیراویه ته وه).

حاکمیش فەرموویه تی: رشته که ی به پێی مه رجی سه حیحه. هه روا نادروسته دهستدان له و پارچه قورئانه که بۆ دهرس خویندن نووسراوه ته وه، باله نایه تی کیش که متری، وهك ئەوه ی له ته ته له دارو ته خته رهش و شتی وا دهنوو سڕی، چونکه قورئانه که به مه به سستی وانه گوته وه نووسراوه لێی، له بهر ئەوه له موصحف ده چی. به لام ئەو پارچانه ی که بۆ غه یری وانه گوته وه نووسراون وه کوو ئەوه ی له پارو کاغه زی نامه دهنوو سڕی ئەوه دهست لێدان و هه لگرتنی دروسته چونکه خۆشه ویست (درووه خوا لهسهر بئا) نامه یه کی بۆ هیرمقل نووسی، ئەم نایه ته ی تیابوو: {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ - سورة آل عمران - ۶۴/۳} له گه ل ئەوه یشدا فەرمانی به هه لگری نامه که نه کرد که دهستی به دهنوو یژی.

بۆ بێ دهنوو یژ درسته که په ره ی قورئان به په له که داری، یا به شتیکی وا هه لگیر پته وه، چونکه ئەوه نه هه لگرتنه و نه ده سلیدان، نووسینی قورئان له سه ر دیوار شتی وا باش نیه، باهی مزگه وتیش بێ، هه روا له سه ر جل و بهرگ و خۆراک و شتی وایش باش نیه، به لام

خواردنى خۇراكى بىر قورئانى لىئووسرابى ئاپەسەند نىيە، بە
يىچەوانەى قووتدانى، چونكە لەھالى يەكەمدا خەتى قورئانەكە لە
ناودەمدا دەكۇزىتەو، پىش ئەوۋى بگاتە ناو پىسايى ناو گەدە، بە
يىچەوانەى ھالى دوۋەم، دروستەو ناباش نىيە كە بىر لە قورئان لە
حاجەت بىنوسرىۋ ئاۋەكەى بۇ شىفا دەر خواردى كەسى بىرى، شتى
قورئانى لى ئووسرابى، بە مەبەستى پاراستنى لە بىرىزى، دروستە
بىسووتىنرى، چونكە ئىمامى عوسمان (رەزە ئەۋەلىيە) چەند قورئانى
سووتاند بە مەبەستى پاراستنى رىزى، ئەگەر بەھانەى ھەبوو، دروستە
بەبى دەسنىۋىز ھەلى بگرى، ۋەك ئەوۋە مەترسى ئەوۋى ھەبى كەپىس
بى، يا لە ناۋبچى، چونكە ئەوۋە دەپارىزى، دروست نىيە قورئان بىر بۇ
خاكى بى پروايان، ئەگەر ترسى ئەوۋى ھەبوو بگرىتە دەستى ئەۋان،
دروست نىيە بگرى بە سەرىن ۋە پشتى ۋە سەرى بگەۋىتە سەر، با مەترسى
دزىنىشى ھەبى، بەلى ئەگەر ترسى ئەوۋى ھەبوو كە بىھوتى، بەھۋى
ئوقمىۋونى ناۋ ئاۋو شتى ۋاۋە يا ترسى ئەوۋى ھەبوو كە پىس بى،
يابكەۋىتە دەستى بىپروا، ئەوۋە دروستەو بخرىتە ژىرسەر، بەلكوۋ ئەوۋە
پىۋىستە، چونكە ئەوۋە لە ھەۋتان دەپارىزى، ھەروا دروستە قورئان لە
ئاۋشمەكدا بەھۋى ھەلگرتنى شەكەكەۋە ھەل بگرى، ھەروا دروستە
دەسدان لە كىتەبى تەفسىرو ھەلگرتنى، ئەگەر تەفسىرەكە لە قورئانەكەدا
زۇرتر بوو.

٥٠. دهستان له قورئان له بهر فیربوون و فیگردن:

منالی قامیده بیدهسنوئژ هه دهغه ناکرئ له هه لگرتن و دهستان له قورئان، که له بهر مهسه لهی فیربوون بی، چونکه فیربوون پیوستیه، وه زهحه تیشه بهردهوام دهستی به دهسنوئژ بی، به لام سوننه ته دهسنوئژی هه بی، وهئ نه گهر قامیده نه بوو نه وه دروست نیه که ریگهی نه وهی بدرئ، نه بادا ریزو شه قلی بشکینئ. ههروهه ها بو ماموستا، بی دهسنوئژ، دهسلیدان و هه لگرتنی، به مه بهستی پیشوو، وه له بهر هه مان هو دروسته، خوی گه ورهیش دهفه رموی: {وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ - سورة الحج - ۷۸/۲۲}.

٥١. نوئژ (الصله):

نوئژ له زمانی عه ره بدا پی دهئین سه لات، سه لاتیش پارانه وهیه، نزای باشه، خوی گه وره دهفه رموی: {وَصَلِّ عَلَيْهِمْ - سورة التوبة - ۱۰۳/۹} واته: نهی محمدا دووعلو نزای خیریشیان بو بکه - له شه رعیشدا نوئژ بریتیه له چه ند گوتارو کرداری، که له نه للاهو نه کبه دهستیان پی ده کرئ و به سلاودانه وه کو تایییان پیدئ. سه ره به لگهی پیوستبوونی نوئژ قورئان و سوننه ت و یه لگرتنی رای زانایانی گه لی نیسلامه له بهر نه وه هه رکه سی باوه ری پی نه بی یا گالته ی پییبی بی بروایه و له نایینی خوی هه لگه راوه ته وه. یه زدانی پاک دهفه رموی:

{وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ - سورة البقرة - ۱۰/۲} نوښته کانتان به
 ریکوپیکي به جی بهینن - واته: به باشی ناگادارییان بکمن لهه بارهیه وه
 فهرمووده ههر زور زوره، هه زهرهت {مرووده خواه له سهریه} ده فهرموئ: له شهوی
 شهوړه ویو میعراجدا خودا په نجا نوښتی له سهر نومته دانا، له پاشا
 له سهر ناموژگاری مووسا پیغه مبهه {مرووده خواه له سهریه} چهند جاری
 جوومه وه خزمه تی و تکام لی کرد که که میان بکاته وه، نه ویش تکا که ی
 گرتمو جار له گهل جاردا که می دم کردنه وه هه تا له دوا جاردا له هه موو
 شهوو روژیکا کردنی به پینج نوښت {شه یخان} کاتی کیش هه زهرهت {مرووده
 خواه له سهریه} مو عازی کرد به فهرمان پر وای سهر یه مهن و ناردی بو نه وی پپی
 فهرموو: وه هه و لیان بدمری که خودا له هه موو شهوو روژیکا پینج
 نوښتی له سهریان دانا وه. سهر به لکه ی دیاری کردنی کاتی نوښته کان نه م
 نایه ته یه: {فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ. وَلَهُ الْحَمْدُ
 فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ - سورة الروم -
 ۱۷/۳۰ - ۱۸} نینو عه بباس {دوا خوا یان لینه} ده فهرموئ: لهه نایه ته دا
 کاتی پینج نوښته کان دیاری کراون، چونکه مه بهستی خوا له {حین
 تموسون} نوښتی شیوان و خه و تنانه، مه بهستی له {حین تصبحون}
 نوښتی به یانییه، له {عشیا} نوښتی عه صره، له {حین تظهرون} نوښتی
 نیوه روږیه.

٥٢) كاته كانى نويز:

زانينى كاتى نويزهكان كاريكى ههرهگرنگه، چونكه به داهاتنى كات نويزهكه پيوست دهبى، به بهسهرچوونى نويزهكه دهچى. سهر بهلگه ديارى كرنى كات قورئان و سوننهت و يه كگرتنى ئوممهت به كوى دهنگ لهسهرى، خواى گه و ره دهفه رموى: { إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا - سورة النساء - ١٠٣/٤ } واته: به راستى نويز لهسهر موسولمانان فهرزيكه به سراوه به كاتى تايبهتى خويه وه، پيوسته هه موو نويزى له كاتى ديارى كراوى خويدا به باشى بكري - خوشه ويستيش { مرويه خواد لهسهر به } دهفه رموى: جوبرائيل { مرويه خواى لهسهر به } دوو رۆز له كن كه عبه بهر نويزى نويزهكانى بۆ كردم لهسهر ئه م شيوهيه: له رۆزى يه كه ما ئه و كاته بهر نويزى نويزى نيومرؤى بۆ كردم كه سيهر به قهد قهيتان دهبى. واته: خور به ديمه ن له ناوه راستى ناسمان لاي دابوو، وه سيهرى تافى ئيواره به حال له زياد بوونبوو، وه ئه و كاته بهر نويزى نويزى عهصرى بۆ كردم كه سيهرى هه موو شتى به قهد خوى دهبى، وه ئه و كاته بهر نويزى نويزى شيوانى بۆ كردم كه خور ناوا دهبى و رۆزووه وان رۆزوو دهسكينى، وه ئه و كاته بهر نويزى نويزى خهوتنانى بۆ كردم كه سوورايى كه نارى ناسمان گوم دهبى، وه ئه و كاته بهر نويزى نويزى بهيانى بۆ كردم كه شهبهق دداو خوراك له رۆزووه وان ياساخ دهبى، به لام له له رۆزى دووه مان ئه و كاته نويزى نيومرؤى بۆ كردم كه سيهرى هه موو شتى به قهد خوى دهبى، كه دهق دهكاته كاتى نويزى عهصرى رۆزى يه كه م، وه ئه و كاته نويزى عهصرى بۆ كردم كه سيهرى هه موو شتى دوو جار به قهد خوى دهبى، وه نويزى

شیوانی له کاتی پيشووی خۆیدا بۆ کردمهوه، وه نهوکاته نوپزی خهتنانی بۆ کردم که سییهکی شهودمروا، وه نهوکاته نوپزی بهیانی بۆ کردم که سهرزموى رووناك دهبيتهموهو کاناری رۆژهلات زمرد ههئدهگهری، ئینجا جوبرائیل (مرویه، خواه لهسهربه) رووی تیکرم فهرمووی: ئهی موحهمه! ئهم کاتانه کاتی نوپزی پیغهمبهرانی پيش تۆبوون، وهکاتی نوپزی تۆش له ناوهندی ئهم دووکاتهدايه که دوپنئو ئهمرو نيشانتمدا. (ئهبو داوودو تیرمیذی گپراویانهتهوه) تیرمیذی به جوانی داناوه، ئیبنو خوزیمهه و حاکمیش به (دروست: صهحیح)یان داناوه تیرمیذی فهرموویهتی: بوخاری دهفهرموی: سهبارت به دیاریکردنی کاتی نوپزهکان ئهم فهرموودمیه دروستترین بهلگهیه.

سیبهری کاتی نیومرۆ بهپیی ولات دهگۆرئ، له شوپنی که کیلی قنچ سیبهری نهبی لهکاتی نیومرۆدا، لهگهئ سیبهری پهیداکرد ئیتر نیومرۆیه، ئهمهیش وهك مهککهو صهنعای یهمهن، له شوپنیکیش که کیلی قنچ لهکاتی نیومرۆدا سیبهری ههبی ههر لهگهئ دهستی کرد به زیادکردنی ئیتر دهبی بهنیومرۆو نوپز دهبی، وه ئهوه سهرمتای کاتی نوپزی نیومرۆیه، دوا کاتیشی ئهوهیه که سیبهری ههرشتی به قهه خۆی دهبی بیجگه له سیبهری کاتی نیستسواء، که رۆژ وا له ناومراستی ناسمانا، وه ئهوه سهرمتای کاتی عهصریشه، بهپیی فهرموودهکهی پيشوو، بهلام تۆزئ لهوه زیاد بکا، چونکه بهسهرجوونی کاتی نیومرۆ بههۆی ئهو زیادهوه دزمانرئ. نوپزی عهصر دهمیئ ههتا گۆی خۆر ئاوا دهبی، وا باشه که دوا نهکهوئ لهو کاته که سیبهری شت له دوو قاتی خۆی لادهدا، ئهمه پیی دهگوترئ: کاتی ههئبزاردهی، بۆیه واناونراوه چونکه

جوبرائیل هه‌لی بزاردوو. له‌دوانه‌وه هه‌تا خۆرئاوا بوون کاتی دروستبوونی هه‌تی، چونکه پێغه‌مبه‌ر (مرووه‌ نواده‌ سه‌ربه‌): ده‌فه‌رموی: هه‌تا خۆرئاوا ده‌بی کاتی عه‌صر ده‌می‌نی (موسلیم).

نویژی شیوان یه‌ك کاتی هه‌یه‌ که خۆرئاوا بوونه به‌پێی فه‌رمووده‌که‌ی، چونکه جوبرائیل له‌هه‌ر دوو رۆژه‌که‌دا له‌ یه‌ك کاتدا به‌رنویژی شیوانی بۆ پێغه‌مبه‌ر کرد، رای زاناگان له‌ باره‌ی به‌سه‌رچوونی کاتی شیوانه‌وه‌ جیا، دوو فه‌رمایشتیان هه‌یه‌.

فه‌رمایشتی یه‌که‌م: که دیارتره‌، واته‌: اظهاره‌، ده‌فه‌رموی: کاته‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌یه‌ که به‌شی ده‌سنوێژیک و پۆشینی شه‌رمگا و بانگو قامه‌ت و کردنی پێنج رکات بکات، چونکه رووکار (ظاهیری) فه‌رمووده‌که‌ نیشانه‌ی ئه‌مه‌یه‌، له‌سه‌ر فه‌رمایشتی تر: جه‌وت رکات له‌ جیاتی پێنج رکات، ئه‌م قه‌سه‌یه‌ی دوومه‌ له‌سه‌ر ئه‌مه‌ دامه‌زراوه‌: که وه‌ك سوننه‌ته‌ له‌ پاش شیوانه‌وه‌ دوو رکات سوننه‌ت بکری، سوننه‌تیشه‌ له‌ پێشه‌وه‌ دوو رکات بکری، که‌واته‌: $(2 + 2 + 2 = 6)$ ئه‌مه‌یش که دوو رکات له‌ پێشه‌وه‌ سوننه‌ت بی، رای دامه‌زراوه‌. بۆ دیاریکردنی ئه‌ندازه‌ی رکاته‌کانیش ئیعتیبار به‌ نویژی مرو‌فییکی میان‌ره‌وی مامناوه‌ندییه‌.

فه‌رمایشتی دووه‌م: نویژی شیوان ده‌می‌نی هه‌تا سووری که‌ناری ئاسمان له‌لای خۆرنشینه‌وه‌ له‌چاو ون ده‌بی! ئه‌مه‌یش به‌پێی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی جه‌زمت (مرووه‌ نواده‌ سه‌ربه‌): کاتی نویژی شیوان له‌ خۆرئاوا بوونه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات هه‌تا سووری که‌ناری ئاسمان نامینی (موسلیم).

بورمیده (رهزاه خواه لیبه) دمفهرموئ: پیاوئ له پیغه مبهری خودای
 پرسى: کاتی نوێزهکان کهى و کهیه؟ فهرمووده کهه باسى کاتی ههموو
 نوێزهکان دهکا، نهوهیشى تیايه: که پیغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه): فهرمان
 بهم پرسىارکه ره دهکا که دوورۆژ نوێژ به جه ماعت له گهل پیغه مبهرو
 یارانى بکا، فهرمووده کهه بۆ نوێژى شیوان دمفهرموئ: له رۆژى یه کهه ما
 نهو کاته نوێژى شیوانى بۆگردن که خۆر ناوادهبى، له رۆژى دووهما
 پیش نهوهى که سوورى کهنارى ناسمان ناوا ببى. له دواى
 فهرمووده کهه دا دمفهرموئ نهو جا: پیغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه): فهرمووى:
 کوا پرسىارکه ره کهه؟ پیاوه کهه فهرمووى: نه مه تاه نهى پیغه مبهرى خوا!
 فهرمووى: کاتی گشت نوێژى له نیوانى نهو دوو کاته دایه: که من له
 رۆژى یه کهه و له رۆژى دووهما به بهرچاوتانهوه نوێزهکانم بۆ گردن!
 (موسليم).

فهرمووده بۆ پشتگیری رای دووهمى زاناکان له بارهى ماوهى کاتی
 شیوانهوه زۆره، ئیبنو خوزیمه و خهطابى و بهیهقهى و غهزالو بهغهوى
 نهو رای دووهمهیان پهسهند کردوه. رافیعى دمفهرموئ: دهستهیى له
 هاوڕێیان (نهصحابى ریبازى شافیعى) له بارهى کاتی نوێژى شیوانهوه
 نهو رایهى دووهمیان پهسهند کردوه به فهرمایشتى دامه زراویان
 داناوه. نهوهویش دمفهرموئ: فهرموودهى دروستى زۆر به راشکارى
 برپارى نهوه دهن.

سه رتهای نوێژى خهوتنان به نهمانى سوورى کهنارى ناسمان دهست
 پیدهکا، بهپێى فهرموودهکان، کاتی نایابى نهو نوێزه ههتا سییهکى شهو
 دهمینى، بهپێى فهرموودهى جوبرائیل (مرووده خواه لهسهربه): دوو رۆژ له لای

كەعبە بەرنويزى نويزەكانى بۇ كردم. لەسەر فەرمایشى ئەم كاتى
 نایابىيە ھەتا نىوہى شەو دەمىنى، بەپىي فەرمایشەكەى خۆشەويست
 (مەروودە خواھ لەسەوبە): كاتى نويزى خەوتنان ھەتا نىوہى شەو، نەوہوى
 دەفەرموى: ئەمە فەرموودەيەكى دروستە. لە گېرانەوہيەكا:
 نەبادازەحمەتى ئۆمەتم بەدەم ئەگينا نويزى خەوتنانم دوا دەخست بۇ
 نىوہ شەو (حاکم ئەم فەرموودەيەى بە دروست داناو، دەفەرموى:
 بەپىي مەرجى بوخارى و موسليمە) ھەرچۆنىك بىت نويزى خەوتنان
 ھەتا شەبەقى بەيان دەمىنى، بەپىي فەرموودەيەكى موسليم كە
 دەفەرموى: خەو قەيدى نىە، بەلام ئەوہى قەيدى ھەيە ئەوہيە كە بە
 خەبەرى و بە ئارمەزو نويز نەكەى تا كاتەكەى بەسەردەچى، بەداهاتنى
 كاتى نويزەكەى تر كەوا لە دوايەوہ ئەم فەرموودەيە بەلگەيە لەسەر
 ئەوہ كە كاتى ھەموو نويزى بەردەوام دەبى ھەتا كاتى نويزەكەى تر
 دادى، تەنيا نويزى بەيانى نەبى، كاتەكەى دەمىنى ھەتا گۆشەى سەرووى
 گۆى خۆر لە ئاسۆ ھەلدى، يەكگرتن لەسەر ئەوہ ھەيە كە كاتى نويزى
 بەيانى بە ھەلھاتنى خۆر دىتە كۆتايى، بەپىي رووكارى ئەو
 فەرموودەيەيش كە جوبرائىل پيشنويزى بۇ پىغەمبەر دەكات كاتى
 بەيانى لەگەل گزنگى ھەتاودا كۆتايى دى. ئەو ولاتانەى كە سوورايى
 كەنارى ئاسمانيان ون نابى چاو لە نزىكترين ولات لە خۆيانەوہ دەكەن و
 ونبوونى سوورايى ئاسۆى ئەوان دەكەن بەسەر مەشق بۇ خۆيان. نويزى
 بەيانى دادى بە دەرگەوتنى سېيدەى بەيان: كە برىتييە لە كاتى
 بلاو بوونەوہى رووناكى بە پانايى كەنارى ئاسمانا لای رۆژھەلاتەوہ، كاتى
 نايابى دەمىنى ھەتا ئاستى رۆژھەلات زەرد دەبى و دنيا تەواو رووناك

دهبیتهوه ئەمەیش بهیئی روونکردنەوهکەى جوهرائیل بۆ پیغهەمبەر،
وہک پیشەوہ رابورد، بەلام کاتی دروستبوونی (کە پئی دەگوتری وەقتی
جەواز) هەتا گزنگی خۆر دەمینى^(۱) بەپئی فەرمايشتى خوشەوێست
(مروودە خواە لەسەرە): هەر کەسێ فریای یەك رکاتی نوێژی بەیانى بکەوێ لە
پیش خۆرکەوتنا ئەوہ فریای نوێژی بەیانى بە تەواوی دەکەوێ، بە
مەعنا بە حازری دەیکا نەك بەقەزا (موسلیم).

بزانی کاتی دروستبوون (بەبێ ناپەسەندی = کەراھەت) هەتا
پەیدابوونی سوورایی ئاسۆیە، لە پاش پەیدابوونی ئەم سووراییە کاتی
ناپەسەندی (کەراھەت) هەتا گزنگی خۆر، ئەمە کاتی وایە کە بەھانەى
رەواى نەبێ، نووستن لە پیش کردنى نوێژی خەوتناندا ناپەسەندە،
ھەروا قسەکردن لە پاشیوہ، مەگەر قسەى خێر، لەبەر ئەم فەرمايشتەى
ئەبو بەرزەى ئەسلەمى (رەزە خواە لێبێ) کە دەفەرموێ: پیغهەمبەر (مروودە خواە
لەسەرە): نووستنى لە پیش کردنى نوێژی خەوتناندا پیناخۆشبوو، ھەروا
قسەکردن لە دوایەوہ (شەپخان).

(۱) مامزستا مەلا عبدولکەرىمى مودەررىس لە شەریعتى ئیسلامدا دەفەرموێ:
(وہ ئەمىتتەوہ هەتا هەندێ لە قورسى رۆژ دەردەکەوێ و هەتا ئەدا لەسەر بەرزان).
فەرھەنگى خال دەلێ: - گزنگ تیشکى رۆژە لە بەیاناندا کە یەکم جار ئەدا لە
شونێکى بەرز. لە عەرەبییە کەشدا دەلێ: یبقى الى طلوع الشمس. مەبەستم ئەو یە:
تیمەیش لە کوردیدا بەرەبەرە ھەوتى ئەو بەدەین کە زاراوى لەبار، بۆ زاراوہ
شەریعیەکان لە زمانەکەى خۆماندا دابنێن، چونکە ئەو گزنگرتین ھەنگاوہ.

- وەرگێت -

۵۳) مەرجه كانى پيويستبوونى نوپۇز:

مەرجه پيويستبوونى نوپۇز ئەم چەند شتە يە:

يەكەم: ئىسلام.

دووم: بالتقوون.

سېيەم: ھۇشيارى.

چوارەم: پاكى لە بېنوپۇزى وزەستانى.

كەواتە نوپۇز لەسەر ناموسولمانى كە لەبنەرەتدا ناموسولمان بى
 نىيە، چونكە نوپۇز تاعەتەو ھەموو تاعەتەتكىش ھۇى نزيكبوونەو يە
 لەخوا، شتى واپىش لە حالى بېپروايىداو لە كەس داوا ناكى، ھەتا ئەگەر
 بېشى كات نە داەدمزى و نە دروستەو نە گىرادەبى. ئەوئەندە ھەيە
 پاشگەزبوو (مورتەدد) بەبى راجىيى نوپۇزى لەسەر پيويستە، ھەركاتى
 كە موسولمان بووئە پيويستە لەسەرى ھەر نوپۇزىكى لەكاتى پاشگەزىدا
 ھەوتاو ھەزاي بكا تەو، چونكە ئەو لە سەرەتاو بە قىبوولئى ئىسلام ئەم
 ئەركەى گرتۆتە ئەستۆى خۇى، دەى بەھۇى پاشگەزبوونەو لە كۆلى
 ناكەوئ، ھەر وەك چۆن ئەگەر كەس چوۋە ژېر مائى لە پاشا لە
 ئىسلامىش ھەل بگەرپتەو مائەكەى ھەر لەسەر دەمىئى و بەو لە كۆلى
 ناكەوئ ئەمىش ئاوا. ھەر وە مندا ل و شىت و بېھۇش و سەر خۇش كە
 دەستى خۇيانى تىادا نەبى نوپۇزىان لەسەر نىيە، خۇشەويست (مروۋە) خوا
 لەسەر (مەربە) دەفەر موئ: قەلەمى تەكلىف لەسەر ئەم سى كەسە ھەلگىراو:
 لەسەر خەوتوو تا خەبەرى دەبىتەو، لەسەر مندا ل تا رەسىدە دەبى،
 لەسەر شىت تا ھۇشى دىتەو) ئەبو داوود و تىرمىزى گىراو يانە تەو،

تیرمیذی دمهفرموی؛ فهرموودمیهکی جوانه، واته؛ حه‌دیسکی حه‌سه‌نه. به‌لام مندال که فامی کرده‌وه پیویسته له‌سهر هه‌قدارمه‌کی که له‌ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا فهرمانی پیبکا به‌نویژکردن، له‌ده‌سالی‌دا له‌سهر نویژلی‌ییدا، به‌لام لی‌دانیکی نه‌رمی ناسایی، له‌کاتی نووستنیشدا نه‌گه‌چهند منائی بوون جیگه‌یان له‌یه‌کتر بۆ جیابکاته‌وه، خوشه‌ویست (درووه‌خواه له‌سهره‌ب) دمهفرموی؛ له‌ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا فهرمان به‌منداله‌کانتان بکه‌ن به‌نویژکردن، له‌ته‌مه‌نی ده‌سالی‌دا له‌سهر نویژ لی‌یان بده‌ن، له‌کاتی نووستنیشدا نوی‌نیان له‌یه‌کتری بۆ جیابکه‌نه‌وه. پیویسته له‌سهر باوک و دایک منداله‌کانیان فیری فهرمانه‌کانی پاک‌ی و خاوی‌نی و نویژ بکه‌ن. هه‌روا ژنی بئینویژو ژنی زه‌یستان نویژیان له‌سهر نییه، به‌لکوو دروست نیه نویژ بکه‌ن، پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سهره‌ب) دمهفرموی؛ کاتی سه‌ره‌تای بئینویژییه‌که‌ی جارانت ده‌ستی پیکردموه ئیتر نویژ مه‌که‌زه‌یستانیش له‌حوکه‌ی بئینویژدایه.

٥٤) مهرجه‌کانی دامه‌زرانی نویژ:

بزنان که نویژ چهن مهرج و بنیات و ناو کارو ناوباری هه‌یه، واته شه‌رت و روکن و نه‌بعاض و هه‌یناتی هه‌یه، نویژ به‌بئ بوونی مهرج و بنیات دامه‌زرانی، جیاوازی مهرج و بنیات نه‌وه‌یه؛ مهرج به‌شی نیه له‌جیه‌تی و ماهیه‌تی نویژ، وه‌ک پاک‌یی نه‌ندام له‌پیس و له‌نانویژی (الحدث) به‌لام بنیات (که پئشی مگوتری روکن) به‌شیکه له‌ناوه‌رۆکی نویژ، وه‌کوو چه‌مینه‌وه‌و کورنووش.

۵۵) مهرجی دامه‌زراندنی نه‌م پینجه‌ن:

یه‌که‌م: پاکی نوټزکهره له‌بی دهنوټزی و له‌شپسی، یا بلټین: له نانوټزی بجووک و گه‌وره، (حه‌ده‌نی نه‌صفه‌رو نه‌کهر) چونکه خوا فهرمانی به‌مه کردوو به پیی نایه‌تی (إذا قمتم الى الصلاة) هه‌تا نه‌وی که دم‌فهرموی: (فاطه‌روا) هه‌روا پیغه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا و له‌سه‌ربه‌) دم‌فهرموی: خودا نه نوټز به‌بی دهنوټزو پاکی گیرا ده‌کاو نه خیر له دزی و گزی گیرا ده‌کا.

دووهم: پاکی و خاوینی له‌ش و پو‌شاک و جیگه‌ی نوټزه له‌و پیسیانه که چاو پو‌شیان لی نه‌کراوه، به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی جه‌سته نه‌م نایه‌ته‌یه: {وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ - سورة المدثر - ۵/۷۴} (واته: خوټ له تاوان و گوناوه بپاریزه) به‌قسه‌ی دانهر بی روجزنه‌جه‌سه، دیاره نه‌جه‌سیش به‌واتا پیسییه، به‌پیی نه‌م ته‌فسیره واته: خوټ له پیسی بپاریزه، به‌لگه‌یه‌کی تریش هه‌یه که نه‌م فهرمووده‌یه‌یه: کاتی سه‌ره‌تای بینوټزییه‌که‌ی جارانت... به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی پو‌شاک نه‌م نایه‌ته‌یه: {وَتِيَابَكَ فَطَهِّرْ - سورة المدثر - ۴/۷۴} واته: پو‌شاکه‌که‌ت پاک رابگره. له فهرمووده‌یشدا وه‌ک له پیشه‌وه رابورد فهرمان کراوه به شو‌ردنی جلو به‌رگ، نه‌گهر خوینی بینوټزیان به‌رکه‌وت. به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی جی نوټزیش فهرمووده‌ی عه‌ربه‌یه سارانشینه‌که‌یه که له‌ناو مزگه‌وته‌که‌دا میزی کرد، وه‌ک له پیشه‌وه رابورد، نه‌گهر که‌سی پیسییه‌ک به جیگه‌یه‌کیه‌وه بوو، به‌بی نه‌وه‌ی پیی بزانی نوټزی پیوه‌کرد، نه‌وه ده‌بی هه‌رکاتی پیی زانی نه‌و نوټزه

بگېرېتهوه چونكه نهم جوړه پاكويه پېوېستهو بهېي نهزاني (جههل) له كۆل ناكهوي، دهق وهك چۆن پاكى له بېدهسنوېزى و لهشپىسى به پېنهمزانيل له كۆل ناكهوي نهميش وا، ههيشه دهئى: گېرانهوه پېويست نيه نهم قسهيه ئېبنو لونذير پهسهندي كردوو، ههروا نهوهوويش له شهرحى موهندهبدا. بهلام نهگهر بهو پيسيهي زانيبوو بهلام له بېرى چووېوو، نهوه گېرانهوي بهېي راجيايى لهسهره، چونكه لهم بارهياندا خوى سووچداره، لهوهدا كه پيسيهكهى نهشوردوو،

سپيهه: داپوشيني شهرمگايه، به پوشاككي پاك، ههتا له كاتى تهنيايى و تاريكيشدا، دهېي شهرمگا له نويزا داپوشري، مهبهست له شهرمگا لهم شوينهدا نهو شوينانهيه له لهش كه دهېي له نويزدا داپوشرين مهرجبووني داپوشيني، لهش بهپي نهم نايهتهيه: { خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ - سورة الأعراف ٣١/٧ } واته: نهى نهتهوهى ئادهم! بهرگى باشى پاكى جوان لهبهر بكهن بو داپوشيني شهرمگا، لهلاى ههموو مزگهوتيكا، چ بو تهواف برؤن بو نهوي يا بو نويزكردن). بهپي نهم فهرموودهيهى خوشهويستيش (مروود خواه لهسهره): خودا نويزى زنى سهرو عوزرشور بهېي لهچكه گيرانهكا تيرمينى گېراويهتهوه، حاگم به فهرموودهيهكى جوانى داناوهو فهرموويهتى: بهپي مهرجى نيمامى موسليمه كه دايناوه بو فهرموودهى دروست) له دهقى عهرهبي فهرموودهكهدا وشهى (خيما) ههيه، كه بهلهچك و سهرپوش دهگوترى، برى دهئين: به ههموو پوشاكك دهگوترى. يهكگرتن ههيه لهسهر پېويستى پوشيني شهرمگا له نويزدا، بهمهرجى توانا، جا نهگهر تواناي خو داپوشيني نهبوو نهوا به رووتى نويزه دهكا،

ۋە كىرگەن ۋەدىسى لەسەر نىيە، چۈنكى ئەۋە بەھانە يەككى رەۋاي گىشتىيە،
 دوورنىيە كە دىرېژ بىكىش، دەي لە باري وادا ئەگەر بىلىن كىرگەن ۋەدى
 نوپۇز كە پىۋىستە كارىكى ئەستەمە. مەرچە پۇشاكەكە ئەۋەندە سىفت و
 ئەستور بى رەنگى پىست لە بنىيەۋە دەرئەكەۋى، كەۋاتە ئەگەر ئەۋەندە
 تەنك بوو شەرمىگى نەدەشاردەۋە ئەۋە بەس نىيە، ئەگەر ھەر ھىچى
 دەست نەكەۋت ئەۋەندە بەسە كەبە قورداپۇشى! پىۋىستە پۇشاك
 شەرمىگا لە لاي ژووروو تەنىشتەۋە داپۇشى، بەلام لە خوارەۋە پىۋىست
 نىيە، جا ئەگەر لە لاي ژووروو لەتەنىشتەۋە شەرمىگى دەبىنرا، ۋەك لە
 يەخەيەۋە رانى دەرئەكەۋت، ئەۋە بەس نىيەۋە نوپۇز كەي بەتالە،
 لەبەرئەۋە پىۋىستە كە بەقۇچەۋە دوگمە يا بە پىشتىن بەستىن خۇي
 توند بىكەتەۋە، ھەتا شەرمىگى لەۋ دوو جىگەيەۋە نەبىنرى. سەلەمەي
 كورپى ئەكەۋە (رەزەلە ۋەلەلە) دەرئەكەۋى: غەرزى جەزەمەت كىرد: قوربان!
 ئايا بەگراسەۋە نوپۇز كەم؟ فەرموۋى: بەللى، بەلام ئەگەر بە چىلىكىش
 بوۋە يەخەكەي داخە (بوخارى) گرىمان بەس جىلىكى پىسى ھەبوو،
 ئاۋىش نەبوو بىشۇرى نوپۇزى پىۋە دەكاۋ لەپاشا كەي دەستىدا بوۋى
 بەجلىكى نوپۇزىيەۋە نوپۇز كەي دەكەتەۋە، لەسەر فەرمائىشتى بەروۋتى
 نوپۇز دەكاۋ كىرگەن ۋەدىسى لەسەر نىيە، بۇ ژن ناپەسەندە لەكەتى
 نوپۇز كىرگەن پەچە بىگىتەۋە، بەلام ئەگەر لەمزوگەۋەتا بوو، ۋە بىگەنەي
 لى بوو، پارپىزىيان لە روانىنى ناپەۋە نەدەكرد، ۋەمەترسى ئازاۋە ھەبوو،
 ئەۋە پىۋىستە لەسەرى پەچە بىپۇشى، نادروستە پەچەكەي لىبابەت.

چوارەم: ئەۋەيە كە بزەننى كەتى نوپۇز كە داھاتوۋە، چۈنكى نوپۇز
 لەپىش كەتى خۇيا دانامەزى، جا ئەگەر كەتى نەدەزەننى، لە سەرىيەتى كە

ههولئ زانینی بدا، چونکه بهوه فهرمانی پیکراوه، ههول و تیکۆشانیش بهویژد خویندن و دهوری قورئان و وانه گوتنهوه دهبی، ههروا بۆی ههیه که باومر به خویندن که له بابیکی بهراوردکراو بکا، یا بهدهنگی بانگ، بهمههرجی بانگدهره که لهروژانی سایهقهدها متمانه پیکراو بی، بهلام نهگهر رۆژه که ههور بوو، بانگدهره کهیش شارمزیی رۆژانی سایهقهدهی نهبوو، بهلکوو بهکۆشش بانگی دهدها، نهوه دروست نییه، باومری پی بکا، چونکه کۆششکار (موختههید) کۆششکاریکی تری وهک خۆی نابێ بکا بهسهرمهشق بۆ خۆی، نهگهر کهسی گومانی بههیزی وابوو که نوێژ بووه، وه نوێژی کرد، وه لهوه دوا حاله کهی بۆ روون نهبووه نهوه نوێژه کهی تهواوه هیچی لهسهر نییه، ههروا نهگهر بۆی دهرکهوت که نوێژه کهی لهکاتی خۆیدا بووه، یاله دواکاتی خۆی بووه، بهلام نهگهر بۆی دهرکهوت که لهپیش کاتدا بووه نهوه دهیگیریتهوه، نهگهر نهستیره شوناس بهحیسابگهری کاتی ساخ کردهوه، کار بهو ساخ کردنهومیه دهکا، نهستیره شوناس لهشهرعدا بهو زانا ناسمانییه دهگوتری، که شارمزیی له زانستی نهستیرهدها ههبی، رێو شوین و هۆناخ و خولگهی رۆژو مانگو نهستیرهکان بزانی، که بههۆی نهوهوه خۆر گیران و مانگیگiran و کاتهکانی نوێژوشتی تریش دهزانی، دیاره که مه بهست نهو فالنجی و رهملگرهوه دیانه نییه که بهدرۆ دم لهزانینی نهینی خوایی دهکوتن و فال و دانه دهرنهوهوه رهمل لیدمدن، نهه جۆره کهسانه بهدکارو بی ئایین، فهرموودهی دروستی ساخ لهباردیانهوه هاتوو دهفهرموی: نهوهی برپا بۆلای فالنجی و لهبارهی شتیکی غهیبیهوه پرسیارێ ئی بکاو باومری پی بکاو بهختی لهلا بگریتهوه نهوه نوێژی چل شهوی گیرا نابێ.

له گیرانه وهیه کی موسلیمدا حه زرت (مرووه خواه له سه ربه) دهفه رموی:
 نه وهی برپوا بۆ لای هالگره وه (عه رراف) یك، یا بۆ لای کوله نانییه ک،
 وه برپوا به قسه ی بکا که گوایه به درۆی خو ی به هو ی هه ندی شته وه
 نه ی نیه خوداییه کان ده زانی، نه وه با وه ری نیه به وه قورنانه که هاتوته
 خواره وه بۆ مو حه مه د.

پینجه م: رووکردنه له رووگه، نه وهی نزیکه پێویسته له سه ری
 رووبکاته زاتی رووگه خو ی، نه وهی دووره روو بکاته ناستی، رووکردنه
 رووگه بۆ که سی بتوانی مه رجه، به لام له کاتی ترسی تونداو له نو یژی
 سه فه ری ره وادا مه رج نیه، وه ک له دوا وه دی، به پێی نایه ت که
 دهفه رموی: {قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ
 قُولُوا وَجُوهَكُمْ شَطْرَهُ - سورة البقرة - ۱۵۰/۲}. ساده ی له مه ولا
 له نو یژدا روو بکه بۆ لای مه سجدول حه رام، که کابه ی شه ریف وا له
 ناوه راس تی حه وشه که یدا، ئیوه یش نه ی موسو لمانینه! له هه ر لایه ک بوون
 له نو یژدا رووبکه نه لای نه و مزگه وته. بۆیه ده ئیین: له نو یژدا رووکردن
 له رووگه مه رجه، چونکه نه م نایه ته فه رمان ده کا به رووکردن له
 رووگه، ناشکرایه که له غه یری نو یژدا رووکردن له رووگه پێویست نیه،
 که واته مایه وه سه ر کاتی نو یژ، بۆ نه م بابه ته به لگه ی له فه رمووده یشدا
 هه یه، دهفه رموی (مرووه خواه له سه ربه): کاتی چوویت به لای نو یژه وه
 ده سنو یژیکی تیرو ته سه ل بگره، نه و جا رووبکه ره رووگه (شه یخان)
 نو یژگای نو یژی فه رز مه رجه جه سب بی، مه گه ر نو یژکه ر له ناو
 که شتی دا بی، چونکه نه سه مه له پاپۆرکه دابه زی، هه ر شتیکی تر وه ک
 که شتی وابی هه مان برپاری بۆ هه یه. وه ک شه مه نده فه ر، بزانی نه گه ر

كەسى خۆى ھەق رووگەى دىزانى ئىتر دروست نىە بۆى كۆشش (ئىجتىھاد) بكا بۆ دۆزىنەۋەى رووگە، يا بكەۋىتە شوين قسەى خەئك، ئەگەر خۆى ھەق رووگەى نەدىزانى، بەلام كەسىكى باۋەر پىكرەۋى وا ھەبۋو كە بەيەقىن شوينى رووگەى دىزانى ئەۋە دەبى بكەۋىتە شوين قسەى ئەۋ، بۆ ئەم مەبەستەيش پىاۋو ژنو بەندە يەكسان!

بەلگەى دۆزىنەۋەى رووگە زۆرن، ۋەك قسە ۋەك ئامازە، جا ئەگەر كەسىكى ۋاى دەست نەكەۋت رووگەى پىبلى، ۋە خۆى دەيتۋانى كۆشش بكا ئەۋا بە كۆششى خۆى جىگەيى دىيارى دەكاۋ روۋى تىدەكا، بەزەينى خۆى كۆيى بەرووگەزانى روۋى تى دەكا. مەرجه بۆ كۆشكار ئاگەى لە بەلگەۋ نىشانەكانى دىيارىكردن و دۆزىنەۋەى رووگە ھەبى، دەنا دەبى شوين قسەى موسولمانىكى دادبەرۋەرى شارەزا لە بەلگەكان بكەۋى، يەك ئەۋ بەلگەنە دەرەزى قوطب نومايە، كە پىشى دەگوترى قىبلەنما، كە ئامىرىكى نوپىيە ئاستى رووگە دىيارى دەكا، يەك تىران ئەستىرەى قوطبە.

۵۶) روۋنەكردنە رووگە لە دوو كاتدا دروستە:

رووكردن لە رووگە مەرجى نوپزە، مەگەر لەم دوو كاتەدا: -

يەكەم: لەكاتى ترسى زۇرداۋ لەكاتى تىكپەرزان و تىكبەرېۋون لە رىزى شەردا لەگەل دۆرمن، ئەۋكاتە بەھەر جۆرى بۆيان بكرى نوپز بكنە دروستە، بەسۋارى بى يا بە پىادەيى، روۋيان لە رووگەبى يانا، بەپىي ئايەتى {فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَاءَ} - سورة البقرة -

۲/۲۳۹} واته: کاتی شهر گهرم بوو یاخود ترسی زورتان ههبوو، بههرم جوریک بوتان ری دهکهوئ نویرهکانتان بکهن، به سواری بی یا به پیادمی، روتان له رووگهبی یا نا. ئیبنو عومهر ناوا رافهی ئهم ئایهته دهکا، نافع که ئهم رافهو تهفسیره ی له ئیبنو عومهر گیراوهتهوه دمفهرموی: بهزهینم ئهم قسهیهی له پیغهمبر بیستوووه بویه وا دمفهرموی: (مالیک گیراویهتهوه) ماوهردیش دمفهرموی: نیمامی شافیعی به رشتهی خوئی ئهم تهفسیره ی له ئیبنو عومهرهوه، نهویش له پیغهمبرهوه گیراوهتهوه واته: حهدیسهکهی مالیک مهوقوووه، ههمان حهدیس شافیعی به مرفوعی گیراویهتهوه^(*).

(*) داخهکم لهم شوتنهدا، عیبارهتی دهقه عمرهیه که رهشکییه، لهسر شیوهی بهیژی بهیژی عیبارهتی فقهی نییه، بگره زوربی ئهم پاساودان و بایست نیشاندانه به تهصرووفیکی ناسر کموتوانوه له موغنی محتاجوه راگوئزکراون بۆ ئیره، جا من نهگهر دهسکاری دهکم و دهیبهمهوه سهر نهصله راستهکهی خوئی هینهکهی منیش دهبی به تهصرووف و دهستیوهردان، نهویش له وهگیراندا ناشایستهیه. له راستیدا ئهم کتیبه نهگهر بهوردی ساخ بکرتتوه پهلهپهل و پچرپچری و رووبازاری پیوه دهردهکهوی، بهلام لهگهل ئهمیشه پراوینکی به کهلکه، زوربی خه لک دهتوانن بههری لی وهبرگرن، بههوی روونی و رهوانی و ناسانی زوربی دارشتنی بابهتهکانیهوه. بههر حال بهپشتی خودا بنده به قهد توانا، بهبی تحقیق بهسر هیچ شوتنیکیدا گوزهر ناکم، بهرموون سرنجدهن: له موغنیدا دهفهرموی: (... فیصلی .. کیف أمکن راکبا وماشیا لقوله تعالی: (فان خفتم فرجالا أو رکبانا) وقال ابن عمر (رضی الله تعالی عنهما) فی تفسیر الآیه: مستقبلی القبلة وغیر مستقبلیها. قال نافع: لا أراه الامر فوعا. رواه البخاری کهچی ناوا تیکهل و پیکهلی ویصلون حیننذ رکبانا ومشاة مستقبلی القبلة وغیر

ئەمە وا، وەکی تریش ناچارى وا دەخوازى كە لەكاتى وا مەترسیداردا نوێژ ناوا بكړى، وەك روون كرايه وە، جا لە بارودۆخى وادا نە لەكاتى ئەللاھو ئەكبەرى نوێژدابەستنداو نە لەكاتى كردارەكەنى تری ناو نوێژدا روو كړدن لە رووگە پێویست نیه، نەبۆ سوارو نە بۆ پیاده، بەغەموى و زانایانى تریش وایان فەرموو، نوێژكردنەوهیشى لەسەر نیه چونكە بەهیچ بیانوو یەك بۆى نیه كە نوێژ لەكاتى دیاریكراوى خۆى دوا بخا، بەپێى ئەم نایەتە پیرۆزەیه كە بەلگەیه لەسەر ئەوه كە دەبێ نوێژ لەكاتى خۆیدا بەجێ بهێنرێ: {إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا}. جا لەناو نوێژى ترسدا لەكاتى ترسى زۆرو تێكڕاندا هەروەك پێویست نیه نوێژكەر روو بكاتە رووگە دروستە بەپێى پێداویستى، كاری زۆریش بكا، وەك شمشێر وەشاندن و رم لێدان، بەلام بەهیچ جوړى دروست نیه كە قیزەو هاتو هاوار بكا، چونكە پێویستى بەوه ناكە. نوێژ لەسەر ئەم شیوێهە لە هەموو ئەم كاتانەدا دروستە: لە گەرمەى شەرى بێباوەرپانداو لە شەرى چەتەو رێگرو یاخیبوانیداو لەكاتى بەرگرى لە سەرو مال و نامووسدا، مالهەكە زیندەمال بێ یا مردەمال بێ، لەكاتى هەلەهاتن لەبەر لافاوو ئاگر، ئەگەر چارى

مستقبلها، لقوله تعالى: (فان خفتم فرجالا أو ركبانا) هكذا فسرهما ابن عمر. قال نافع: لا أراه قال ذلك الا عن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - رواه مالك. (وەرگێتەر) (۱)

(۱) بۆ راستو دروستى ئەم سەرئەنجامە تەماشای (كفاية الاخيار) بەفەرموو.

- وەرگێتەر -

تری نه‌بوو، هه‌روا له کاتی راگردنا له‌بهر قهرزاري، به‌مهرجی نه‌توانی به‌لگه‌ی ده‌سته‌وسانی خوی راست بکاته‌وه، یا له‌کاتی‌کدا که له‌ترسی تۆله‌یسه‌ندن هه‌لبي، به‌لام به‌مهرجی ئومیدی لیخۆشبوونی هه‌بی.

دووهم: له‌ نوێزی سوننه‌تی سه‌فه‌ریشدا (وه‌ک کاتی ترس) روو له‌ روو‌گه‌کردن مهرج نیه، چ به‌سواری بی چ به‌پایدمیی بی هی کاتی سواری به‌پیی نهم فه‌رمایشته که ئیبنو عومەر {ره‌زاه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} ده‌فه‌رموی: جاران له‌سه‌فه‌ردا پیغه‌مبه‌ر {مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} به‌ سواری و‌لاخ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌مهرجی و‌لاخه‌که له‌ژیریا رووی له‌ شوینی مه‌قصه‌دبوایه - شه‌یخان) له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی بوخاریدا ده‌فه‌رموی: به‌سه‌ر پشتی و‌لاخه‌وه‌ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌ره‌و هه‌ر لایه‌ بوایه، به‌مهرجی رووی له‌و جیگه‌یه‌ بوایه که بۆی ده‌چوو، به‌لام هه‌زره‌ت {مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} کاتی ده‌یویست نوێزی فه‌رز بکا له‌ و‌لاخه‌که داده‌به‌زی، به‌پیی نهم فه‌رمووده‌یه‌ی جابیر: جاران پیغه‌مبه‌ر {مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} به‌ سواری و‌لاخ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌مهرجی و‌لاخه‌که له‌ ژیریا رووی له‌ جیگه‌ی مه‌به‌ست بوایه، به‌لام که ده‌یویست نوێزی فه‌رز بکا له‌ و‌لاخه‌که داده‌به‌زی و رووی ده‌کرده روو‌گه (بوخاری). جا له‌کاتی وادا نه‌گه‌ر له‌ ریبوار داوا‌بکری که روو بکاته روو‌گه سه‌ر ده‌کیش بۆ وازه‌ینان له‌ ویردو نوێزی سوننه‌تی پیاده‌یش به‌ قیاس له‌سه‌ر نوێزی سوننه‌تی سوار، چونکه له‌ می‌شدا هه‌مان مه‌عناو مه‌به‌ست هه‌یه، نه‌مه‌یش کاتی وایه که نه‌توانی روو بکاته روو‌گه، دها گه‌ره‌که رووی تی‌بکا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه له‌کاتی نییه‌ته‌ینانا، وه‌ک نه‌وه و‌لاخه‌که سه‌ری نه‌رمیی و جله‌وه‌که‌ی له‌ ده‌ستی خۆیدا بی.

بەلگەش ئەمەيە: جاران پېغەمبەر (مرومە غوام لەسەربە): لە سەفەردا كە دەيوست نوپۇزى سوننەت بكا لە پېشا رووى وشترەكەى دەكردە قىبلە، ئەوجا بەرمو قىبلە بە ئەللاھو ئەكبەر نوپۇزى دادەبەست، ئىتر نوپۇزەكەى تەواو دەكرد وشترەكەى رووى لە ھەرلابكردايە مەبەستى نەبوو، بەمەرچى بەرمو مەبەست برۆيشتايە، (ئەبو داوود بە رشتەيەكى جوان گىراوئەتەو)، ئەمەندە ھەيە ئەو جىگەيەى رېبوار بۆى دەچى رووگەيەتى، ئەگەر بەلای غەيرى قىبلەدا رووى لىومرچەرخان نوپۇزەكەى پوچو بەتالە، نوپۇز خوئنى سوار دەبى لەكاتى روکوفا كەمى دابنەوئەتەو، لەكاتى كورنووشا زياتر لەو ئەندازە دابنەوئەتەو، ھەتا لە يەكيان جىابكاتەو، بەلام بۆ پىادە پىويستە لەكاتى نوپۇزدابەستنداو لەكاتى جەمىنەو كورنووشا روو لە رووگە بكاو كورنووشەكەى لەسەر زەموى تەواو بكا، بۆى ھەيە لەكاتى خوئندنى تەحياتا برەوا بەرئىگەدا، ھەروا لەكاتى خوئندنى فاتىحاو سوورەتدا، چونكە ئەم دووكاتە دريژن، بەلام سەرنشینی پاپۆرو شتى وا پىويستە لەكاتى نوپۇزى سوننەتا رووى لە رووگەبى، چونكە ئەوەى بۆ دەكرى.

٥٧) روكنەكانى نوپۇز: روكن - بنيات - ستوون:

واتە ئەو شتەنە كە نوپۇز بەوانە پىك دى:

وہك لە پېشەو زانیت نوپۇز بریتىيە لە جەن روكنىك و جەن مەرجىك و جەن سوننەتىكى تر، كە پىيان دەگوترى ئەبعضو ھەيئات، روكنەكانى ئەمانەن:

(۱) نیاز هیئان (نیهت) واته: مه بهستی دل، له شهر عیشدا بریته له ههستیکردنی شت، هاوکات له گه ل کردنیدا، جیگه که ی ناو دلّه، گوتنی به زمان له سوننه تدا نه بیستراوه، له بهر نه وه فهرز نیه، که واته: گوتنی به زمان به بی ههستی دل بهس نیه، مهر جی نیهت برپاردانی کردنی نیه تلیه یئراوه، ده بی نه م نیه ته له کاتی گوتنی نه لاهو نه کبه ری نو یژ دابه ستندا له ناو دلدا هه بی، سه ره بگه له بابه تی نیه ته وه فهرمایشتی خوای گه وره یه: {وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ - سورة البينة - ۵/۹۸} واته: فهرمانیان پیکراوه که بهس خوای گه وره به رستن و به نیاز یکی پاک نایینداری بو بکه ن) ماوهردی ده فهرمو ی: ئیخلاص نیه ته! له گه ل نه م فهرمووده یه یه: هه موو کرده وی به پی نیازو نیه ته که یه تی. زانایانی گه لی ئیسلام به تی کپرایی دهنک رایان له سه ر نه وه یه که نیه ت له نو یژا پیویسته. جا نه گهر نو یژی فهرزی کرد پیویسته ههستی کردنی نو یژه که و دیار یکردنی ناوو ره چاو کردنی فهرزیه تی بی، هه تا له غه یری نو یژو له نو یژی فهرزی ترو له نو یژی سوننه ت جیابیته وه. ره چاو کردنی فهرزی تی بو منال پیویست نیه، چونکه نو یژی منال به سوننه ت داده مه ز ی.

(۲) رووکنی دووهم: راوه ستانه بو خویندنی فاتیح او سوورمت، بو که سی توانای هه بی، له کاتی نه توانیندا دانیشتن و پالگه وتن و راکشان جیگه ی راوه ستان ده گریته وه، به پی نه م فهرمووده یه: عیمرانی کوری حوصه ین فهرمووی: مه یاسیریم بوو، بو چو نی تی کردنی نو یژی نه خو ش پر سیارم له پیغه مبه ر {دروود خواد له سه ربنا}: کرد فهرمووی: نه گهر توانیت به راوه ستانه وه نو یژ بکه، نه گهر به راوه ستانه وه نه تتوانی به دانیشتن وه

بیکه، نه‌گەر به دانیشتنیشه‌وه نه‌توانی له‌سەر ته‌نشت به‌ره‌ورووگه
 بیکه (بوخاری گیراویه‌ته‌وه) نه‌سانی نه‌مه‌ی لی پتر‌کردوو:
 خوشه‌ویستی نه‌گەر له‌سەر ته‌نیشیتیش نه‌توانی نه‌وا له‌سەر پشت بیکه.
 حه‌ز مه‌ت (مرووه‌خواه له‌سەر به‌): له‌ کو‌تایی فه‌رمایشته‌که‌یدا بو پش‌تیوانی نه‌م
 ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: { لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا - سورة البقرة
 - ۲/۲۸۶ } واته: خوا نه‌رکی ناخاته سه‌رشانی که‌سی که له‌ توانایا
 نه‌بی! مه‌رجی راوه‌ستان نه‌وه‌یه که زنجیره‌ی پش‌تی ریک بوه‌ستی، نه‌گەر
 ده‌یتوانی رابوه‌ستی، به‌لام نه‌گەر به‌ته‌واوی توانای چه‌مینه‌وه‌و
 کور‌نووشی نه‌بوو، له‌به‌ر نه‌خوشی پشت نه‌وه ده‌بی رابوه‌ستی بو
 خویندنی فاتحه‌و به‌پیی تواناش چه‌مینه‌وه‌و کور‌نووش جیبه‌جی بکا،
 نه‌گەر بو راوه‌ستان ئاتاجی به‌شتی بوو که خوی پی‌بگری پێویسته‌وا
 بکا. بزانی مه‌به‌ست له‌ نه‌توانین نه‌وه‌یه که مه‌ترسی فه‌وتان یا
 به‌ره‌سه‌ندنی نه‌خوشی، یا زه‌حه‌متی‌کی زۆر، یا ترسی نو‌قوم‌بوون و
 خنکان و سه‌ره‌خۆلی هه‌بی، نه‌مه‌یان بو سه‌رنشینی که‌می و شتی و
 شافیعی (وه‌خواه لایه‌): ده‌فه‌رموی: نه‌وه‌یه که به‌ زه‌حه‌متی‌کی له‌ راده
 به‌ده‌ر نه‌بی بۆی نه‌کری!.

راکشان ده‌بی له‌سەر ته‌نیشتی راست بی، نه‌گەر نه‌یتوانی له‌سەر لای
 چه‌پ رابکشی، له‌ هه‌ردوو حا‌له‌دا رووی له‌ رووگه‌بی، نه‌گەر هه‌ر
 نه‌یتوانی له‌سەر پشت رابکشی، به‌لام شتی بخاته ژیر سه‌ری هه‌تا رووی
 له‌ رووگه‌ بی، نه‌گەر توانای چه‌مینه‌وه‌و کور‌نووشی نه‌بوو به‌ هیماو به
 ئاماژه به‌ره‌و رووگه‌ بیانکات، ده‌بی کور‌نووشه‌که‌ی له‌ چه‌مینه‌وه‌که‌ی
 نه‌ویتر بی. نه‌گەر نه‌مه‌یشی بو نه‌کرا به‌ترووکه‌ی چاو ئاماژه‌یان بو بکا،

چونکه نهوه لای خوارووی توانایه، نهگهر توانای نهومیشی نهبوو بهدل نوپژمهکی بکاو بهریز کردارمکانی نوپژ بهدلایا رابوپیژ.

جا لهم حالهدها نهگهر به زبان توانای گوتنی نهللاهو نهکبهرو خویندنی هورنان و تهحیات و سلاودانهودی ههبوو نهوا به زبان بیانلی، دما رایان دهبوپیژ به دلیدا، ههتا هوژی لهسهر خوپی نابی واز له نوپژ بیینی، نهگهر لهسهر نهه حال و شیویه نوپژیکرد گیرانهودی لهسهر نیه، غهزالی (بهرحمهتبی) نهه فهرمایشتهی خوشهویست (مرویه خواه لهسهر به) دمکا به بهلگهی نههه که دهفهرموی: کاتی فهرمانم پیگردن بهکردنی کاری، چهندهی بو تان دهلوی لهو کاره بیکهن. ههروا نهه نایهتهپش: {وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ - سورة الحجر - ۹۹/۱۵} واته: له طاعت و خواپهرستی ساردمه بهرموه لهسهر یهقینی تهواوو نیمانی کامل دهمری). دیاره که نوپژ یهکیکه لهعیبادمه گرنهگان، جا دهمی ههتا دوا ههناسه بیکا، مادم هوژی ههپی و ناگای مابی. بزنان له سیدارمدارو له سهریهتی که بهپی توانای خوئی لهو حالهیشدا نوپژ بکا، شافیعی (رهزاه خواه اییبه) به دهق نهههی فهرمووه.

(۲) روکنی سییهه: نهللاهو نهکبهری نوپژ دابهستنه، که پیی دهگوتری: تهکیرمتول ئیحرام، چونکه ههندی شت که لهپیش نهودا بو نوپژکه رهلاله، لهپاش نهو لیی ههرام دهمی وهک خواردن و قسهکردن و کاری پهیومندی به نوپژموه نهپی، بهلگهی نهههیش نهه فهرموودهیهیه: دهسنوپژ کلیلی نوپژموه نهللاهو نهکبهری نوپژ دابهستن سهرمتای ههرام بوونی ههموو شتیکی لهناو نوپژدا که پهیومندی نوپژموه نهپیو،

سلاودانه و میش هوی حالل بوونه و هی نهو شتانه یه که به هوی نه لاهو
 نه کبهری نویژ دابه ستنه وه لیی حهرام بوون. نه بوو داوودو خه لکی
 تریش به رسته یه کی دروست گیراویانه ته وه) هه روا نه م فهرمووده یه
 تریشه، که پیغه مبه ر (مرومه خواه له سهر به)؛ نویژ نارمه وانه که (مسیئ
 الصلّات) ده کی فهرموو؛ کاتی چوویت به لای نویژه وه له پیشا
 ده سنویژیکی تیرو ته سهل بگره، نینجا رووبکهره رووگه و نه و جا به
 گوتهی نه لاهو نه کبهر نویژ دابه سته) گوتهی تایبه تی نویژ دابه ستن
 (الله اکبر) ه چونکه پیغه مبه ر (مرومه خواه له سهر به)؛ کاتی دهستی دهکر به نیژ
 له پیشدا رووی دهکرده رووگه و هه ردوو دهستی به رز دهکرده وه
 دهی فهرموو؛ الله اکبر. (نیبنو ماجه و نیبنو حهبان گیراویانه ته وه، نیبنو
 حهبان به فهرمووده یه کی دروستی داناوه) نه مه بو که سی وایه که
 توانای گوتهی نه م وشه یه هه بی، به زمانی عمرمبی، نه گهرنا و مر
 گهراوه که ی به زمانیکی تر بلئ، وه کوو (خودا له هه موو که سی گه وره
 تره) به لام نه گهر دهی توانی فیری نه م وشه یه بی نه وه دهی فیری بی،
 نه گهر بو نه و مه به سته تووشی سه فهریش بی دهی سه فهر بکا، چونکه
 له م حاله دا نه و سه فهره ریگه چاره یه بو نه انجام دانی پیویستی،
 هه رشتیکیش ریگه چاره ی پیویستی خوشی پیویسته.

٤) بنیات (روکن)ی چواره م؛ خویندنی فاتحیه یه، به پیی فهرمووده ی
 پیغه مبه ر (مرومه خواه له سهر به)؛ هه ر که سی له نویژا، له هه موو رکاتیکا
 سوورمتی فاتحیه نه خوینئ نویژه که ی دروست نیه (شه یخان
 گیراویانه ته وه). له گیرانه و مه کا؛ هه ر نویژی پیاو سوورمتی فاتحیای
 تیادا نه خوینئ له کوژ ناکه وئ (داره قوطنی به رسته یه کی دروست

گیراویه ته وه، ئیبنو حه ببان و ئیبنو خوزیمه له سه حیحی خۆیاندا گیراویانه ته وه) دیاره لهم جوړه حکومانه دا ژنیش ریک وهک بیاو وایه. شافیعیش به رشته ی خو ی فهرمووده ی بیاوه نو یژ نار هوانه که ی گیراوه ته وه، له ویدا حه زمرت (مرووده خوا وه سه ربه): پی ی ده فهرمو ی: جا نه للاهو نه که به ری نو یژ دابه ستن بکه و نه و جا سوورته ی فاتیه به بخو ی نه. له گیرانه ومیه کا: هه ره که سی هه ره نو یژ ی بکاو سوورته ی فاتیه ی تیا نه خو ی نی نه وه نه و نو یژ ی نابه کامه، وه ناته و او ی شه، به نه بو هورمیره گو ترا: نه ی باشه نه که ره له پشت پی شنو یژ وه به جه ماعت نو یژ مان ده کرد لهم کاته دا چو ن؟ فهرمووی: لهم کاته دا به په نامه کی له دلی خو ته وه بیخو ی نه (موسلیم). بزائن که (بسم الله الرحمن الرحیم) نایه تی کی ته واه له سه رته ی فاتیه واه، به لکه ی رو شنی نه مه نه وه یه که بوخاری له ته نریخه که یدا باس ده کا: که پیغه مبه ره (مرووده خوا وه سه ربه): نایه ته گانی فاتیه ده زمی ری و دایان ده نی به هه وت نایه ت و بیسمی لایش داده نی به نایه تی لی. به پی نه مه فهرمووده یه ی حه زمرتیش (مرووده خوا وه سه ربه): کاتی سوورته ی نه لحه ملو ده خو ی نن، له سه رته یه وه (بسم الله الرحمن الرحیم) بخو ی نن، نه مه سوورته نه مه ناوانه ی تری شی هه یه: ئوممو لقورئان و ئوممو لکیتاب و نه ل - سه بعه له سانی. (بسم الله الرحمن الرحیم) یه یه کی که له نایه ته گانی نه مه سوورته! (داره قو طنی گیراویه ته وه و ده فهرمو ی: بیاوانی رشته ی نه مه فهرمووده یه گشتیان جی که ی باو مری فهرمووده زانه گان).

ئوممو سه له مه ی هاو سه ری پیغه مبه ریش (مرووده خوا له پیغه مبه رو رمزا و خوا یه له وه نه): ده فهرمو ی: پیغه مبه ره (مرووده خوا وه سه ربه): بیسمی لای دانا به نایه تی له

فاتحا (ئیبنو خوزمیه له سه حیه کهی خویدا گیراویه ته وه) ابو نصری
 المؤدب دمه رموی: قورئانزانه کانی کووفه و شهریه تزانه کانی مه دینه
 رایان یه که له سه ره نه وه: که بیسمیلا نایه تیکه له فاتحیه. نه گهر که سی
 بلئی له سه حیه موسلیمدا دمه رموی: عائیشه ی هاوسه ری جه زرهت
 دمه رموی: هستووری پیغه مبه (دروود نوا له سه ربه): وابوو سه ره تای نویژی
 به (الله اکبر) دهست پیده کردو سه ره تای قورئانخویندنی به (الحمد لله
 رب العالمین) دهست پیده کرد، ئیتر ئیوه چۆن ده لئین: (بسم الله)
 سه ره تایه؟ له وه لامیدا ده لئین: مه به ست له م فه رمووده یه ی عائیشه
 دیاریکردنی خویندنی نه و سووره ته یه که نازناوی (الحمد لله رب
 العالمین) ه. نه گهر گوترا: نه م قسه یه پیچه وانیه ی رووکارو ظاهیری
 فه رمووده که یه؟ وه لامه که ی نه مه یه: له م شوینه دا چهند به لگه یه ک
 چهند رایه ک هه یه، به م ته نویله کار به هه موو راو به لگه کان ده کری و
 هیجیان پشت گوئی ناخرین، که واته: برپاری دیاریکردنی نه م واتیه
 ده گهر پته وه بو نه م یاسایه که پیی ده گوتری: کارکردن به کوئی
 به لگه کان! له کاتی راوه ستانداو له و کاتانه دا که له حیاتی کاتی راوه ستانن
 ده بی فاتحیه بخوینن، بو خویندنی فاتحیه ییش پیش نویژو پاشنویژو نویژ
 خوینی ته نیا یه کسانن، ئیتر نویژمه که په نهانی بی و به دهنگی نزمبی یا
 ناشکرابی و به دهنگی به رزبی، به هه ره حال له کاتی ده سه وسانی
 (عیجز) داو مرگه راوو ته رجه مه که ی دهست نادا، به لگوو ته رجه مه ی
 دروست نیه، چونکه له فزه که ی موعجیزو سه رئا سایه، به ئاده میزاد
 ناکری، پیویسته هه موو فاتحیه به ره وانن بخوینن، یه ک پیتی لی
 نه بویری، چواره گیراوی (شه دده) ی تیادایه هه ر چواره میا نه نجام بداو

هیچیان بهرنه‌دا. جا نه‌گهر به نارمزوو پیتیکی په‌راند، یا گیراویه‌کی به‌ردا، یا پیتیکی کرد به پیتیکی تر وهك (صاد) بکا به (سین) نه‌وه نه‌قورئانخویندنه‌که‌ی دادمه‌زری و نه‌نویژمکه‌ی. نه‌گهر به‌قه‌ستی هه‌له‌یه‌کی زمانه‌وانی وای کرد که واتای وشه‌که‌ی ده‌گوژی، وهك (نه‌نعمته) به (نه‌نعمتو) یا به (نه‌نعمتی) بخوینی، نه‌وه نویژکه‌ی پووچه، به‌لام نه‌گهر به‌قه‌ستی نه‌بوو نه‌وه دمبی گورج بگه‌رپته‌وه سهری و نه‌وه‌له‌یه چاك بكاو نه‌و جیگه‌یه به دروستی بخوینی، نه‌مه بو توانا به‌سهر خویندنی فاتیحادا وایه، به‌لام بو که‌سی فاتیحی به جوانی له‌بهر نه‌بی، له‌سهریه‌تی که فی‌ری بیی، یا له‌ناو قورئاندا بیخوینی، نه‌گهر یه‌کی نه‌یتوانی فی‌ری فاتیحه بیی پیویسته جهوت نایه‌تی تر له قورئان بخوینی، خوای به یه‌که‌وه بن یا له‌یهك دابراوبن و ههر نایه‌ته‌ی هی شوینی بن، نه‌گهر نه‌مه‌یش فی‌رنه‌بوو زیکر بخوینی، جه‌زهرت (مرومه خوا له‌سه‌رب) ده‌فه‌رموی: جا نه‌گهر قورئانت دمرانی بیخوینه، دما له جیاتی نه‌وه (الحمد لله) و (لا اله الا الله) و (الله اکبر) بکه‌و سوپاسی خوای گه‌وره بکه‌و ته‌لیله بکه‌و باسی گه‌ورده‌ی خودا بکه، نیمامی نه‌وه‌وی (مراه خوا له‌یه) ده‌فه‌رموی: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانه. بو‌یه‌یش مه‌رجه جهوت نایه‌ت بخوینی چونکه فاتیحه جهوت نایه‌ته. نه‌مه‌یش که‌وه‌جه‌لی نه‌وه دمبی به‌قه‌د نه‌وبی. نیبنو جه‌ببانی‌ش له سه‌حیحه‌که‌ی خویدا گیراویه‌ته‌وه: که پیاوی هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (مرومه خوا له‌سه‌رب) گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من ناتوانم که قورئان فی‌ربیم، ده‌ی بفه‌رموو که‌شتیکی وام فی‌ربکه که بریتی خویندنی قورئانه‌که بکه‌وی؟

فهرمووی، بلئ: - (سبحان الله والحمد لله، ولا اله الا الله والله اكبر، ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم).

٥٨) گهورهیی فاتحه له چاو هینی تردا:

ئهبو سه عیدی کوری موعلا (مرزاخواه لیبنا) فهرمووی: جاری له مرگهوت نویژم دهکرد، له ناو نویژه کهدا پیغه مبههر (مرومه خواه له سه ربنا): بانگی کردم و مرامم نه دایه وه، که نویژه کهم ته واکرد چوومه خزمهتی، فهرمووی: بۆچی بانگم کردی و نه هاتی؟ عهرزیم کرد: قوربان! نه وگاته که تو گازت کردم نویژم دهکرد، بۆیه و مرامم نه ایته وه، فهرمووی: بۆچی نهی خوا نافهرموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ - سورة الأنفال - ٢٤/٨} واته: نهی که سانی که باومرتان هیناوه به ئایینی نیسلام! به پهله وه لامی خوداو پیغه مبههری خودا بدهنه وهو به زوویی بچن به دهنگیانه وه، ههر کاتی پیغه مبههری من بانگیکردن بۆ سهر نهو کارانهی که دهبن به مایه ی سهر بهرزی ژینی جیهانتان و به هووی رووسووری و ژیانی جاویدانی خوشی بیئیش و نازاری نهو جیهانتان) له پاشا فهرمووی: هو شیاری به! له پیش نه ودا که له مزگهوت بجیته دمرئ سوورمه تیکت نیشان ددهم که گه ورهترین سوورمه له ناو قورئاناو خیر و پاداشتی زیاتره؟ ئینجا حهزرت (مرومه خواه له سه ربنا): دهستی گرتم، جا که ویستمان له مزگهوت دمریچین عهرزیم کرد: قوربان! جۆ تو فهرمووت سوورمه تیکت پینیشان ددهم گه ورهترین سوورمه له قورئانا؟ فهرمووی: نهو سوورمه {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} ه که نهو

(سبعاً من المثاني) و {وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ} ميه که خودا داویتی به من که لهم نایه‌دهدا باسی نه‌وه ده‌کاو دم‌فهرموی: {وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي - وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ - ۸۷/۱۵} واته: به‌راستی ئیمه جهوت نایه‌تی قورئانمان به‌تۆ داوه که له هه‌موو رۆژو شه‌ویکا چهن جار له‌ناو نوێژدا دووپات ده‌گرینه‌وه، سه‌رم‌رای نهم جهوته‌ی دووباره پاته‌یش باقی قورئانم پی داوی که گشتی گه‌ورمیه‌و خاومن پایه‌و مایه‌یه (بوخاری و نه‌بو داوود گیراویانه‌ته‌وه)^(۱).

حاکمیش له نوبه‌ی کوری که‌عبه‌وه (خواه‌ناز به‌) ده‌گیرپیته‌وه پیغه‌مبه‌ر (مرووه‌خواه‌له‌سهر به‌) پیی فهرمووم: ئومید ده‌که‌م که له مزگه‌وت نه‌چیته دهره‌وه هه‌تا سوورمه‌تیکی وا فیر بی که نه له ته‌ورات و نه له ئینجیل و نه له قورئانا وینه‌ی نیه، که ناوداره به (السبع المثاني) و (فاتحة الكتاب).

۵) بنیاتی پینجه‌می: نوێژ چه‌مینه‌وه‌یه، که ناسراوه به روکووع، نه‌مه‌یش به‌قورئان و سونه‌ت و یه‌گرتنی کۆمه‌له‌ی ئیسلام چه‌سپاوه، قورئان دم‌فهرموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا - سورة الحج - ۷۷/۲۲} واته: ئه‌ی ئیمانداران! نوێژ بکه‌ن و له‌ناو نوێژه‌که‌دا

(۱) له ته‌صله‌که‌دا نهم فهرمووده‌یه له نه‌بو سه‌عیدی خودریسه‌وه، ریایه‌ت کراوه، نه‌وه هه‌له‌یه، ته‌ماشای تاجول تو‌صول به‌رگی چواره‌م ص ۱۵، هه‌روا (عمده‌القاری) ج/۱۸ ص ۸۰. بکه.

چه مینه ووه کورنوووش نه نجام بدمن. پیغه مبه ریش (مرووده خواه له سره بڼه) به
پیاوه نویژ نارمه وانه که ی هه رموو: نینجا بچه میړه ووه روکوووع ببه و
نه وونده له چه مینه ووه دا بمینه ووه تا له شت له جم و جوول دمکه وئ و
نه ندامه کانت نارام ده گرن.

(٦) بنیاتی شه شهم: نارام بوونه ووه ی ناو روکوووعه، به پیی
هه رموو ده که ی پیښه ووه، لای که می چه مینه ووه نه ووه یه: که توانای نه ندام
ته و او نه وونده دابنه ویته ووه که هه ر دوو بهری دمستی بگهن به هه ردوو
که شکه نه ژنوی، جا نه گهر نه ی توانی به ترووکانی چاو ناماژه بکا. لای
هه ر مه ته و اویشی نه ووه یه: که پشت و ملی له دانه وینا ریځ ببن و هه ر دوو
لاقی ریځ راو د ستین و هه ردوو که شکه نه ژنوی به ده سته کانی بگریت و
په نجه کانی به ره و رووکه بلاو بکاته ووه، له سوننه تدا وا دمه رموئ: نه مه
بو که سی وایه که به راو د ستانه ووه ی، به لام بو دانیش توو لای که می
چه مینه ووه نه ووه یه: که نه وونده بچه میته ووه که دموو چاوی له
به ر ده می نه ووه بگاته ناستی زه وییه که ی به ر ده م نه ژنوکانی، لای
هه ر مه ته و اویشی نه ووه یه: که نه وونده دابنه ویته ووه که ته ویلی ریځ له
ناستی جیگه کړنووشه که ی بی، لای که می نارام بوونه ووه نه ووه یه: که
له شی نه وونده له جوول به که وئ به ر زموه بوونی له دانه وینی حیا
بگریته ووه، به مه به سستی چه مینه ووه، یا راست بوونه ووه، یا کورنووش.
که وایی نه گهر یه کئ دانه وییه ووه به مه به سستی کورنووشی قورئان خویندن و
له پاشا کردی به چه مینه ووه کورنووشی نه برد، نه ووه دروست نیه، هه روا
نه گهر دانه وئ بو چه مینه ووه جم و جوول به ر ده وام بوو، هه تا
هه ل سایه ووه، نه ووه پیی ناگوترئ چه مینه ووه، چونکه نارام بوون

پەيدانەبوو، چونكە ئارام بوونەوۋى بەراستى ئەوھىيە كە لەپاش جوولە ئارامى يەك پەيدا بېي بە ئەندازەى (سبحان ربى العظيّم) (چەمىنەوھ = ركوع).

(۷) بنياتى ھەوتەم: راستبوونەوھىيە لە چەمىنەوھ، چونكە پېنجەمبەر (مرويه خواە لەسەربە) بە نوپژ نارەوانەكەى ڤەرموو: ئەوجا سەرت بەرزەوھەكە ھەتا ريك لەسەر پي رادەوھستيت، راست بوونەوۋى پيويست ئەوھىيە كە لەپاش تەواوكردى چەمىنەوھ پىشتى راست بكاتەوھو بچيتەوھ سەر ئەو ھالەتەى كە لەپيش چەمىنەوھدا لەسەرى بوو، دەبي لەم راستبوونەوھىيە مەبەستى شتى تر نەبي، ئەگەر لە چەمىنەوھدا ماريكى دى، لەترسى ئەوھ سەرى بەرزكردەوھ ئەوھ حليب ناكري بوي و ئەو سەربەرزكردەوھىيە بەراست بوونەوھ دانائري.

(۸) بنياتى ھەشتەم: ئارامبوونەوۋى ناو راستبوونەوھىيە، بەپي ڤەرموودەكەى نوپژ نارەوانەكە. گەرەكە ئەندامەكانى لە جوولە بكەون وەكوو كاتى پيش چەمىنەوۋى.

(۹) بنيادى نويەم: كورنووشە، خوا دەڤەرموي: {ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا} پېنجەمبەريش (مرويه خواە لەسەربە) بە نوپژ نارەوانەكەى ڤەرموو: ئينجا كورنووش ببەو ئەوھندە لە كورنووشدا بمينەرەوھ ھەتا جەستەت لە جەم جووول دەكەوي.

(۱۰) بنياتى دەيەم: ئارامبوونى ناو كورنووشە، بەپي ڤەرموودەى نوپژ نارەوانەكە. لاى كەمى كورنووش ئەوھىيە كە ھەندى لە تەويلى بەرووتى دانى لەسەر جيگەى نوپژەكەى، بە شيوھىيەكى وا كە پي

بگوتري کورنووش. پيوسته که قوورسي سهری بگات، به شوین
 کوورنووشه کهی، به جوړی نه گهر لوکه له کورنووش گاکه يدابی
 به ستریته وهو په ستانی پیوه دیاربئی، پیغه مبه (مرويه خوا له سهره)
 دمه رموی: کاتی کورنووش ده بهی ته ویلت له سهر زهویه که گیرکه،
 نابی وهک مهل دهنوک له زهوی بدهیت به ناوی کورنووشه وه! (نیبو
 حه ببان له صه حیچی خویدا گیراویه ته وه). جا نه گهر له سهر لاجانگ یا
 له سهر لووتی، یا له سهر میژره کهی، یا له سهر چمکی فه قیانه کهی
 کورنووشی برد نه وه بهس نیه، له صه حیچی موسلیمدا دمه رموی:
 له بهر گهرمی و داخیی جهوو لی کورنووشگا له خزمهت حه زره تدا (مرويه
 خوا له سهره) سکالامان کرد، سا به شکوو چاریکمان بو بدوژیته وه به لام
 سکالای نه پرسین! بهیه قی نه مهی له م فهرموودیه پتر کردووه: که
 جهوو له گهرمه که نازاری ناوچه وانو له پمان نه دا، چاریکمان بکه. بو
 شوین ناوچاوانو شوین له پمان. رشته کهی ساخه. قسهی راستر نهومیه
 که پيوسته ههردوو بهری له پی و ههردوو نه ژنوی و ههردوو نووکی
 پیکانیسی دابنی له سهر زهوی، واته: بهشی له م نه دمانه له سهر
 زهویه که دابنی له دهست و پیدا عیرمت به بهری دهست و سنگی په نجهی
 پییه. خوشه ویست (مرويه خوا له سهره) دمه رموی: خودا فه رمانی پیکردووم
 که له سهر نه م حهوت نیسکه کورنووش بهم! له سهر ته ویل و لووت و،
 له سهر بهری ههردوو دهست و، له سهر ههردوو نه ژنوو، له سهر
 سهر په نجه کانی ههردوو پی! (نه م فهرموودیه په سهندی ههردوولایه)
 مهرجه له کاتی کورنووشدا قورسی سهری بخاته سهر جی
 کورنووشه کهی و پشت قنکی به سهر سهر و ملیدا بهر بکاته وه، چونکه

به‌رای کوری عازیب پاشلی خوئی به‌رزموه‌کردو فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر
(مرووده‌خواه له‌سهری) ناوه‌ها له‌سهر نه‌م شیوه‌یه کورنووشی ده‌برد. (نه‌بو
داوودو نه‌سائی و نیبنو حه‌ببان گیراویانه‌ته‌وه. نیبنو حه‌ببان به
فهرمووده‌یه‌کی دروستو ساخی داناوه) جا نه‌گهر که‌سێ ته‌ویلی زامدار
بوو، به‌م‌ندیلی پیچ‌راوو، وه له‌سهر نه‌و م‌ندیله کورنووشی برد
نه‌وه‌ی به‌سمو گردنه‌وه‌ی له‌سهر نیه، چونکه له شوینی که‌سێ به‌هیما
کورنووش ببا دووباره‌گردنه‌وه‌ی له‌سهر نه‌بی نه‌م باشتر له‌ سهری نیه.
نه‌گهر نه‌یتوانی کورنووش ببا به‌سهری ئامازه‌ی بو بکا، نه‌گهر
به‌سهریش نه‌یتوانی به‌ تروکانی چاو، به‌پیی فهرمووده‌ی: کاتی فهرمانم
پیکردن به‌کردنی گاری چه‌نده‌ی بو‌تان ده‌لوئ له‌وکاره نه‌نجامی بدن!

(۱۱) بنیاتی یازده‌ه‌م: دانیشتنی نیوانی دوو کورنووشه‌کان،
به‌ره‌نگی له‌شی له‌جم و جووڵ بکه‌وئ، به‌ نویژ نار‌ه‌وانه‌که‌ی فهرموو:
ئینجا سهر به‌رز که‌روه تا قنج داده‌نیشیت، ئینجا دیسانه‌وه
کورنووشیکی تری وه‌ک کورنووشی یه‌که‌م به‌روه ئیتر نویژه‌که‌ت تاسهر
به‌م شیوه‌یه بکه (شه‌یخان) له‌ سه‌حیحه‌یندا ده‌فهرموئ: پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه
له‌سهری): ده‌ستووری وا بوو که‌ سهری له‌ کورنووشی یه‌که‌م هه‌ل ده‌ب‌ری
هه‌تا ریک دانه‌نیشتایه کورنووشی دووه‌می نه‌ده‌برد.

(۱۲) بنیاتی ده‌ه‌وه‌ه‌ه‌م: نارام بوونی نیوانی دوو کورنووشه‌کانه
به‌پیی فهرمووده‌ی نویژ نار‌ه‌وانه‌که‌: نه‌وجا سهرت له‌ کورنووش
هه‌ل‌رمو که‌ به‌ دانیشتنه‌وه له‌شت له‌جم و جووڵ که‌وتو ئه‌ندامه‌کانت
نارام بوونه‌وه ئه‌وسا کورنووشی دووه‌م به‌.

الصلوات الطيبات لله، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته. السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين. أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله (شافعی و موسلیم و نهبو داوود و نهسائی گپراویانه تهوه) شافعی دمهرموی: چند فهرموودهیهکی جیاچیا له بارهی ته حیاتهوه ریوایمت کراوه، من نه مهیانم له لاپهسه ندره، چونکه ته ووترینیا نه. حافیظ دمهرموی: له شافعی پرسیارکرا هوئی چیه ته حیاته که ی نیبنو عه بیاس هه ل دمبژیړی؟ فهرمووی: چونکه گوشادو فرموانه و خویشم به رشته یه کی دروست بیستوومه هه تا سهر نیبنو عه بیاس، له بهر نه وه به لاهه وه داگرترو گوته که ی له هینه کانی تر زیاتره، هر له بهر نه وه په سهندم کردووه، به لام سهرکونه ی که سیش ناکه م نه گهر گوته یه کی تری ته حیات په سهند بکا، له گوته دروسته کانی. لای ههره ته و او ی ته حیات نه وه: که له م نه نندازمیه ی باس کرا نه مه پتر بکا: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم، انك حميد مجيد) به لکه ی پیو یستبوونی سه لا و اتدانی ش له سهر پیغه مبه ر (مرووده خوا ده) له سهر بې: نه م فهرمووده یه یه: له پیغه مبه ر (مرووده خوا ده له سهر بې) پرسیار کرا: کاتی نویژ ده که ی ن له ناو ته حیات دا چو ن چو نی سه لا و اتت له سهر بده ی ن؟ فهرمووی: بلین: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد) (شه یخان) نه گهر توانای ته حیات ی نه بوو ته رجه مه ی ده کا به زمانیک ی تر.

سوننمت. خوای گه وره دمفهرموی: {وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا - سورة المائدة - ۵۸/۵} واته: (کاتی ئیوه موسولمانان بانگ دهکن که بین بۆ نویژکردن نهوان نهو نویژه، یا نهو بانگدانئ ئیوهیه دهکن بهگالتنهو مهزاق) پیغه مبه ریش (مرووده خواه له سه ربی) دمفهرموی: کاتی نویژ دهبی با یه کیکتان بانگتان بۆ بدا، وه کیستان گهورمتر بوو با نهو بهرنویژیتان بۆ بکا، (شه یخان) له گیرانه وهیه کا: من و هاوړپیه کم چووین بۆ خزمه تی حه زرمت (مرووده خواه له سه ربی) کاتی ویستمان له خزمه تی بگهړپینه وه، پی فهرمووین: کاتی که نویژ دهبی بانگ بدن، له پاشا قامهت بکهن.

وهکی تریش بیشک بۆ نویژی فهرزی جه ماعه تی پیاوان بانگ سونه ته، بۆ تاکیش که به ته نیا نویژ بکا بانگدان سونه ته، گوتراویشته: که سونه ته نیه بۆی، چونکه ناگادارکردنه وه له نارادا نیه. به لام قسه ی راست نه وهیه که بانگ بۆ ته نیایش سونه ته چونکه پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربی): به نهو سه عیدی خودی فهرموو: ده تبینم که تۆ حه زت له مالآتو مه رداری و ده شته، جا هه رکاتی له ناو مه رو مالآت ه که تا بوویت و بانگتدا، یا لهو ده شته بوویت و بانگتدا، ته واو ده نگ له بانگه که هه لپره، چونکه هه رچی له قه ری ده نگ ی بانگ ده ردابی و گوئی لیبی، جنۆکه بی، مرؤفبی، شیتی تربی، له رۆژی قیامه تدا نهو شایه تییه ی. بۆ نه دا (شه یخان). سونه ته بانگو قامه ت به راوه ستانه وه بن، سونه ته روو به قیبله بن، سونه ته باگدرو قامه تکه ر ده سنویژیان هه بی و له شیان پاک بی و بانگدرو ده نگ ی خوشبی و ده نگ به رز بی و به دادبی، نه گه ر پیو یستیش بوو بانگه که له سه ر شوینیکی به رز بی، یا له سه ربانی

مرگه وتبئ، وه له جارى يه كه مى (حى على الصلاة) دا به سهر لابتكه وه به لای راستا، وه له جارى دووهدا بگه پیته وه بۆ سهر ومزعى خۆى، وه له جارى يه كه مى (حى على الفلاح) دا به سهر نهك به سينگ، لابتكه وه به لای چهپا، وه له جارى دووهدا بگه پیته وه بۆ سهر ومزعى خۆى. سوننه ته دهنگ ته واو له بانگ هه لپړ، با ته نيا ههر خوشى بئ، له بهر فهرموو ده كهى نه بو سه عیدی خودرى.

مه رجه نهو كه سهى كه بانگو قامهت ده خوینى موسولمان بئ، مه رجه بانگدر فامیده بئ و خاوهن ته ميزو هوش بئ و نیرینه بئ. له بهر نه وهى بانگدان به ساروه به سهرنج و ته ماشای بانگدر وه پيوستى به فهرمانى پینويز نيه به لام قامهت كردن به ساروه به فهرمانى پيشنويز وه، له بهر نه وهى ده بئ له سهر فهرمانى نهو بئ.

٦٠ له سه ره تا وه هوى دامه زراندى بانگو قامهت چى بوو؟

عه بدوللاى كورى زميد فهرمووى: كاتى پيغه مبه ر (مرومه خواه له سه ربه): فهرمانى فهرموو كه ناقوسى دروست بكرى، هه تا لى بدن بۆ نه وهى خه لكه كه كۆببنه وه بۆ نويزى جه ماعهت، له خهوما پياويكم بينى زمنگيكي گه وهى پيپوو پيم گوت: نهى بهندهى خودا! نيا نه م زمنگه ده فرۆش؟ گوتى: بۆ چيه؟ گوتم: بانگه وازى پيدمكهين بۆ كۆبوننه وه بۆ نويز. گوتى: نهى بۆ شتيكت پينيشان نه ده م كه له وه باشربئ؟ گوتم: ئادهى بفهرموو، فهرمووى: له باتى نه وه ده ئيت: (الله اكبر الله اكبر، الله

أكبر الله أكبر. أشهد أن لا إله إلا الله. أشهد أن لا إله إلا الله. أشهد
أن محمدا رسول الله أشهد أن محمدا رسول الله حي على الصلاة
حي على الصلاة. حي على الفلاح حي على الفلاح. الله أكبر الله
أكبر. لا إله إلا الله) نينجا پیاوہ کہہ مے دوور کہوتہ وہو نہوجا
فہرمووی: بوقامہتی نوپڑیش بلئی: (اللہ اکبر اللہ اکبر، أشهد أن لا إله
إلا الله، أشهد أن محمدا رسول الله، حي على الصلاة، حي على
الفلاح، قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة، الله أكبر الله أكبر، لا
إله إلا الله).

جا که رۆژم لیبوووهووه چوو مه خزمهتی جه زرمته و نه مه خه و مه
عه رزی کرد، فهرمووی: خوا یاربی نه مه خه و نیکی راست و دروسته
دمه له سه له گه ل بیلا، نه و می له مه خه و نه دا دیوته پی رهوان بکه و پی
بلی، با بانگی پی بدا، چونکه نه و دمنگی له تو زولا لته را.

نیتز منیش لهگهڵ بیلاندا ههڵسام و شه به وشه بۆیم رم کردمووه و نهویش په کهم بانگیدا، عومهر له مالهوه گوێی له م بانگه دهبی، به په نه دمرده چی و پۆشاکه کهی به کیش کردو هات و هه رمووی: نهی پیغه مبهری خودا! بهو که سه که تۆی کردووه به پیغه مبهری راست و دروست، منیش وهک نهو نهو نه م خه ونه م دیوه. پیغه مبهر (مرووه خوا له سه ربه) هه رمووی: دهی سوپاس بۆ خوا (نه حمه د گیراویه ته وه) ته رجیع و ته ئویب سونه تن، ته رجیع نه و مبه بانگه دهر له پیش نه و م دا که به دهنگی بهر ز دوو وشه ی شه هادمت بلی، له زیر لیه و مه به په نامه کی نه م دوو وشه یه بلی، نه و جا به دهنگی بهر ز بیان لیت. ته ئویبیش نه و م یه: له

بانگی به یانیدا، بانگدر له پاش (حی علی الفلاح) دوو جار بلئی:
 (الصلاة خير من النوم) نهم دووه سوننه تن به پئی فهرمووده که ی نه بو
 مه خذووره، که دمفهرموئی: پیغهمبهر {مروود خواه له سهر بئ} بانگی فیترکردم
 نۆزده وشه بوو.. تا نهوئی که دمفهرموئی: نه گهر بۆ نوئیژی به یانی بانگت
 دهدا بشئی: (الصلاة خير من النوم الصلاة خير من النوم) نوئیژ له
 خه و باشره، نوئیژ له خه و باشره. (موسلیم و نه بو داوودو تیرمیذی و
 نه سانی گپراویانه ته وه. تیرمیذی دمفهرموئی: فهرمووده که ی جوانی
 دروسته). سوننه ته بۆ نه و که سه ی که گوئی له بانگو قامهت بئ،
 نه وه ی نه وان ده یلین نه میش بیلئی، بیجگه له ههر دوو گوته ی (حی علی
 الصلاة) و (حی علی الفلاح) له مانا بلئی: (لا حول ولا قوة الا بالله)
 بیجگه له وه لامی (الصلاة خير من النوم) لیژدها بلئی: (صدق و بررت
 و بالحق نطق) بیجگه له وه لامی (قد قامت الصلاة) لیژدها بلئی:
 (اقامها الله و ادمها وجعلني من صالحی اهلها). به لگه ی نه مانه نهم
 فهرمووده یاننه: کاتئ بیلال {رمزاه خواه لیبه} ده یفه رموو: (قد قامت
 الصلاة) پیغهمبهر {مروود خواه له سهر بئ} ده یفه رموو: (اقامها الله و ادمها)
 عومهریش {رمزاه خواه لیبه} فهرمووی: پیغهمبهر {مروود خواه له سهر بئ} فهرمووی:
 کاتئ بانگدر گوتی: (الله اکبر الله اکبر) که سیکیش له ئیوه بلئی: (الله
 اکبر الله اکبر)، وه کاتئ نه و گوتی (اشهد ان لا اله الا الله)، نه ویش
 بلئی: (اشهد ان لا اله الا الله)، وه کاتئ نه و گوتی: (اشهد ان محمدا
 رسول الله) نه ویش بلئی: (لا حول ولا قوة الا بالله)، و مکاتئ نه و
 گوتی: (حی علی الفلاح)، نه ویش بلئی: (اشهد ان محمد رسول الله) وه

کاتئ نهو گوتئ: (حی علی الصلاه) نهویش بئئ: (لا حول ولا قوة الا بالله) ومکاتئ نهو گوتئ (الله اکبر الله اکبر)، نهویش بئئ: (الله اکبر الله اکبر) ومکاتئ نهو گوتئ (لا اله الا الله) نهویش بئئ (لا اله الا الله) وه نهو گوتئ وه لامانهی له دلهوهبئ و بؤ رمزای خوابئ، نهوه نهو کهسه دهچئته بههشت (موسلم گئراویهتهوه) سوننهته ومقفهو وهستان بهزهنهی رئ، لهکاتئ گوتئ ههموو (الله اکبر) یکا، چونکه دمفهرموئ (مرووده خواه لهسهرئ): نهی بیلال! که بانگ دمدیت لهسهرهخؤ، بهشینهی بانگ بدهو پهلهی لئ مهکه بهلام قامهت به گورجی تئ پهپئنه: (یا بلال اذا اذنت فترسل في اذانك واذا اقامت فاحذر) له شهرحی تیرمیزیدا موحه ممدی کورئ عهبدوره حمان دمفهرموئ: نهو فهرموودهیه بهلگهی نهوهیه که بانگدر ههموو وشهئ له وشهکانی بانگ بهسهریه کهوه بهیهک ههناسه دهئئ. سوننهته بؤ بانگدرو قامهتکمر لهپاش بانگو قامهته کهوه سهلاوات لهسهر پیغه مبر بدنو نزا ناسارومکه بخوئنن، بئئئ: (اللهم صل وسلم وبارک علی النبی الکریم وآله. اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت سيدنا محمداً الوسيلة والفضيلة والدرجة الرفیعة وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته انک لا تخلف الميعاد).

عهبدوللای کورئ عهر دمفهرموئ: له خوشه ویستم بیت دهیفرموو (مرووده خواه لهسهرئ): کاتئ گوئتان له بانگ دمبئ، بانگدر چ دهئئ ئیوهیش نهوه بئئنهوه، لهپاشا سهلاوات له دیاری من بدن، چونکه نهوهی یهک سهلاوات لهسهر من بدا خودای گهوره له باتئ نهوه ده

رحمەت دەرپژئی بەسەریدا، لەپاش ئەومیش داوای پایای (الوسیلە) م لە
خودا بۆ بکەن، کە یەکیکە لە پایە ھەربەر زەگانی بەھەشت، دانراوە بۆ
بەندەییەکی باش لە بەندە ھەرە باشەگانی خودا، وە بۆ ئەو بەندەییە
نەبێ بۆ کەسی تر دەست نادا، وە من ئومێد دەکەم و ھیوام ھەیە کە
خۆم ئەو بەندەییە بم، جا ئەومیش بزانی ئەو کەسە کە داوای ئەم
پایەیی ئەلوسیلەییە لە خودا بۆ من بکا ئیتر تکاو شەفاعەتی منیش
بۆ ئەو سەردەگرێ (موسلیم) لە جابیرەو (زەزاد خواھ لیبە) خۆشەوێست
(مروودە خواھ لەسەربە) دەرەرموئ: ھەرکەسێ لە پاش بیستنی بانگ بلی: (اللهم
رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمدا الوسيلة
والفضيلة وابعثه مقاما محمدا الذي وعده) ھەرکەسێ لەو کاتەدا
ئەمە بلی لە روژی قیامەتا تکاى من بۆ ئەو قەبوول دەبێ. (بوخاری).

وہ سوننەتە لەنیوان بانگ و قامەتدا ھەموو کەسێ نزای باش بکا بۆ
ئیشی دین و دنیاى خوێ و موسوڵمانان. چونکە پیغەمبەر (مروودە خواھ لەسەربە)
دەرەرموئ: نزا لە نیوانی بانگ و قامەتدا رەت نابێتەو. (ئەبو داوود و
نەسانی و تیرمیزی گێراویانەتەو) تیرمیزی دەرەرموئ: ھەرموودەییەکی
جووانی دروستە، ئەمەیشی ئی پتر کردوو: گوتیان: قوربان! جی نزایی
باشە تا بیلێین؟ ھەرمووی: لە خودا داوای عەفو و عافییت و ناسوودەیی
دین و دنیا بکەن و داوای لیبوردنی تاوان و لەشی ساغی لیبکەن!.

٦١) باسی ئەو شتانهی که لەناو نوێژدا سوننه‌تن و پێیان ده‌گوتری (ئەبعض) واتە: گرنگه سوننه‌ته‌کان:

ئەو شتانهی که لەناو نوێژدا سوننه‌تن :-

یه‌که‌م: ته‌حیاتی یه‌که‌م، به‌پێی ئەم فەرمووده‌یه که عه‌بدوڵلای کوری مالیکی کوری بوجهینه ده‌یگیرێته‌وه، ده‌فه‌رموی: له نوێژی نیوهرۆدا ته‌حیاتی یه‌که‌می نه‌خویندو هه‌ڵسایه‌وه، به‌لام کاتی نوێژه‌که‌ی ته‌واو کرد دوو کورنووشی هه‌ڵی برد. (شه‌یخان). دیاره نه‌گهر ته‌حیاتی یه‌که‌م فهرز بوايه ته‌رکی نه‌ده‌کردو بۆی ده‌گه‌رايه‌وه، که‌واته: نه‌وه به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه که سوننه‌ته، بۆ ته‌حیات هه‌رچۆن دابنیشی ده‌بی، به‌لام له ته‌حیاتی یه‌که‌ما ئیفتیراش سوننه‌ته، که نه‌وه‌یه پێی چه‌پی له‌ژێر خۆیا راده‌خاو پێی راستی هه‌ڵ ده‌نی و سه‌ره‌به‌نجه‌کانی پێی راستی ده‌کاته رووگه‌و له‌سه‌ر قاپه‌ ره‌فه‌ڵه‌ی پێی چه‌پی و سه‌ره‌به‌نجه‌کانی پێی راستی داده‌نیشیت. له ته‌حیاتی دواپیشدا ته‌وه‌رروک سوننه‌ته، که وه‌کوو ئیفتیراش وایه، به‌لام نه‌وه‌نده هه‌یه له‌مدا پێی چه‌پی له ژێر خۆیه‌وه له‌لای راستیه‌وه دهرده‌کاو لاقنگی ده‌لکینێ به‌ زه‌وییه‌که‌وه (له نه‌صله‌که‌دا ته‌وه‌رروک فه‌رامۆش کرابوو، نازانم بۆ. (وه‌رگی‌).

دووه‌م: قونووت خویندنه له‌پاش راستبوونه‌وه له چه‌مینه‌وه‌ی رکاتی دووه‌می نوێژی به‌یانی، هه‌روا له نوێژی وه‌تردا له نیوه‌ی دووه‌می ره‌مه‌زанда. به‌لگه‌ی قونووتی به‌یانی ئەم فەرمووده‌یه‌ی ئەهه‌سه

دەفەر مەوئ: پێغەمبەر (مەروومە خواوە لەسەربە) تا لە دنیا دەرچوو هەمیشە لە نوێژی بەیانیدا قونووتی دەخویند. (ئیمامی ئەحمەد و کەسانی تری ش گیراویانەتەوه). ئیبنو سەلاح دەفەر مەوئ: پێر لە کەسێ لە حوفاظی حەدیث بڕیاری دروستیی ئەم فەرموودەیان داوه. یەكێ لەوانە حاکم و بەیەهقی و بەلخییە. بەیەهقی دەفەر مەوئ: کارکردن بە گوێزە ئەم فەرموودەییە لە جوار جێنشینە کەوه وەرگیراوه، واتە: لە خولەفای ئەربەعهوه، بەلگە ئەوەی ش کە قونووت لەپاش سەر بەرزکردنەوهیە لە چەمینەوهی رکاتی دووم فەرموودە کە (شەپخەین و ئەبو داوود) کە دەفەر مەوئ: پێغەمبەر (مەروومە خواوە لەسەربە): لە نوێژی بەیانیدا لە رکاتی دوومدا، لەپاش (ربنا ولك الحمد) هە دەیفەر موو: (اللهم انج الولید...) تا کوژایی فەرموودە کە، کە پوختەو پالفتە کە ئەمەییە: لە داستانە کە شەهیدەکانی بیری مەعوونەدا، پێغەمبەر (مەروومە خواوە لەسەربە) لە نوێژی بەیانیدا لەپاش هەڵسانەوه لە چەمینەوهی رکاتی دووم، قونووتی دەخویند، حەدیسێکی ش لە موستەدرەکی حامکدا هەییە، موغنی موحتاج نەقلی کردووه ئەویش دەفەر لەسەر ئەمە^(۱).

(۱) لیژەدا (کفاية الاخيار) و (الفقه السير) کە چونیەکن. بەلام هەر دوو ئەصلە کە شەلەژان، بەدیتی تاج الاصول و شەرحی صحیحی موسلیم و موغنی موحتاج و عومدەتول قاری شەرحی صحیحی بوخاری راستم کردووه، ئەصلەکان ئاوایه: (وكون القنوت في الركعة الثانية فلما رآه البخاري في صحيحه، وكونه بعد رفع الرأس من الركوع فلما رآه الشيخان عن أبي هريرة (رضي الله عن) أن رسول الله (صلى الله عليه وسلم): لما قننت في قصة قتلى بنر معونة قننت بعد الركوع فقسنا عليه قنوت

سوننه‌تی قونووت به هه‌موو نزاو پارانه‌وو و هسپدانه‌وی خوی
که‌وره ده‌بی، ته‌نانه‌ت به خویندنی ئایه‌تیکیش که نزاو و هسپدانه‌وی
خوی تیادابی، به نیازی قونووت، سوننه‌ته‌که به نه‌وه‌نده‌میش دپته جی،
به‌لام له‌سەر شیوه بیستراوه‌که‌ی خوی باش‌تره. یه‌کئ له نزا بیستراوه‌گانی
نه‌مه‌یه: (اللهم اهدنی فیمن هدیت وعافنی فیمن عافیت، وتولنی
فیمن تولیت وبارک لی فیما اعطیت وقنی شر ما قضیت فانک
تقضى ولا یقضی علیک وانه لا یذل من والیت تبارکت ربنا
وتعالیت). (ئه‌بو داود و تیرمیذی و نه‌سائی و که‌سانی تریش به
رشته‌یه‌کی راست و دروست گێڕاویانه‌ته‌وه) رافیعی ده‌فه‌رموی: له پیش

(الصبح؟! جارئ حیدتی وا بلم له‌فظه له‌ صحیح‌ه‌یندا نیه، ئهم جزره ریوایته
نهریوایت له له‌فظه نه به مه‌عنایه، نه موودره‌جه، نه نه‌قل به ته‌صرووفه، حدیپ وا
ریوایت ناکرئ. ده‌لئ له داستانه‌که‌دا، که یه‌کئ له ریوایته‌کانی، ئهو حدیسی
شه‌یخ‌ه‌یین و ئهو داوده که من استشهادم پینی کرد به‌لگهی ئهم دوو کاره‌ی تیادایه.
گهرچی له صحیح‌ه‌یندا ریوایته‌ی هه‌یه له نه‌نه‌سه‌وه، له‌سەر ئهو که جاران پیغه‌مه‌به‌ر
(دروود واه له‌سه‌روبه‌) له پیش به‌رزوه‌بوون له روکوع قونووتی ده‌خویند، به‌لام به‌یه‌قه‌ی
ده‌فه‌رموی: که‌سانی که گێڕاویانه‌ته‌وه قونووت له‌پاش به‌رزبوونه‌وه به ژماره زۆرترو به
حیفظ به حیفظ‌ترن، که‌واته‌قسئ ئه‌وان له پیش‌تره (له صحیح‌ی موسلیما ده‌فه‌رموی:
عاصیم فه‌رموی: له نه‌نه‌سم پرسی: قونووت له پیش روکووعدا یه‌ یا له‌پاش روکووع؟
به‌لام ده‌قی ئه‌سه‌له‌که که ده‌لئ: (یقنت قبل الرفع من الركوع) ئیهامی ئهو ده‌کا، که
قونووت له‌ناو روکووعدا بخوینرئ، وا ده‌زانم لی‌تره‌دا وشئ (الرفع) موقه‌مه‌ گهرچی ئهم
رسته‌یه له (کفاية الاخيار) یشدا هه‌یه، هه‌رچۆنێ ئالۆزه و ئه‌نجامی که‌مه‌تر خه‌میه‌یه.

- وه‌رگێڕ -

رستهی (تبارکت ربنا وتعالیت) دوه، زاناگان ئهم رستهیان پتر کردووه:
 (ولا یعز من عادیت) له گیرانه ودهیهکی بهیهه قیدا له پاش رستهی
 (تبارکت ربنا وتعالیت) دوه ئهمهیش ههیه: (فلک الحمد علی
 ما قضیت استغفرک و اتوب الیک). بۆ پېشنوئیز سوننه ته به له فزی
 کۆمه ل قونووته که ی بخوینن، به لکوو ناپه سه نده که نزا که ی هه ر بۆ
 خو ی بی، به پئی فهرمووده که ی پیغه مبه ر (مرومه خوا له سه ربه) که ده فهرموئ:
 هه ر که سی به رنوئیز بۆ کۆمه لئ بکا و نزا ی باش به س بۆ خو ی بکا و بۆ
 ئه وانی نه کا، نه گه ر وایکا به راستی ناپاکییان لیده کا. (ئهبو داوودو
 تیرمیذی گیراویانه ته ووه تیرمیذی به جوانی داناوه). سوننه تیشه
 پېشنوئیزو پاشنوئیزو. قونووت خوین ده ست به رز بکه نه وه، تا گو تای
 قونووت، به لام ده ست هیان به ده موچاودا سوننه ت نیه، چونکه
 چه سپاو (ثابت) نیه، ئهمه فهرمایشتی بهیهه قیه. به بی راجیای
 مسته یان به سه ر سگدا سوننه ت نیه، به لکوو کۆمه لئ زانا به ده ق
 ده فهرموون: شتی وا ناپه سه نده، ئهمهیش له (الرضه) دا وا ده فهرموئ:
 به لکه ی قونووتی وهتری نیوهی دووه می ره مه زان، تیرمیذی له نیما می
 علیه وه، ئهبو داوود له ئوبیه ی کوری که عبه وه گیراویانه ته وه.

٦٢) نهم شتانه‌یش له‌ناو نویژدا سوننه‌تن و پیسان ده‌گوتړی (هه‌یئات) واته: سوننه‌ته سووک‌له‌کان:

نهم سوننه‌تانه پازدمن، به‌گورنووشی هه‌له پړناگریڼه‌وه، واته که
فهوتان به‌سه‌جده‌ی سه‌هوو جه‌بر ناگریڼه‌وه.

یه‌که‌م: ده‌ست به‌رزکردنه‌وه‌یه له‌م کاتانه‌دا: له‌کاتی (الله اکبر) ی
نویژدابه‌ستنداو، له‌کاتی دانه‌وینه‌وه بو‌چه‌مینه‌وهو، له‌کاتی
سه‌ربه‌رزکردنه‌وه له‌چه‌مینه‌وهو، له‌کاتی هه‌لسانه‌وه له‌پاش ته‌حیاتی
یه‌که‌م، له‌سه‌ر نهم شیوه‌یه: هه‌ردوو ده‌ستی به‌رووتی و به‌گراوه‌یی و
له‌گه‌ل که‌می بلاوی په‌نجه‌کانی به‌رزده‌کاته‌وه هه‌تا سه‌ری په‌نجه‌کانی
ده‌کاته‌ریکی لای ژوورووی گوئی و، ناو له‌په‌کانی ده‌گه‌نه‌ناستی هه‌ردوو
سه‌رشانه‌کانی. ئیتر بو‌نهمه‌وه‌ک یه‌که. که‌به‌پیوه‌نویژبکا، یا به‌
دانیشتنه‌وه، یا به‌راکشانه‌وه. وه‌نویژه‌که‌فه‌رز بی‌یا سوننه‌ت، وه‌
نویژکه‌ره‌که‌پیاو بی‌یا ژن، پی‌شنویژ بی‌یا پاشنویژ نهمانه‌یش سوننه‌تن
به‌پیی فهرمووده‌که‌ی نیبنو عومه‌ر، که‌ده‌فه‌رموی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروید) خواه
له‌سه‌به‌ت: به‌گوتنی (الله اکبر) نویژی دادمه‌ست، وه‌له‌کاتی نه‌للا‌هو
نه‌که‌به‌رکردندا هه‌ر دوو ده‌ستی، تا به‌را به‌ر هه‌ردوو سه‌رشانی
به‌رزده‌گرموه، وه‌کاتی ده‌چوو بو‌روکووع نه‌للا‌هو نه‌که‌به‌ری ده‌کردو
دیسان به‌و چه‌شنه‌هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز ده‌گرموه، وه‌کاتی له‌
چه‌مینه‌وه هه‌ل ده‌سایه‌وه ده‌یفه‌رموو: (سمع الله لمن حمده) وه‌له‌م
کاته‌یشدا به‌و چه‌شنه‌هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز ده‌گرموه تا ناستی هه‌ردوو

سهرشانی، ټینجا دمېضهرموو: (ربنا ولك الحمد). له گیرانه وده یه کا: ههرومه ها هه مان چه شن هه ردو ددستی بهرز دمکردموه له وکاته دا که دوو رکاتی ته واو دمکړدو هه ل دسایه وه بو رکاتی سییم، به لام له کاتی کوړنووشداو له و کاته دا که سهری له کوړنووش هه ل ددېری ددستی بهرز نه دمکړدوه (ش/د/ت/ن - بوخاری و موسلیم و نه بو داوودو تیرمیزی و نه سانی گیراویانه ته وه).

دووم: به ددستی راستی مووچی ددستی چه پی بگری، قوبه یصه ی کوری هه لیب له باوکیه وه دمفهرموئ: جاران پیغه مبه ر (درویده خواه له سهر به) کاتی بهرنویزی بو دمکړدین، به ددستی راستی مووچی ددستی چه پی خوی دمکړت. (تیرمیزی) پیغه مبه ریش (درویده خواه له سهر به) دمفهرموئ: یه کیکه له رهفتاره بهرزه کانی پیغه مبه ران که له ناو نویژدا به ددستی راست مووچی ددستی چه پ بگری (شه یخان و نه سانی و حاکم). دست دانان له خوارو ناوکه وه، یا له سهروویه وه، چونیه که، چونکه نه م دوو جوړه له هارپیانی پیغه مبه روه ریوایه ت گراوه، عه لی (دراه خواه له به) دمفهرموئ: سوننه ته له نویژدا، له کاتی راوه ستانا، ددستی راست له سهر ددستی چه پ له خوار ناوکه وه دابنری. (نه بو داوودو نه حمده و ټیبنو نه بی شه یبه). تیرمیزیش دمفهرموئ: هه ندی و به باش دمرانن که دهسته کانی له ژوور ناوکیه وه دابن، هه ندیکیش و به باش دمرانن که له خوار ناوکیه وه دایان بنی، هه موو نه مانه به لایانه وه مه ودا ی گوشاده. واشیلی کوری حوجریش دمفهرموئ: له گه ل پیغه مبه ردا به جه ماعت نویژم کرد، ددستی راستی له سهر ددستی چه پی دانا، له سهر سینگی. (ټیبنو خوزمیه له سه حیه که یداو، نه بو داوودو نه سانی

گیراویانه ته وه) نه مه گفته ی نه سانیه: نه و جا دهستی راستی له سه ر
پشتی دهستی چه پی، له ناستی موجی باسکی خو ی دانا.

سییه م: نزای سه رته ی نو یژ، که بریتیه له مه: نو یژ که ره پاش
نه لّاهو نه کبه ری نو یژ دابه ستن بلّی: (وجهت وجهی للذی فطر
السموات والارض حیفا مسلما وما انا من المشرکین. إن
صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین، لا شریک له
بذلک امرت وانا من المسلمین) (موسلیم) له گیرانه وه یه کا: علی
{ره زاه خواه لیه نه} فه رمو ی: پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه رب نه} که هه لده سا بو نو یژ
له پیشا نه لّاهو نه کبه ری نو یژ داستنی ده کرد، ئینجا یه کسه ر ده یفه رموو
(وجهت وجهی) هه تا کو تای (م/د/ت/ن)^(۱)، نه گه ره به قهستی، یا
له بیری نه بوو، نزای سه رته ی نه خو یندو اعوذو بیلای کرد مافی نه وه ی
نابی که بگه ریته وه بو ی، چونکه گاتی به سه رچوو. نه بو هوره یر هیش
{ره زاه خواه لیه نه} ده فه رمو ی: عاده تی پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه رب نه} وابه وو، له
دوای نه لّاهو نه کبه ری نو یژ دابه ستن، له پیش خو یندنی فاتح ادا
ئیس تیکی ده کر، گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا! به باوک و دایکمه وه
به قور بانتم له م ئیسته دا چی ده خو ینی به نه ینی؟ فه رمو ی: ده لیم:-
(اللهم باعد بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق والمغرب،
اللهم نقنی من خطایای کما نقنی الثوب الابيض من الدنس، اللهم

(۱) زور به ی نه م ویردو نزایانه ی ناو نو یژم له به رگی یه که می تاجول نوصولدا کردوه
به کوردی، نه گه ره نه م ترجمه مانه رژی له رژیان لیره یش بنوسرین کارنکی پیژده.

اغسلنی من خطایای بالثلج والماء والبرد (شهیخان/د/ن) عومه ریش
(روژاه خواہ لہ پاش) دہفہ رموی: یاسای پیغہ مہر (مروودہ خواہ لہ سہ ربہ) وابوو لہ پاش
نہ لآھو نہ کبہری نو یژدابہ ستن دہیفہ رموو: (سبحانک اللہم وبحمدک
وتبارک اسمک وتعالی جددک ولا الہ غیرک) (موسلیم و دارہ قوطنی
گیراویانہ تہوہ).

چوارہم: لہ ہہیثائی نو یژ - نہ عوذوبیللا کردنہ، چونکہ خوا
دہفہ رموی: {فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ -
سورة النحل - ۹۸/۱۶} واتہ: کاتی دہست نہ کہیت بہ قورٹانخویندن
بلی: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم - پنا دہگرم بہ خودا لہ
شہری شہیتانی دوور لہ رھمہت).

جوبہیری کوری موطعیم دہفہ رموی: حہزرت (مروودہ خواہ لہ سہ ربہ) کہ
دہستی دہکرد بہ نو یژ لہ سہرہ تاوہ سی جار دہیفہ رموو: (اللہ اکبر
کبیرا والحمد للہ کثیرا وسبحان اللہ بکیرہ واصیلا) نہو جا دہیشی
فہرموو: (اللہم انی اعوذ بک من الشیطان الرجیم من ہمزہ ونفخہ
ونفثہ) نہی خواہ! پنادہگرم بہ تو لہ شہری شہیتانی بہ شہراو لہ
رھمہتی خودا، لہ خوئی، لہ دہست لیوہ شانندی، لہ پشہ پسی شاعر
گوتنی، لہ فہرہ کردنی. شافیعی (روژاہ خواہ لہ پاش) دہفہ رموی:
اعوذوبیللا کردن بہ گشت گو تہیی دہبی، کہ پناگرتن بہ خودای تیابی.
باشتر نہوہیہ کہ بلی: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم) نیبنو لونذیر
دہفہ رموی: لہ پیغہ مہرہوہ ہاتووہ، کہ لہ پیش قورٹانخویندن
دہیفہ رموو: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم) بو قورٹانخویندن

هموو رکاتی (اعوذ بالله) کردن سوننه‌ته، چونکه هموو دوو قورئانخویندن، به‌هوی چه‌مینه‌وهو شتی تره‌وه، له‌یه‌کتری داده‌برپن و لیک تهرازان (فصل) ده‌که‌ویته‌نوینان. گوتراویشه: که تایبه‌ته به رکاتی یه‌که‌مه‌وه.

پینجه‌م: به ده‌نگی به‌رزخویندن له شوینی خویداو به ده‌نگی نزم خویندن له شوینی خویدا، پی‌شنویژ له‌م نوینانه‌دا قورئان به ده‌نگی به‌رز ده‌خوینن، له به‌یانی و هه‌ینی و هه‌ردوو جه‌زنه‌کان و ته‌راویح و وه‌تری ره‌مه‌زاندا، هه‌روا له رکاتی یه‌که‌م و دوو‌می شیوان و خه‌وتناندا، نه‌مه‌یش به‌کوی ده‌نگو به‌پنی یه‌کگرتن، نوین‌کهری ته‌نیایش له‌م نوینانه‌دا بوی هه‌یه به‌ده‌نگی به‌رز بخوینن، چونکه نه‌و وه‌ک پاشنوینژ فه‌رمانی پی‌کراوه به‌گوین‌اگرتن له پی‌زنوینژ، که‌واته وه‌زعی له وه‌زعی پی‌شنویژ ده‌چن، که‌واته بۆ نه‌میش سوننه‌ته که به‌ده‌نگی به‌رز بخوینن.

به‌لام پاشنوینژ - واته: مه‌ئمووم - له نوینژ ئاشکراو نه‌ینیدا هه‌ر به ده‌نگی نزم و به به‌نامه‌کی قورئان ده‌خوینن، چونکه نه‌م فه‌رمانی پی‌کراوه که گوی له قورئانخویندن پی‌شنویژ رابگری.

سوننه‌ته بی‌سمیلایش له نوینژ ئاشکرادا به ئاشکرا بخوینن، چونکه گپ‌رانه‌وه‌یه‌کی دروست هه‌یه له عه‌ل و ئیبنو عه‌بباس و ئیبنو عومهر و نه‌بو هورهره‌و عایشه‌وه (ره‌زه‌خوایان لینه‌) ده‌لئ: پی‌غه‌مبه‌ر (مروه‌ه) خواه له‌سه‌ربه‌) له نوینژ حازردا بی‌سمیلا به ده‌نگی به‌رز ده‌خویند، له موغنی‌دا ده‌فه‌رموی: له‌سه‌ر فه‌رمایشتی داره قوطنی فه‌رمووده‌یه‌کی ساخی دروست له نه‌سه‌وه هه‌یه ده‌فه‌رموی: نه‌نه‌س خوی بی‌سمیلا به

دمنګی بهرز دهخویندو، دهیښه رموو: هه تا بوم بکړی له نویژا چاو له پیڅه مېر دهکم، واته: نویژه کی دهکم به سهرمه شق بو چونیتی نویژی خوم (ومرگیر).

نه گهر که سی نویژی هه وتاوی گیرایه وه، له سهر نه م یاسایه به ناشکرا یا به په نامه کی دهخوینی: نه گهر هه وتاوی شهوی له شهوا دهگیرایه وه نه وه به ناشکرا دهخوینی، نه گهر نویژی هه وتاوی روژی له روژدا دهگیرایه وه به په نامه کی دهخوینی به لام نه گهر نویژی چووهی روژی له شهوا دهگیرایه وه، یا به پیچه وانه وه، نه وه همرمایشتی راستر نه وه په که بایه خو نیعتبار به کاتی گیرانه وه که په، که واته: نه گهر به روژ نویژی خه و تنانی گیرایه وه نه وه به نهینی دهخوینی، نه گهر به شهو نویژی نیوه روژی گیرایه وه به ناشکرا دهخوینی.

شاه شه: سوننه ته همرکه سی فاتیحای ته واکرد بللی (نامین) خوشه ویست (مرویده نوا له سهر به) دهه رموئ: کاتی پیشنویر دهلی: (غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) نیوش بللی: نامین، چونکه همرکه سی بوئی ری بکه وی له گهل فریشته کانا نامین بکا، خودا له گونا هی له وه پیشی دهووری. (شه یخان). هم پیشنویرو هم نویژخوینی ته نیا، له نویژی ناشکرا دا، منگی لی هه لده بری، له هه رمووده دهه رموئ: یاسای پیڅه مېر (مرویده نوا له سهر به) وا بوو، کاتی له خویندنی فاتیحا دهووه، به دمنګی بهرز دهیښه رموو: نامین. (داره قوطني به رشته په کی جوان گیرایه ته وه، نیبنو هه بان و حاکمیش به دروستیان داناوه، حاکم دهیښه رموئ: نه م هه رمووده په پلهی ساخو و دروستیه کی به پیی

مهرجی بوخاری و موسلیمه که بۆ فهرموودهی راست و دروستیان داناوه). ههروا پاشنوێژیش به ناشکرا دهیئێ. شافیعی له (الام)دا، دهفهرموی: موسلیمی کوپی خالید ههوائی پێماندا، له ئیبنو جوردهیجهوه، له عهطانهوه، عهطاء فهرمووی: به گوپی خوۆم لهم پێشهوايانهم بیستووه، له ئیبنو زوبههرو له وانهی پاش نهو، که پێشنوێژیان دهکرد، لهپاش خوێندنی فاتحیا دهیانفهرموو: ئامین، نهوانهیشی که له پشتیانوه نوێژیان دهکرد دهیانفهرموو: ئامین، تهنانهت مزگهوتهکه دهنگی دهمایهوهو گرمهی دههات! بوخاریش به تهعلیق له ئیبنو زوبههریرهوه نههمی باس کړووه.

حهوتههم: سونهته نوێژخوێن له پاش خوێندنی فاتحیه، له نوێژی بهیانو ههینی و له رکاتی یهکهمو دووهمی ههموو نوێژیکی تردا، جگه له نوێژی تهرم سوورتهی بخوینێ، له نوێژی تهرما له پاش فاتحیا سوورمت نهخوینێ، سهربهلگهی نههم مهسهلهیه نههمهیه که نهبو ههتاده (ههژاه خوا لهههه) دهفهرموی: پێغه مبههر (مرویه خوا لهسهههه) دهستووری وابوو له رکاتی یهکهمو له رکاتی دووهمی نوێژی نیومرۆدا سوورمتی فاتحیاو سوورمتیکی تری دهخویند، نهو سوورمهتهی که له رکاتی یهکهما دهیخویند درێژتر بوو لهو سوورمهتهی که له رکاتی دووهم دهیخویند، جار خبارمیش دهنگی نهوهنده بهرز دهکردهوه، که نایهتهکه دهبیسترا، له نوێژی عهصریشا ههروای دهکرد، له رکاتی یهکهمی بایانیشتا سوورمتی درێژ تری دهخویند له سوورمتی رکاتی دووهم (شهیخان) نهگهر له پاش فاتحیا ههر جهندی قورئان بخوینێ دهبن، با سوورمتی تهواویش نهبن یا سوورمتی له ههر دوو رکاتهکهدا دووباره بکاتهوه. لیژمدا ئاوا نووسراوه:

(فعن قتادة رضي الله عنه فيمن قرا سورة واحدة في ركعتين او ردد سورة في ركعتين: كل كتاب الله) نه مه تیکهل و پیکه له، به لام من چارم ناچاره که بیبه مه وه سهرمه بهستی راستی، بویه ناوا ته رجهمه ی دمکه م. له هه تاده پرسیارکرا: نه گهر که سی سوورمه تی دابهش بکا به سهر دوورکاتا، یا سوورمه تی دووباره بکاته وه له هه ردوو رکاته که دا دمبی یانا؟ هه رمووی: دمبی، چونکه له هه موو نه م حاله تانه دا قورنانی خویندوو ه که نامه ی خوایه ^(۱).

عه بدوللای کوری سانیبیش {وه زاه خواه ایبه} هه رمووی: جاری پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه ربه} له مه که که ی موکه ره مه نویژی به یانی بو دمکر دین، له پاش فاتیح او ده، له سهرمه تی سوورمه تی مونمینوونه وه دمستی پیکرد، تا گه یشته سهرباسی مووساو هاروون، یا خود گه یشته سهرباسی هه زمه تی عیسا، له ویدا کوکه یه ک گرتی، نیتر قورنانه خویندنه که ی بری و سوورمه ته که ی ته و او نه کردو چوو بو روکووع! {شه یخان}.

پیاویکی جوهه یینی، هه رمووی: گویم ئ بوو که پیغه مبه ر له هه ردوو رکاته که ی نویژی به یانیدا هه ر سوورمه تی (اذا زلزلت الارض) ی خویند، جا نه و میان نازانم که ئایا پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه ربه} له بیر ی چوو بوو که له رکاتی یه که میشا هه ر نه م سوورمه تی خویندبوو، یا خود به ئارمزوو ئاوی کرد، تا ئیمه ییش جاروبار چاو له و بکه یین و ناوا بکه یین {نه بو داوود به رسته یه کی دروست و داره قطنی به رسته یه کی به هیژ

^(۱) تماشای عمده القاری و بدرگی ششم لایحه (۴۲) بکه.

گیراویانه تهوه^(۱). رافیعې {ره زاه خواه لینه} دمه رموی: سوورمتی ته و او
باکور تیشې خیرتره له پارچه یی له سوورمتی دریژ!

نه وه وی {ره زاه خواه لینه} دمه رموی: نه مه کاتې وایه که سوورمه
ته و او ه که و پارچه سوورمه که به قه د یه ک بن، به لام نه گهر پارچه ی
سوورمتی دریژ له سوورمه کورته که دریژ تربو و نه وه خویندنی
پارچه که خیرتره چونکه زورتر.

به لام واده خوازې که نه مه پیوه ندبې به مه وه: نه مه کاتې وایه که
پارچه ی سوورمتی دریژ سهرمتا و کوتایی و واتای ته و او و روون بې دپاره
له کاتی وادا که نه و باشتره له سوورمتی کورت^(۲).

(۱) هر حدیسی ته حقیق بکم به پتی شرحی نه وه وی له سر صدحیحی موسلیم و
عومده تولقاری له سر صدحیحی بوخاری و (کفایة الاختیار فی حل غایة الاختصار) و
به پتی غایه تو له تمول له سر تاجول نوصول ته حقیقی ده کم، له سر نه وه ته حقیقه که
جیگمې متمانه یه، نه گهر له واند، نه دوزیمه به پتی موغنی موحتاج، نه گهر له ویشا
نه دوزیمه، وه ک خوې ده پیللمه.

- وهر گېږ -

(۲) که واته: نو یژخوین نابې هر له خویمه پارچه یی له سوورمتی بخوینس، مه گهر
نه و پارچه یی له لایمن پسپورانه سهرتا و کوتایی دپاری کراب و بریارش دارابی که
له لایمن واتايشمه دانه پراوه له پیش و پاشی خوې. نه مه دیش پیوستی به مه سحیحی
سهراسمری نایه ته کانی قورئانه، که تا نیستا به شیوه یه کی سهره خو، به پتی ناگاداری
من نه کراوه.

- وهر گېږ - ۱۹۹۵/۸/۳۰

حه زړمت خوځی (مروېده خواه له سربښه) له نوږزی به یانیداو له هه موو
 نوږزیکی تردا رکاتی په که می دریژتر ده کرده وه له رکاتی دووهم، به
 تایبه تی له به یانیدا زړوتر دریژی ده کرده وه، چونکه خوا دمه رموی:
 {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا} - سورة الإسراء -
 {۷۸/۱۷} (واته: وه نوږزی کاتی دمرکه وتنی سبه ینیش به جی بیڼه،
 چونکه به راستی نوږزی به یانی فریشته پل پل دپنه دیاری). دیسان
 له بهر نه وه یش هه تا که می ژماره ی رکاته گانی، به زوری قورنان خویندن
 پرېکړېته وه، له بهر نه وه یش که له دواخه وه، مەردوم به شی خوځیان
 حه ساونه ته وه، هیشتا نه پلکاون به مشوورو هه ولی گوزمرانه وهو تیکه لی
 سه رقائی دنیا نه بوونه ته وه، که واته هه تا دلیان له خه یائی گوزمران
 خالییه با دمیکی خوځ له گهل خودای خوځیاند، دوور له موزاحه مه ی
 نه غیار، گه توگو بکه ن، له بهر نه وه یش که نوږزی به یانی بناغه ی کاری
 نه و روژده یو سه رته تپه تی شتیش هر له سه رته تاوه به گرنگی بیگری
 چاکتره، له بهر نه مانه هه موو، پیغه مبه ر (مروېده خواه له سربښه) جاری واده بوو
 دهوری شه ست ناپه ت هه تا سه ت ناپه تی له نوږزی به یانیدا ده خویند، یا
 سوړه تی (ق) یا سوړه تی (روم) یا سوړه تی (اذا الشمس کورت) ی
 تیادا ده خویند، له سه فه ریشدا فه له قو ناسی ده خویند، جاری واده بوو
 که ژنی منال به بهر له ریزی جه ماعه تا له پشت هه زړه ته وه نوږزی
 ده کرد، منداله که ی له دوره وه ده گریا، هه زړمت (مروېده خواه له سربښه) هر که
 گوپی له گریانی مناله که ی ده بوو نوږزه که ی به کورتی نه انجام ددها،
 رحمی به مندالکو به دایکه که ی ده کرد، نه بادا به هو ی دریژ کردنه وه ی
 نوږزه که وه تووشی سه خله تی بېن، له نوږزی به یانی روژی هه ینیدا

سوورتهی (الم تنزیل)ی سهجدهو سوورتهی (هل اتی علی الانسان)ی دهخویند، نههم دوو سوورتهی به تهواوی دهخویند، له جهزرتهوه وارید نهبووه که پارچهیی له سوورتهیکیان لهههریهکی له رکاتهکانی نویژی بهیانیدا بخوینن، کهواته: نهوهی وا بکا به پیچهوانهی رابهیری نهو زاتهوه کار دهکا (مرووده خواه لهسهری). نهوهیش رینمایی که نههم دوو سوورته به تهواوی بخوینرین پهندو جیکمهتهکهی نههمیه: باسی سهرتهای بوونهومرو سهرمنجای گاری نههم بوونهومرو زیندوو بوونهوهو دروستکردنی نادهمو چوونه بهههشتو دوزهخو شتی تریشیان تیادایه، که ذهن بههوی هوشیاری نهتهوهی نیسلام له بارهی رووداوهکانی رۆزی رهستاخیزموه، ههتا پهندو نامۆزکارییان لی وهربرگرن.

پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهری) جاری وادهوو نویژی نیومرۆی دریز دهمکردهوه، جاری وادهوو به مام ناوهندی دمیکرد. نهبو سهعید (رهزاه خواه لیله) دهقهرموئ: نویژی نیومرۆ دادهبهسترا، زهلام بهپی دهچوو بۆ بهقیع، ئیشی خوئی لهوئ تهواو دهمکردو دهگهراپهوه بۆ مالهوهو دهسنوویژی دهگرتو نهوجا دههات بۆ مزگهوت، لهگهڵ نهوهیشا فریای رکاتی یهکهمی نهو نویژه لهپشت پیغهمبهرموه دهکهوت، چونکه نهوهندهی دریز دهمکردهوه. (موسلیم) جاری وایش ههبوو (سبح اسم ربك الأعلى)ی تیادهخویند، یا (واللیل اذا یغشی) یا (والسماء ذات البروج) یا (والسماء والطارق).

عهصریشی ناوای دهمکرد: نهگهر دریزی بکردایهتهوه بهقهه نیوهی نویژی نیومرۆی دریزدهمکردهوه، نهگهر کورتیشی بکردایهتهوه بهقهه

نیومړۍ دېبوو، له حالتی کورتی نیومړۍدا. له شیانیشا نهمه ریباری
 بوو: جاري قورناني زوری تیا ده خویند، جاري کهم، چونکه سه لاهو: که
 جاري وابوو (نه عراف) ی تیا خویندوو، به لام دابهشی کردوو به سر
 رگاتی یه کهم دوو میدا، هه روا (الطور) ی تیا خویندوو هه روا
 (المرسلات) و (سبح اسم ربك الاعلى) و (والتين والزيتون) و
 (فهلحق) و (ناس) خویندنی نهم سوورمه تانه لهم نویژانه دا، له
 هه رموده ی دروستی به ناوبانگدا هه یه.

نویژي خه وتنانی ناوا ده کرد: خوئی (والتين والزيتون) ی تیا
 خویندوو، نهم سوورمه تانه یشی بو موعاد ده ست نیشان کردوو که له
 نویژي خه وتناندا بیان خوینی: (والشمس) و (سبح اسم ربك الاعلى) و
 (والليل اذا يغشي) و هاوچه شنی نهمانه، نارازی بوو له وه که موعاد
 سوورمه تی (به قهره) ی له بهر نویژي خه وتناندا خویندبوو، جاري موعاد
 له پشت پیغه مبه رموه (مرويه خواد له سر به): نویژي خه وتنان به جه ماعت
 ده کا، نه و جا ده چی بو ناو هوژه که ی خوئی بهر نویژي خه وتنانیان
 بو ده کاو، سوورمه تی به قهره ی تیا ده خوینی، پیاوئی له لای پیغه مبه
 رموه (مرويه خواد له سر به): سکا لای له ده ست نهم کاره ی موعاد کرد، که نویژمه که ی
 زور دریز کرده وه، پیغه مبه رموه (مرويه خواد له سر به): له موعاد توورده دی و پی
 ده فهرموی: نه ی موعاد! مبه به ناژاوه بهرپاکه ری ناو کو مئه لای
 نویژکه ره کان، نه و جا نه سوورمه تانه ی بو ده ست نیشان ده کا که ناومان
 هینان، له نویژي هه ینیدا نهم سوورمه تانه ی به ته وای ده خویند: له
 رگاتی یه کهم دا سوورمه تی (الجمعه) یا (الأعلى) ی ده خویند، وه له رگاتی

دوووما سوورمتی (المنافقون) یا (الغاشية) دهخویند (دروود خواه لهسره به) بهلام هرگیز پیغه مبه ر (دروود خواه لهسره به): شتی وای نه گردووه که بچی کوتایی هه ریه که له دوو سوورمتانه له هه ریه که له دوورکاته که ی نوژی هه نیدا بخوینی، کاری و بوچی دووره له ریگی راستی نه ووه (نه مه نیوه راسته و نیوه هه له یه، کاری و دووره له ریگی راستی پیغه مبه ر ره مبه ر؟ له باسی هه یه ته تی هه و ته می نه م باسه دا که باسی ژماره/ 62 وه، دانه ر بو به لکه له سه ر دروستبوونی به شی له سوورمتی یا جهند نایه تی له ورمتی له رگاتیکا، نه نه ره که ی قه تاده ی هی نایه وه، نه م قسه یه ی پیچه وانه ی نه ویه (وهرگیپ) له دوو جه نه که ی شدا خو شه ویست (دروود خواه لهسره به) له پاش فاتحی له رگاتی یه که ما سوورمتی (ق) ی به ته وای دهخویند، یا سوورمتی (سبح اسم) ی به ته وای دهخویند، له رگاتی دوو می شا یا سوورمتی (اقتربت) ی به ته وای دهخویند، یا سوورمتی (هل اتاک) ی به ته وای دهخویند، له سه ر نه م ری بازه پیرۆزه به رده وام بوو هه تا که ی شته وه به دیداری یه زدانی مه زن.

چوار جینشین هه قناسه کان و زانا پیشه واکانیش هه روایان ده کرد، (ره زاه خوا له مموویان به): پیغه مبه ر (دروود خواه لهسره به) هیج سوورمتیکی به تایبه تی بو هیج نوژی دیاری نه گردووه، جگه له م سوورمتانه ی که ناومان هی نان بو نوژی هه ینی و دوو جه نه که و به یانی رۆژی هه ینی. عه مری کوری شو عه یب له باوکیه وه له باپیرییه وه (ره زاه خوا له یبه): ده فهرموئ: سوورمت به سوورمتی نه و به شه ی قورنان که پیی ده گوتری موفه صصل، گه ورده گچکه ی، به گوپی خو م له پیغه مبه رم بیستووه، که به ر نوژی پی ده کردن، له نیژه فهرمه گاندا بو مه ردوم. (نه بو داوود).

له نوښی فهرزدا نه بیستراوهو ساخ نه بوتهوه که پیغه مبهه (مرووه خواه له سوره): خوی له یهک رکاتدا پتر له یهک سوورمتی خویندبی، به لام له نوښی سوننه تدا نه وهی کردووه (نهمه بوئی نه وهی لیډی که شتی و ناباشه، به لام نهمه ناباش نییه چونکه پیغه مبهه (مرووه خواه له سوره): نهمه تهقریر کردووه، به لکوو و مسپی نهو که سهیهی کردووه که نهمه یکردووه. تهباشای عومده تولقاری ب/۷۶/۲۹ بکه (ومرگیږ).

هه شتهم و نویهم: (له هه یناتی نویژ) نه لاهو نه کبهه کردنه، له کاتی دانه وینه وهو سهر به رزه وه کردنداو گوتنی (سمع الله لمن حمده) وه له کاتی سهر به رزه وه کردندا له چه مینه وه، سهر به لگهی - نهمه یش نه وهیه که نه بو هور هیره (ره زاه خواه لپیډ): ده فهرموئ: جاران پیغه مبهه (مرووه خواه له سوره): کاتی دهستی ده گرد به نویژ، ریڅ راده وه ستاو به گوتنی (الله اکبر) نویژی دادم به ست، کاتی کیش ده چوو بو چه مینه وه: (الله اکبر) ده گرد، کاتی له چه مینه وه پشی راست ده گرد وه دهیغه رموو: (سمع الله لمن حمده) نهو جا که دادم به زی بو کورنووش دهیغه رموو: (الله اکبر) نهمه له هه موو نویژ یکیدا ده گرد، هه روا لهو کاته یشدا که دوو رکاتی ته و او ده گرد هه ل دمسایه وه بو رکاتی سیهم نه لاهو نه کبهه ده گرد. (بوخاری و موسلیم).

دهیهم: ویردو ته سبیحاتی ناو چه مینه وهو کورنووش. نه بو داوود نهم فهرموو دهیهی گیراویه ته وه: کاتی (فسبح باسم ربك العظيم) هاته خوارم وه، خوشه ویست (مرووه خواه له سوره): فهرمووی: بیکه نه به به نیکری ناو چه مینه وه تان، واته له ناو روکوو عدا بلین: (سبحان ربی

العظیم) کاتیکیش ئایهتی (سبح اسم ربك الاعلی) هاته خوارموه،
خۆشهویست (دروود خواه لهسهرب): فهرمووی: بیکهه به ذیکری ناو
کورنووشتان، واته: لهناو سهجدهدا بَلِّی: (سبحان ربی الاعلی). وا
باشه که ئهم ویرده سَ جار بَلِّی: بهپیی ئهم فهرموودیهی پیغهمبهه
(دروود خواه لهسهرب): که دهفهرموی: ههه کهسَ له ئیوه لهناو چهمینهوه
سَ جار بَلِّی (سبحان ربی العظیم) نهوه چهمینهوهکهی گوتهی سَ
جار لای کهمی تهواوی چهمینهوه، ههه کهسهشتان لهناو کورنووشدا، سَ
جار بَلِّی: (سبحان ربی الاعلی) نهوه کورنووشهکهی تهواوه، بهلام
گوتهی سَ جار لای کهمی تهواویی ویردی ناو سهجدهیه. (تیرمیذی و
ئهبو داوود). ههه تهواوهکهی له نۆچارموه دهست پیدهکا ههتا یازدهجار
خوینی.

ماومردی دهفهرموی: ئهمه کاتی وایه که پیشنوێژبی. بهلام
نوێژخوینی تهنیا بۆی ههیه چهنده خۆی ئارمزوو دهکا ویردو نزا به
دووو درێژی بخوینی، بهپیی فهرمایشتی پیغهمبهه (دروود خواه لهسهرب):
هیچ کاتی بهنده وهک کاتی ناو کورنووش له خواوه نزیك نابیتهوه،
کهواته: لهوکاتهدا دوعاو نزا زۆر بکهه، جیگهی خۆیهتی که
پارانهوهکهتان قهبوول بکری. (موسلیم و ئهبو داوود). پیشنوێژیش ئهم
ماقهی بۆ ههبی. ههیه بهمههرجی پاشنوێژهکانی رهزایان لهسهه
درێژکردنهوهکه ههبی. خۆشهویست خۆی (دروود خواه لهسهرب): لهناو
چهمینهوهو کورنووشدا پارانهوهو نزاو ویردی زۆری دهخویند، نهوهتا
حهزهتی عایشه (زهله خواه لیب): دهفهرموی: پیغهمبهه (دروود خواه لهسهرب):

له چه مینه وهو کورنووشدا زؤر دهیفرموو: (سبحانک اللهم وبحمدک اللهم اغفر لی) (شه یخان و نه حمه دو کهسانی تریش گیراویانه ته وه). دیسان له عانیشه وه {رهزاه خواه لیبه} دهفرموو: زؤر جار حه زرهت {مرووده خواه له سه ربه} له چه مینه وهو کورنووشدا دهیفرموو: (سبح قدوس رب الملائکة والروح) (م/ د/ ن/). له ئیمامی علیه وه {رهزاه خواه لیبه} فهرموو: یاسای پیغه مبه ر {مرووده خواه له سه ربه}: وابوو له ناو چه مینه وه دا دهفرموو: (اللهم لك رکعت وبک آمنت ولك اسلمت، أنت ربی، خشع سمعی وبصری ومخی وعظمی وعصبی وما استقلت به قدمی لله رب العالمین) (نه حمه دو موسلیم و نه بو داوودو کهسانی تر). دیسان له وه وه {رهزاه خواه لیبه} فهرموو: خو شه ویست {مرووده خواه له سه ربه} زؤر جاران له کورنووشدا دهیفرموو: (اللهم لك سجدت وبک آمنت ولك اسلمت، سجد وجهی للذی خلقه فصوره فأحسن صورہ فشق سمعه وبصره فتبارک الله أحسن الخالقین) (م).

یازده هه م: هه ردوو دهستی له سه ر هه ردوو رانی داده نی له دانیشتنی ته حیاتی یه که م و ته حیاتی دو وه ما، دهستی چه پی دهکاته وهو بهری دهستی له سه ر رانی له نزیکی سه ر نه ژنویه وه داده نی، دهستی راستیشی له سه ر رانی راستی له نزیکی سه ر نه ژنویه وه داده نی، په نجه کانی دهستی راستی ده نوو قین، ته نها په نجه ی شایه تمنای نه بی، که بهری دهکاته وه، کاتی گه یشته (الا الله) بهرزی دهکاته وهو که م به کووپی به ره و روو که بیگری و نیتر نه یجوو ئینی، وه نیازی له و جوو له یه نامازه بی بو یه کتایی خوا هه تا گو تارو کردار له ددانان به یه کتایی خوا دا یه ک بگرن.

نښونوعمهر (رهزاه خواه لښه) فهرمووی: پیڅه مېهر (مرووده خواه لسه ربه) زور
چار که له ته حیاتا دده نښت له پی راستی لسه رانی راستی دده ناو
له پی چه پی لسه رانی چه پی دده نا، په نجهی شایه تماني بهر لا ده کردو
له کاتی کوتنی وشه (الا الله) ی ناو شایه تماندا بهرزی ده کرده و نیر
چاوی تی دهری (نه حمده و موسلیم و نه سائی).

دوازدههم: له هه موو ته حیاتیکا که سلاوی تیا دا نه دریته وه
دانښتن به شیوهی (افتراش - پیرا خستن) سوننه ته، که بریتیه له وه:
پی پی چه پی رابخا له ژیریداو له سهری دابنیشی و پی پی راستی به
په نجه گانیه وه هل بنی و رووی سهره په نجه گانی بکاته رووگه، له
ته حیاتی دوا یشتدا لسه رانی شیوهی (تورک - لاسمه نشین) دابنیشی،
لاسمته نشینیش وه کوو پیرا خستن، به لام له مدا پی پی چه پی له ژیر
خویه وه دمر دهکا بو لای راستی، وه نه رمه ی لاسمتی دهنووسی
به زه و پیه که وه.

نهم دوو شیوهیه له صه حیه یندا هیه: له گیرانه وه یه کی
بوخاریدا ده فهرمووی: نه بو حومهیدی ساعیدی (رهزاه خواه لښه) به چهن
که سن له یارانی پیڅه بهری فهرموو: من له هه مووتان باشر ناگام لښه تی
که پیڅه مېهر (مرووده خواه لسه ربه) نویزی چوون بوو: سهرنجم دده که نه لا هو
نه کبهری ده کرد، هه ردوو دهستی تا ناستی هه ردوو سهرشانه گانی هه
دهبری، که روکوو عیشی دهر د هه ردو دهستی له هه ردوو نه زنو گانی
خوی گیر ده کرد، وهریک پستی خوی ده چه مانده وه، پشت و ملی خوی
ریک له یهک ناست به بی کووری راده گرت، که سهریشی هه دهری له
چه مینه وه ریک هه دسایه وه قنچ راده و هستایه وه، تایهک یهک

برېږاځه ګاڼی پستی ده چوونه وه شوینی ځویان، که کورنووشی دهر د
هر دوو له پی دهستی دده نا له سهر زهوییه که، به لام باسکی ځوی
رانه ده خست له سهر زهوییه که و که من باسکه ګاڼی به زده گرت و نه شی
ده نووسانندن به لاتهنیشتی ځویه وه، به لکوو هر دووبالی ځوی بلاو
ده کړده وه، وه سینگې په نجه ګاڼی ههر دوو پی له سهر زهوی دده ناو نووکی
په نجه ګاڼی قاچی روویان ده کړده رووکه، له ته حیاتی په که میشدا له سهر
قاچی چه پی دده نیشت و قاچی راستی هه ل دده نا، له دوارکاتیشدا پی
چه پی له ژیر ځویه وه رمت ده کړده له ژیر پی راستیه وه نووکه که ی
دهر ده کړده، وه پی راستی هه ل دده ناو له سهر لارانی ځوی دده نیشت.
(دانه به شی کوټایی نه م فهرمووده یی نووسیوو، من به ته وای
نووسیم، چونکه ده بی به به لکه ی روشن بو زور له کرداره ګاڼی نویژ –
وهر گیر).

سیارده هه م: نزاو پارانه وهی دانیشتنی نیوان ههر دوو کورنووش.
پیغه مبه ر (درووه خوا له سهر به): له دانیشتنی نیوان کورنووشه ګاندا
دهیغه رموو: (رب اغفر لی رب اغفر لی) (نه سانی و نیبنو ماحه).

نیبنو عه بباس (ره زه خوا له خوا و با به) ده فهرموو: یاسای پیغه مبه ر (درووه
خوا له سهر به): وایوو، له دانیشتنی نیوانی دوو کورنووشه ګاندا دهیغه رموو:
(اللهم اغفر لی وارحمی وعافنی واهدنی وارزقنی) (نه بو داوود) له
گیرانه وه یه کی تیر میزیدا: (واجبرنی) په له حیاتی (عافنی).

چوارده هه م: دانیشتنی وچانه، که بریتیه له دانیشتنیکی سووکه نه،
له پاش لیبوونه وه له کورنووشی دووه می رکاتی په که م، له پاش

لیبونهوه له کورنووشی دووهمی رکاتی سیهم، چونکه پیڅه مېهر (دروېده) خواه لسه ربڼه: خوځی نهوهی گردووه، دوو گپړاونه ویش هه یه له نیمامی نه حمه دهوه، په کیکیان ناوا دهلی.

پازده ههم: نرازو پارانه وهی پاش ته حیاتی دواپی، عه بدوئلای کوری مه سعود، گپړاویه ته وه، کاتی پیڅه مېهر (دروېده) خواه لسه ربڼه: ته حیاتی فیرکردوون، له کوټاییدا فهرموویه تی: ئینجا به نارذووی خوځی بپاریته وه بوځوځی وحهزی له چی بی له خودا داوای بکا (م).

عہلی (ره زاه خواه لیبڼه) فهرمووی: یاسای پیڅه مېهر (دروېده) خواه لسه ربڼه: وابوو له ته حیاتی له ناوهندی شایه تمانه ینان و سلاودانه وه دا دهی فهرموو: (اللهم اغفر لی ما قدمت وما اخرت وما اسررت وما اعلنت وما انت اعلم به منی انت المقدم وانت المؤخر لا اله الا انت) (موسلیم).

عه بدوئلای کوری عه مر (ره زاه خواه لیبڼه) فهرمووی: نه بو به کری صه دیق (ره زاه خواه لیبڼه) فهرمووی به پیڅه مېهر (دروېده) خواه لسه ربڼه: نرایه کم فیربکه که له نویژه که ما بیکه م، فهرمووی: بللی: (اللهم انی ظلمت نفسی ظلما کثیرا ولا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی، انک انت الغفور الرحیم) (شه یخان). نه بو هورهیره ش (ره زاه) خواه لیبڼه: فهرمووی: یاسای پیڅه مېهر (دروېده) خواه لسه ربڼه: وابوو له نویژدا، له کوټایی ته حیاتی پیس سلاودا دهی فهرموو: (اللهم انی اعوذ بک من عذاب القبر ومن عذاب النار ومن فتنة المحيا والممات ومن فتنة المسيح الدجال) (م).

شانزدهم: سلاودانه‌وی دوومه، چونکه خووشه‌ویست (دروود خواه
له‌سرب: به‌لای راست و به‌لای چپ‌ی خویدا سلاوی دمدایه‌وه (م).

۶۳) سوننه‌ته په‌یوه‌سته‌کانی نویژه فره‌زده‌کان:

ئو نویژه سوننه‌تانه‌ی که په‌یوه‌ستن به فره‌زده‌کانه‌وه نۆزده رکاتن!
دوو رکات له پیش نویژی به‌یانیدا، چوار رکات له پیش نیومرؤدا، دوو
رکات له پاشی، چوار رکات له پیش نه‌صردا، دوو رکات له پیش شیواندا،
دوو رکات له پاشی، سئ رکات له پاش خه‌وتنان، که ئاخر رکاتیان
ومتربوو، سوننه‌ته دامه‌زراوه‌کانیان ده رکاتن، که بریتین لهو سوننه‌ته
په‌یوه‌ستانه که خووشه‌ویست (دروود خواه له‌سرب: سه‌رومپر کردوونی، که
ئه‌مانه‌ن: دوو له پیش به‌یانیدا، دوو رکات له پیش نیومرؤدا، دوو رکات
له پاشی، دوو رکات له پاش شیوان، دوو رکات له پاش خه‌وتنان، به‌لگه‌ی
ئه‌مه‌پیش فهرمووده‌که‌یه که ئیبنو عومه‌ر (ره‌زاه خواه لیت: دمفرموی: له
خزمت پیغه‌مبه‌ردا (دروود خواه له‌سرب: دوو رکات له پیش نیومرؤدا، دوو
رکات له پاشیه‌وه، وو رکات له پاش شیوانه‌وه، دوو رکات له پاش
خه‌وتنانه‌وه، نویژی سوننه‌تم کردووه، هه‌فصه‌ی خوشکیشم، که
هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر بوو، قسه‌ی بۆ کردووم: که پیغه‌مبه‌ر (دروود خواه
له‌سرب: له پاش شهبه‌ق دوو رکات نویژی سوننه‌تی سووکه‌ئه‌ی ده‌کرد.
(شه‌یخان).

ئه‌وانه‌ی که دمفرموون چوار له پیش نیومرؤوه سوننه‌ته
به‌لگه‌که‌یان ئه‌م فهرمووده‌یه: که بوخاری له عانیشه‌وه ده‌گیریته‌وه:

پیښه مېهر (مروود ځواک له سرېږي) چوار رکات نوږزی سوننه تی له پېش نوږزی نیومړۍ ته رک نه ده کړدا. نه وانه پېش که دمه رموون: چوار له پېش عه صرموه هه یه، به لگه یان هم فهرمووده یه تیر میښییه: عه لی (ره زه ځواک لیبې) فهرمووی: پیښه مېهر (مروود ځواک له سرېږي) له پېش عه صردا چوار رکات سوننه تی دمکړد، به یینی ده خستن، له گیرانه وده یه کا: رحمة تی خودا له و کسه یی که له پېش عه صردا چوار رکات سوننه ده کا. تیر میښی دمه رموی: فهرمووده یه کی جوانه، نیبنو حه بېانیش به فهرمووده یه کی دروستی داناوه. دوو رکاته که ی دوا خه وتنانیش نیبنو عومهر حه دیسیکی گیراوه ته وه له باره یانه وه. دوو رکاته که ی پېش شیوانیش به پېی گیرانه وه ی بوخاری: له پېش نوږزی شیوانه وه نوږزی سوننه ت بکه ن. له پېش نوږزی شیوانه وه نوږزی سوننه ت بکه ن. له جاری سییه مدا فهرمووی: بؤ که سی نارم زوو بکا.

له موسلیمدا دمه رموی: نه نه سی کوری مالیک (ره زه ځواک لیبې) فهرمووی: جاران که له مه دینه بووین، کاتی بانگدر بانگی شیوانی ددها، یاران په لاماری په نا کوڼه که کانی ناو مزگه وتیان ددها، هه تا فریابکه ون له پېش دابه ستنی جهماعه تی شیواندا، سهرو دوو رکات سوننه خیرا بکه ن، ته نانه ت خه لکیکی نه وه نده زور خه ریکی کردنی نه وه دوو رکاته سوننه ته بوون له و کاته د، پیای نه شارمزا که دهاته ژوورمه له و وایه که نه وه نوږزی شیوانه ده یکه ن!

٦٤) نوښتی سوننه تی زور سوننه ت:

سڼ جور نوښتی سوننه ت زور خیرن:

یه کهم: شه و نوښت.

دووم: نوښتی چیشته نگاو،

سینهم: نوښتی ته راویح.

پیشه وایانی گهلی نیسلام به کوی دنگ یه کیان گرتوو له سهر شه و
که شه و نوښت زور خیره، خوی مه زن دمفه رموی: {وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ
بِهِ نَافِلَةً لَّكَ - سورة الإسراء - ۷۹/۱۷} واته: سهرم رای نوښت
فهرزه گان به شه و واز له شه و بینو شه و له خوت بزپینه، ههندي
شه و نوښت به و قورثانی تیابخوینه، دیسان خوی مه زن دمفه رموی:
{كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ - سورة الذاریات - ۱۷/۵۱}
واته: شه و ته و اکارانه ره و شتیکی تری به رزیان هه بوو شه و بوو که
به شه و سهر شه و ویکیان ده گانو نیت زور به ی شه و هر سهر قالی نوښت
بوون هه روا زاتی هه ره مه زن دمفه رموی: {تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ
الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا - سورة السجدة - ۱۶/۳۲}
واته: به شه و دووره پارین له نوین و نووستن و هر سهر گمی شه و
نوښت و خوا به رستین و له خودا ده پارینه وه، لاله و پاله و سکالا له دمرگی
په رومردگاری خو یانا ده گن، هه له ترسی سزاو تولی سخته و هه
به هیوای ریژنه ی رهمه تی) له پیشدا شه و نوښت فهرز بوو، له دوا ییدا
شه و برپاره لایرا.

له فەرمووده‌یشدا ده‌فهرموئ: حەزەرت (مروودە خواە لەسەربە) دەفهرموئ:

خوو بگرن بەشەو نوێژەووە بیکەن بە پیشە‌ی هەمیشە‌تان، چونکە شەو نوێژ هەر لە میژدووە پیشە‌ی بیاوچاکان بووە، سەرە‌پای ئەو‌هیش دە‌بێ بە‌هۆ‌ی نزی‌کبوونە‌وە لە خواوە، وە دە‌بێ بە‌گە‌فارتی خراپە‌و هە‌روه‌ها لە گونا‌هیش دە‌تان گیر‌پێتە‌وە! (لە گیر‌انە‌وه‌یه‌کی تاجول ئوصولدا: د‌م‌ردیش لە لەش د‌م‌ردە‌کا - و‌مرگیر).

(حاکم گیر‌اویە‌تە‌وە و فەر‌موویە‌تی: ئە‌م فەر‌موودە‌یه‌ دروست و ساخە، چونکە بە‌پێی مە‌رجی ئیمامی بوخارییە‌ که‌ بۆ فەر‌موودە‌ی دروست (حە‌دیثی صە‌حیح) داینا‌وە. لە لایە‌کی تری‌شە‌وە لە فەر‌موودە‌دا هە‌یه‌ دە‌فهرموئ: (مروودە خواە لەسەربە) هەر کە‌سێ هەر شە‌وئ سە‌ت ئایە‌ت لە‌شە‌و نوێژدا بخوێ‌نێ، لە‌ناو تۆ‌ماری دە‌ستە‌ی بێ ئا‌گایاندا، لە‌و شە‌وە‌دا نا‌وی ناونوس‌رێ، هەر کە‌سی‌کیش هەر شە‌وئ لە‌ شە‌و نوێژدا دووسە‌د ئایە‌ت بخوێ‌نێ نا‌وی لە‌ دە‌فترە‌ی خواپە‌رستە‌ بێ گە‌ردە‌ کانا دە‌نوس‌رێ (حاکم گیر‌اویە‌تە‌وە و فەر‌موویە‌تی: ئە‌مە‌ بە‌پێی مە‌رجی ئیمامی موس‌لیم).^ه

بزانە: که‌ نا‌و‌م‌راستی شە‌و با‌ش‌ترین کاتە‌ بۆ شە‌و نوێژ، چونکە کاتێ لە‌ خۆ‌شە‌ویست (مروودە خواە لەسەربە) پ‌رس‌یارک‌را: لە‌ دوا نوێژە‌ فە‌رزە‌کان کام نوێژێ خێ‌ری زۆ‌رت‌ره‌؟ فەر‌مو‌وی: نوێژی نا‌و جە‌رگە‌ی شە‌و. چونکە لە‌کاتە‌دا جە‌نگە‌ی گە‌رمە‌ی خە‌وە، زۆ‌ربە‌ی خە‌لک لە‌وکاتە‌دا بێ ئا‌گان، لە‌وکاتی وایش‌دا خواپە‌رستی زۆ‌ر ئە‌ستە‌مە‌! بە‌هەر‌حال نی‌وە‌ی دوا‌یی لە‌ نی‌وە‌ی پێ‌شوو با‌ش‌ترە‌ بۆ شە‌و‌نوێژ، چونکە خوا دە‌فهرموئ: {وَبِالْأَسْحَارِ

هُم يَسْتَغْفِرُونَ - سورة الذاريات - ١٨/٥١ { واته: له بهرمبه ياندا به کوئی دل له خودای میهره بان ده پارتنه وه که له تاوانیان خوش بی، به تایبه تی له تاوانی نه وه نه بادا لهو شه ودا دریغییان کردبی له ههقی جیبه جیکردنی به ندایه تیدا). دیسان له بهر نه وه پش چونکه خودای په رومردگار هه موو شه وی له سییه کی گوتایی شه ودا ته شریفی داده به زی بۆ ناسمانی یه که مو دمه رموی: نای بۆ به خته و مرئ بیت له م کاتی رحمه تبارانده لیم بپارتنه وه تا بجم به هاواریه وه، نای بۆ که سی داوای به شی باشم لیبکا هه تا به شی بده م. نای بۆ که سی داوای لیخو شبوونم لیبکا هه تا لی خوش بم (ش/ د/ ت) نه م دابه زینه دابه زینی نیشانه گانی ده سه لاتی خواجه نه ک مه به ست لی نه وه بی که زاتی خودا خو ی ذابیه زی، هه تا که سی بلئ: نه مه سه رده کی شی بۆ نامیته بوون و توانه وه ی دروستکه رو دروستکراو له ناو خو یانداو سه رده کی شی بۆ نه وه که بلین خوا له شو جه سه ته و نه ندای هه یه، که به مه له زار وه ی هه ندی گورو هدا مگو ترئ (حلول) و (تجسیم) چونکه خوا له باره ی بیچوونی خویه وه دمه رموی: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - سورة الشوری - ١١/٤٢} (واته: له وینه ی زاتی خوا هیه شتی نیه).

ناباشه که سی شهو سه راسه ر هه ر شهو نو یژیکا، چونکه به پیی فه رموده شتی وازیان ده دا له له شو ته ندروستی. که سی خوو بگری به شهو نو یژه وه له پاشا وازی لیبیتی شتی و ناباشه، چونکه پیغه مبه ر (دروود خواه له به رب) به عه بدوللای کوری عه مری کوری عاصی فه رموو: نه ی عه بدوللا! وه ک فیساره کهس مه به که جاران شهو نو یژری ده کرد، که چی نیستا نایکا (ش).

به لگه‌ی نه‌وه‌یش که نوږزی چی‌شته‌نگاو زور سونده‌ته نه‌م
 نایه‌ته‌یه: {يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ - سورة ص - ۱۸/} واته:
 ئیمه که په‌روم‌ردگاری نه‌م بوونه‌ومره‌ین کی‌وه‌کانمان رام کړدبوو که
 له‌گه‌ل داوود پی‌غه‌مبه‌ردا سهر له‌ نیواری و سهر له‌ به‌یانی ته‌سبیحات یو
 خدا بکه‌ن).

ئیب‌نو عه‌بباس (ره‌زاد خوا له‌ خوه‌ واته، عه‌بباس باوک) دم‌فهرموی: مه‌به‌ست
 له‌ (الاشراق) له‌م نایه‌ته‌دا نوږزی چی‌شته‌نگاوه. له‌ صه‌حیحه‌یندا له
 نه‌بو زمره‌وه (ره‌زاد خوا له‌ ایبه) دم‌فهرموی: دؤستی نازیزم پی‌غه‌مبه‌ری
 خو‌شه‌ویست (مروود خوا له‌ سهره) نه‌م سی‌ ناموژگاریه‌ی کړدووم: که‌ هه‌موو
 مانگ‌ سی‌ روژ به‌ روژوو به‌م، وه‌ هه‌موو روژو دوو رکات چی‌شته
 نوږزبکه، وه‌ هه‌موو شه‌وئ له‌ پی‌ش خه‌وتندا نوږزی وه‌تر بکه‌م^(۱)

بوخاری (ره‌زاد خوا له‌ ایبه) نه‌مه‌ی پتر کړدوه‌و: به‌پشتی خوا هه‌تا مردن
 نه‌م سی‌ ناموژگاریه‌ پشت گوئ ناخه‌م^(۲).

^(۱) به‌پتی ناگاداری من نه‌م فرموده‌یه له‌ صه‌حیحه‌یندا نه‌بو هوره‌یره‌ ده‌ی‌گریتموه
 نه‌وه‌ک نه‌بو زه‌ر، له‌ موسلیمدا نه‌بو ده‌ردایش نه‌مه‌ ده‌گریتموه، به‌ زه‌ینم (نه‌بو زه‌ر) یا
 هه‌ل‌ی چاپ یا ته‌حریفی نه‌بو ده‌ردایه، یا شتیکی تری ناوایه، به‌ هه‌رحال له‌بهر نه‌وه‌ی
 إحاط و ناگاداری بوون له‌ هه‌موو گپ‌ان‌وه‌و شپ‌وه‌کانی فرموده‌ له‌ صه‌حیحه‌یندا
 شتیکی هه‌روا ناسن نیه‌ له‌بهر نه‌وه‌ به‌م ناگاداریه‌ نیکی‌تفام کړد.

^(۲) روون‌کړدنه‌وه‌یی: نه‌م فرموده‌یه بوخاری و موسلیم ربوایه‌تیا ن کړدوه‌و له‌ نه‌بو
 هوره‌یره‌وه، له‌سهر نه‌م شپ‌وه‌یه‌ی ئیره، موسلیم له‌ نه‌بو ده‌ردایش‌وه‌ ربوایه‌تی کړدوه‌و،

لای که می نویژی چیشته نگاو دوورکاته، لای زوره کهی دوازده رکاته، چونکه خوشه ویست (مرویه خواه لسه بید) به ئه بو زهر دهمرموی؛ نه گهر دوانزه رکات نویژی چیشته نگاو بکهی خودا له به هه شتا کوشکیکت بو دروست دهکا. (بهیه هقی دیگیر پته وه به لام به لاوازی داناوه). نیمای نه ووهی دهمرموی؛ لای زوره کهی هه شت رکاته، زوربهی زاناکانیش هه روا دهمرموون، له حه دیسه کهی شه یخه پینشا که له نوموو هانیئه وهیه دهمرموی؛ روژی ئازادگردنی شاری مهککه، پیغه مبهه (مرویه خواه لسه بید) هه شت رکات نویژی سوننه تی چیشته نگاوی کرد، له هه موو دوو رکاتیکا سلاوی دهدایه وه.

کاتی دهستی بکرنی له وحه وهیه که خور به قهه رمی بهرزه وه دهی، وه هه تا (استواء) واته؛ گه یشتنی خور به ناوهرستی ناسمان.

به لگهی نه وهیش که نویژی ته راویح زور سوننه ته، نه مهیه؛ یه کگرتنی زانایانی نه ته وهی ئیسلام له سهه نهه بریاره، چهن که سی نهه قسهیه ده کهن که ئیجماع ههیه له سهه نهه، له سه حیه پینشدا دهمرموی؛ که سی شهو نویژی ره مهزان بکا (واته ته راویح) به نیمان و باوهره وه، ساخ له بهر رمزای خودا، خودا له گونا ههکانی له وهه پیتی خوش دهی. عانی شه (ره زاه خواه لسه بید) هه رمووی؛ شه وی له شه وهکانی ره مهزان حه زهرهت (مرویه خواه لسه بید) له ناو جهرگهی شهودا له مال دهرچوو،

نمائی له ئه بو زهره وه، تماشای عمده القاری بهرگی حوتهم لایره ۲۴۳ بکه. له (کفایه الاخبار) یشدا، هه دهمرموی؛ وفي الصحيح عن أبي هريرة (ض) قال: (أوصاني خليلي بثلاث) الحدث.

روښت بۆ مزگهوت و لهوئ دهستی کرد به شهو نوڙ، وه چند پیاوئ له یاران له پشتیه وه نیقتیدایان پئی کوردو دهستیان کرد به تهراویحکردن له گه لیدا، جا کاتی روژبووه، خه لکه که نه م باسه یان گیراپیه و وه هه واله که بلاو بووه، جا له شهوی دوومه خه لکیکی زووتر گرده و بوون و پیغه مبه ر (درویده خواه له سه ربه): دیسان بهر نوڙی تهراویحی بۆ کردنه وه، وه بۆ سبه یینی نه م باسه تهواو بلاوه بوو، جا بۆ شهوی سییه م خه لکیکی زوړ زوړ له مزگهوت گرده و بوون و دیسانه وه شهو نوڙیان به جه ماعت له پشت پیغه مبه ر وه گرده وه، جا له شهوی چواره م هاوړپییانی هه زرت: (درویده خواه له سه ربه روه زه زاه خوا له وان به): نه وه نده کو بوو بوونه وه مزگهوت نه یدمگرت، به لام پیغه مبه ر (درویده خواه له سه ربه): له م شهو دا نه هات بۆ ناویان، بۆ شهو نوڙی تهراویح، جا سبه یینی که ته شریضی چوو بۆ ناویان و نوڙی سبه یینی بۆ کردن، رووی تیکردن و شایه تمانی هیناو فهرمووی (درویده خواه له سه ربه): من نه مشه و ناگادار بووم له هاتنی ئیوه بۆ مزگهوت و ناگام له حالتان بوو، به لام بۆیه نه هاتم بۆ لاتان مه بادا نه م تهراویحه فهرز بکری له سه رتان، وه ئیوه یش بۆتان نه کری ئیتر هه تا هه زرت (درویده خواه له سه ربه): کوچی دوا ییکرد شه و نوڙی رهمه زان هه ر له سه ر نه م شهویه بوو (ش/د).

ئیت نه م سونه ته له سه ر نه م شیویه به رده وام بوو له سه رده می پیغه مبه ر خوئ و نه بو به کړو سه رده تای جینی شینی عومهردا، هه تا شهوئ عومهر ته ماشای کرد مه رده مه که، یه که یه که و دوو کهس دوو کهس و سئ کهس، سیکهس خه ریکن نوڙی تهراویح ده کهن. جا هه موویانی کرد به یه که کو مه ل و ئوبه ییه ی کوړی که عبی کرد به

پیشنوږښيان و نهوه برپاريانداو بهوو به په ککرتن، عومهر بۇيه نه مهي
کرد چونکه تازه مەترسی نهوه نه مابوو که تهراوېح فهرزبېي له سهر
بيست رکاتي برپاردا بۇيان، هاورپيانيش له سهر موسولمانان، چونکه له
پاش پيغهمبر (مرويه خواه له سهرې) نهوهی خوۍ فهرز نه بووبې له ژيانې
نهدا به هيچ فهرز نابې. تهراوېح بۇ پياوان و ژنان وهک يهک سوننه ته.
عهر فحجه (ره زاه خواه ايته) د فحهموۍ، ئيمامي عهلي (ره زاه خواه ايته)
موسولمانه کاني هان دده له سهر تهراوېحي رده مەزان. پياوېکی دانابوو
پيشنوږښي تهراوېحي بۇ پياوان ده کرد، پياوېکيشي دانابوو پيشنوږښي
بۇ ژنان ده کرد، من خوۍ پيشنوږښي تهراوېحي ژنان بووم. کاتي نوږښي
تهراوېح ده ست پيدمکا له پاشکردني نوږښي خهوتنانه وه، به لام له
پيشکردني وه تر دا، وه هه تا به ره به يان ده ميښي^(۱) باشترا وايه تهراوېح

^(۱) به قسمي نه محمد عاشور، نهک به پي کتيبه گهره کاني شمرع، نوږښي تهراوېح
به هشت رکات خيږي زوړ تره، به لام وهک له شمرع متي تيسلامدا ده فحهموۍ: (نه صلي
نوږښي تهراوېح و جماعت کردن له هشت رکاتيا سوننه متي پيغهمبره، وه له دوانزه
رکاته کيا ئي جماعي بي دهنگي نه صاحبو باقي موسولماني له سهر دامه زاده، نه مهي
کومتان له (فتح الباري) شمرحي (بخاري) و له (تحفه) و (شيرواني) و حاشيمي (جلد) دا
نوسراوه (شمرع متي تيسلام بدرگي يه کم لا پره (۱۷۸) چاپي يه کم.

له راستيدا هم جوړه کسانه که پيدابوون، که به پي پدروا، به پي به لگيه کي
له بار، موخاله فمي راي دامه زروي مذهبې خويان ده کم، گوايه ده يان موۍ هم مو
شتي بيه نه وه سهر حالي سهر ده مې پيغهمبر خوۍ، به راستي هم جوړه کسانه به ره به
مذهب به کان تيك ده دن و موسولمانان به ره به پيغهمبري ده بن، نهوه ش سهره تايه بۇ

به هشت ركات بكرئ، له مه دا پيغه مبه ر بكرئ به سه رمه شق، نيينو خوزميه و نيينو حبان له (صه حيه) گاني خو ياندا ده گير نه وه له جابره وه، ده فهرموئ: پيغه مبه ر (مرووه خوا له سه ربه) هه شت ركات ته راويح و ركاتي وه تري بو كردين، له شه وي نايينده دا چاو نه واريان كرد، به لام پيغه مبه ر نه چوو بو مزگه وت. نه بو يه علاو طه به راني به رسته يه كي جوان هه ديس ده گير نه وه ده فهرموئ: ئوبه يي كوري كه عب هات بو خزمه تي پيغه مبه ر (مرووه خوا له سه ربه) فهرمووي: نه ي پيغه مبه ري خوا! نه م شهو شت له من روويدا، فهرمووي: چي روويدا نه ي ئوبه ي؟ فهرمووي: چهن ژن له ماله وه م گوتيان: ئيمه نه م شهو قورئان ناخوينين له حياتي نه وه نويزي ته راويح له پشت تووه ده كه ين، منيش هه شت ركات نويزي ته راويح بو كردن له گه ل وه تردا. پيغه مبه ر (مرووه خوا له سه ربه) هيچي نه فهرموو، واتاي وايه هه شت ركات ته راويح سونه تي كه كه رمزاي پيغه مبه ري له سه ره. عانيشه يش (رمزاه خوا له يبه) ده فهرموئ: پيغه مبه ر نه له ره مه زان و له غه يري ره مه زانا له يازده ركات زياتر نه ده كرد.

سه باره ت به قورئان خو يندني ناو ته راويح شتي كي ديارى كراو نه هاتوو، به لام مامناو هندي و ميان په وي له خو يندني قورئاني ناو ته راويح دا په سه نده، نابئ شتي وا دوورو دريژ بخويني كه له شاني

تيكداني شريعت به گشتي بز دروستي نه م قسه يه ته ماشاي (كفاية الاخبار) ص ٥٤ -
 - قم / نيران بکه، که چوني تي اجماع له سه ريست ركات روون ده کاتمه.

- وه گير -

نویژکه ره‌گان گرانبئ، به تایبته‌تی له وهرزه شهو کورته‌کاندا، مه‌گهر
خویان به دریژه‌پیدان قاییل بن نه‌وه قهیدی نیه، له فهرمووده‌یه‌کا
ئه‌بو زمر {ره‌زاه‌خواه‌لی‌ئه} ده‌فهرموئ: له شه‌وی بیست و هه‌وتدا هه‌زرت
{مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه} خیزان و ژنه‌کانی خو‌ی و خه‌لکی تری گردکرده‌وه له
مزگه‌وت و ههر ته‌راویحی بۆکردین، هه‌تا مه‌ترسی نه‌وه‌مان لی نیشیت که
فریای فه‌لاح (رێگهی رزگاری) نه‌که‌ین، قسه‌بهر (راوی) ده‌لئ: گوتم
مه‌به‌ست له فه‌لاح (که به‌مانا رێگهی رزگارییه) چیه؟ گوتم: مه‌به‌ست
پارشیه‌وه. (د/ت/ن - س/س - وهرگێر) واباشه له ته‌راویحی مانگه‌که‌دا
خه‌تمه‌یی ته‌واو بکات هه‌تا خه‌لکه‌که‌ گوپیان له هه‌موو قورئان بی له‌وه
مانگه‌دا، نه‌وه خیریکی زۆر گه‌وره‌یه، به‌لام له خه‌تمه‌یی پتر نه‌بی،
مه‌بادا نویژ خوینه‌کان تووشی سه‌خه‌تی ببـ.

٦٥) گوته‌کانی دوا نویژه‌کان:

١) سوننه‌ته بو نویژخوین: له پاش سلاودانه‌وه ده‌ست به‌یئ
به‌سه‌ر ته‌وی‌لیداو نه‌وجا بلی (اشهد ان لا اله الا الله الرحمن الرحيم:
اللهم اذهب عني الهم والحن)، یا ده‌ست بیئ به‌سه‌ر سه‌ریداو بلی:
(لا اله الا الله الرحمن الرحيم: اللهم اذهب عني الهم والحن)، ئه‌م
نزیاه گهرجی له رێگه‌یه‌کی لاوازه‌وه دامه‌زراوه، به‌لام یاسایه‌کی ئوصولی
هه‌یه ده‌لئ: له بابته‌تی کردموه باشه‌کانا کار به فهرمووده‌ی لاوازیش
ده‌کری.

(۲) ئېنجا سى جار بلى؛ (استغفر الله) داواى ليخوشبوون له خوا دهكهم. له دوا نهوه بلى (اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام).. (رواه الجماعة الا البخارى).

(۳) ئېنجا بلى؛ (اللهم اعنى على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك) چونكه خوښه ويست (مرووده خواه له سر بڼه) به موعاډى فهرموو: نهى موعاډا ناموژگار يهكت دهكهم: له دوا هه موو نويزى بلى؛ (اللهم اعنى على ذكرك) هه تا دوايى فهرمووده كه (نهىو داوود، نه سائى، ئيبنو خوزيمه، حاكم) حاكم به فهرمووده يهكى دروستى داناوه.

(۴) نهوجا بلى؛ (لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شيء قدير، اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد) چونكه موعه پرهى كورى شوعبه دهگيرپته وه كه پيغه مېهر (مرووده خواه له سر بڼه) له پاش گشت نويزىكى فهرزه وه دهپه فهرموو: (لا اله الا الله وحده لا شريك له.. تاد (شهيدان).

(۵) ئېنجا موعه وويژه كان بخوينى؛، كه بريتين له سوورتهى (قل هو الله احد) و: (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس) چونكه عوقبهى كورى عامير ده فهرموئ: پيغه مېهر (مرووده خواه له سر بڼه) فهرمانى به من فهرموو كه له دوا هه موو نويزى دوو (قل اعوذ) و وه كه بخوينم. گفتهى نه حمه دو نهىو داوود له فهرمووده يه دا له جياتى (دوو - قل اعوذ) و ومكه ناوايه: (قل اعوذو وه كان). (نه حمه د/ نهىو داوود/ تيرميدى/ نه سائى).

٦) وه بۆی ههیه نایه ته لکورسیش بخوینئ، چونکه دمفهرموئ
(مروود له سه ربنا): ههر کهسئ له دوا هه موو نوێژیکى فهرزه وه
نایه ته لکورسی بخوینئ، ههر له گهڵ مرد یه کسهر ده چیته به ههشتا.
(نه سانی/ نیبنو چه بان).

٧) ئه و جا سیی و سئ (سبحان الله) و سیی و سئ (الحمد لله) و سیی و
سئ (الله اکبر) بکا و له ته و او ی سه ددا بلئ: (لا اله الا الله وحده لا
شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شىء قدير) چونکه
دمفهرموئ: (مروود له سه ربنا): هه کهسئ له دوا هه موو نوێژئ سیی و سئ
جار (سبحان الله) بکا و سیی و سئ جار (الحمد الله) بکا و سیی و سئ جار
(الله اکبر) بکا که ئه مه هه موو ده کاته نه وه دو نوچار وه له سه ری
جارى سه ده مه بلئ: (لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله
الحمد وهو على كل شىء قدير)، ههر کهسئ له پاش هه موو نوێژئ
ئاوا بکا خوا له هه موو تاوانه کانی خوش ده بی، ههر چه ند تاوانه کانی
وهک کهفئ ده ریایش زۆربن. (ش/د). یا ده جار بلئ: (سبحان الله) و
ده جار بلئ: (الحمد لله) و ده جار بلئ (الله اکبر) چونکه خوشه ویست
(مروود له سه ربنا) دمفهرموئ: دوو خووی جوان هه ن، ههر کهسئ
سه ره و کارییان بکا ده بی نه به ههشت، ئه و دووه گهرچى ناسان به لام کهم
کهس ده یانکا، یاران (رهزای خوا یان لیبنا) عه رزیانکرد: قوربان: ئه و دووه چى و
چین؟ فهرموو: ئه وه تا که له دوا گشت نوێژیکى فهرزه وه ده جار بلئى:
(الحمد لله) و ده جار بلئى (الله اکبر) ده جار بلئى (سبحان الله)
کاتیکیش چوێته سه ر نوینى نووستنه کهت سه د (سبحانه الله) و (الله

اکبر) و (الحمد لله) بکه، نهمه‌یش دووسهدو په‌نجایه به زمان و دوو هه‌زارو پینج سهد به تهراروو قه‌پان، دهی کئ هه‌یه له نیوه که شه‌وو روژی دوو هه‌زارو پینج سهد گوناو بکات؟ یاران گوتیان: نهی بو نه‌وانه‌ی که کار به‌م دوو خووه جوانه ده‌که‌ن که من؟ فهرمووی: چونکه شه‌یتان له دوا نویژ دئ به‌لاتانه‌وو شتی تری بی‌خیرتان، له کارو باری خو‌تان بیر ده‌خاته‌وه، هه‌تا به‌وانه‌وه خهریک بن و نهم ویرده‌تان له بیر بجیته‌وه، هه‌روا له کاتی خه‌وتنیشدا دئ به‌لاتانه‌وو ده‌تان‌خه‌وینئ و ناهیلئ نه‌و ویرده بخوینن! (نه‌بو داوودو تیرمی‌ذی) تیرمی‌ذی ده‌فه‌رموئ: فهرمووده‌یه‌کی جوانی دروسته. سوننه‌ته که له‌دوا نویژی به‌یانی و له‌دوا نویژی شیوان ده‌جار بلئ: (لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك وله الحمد بیده الخیر یحیی ویمیت وهو علی کل شیء ق‌دیر). چونکه خو‌شه‌ویست (درووده خوا و له‌س‌ربئ) ده‌فه‌رموئ: هه‌رکه‌سی له سه‌رجئ نویژه‌که‌ی، پیش نه‌وه‌ی به‌جی به‌یلئ و ق‌اچه چام‌او‌ه‌کانی راست بکاته‌وه، له دوا نویژی شیوان و به‌یانی ده‌جار بلئ: (لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك وله الحمد، بیده الخیر، یحیی ویمیت، وهو علی کل شیء ق‌دیر).

به هه‌رجاره‌ی ده‌چاکه‌ی بو دهنوسری، وه ده خراپه‌ی لی دهرپته‌وه، وه ده‌پایه‌یش پله‌ی به‌رزده‌گریته‌وه، سه‌رم‌پ‌رای نه‌وه‌یش دهن به‌قه‌لا بوی له هه‌موو ناخو‌شییه‌ک و دهن به سوپه‌رو په‌نا له شه‌یتانی به‌شپ‌راو له ره‌حمه‌تی خوا، به هیج گونا‌هی به فه‌تارمت ناچئ مه‌گه‌ر به‌فره‌خوا‌یی و هاوه‌لدانان بو خوا، یه‌کی‌کیش ده‌بی له‌و که‌سانه‌ی که

کردم و هیان زور باشه، کهس لهو باشتر نیه، مهگەر کهسی که لهو باشتر بلی. (ئهحمهد) تیرمیدیش گپراویه تهوه، بهلام بهبی رستهی (بیده الخیر). ههروا سوننه ته که له دوانویژی بهیانی ههوت جار بلی: (اللهم اجرنی من النار): ئهی خودایه! پهنام بده له دۆزهخ، وه له دوا شیوانیش ههوت جار بلی: (اللهم انی أسألك الجنة، اللهم اجرنی من النار): ئهی خودایه! داوای چوونه ناو بهههشتت لئیدهگهم، ئهی خودایه! پهنام بده له ئاگری دۆزهخ. چونکه پیغه مبههر (مروود خواجه السهروردی) دهفه رموی: کاتی نوویژی بهیانی دهکهی پيش ئهوهی قسهی دنیایی لهگهڵ کهسی بکهی ههوت جار بلی: (اللهم اجرنی من النار)، چونکه ئهگەر لهو رۆژه تابمری خودای گهورهو مهزن پسهوئهی پهنادانت له ئاگر بو دهنوسی، کاتیکیش نوویژی شیوان دهکهی، له پيش ئهوهدا که قسهی دنیایی لهگهڵ کهسی بکهی، ههوت جار بلی: (اللهم انی أسألك الجنة، اللهم اجرنی من النار). چونکه ئهگەر لهو شهوه تا بمری خودای بالادهست و خاوهن شکو، پسهوئهی پهنادانت له ئاگر بو دهنوسی (ئهحمهد/ ئهبو داوود).

ئهبو حاتم دهگپرتتهوه: ههزرهت (مروود خواجه السهروردی) یاسای وا بوو له پيش ئهوهدا جی نوویژهکهی بهجی بهیئلی دهیفه رموو: (اللهم اصلح لی دینی الذی هو عصمة امری، واصلح لی دنیای التي جعلت فیها معاشی اللهم انی اعوذ برضاك من سخطك واعوذ بعفوك نقمتك، واعوذ بك منك، لا مانع لما أعطيت ولا معطى لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد).

٦٦) ژن له چن شتيكا جيايه له پياو:

بۇ نوږزكهر لهكاتى چه مينه وهدا سوننه ته پشتي و نه ستوى له يهك
 ناست ريك بگرئ و همدوو لاقه كانى ريك راو هس تيئى، وهك سنجووق،
 چونكه خو هشه ويست (مرويه خوا له سرب) به شيوه يهكى ريكي وا پشت و
 نه ستوى له يهك ناست راده گرت، نه گهر كه مئ ناو بگرايه ته سهر
 ناو مپراستى گازمردى پشتي ناو كه ريك له شويئى خويدا راده و هستاو
 به هيچ لايه كا نه دهرزا. نيمامى شافيعى (رهزاه خوا له يئيه) ده فهرموى: ده بئ
 سهرى و ملى و پشتي وهك دووخ له يهك ناست بگرئ، نابئ پشتي
 كوربكاته وه، همر دوو لاقه كانى ريك راگرئ، نابئ سهرى شوربكاته وه،
 چونكه له فهرمو وهدا شتي وا كه نوږز خوئى سهرى شوربكاته وه به باش
 نه زانراوه و چووئى راوه به لاکه لاکى سهرى گوږيژو لوژه لوژى، له ژير
 بارى فورسدا!!

ئهم نه نندازه يه بۇ پياو ژن چوني هك سوننه ته، به لام ژن له م
 چهن دشته دا جيايه له پياو:

يه كه م: سوننه ته بۇ پياو همدوو نانيشكى له چه مينه وهدا كه مئ
 دور بگرئ له لاتنه يشته كانى، چونكه پيغه مبه ر (مرويه خوا له سرب)
 وايد هكرد، عايشه (رهزاه خوا له يئيه) له حه ديسيكا نه وهى گيړاوه ته وه، به لام
 سوننه ته بۇ ژن خوى بنوسئيئ به يه كه وه، چونكه بۇ نه و واپاشتر له شى
 داده بو شري.

دووم: سوننه ته بۇ پياو، له كورنووشدا، همدوو به رى ده سته كانى
 له سهر زهوى دابئي و باسكه كانى رانه خا له سهرى و كه مئ به رز بيانگرئ و

نەشيان نووسىنى بە لاتەنىشتەكانىيەۋە بەلكوو بلاۋيان بىكاتەۋە، چونكى
لە فەرموودەدا دەفەرمۇي: پېغەمبەر (مروودە خواۋ لەسەربە) كە نوپۇزى دەگرد،
لەناۋ كورنووشدا، ھەردوو بلى خۇي بلاۋ دەگردەۋە، تەنانت جارو بار
سپىدەى بىناخلى دەردەكەوت. (شەيخان) بەلام ژن واباشە لە كورنووشيدا
خۇي بنووسىنى بە يەگەۋە، چونكى ئاۋا باشتر لەشى دادەپۇشرى.

سپىيەم: پياۋ لە كورنووشدا سكى دووربگري لە رانەكانى چونكى لە
دىسا دەفەرمۇي: پېغەمبەر لەكاتى كورنووشدا ۋەھا ھەردوو بالى خۇي
بلاۋ دەگردەۋە، كاروبەرخيان بە ژىردا رەت دەبوو بەلام بۇ ژن ۋا باشە
سكى بنووسىنى بە رانىيەۋە خۇي كۆبكاتەۋە، چونكى ئاۋا باشتر
جەستەى دەرناكەۋى.

چۈارەم: لە نوپۇزە ئاشكراكانا سوننەتە بۇ پياۋ بە دەنگى بەرز
فاتىحاۋ قورئانى دۋا فاتىحا بخوئنى، ۋەك لە پىشەۋە روون گراۋتەۋە،
بەلام ئافرەت بە مەرجى ئەۋەى بۇ ھەيە كە پياۋى بيانى لەۋى نەبى،
لەم كاتەدا سوننەتە بۇ ئەۋىش بە دەنگى بەرز بخوئنى، كاتى كە بەر
نوپۇزى بۇ ژنان بكا، يا كاتى كە خۇي بە تەنيا نوپۇز بكا، بەلام دەبى
بەقەد پياۋ دەنگ ھەل نەبرى ھەركاتىكىش پياۋى بيانى ئامادەبوو بە
بەنامەكى بخوئنى.

پىنچەم: پياۋ كاتى لەناۋ نوپۇزدا، شتىكى نامۇ روويدا، ۋەك ئەۋە
ۋىستى پىشنوپۇزەكەى لە ھەلەيى ئاگادار بىكاتەۋە، يا كوئىرى لە
مەترسىيەك ھۇشيار بىكاتەۋە، ئەۋە دەبى (سوبجانەللا) بكا، بەلام ژن
دەبى جەپەلە لى بدا، چونكى پېغەمبەر (مروودە خواۋ لەسەربە) دەفەرمۇي:

هەرکەسێ لەناو نوێژدا شتیکی ئی روودا با سوبحانه‌للا بکا، چونکه که سوبحانه‌للا دهکاتی دهگهن له حاله‌که، وه‌ن چهبه‌ئه‌ لیدان له‌ناو نوێژدا، له‌کاتی وادا، بو ژنانه (شه‌یخان). ئه‌وه‌نده هه‌یه‌ ده‌بی مه‌به‌ستی له‌ ته‌سبیحاکردنه‌که هه‌م یادی خوداو هه‌م هۆشیار کردنه‌وه‌بی، شیوه‌ی چه‌پله‌که‌یش ئاوايه: ژنه‌که ناوله‌پی ده‌ستی راستی بکیش به‌ پشتی چه‌پیدا، ئه‌گه‌ر چه‌پله‌ دووباره‌بووه به‌هۆی دووباره‌بوونه‌وه‌ی هۆیه‌که‌یه‌وه قه‌یدی نیه، ته‌سبیحکردنیش هه‌روا.

٦٧) شهرمگای پیاوو ژن:

شهرمگای پیاو (نازاد بی یا کۆیله‌بی) ناوه‌ندی ناوک و ئه‌ژنویه‌تی، چونکه خۆشه‌ویست (مرووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموئ: هه‌رکاتی که‌سێ له‌ ئیوه که‌نیزه‌کیکی هه‌بوو، وه‌ ماره‌یکرد له‌ که‌سیکی تر، وه‌ک به‌نده‌و ره‌نجبه‌ری خۆی، ئیتر ئه‌و که‌نیزه‌که نابێ ته‌ماشای شهرمگای ئاگاهه‌ی بکا، چونکه ده‌بی به‌ژنی می‌رددارو ئاگاهه‌ی له‌م لایه‌نه‌وه داده‌نرئ به‌ بیگانه، شهرمگایش ناوه‌ندی ئه‌ژنوو ناوکه (به‌یه‌ه‌فی). له‌ فه‌رمووده‌یه‌کی تردا چه‌زهرت (مرووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌) به‌ چه‌ره‌ه‌د ده‌فه‌رموئ: رانت داپۆشه، چونکه ران شهرمگایه (تیرمیزی) له‌ فه‌رمووده‌یه‌کی تردا به‌ عه‌لی ده‌فه‌رموئ (مرووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌): نه‌ رانی خۆت ده‌ریخه‌و نه‌ ته‌ماشای رانی که‌سیش بکه، چ ه‌ی زیندوو چ ه‌ی مردوو (ئهبو داوود/ ئیبنو ماجه/ حاکم).

بزانه: که‌رچی ناوک و ئه‌ژنۆ به‌شی نین له‌ شهرمگا، به‌لام داپۆشینان پێویسته، چونکه یاسایه‌کی ئوصولی فیکه هه‌یه ده‌فه‌رموئ:

هەرشتی پېویست (واجب) بهبی نهو تهواو نهبی نهو شته خوشی پېویسته. شهرمگای ژنی نازاد، هه موو لهشیهتی جگه له دهمو چاوو ههردوو دهستی ههتا جمگهی مووچ، مه بهست ناو نوپزو تهوافو نیحرام بهستنی کاتی ههجه، چونکه خوای گهوره دمفرموی: { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ } . ههندی دهپیژن: روخسارو ههردوو دهست تا مووچ له هیج کاتیکا شهرمگانین، گهرچی تهماشاکردنیان ناردهواپه، چونکه خوای گهوره دمفرموی: { وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا - سورة النور - ۳۱/۲۴ } . واته: ژنان خشل و هوئی ئارایش و شوینهکانیان له لهشیان دهرنهخه، مهگهر نهوهی کهوا بهددهوه).

زانایانی تهفسیرو ئیبو عهباس و عائیشه (رهزاه نوایان لایبه) دمفرموی: مه بهست لهوهی کهوا بهددهوهیه لهم ئایهتهدا روخسارو ههر دوو دهسته ههتا مووچ له بهر نهوهیش جارئ نهسمای کچی نهبو بهگری صهدیق که ژنخوشکی پیغه مبهربوو، جلیکی تهنکی له بهردابوو، پیغه مبهر (مرووده خوا له سهربو) که نهوهی دی، پی فهرموو: نهی نه سماء! ههر کاتی ژن رهسید مبهوو، دروست نیه هیج کوپی دهریکهوی ئیره و ئیره نهبی، هه زهرهت (مرووده خوا له سهربو) ئاماژهی کرد بو روخساری و بو ههردوو دهستی.

به لām شهرمگای که نیزهك دوو فەرمايشتی له سهره:

یه کهم: کهرای دروستره: نهوهیه که وهك هی پیاو وایه، چونکه به یه گگرتن (ئىجماع) سهری که نیزهك شهرمگا نیه، چونکه عومهر (رهزاه نووا لیب) که نیزهکیکی خیلێ نههسی له سهر نهوه ته می کرد که سهری خوێ داپۆشیبوو، وه پێی فهرموو: نهوه دتهوێ لاسایی ژنه نازادهکان بکه پتهوه؟ جا له شوینێ سهری شهرمگا نه بی، که زۆربهی جوانی جهسته وا به سهرموه، دیاره شهرمگای وه کوو هی پیاو، که بریتیه له ناوهندی ناووک و نه ژنۆ وهك هی پیاو.

رای دووهم: نهو نه ندازهیه، له لهشی که لهکاتی کارو فرمانکردندا دمرده کهوێ، که بریتین له سهر و مل و باسک و باریکهی لاق، شهرمگانین، چونکه ناچاره که دهریان بخا لهکاتی کارو ئیشا وه نهسته مه که دایان ببۆش، به لām باقی مهندهنی جهستهی شهرمگایه.

٦٨) نهو شتانهی نوێژ به تال ده که نهوه:

نوێژ به یازدهشت پووج ده بیته وه:

١) به قسهی قهستی ئاسایی نیوانی مهردوم، ئیتر په یوهندی به نوێژ وه هه بی یانه بی، چونکه له سه حیه پندا - که بوخاری و موسلیمن - دمه فرموو: زمیدی کورێ نه رقهم فهرمووی: ئیمه له پێشدا له ناو نوێژدا، قسه مان له گه ل یه کتردا ده کرد، هه تا ئهم ئایه ته هاته خواره وه که دمه فرموو: {رهزاه نووا لیب} {وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ - سورة البقرة - ٢/٢٣٨} واته: له نوێژدا به سهر گزی و به مل

كەچى راووستىن و دەم بە يادو ذىكرى خودابىن و قىسەى دىيائى مەكەن.
ئىتر ھاتنى ئەم ئايەتە فەرمانمان پىكرا بە خامۇشى و قىسەكرىنمان
لېقەدەغە كرا) ھەروا لە صەحىحەين و شوپىنى تردا دەفەرموى: بە
راستى نوپۇز خەرىكبوونى دەوى. موسلىمىش دەگىرپتەو: ھەزرىت
(دروودە خواد لەسەربە) دەفەرموى: بە راستى ئەم نوپۇزە بە كەلگى قىسەى دىيائى
نايى، بەلام ئەگەر لە بىرى نەبوو قىسەى كرد، يا لەبەر ئەوۋى نۆ
موسولمان بوو، تازە ئىسلام بوو بوو نەيدەزانى قىسەكرىن لەناو نوپۇزدا
نادروستە، يا بەبى مەبەست قىسەيى لە دەمى دەرچوو، يا پىكەنىن زۆرى
بۇ ھىنا، لەم كاتانەدا نوپۇزەكەى پووج نابىتەو، چونكە بى سووچە،
چونكە پىغەمبەرىش (دروودە خواد لەسەربە) دەفەرموى: خودا تۆلەو سزاي ئەم
سى جۆرە گوناھەى لەسەر ئومەتەم ھەلگرتووە:

يەكەم: گوناھى كە خاوەنەكەى بەھەلە بىكا،

دووەم: گوناھى خاوەنەكەى لە بىرى نەبى.

سېيەم: ئەوستانەى بە زۆر پىيان بكرى. (طەبەرانى لە ئلكەبىردا
گىراوئەتەو). جارىكىش موعاويەى كورى ھەكەمى ئەل - سوللەمى،
لەناو نوپۇزدا بوو نوپۇزكەرى لە پاليا پۇمى، نزاى پۇرمىنى بۇ كردو پىي
گوت: (رحمك الله) و لەبەر ئەوۋى نەيدەزانى قىسە لە نوپۇزا ناپەرواىە
قىسەى كرد، بەلام پىغەمبەر (دروودە خواد لەسەربە) لىي نەگرتو فەرمانى
پىنەكرد كە نوپۇزەكەى دووبارە بكاتەو. ئەگەر كۆكەو پۇمە زۆرى بۇ
ھىنا، نوپۇزەكەى پووج نابىتەو، با دوو پىتىشى لى دروست ببى، وەك
ئەو بەدەم كۆكەو بلى: ئىچ، چونكە زۆرى بۇ ھاتووە، سووچى ئەو نىيە،

ئەگەر نوپۇزكەر نەيدەتوانى بەبى كۆكىن روكنىكى قەولى بخوينى ئەوۋە قەيناكا بىكۆكى.

بەلام مافى ئەوۋى نىيە كە بۇ دەنگ بەرزگردنەوۋە بەئاشكرا خويندن بىكۆكى، چۈنكە ئەوۋە سۈننەتە، ھەموو سۈننەتەكانى تىرىش بىرپارى بە ئاشكرا خويندنيان بۇ ھەيە، ۋەكوو سوورمتو قونووتو ئەللاھو ئەكبەرى گواستەنەوۋەكان لە نيوانى بنيات (روكن)ەكانى نوپۇزدا، بۇ خويندنى ئەمانە مافى كۆكەى نىيە، چۈنكە ئەوۋە ناچارى نىيە.

۲) بەكارى زۆرى لە شوپنيەك، ۋەك سى ھەنگاۋى لە سەريەك نوپۇز پوۋج دەبىتەوۋە، ھەروەھا سى پياكىشان، سەربەلگەى ئەمەيش يەكگرتنى راى زانايانى ئىسلامە لەسەر ئەم بىرپارە، كە نوپۇز بەكارى زۆر پوۋج دەبىتەوۋە، چۈنكە كارى زۆر شىۋەى نوپۇز دەگۇرئ، بەلام ئەگەر كارەكە لەسەر يەك نەبوو، بەم رەنگە ھەنگاۋىكى ناو بەقەد ئارامبونەوۋەيى راوہستا، ئەوۋجا ھەنگاۋىكى تىرى نا، ۋە ھەروەھا ئەوۋە نوپۇزەكەى پوۋج نابى، ھەروا بەكارى كەميش پوۋج نابى، چۈنكە لە نوپۇزدا پىۋيىستى بەوۋە دەبىۋ جىكارى پىۋيىستىيە (مَحَلّ الْحَاجَةِ) ھاۋكات لەگەل ئەوۋەدا سىرەوت گرتن لەسەر يەك بار ئەستەمە، بە پىچەۋانەى قسەوۋە بەردەوام بوون لەسەر بى دەنگى كارىكى زۆر ئاسايىيە، جا لەبەر ئەوۋەى نوپۇز بە يەك وشە پوۋج دەبى، بەلام بە يەك ھەنگاۋ پوۋج نابى، ۋەكى تىرىش پىرسىيار لە ھەزەرەتكرا، لە بارەى تەختكردى زىخو چەۋى شوپن سوزدەوۋە، قەرموۋى (دروودە خواۋە لەسەربى): ئەگەر ھەر ناچاربوون شتى وا يىكەن بە يەكجار بىكەن (دەزاۋ خواۋە لىتەي) (موسليم).

پیښه مېر (دروېده خواه له سېرېږه) له لایه کی ترهوه ئاماژه بؤ نهوه دهکا که
 نویژ به کردنی کاری سووکه له له ناویدا پووج نابیته وه، نهوه تا فھرمانی
 کردووه به نویژ که ره که ریگهی هامو شکر به به رده میدا نه دا، هه روا
 فھرمانی کردووه به گوشتنی مارو دوو پشک له ناو نویژ دا، جاری کیش
 ئیبنو عه عباس له پشتیه وه له لای چه پیه وه هه لسا نویژ بکا پیښه مېریش
 (دروېده خواه له سېرېږه) سهری گرتو سوورانیه وه بردی له لای راستی خوږیه وه
 رای وهستان و له گهل خوږیدا کردی به ریزی، گهل جاریش عانی شهی
 هاوسهری له به رده میدا ده خوتو قاچی له جیگه سوژده کی حه زرتدا
 راده کی شا، که حه زرت (دروېده خواه له سېرېږه) دهات بؤ سوژده به دهستی
 تیوهی دمه زند هه تا جیگه سوژده کی بؤ چو ل بکا، جاری کیش له ناو
 نویژ دا ئاماژه ی بؤ جابیر کرد، که ناواوایی ناو قهدی خو ی به ستی،
 هه موو نه م باسانه وان له سوننه تی صه حیجی پیښه مېر دا^(۱)، مهرجی
 نهو تاقه کاره یش که نویژی پی پووج نابیته وه نه و دپه: شتیکی ناقو لای
 نابجانه ی، دنا نه گهر و ابوو، وهک قه له مبارزی نهوه نویژ پووج
 دهکاته وه، چونکه شتی وا زهق، ناشی بؤ ناو نویژ.

بزانن که نویژ پووج نابیته وه به ورده جووله، وهک خورادنی له ش
 به په نجه، با زوړیش په جهکانی بجوولینی، با جووله کان پهک له دوا ی

^(۱) تماشای تاجول نوصول (کردی) بدرگی یه کم، چاپی یه کم لاپره (۲۴۰) ف
 - ۳ + ل - ۲۴۴ ف - ۵ + ل - ۲۳۸ ف - ۲ + ل - ۳۸۸ ف - ۱) بدرگی چوارم
 لاپره (۳۵۶) که. بؤ ساخکردنموی نه م باسانه. ف = فھرموده.

یه‌کیش بن، چونکه شتی وا نه زیان به شکۆمه‌ندی نوێژه‌که ده‌که‌یه‌نیو، نه پیچه‌وانه‌ی ملکه‌چی ناو نوێژه. به‌لام نه‌گهر به‌ری ده‌ستی سێ جار به‌سهر له‌شیدا به‌ کیش کردو جه‌سته‌ی به‌ له‌پی خۆی له‌و ماوه‌یه‌دا خوراند نه‌وه نوێژه‌که‌ی بووچه، مه‌گهر ئالۆشیکێ زۆری هه‌بێ وه‌ک گهری، وه‌ نه‌توانی ئوقره‌ی له‌سهر بگری، نه‌وه به‌ مه‌هانه‌ی ره‌وا و مرده‌گیری.

(٣) نوێژ پووج ده‌بیته‌وه به‌ په‌یدا‌بوونی نانوێژی (حه‌ده‌ت) ئیتر به‌ قه‌ستی بێ یا به‌ هه‌له، وه‌ له‌ پێشیه‌وه نانوێژی نا‌هه‌میشه‌ی (حه‌ده‌ت غه‌یره دائیم) هه‌بوو بێ یا نه‌بووبێ چون یه‌که، چونکه هه‌زرت (مروومه‌ خوا له‌سه‌ریه‌) ده‌فه‌رموی: نه‌گهر که‌سیکتان له‌ناو نوێژدا بایه‌کی ئێ بوومه‌وه، با نوێژه‌که‌ی بپێ و ده‌سنوێژ بگریته‌وه نوێژه‌که‌ی له‌ نووکه‌وه بکاته‌وه (نه‌بو داوود گێراویه‌ته‌وه) تیرمی‌زی فه‌رموو یه‌تی: فه‌رموو ده‌یه‌کی جوانه، یه‌کگرتنیش دامه‌زراوه له‌سهر ئه‌م شیوانه‌ی باسکران، جگه‌ له‌ شیوه‌ی هه‌بوونی نانوێژی له‌ پێشیه‌وه.

(٤) نوێژ پووج ده‌بیته‌وه به‌ په‌یدا‌بوونی پیسی به‌ جله‌که‌یه‌وه یا به‌ له‌شیه‌وه، یا له‌جێ نوێژه‌که‌یدا، چونکه پاکی ئه‌م سێ شته مه‌رجه بو‌ دامه‌زrandنی نوێژ، وه‌ک له‌ پێشه‌وه باس کرا، وه‌ ئێ نه‌گهر پیسییه‌ک که‌وته سهر شوینیکێ ده‌سه‌جێ لایدا قه‌یناکا. خال هه‌رامه، چونکه له‌ شه‌رعا رێکه‌ی لیگیراوه، جا ده‌بی کوێری بکاته‌وه نه‌گهر مه‌ترسی نه‌وه‌ی ئێ نه‌ده‌کرا که‌ شوینه‌که‌ی بپێ به‌ زامیکێ وا ناچاری بکا ته‌یه‌موم بکا، به‌لام نه‌گهر مه‌ترسی نه‌وه. هه‌بوو نه‌وه پێویست به‌ لابردنی خاله‌که

ناكا، لەبەر ئەۋەدى ئەو خالەۋە ھەم نوپۇزى دروستە ھەم بەرنوپۇزىكىردى، گرىمان زامەكەى بە دەرمانىكى پېس تىماركرد، يا بە دمزوۋىيەكى پېس دوورىيەۋە، يا جىگەيەكى لەشى شەق كىردو پارچەيەكى پېسى تيا مۇتوربەكرد، ۋەك ئەۋە بە ئىسكىكى پېس شىكىستى بگىرتەۋە، ئەۋە پېۋىست ناكا ئەۋە شتە پېسە دەرېكىشى، لەكاتى وادا نوپۇزەكەى دامەزراۋە.

۵) نوپۇز پوۋج دەبىتەۋە بە دەرگەۋتنى شەرمگا، چۈنكە پېۋىستە لەناۋ نوپۇزدا داپۇشرى، ۋەك لە پېشەۋە رابورد، جا ئەگەر خۇى بە قەستى دەرى خست نوپۇزەكەى پوۋجە، بەلام ئەگەر با دەرى خست دەبى گورج داپۇشى، مەنا نوپۇزەكەى پوۋج دەبى، ھەروا ئەگەر پىشتەمالەكەى كرايەۋە، يا بەنەخوئىنەكەى پىچراۋ گورج خۇى كۆكردەۋە نوپۇزەكەى دروستە.

۶) گۆرپىنى نىيەت، ۋەك ئەۋەنىيەتى دەرچوون لە نوپۇز بەيىنى چۈنكە مەرجى نىيەت ئەۋەيە تا دوابەشى نوپۇزەكە بىمىنى، ھەر واىە ئەگەر نىيەتەكە لە فەرزىكەۋە بگۆرپى بۇ فەرزىكىتر، بەلام ئەگەر فەرزىكى كىرد بە سوۋنەتى رووت، بۇ ئەۋە بە جەماعەتتىكى رەۋادا بگا، ۋەك ئەۋە بە تەنيا نوپۇزى فەرزىكاۋ، لە پاش دوو ركات سلاۋ بداتەۋە، ھەتا فرىاي جەماعەت بىكەۋى، ئەۋە دەبى، بەلام ئەگەر كىردى بە نوپۇزىكى دىيارىكراۋ، ۋەك دووركاتى چىشتەنگاۋ ئەۋە دروست نىە، چۈنكە نوپۇزى دىيارىكرو لە سەرەتاگەيەۋە كارى بە دىيارىكردن ھەيە لەكاتى نىيەتەيىناندا. ھەتا ئەگەر بىريارىدا كە نوپۇزەكەى بىرپى دەسبەجى

پووج دهبیتهوه، چونکه پښوېسته نییهت (نیاز) بهردهوام بی تاکاتی لیوونهوه، ههروا نهگهر گومانی بوو: که ئایا بیبرئ یانا؟ نوږهکهی پووجهوه دهبی، بهلام نهگهر به خهیاڵ دههات به دلیدا، وهك حائی مروی رارا نهوه وهسوهسهو خهیاڵاته نوږ پووج ناکاتهوه.

(۷) پشتکردنه رووگه نوږ پووج دهکاتهوه، ههروا ومرچهرخانی سینگ لی بهبی مههانه، چونکه مهرج بو دانراو نامیئی به نهمانی مهرجهکهی، دیاره کهرووکردنه رووگه مهرجی دامهزراندنی نوږه.

(۸، ۹) ههشتهمو نویهم: لهو شتانهی که نوږزیان پی پووج دهبیتهوه خواردن و خواردنهوهیه، چونکه له شوینی به یهکی لهم دووه روژوو پووج ببیتهوه نوږ چاتر پووج دهبیتهوه پییان، سههرهپای نهوهیش بههوی خواردن و خواردنهوهکهوه نوږهکه پشت گوئی دهخا، له راستیدا مهبهست له پهرستنی جهستهیی (عیباداتی بهدهنی) تازهکردنهوهی باومره لهناو دلداو، گفتوگوئی دل لهگهڵ خوداداو گهرانهوهیه بو پهناي سیبهری رحمهتی خودا، دیاره که خواردن و خواردنهوهیش دژی نهوهیه. بهلام نهگهر له بیری نهبوو شتی خوارد یاشتی خواردنهوه، یانهیدهزانی که نهوه نادرسته، چونکه نو موسوئلمان بوو، یا له بهرشتی تری ناوا، وهك نهوه پهرومردی دهشت و دهر و چۆلهوانی و دوور له مهلاو زانابی، نهوه نهگهر کهمبی نوږهکهی بهتال ناب، بهلام نهگهر زوږبی، ئیتر به نهزانی بی، یا لهبهر له یاد چوونبی، نهوه نوږی پی پووج دهبی، چونکه نوږ وهك روژوو نیه، چونکه نوږ بریتییه له چهند کاریکی ریزکراو، که کاری زور له نیوانیاندا -

ریزه که یان ده پچرینن. که سئ به زور شتی دمر خوارد بدرئ نویژه که ی پووج ده بیته وه چونکه شتی وا زور که مه، مه گهر به ده گمه ن روو بدات.

۱۰) پیکه نینن به قاقابی و دوو پیتی ئی پهیدا ببی نویژ پووج ده کاته وه، به مهر جی به قهستی بی، نه گهر زوری بۆ هاتبوو قهیناگا. به لام نه گهر دوو پیتی ئی پهیدا نه بوو، له بهر نه وه ی به قسه دانانری نویژ پووج ناکاته وه.

۱۱) له نیسلام و مرگهران، نیتز هه لگه رانه وه که به کرده وه بی، وه ک کړنووش بردن بۆ بت، یا به قسه بی، وه ک نه وه بلن سئ خوا هه یه، یا به بیرو باومر بی، وه ک نه وه باومر ی وابی که خوا نیه، نه وه له م کاتانه دا ده سبه جی بی باومر ده بی و نویژه که ی پووج و به تال ده بیته وه.

بزانه یه کی که له وانه ی که نویژ پووج ده که نه وه دوا که تنی پاشنویژه له پیشنویژه که ی به دوو بنیات، که همر دوکیان بنیاتی کرده وه یی (روکنی فیعلی) بن، به لام به مهر جی به قهستی دوا که وه ی.

وه ک نه وه له گه ئی دا نه فریای چه مینه وه و نه فریای راست بوونه وه له چه مینه وه بکه وه ی، هه روا نویژه که ی پووج ده بیته وه نه گهر به قهستی به دوو روکنی فیعلی پیش پیشنویژه که ی بکه وه ی، چونکه نه وه پیچه وانه یه کی زور ناقولاو دزی وه، هه روا نویژ پووج ده بیته وه به قوتدانی چلمی که له سه ره وه دابه زئ، به مهر جی بتوانی فره ی بدا.

٦٩) كورنووشى ھەلەو ھۆيەكانى:

(پىناسەكەي): ھەلەلەزمانا لەبىر چوونى شتەو بى ئاگا بوونە
لىي، لە زاراوى شەرعدا: بى ئاگا بوونە لەشتى لەناو نوپۇزدا كورنووشى
ھەلە بۆ ئەو ھەلەزراو ھەلەزەدى ناو نوپۇز چارە سەر بكا، ئەمەيش
لەفەرزو سوننەتدا، لەسەر ھەلەزراو، چوون يەكە، واتە: بۆ
ھەلەزراو ھەلەكەتلى ھەلەدا كورنووشى ھەلە سوننەتە.

كۆكەرەمەكەي:

زabitەو كۆكەرەمەي كورنووشى ھەلە ئاوايە: سۆزدەي ھەلە
سوننەتە لەبەرکردنى شتىكى وا كەنەيى لى كرابى لەنوپۇز، ھەكەو زىادەي
راوھستان، ياروگەيىكى زىادە، ياكورنووشتىكى زىادە، ياتەحياتىكى زىادە،
كەلەشوينى خۇيانا نەبن و بەھەلە بىرلەن، يالەبەر لەبىرچوونى شتىكى
وا كەفەرمانى پىن كرابى، ھەك نەكردنى چەمىنەو ياكورنووشتى
ياراھەستان بۆ فاتىحا، يادانىشتن بۆ تەحياتى پىويست، يانەخويندى
شتى پىويست ھەك فاتىحاو تەحياتى فەرز، جا ئەمانە دەبى بەسەر
بىرلەنەو ئەوسا كورنووشتى ھەلەيان بۆ دەبىرئ لەو شوپنەدا كەبۆي
دىارى كراو، جانەگەر كاپرا لەناو نوپۇزەكەدا ئەم ھەلەيەي
وھىرگەوتەو ئەو بەسەرى دەگىرئەو شتەنەكراو ھەكەدا ھەكەو تەواو،
بەلام ئەگەر لە دوا سلاودانەو بىرى كەوتەو زۆرىشى بەسەردا تى
نەپەرىبوو ئەو ئەو كەپەراندوويەتى دەگەرئەو سەرى بەتەواو
دەكەو كورنووشتى ھەلەيش دەبات، بەلام ئەگەر كاتىكى درىزى بەسەردا،

تیپه‌ری نه‌وه ده‌بی سهر له‌نوئێ نه‌و نوێژه بکاته‌وه، بۆ درێژی کاتیش دوو فهرمانیشت هه‌یه: یه‌که‌میان ده‌فه‌رموئ ده‌گه‌رپێنه‌وه و بۆ سهر عورف، دوو ده‌میان: ده‌فه‌رموئ: ئه‌وه‌یه زیاتر بێ له‌ئه‌ندازه‌ی رکاتی!

به‌لام جیاوازی نییه له‌نیوانی ئه‌م شیوانه‌دا: له‌پاش سلا‌ودانه‌وه قسه‌ بکا یا نه‌یکا، له‌مزگه‌وت دهرچووبی یانا، پش‌تی کردبێته‌ رووگه‌ یانا، ئه‌مه‌ هه‌مووی کاتی وایه‌ که‌سوور بزانی ئه‌و‌شته‌ی نه‌کردووه، به‌لام ئه‌گه‌ر سلا‌وی دایه‌وه‌و که‌وته‌ گومانه‌وه‌ که‌ ئایا ئه‌و بنیاته‌ یانه‌و رکاته‌ی کردووه یا نا؟ ئه‌وه‌ له‌ شی‌وه‌ی وادا هه‌چی له‌سهر نییه، نوێژه‌که‌ی ته‌واوه، ئه‌مه‌یش به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌وه‌یه‌ که‌له‌ ناو نوێژدا گومانی بۆ په‌یدا ببی، که‌نه‌و شته‌ی کردووه یانا؟ ئه‌وه‌ له‌م شی‌وه‌یه‌دا کام لا یه‌قین بوو له‌سهر ئه‌وه‌وه‌ نوێژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کا‌و کار به‌بنه‌رمت (ئه‌صل) ده‌کا، چونکه‌ خۆشه‌ویست (درووه‌ خوا له‌سه‌ربێ) فهرموویه‌تی: ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان له‌نوێژدا گومانی بۆ په‌یدا بوو، وه‌نه‌ی ده‌زانی که‌چه‌ن رکات نوێژی کردووه، وه‌ک ئه‌وه‌نه‌یدم‌زانی که‌سی رکاتی کردووه یا‌چوار، ئه‌وه‌ با گومانه‌که‌ی تو‌ور بدا، چه‌نده‌ی له‌ لا یه‌قین و بێ گومانه‌، با‌له‌سهر ئه‌وه‌وه‌ نوێژه‌که‌ی ته‌واو بکا، له‌پاشا له‌پیش سه‌لام دانه‌وه‌وه‌ دوو کورنووشی هه‌له‌ ببات، جا ئه‌گه‌ر له‌راستیدا پێنج رکاتی کردبوو ئه‌وا ئه‌و دوو کورنووشه‌ نوێژه‌که‌ی ده‌که‌نه‌وه‌ به‌ج‌ووت، ئه‌گه‌ر چواری ته‌واویشی کردبوو ئه‌وا ئه‌و دوو کورنووشه‌ ده‌بن به‌ه‌وی نوش‌وستی و سهر شو‌ری بۆ شه‌یتان (موس‌لیم). ئه‌مه‌ سه‌بارمت به‌ پێشنوێژو نوێژکاری ته‌نها وایه، به‌لام پاش‌نوێژ نابێ له‌خۆیه‌وه‌ به‌ته‌نها کورنووش ببا به‌بێ پێشنوێژه‌که‌ی، چونکه‌ پێشنوێژه‌که‌ی به‌ر پرسیاری هه‌له‌که‌ی ئه‌و هه‌ل ده‌گرێ.

جا ئەگەر پاشنوێژ لەناو تەحیاتدا بۆی دەرکەوت کە چەمبەینەوهی نەکردوو، یافاتیحە نەخوێندوو، یاشتێکی وا، وە ئەمەیی لە شوێنی خۆیدا لەبەر نەبوو، یالەم بارمبەوه، گومانی بۆ پەیدا بوو، جا ئەگەر پیشنوێژەکەیی سلاوی دایەوه، ئەو دەبی گورج هەئسێ رکاتی بەتەواوی بکا، بەلام کورنووشی هەلە نەبات، چونکە ئەو گومانەیی کەبۆی پەیدا بوو لەو کاتەدا بوو کە ئەم لە حالەتی ئیقتیدا بوو، لەبەر ئەوه پیشنوێژەکەیی ئەو دەگرێتە ئەستۆی خۆی. سوننەتە گرنگەکانیش کەپێیان دەگوترێ: ئەبەاز، وەك تەحیاتی یەکەم و سەلاواتدان لەسەر پیغمبەر لە تەحیاتی یەکەماو قونووتی بەیانی و قونووتی نیووی دوایی رەمەزان، ئەمانە گەرچی لەگورۆکی نوێژ نین، بەلام سوننەتە بەکورنووشی هەلە پر بکریئەوه، ئەگەر بەهەلە تەرك کرابوون، چونکە بەهۆی نەکردنیانەوه زەدە لەنوێژەکەدا پەیدا دەبی. سەر بەلگە لەتەحیاتی یەکەم دا: ئەم حەدیثەیی بوخاری و موسلیمە، کەعەبدوئالای کوری بوجەینە {رەمەتە خواە لیبنا} دەفەرموێ: حەزرت {مرویدە خواە لەسەربنا} تەحیاتی یەکەمی نەخوێند، بەلام لەپیش ئەو دەدا کە سلاو بداتەوه کورنووشی هەلە بۆ برد، جا ئەوانی تیش بەقیاس لەسەر ئەو. غەزالی {رەمەتە خواە لیبنا} لە بارەیی هۆی قیاسکردنی ئەم ئەبەازانەیی تر، لەسەر تەحیات دەفەرموێ: {چونکە ئەمانیش پێك وەك تەحیات، لەدروشم و نیشانە دیاری و تایبەتی یەکانی ناو نوێژن} جا ئەگەر نوێژ خوێن یەکی لەم سوننەتە گرنگانەیی نەکردو دەستی کرد بەکردنی فەرزیکی ناو نوێژ، ئیتر دروست نیە بۆی بگەرێتەوه بۆ سەری، دەنا ئەگەر بزانی کە ئەوه نادروستە، وە بەقەستی بگەرێتەوه بۆ سەری ئەوه نوێژەکەیی پووچە، جا

ئەگەر لەبیری نەبوو تەحیاتی یەگەمی نەخویندو دەستی کرد
بەرەوەستان بۆ خویندنی فاتیحە، یالە حالەتی هەڵسانە وەدا بوو، لە
راستبوونە وەو نزیکت بوو هەتا لەدانیشتنەو، ئەو دروست نییە بۆ
بگەرێتەو بۆ دانیشتن، بەلام کورنووشی هەلە بۆ ئەم حالەتە دەبا، بەلام
ئەگەر لەدانیشتنەو نزیکت بوو ئەو دادەنیشی و کورنووشی دەبا،
چونکە پیغەمبەر (ەروەدە خوا لەسەربە) دەفەر موی: ئەگەر کەسیکتان لەرکاتی
دووم دا تەحیاتی نەخویندو ئەزەکی دا هەلبسیتەو، بەلام هیشتا
بەتەواوی راستەو نەبوو بوو، ئەو بادابنیشیتەو، بەلام ئەگەر
بەتەواوی راستەو بوو، ئەوا بادانەنیشیتەو، وەدوو کورنووشی هەلە
بیات. (ئەحمەد/ ئەبو داوود/ ئیبنو ماجە/ لە موغیرە کوری
شوعبەو) ئەگەر قونووتی نەخویندو دەستی کرد بەدانیشتن، ئیتر نابێ
بگەرێتەو بۆ، دەنانوێژمەکی پووج دەبێ، بەمەرجێ بەقەستی وابکاو
بیشزانێ کە ئەو قەدەغەییە، وەدوو سوژدەیی هەلە لەم کاتەدا دەبا
لەباتی تەرکی قونوتەکە، ئەمە بەس بۆ قونووتی بەیانی و وەتری نیوەی
دوومی رەمەزان وایە، بەلام قونووتی کارەسات (کەناودارە بەقونووتی
نەوازیل) بەقەستی تەرك بکری، یابەهەلە، کورنووشی هەلە ناوی.

ورده سوننه تەگان: وەکوو وێردەکانی چەمینه وەو کورنووش و
ئەللاھو ئەکبەرەکانی گواستەو و نرای سەرەتای نوێژو شتی تری لەم
بابەتە، نەلەباری قەستی داو نەلەباری هەلەدا، کورنووش بۆ تەرکیان
سوننەت نییە، بایستی ئەو ئەمەییە: کورنووشی هەلە خۆی لەناو نوێژدا
زیادەییە، کەواتە دروست نییە بکری مەگەر لە رێگەی تەوقیفەو، جا
لەهەندێ ئەنەبەعەدا دەقی شەری لە سوننەتدا هەیە، وەکوو کورنووش

بردنی هه‌له، له‌کاتی تهرکی ته‌حیاتی یه‌که‌ما، ئیتر ئهو شتانه‌ی تریش که‌وه‌ک نه‌و سوننه‌تی گرنگن و له‌ئه‌بعاضن، قیاس له‌وه ده‌کرین، به‌لام ورده سوننه‌ته‌کانی تر که له نه‌بعاض نین له‌سه‌ر بنه‌پرمت (ئه‌صل) ده‌میننه‌وه.

جیگه‌ی کورنووشی هه‌له له‌پاش خویندنی ته‌حیاته‌وه‌یه، له‌پیش سلا‌ودانه‌وه‌دا، وه‌ک له‌پیشه‌وه له‌دوو گیرانه‌وه‌که‌ی بوخاری و موسلیم دا رابورد. ئیبنو شه‌هابیش ده‌گیرپه‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) له‌سه‌ر چه‌ند شیوه‌یی کورنووشی هه‌له‌ی ده‌برد، به‌لام دواشیوه‌ی نه‌وه‌بوو: له‌پیش سلا‌وده‌وه کورنووشی هه‌له‌ی نه‌برد. کورنووشی هه‌له سوننه‌ته‌فه‌رز نییه، چونکه ده‌فه‌رموئ (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): رکا‌ته‌که‌و دوو کورنووشه‌که ده‌بن به‌سوننه‌ت.

٧٠) ئه‌و کاتانه‌ی که‌نویژیان تیادا نا په‌سه‌نده:

ئه‌و کاتانه‌ی که‌نویژیان تیادا ناباشه‌ پینجن، واته: نویژی که‌هۆیه‌کی تایبه‌تی نه‌بێ له‌م پینج کاته‌دا ناباشه، سیان له‌م پینجه په‌یوه‌ندیان هه‌یه به‌وه‌خته‌وه:

١) کاتی گزنگدانی خۆر هه‌تا به‌قه‌دمر رمی به‌رز ده‌بیته‌وه.

٢) کاتی گه‌یشتنی خۆر به‌ناوه‌راستی ئاسمان هه‌تا که‌می لاده‌دا

٣) کاتی زهرده‌په‌ر هه‌تا به‌ته‌واوی خۆر ئاوا ده‌بێ.

بەلگەي رۇشنى ئەمەيش ئەۋەيە كەنىمامى موسلىم دەيگىرپتەۋە:
 عوقبەي كۆرى عامىر {رەزە خۋاە لىيەن} دەفەر مۇي: لەم سى دەمەدا پېغەمبەر
 {دروودە خۋاە لەسەربەن} نەيى لى دەگردىن كەنويزيان تيا بگەين، يا مردووى
 خۇمانيان تيا بنيزين: كاتى خۇر گزنگ دەدا ھەتا بەرزەۋە دەبى، كاتى
 خۇر دەگاتە ناومراستى ئاسمان ھەتا كەمى لائەدا، كاتىكىش خۇر زەرد
 ھەلدەگەرپىۋ تەۋاۋ دەنىشى تا ئاۋا دەبى. ھۆى ئەم ناباشيە ئەمەيە:
 پېغەمبەر {دروودە خۋاە لەسەربەن} دەفەر مۇي: كاتى خۇر ھەلدى شاخى شەيتان
 لەگەلدا ھەلدى، كاتى بەرزەۋە دەبى لىي جيا دەبىتەۋە كاتى گەيشتە
 ناومراستى ئاسمان جووت دەبىتەۋە لەگەلى، كاتى لە ناومراستى ئاسمان
 لادەدا ديسان لىي جيا دەبىتەۋە، كاتى دەست دەكا بە ئاۋابوون جووت
 دەبىتەۋە لەگەلى كاتى ئاۋا دەبى لىي جيا دەبىتەۋە {شافىعى}.

مەبەست لەشاخى شەيتان گەلى شەيتانە، شەيتانپەرستەكانە،
 كەلەم ۋەختانەدا كۆرپنوۋشى بۇ دەبەن، گوتراۋىشە: شەيتان خۇي لەم
 ھەلانەدا، سەرى لەخۇرەۋە نزيك دەكاتەۋە، ھەتا ئەۋەى كۆرپنوۋش بۇ
 خۇر دەبا كۆرپنوۋش بۇ ئەۋىش ببات.

ئەۋ دوانەكەى تىرىشيان پەيوەندى يان بەكارمەۋە ھەيە، يەكەميان
 ھەركاتى نويزى عەصر گرا، ھەتا خۇر ئاۋا دەبى، دوۋەميان لەپاش
 كردنى نويزى بەياني ھەتا خۇر دەگەۋى. بەلگەى ئەمىش ئەمەيە
 شەيخان لەئەبو ھورمىرەۋە دەيگىرپتەۋە: پېغەمبەر {دروودە خۋاە لەسەربەن}: نەيى
 كردوۋە لەنويز لەدوا نويزى عەصر ھەتا خۇر ئاۋا دەبى، ۋەلەدوا نويزى
 بەياني ھەتا خۇر ھەل دى.

لهم کاتانه، کاتی گه ویشتنی خۆر به ناوهراستی ناسمان، له رۆژی ههینیدا، چهرت (استثناء) دهکری، لهم بارهیهوه فهرموودهیهکی مورشهل ههیه، نهبو داوود گێراویهتهوه، هۆی نهوه که نوێژ لهم کاتهدا له رۆژی ههینیدا ناباش نییه دهگهڕێتهوه، بۆ نهوه که وه نه زو خهو لهم ههلهدا زۆر بۆ دانیشتوه کان دههینێ که چاوهروانی دوانو نوێژی ههینی دهکهن، جاوا باشه به هۆی نوێژی سوننهتهوه خهو له خۆی دوور بخاتهوه، نه بادا خهو بردنهوه دهس نوێژه کهی بشکینێ، جا ناچار دهبن که ههنگاو ههڵ نێ به سههر سههری مهردومه کهدا، بۆ دهس نوێژ گرتنهوه. له شوینه کانی ش مهکه کهی پیرۆز چهرت دهکری، خودای گه وره ریزو قه درێ پتر بههرموی، چونکه دهفه رموی (مرووده خواه له سه ره ب): ئه ی بهنی عه بدومه نافا ئه گهر که سێ له ئیوه بوو به کار به دهستی موسلمانان هه که سێ له هه رکاتی کهدا ویستی ته وافی مائی خوا بکا یانوێژی له ناودا بکا رێگهی ئی مه گرن، ئیتر چ شه و بێ چ به رپۆژ، (تیرمیزی و کهسانی تریش گێراویانه ته وه). به لام نوێژ لهم هه له یشدا زۆر باش نییه و پێچه وانه ی چاکتره (خیلافی نه ولایه) هه تا دهر باز ببین له گیشه ی راجیایی، چونکه مالیک و نه بو حه نیفه لهم بارهیه وه رایان جیایه. به لام نوێژی که هۆیه کی هه بێ و، هۆیه که یش له پێشیه وه رووی دابی، وه ک گێرا نه وه ی نوێژه چوو ده کان، له فه رزو له سوننهت و له و نوێژه سوننه تانه ی که مرۆف وه ک وێرد خووی پێوه گرتبن، کردنی ئهم نوێژانه لهم کاتانه دا هیچ ناباشیه کی تیا نییه. چونکه خۆشه ویست (مرووده خواه له سه ره ب): جارێ له دا نوێژی عه صر، دوو رکات نوێژی سوننه تی کرد، که عه رزیان کرد ئهم نوێژه له مکاتی ناباشیه دا چی بوو؟ فهرمووی: ئه مه دوو رکاته سوننه ته که ی دا نوێژی

نيومروۋىيە ئىستا گىرامەوۋە. (شەيخان) ھەروا نوپۇزىكىش كە ھۆيەكى وای
 ھەبىن كەھاوكات بىن لەگەل خۇيدا، كىردنى ناپەسەند نىيە، وەك نوپۇزى
 تەرمو كىرپوۋشى قورننوخوئىندىن و كورپوۋشى سوپاس و نوپۇزى خۇر
 گىران و مانگىران و نوپۇزە بارانە، بەلام نوپۇزى كە ھۆيەكەى لەدوايەوۋە بىن
 كىردنى ناباشە لەم كاتانەدا، وەك نوپۇزى ئىستىخارە و دوو ركاتەكەى
 ئىحرام دابەوستىنى ھەج و عەمرە.

٧١) نوپۇزى بەكۆمەل (نوپۇزى جەماعەت):

سەر بەلگەى رەوايى نوپۇزى بەكۆمەل قورنن و سوننەت و
 يەكگىرتنى گەلى ئىسلامە. يەزدانى پاك دىفەرموۋى: {وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ
 فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ - سورة النساء -
 ١٠٢/٢} واتە: كاتى تۆ لەناوایانا بوۋى و بەرنوپۇزىت بۇ كىردن، ئەوۋە با
 تاقىمىكىيان بەرمو روۋى دوژمن راوۋستى و تاقمى لەوان راست بىنەوۋە
 دەس بىكەن بەنوپۇز لەگەل تۇدا.

ئەوۋەتا لەم ئايەتەدا ھەتا لەكاتى گەرمەى جەنگدا خۇاى گەوۋرە
 فەرمان دەكا، بەكىردنى نوپۇزى جەماعەت، ديارە لەكاتى ئاسايش و
 ھىمنى و ناشتى دا جەماعەت گەلى چاكتەرە، ھوكمى جەماعەت لەنوپۇزى
 ھەينى دا فەرزى عەينە لەسەر ھەموو كەسى كە نوپۇزى ھەينى لەسەر
 بىن، بەلام لەنوپۇزەكانى تردا راجىايى ھەيە: فەرمايشتى راست و دروست
 ئەوۋەيە كەسوننەتلىكى دامەزراۋى زۆر گەورەيە، چونكە خۇشەويست
 {مروۋەى خۇاى لەسەربىن} دىفەرموۋى: نوپۇزى جەماعەت لەنوپۇزى تەنيا بەبىست و

حهوت پله گهوره تره. دهی وشه ی (گهوره تره) که بؤ موفاضه له یه، واته: نه وه ده گه یه نئ که ههر دوو کاره که دروست بن، به لام لایه کیان له ولایه که ی تریان باشر بی، دنا نه گهر لایه کیان نادرست بوایه موفاضه له دروست نه ده بوو! چونکه موفاضه له پله دانانه بؤ دووشتی باش!

گهر چی هندی زانا ده فهرموون: نویژ به کومه ل فهرزی کیفایه یه نه گهر له شوینی هندی که سیان بیکه ن له کول هه موویان ده که وئ به لام نه گهر که سیان نه یان کرد هه موویان گونا هبارن، به لگه یشیان نه م فهرمایشته ی پیغه مبه ره (مروود خواه له سه ربه): ههر کاتئ سی موسلمان، یاپتر له سی موسلمان، له شوینی کدا یه کیان گرت، چ گوندنشین بن چ کؤچه ری، وه نویژ جهماعت نه که ن، نه وه بی گومان که شهیتان زال بووه به سه ر یاناو فریوی داوون، ده ی نه ی پیاوی موسلمان! ناماده ی جهماعت به و هه میسه له گه ل کومه ل به و له گه ل جئ مه مینه و به ته نیا مه به، چونکه گورگ نه و مه ره ده خوات که له گه له بر ده بی!). (نه بو داوود/ نیمامی نه حمه د/ نه سائی/ نیبنو حیبان/ حاکم).

هه یشه ده فهرموئ: جهماعت فهرزی سه ره، واته فهرزی عه ینه له سه ر هه موو که سی، چونکه خوشه ویست (مروود خواه له سه ربه) ده فهرموئ: به و که سه که گیانی منی وا له ده ستدا نیازم هه بوو که به پیاوی بلیم: له حیاتی خوم به رنویژی یه که بؤ خه لکه که بکا، وه خوشم برؤم بؤ سه ر نه و پیاوانه که له نویژ جهماعت دوا ده که ون، وه فهرمان بده م که به باوشه دار ماله کانیان به سه ردا بسوتینن. (شه یخان). به لام نه م فهرمایشته ئاوا رمت کراو ته وه: که نه م رووداوه سه بارمت به ناپاکان بووه، سه ره رای

ئەو دیش پېښه مېر {دروود خوا لاسه رېښه} هەر شه کە ی جی به جی نه کردوو،
وئەو دى بوو لەم لایەنەو تەنیا نیازىكى روت بوو، کردەو دى لەگەل
دانەبوو.

بەلام بزانه كە جارى واهەيه جەماعەت، بەهۆى هۆيهكى
لاوكميهو، پيوويست دەبى، وەك ئەو دەبينى ئىمامى لەناو روکوعدايە،
هەق دىزانى ئەگەر نوێژ لەگەل دابەستى فرىاى ركاتى دەكەوئ و
نوێژەكەى بەهۆى ئەو دەبى بەئەدا، دنا دەبوو بەقەزا، چونكە بە
تەنیا فرىاى ركاتى ناكەوئ لەكاتدا، ئەو نابى بەتەنیا نوێژەكەى بكا،
جارى وایش هەيه جەماعەت حەرامە، وەك ئەو دەبينى پېشنوێژى
لەتەحياتى كۆتايى دايە، ئەگەر ئىقتىداى پى دەكا فرىاى ركاتى لەكاتدا
ناكەوئ، بەلام ئەگەر بەتەنیا نوێژ بكا فرىاى ركاتىكى نوێژەكەى لەناو
كاتى خۆى دا دەكەوئ، هەر نوێژىكىش فرىاى ركاتىكى كەوتى
لەكاتەكەيدا بەحازر دادەنرئ، ئەو دەبى لەم حەلەدا بەتەنیا ئەو نوێژە
بكا. زاتى جەماعەت بەئەو نەدەيش دیتە جى كەپياو لەمالەو لەگەل
ژنەكەى و كەسانى تر دا نوێژ بەكۆمەل بكا. وەلئ لەمژگەوتا گەلا خیرترە،
بەلكوو مژگەوت هەتا كۆمەلەكەى زۆر تر بن جەماعەتەكەيشى خیرترە،
جا ئەگەر لە نزيكیهو مژگەوتئ هەبوو، نوێژكەرەكانى كەمتر بوون،
لەدووريشیهو مژگەوتئ تر هەبوو نوێژكەرەكانى پتر بوون، ئەو (لەدوو
شیوەدا نەبى) جەماعەتى مژگەوتە دوورەكە خیر ترە، شیوەى يەكەم:
ئەگەر ئەم بچى بۆ دوورەكە جەماعەتى نزيكەكە بەهۆى چوونەكەى
ئەو دەو پەكى بكەوئ، وەك ئەو ئىماميان بى. شیوەى دووهم: پېشنوێژى
دوورەكەيان بیدعەتكاربى، بۆ ئەمە بەدكار (فاسیق)یش وەك بیدعەتكار

وايه. هر كهس بهيهك ههناسه، يا بهكه مريش، له پيش سلاودانه وى
پيشنويزدا فرياي نويزدابهستن بكهوئ له پشستيه وه، نه وه فرياي
جهماعت دهكهوئ و له خير كهيدا بهشدار دهبي، چونكه خوشه ويست
(دروود خواه له سهربه) دهفهرموئ: كاتى دين بو نويز نهگهر ئيمه له ناو
كورنووشدا بووين، نه وا نويز دابهستن و يهك سهر كورنووش ببهن، بهلام
بههيجى مهزميرن، واته: بهركاتى حليب مهكهن، وهل نه وهى فرياي
چه مينه وه بكهوئ له گهل بهر نويزدا نه وه فرياي نه وركاته دهكهوئ.
(نه بو داوود).

بزنان كاتى پاش نويز فرياي چه مينه وه دهكهوئ كه فرياي
نارامبوونه وه له گهل پيشنويزدا بكهوئ له ناويدا، چونكه بهبي
نارامبوونه وه چه مينه وه حليب نيه، واته: دهبي له چه مينه وه دا فرياي
نه وه بكهوئ كه بلئ (سبحان ربى العظيم) يا به نه ندازهى گوتنى نه م
وپرده رابووستئ پيش نه وهى بهر نويز له چه مينه وه بهرزه وه ببئ.

مهرجى دهسكهوتنى جهماعت نه وه يه: كه پاشنه يز واته:
(مه نوم) له كاتى نويزدا به دابهستن وه نيئى جهماعت بيئى، چونكه
چاوليكردن و شوينكهوتنى پيشنويز كرده وه وه كار، كاريش له عيبادا
پيوستى به نياز و نيئت هه يه، كه واته: بهر حوكمى گشتى نه م
فهرمايشتهى پيغهمبر (دروود خواه له سهربه) دهكهوئ: هه موو كرده وه يئى به
پئى نياز و نيئه كه يهتى... بو نازادى ره سیده دروسته له پشت به نده و
مناله وه نويزى جهماعت بكا، دروستبوونى په پره ويى (ئيقتيدا) به
به نده، به پئى نه مه يه كه بوخارى دهگير پته وه: كه عائيشه (ره زاه خواه
ليبنه) به نده يه كى هه بوو، ناوى كوران بوو (ره زاه خواه ليبنه) نه م زه گوانه بهر

نويژى بۇ عائىشە دەكرد، پەپرەوى بەمنالېش بەپى ى ئەمەيە: عەمرى كورى سەلەمە لە سەردەمى پېغەمبەردا لەتەمەنى ھەوت سالىدا بەرنويژى بۇ ھۆزەگەى خۆى دەكرد. (ئەم باسە بوخارى گېراپويەتەوہ). پەپرەوى پياو بەژن دروست نىيە، چونكە خواى گەورە دەفەرموى: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ - سورة النساء - ۳۴/۴} واتە: پياوان سەرگارى سەر ژنانن و چاۋ دېرن بەسەريانەوہ). پېغەمبەرىش (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرموى: لەو شويئانەدا كەخوا ژنانى خستوتە دواۋە بيانخەنە دواۋە، لەفەرموودەيەكى تردا دەفەرموى: ھۆشيار بن ھىچ ژنى بەرنويژى بۇ ھىچ پياۋى نەكات. (ئىبنو ماجە) ھەندى زانائش ئەمەيان كىرووہ بەبەلگە لەم مەسەلەيەدا، كە پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) فەرموويەتى: ھەرگەلى كاروبارى گىرنگى خۆيان بسپېرن بەژنى و ژن بىكەن بەسەرۈك و ئاغاي خۆيان ئەو گەلە سەر كەوتوو نابن. (بوخارى و نەسائى و تىرمىذى و ئىمامى ئەحمەد لەئەبو بەكرەوہ گېراپويانەتەوہ) لەبەر ئەوھىش كەنافرەت شەرمگايە، ئەگەر بېن بەپېشنويژ بۇ پياو دەبى بەھۆى گىرفتارى، ەمكى تىرىش ئەگەر كەسى پەپرەوى (ئىقتىدا) بەژن بكا واتاي وايە كەدەستە جەھوى نويزمكەيى داۋە بەدەستى ئەوہوہ. مەبەست لەخوينەوار (لە بابەتى پېشنويژىدا) ئەوھىە كەبەجوانى بتوانىفاتىحە بخوينى، ھەروا مەبەستىش لە نەخويندەوار لېردا ئەوھىە كەفاتىحاي رەوان نەبى، جا پەپرەوى خوينەوار بەنەخوينەوار دوو فەرمائىشتى لە سەرە: ھەرە ئاشكراگەيان ئەمەيە: ئەوہ دروست نىيە، چونكە خۆشەويست (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرمووى: ئەوگەسە بەر نويزى بۇ كۆمەلى دەكا، كەلەھەموويان باشتى قورئان بخوينى، لەبەر ئەوھىش

چارو بار پېشنويز بهرپرسيار دهبي له قورئانخويندني پاشنويز، وهك نهو شيوهيه كه پاشنويز له چه مينه وهدا فرياي په پرهويي بكهوئ، دياره كه نه خویندهوار، بهم واتايه كه بومان ديارى كرد بهرگه ي نهوه ناگرئ و ناتوانئ نهو بهر پرسيارى يه بگريته نه ستوى خوئ، بهلام نه گهر خوینهوار له نويزي په نامه كيدا په پرهويي به نه خویندهوار كرد، نهوه نويزه كه ي دامه زراوه و پيويست ناكه له حالئ بكوئ تيه وه، نه خویندهواريش په پرهويي به نه خویندهوار يكي وهك خوئ بكا دروسته، هه روا په پرهويي ژن به ژن دروسته*.

مهرجى دامه زراندي په پرهويي كردن نهوه يه كه ناگاي له چوئيتي نويزي بهر نويزه كه ي بئ، هه تا بتوانئ په پرهويي نهو بكا، نهو ناگاداريه يش بهم شيوهيه ديتهدى: كه چاوى له هه لسوكه وتي پېشنويز بئ يا گوئى له دهنكي بئ، يا گوئى له دهنكي راگه يين (مبلغ) بئ، ياناگاي له هه لسان و داننيشتنى نويزكه رهكان بئ، كه نهوان ناگايان له حالئ پېشنويزه. مهرجيكى ترى نهوه يه: كه پاشنويز پيش نهكهوئ له پېشنويز له جيگه نويزدا، چونكه وهك زانراوه نهوانه ي كه په پرهوييان به پيغه مبهروه دمكرد له نويزدا ليئ پيش نهدهكه وتن، هه روا نهوانه يش كه له دواجينشينه راشيدهكانه وه نويزيان دهكرد، بهلام نه گهر ههردوو لا

* بهيتزترين بهلگه له سمر نهوه كه ژن بهر نويزي نهكا بؤ پيار نهويه: كه ذهكوان بهر نويزي دهكرد بؤ عايشه، نه گهر بهيچرانه وه دروست بوايه شتى واته: له عايشه (وهواه خواه ليتبه) شاراره نهده بوو.

- وهرگير -

له ناستی یهك له شانی یهكدا وهستا بوون نهوه زیانی نییه، بهلام
باشیش نییه، وهکی تریش ئهم بریاره بۆ نهوانه وایه كهئهئقهیان نهدابئ
بهگردی كابهدا، چونكه بۆ نهوان، بۆ پاشنویژ (بهمهرجی لهلای
پیشنویژهوه نهبئ) زیانی نیه ئهگهر نهو لهپیشنویژ له رووگهوه نزیکتر
بئ، بزانه سئ شیوه ههیه بۆ پیشنویژ و پاشنویژ:

شیوهی یهكهم: ههر دوو لایان لهناو مزگهوتدابن.

شیوهی دووهم: پیشنویژ لهناو مزگهوتدا بئ و پاشنویژ له دهرهوهی.

شیوهی سێهه: ههر دوو لایان له دهرهوهی مزگهوت بن.

شیوهی یهكهم: پهپر هوی پئ كردن (اقتداء) دروسته، ئیتر خوا
ریزهكان لهناو خۆيانا پهیوهست بن با پچرابن چونیهكه، ههروا پئگرو
نیوان له نیوانیاندا ههبئ یانهبئ، ههروا چون یهكه ههر دوولا لهیهك
شویندا بن یانا، بۆ نموونه: ئهگهر پیشنویژ له منارهیهكا بئ و پاشنویژ
لهبیریکا بئ، یابه پیچهوانهوه، نهوه له ههموو ئهم وینه یانهدا پهپر هوی
پئ كردن دروسته، چونكه شوینهكه مادهم مزگهوته گشتی بهیهك جیگه
حلیبهو ههمووی بهنیازی نوێژ دروست کراوه.

شیوهی دووهم: نهوهیهه پیشنویژ لهناو مزگهوتابئ و پاشنویژ
له دهرهوهی مزگهوت بئ، لهم شیوهیهدا پهپر هوی پئ كردن بهم مهرجانه
درسته: نیوانیان له نزیکه سئ سهه باسك، بهباسکی ئادهمی كه بریتیه
له دووبست، زیاتر نهبئ، ئهم نه نندازهیه له ناخری سنووری مزگهوتهكهوه
حلیب دهکری: له ههمان کاتدا پاشنویژ ئاگای له بزووتنه و مکانی پیشنویژ
ههبئ، وهك له پیشهوه روون کرایهوه.

شیوه‌ی سییه‌م؛ ئه‌وه‌یه پێشنویژ له دهره‌وه‌ی مزگه‌وت بن، جا نه‌گهر له دهشتابوون، ئه‌وه مه‌رجی دامه‌زراندنی په‌یڕه‌وه‌ی پێکردن ئه‌وه‌یه: ماوه (مه‌سافه‌)ی نیاوانیان، له نزیکه‌ی سێ سه‌د باسک (ذیراع) پتر نه‌بن، ئه‌مه‌یش له‌سه‌ر فه‌رمایشتی دامه‌زراوتر. چونکه راوه‌ستان له‌سه‌ر ئهم شیوه‌یه له دهشتا، به‌پێی باوی ئاسایی، له حوکمی کۆبوونه‌وه‌دایه، له‌بهر ئه‌وه‌یش زۆربه‌ی کات، له ماوه‌ی ئاوادا، ده‌نگی پێشنویژ له‌کاتی ده‌نگ هه‌ڵپێنی نوێژی ئاشکرادا، به ئاسایی ده‌گاته پاشنویژ، به‌لام ئه‌گهر له دهشتا نه‌بوون، وه‌ک ئه‌وه پێشنویژ له خانوو یه‌کابی و پاشنویژ له خانوویه‌کی تر دا بێ، ئه‌وه مه‌رجی دامه‌زراندنی په‌یڕه‌وه‌ی پێکردن ئه‌وه‌یه: په‌یوه‌ست بن، هه‌تا په‌یوه‌ندی و ئاگابوون له‌حالی پێشنویژ هه‌بن، چونکه له‌کاتی وادا جیایی خانوو مایه‌ی له‌یه‌ک جیا‌بوونه‌وه‌ی پێشنویژ و پاشنویژه، له‌بهر ئه‌وه په‌یوه‌ست بوون و نزیک‌ی له یه‌کتری به‌مه‌رج ده‌گرین له‌گه‌ڵ نه‌بوونی رێگر (حائیل) چونکه رێگر کۆبوونه‌وه قه‌دمه‌غه ده‌کا هه‌روا مه‌رجی دامه‌زراندنی په‌یڕه‌وه‌ی پێکردنه کشیوه‌و شیوازو ده‌ستوری نوێژی هه‌ردوولا چون یه‌ک بن، ئه‌گهر وانه‌بوون و شیوازی نوێژمه‌کانیان له یه‌کتری جیا‌بوو ئه‌وه په‌یڕه‌وه‌ی پێکردن دروست نیه، وه‌ک نوێژی ئاسایی و نوێژی مانگو رۆژ گیران و نوێژی ته‌رم. به‌لام دروسته بۆ که‌سێ که نوێژی جازربکا په‌یڕه‌وه‌ی بکا به که‌سێ که‌نوێژ بگێڕێته‌وه، یا به‌پێچه‌وانه‌وه، هه‌روا دروسته که‌سێ فه‌رز بکا په‌یڕه‌وه‌ی بکا به‌که‌سێ که‌سوننه‌ت بکا، یا که‌سێ نوێژی نیوه‌رۆ بکا په‌یڕه‌وه‌ی بکا به‌که‌سێ که‌نوێژی به‌یانی بکا، ده‌ق وه‌ک نوێژی ئی پێش

کهوتوو (مهسبووق) لهپاش سلاودانهووی پیشنوړهکهی، مسبووق
نوړهکهی خووی تهواو دهکا.

مهرجیکی تری دامهزراندنی پهپړهوپپکردن نهوهیه: که نیهتی
پاش نوړه لهنیتی پیشنوړه دواپکهووی، وهبه دوو بنیيات (واته بهدوو
روکن) پیشی نهکهووی، یاپاشی نهکهووی، لهم دوو شیوهیهدا مهبهست لهم
دوو بنیاته بنیاتی کردهووی یه، لهکاتی پاش کهوتن دا نهگهر مههانهی
رهوای ههبوو، وهک نهوه پیشنوړه، بهپهله بوو، پاشنوړیش خووی
بهسستیهوه گرتبوو، نهوه تاسی بنیيات چاوپووشی دمکری، دنا نوړهکهی
پووچه، لهههمان کاتدا دهمی زانایش بی بهوه کهکاری وا نادروسته.
چونکه بهراستی کاری وا بهوپهپری سهرپیچی کردن دادهنری، بهلام
بهپیچپهوانهی نهوهوه کهلهیادی نهبی، یانهزانی، بهلام ههرچون بی نهو
رکاتهی بو حل ناکری، که تیایدا له پیشنوړه پیش (یاپاش) کهوتوو،
لهپهر نهوه دهمی لهدوا سلاودانهووی پیشنوړهکهی رکاتی بکا.

سوننهته نیړینه، نهگهر ههر خووی بوو، بامناثیش بی، لهلای
راستی پیشنوړهوه رابوهستی و، کهمی لی دوا بکهووی، چونکه پیغهمبهر
خووی وایکردوو، نیمهیش نیستا بو پهپړهوی نهو وادهکهین، بهمهو
وینهی نهمه دهگوتری: (اتباع) هاوکات لهگهل نهو بهلگهیهدا شتی وا
لهزاتی خویدا پهپړهوی باوو نهړیتی جوانی ناو کوومهله. جا نهگهر
لهوهدوا نیړینهیهکی تر هات، لهلای چهپیهوه نوړه دابهستی، نهوجا
یاپیشنوړه بجیته پیشهوه، یا نهوان بچنه دواوه، نهمهیش لهکاتی
راوستانا دهکن، نهگهر لهسهرهتاوه دوو نیړینه بون لهپشتیهوه ببن
بهیهک ریز، نهگهر یهک ژن بوو لهپشتیهوه بی بهریزی، نهگهر ژن

زۆریش بوون ههروا، نهگهر بياوو منال و ژن بوون لهسهر ئهم شيوهويه دهووستن: لهپشتيهوه پياوهكان ريز دهبهستن، چونكه سهروهوري بو ئهوانه، ئهوجا منالهكان لهپشت پياوانهوه ريز دهبهستن، بهلام ئهمه كاتنى وايه كهريزي پياوهكان پرپووبيتهوهو كه مي نهبي، دها بهمنال پر دهكريتهوه، ئهوسا نيرومي (خنثي) لهپاش ريزي منالانهوه رادهووستن چونكه ههله دهگرن ژن بن، كهژنیش بن لهنويزا جيگهيان وا لهدوا منالانهوه، ئهوجا ريزي ژنان، چونكه ئهمه بهپي پهيروهوي پيغهمبهر خويهتي (درويه خوا لهسهر) و لهمهدا چاو لهحهزمت دهكهين.

سوننهته ئه و ژنه ي كه پيشنويزي بو ژنان دهكا لهناوهراستياندا رابوهستى و كه ميك لييان پيش بكهوي، وهله نهگهر پيشنويزهكهيان ژن نهبوو، دهبي پيشيان بكهوي، ناباشه پاشنويز بهتهنها راوهستى، بهلكوو نهگهر لهريزدا شويى دمهكهوت بپرواته ريزهوه، ئهگينا لهپاشهوه نيى نويز دابهستن بهجهماعهت بهيى و ئهوسا يهكي لهپاشنويزهكان لهناو ريزهكهوه رابكيشي بو لاي خوي و لهگهله ئهودا ببن بهريزي. سوننهته ئه و كهسهيش بهگويى بكات و نهرم بي بهدهستيهوه.

دروسته دهنويزدار پهپرهوي بكا بهتهيه مموكهروهوه، بهلام بهمهرجى تهيه مموم كهركه گردنهوهي لهسهر نهبي، دها دروست نييه، ههروا دروسته پهپرهوي بكا بهكهسي كه مهسحى خوفى كرد بي، ههروا پهپرهويكردنى راوهستاو بهدانىشتوو دروسته، چونكه پيغهمبهر (درويه خوا لهسهر) له نهخوشييهكهى سهره مهرگيدا بهدانىشتنهوه نويزى دهكرد، ئهبو بهكرو خهلكهكيش بهپوه بوون، ههروا دروسته موسلمانى دادپهروهر پهپرهوي بكا به نازادى بهدكار (حورى فاسق) بهلام نويز له

پشت فاسقه وه گهر چی دروسته به لام ناباشه. به لگه ی دروستبوونی نوږت
له پشت به دکاره وه: شه یخان ده گیر نه وه: که نیبو عومهر، نه وه هاوړی
نازداره ی پیغه مبه ر، له پشت حه ججاجی فاسقه وه نوږتی به جه ماعت
ده کرد. ئیمامی شافعی {ره زه خواه لیبه} سه بارمت به حه ججاج ده فهرموی:
پیاوی فاسقی شهرعی وهك حه ججاج ده بی!.

۷۲) کورتکړنه وه ی نوږتی چوار رکاتی:

به زوری سه فهر بویه کئی لهم دوو مه به سته یه: یا هو ی رزگار بوونه
له ناخوښی، یامایه ی که یشته به ناوات! سه فهریش (له زاتی خویدا)
ریگه ی هاتو نه هاته و زوری کات ده بی به هو ی سه خله تی و زحمه ت،
مشقه ت و زحمه تیش ده بی به هو ی بارسو وکی و کار ناسان کردن، له بهر
نه مه یاسادانه ر (شارع) له نیسلا ما که خوی گه وره یه، له نوږتی چوار
رکاتی، دوو رکاتی داشکاندو وه. له هه مان کاتدا قورناتو سوننه ت و
یه کگرتن به لگه ن له سهر نه وه که له سه فهری ره وای دریژدا دروسته نوږت
کورت بکریته وه. له قورناتا ده فهرموی: {وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ - سوره
النساء - ۱۰۱/۴} (واته: کاتی چوون بویه سه فهر نه گهر نوږته کانتان
کورت بکه نه وه. گونا هتان له سهر نیه). کورت کړنه وه ی نه به ستر وه
به کاتی ترسه وه، چونکه یه علای کوری نومه ییه فهرمووی: گوته
به عومهری کوری خه طباب {ره زه خواه لیبه}: خودا له قورناتی پیروژدا
ده فهرموی: {لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ

أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا} ئەو ھەتا بەپێی ئەم نایەتە کورتکردنەو ھە
بەستراو ھە کاتی ترسەو ھە، خو ئیستا ترس نەماو ھە مەردوم ھەم
بوونەتەو ھە، کەواو چۆن دروستە بۆ ئیمە نوێژ کورت بکەینەو ھە؟ ئەویش
فەرمووی: ئەمە سەرنجی تۆی راکیشاوە سەرنجی منیشی راکیشا
منیش وەکوو تۆ لەمە سەرسام بووم، بەلام کە لەمبارەمەو ھە لەپێغەمبەر
[مروودە خوا لەسەر] پرسی، فەرمووی: ئەمە خەلاتیکەو خودا بەخشیویتی
پێتان دەو ئیو ھەش خەلاتەکەو ھەربگر (موسلیم).

بەلگەش لە سوننەتا لەسەر کورتکردنەو ھە نوێژ وەك ئەو ھە ئیبنو
مەسعود {رەزە خوا لەبە} دەفەرموئ: لەپشتی پێغەمبەرەو ھە لەسەردەمی
خویدا لەسەفەردا نوێژی چوار رکاتیم بەدوو رکات کردو ھە، ھەروا
لەپشتی ئەبو بەکرو عومەریشەو ھە نوێژی چوار رکاتیمان کورت
دەکردو ھە بەدوو رکات دەمانکرد، ھەرکەسەیان لەکاتی جێنشینی خوێنا
(شەپخان). ئیبنو عەمەریش دەفەرموئ: بۆ خو ھە خزمەت پێغەمبەر
ئەبو بەکرو عو مەردا سەفەرم کردو ھە، ئەم زاتانە لەکاتی سەفەردا
نوێژی نیوەرۆیان بە دوو رکات دەکرد، ھەروا نوێژی عەصریشیان بە
دوو رکات دەکرد.

نوێژکورتکردنەو ھە لە نوێژی چوار رکاتیدا دروستەو بەس
لەبەر ئەو نوێژی شیوانو بەیانی کورت ناکرێتەو ھە بەس نوێژی
نیوەرۆو عەصرو خەوتنان کورت دەکرێتەو ھە، ھەر نوێژەیان بە دوو رکات
دەکرێن.

۷۳) مەرجى سەفەرەكە:

ئەو سەفەرەى نوپۇز كۆرتكردنەۋەى تىادا رەۋايە ئەم چەند مەرجەى ھەيە:

۱) ئەۋەيە سەفەرەكە رەۋا بىۋ پىي گوناھبارنەبى. ۋەك سەفەرەى
 حەج ۋ دانەۋەى قەرز، كە ئەم جۆرە سەفەرە لە زاتى خۇياندا فەرزىن، يا
 ۋەك سەفەرەى حەجى سوننەت ۋ سەردان لە خىزم ۋ كەسوكار، كە ئەم
 جۆرە سەفەرەنە لە زاتى خۇياندا سوننەتن، يا ۋەك سەفەرەى بازىرگانى ۋ
 گەشتكردن، كە ئەم جۆرە سەفەرەنەيش لە زاتى خۇياندا رەۋان، بەلام
 نەفەرەزىن، نە سوننەتن، نە ناباشن، يا ۋەك سەفەرەى تاكە كەس، كە بەبى
 ھاۋرپ سەفەر بكا ئەم جۆرە سەفەرەنەيش لە زاتى خۇيانا ناباش
 (ۋەكروۋەن).

بەلام سەفەرەى گوناھ ھەقى كۆرتكردنەۋەى نيە، چۈنكە
 كۆرتكردنەۋە روخصەت ۋ بارسووككردنە، رىگەيش بۇ گوناھ خۇش
 ناكرى، سەفەرەى گوناھ ۋەك رىگرى ۋ دزى ۋ جەردەيى ۋ ھىنان ۋ بردنى
 مەى ۋ بادە ۋ بەنگو تلياك، سەفەرەى ژن بەبى رىپپىدانى مېردەكەى ۋ
 سەفەرەى قەرزازى كە تواناى دانەۋەى قەرزەكەى ھەبى بەبى رىگەپپىدانى
 خاۋەن قەرزەكە، لە سەفەرەى گوناھا رىبۋار نەھەقى نوپۇز كۆرتكردنەۋەى
 ھەيە، نە ھەقى كۆكردنەۋەى ھەيە، واتە: نە مافى قەصرو نە مافى
 جەمەى نيە. ھەروا مافى ئەۋەى نيە كە نوپۇزى سوننەت بە سوارى بكا،
 يا تاسى رۇژ لە سەفەردا، لە دەسنوۋىزا مەسحى خوفف بكا، ھەروا دروست
 نيە بۇى لە كاتى ناچاريدا مردار بخۋا، سوفيانى ئەۋرى (مەمەتە ۋاۋا لىبە)
 دەفەرمۇى: ئەگەر سەمكارى، لە بانىكابى، نان ۋ ئاۋى لى برابى، ئەگەر

له برسانا بمړی، یا له توونیا نا بڅنکې نابې کس نان و ټاوی بداتی، هه تا ولات و مهردوم و دارو درهخت و ناژهل له دهستی رزگاریان بی! ⁽¹⁾.

(۲) ئەو ھەيە سەفەر ھەكە درېژې، بە ھىيى گاروانى برېتېيە لە دوو قۇناغى تەھاو، واتە دوو رۇژە رى، بە رۇيشتنى ئاسايى چونكە خوشەويست (دروېدە خواە لەسەربە) دەفەر موى: ھەر سەفەر رى لە چوار بەرید كەمتر بى، نوپژى تيا كورت ناكريتهو، (چار بەرید دەكاتە شانزە فرسەق) دەق بەقەد ماوۋى نيوانى مەككەو عوسفان. وەك ھەموو دىزانين عوسفان لە مەككەو دوو رۇژە رى دوورە. ئەم ماوۋىيە بە كيلومەتر دەكاتە نزيكەى (۸۴) كيلومەتر، بزانه: دەبى رېبوار بزاني كە بۇ شويىنى دەچى لە دوو قۇناغ كەمتر نيە، كەواتە: بۇ كەسى سەرى خوى ھەلېگرىو بەبى نيازى شويىنىكى ديارى بسوورپتەو بەناو ولاتا، مافى نوپژ كورتكر دنەوۋى نيە، ھەتا سەفەر كەى زۇرپش دەرپژە بكيشى.

(۲) ئەودىيە ئەو نوپۇزى كە دەيكا نوپۇزى چوار رىكاتى حازرىي، ھەر نوپۇزى وانەبى كورت ناكىرىتەو، نوپۇزى قەزايىش ئەم درىژەبىدانەى تىدادىيە: ئەگەر نوپۇزەكە لە مائەو ھەوتا بوو بەلام ويستى لە سەھەردا

(1) نه گمر ئهم کوردستانه نازداره‌ی خۆمان، که ده‌تگوت: پارچه‌یه‌کی رازاو‌یه له‌سهر زه‌مینی به‌هه‌شتی به‌رین، ئێستا له‌م بارو دۆخی پاشاگمردانی و گوشت و بڕه‌دا، ته‌ماشای بکه‌ی، که چۆن به‌ده‌ست دزو جه‌رده‌و سه‌ته‌مکاره‌و بووه به‌ گۆمی خوێن و بووه به‌ پارچه‌یی ئاگر له‌ دۆزه‌خی سوور،، ئهو کاته ره‌حه‌ت بۆ گۆڕی سو‌فیا‌نی په‌ری ده‌نێری.

بیگیرپتهوه، پئویسته لهسهری که به تهواوی بیکا، چونکه نهو نویژه به تهواوی بووه بهمال لهسهری، بهلام نهگهر له سهفهردا چوو بوو، وه ههر له سهفهردا ویستی بیگیرپتهوه نهوه بووی ههیه که کورتی بکاتهوه، نهگهر له مالهوه ویستی بیگیرپتهوه دهبی به تهواوی بیکا. نهگهر گومانی بوو نهیدمزان: ئایا له مالهوه نهو نویژهی چوو یا له سهفهردا، نهوه دهبی به تهواوی بیکا، چونکه تهواوکردن بنهپهته (واته: نهسله) بزنان که کورتکردنهوه پینج مهرجی ههیه:

یهکهه: نییهته، چونکه تهواوکردن بنهپهته، جا نهگهر له سهرهتاوه لهکاتی نویژدابستندا نییهتی کوتکردنهوهی نهبی، نویژهکهی لهسهر بنهپهت دادهمهزری، که تهواو کردنه.

دووهم: دهبی ریبار له دهستپیکردنی نویژهکهوه ههتا تهواوکردنی رهفتهنی بی، چونکه یهزدانی مهزن دمههرموی: (اذا ضربتم فی الارض) واته: ههر کاتی چوون بو سهفهردا، دهی نهگهر له سهفهردا نهبی مافی کورتکردنهوهی نیه.

سییهه: دهبی نویژکههر ناگاداربی له چۆنیتی کورت کردنهوهی نویژ، نهگینا مافی نهوهی نیه، یهزدانی مهزن دمههرموی: { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ٤٣/١٦ } واته: نهگهر خۆتان شتیکتان نهدهزانی له زانست پهرومرو مامۆستایانی پسپۆری زانست بپرسن، لهههر گرۆهی ببن).

چوارهم: پهپهوهی به نیشتهجی ناکا، یا به نویژکههری تهواو کهرناکا، نهگهر پهپهوهی پیبکا دهبی نویژهکهی به تهواوی بکا، چونکه

شوینکه وتن (متابعه)ی پيشنویز پيويسته. لهم بارميه وه، نه وه نه م
پرسياره له ئيبنو عهباس كرا: نه وه بۆ ريبوار نه گهر به تهنه خوی
نویژبكا نویژی چوار ركاتی به دوو ركات دهكا، كه چی نه گهر به
جهماعت له پشت پيشنویزیكى نيشته جیوه نویژبكا دهبی چوار ركات
بكاه؟ فهرمووی: له بهر نه وه نویژكردن به م دوو شیوهیه لهم دوو كاته ده
سوننه تی بڤه مبه ر خۆیه تی. (ئه حمه د)

پېنجه م: نويزه کوټکړاوه که ده بې چوار رکاتۍ بې، دنا کورت
ناکړېته وه، وک به يانی و شیوان، چونکه شتی وا که نويزی سی رکاتی و
دوو رکاتی کورت بکړېنه وه ساخ نه بډته وه.

(۷۴) کھی ریوار دہست دہکا بہ کورتکردنہ وہ:

سهره‌تای سه‌هه‌ر له‌وێوه ده‌ست پێده‌کا که رێبوار له‌ ناوه‌دانی ئه‌وه
شوێنه‌ی که سه‌هه‌ری لێوه ده‌کا تێده‌په‌رێ. ئێبنو لونه‌زیر ده‌فه‌رموێ:
به‌پێی ئاگاداری من پێغه‌مبه‌ر (مه‌رووده‌ خوا ده‌سه‌ربه‌): له‌هه‌ر سه‌هه‌ری‌کا نوێژی
کورت کردبێته‌وه هه‌تا له‌ سنووری شاری مه‌دینه نه‌چوو بێته‌ دهره‌وه
ده‌ستی نه‌کردووه به‌ کورتکردنه‌وه، هه‌تا سه‌هه‌ره‌که‌ی ته‌واو ده‌بێ مافی
کورتکردنه‌وه‌ی هه‌یه، به‌لام نه‌گه‌ر له‌ شوێنی مایه‌وه له‌به‌ر کارێ که
چاوه‌ ناواری بوو، تاماوه‌ی چوار رۆژ نوێژ کورت ده‌کاته‌وه، له‌دوا ئه‌وه
نه‌گه‌ر له‌وێ مایه‌وه ده‌بێ نوێژی ته‌واو بکا، خوا کاره‌که‌ی جێبه‌جێ
بووبێ یا نه‌ به‌بووبێ، چونکه له‌ سه‌حیحه‌یندا هه‌یه: که پێغه‌مبه‌ر
(مه‌رووده‌ خوا ده‌سه‌ربه‌) له‌ به‌یانی رۆژی چواره‌می مانگی قورباندا گه‌یشه‌

مهككه، رۆزى چوارهم و پینجه‌م و شه‌شم و چه‌وتم له‌وى مایه‌وه، له‌و
ماوه‌یه‌دا كه چوار رۆژ ده‌كا، نوێزى كورت ده‌كرده‌وه، له‌ رۆزى هه‌سته‌ما
نوێزى به‌یانی له‌وى كرد، ئه‌وجا به‌ره‌و مینا كه‌وته‌رێ! جا له‌سه‌ر ئه‌م
بنیاته‌ رێبوار له‌كاتى مانه‌وه‌دا له‌ جیگه‌ی هه‌تا چوار رۆژ بۆى هه‌یه
نوێز كورت بكاته‌وه، له‌ فه‌رمایشتى له‌ فه‌رمایشته‌كانى شافیعى له‌م
مه‌سه‌له‌یه‌دا: بۆى هه‌یه‌ هه‌تا نۆزده‌ رۆژ، یا هه‌ژده‌ رۆژ نوێز كورت
بكاته‌وه، به‌پێى ئه‌م فه‌رمایشته‌ كه‌وا له‌ سه‌حیحى بوخاریدا: ئیبنو
عه‌بباس (ره‌زاه‌ خوايان لێبێ) فه‌رمووی: پێغه‌مبه‌ر (مره‌ومه‌ خوا له‌ سه‌ربه‌) كه‌ شارى
مه‌ككه‌ى ئازاد كرد نۆزده‌ شه‌و له‌وى مایه‌وه، له‌ ومانه‌وه‌یه‌دا نوێزى كورت
ده‌كرده‌وه. واته‌ نێژه‌ چوارینه‌كانى ده‌گرد به‌ دوو ركات. جا له‌به‌ر ئه‌مه
نێمه‌یش هه‌ر كاتى چووین بۆ سه‌فه‌ر هه‌تا نۆزده‌شه‌و له‌ شوینی
ده‌مێنینه‌وه، هه‌ر هه‌قمان هه‌یه‌ كه‌ نوێز كورت بكه‌ینه‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر
له‌ شوینی له‌ نه‌وه‌نده‌ پتر ماینه‌وه‌ ئیتر نوێزى ته‌واو ده‌كه‌ین. له
گیرانه‌وه‌یه‌كا: پێغه‌مبه‌ر (مره‌ومه‌ خوا له‌ سه‌ربه‌) له‌ مه‌ككه‌ هه‌ژده‌ رۆژ مایه‌وه، له
رۆزى غه‌زای فه‌تحى مه‌ككه‌وه.

(٧٥) كۆكردنه‌وه‌ى دوو نوێز:

بۆ رێبوار دروسته‌ كۆكردنه‌وه‌ى نوێزى نیوه‌رپۆو عه‌صر، وه
شیوان و خه‌وتنان، ئه‌گه‌ر له‌كاتى نوێزى یه‌كه‌ما بیانكا پێى ده‌گوترێ:
جهمعه‌ ته‌قدیم، واته‌ كۆكردنه‌وه‌ى پێشخراو، ئه‌گه‌ر له‌كاتى نوێزى
دووهمه‌ بیانكا پێى ده‌گوترێ: جهمعه‌ ته‌ئخیر، واته‌: كۆكردنه‌وه‌ى

دواخراو. سهر به لگهی نه مه نه وهیه که موعاذی کوری جه بهل
 دمیگیرپته وه: فهر مووی: له غه زای ته بووکدا عاده تی پیغه مبه ر (دروید وخواه
 له سه ربه) وابوو: نه گهر له پیش نه وه دا که بکه ویته ری و دمرچی بۆ سه فهر
 خورلای بدایه و نیومرپۆ ببوایه نه و نوپژری نیومرپۆ و عه سری
 کۆده کردمو وه به جه معه ته قدیم: به کۆکردنه وهی پیشخراو دهی کردن،
 نه گهر له پیش نیومرپۆشدا بکه وتایه ته ری نه و نوپژری نیومرپۆی دوا
 ده خست، هه تا داده بهزی بۆ نوپژری عه صر، نه وکاته هه ردوو نوپژه که ی
 پیکه وه به کۆکردنه وهی دواخراو ده کرد، له شیوانیشا هه روه ها: نه گهر له
 پاش ناوابوونی خور بکه وتایه ته ری نوپژری شیوان و خه وتنانی کۆ
 ده کردمو وه، واته: نوپژری خه وتنانی ده هی نا بۆ لای شیوان و له پیشدا
 نوپژری شیوانی ده کردو سا لوی ددهایه وه و دوا به دوا ی نه و به بی درنگ به
 جه مع نوپژری خه وتنانیشی ده کرد، نه گهر له پیش ناوابوونی خوریشدا
 بکه وتایه ته ری نوپژری شیوانی دوا ده خست، هه تا داده بهزی بۆ نوپژری
 خه وتنان، نه وکاته هه ردوو نوپژه که ی به کۆکردنه وه (به جه مع) ده کرد،
 له پیشا شیوان دوا به دوا ی نه و خه وتنانی ده کرد کۆکردنه وهی پیشخراو
 سی مهرجی هه یه:

یه که م: نه وهیه نوپژری یه که م له پیش دو وه مدا ده کری، واته:
 نیومرپۆ له پیش عه صرو شیوان له پیش خه وتناندا ده کری، چونکه
 کاته که هی یه که م، دو وه م پاشکوی نه وه، پاشکۆیش پیش پاشکۆی خوی
 ناکه وی.

دووهم: ده بی له ساره تای کردنی نوپژری یه که م وه، یا له پیش
 ته ووابوونیدا نییه تی کۆکردنه وهی هه ردوو نوپژه که ی بی.

سېيەم: ئەو دوو نوپۇزە يەك لە دوای يەك بكاو بەينيان زۆر نەخا، چونكە دووهميان پاشكۆى يەكەميان، پاشكۆيش نابى لە پېشكۆى خۆى دابېرى، لەبەر ئەو نوپۇزە سوننەتە دامەزراوەگان لە نيوانياندا ناكړين، بەلام لە نيوانياندا سوننەتە ئيقامە بکړى، چونكە ساخ بۆتەوہ کہ لەنەميرە، لەکاتى حەجى مالاواييدا حەزرەت (دروودە خواە لەسەرېځ) نوپۇزى نيوهرپوؤ عەصرى بە جەمەع کردووہو لە نيوانياندا بە فەرمانى ئەو قامەت کراوہ.

وہى کۆکردنەوى دواخراو تەنيا ئەوہندە مەرجه کہ لەکاتى يەکەما نيىتى داوختن بېنى. بۇ نيشتەجى دروستە لەبەر بارشت لەکاتى نوپۇزى يەکەما، نوپۇزى نيوهرپوؤ عەصر، يا شيوان و خەوتنان بە جەمەع بکا، چونكە زەحمەتە، لەبەر ئەوہيش کہ بوخارى و موسليم گيپراويانەتەوہ: ئيبنو عەبباس (رەزە خواە لەمۆلە باوکە) دەفەر موى: پېغەمبەرى خوا (دروودە خواە لەسەرېځ) لە مەدينە، نيوهرپوؤ عەصرى بە جەمەکرد، بە حەوت رکات کردنى، لە گيپرانەوہيەكى موسليمدە پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەرېځ) لە مەدينە نوپۇزى بە جەمەکرد، نەترسى ھيرشى دوژمنى ھەبوو، نە لە سەفەريشدا بوو، بەلام لەگەل ئەو مەرجانەى بۇ کۆکردنەوہى پېشخراو ھەيە لە سەفەردا، ئەمانەيش مەرجه: لە سەرەتاي ھەردوو نوپۇزەکەو لەکاتى سالاودانەوہى نوپۇزى يەکەمدا باران ببارى. وە نوپۇزەکە لە شوپىنى بکړى ئەگەر گريمان بچيئەوہ بۆى باران لىي بډاو جلەکانى تەر بېن.

کۆمەللى لە ھاوړپياني شافيعى و لە کەسانى تريس دەفەر مومون: بەھۆى نەخۆشيشەوہ کۆکردنەوہ، دروستە. ھەندى لەم زاتانە ئەم زانا

گەورانەن: قازى حوسەين و مۈتەۋەللى و رەۋيانى و خەتابى و ئىمامى
ئەحمەدو چەند كەسىكى تىرىش لە شوئىنكە وتووۋەگانى، ئىنو عەبباس
خۇي ئەمە دەكا، بەلام پىاۋى رەخنەي لىدەگىرى، ئىبنو عەبباس پىي
دەفەر مۈى: كابرەي بى دايكا! تۆ من فىرى سوننەت و شەرئەتى
پىغەمبەر دەكەي! ئەوجا ئىبنو عەبباس باسى ئەۋە دەكا كە پىغەمبەر
خۇي ئەمەي كىردۈۋە. ئىبنو شەقىق دەفەر مۈى: دىم لەم مەسەلەيە
چەكەرەي دەكرد، بۇيە چوۋمە خىزمەت ئەبو ھورەيرە، بۇ ئەم باسە لىم
پىرسى، فەرمايشتەكەي ئىبنو عەبباسى بە راست دانا، ئەم داستانەي
ئىبنو عەبباس و كابارى تەمىمى رەخنەگىرو پىرسىار كىردنەكەي ئىبنو
شەقىق، ھەموۋى لە صەحىجى مۇسلىمدا تۆمارە. نەۋەۋىش (رەزە) ھە
لېبە: دەفەر مۈى: بىر بارى كىردنى جەمەي نوپۇز لەبەر نەخۇشى،
فەرمايشتىكى راشكاۋى لە روۋى پەسەندە، چۈنكە لە صەحىجى
مۇسلىمدا تۆمار كىراۋە: كە پىغەمبەر (مۇۋەۋە ھەۋە) لە مەدىنە بەبى
مەھانەي رەۋا، ۋەك تىرسى ھىرشى دۈۋىن و باران، نوپۇزى بە كۆكردنەۋە
كىردۈۋە، ئىسنانى دەفەر مۈى: ئەمەي كە نەۋەۋى پەسەندى كىردۈۋە،
شافىئى لە (مۇختەسەر و لوزەنى) دا بەدەق دىفەر مۈى. مەبەست و
ناۋەرۈكشىش پىشتىگىرى ئەۋە دەكا، چۈنكە نەخۇشى دەبى بەھۋى
دروستبۈۋى نەگرتنى رۇۋۋى فەرز، دەق ۋەك سەفەرەكە دەبى بەھۋى
دروستبۈۋى نەگرتنى رۇۋۋى فەرز، كەۋاتە: دەبى نەخۇشى باشتىر بىي
بەھۋى كۆكردنەۋە نوپۇز، بەلكوۋ كۆمەلئ لە زاناكان بۇ ئەۋە چوۋن كە
دروستە بۇ نىشتەجى، لەبەر پىداۋىستى، نوپۇز بە جەمەك، بەمەر جى
نەيكا نەپىشە. ئەمە فەرمايشتى ئەبو ئىسحاقى مۇزىيە لە قەفقالەۋە

راگوڙي ڪردووه، خهتابي له دم ڪۆمهڻي له دهستهي فهرموودهوه، دهگيرپتهوه، ٿيبنو لونڌير به پهسهندي دادهنئ، ٺهه فهرمايشتي ٺهشهبيشه ڪه له هاورپڙياني ماليڪه، ههروا هسهي ٿيبنو سيرينيشه، فهرمايشتهڪهي ٿيبنو عههباسيش دهبئ به نيشانه بوئ ڪه دهفهرموئ: مهبهستي پيغهمبر لهو جوڙه جهمعه ٺهوهبوو ڪه ٺوممهتهڪهي تووشي مهشهققهت نهڪا. چونڪه ٺهوهبوو ڪه فهرمووي: پيغهمبر (مرووده خواه (مهرهه) له مهدينه نوڙي بيومرڙو عهصري پيڪهوه ڪۆكردهوهو شيوانو خهوتنانيشي پيڪهوه ڪۆكردهوه، بهبئ بههانهيهڪي رهوا، وهك ترسو باران، سهعیدی ڪوري جوبهیر ليئ پرسی: قوربان! دهبئ له بهرچي وای ڪردبئ؟ فهرمووي: ههتا نهتهوهڪهي تووشي سهخهتني نهڪا (نهتهوه: واته: ٺوممهت - ومرگير).

ٺهوهتا ٿيبنو عههباس پاساوي ٺهم ڪارهي ههزرهت (مرووده خواه (مهرهه) بهوه ناداتهوه ڪه گوايه نهخوشبووه، يا بهشتيڪي تري ٺاوا.

٧٦) گيرانهوهي نوڙي فهوتاو:

نهڪردني نوڙ يا لهبهر بههانهي رهوايه، يا بهبئ بههانهيه دياره ههرڪهسي، به ههستي، بهبئ بههانهيهڪي رهوا، نوڙ نهڪا، ٺهوه له خوا ياخي دهبئ، وهخوي تووشي گوناھيڪي گهوره دهڪا، لهو گوناھهگهورانه ڪه دهبن به مايهي رهنجهرڙوي! پٽويسته لهسهری زور به زوويي پهشيمان ببپتهوه، لهسهر دهستي خوادا تهوبه بڪا، ومهبئ دواخستن دهسبهجي ٺهو نوڙه چواوه بگيرپتهوه، جا نهگهر ٺهوهي ڪرد ٺهوا

نهرکی سهرشانی خوئی بهجئ هیئاوه، دهنای پیویسته لهسهر میری موسولمانان شهری لهگهل بکا، بهپیی فهرمایشتی خوشهویست (مرووده خواه لهسهر) که دهفهرموی: خودای گهوره فهرمانی بهمن کردوو که شهر بکهه لهگهل نهو خه لکه دا هه تا شایهتمان دینو به زمان ئیعلانی ئیمان دهکهنو دهئین (لا اله الا الله) وه دوا نهوه نویژیکی ریکوپیک دهکهنو بهپیی توانا زهکات دمههه و حه جی مائی خوا دهکهنو مانگی رهمهزان بهرۆزوو دهن، ئیتر نهو کهسهی نه مه بکا، سهرومائی خوئی له ههموو کهسێ فهدمه دهکاو، گیانوسامان و نامووسی له ههموو کهسێ حهرام دهی، مهگهر بهپیی شهرعی خوا! جا لهسهر نهه بنیاته نویژ نهکهر نهگهر بهشیمان بووه وه ودئی داهینا، نهوا پیویسته له سهرمان وازی لی بهئین، چونکه یهزدانی مهزن دهفهرموی: { فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ - سورة التوبة - ۵/۹ } واته: تهوبهیان کردو نویژیکی ریکوپیکیان کردو بهپیی توانا زهکاتیاندا، ئیتر وازیان لیبهئین و بیانوویمان پی مهگرن. بهلام نهگهر ههرسوور بوو لهسهر نویژنهکردن نهوه سوور دهکوژری!

نهگهر نهکردنی نویژ له بهر مههانهیی بوو، وهک خه، یا بهههله، یا له بیرى چوو، نهوه گوناھی لهسه نیه، بهلام پیویسته لهسهری لهوهودوا بیگیرپتهوه، ههندی دهئین: نویژی وا ئه دایه، دهبی نییهتی ئه دای لی بهئیری، کاته کهیشی نهو کاتهیه که مههانه کهی نه مین، چونکه خوشهویست (مرووده خواه لهسهر) دهفهرموی: ههرکهسێ بههوی خهوتنهوه نویژیکی لهکاتی ناسایی خویدا نهرکد، یا بههوی لهبیر چوونهوه، کاتی کردنی نهو نویژه نهو کاتهیه که بیرى دهکهوئتهوه).

سوننه ته نویژه چوو هکان له سهر ریزو ته رتیی خویان بکرین،
 ههروا سوننه ته نویژی فهوتاو له پیش نویژی حازره وه بکری، به
 مهرجی بۆ نویژه حازره که نه وهنده کاتی خوی بمینئ که بهشی یهک
 رکاتی به نه دا بکا. جا کاتی دهستی کرد به گیرانه وهی نویژی، نه گهر
 ته ماشای کرد نه گهر ته وای بکا نویژه حازره کهی دهفته وتی یا به لایه نی
 که مه وه فریای رکاتیکی له کاتی خویدا ناکه وی، نه وه دهبی یا بیبری، یا
 بیکا به سوننه ته ویه کسهر نویژه فهرزه کهی بکا (ته ماشای نامیلکه ی –
 حکم تارک الصلاة – بکه که هی دانه ر خویه تی).

(۷۷) نویژی ههینی (صلاة الجمعة):

نویژی ههینی به عهره بی پیی دهگوتری جومعه، جومعه هیش واته:
 کۆبوونه وه، جا له بهر نه وهی که مهردوم له م نویژه دا کۆده بنه وه ناو نراوه
 جومعه. یا له بهر نه وه ناو نراوه جومعه چونکه له رۆژی ههینیدا
 خیریکی زۆر کۆده بیته وه. نه م نویژه گه وره ترینی هه موو نویژه کانه،
 رۆژه کهیشی له هه موو رۆژه کانی تری حهفته گه وره تره، چونکه
 خوشه ویست (هرووه خوا له سه ربه): دهفته رموی: رۆژی ههینی گه وره ترین رۆژه
 که هه تاوی تیا هه لدی، ئاده م له رۆژی ههینیدا خودا دروستی کردووه،
 هه ر له م رۆژه یشدا براوه ته ناو به هه شت، هه ر له م رۆژه یشدا له به هه شت
 ده ر کراوه، قیامه تیش هه ر له رۆژی ههینیدا هه ل دهستی! (موسلیم و
 نه بو داوو نه سائی و تیر میزی گیراویانه ته وه (هه مه ته خوا له یه نه):

٧٨) نوږزى جومعه، سوننه ته يافه رزه؟:

نوږزى ههينى به پيى نامه ي خوداو سوننه تي پيغه مبهرو
 يه گگرتنى نه توه (نوممهت) فهرزه. يه زدانى مه زن فهرموويه تي:
 { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
 إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ - سورة الجمعة - ٩/٦٢ } . خوشه ويستيش (دروود) خوا
 له سهره: دمفه رموي: بهو كه سه كه گيانى منى بو دسه نيازم هه بوو كه به
 پياوئ بليم له حياتى خوځم بهر نوږزيكه بو خه لكه كه بكا، وه خوشم
 برپوم به سهر نهو پياوانه ي كه له نوږزى جه ماعت دوا ده كه ون، وه
 فهرمان بدهم كه به باوه شه دار ماله كانيان به سهر ياندا بسووتين (ش/
 د/ ت/ ن/). له گيړانه وه يه كي صه حيي موسليدا: پيغه مبهري خوا
 هه پر شه ي له وانه كرد كه له نوږزى ههينى دوا ده كه ون و نايكه ون له
 باره يانه وه فهرمووي: بهو كه سه كه گيانى منى به دسه نيازم هه بوو كه
 به پياوئ بليم له حياتى خوځم پيش نوږزيكه بو خه لكه كه بكا، وه
 خوشم برپوم بو سهر نهو پياوانه ي كه له نوږزى ههينى دوا ده كه ون و
 ماله كانيان به سهر ياندا بسووتينم. له گيړانه وه يه كا: هه زره ت (دروود) خوا
 له سهره: دمفه رموي: نهو كه سانه ي كه نوږزى ههينى ناكهن، يا ده بى واز
 بيتن له م كاره ناپه سنده، يا خود خودا دليان مؤر ده كا، نينجا بهر مبهره
 بى ناگاو نابه له د دهن له دين و له ريگه ي ره بهر دوور ده كه ونه وه،
 ورده ورده نه م كاره يان سهر ده كي شى بو كو فرو بيدينى. (موسليم و
 كه ساني تر) له گيړانه وه يه كا: نوږزى ههينى له سهر هه موو نيرينه يه كي
 ره سيده فهرزو پيوسته. (نه ساني بهر شته يه كي دروست گيړاويه ته وه).
 له هه ديسي شه ريفدا دمفه رموي: نهو ه ي له بهر كه مته رخه مى سى نوږزى

ههینی نهکا خودا مۆر دهنی بهسهر دئیدا. (ئهبو داوودو تیرمیزی و نهسائی گیراویانهتهوه. رشتهی نهسائی دروسته، چونکه بهپیی مهرجی موسلیمه. رشتهی ئهبو داوودو تیرمیزیش جوانه).

ئیبینو لونزیر دهگیریتیهوه؛ که یهکگرتن ههیه لهسهر ئهوه که نوپزی ههینی لهسهر ههموو کهسی فهرزه، واته: فهرزی عهینه. ئیبینو عومهریش دهفهرموی: نوپزی ههینی به یهکگرتنی نهتهوه فهرزه. واته: ئیجماعی لهسهره.

٧٩) مهرجهکانی پیوستبوونی:

مهرجهکانی پیوستبوونی نوپزی ههینی جهوت شته :-

یهکهه ئیسلامه، وهک لهنامهی نوپزا له پیشهوه روون کرایهوه.

دووهم و سییههم و چوارهم و پینجههم و شهشهم: ئازادی و رهسیدهبوون و نیرینهیی و هۆش ساغی و لهش ساغی. چونکه خۆشهویست (مرومه خواه لهسهره) دهفهرموی: نوپزی ههینی پیویسته لهسهر ههموو موسولمانی، ئهم چوار کهسهی لی دهرجی: بهندهی زهرخریده و ژن و مندال و نهخۆش. (ئهبوو داوود گیراویهتهوه) جا شیت ههینی لهسهر نیه، چونکه داوا لیکردن (تهکلیف)ی لهسهر نیه، لهبهر ئهوه به پیوهری نهخۆشی دهپووری روتی و ترس له ستهمکارو دهستوپۆهندی و سک چوون و رهوانیهکی وا خۆی پی رانهگیری، مههانهی رهوای نهچوونن بۆ نوپزی ههینی، ههرهوها کهسیکیش که مهترسی ئهوهی ههبوو که مردووکه بتهقی، یا بۆگهن بکا، ههتا ئهو له ههینی دیتهوه، نهوه دهبی

به مه‌هانه بۆ نه‌چوونی بۆ نهو هه‌نییه، با ده‌ستوبرد له ته‌داره‌ککردن و ناشتنی نهو مردوو به‌کا.

حه‌وته‌م: نیشته‌جێییه، که‌واته: هه‌ینی له‌سه‌ر رێ‌بوار پێ‌ویست نیه، چونکه نه‌بێ‌ستراوه که پێ‌غه‌مبه‌ر (مرووه خوا له‌سه‌ربه) له سه‌فه‌ردا نوێ‌زی هه‌ینی کردبێ، ده‌گێ‌رنه‌وه که گو‌تر‌اوه: نوێ‌زی هه‌ینی له‌سه‌ر رێ‌بوار نیه. (به‌یه‌ه‌قی گێ‌راویه‌ته‌وه، به‌لام به‌مه‌وقووفی له‌سه‌ر ئیبنو عومه‌ر).

٨٠) مه‌رجه‌کانی دامه‌زراندنی:

سه‌ره‌رای نهو مه‌رجانه‌ی که بۆ دامه‌زراندنی نوێ‌ز دانراوه، وه‌ک له پێ‌شه‌وه رابورد، بۆ دامه‌زراندنی هه‌ینی ئه‌م سێ شته‌یش مه‌رجه:

یه‌که‌م: نه‌وه‌یه نهو نوێ‌زی هه‌ینییه له‌ناو سنووری نهو شوێنه‌دای، که نیشته‌جێ بێ (واته: مه‌حه‌لی ئیقامه‌بێ) بۆ نهو ژماره نیشته‌جێانه که لهو شوێنه‌دا نهو هه‌نییه ده‌که‌ن، خوا نهو شوێنه شاربێ، یا گوندبێ، یا که‌پرو ساباتیکی وابێ کرابێ به‌ نیشتمان، ئیتر ماله‌کان له قورو به‌ردبن یا له دراو شتی وابن چونییه‌که، به‌لگه‌ی ئه‌م بۆ‌چوونه‌یش نه‌وه‌یه: که نه‌بێ‌ستراوه له سه‌رده‌می پێ‌غه‌مبه‌رو جێ‌نشینه هه‌ق‌ناسا‌کاندا، که نوێ‌زی هه‌ینی له غه‌یری ئه‌م جو‌ره جی‌گایانه‌دا بکری.

دووهم: نه‌وه‌یه که به جه‌ماعه‌ت بکری، چونکه نه‌بێ‌ستراوه که پێ‌غه‌مبه‌ر (مرووه خوا له‌سه‌ربه) یا جێ‌نشینه هه‌ق‌ناسه‌کان، یا هیج زاناو پێ‌شه‌وایه‌کی تر له پاش نه‌وان، نوێ‌زی هه‌نیان به‌ ته‌نها کردبێ، به‌بێ جه‌ماعه‌ت. له باب‌ه‌ت ژماره‌یی که جه‌ماعه‌تی پێ دامه‌زرێ مه‌جه‌ماتی

پئ دادمه زری چهند فهرمايشتی گوتراوه: هندی دهلین: به
پیشنوژوه به چوار کەس دادمه زری، هندی تر دهلین: بهسی
کەسیش دادمه زری، هندی تر دهلین: ژمارهیهکی وا حلیبه، که نهو
شوینهی لی بن ببی به گوند، وه بتوانن لهوئ نیشتهجئ بن، وه سهوداو
مامه لهو کرین و فروشتن له نیوانیاندا ههبن!

بهلام ریباری تهواو راستی ناودار نهوهیه: دهبی ژمارهیان بگاته
چل کەس، لهسەر ئهم رایه، چهند فهرموودهیی کراوه به بهلگه
یهکیکیان: فهرموودهکە ی جابیره (رهزاه خواه لایه) که دهفهرموئ: سوننهت
لهسەر نهوه سهری گرتووه که ههر کوومهئ، له شوینیکا، ژمارهیان بگاته
چل کەس، یا زیاتر، ئیتر نوژی ههینیان لهسهره! (بهیههقی)،
فهرمايشتی هاوپی پیغه مبه (درووه خواه لهسهره) که بفرموئ: سوننهت
لهسەر نهوه سهری گرتووه، وهک فهرمايشتی پیغه مبه خوی وایه.
یهکیکی تریشیان: فهرموودهکە ی کەعی کوری مالیکه، دهفهرموئ:
نهسهه دی کوری زوراره یهکه م کەس بوو که نوژی ههینی بو دهکردین،
له گوندی ههزمولنه بیت، له ههواری بهنی بهیاضه، له
نهقیعولخه ضیمات، که ناوی شوینیکه دهوری میلی دووره له مه دینه وه.
ئهوره حماني کوری پی فهرموو: چهن کەس دهبوون؟ فهرمووی: چل
کەس بووین. (ئهم فهرموودهیه ئیبنو حه بیان و بهیههقی به
فهرموودهیه کی دروست و ساخیان داناوه). یهکیکی تریشیان که نهوهیه
پیغه مبه (درووه خواه لهسهره) له شاری مه دینه نوژی ههینی دهکرد،
نه بیستراوه که به چل کەس که متر ههینی کردب! مهرجه نهو چل
کەسه نوژی ههینیان لهسهره ی و داوالیکراو بن به پی شهرع که بیکهن.

سینهم: ئەوێهه که لهوهختی ئەدادا بکری، که بریتییه له کاتی نوێژی نیومەرۆ، چونکه ئەنەس (رهزاه خواد لیبێ) دهمهرموی: دەستووری پیغه‌مبەر (مرووه خواد لهسەربێ) وابوو ئەو کاته نوێژی ههینی دهکر، که خۆر له ناوهراستی ئاسمان لای دهدا. (بوخاری). موسلیمیش (ره‌مه‌ته خواد لیبێ) له سه‌له‌مه‌ی کوری ئەکو‌ده‌وه (ره‌زاه خواد لیبێ) ده‌گیر‌پ‌ته‌وه: دهمهرموی: جاران له‌گه‌ڵ پیغه‌مبهردا (مرووه خواد لهسەربێ) ئەو‌کاته نوێژی هه‌ینی‌مان ده‌کرد، که خۆر له ناوهراستی ئاسمان لادهدا.

جا ئەگەر کات ئەو‌نده‌ی نه‌مابوو که نوێژی هه‌ینی تیا‌دا بکه‌ن، نوێژی نیومەرۆ ده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت ئەگەر گومانی ئەوه‌یان بۆ په‌یدا‌بوو، که کاته‌که‌ی به‌سه‌ر‌چوو ده‌بێ نوێژی نیومەرۆ بکه‌ن، چونکه مانی کاته‌که مه‌رجی دامه‌زرانیه‌تی، له‌به‌ر ئەوه‌ گه‌رمکه سووربزانێ که کاته‌که‌ی ماوه، گومانی مانی به‌س نیه.

٨١) فه‌رزه‌کانی نوێژی هه‌ینی:

هه‌ینی سێ فه‌رزی هه‌یه :-

یه‌که‌م: ئەوێهه: که دوو وتار له پێشیه‌وه بخوێنرێته‌وه، وتارخوین له نیوانیاندا ده‌بێ دابنیشی له سه‌حیحی موسلیم له جابیری کوری سه‌مووره (ره‌زاه خواد لیبێ) دهمهرموی: خوشه‌ویست (مرووه خواد لهسەربێ) دەستووری وابوو دوو وتاری ده‌خوینده‌وه، له نیوانیاندا داده‌نیشته، به‌پێشه‌وه وتارمه‌کانی ده‌خوینده‌وه. له گیرانه‌وه‌یه‌کا: دەستووری خوشه‌ویست (مرووه خواد لهسەربێ) وابوو: دوو وتاری ده‌خوینده‌وه، قورئانی ده‌خویندو ئامۆزگای خه‌لکه‌که‌ی ده‌کرد.

روکنو بنیاته‌کانی ئهم دوو وتارانه پینجن: همدی خواو
 سه‌لاواتدان له‌سهر حه‌زره‌تی پیغه‌مبه‌رو په‌ندو ناموژگای خه‌لکه‌که که
 له خوای گه‌وره بترسن، به‌پیی په‌یره‌ویی حه‌زرت له‌م بنیاتانه‌دا، له
 وتاری دوو‌هدا ده‌بی نزا بو موسولمانان بکا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه نایه‌تی
 که مه‌به‌ست بدا به ده‌سته‌وه بخوینن، که‌واته (ثم نظر) به‌س نیه،
 چونکه مه‌به‌ستی ناگه‌یه‌نی، ئهم دوو وتاره ئهم حه‌وت مه‌رجانه‌یان
 هه‌یه: کاتی نوێزه‌که هاتبن، نابن نوێزه‌که لیان پیش بکه‌وی، به‌لگوو
 وتاره‌کان ده‌خرینه پیش نوێزه‌که‌وه، ئه‌گه‌ر ده‌یتوانی له کاتی وتاره‌کاندا،
 له‌سه‌ره‌پی رابوه‌ستی، له نیوانیاندا به ئه‌ندازه‌ی ئارامبوونه‌وه‌یی دابنیشی،
 ده‌سنوێژی هه‌بی، له‌شی پاکبی، پیسی به جه‌سته‌و جل و جیگه‌یه‌وه
 نه‌بی، به جلیکی پاک شهرمگای داپوشرابی، ئوه‌نده‌یش دهنگ به‌رزوه
 بکا که به‌لایه‌نی که‌مه‌وه چل که‌س له‌وانه‌ی که جومعه‌یان پی
 داده‌مه‌زری دهنگی ببیستن.

فه‌رزی دوو‌ه‌می نوێژی هه‌ینی: ئه‌وه‌یه که به دوو رکات بکری،
 عومه‌ر (ره‌زاه‌خواه‌لیبت): ده‌فه‌رموی: له ده‌می پیغه‌مبه‌ر خویم ژنه‌وته‌وه‌وه
 ده‌یفه‌رموو (دروودخواه‌له‌سه‌ربه‌): نوێژی هه‌ینی دوو رکاته، وه نوێژی جه‌زنی
 ره‌مه‌زان دوو رکاته، وه نوێژی جه‌زنی قوربان دوو رکاته، وه نوێژی
 سه‌فه‌ر دوو رکاته، ئهم نوێژانه که به دوو رکات ده‌کرین ته‌واون، نه‌وه‌ک
 بلایی کورته‌وه‌کراون. (نه‌سائی و نه‌حه‌مدو ئیبنو ماجه: به‌سی رشته‌ی
 دروست).

فه‌رزی سییه‌می نوێژی هه‌ینی: ئه‌وه‌یه که به‌گۆمه‌ل (به‌جه‌ماعه‌ت)
 بکری، به‌لگه‌ی ئه‌مه له پیشه‌وه رابورد.

۸۲) ھەيئەتەكانى نوپۇزى ھەينى:

سوننەتە بۇكەسى كە بىھوئى نوپۇزى ھەينى بكا: چوارشت:

يەكەم: خۇشۇردن، چوكە خۇشەويست (دروودى خواد لەسەربە) دەفەرموئ:
ئەگەر كەسىكتان ويستى بچى بۇ نوپۇزى ھەينى با خۇى بشۇرى.
(شەيخان).

دووم: جەستەى پاك و خاوپن بكاتەو، لە چلك و نارەق و ئەو
شتانەى دەبن بەھۇى پەيدا بوونى بۇنى ناخۇش، چونكە مەبەست لە
خۇشۇردن ئەمەيە، ئەك كردنى ئاو بەسەر جەستەداو بەس. شافىعى
(خۇشەويست خواد كەورەو لىبە) دەفەرموئ: كەسى جىل و بەرگى خاوپن رابگرى،
خەم و پەزارەى كەم دەبى، كەسىكىش بۇنى خۇشەى ئەقلى پتر دەبى!.

سەيئەم: خۇپازاندنەو بە جلى جوان و خۇشەويستى
خۇبۇنخۇشكردن: پيغەمبەر (دروودى خواد لەسەربە) دەفەرموئ: ئەوئى رۇزى
ھەينى خۇى بشۇرى و جلى جوان لەبەر بكاو ئەگەر لە مائەوئى بۇنى
خۇشى ھەبوو لەخۇى بدا، ئىنجا بپروا بۇ نوپۇزى ھەينى و لە مزگەوت
ھەنگاو ھەل نەئى بەسەر سەرى كەساو ئەوئەندەى خودا لە چارەى
نووسيوە نوپۇزى سوننەت بكا، وەكاتى پيشنوئز ھاتو دەستى كرد بە
وتارى ھەينى بى دەنگ ببى و گوئ رابگرى تا پيشنوئز لە نوپۇز
دەبىتەو، ئەوئى ئاوا بكا ئەو دەبى بە كەقارەتى گوناھى نيوانى ئەم
ھەينى و ھەينىيەكەى پيشى. (ئىبنو حەببان لە صەحىحى خۇيدا
گىراوئەتەو، حاكم گىراوئەتەو وە دەفەرموئ: بەپى مەرچى
موسلىمە).

بهرگه سپی زور په سهند، به پئی فەرمايشتی پيغه مېهر (مروودى خواى له سهرې)؛ جلی سپيش له بهر بکهن، چونکه له باسټرين بهرگى ئيوديه، وه مروودگانيشټانى تيا کفن بکهن.

چوارهم: نينو ککړدن و لابرډنى موويى که لابرډنى سوننه تې، چونکه شتى وا له سروشتى باشى مروقه.

٨٢) گوپراگرتن له وتاره کهى:

له باره ى قسه کړدنه وه له کاتى وتاردا راجيايى هه يه، شافيعى به دمق دمفرموى: نه وه نادروسته، مالیک و نه حمه ديش هه روا دمفرموى، گپړانه وه دامه زراوى نه حمه ديش هه روايه، خواى گه وره دمفرموى: {وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا} - سورة الأعراف - ٢٠٤/٧ { زور به ى (مفسرين) رافه گهرانى قورئان دمفرموى: نه م نايه ته له باره ى نه وه وويه که گوئ له وتارى هه ينى رابگيرئ، وه له م نايه ته دا وتاره که ناو نراوه قورئان، چونکه به شئ له وتاره که قورئانه. له فهرمووده شدا خوشه ويست (مروودى خواى له سهرې) دمفرموى: روژى هه ينى له وکاته دا که پيشنويز وتار دمخويني ته وه نه گهر به هاوونشيني خوت بلئى وسبه، بيدهنگبه، نه وه خوشت بيجا ده که ى (رواه الجماعة الا ابن ماجه).

ريبازي تازه ى شافيعى نه وه يه: قسه نادروست نيه وه، گوپراگرتن له وتار سوننه ته، چونکه شه يخان ده گپړنه وه: که نيمامى عوسمان چووه ناو مزگه وته وه، له وکاته دا نيمامى عومهر وتارى دمخوينده وه، عومهر

فهرمووی: نهوه بۆ بازی پیاو به زوویی نایه ن به دهنګ بانګه که وه؟
 عوسمانیش فهرمووی: نهی فهرمانرپه وای موسولمانان! هر که گویم له
 بانګ بوو نه وهنده مامه وه هه تا ده ستوئژم گرت. ده گیر نه وه: که
 پیغه مېهر (دروېده خوا وه سر به) خه ریک بوو، وتاری هه ینی دده، له وکاته دا،
 پیاوئ دپته ژووره وه ده لئ: که ی قیامه ته؟ خه لکه که ناماژه یان بۆیکرد
 که بی دهنګ بی، به لام پیاو که بی دهنګ نه بوو، وه قسه که ی
 دوو باره کرده وه، پیغه مېهریش (دروېده خوا وه سر به) له پاش جاری دوو هم
 فهرمووی: هاوار له تو، چیت بوی ناماده کرده وه؟ پیاو که گوتی:
 خوشه ویستی خواو پیغه مېهری خوا. هه زرت (دروېده خوا وه سر به)
 فهرمووی: دهی مزدت لی بی تو له قیامه تدا له گهل نه وکه سانه ده بی که
 خوشت دهوین! (به یه قی به رشته یه کی دروست گیراویه ته وه). نه م دوو
 روداویش به لگن له سر نه م بابه ته چونکه نه وه تا عوسمان قسه ی
 کرده وه وه لامی عومهری داو ته وه وه پیغه مېهریش (دروېده خوا وه سر به)
 ره خنه ی له قسه کرده که ی پرسیار که ره که نه گرتو وه، دیاره نه گهر شتی
 وا نادرست بوايه پیغه مېهر ریگه ی نه دده. نه م راجیاییه بۆ قسه یه که
 که مبه ستیکی گرنگی دمه به جی تیادا نه بی، دما نه ک هر نادرست
 نیه، به لکوو پیویسته، وه که نه وه کوپړئ خه ریکه بکه وپته بیریکه وه،
 وریای بکاته وه وه ریگه ی پی نی شانیدا. یا دوو پشکی له نزیك
 که سیکه وه بی و هوشیاری بکاته وه، یا ببینی واسته مکاری به شوین
 مرو فیکي بیتاوانا ده گهری، نه ویش ناگاداری بکاته وه، یا وه که نه وه
 فهرمان به چاکه بکا، یانه یی له خراپه بکا.

۸۴) له کاتی وتاره که دا نوټز دروسته:

نه گهر پېشنوټز وتاری ده خوینده ووه له و کاته دا که سې هاته ژوور ووه چی بکا؟ نایا دوورکات نوټزی دیاری مزگه وت بکا یانا؟ له م بابته دا راجیایی هه یه، هه ندی له زانایان دمه رموون: با نه یانکات، نه م رایه ده گېرنه ووه له ئیبنو عومهر و عوسمان و علییه ووه (ره زاه خوا یان لېبه) هه روه ک فهرمانیش کراوه به گوټرا گرتن، نه م فهرموودانه یش که له داستانه که ی سوله یکدا هه ن ئاوا ی ته ئویل ده که ن: گوا یه سوله یک رووته له بووه، بو یه پېغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بڼه) فهرمانی پټکرد ووه که هه ئسې نوټز بکا، هه تا خه لکه که ببینن، به لگوو خټری پی بکه ن. شافیعی و نه حمه دو ئیسحاق و شه ر عزانه کانی فهرمووده شوناسه کان دمه رموون: له پیش نه وودا که دابنیشی سوننه ته دوو رکاتی سووکه له دیاری مزگه وت بکا، نه م داستانه ی سوله یکیان کرد ووه به به لکه، که جابیر دمه رموی: روټزیکی هه ینی له و کاته دا که پېغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بڼه) وتاری دودا سوله یکی غه طه فانی هات دانیش، پېغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بڼه) پی فهرموو: نه ی سوله یک! هه ئسه دوو رکات نوټزی سووکه له بکه، ئنجا فهرمووی: روټزی هه ینی نه گهر یه کیکتان له و کاته دا هات بو مزگه وت که پېشنوټز وتاری ده خوینده ووه با به گور چی دوورکات نوټزی سووکه له بکا. (ش / د / ت / ن) نه مه به لکه ی روټنی نه ویه که نوټزی دیاری مزگه وت له م کاته دا سوننه ته له به ر نه ووه ته ئویلی نه وانه که دمه رموون سوله یک له به ر نه ووه پېغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بڼه) فهرمانی پټکرد ووه به راوه ستان تا خټری پی بکری، نه م ته ئویله قوبول نیه و

پوۋچە، چونكە ئەمەتتا خوشەويست (دروودە خۋاە لەسەربە) ئاشكرا دەفەر مۆى: ئەگەر يەككىكتان لەو كاتەدا ھات بۆ مرگەوت.. تاد. چونكە ئەمە دەقئىكى رۇشنە تەئويل ھەئناگرئ، دروست نىە كار بە پىچەوانەى بكرئ. وەكى ترىش ئەمە بۆ ئەوانەىيە كە كاتئ دىنەژوورەو پىشنوئژ وتار دەخوئىئ بەلام بۆ ئەوانەى كەوان لەناو مرگەوتەكەدا دروست نىە لەوكاتەدا نوئژ دابەستن. تەنانەت ئەگەر خەرىكى نوئژ بوو دەبئ گورج بىكا، ماومردى و ئەبو حامىدى غەزالى وادەفەرموون.

٨٥) خوئىندنى سوورەتى كەھف:

سۈننەتە: سوورەتى كەھف لە رۆژ يا شەوى ھەينىدا بخوئىئ، بە رۆژ بەپئى ئەم فەرموودەىيە (دروودە خۋاە لەسەربە): لە رۆژى ھەينىدا ھەر كەسى سوورەتى كەھف بخوئىئ، لە نىۋانى ھەردوو ھەينىيەكەدا نوورى ئى دەبارئ. (حاکم و بەيھەقى گىراۋيانەتەو، بەيھەقى لە سۈنەندا) بە شەۋىش بەپئى ئەم فەرموودەىيە (دروودە خۋاە لەسەربە): ھەر كسى لە شەوى ھەينىدا سوورەتى كەھف بخوئىئ، لەلاى خۇيەو ھەتا بەيتوئلا بە نوور رۇشن دەبئتەو بۆى (بەيھەقى).

پىۋىستە لەسەر شىۋەيئ بىخوئىئ سەرنەشىۋىئى لە خواپەرستى تر لەكاتى خواپەرستىدا، دىنا نادروستە، چونكە ھەزرىت (دروودە خۋاە لەسەربە) دەفەر مۆى: بىداربن! ئىۋە ھەموومان ھەر گەفتو گۆ لەگەل پەرومردگارى خۇتان دەكەن، كەواتە مەبن بە ئازارو ئەرك بۆ يەكترى لەكاتى دەور كەرنەو ھىشدا دەنگ بە سەردەنگى يەكتردا ھەل مەبەرن.

باشترین کات بۆ خویندنی، له پاش نوپۆزی به یانییه، چونکه خیر ههتا پهلهی لیبهکی باشتره. بهلام ئهوهی که بری قورئان خوین له مزگهوتا دمیکهن، لهسهر شیوهیهکی وا که دهبی بههوی سه رلیشیوانی نوپۆز که رهکان، ئهوه نادرسته، وهک زانا پیشه واکان ساخیان کردۆتهوه. شتی وا بهشیکه لهو بیدعهتکاریه ناشیرنهی که خاوهنی شه ریهت به دانایی خوی هۆشیاری کردوینهتهوه له بارهیهوه. خوا ئیمه و موسولمانان لهوه بپاریزی.

٨٦) کارپیری نزاگیرابوون:

سوننه ته له شه وو روژی ههینیدا نزاو پارانه وه زۆر بخوینن، له روژه کهیدا بۆیه سوننه ته به لکوو ریکه وتی کاتی نزاگیرابوون بکا. له رهوضه دا نه وه وی دمفه رموی: فهرمايشتی دروست له باره ی کاتی نزاگیرابوونه وه نه وه یه که له سه حیحی موسلیمدا تۆمارکراوه، که پیغه مبه ر (درووه خوا له سه رب): دمفه رموی: نه وکاژیره له و حه له وه یه که پیشنویر دادنه یشی له سه ر مینه ر هه تا نوپۆزه واو ده بی. ئه م کاته یه ده میکی پیرۆزی زۆرکه مه، له سه حیه یندا دمفه رموی: پیغه مبه ر (درووه خوا له سه رب): به دهستی پیشانیدا که نه و ماوه یه گه ل که مه، له شه وه که یشیدا بۆیه سوننه ته چونکه شافیعی (خه یووه خوا له یه): دمفه رموی: به من که یشتۆته وه که له شه وی ههینیدا نزاگیرا ده بی.

٨٧) سەلاواتدان لەسەر پێغەمبەر (دروودی خواى لەسەربى) :

لە شەوو رۆژى هەينیدا سەلاواتدانى زۆر لەسەر پێغەمبەر (دروودە خوا لەسەربى) سوننەتە، چونکە فەرمووده دمه‌رموى: رۆژى هەينى يەگێکە لە رۆژه هەرمباشەگانتان، جا لەم رۆژەدا زۆر سەلاوات لەسەر من بدهن، چونکە سەلاواتەگەتان دەگاتەوه پي‌م، لە فەرمووده‌يه‌کى تردا دمه‌رموى (دروودە خوا لەسەربى): لە شەوو رۆژى هەينیدا سەلاوات زۆر لە دیدارى من بدهن، چونکە ئەوهى يەك سەلاوات لەسەر من بدها، خودا ده‌جار رەحمەت دەري‌ژى بەسەر ئەودا.

٨٨) لە پاش بانگى رۆژى هەينى مامەلە نادروسته:

بۆکەسى نوێژى هەينى لەسەربى، لەپاش دەستکردن بە بانگ، سەوداو کړين و فروشتن نادروسته، مەبەست ئەو بانگەيه‌ که وتارخوين لەسەر دوانگە دادەنیشى، چونکە يەزدانى مەزن دمه‌رموى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ - سورة الجمعة - ٩/٦٢ } واتە: ئەى بر‌وادارينه! لە رۆژى هەينیدا، که بانگ درا بۆ نوێژ ئي‌تر خي‌را بر‌ون بۆ لاى ذیکرى خوا، واز لە کړين و فروشتن بهي‌نن. ئەودەتا بە دمه‌قى ئايەت نادروستى کړين و فروشتن چەسپاوه، سەوداو مامەلەى تريش بە پي‌ومرى ئەو دەپي‌ورى واتە: قياس لەو نادروستىيه‌ ده‌کړى. لەپيش ئەم بانگەيشدا لە پاش لادانى خۆر لە ناو‌مراستى ناسمان، که لەوي‌وه گاتى پي‌ويستبوون دەست پي‌ده‌کا، سەوداو مامەلەو کارو فرمانى دنيايى ناپەسەنده.

۸۹) نوپزی هەردوو جەژن:

وشەى جەژن لە عەرەبیدا ناوی (عید)ە، عیدیش لە وشەى (عەود)ى عەرەبى دروستکراوە، کە بەواتا دووبارەبوونەوهیە، چونکە جەژن لە هەموو سالیکا دووبارە دەبێتەوه، یا کە جەژن دیتەوه خوشى و شادیش لەگەڵیا دیتەوه! یا لەبەر ئەوه وا ناوناوه چونکە بەهرەو نازو نیعمەتى خوا لە جەژندا بۆ بەندهکانى دووبارە دەبێتەوه.

نوپزی جەژن مەبەستى گەورەیه بەپى قورئان و سوننەت و یەگرتنى نەتەوه. زاتى مەزن دەفەرەموى: {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ - سورة الكوثر - ۲/۱۰۸} لەم نایەتەدا مەبەست لەم نوپزە نوپزی جەژنى قوربانە، چونکە مەبەست لە (نەحر)یش لە نایەتەکەدا قوربانیکردنە. بەپى گومان پێغەمبەر (ەرۆوه نەوا لەسەر) خۆى و هاوڕێکانى لەگەڵداو نەتەوهى ئیسلام لەپاش خۆى هەموویان نوپزی هەردوو جەژنەکیان دەکرد، کەواتە بوو بە یەگرتن.

یەگەم نوپزی جەژن کە پێغەمبەر کردى نوپزی جەژنى رەمەزان بوو، لە سالى دووهمى گۆچیدا بوو، هەر لەم سالیشتا سەرفیترە پێویستکراوه، ئەمە فەرماشتى ماوەردییه.

بزانه کە نوپزی جەژن سوننەتى زۆر گەورەو دامەزراوه بەلام فەرزییه، چونکە عەرەبە دەشتەکییه کە عەرزی پێغەمبەرى کرد: نایا غەیری ئەم پێنج نوپزە فەرزه نوپزی ترم لەسەرە یانا؟ فەرەموى: نەخیر، مەگەر خۆت بە ئارەزووی خۆت نوپزی تری سوننەت بکەى (شەيخان) بۆیهیش زۆر سوننەتى گورەیه چونکە پێغەمبەر (ەرۆوه نەوا

له سهره به هه میسه کردوو یه تی و قهت نه یچوو اندوو، به لام دهشگوتری له گوايه: فهرزی کیفایه یه، چونکه یه کیکه له دروشمه گانی نیسلام، به نه کردنی دادهری به که مته رخه می له ناییندا، سهرم پای نه وهیش که له نایه تدا فهرمانی پیکراوه ده فهرموی: { فَصَلَ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ - سورة الکوثر - ۲/۱۰۸ } واته: دهی نویژی جهژن بکه، بو خودای خوٚت، وه قوربانیی بو سهر بیره.

نویژی جهژن به جه ماعهت دهگری، بو ته نهاو ریپواریش دروسته و ره وایه، بو کویله - واته: بهندهی زمر خریده - و ژنیش دروسته، به لام بو گه وره کچو نافره تی بوشناخ چوون بو نویژی جهژن له م سهرده مهی نیمه دا، به بی گومان نادروسته، چونکه له م چهر خه دا به دره وشتی پهره ی سه ندوو، له هه موو کاتی که چوونی نه م دوو که سه بو نه م نویژه ناباشه (نه مه فهرمایشتی خاوه نی کیفایه تول نه خیاره که له (۸۸۹) ی کۆچیدا مردوو له سه ر قسه ی په راویژی که وا له سه ر فیه هولویه سه ره که له م شوینه دا - وهرگیر).

که رچی فهرمووده که ی ئوممو عه طیه به لگی نه وهیه که ده رچوون بو ی له لایه نی نه م دوو که سه یشه وه دروسته، به بی ناباشی به لام نه و مه به سه ی که له سهرده می پیغه مبهردا، که باشترین سهرده م بوو، هه بوو نیستا نه و مه به سه نه ماوه، چونکه له و چهر خه دا موسولمانه کان که م بوون، چه زرمه ریگی به ژناندا که بچن بو نویژی جهژن هه تا به هوی نه وانه وه زۆر بنوینن، نیستا موسولمانان به بی نه وانیش هه ر زۆر زۆرن، که واته نه و مه به سه نه ماوه!

هەر لهبەر هه‌مان هۆیه که رێگهی ده‌دا به‌ژنه بێنویژمه‌کانیش که بچن بۆ دیار نویژى جه‌ژن، خو گومان له‌وه‌دا نیه، که ئه‌وان نویژیان له‌سه‌ر نیه، سه‌ره‌رپای ئه‌وه‌هیش ئه‌وه‌چه‌رخه مه‌ردوم دلباک بوون، سه‌رده‌میکی ئارام بوو، ژنان جوانیی خو‌یانیان ده‌رنه‌ده‌خست، چاوی خو‌یان له‌ روانینی نا‌ره‌وا ده‌گرت، هه‌روا پیاوانیش وابوون، به‌لام له‌م روژگاره‌ی ئی‌مه‌دا ده‌رچوونیان سوور ده‌بی به‌ مایه‌ی به‌دکاری و به‌ده‌روشتی!!

له‌ فه‌رمووده‌یه‌کی دروستدا تو‌مارکراوه که عائیشه له‌ سه‌رده‌می خو‌یدا، له‌پاش مه‌رگی پی‌غه‌مبه‌ر {ه‌رووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌} فه‌رموویه‌تی: ئه‌گه‌ر پی‌غه‌مبه‌ری خوا {ه‌رووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌} بمایه تا ئه‌مه‌رۆ، وه ئه‌م بارو دۆخه‌ی که ئه‌مه‌رۆ ژنان سازاندوو‌یانه، ئه‌مه‌ی به‌چاوی خو‌ی بدی‌بایه، ژنانی له‌ هاتن بۆ مزگه‌وت قه‌ده‌غه ده‌کرد، هه‌روه‌ک چۆن قه‌ده‌غه‌یه له‌سه‌ر ژنانی جووله‌که که بچن بۆ کنیشه‌ی خو‌یان، ده‌ی ئه‌مه فه‌توای عائیشه‌یه، که دایکی موسو‌لمانانه، ده‌رباره‌ی ژنانی سه‌رده‌می خو‌ی، که به‌پیتی فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ر {ه‌رووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌} داده‌نرێ به‌ باشترین سه‌رده‌م، جا ده‌بی حا‌لی ژنانی ئه‌مه‌رۆی ئی‌مه چی‌بی؟ خه‌لگیکی زۆریش ئه‌م قسه‌یه‌ی عائیشه په‌سه‌ند ده‌که‌ن: وه‌ک عورو‌هه قاسه‌و یه‌حیای ئه‌نصارى و مالک و ئه‌بو حه‌نیفه‌ و ئه‌بو یوسف، به‌لام ئه‌بو خه‌نیفه جارى وا ده‌فه‌رمو‌ی و جارى ده‌فه‌رمو‌ی ده‌رچوونیان دروسته‌!.

۹۰) کاتی نویژی دوو جه‌نه‌کان:

بزائن که کاتی بوونی نویژی جه‌ژن له هه‌لهاتنی خۆره‌وه‌یه هه‌تا کاتی نیومرۆ، به‌لام سوننه‌ته ئه‌وه‌نده دوابخری هه‌تا خۆر به‌قه‌د رمی به‌رزوه‌ده‌بی، چونکه پیغه‌مبه‌ر (مرۆبه‌ خوا‌ له‌سه‌ریه‌) ئاوا ده‌یکرد، له‌به‌ر ئه‌وه‌یش هه‌تا له‌ راجیایی ئه‌وانه رزگارمان ببی که فه‌رموویانه: هه‌تا خۆر به‌قه‌د رمی به‌رز نه‌بیته‌وه نویژی جه‌ژن نابی. سوننه‌ته نویژی جه‌ژنی قوربان زوو بکری، وه نویژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان دوا بخری، شافیعی حه‌دیسکی مورسه‌ل ده‌گیرێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر (مرۆبه‌ خوا‌ له‌سه‌ریه‌) نامه‌یی ده‌نووسی بۆ عه‌مری کوری حه‌زم (کاتی له‌ نه‌ج‌ران ده‌بی) فه‌رمانی پی ده‌فه‌رموی: که نویژی قوربان زوو بکه‌و نویژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان دره‌نگ. ئیبنو قودامه ده‌فه‌رموی: چونکه له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه له‌ جه‌ژنی قوربان کاتی قوربانیکردن گوشاد ده‌بی، له‌ جه‌ژنی ره‌مه‌زانی‌شدا کاتی سه‌رفیته‌دان گوشاد ده‌بی!.

۹۱) نه‌ندازه‌ی رکاته‌کانیان:

نه‌ندازه‌ی رکاته‌کانیان هه‌ر نویژه‌ی دوو رکاته، به‌ ئیجماع، له‌ رکاتی یه‌که‌میاندا، بیجگه‌ له‌ (الله اکبر)ی نویژ دابه‌ستن هه‌وت (الله اکبر)ی تر بکا له‌ رکاتی دوووه‌میاندا، بیجگه‌ له‌ (الله اکبر)ی هه‌ل‌سانه‌وه‌ پینج (الله اکبر)ی تر بکا، ئیمامی تیرمیزی (ره‌مه‌ته‌ خوا‌ له‌یه‌) له‌ عه‌مری کوری عه‌وفی ئه‌لموزه‌نییه‌وه ده‌گیرێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خودا (مرۆبه‌ خوا‌ له‌سه‌ریه‌) له‌ هه‌ردوو جه‌ژنه‌کاندا، له‌ رکاتی یه‌که‌ما، له‌ پیش خویندنی

فاتحواوه جهوت (الله اکبر) ی دهکرد، له رکاتی دووهدا، لهپیش خویندنی ئەللاهو ئەکبهرهکانا، ئەوهندهی خویندنی فاتحواوه پینج (الله اکبر) ی دهکرد، سوننهته که نیوانی نایهتیکی مامناوهندی (معتدل) راوهستی، وه لهو راوهستانهدا (تههلیل) و (تهکییر) و (تهحمدی) بکا، (بهیههقی له ئیبنو مهسعوودهوه به گوتارو بهکردار ئەمهی گیراوهتهوه) جوان وایه بلی: (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) چونکه ئەم ویرده شیاوی ئەم شوینیهیه، ئیبنو عههباس و کۆمهلی له زاناکان دمفرموون: (الباقیات الصالحات) ئەم گوته پیروزمیهیه، له پاش فاتحیا له رکاتی یهکهما سوورتهی (ق) به تهواوی بخوینی یا (سبح اسم ربك الاعلی) وه له رکاتی دووهدا (اقتربت) یا (هل اتاک) به ناشکرا به دهنگی بهرز بخوینی، بۆ پهیرهوییکردنی ههزرمهت لهم کارانهدا، چونکه ئەو وای کردووه، ئیمهش چاو لهو دهکهین.

٩٢) وتاری پاش نویژی جهژن:

سوننهته لهدوا نویژرهوه دوو وتار بخوینیتهوه، بوخاری و موسلیم له ئیبنو عومهروه دهگیرنهوه: که پینجهمبهری خودا (مرووده خواه لهسهربه) و ئەبویهکرو عومه (رههه خواپان لیبه) یاسایان وابوو، نویژی جهژنیان له پیش وتارهکهوه دهکرد. ئەوههیش که وتارهکه دووه به پێومری ههینی دهپۆین و قیاسی لهو دهکهین چونکه نهوهوی دمفرموی: لهم بارمیهوه ههچ فهرموودهیهکی ساخ نهچهسپاوه.

۱ا سوننه ته كه وتاره كه به سوپاسی خوی گه و ره دهست پیبكا،
چونكه خوشه ویست (مرووده خواد لهسه ربنا) هه میشه گشت وتاره كانی به (الحمد
لله) دهست پی دهكرد، له چه زرده وه (مرووده خواد لهسه ربنا) تۆمار نه كراوه كه
به (الله اكبر) دهستی كردبی به دوو وتاره كانی دوو جهژنهكان، به لام
ناوبه ناو له ناو وتاره كه دا (الله اكبر) دهكرد (ئیبنو وماجه له سونه نی
خویدا گیراویه ته وه).

۹۳) نویژی جهژن له سارادا:

سوننه ته كه نویژی جهژن له سارا بكری، چونكه پیغه مبهه (مرووده
خواد لهسه ربنا): هه میشه لهوی گردوویه تی. به لام جارئ له بهر باران له
مزگه وت نویژی جهژنی بو گردن. نه بو هورهیره (رمزه خواد لئینه)
دهقه رموی: جارئ له رۆزی جهژندا باران بوو، له بهر نه وه خوشه ویست
(مرووده خواد لهسه ربنا) له ناو مزگه وتدا نویژی جهژنی بو گردن. (نه بو داوودو
ئیبنو ماجه و حاكم) ههركاتی نویژه كه له مهككه نه انجام نه درا، نه وه
له ناو مهسجید و لحه راما بكری خیرتره هه تا له سارادا، گومان له مهه دا نیه.

۹۴) نه لاهو نه كبه ركردن له جهژندا:

(الله اكبر) كردن سوننه ته، لهكاتی ئاوابوونی خوژی ئیواره ی
شهوی جهژنی ره مه زانه وه، هه تا پیشنوێژ نویژی جهژن داده به ستی.
له ههر كوی بی له مالا بی یا له ریگه و بان، یا له كووچه و بازار، به شهو

بىي يا بە رۇژ، قەرەبالغ بىي يانا، ئەگەر كۆمەل بوون بۇ يەكتىرى
 بىيىننەۋە باشە رىبوارىش ۋەك نىشتەجىۋ ژنىش ۋەك بىاو لە گشت
 ئەم كاتانەدا مافى ئەم (اللہ اكبر) كىرنەى بۇ ھەيە، چۈنكە
 فەرمايشتەكەى خوا كە فەرمان دەكا بەمە بۇ ھەموانە، كە دەفەرمۇئ:
 (ولتكبروا الله على ما هداكم)، بوخارىش لە ئوممو عەطىيەۋە
 دەگىرپىتەۋە: دەفەرمۇئ: جاران لە سەردەمى پىغەمبەر خۇيدا (دروود) خوا
 لەسەربى: ئىمەى ژنان بە فەرمانى ئەو دەرەچوین بۇ دەرۋى شار، لەھەر
 دوو نوپژى جەژنەكاندا، تەنانەت ژنى بىنوپژىش دەرەچوون، لە پىشت
 عەشامەتەكەۋە دەبوون كە ئەوان (اللہ اكبر) يان دەكرد ئەمانىش لەگەل
 ئەواندا دەيانسەندەۋە. لە جەژنى قوربانىشدا (اللہ اكبر) كىرن سوننەتە
 بەپىي فەرمايشتى خودا: {كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا
 هَدَاكُمْ - سورة الحج - ۳۷/۲۲} ۋە بەپىي فەرمايشتى خودا:
 {وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ - سورة البقرة - ۲۰۳/۲} واتە:
 لە چەند رۇژىكى ژمىردراۋدا دىكرو يادى خودا بە زۆرى لەسەر
 شىۋەيەكى ديارى بىكەن! ئىبنو عەبباس دەفەرمۇئ: ئەم چەند رۇژانە
 بىرئىتىن لە سى رۇژەكانى پاش جەژن، كە پىيان دەگوتىرئ (ايام التشرىق:
 شەۋە رۇژ - رووناكەكان). لە عەلى و ئىبنو مەسعودىشەۋە دەگىرپەۋە:
 ئەم ئەللاھو ئەكبەر كىرنە دەست پىدەكا لە جەژنى قوربانى، لە بەيانى
 رۇژى عەرەفەۋە، ھەتا عەصرى دوا رۇژى (ايام منى) كە رۇژى سىيەمى
 پاش رۇژى جەژنى قوربانە. (ئەم فەرموۋدەيە ئىبنولونذىرو كەسانى
 تىرىش گىراۋيانەتەۋە).

ئیبینو عومهریش (ره زام خواہ لیبئ) له مینا له ههموو نه مرؤژانه دا
(الله اکبر) ی دهکرد، مهیموونه ی هاوسهری پیغه مبه ر (دروود خواہ له سه ربئ و ره زام
خوا له مهیموونه هاوسهره بئ) له روژی جه ژنه وه، که یه که م روژی قوربانیه (الله
اکبر) ی دهکرد، ژنانیش له پشت ابانی کوپی عوسمانه وه له پشت
عومهری کوپی عه بدولعه زیزه وه له شه وه گانی (ایام التشریق) دا له گه ل
پیاواندا، له مزگهوت (الله اکبر) یان دهکرد.

حافیز ده فهرموی: ئەم فەرمايشتانه ی که له م لایه نه وه هه ن نه ویا ن
تیادایه که له دوا نوێژه فهرزه گانی شه وه (الله اکبر) یان دهکرد.

٩٥) ئەو گوته یه ی که به شیوه یه ته کبیر جوانه:

له بابته شیوه ی گوته ی ته کبیره وه دروستترین شت نه وه یه که
عه بدولر مزاق به رشته یه کی دروست ده یگێر یته وه: سه لمان ده فهرموی: که
(الله اکبر) ده که ن بلتین: (الله اکبر الله اکبر الله اکبر کبیرا) له عومهر و
ئیبینو مه سه وودیشه وه ده فهرموی: ناوایه: (الله اکبر الله اکبر الله اکبر،
لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحد). سوننه ته پیاو به دهنگی
به رز ته کبیر بکاو ژن به دهنگی نرم، بوخاری ده فهرموی: عومهر له مینا
له ناو چاتۆله که ی خۆیدا که (الله اکبر) ی دهکرد، خه لکی ناو مزگه و ته که
گوئیان له دهنگی ده بوو، جا نه وانیش بویان ده سه نده وه، ئەو جا خه لکی
بازار ههموو به یه ک دهنگ له گه ل نه واندا ته کبیریان ده کرد، مینا له بهر
ته کبیر کردن ده له ریه وه.

۹۶) نویژی خورگیران و مانگ گیران:

ئەم دوو نویژە سوننەتیکێ دامەزراون، بەپێی فەرماشتی پیڤەمبەر (دروود خواوە لەسەر بێ): ئەم خۆرو مانگە دوو نیشانەی گەورەن لە نیشانە گەورەکانی خودا، نە لەبەر مردنی کەس و نە لەبەر ژيانی کەس ناگیرین، جا ئەگەر شتێ واتان دی ئەوا لە خودا بپارێنەوه و ئەللاھو ئەکبەر بکەن و نویژ بکەن و خێرو خێرات بکەن. (شەپخان) لە گیرانەوه یەک: لە خودا بپارێنەوه و نویژ بکەن هەتا دەر و وتان بۆ مەکریتەوه. لای کەمی ئەم نویژی خۆرو مانگگیرانە دوو رکاتە، لە هەموو رکاتیکیا دوو راوەستان و وو چەمینەوهی تیا دایە، دوو فاتیحا لەو دوو راوەستانەدا لەسەر ئەم شیوەیە دەخوینن، نویژ دادەبەستێ و فاتیحا دەخوینن و دەچێ بۆ چەمینەوه و لە پاشا راست دەبێتەوه و دیسان فاتیحا دەخوینن و ئەوجا دەچێتەوه بۆ چەمینەوهی دوووەم، ئەوجا سەر بەرز دەکاتەوه و کەمی ئارام دەگرێ، ئەوجا دەچێ بۆ کۆرپنووش، ئەمە رکاتی یەکەم تەواو، ئەوجا رکاتی دوووەمیش لە سەر هەمان شیوە دەکا.

هەرە تەواو و گەیشی ئاوا یە: لەپاش نزای سەرمتای نویژو (اعوذ بالله) کردن و خویندنی فاتیحە، لە راوەستانی یەکەمی رکاتی یەکەم، سوورەتی بەقەرە بخوینن، لە راوەستانی سییەمدا، یەکەمی رکاتی یەکەم، سوورەتی بەقەرە بخوینن، لە راوەستانی دوووەمی یەکەمدا لەپاش خویندنی فاتیحا بەقەد دوو سەد ئایەت لە ئایەتەکانی سوورەتی بەقەرە بخوینن لە راوەستانی کە یەکەمی رکاتی دوووەمە، بەقەد سەد و پەنجا ئایەت بخوینن، لە راوەستانی چوارەم، کە راوەستانی دوووەمە لە

رکاتی دووم، لهپاش فاتيحه بهقهده سهد نايهت بخوینئ. (شه یخان له نیبنو عه عباسه وه گیراویانه ته وه).

وا سوننه ته که له ناو چه مینه وهی یه که ما بهقهده سهد نايهت ته سبیحات بکا، لهو ته سبیحاتانهی که له ناو چه مینه وهدا ده خوینرئ، له دوومه بهقهده هشتا نايه ته، له سیهمدا بهقهده هفتا نايهت، له چواردها بهقهده په نجا نايهت، چونکه له فهرمووده دا شتی وا تۆمار کراوه، به لّام له سهر فهرمایشتی دروست نه کورپنووش و نه راستبوونه وه و نه چه مینه وه دریزناکاته وه، رافیعی ئه مهی گوتو وه، کهرچی نه وه وهی دریزکردنه وه به دروست داده ئی، چونکه ده فهرموئ: ئه مه له سه حیددا تۆمارکراوه له (البویطی) دا شافیعی به دهق دهی فهرموئ: و فاتيحا ده خوینئ و ده چی بۆ چه مینه وه له پاشا راست ده بیته وه و جا کورپنووشی یه کهم له هه موو رکاتی کا بهقهده چه مینه وهی یه کهمه کورپنووشی دوومه میش بهقهده چه مینه وهی دوومه. سهر به لگهی ئه م باسه فهرمووده کهی شه یخه ینه، که له نیبنو عه عباسه وه ده گیرنه وه، که ده فهرموئ: له سهرده می چه زرده تدا (درووده خواو له سه ربه) رۆژگیرا، پیغه مبه ر (درووده خواو له سه ربه) هه ئسا نویژی خۆر گیرانی بۆ موسولمانه کان کرد، ماوه یه کی دوورو دریز له ناو نویژه که دا به راوه ستانه وه ههر قورنانی ده خویند، بگره بهقهده سوورده تی به قهره ی خویند، ئینجا چه مییه وه روکووعی بردو دریزهیدا به چه مینه وه که یشی، ئینجا له چه مینه وه هه ئسایه وه گه ئی به پیوه راوه ستایه وه به لّام له راوه ستانی یه کهمی که متر، ئینجا دووباره روکووعیکی دوورو دریزی تریشی برده وه به لّام له روکووعی یه کهمی کورتر، ئینجا کورپنووشی برد، ئینجا هه ئسایه وه به

دوورو دريژي راوهستاو قورئانی تياخويند، بهلام له راوهستانی يه کهمی کهمتر، ئینجا چه میوه و دريژیدا به چه مینه و کهی، بهلام له چه مینه و دی یه کهمی کهمتر، ئینجا هه لسا یه و به دوورو دريژي راوهستاو قورئانی تيا خويند، بهلام له راوهستانی پيش خوی کهمتر، ئینجا چه میوه و دريژیدا به چه مینه و کهی، بهلام له چه مینه و دی پيش خوی کهمتر، ئینجا کورنوو شی برد، نه و جا له نويز بؤوه و خوريش بهربوو بوو.

٩٧) سوننه ته به کۆمه لی بکری:

سوننه ته به جه ماعت بکری، بؤ په پره وی پیغه مبه ری خوی وهك له سه حیه یندا تو ماره، نه گهر پاشنويز له م نويزه دا فه ریای چه مینه و دی یه کهمی رکاتی یه کهم بکه وی، نه وه فریای نه و رکاته ده که وی، هه روا نه گهر فریای چه مینه و دی یه کهمی رکاتی دووم بکه وی نه وه فریای رکاتی دوومیش ده که وی به لام نه گهر له چه مینه و دی دوومدا فریای هه ریه ك له م دوو رکاته بکه وی، نه وه فریای نه و رکاته نه که و تووه، چونکه چه مینه و دی دووم نه صل نیه، پاشکویه. سوننه ته نويزی مانگ گیران به دهنگی بهرزو نويزی خورگیران به دهنگی نزم بکری، له سه حیه یندا مه سه له ی دهنگ بهرزوه کردن هه یه، له تیر میزیشدا دهنگ نزم کردنه وه هه یه. تیر میزی دهر بار دی نه م فهرموودمیه ی که له بابته دهنگ نزم کردنه وه و گپراویه ته وه دهفه رموی: فهرموودمیه کی جوانی دروسته (حسن صحیح).

۹۸) وتار لہم دوو نویژانہ دا:

سوننہ تہ لہ دوا نویژمکہ دوو وتار بخوینن، وەك هەردوو وتارەكەى
 ھەینى، چونكە خوشەو یست (دروودە خواە لەسەربە) وای کردووہ (موسلیم
 گێراویەتەوہ) لەو فەرموودەیدەدا كە موسلیم لہم بارمەوہ دەگێرێتەوہ
 ئەمەى تیا دا یە: ھەلسایە سەرپاو وەسپێكى جوانى خودای گەورەى كرد..
 ھەتا ئەوئ كە ھەزەرت (دروودە خواە لەسەربە) دەفەر موئ: ئەى گەلى
 موھەممەدا سویندم بەخودا كەس وەك خودا بە تەنگ نامووسەوہ نیەو
 غێرەتى ناجۆشى، كە تەماشای بكا كەوا یەكئ لہ بەندەكانى خەویكى
 شەر و الپسییە، یا یەكئ لہ كەنیزەكەكانى خەرىكى داوینپسییە، ئەى
 گەلى موھەممەدا سویندم بەخودا، ئەوہى كە من دەیزانم ئەگەر ئیوہ
 بیزانن زۆر كەم پئ دەكەنن و گەلى زۆر دەگریان. كۆمەلئ لہ ھاوړپیان
 باسى ئەوہیان کردووہ كە پێغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە): لەدوا ئەم نویژانە
 وتارى دەخویندەوہ، لہ صەحیحدا ئەوہ چەسپاوہ. سوننەتە كە پێشنویژ
 ھانیانیدا لەسەر بەندە ئازادكردن و خێرو خیراتكردن و ھەرەشەیان
 لیبكا، كەبئ ئاگا نەبن لہ قارى خواو ژيانى پینچ و دوو رۆژەى جیھان بە
 زمرقى و بەرقى خۆى دەستەشكێنن نەكا. لہ صەحیحى بوخاریدا ھەیە
 دەفەر موئ: لہ خۆرگێرانەكەدا پێغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) فەرمانیكرد بە
 بەندە ئازادكردن، تاخودا دەرووى رەحمەتیان لئ بكاتەوہ. لہ ھەمان كاتدا
 بۆ ھەموو كەسئ سوننەتە كە لەكاتى سەختى و سەخلەتى و تەنگانەدا
 زۆر بە كۆل و بەدل لہ خودا بپارێتەوہ و دووعاو نزا بكا، وەك كاتى
 بوومە لەرزەو ھەورەتریشقەو رەشەبای سەخت و گەردەلوول و رۆچوون و
 كارەساتى تری لہم بابەتانە. یەزدانى پاك دەفەر موئ: { فَلَوْلَا اِنْ جَاءَهُمْ

بَاسُنَا تَضَرَّعُوا - سورة الانعام - ٤٣/٦) واته: نهوه بؤ عاريان نهگرت بهو ههمکه پهندهی ئیمه بهسهر نهوانمان هیئا، تووشی نهو ههمکه ئیش پیگه یانسانمانکردن، ههتا عاربنین و ملکه چیبین و، له لای پهرومردگاری خۆیان سکا لای حالی شپری خۆیان بکهن که چی نهوان وهک نهبايان ديبی و نه بۆران، ههر بهقه ره ی نهوه ییش دانه چوون؟!

ههروا سوننه ته بؤ موسوئمان له م حالانه دا له ماله وه ییش نوپی زی سوننه ت بکاو بپاریته وهو نزای تایبه تی بخوینی، پیغه مبه ری خوا (درویه خوا له سه ره به) ده ستووری وا بوو کاتی بای سهخت هه لی ده کرد ده یفه رموو: (اللهم انی اسألك خیرها وخیر ما فیها وخیر ما ارسلت به، واعوذ بك من شرها وشر ما فیها وشر ما ارسلت به. اللهم اجعلها ریاحا ولا تجعلها ریاحا): نه ی خودایه! داوای خیری نه م بایه ت لیده که م، که بی به شم نه که ی له خیری، وه لهو خیره ی که بو ی رهوانه کراوه به شی باشم بده ری، ههروا په نا ده گرم به په نای تو له شه ری نه م بایه، که لهو شه ری له ناو نه م بایه دایه به دووریم، به شم لهو شه ره دا نه بی که نه م بایه رهوانه کراوه بؤ بهرپا کردنی. نه ی خودایه! نه م بایه بگی ره به بای رهحه ت، که له قورئاندا به (الریاح) ناوبراون، مه یکه به بای غه زه ب که له قورئاندا به (الریح) ناوبراوه. خوایه! بای خیره و خۆشی بی، بای شهرو ناخۆشی نه بی.

۹۹) نوپژه بارانه:

نوپژه بارانه سوننه تیکی گهوره دی دامه زراوه، له کاتی بی بارانیدا، موسولمانان له سهرده می پیغه مبهروه دهیکهن، نیمامی موسلیم (ره زام خواه لیبه) دهگیرپته وه: جارئ پیغه مبهر (مروود خواه له سهره) رویشته دهره وه بۆ نهو دهشته بۆ نوپژه بارانه، له کاتی وتار خویندنه وه که دا رووی کرده قیبله و پستی کرده خه لکه کهو بهر ماله که ی راستو چه پکرد، بوخاری لهم برکغه یه شی لهم فهرمووده یه پتر کردوه: له پاشا پۆشاکه که ی هه لسووراند، واته: راستو چه پیکرد، ئینجا دوو رگات نوپژی نوپژه بارانه ی به جهماعهت بۆ کردین، له ناو ههر دوو رگاته کاندای به دهنگی بهرز قورئانی بۆمان خویند فهرمووده ی تر لهم بابته زۆرن. داواکردنی باران سی جوړی هه یه به پیی شهرع:

یه کهم: که لای که میه تی، نه وه یه: به پارانه وه نزا، به بی نوپژ، به ته نها، یا له گهل کۆمه لدا، داوای بارینی باران له خوا بکری.

دووهم: نزاکردنه له پاش نوپژه فهرزه گانه وه له پاش ههر نوپژیکی سوننه ته وه که وتار له ناویدا سوننه تی.

سییه م: که باشترینیانه: نه وه: داوای باران به هو ی نوپژه بارانه وه بی و وتاری تیابی و پیشه وای موسولمانان خوی یافهرمانداریان یاپیش نوپژ په ندو نامۆزگارییان دابداتو له سزای سهختی خودا بیانتر سین و ههرده شی نافهرمانی خوایان لیبکا و فهرمانیان پیبکا به چاکه و خیرکردن و هه موو جوړه چاکه یی، وه داوایان لیبکا، نه گهر حهقی ههر که سیکیان له سهره، یان بیده نه وه، یا بریار بدن که بیده نه وه،

ياخود گەردنى خۇيانى پىئازاد بىكەن و تەوبە بىكەن، چونكە ئەم جورە كارانە دەبن بەھۇى بىبارانى و وشكبوونى چەم و روبارەكان و بەھۇى وشكبوونى كانياوہكان و بى بەشبوون لەرزق و رۆزى و ھەروا دەبن بەمايەى غەزەب و رقى خواو بەھۇى ھاتنى تۆلەو سزای سەخت و پەيدا بوونى ترسو برسیتی و كەمبوونەوہى مال و منداال و بىپیت و بەرەگەتیی دانەوئلەو سەوزەو ميوەھات، ھەروا دەبن بەمايەى كاوالبوون و ویرانبوونى شارو دىھات و ولاتى كە دانىشتووہكانيان ستەمكاربن. وەك خواى گەورە لەقورئانى پىرۆزدا دەفەرموى: {وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا - سورة الإسراء - ١٦/١٧} واتە: ھەركاتى وىستمان ولاتى ویران بىكەن، فەرمان دەدەين بەگەورە پياوان و ئاغاو بەگەكانى ئەو ولاتە، كە خوويان گرتووہ بە رابواردنى خۆشەوہو ھەمىشە خەرىكى عەيش و نۆشن، كە واز لە ھەوہسپەرستى و ئارمزو و بازى بەينن و لە رىى شەرعى خودا دەرئەچن، بەلام ئەوان زياتر لەياسا لادەدەن و لەرئ دەرئەچن، ئىتر لەسەر فەرموودەى خودا سزا دەروا بو سەريان و ولاتيان ویران دەبى و خاكيان بەتورەكە دەبىژرى، وا سوننەتە كەپىشنويز فەرمانيان پىبكا بە تەوبەو بەوہمىش لەپىشا سى رۆژ لەسەر يەك بەرپۆزوو بن و لە رۆزى چوارەما بەزمانى بەرپۆزووہو، بەجل و بەرگىكى پەر پووتەوہ لە ئاوہدانى دەرئەچن، تا لەسەر شىوہى سوالكەربن، بەسەلارى و سەركزى بەرپىدا برپۆن و، لەقسەو گوفتوگوڤدا ھىمن بن و بەسەنگىنى دابنىشن. ئەبو داوود دەگىرپىتەوہ: حەزەرەت (دروودە خواە لەسەربە) بە پەرپووتى و بەكزۆلەيى و بەملكەچى لەشار دەرچوو، لەرئ ھەر دەمپارايەوہو دەللايەوہ تا گەيشتە نويزگاكە. بەلام خۇيان بۆن نەخۆش نەكەن، چونكە خۆبۆن خۆشكردن

بەشېكە لەخۆشى و شادى. گەرەكە ئەم جوړە كەسانەيش لەگەل خويان
بەرنو بەخاترى ئەوان لەخوا داواى باران بكەن: پىرى ئىختيارى
كەفتەكارو خاوو خىزان و منال و دەسەوسان و ئافرەتە خەمبارەكان.

چونكە نزاى ئەم جوړە كەسانە نزيكترە لە گىرابوون، بەپېي
فەرموودهى پېغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) كە دەفەر موئ: بزەنن كە لەبەر
خاترى بېنەواو زەبوونەكانتان خودا رزق و رۆزيتان دەداو سەرتان دەخا
بەسەر دوژمنتاندا، (بوخارى) لە هەمان كاتدا دەبئ خو لەوە بپاريزن كە
بەهۆى سەتەمكارو بەدكارەكانەو دەواى باران بكەن، چونكە
هاوبەشيكردنى ئەو جوړە كەسانە لەم كارە پىرۆزەدا وەك گالته پيكردن
وايە، لەبەر ئەوە دوور نە كەبېئ بەهۆى پتربوونى رق و قارى خودا لەو
ناوچەيەدا. جا كاتئ گەيشتە نويزگاگە پيشەوا يا پيشنويز بەجەماعەت
دووركات نويزى داواى بارانيان بۆ بكا، لەسەر شيوەى نويزى جەژن، بە
دەنگى بەرز فاتىحەو سوورمەت بخوينئ لە هەردوو ركاتەكەدا، چونكە لە
فەرموودهى وادەفەر موئ، شافيعى (وەزەا خواە لايىبە) دەفەر موئ: ئەو
سوورەتەنيان تيادا بخوينئ كە لە نويزى جەژندا دەخوينرين.

كاتەكەى كاتى نويزى جەژنە، گوتراویشە: كاتى تايبەتى بۆ نە.
نەوەوى وا دەفەر موئ، شافيعيش دەقى بەسەر داناو، زانا
ليكوئەرموەكانيش ئەمە بە دروست دادەنيئ. جا كاتئ لە نويزەكە
بوونەو پيشنويز دوو وتار بخوينئتەو لەسەر بەرزىي يەك، چونكە
پېغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) لە نويزە بارانەدا لەسەر دوانگە وتارى
خويندەو، ئەبو هورەيرە دەفەر موئ: رۆژئ خوشەويست (درودە خواە لەسەربە)
لەشار دەرچوو، رويشت بۆ نويزە بارانە، لەپيشا بەبئ بانگو قامەت دوو

رکات نوێزه بارانهی به جه ماعت بۆمانکرد، ئینجا وتاری خویندموه
 بۆمان و له خوا پاراپیهومو رووی کرده رووگهو هەردوو دەستی بەرزەمو
 کرد، ئەوجا بەرمالەکهی که کردبوویه ناوشانی هەلی سووران راست و
 چه پیکرد. (ئەحمەد و ئیبنو ماجه و بهیهقی). له وتاری یه کهما
 (استغفار) یکی زۆربکا ههروا له وتاری دوومه، چونکه (استغفار) بۆ ئەم
 شوینە زۆر له باره، ئەوپهڕی سلّ له وه بکا که به زمان بپارێتهوه و داوی
 لیخۆش بوون له خوا بکا و دلێشی لای تاوان و گوناھیی، یا نیازی وابێ که
 دەست له ستمکاری و ناهەقی هەلنەگرێ و هەددی شەری جیبەجی
 نەکا و بەردەوام بێ لەسەر ناپاکیکردن لەگەڵ میلەتە کهیدا، کهوان لە چاو
 دیری ئەودا، دیاره که له بارودۆخی ئاودا بەکوێ قین و قاری خوداوه
 دهگهڕێتهوه، وهکی تریش ئەوهی بهزار تهوبه بکا و بهگرددار بهردەوام بێ
 لەسەر تاوانەکهی وهک گائته به خوا بکا وایه، خوا ناخەلەتی، چون نرای
 نزا کهری ئاوا گیرا دهبی؟

دهگێڕنهوه: جاری ئیمامی عومەر (ره‌زاه‌ه‌وا له‌یبه‌) داوی بارانی
 له‌خودا کرد به‌لام هه‌ر ئیستیغفاری کردو به‌س، عه‌رزیا نکرد، قوربان!
 ئەه‌ی گه‌وره‌ی موسلمانان! نه‌ماندیت که داوی باران بکه‌ی؟ تو به‌س
 ئیستغفارت کرد، ئەوه‌ بو؟ فه‌رمووی: با من له‌خودا داوی بارانم کرد
 به‌ه‌وی ئیستغفاره‌وه، که به‌راستی ئیستغفار بورجی بارانبارینی ئاسمانه‌،
 نه‌ک ئەو کۆمه‌له‌ نه‌ستیره‌یه‌ی که ناویان ناو. مه‌جادیحی سه‌ماء:
 بورجه‌کانی باران له‌ئاسمان. ئەوجا بۆ سه‌ماندن فه‌رمووده‌که‌ی خۆی
 ئەم نایه‌ته‌ی خویندموه، که‌حه‌زه‌رتی نووح به‌گه‌له‌که‌ی خۆی فه‌رموو:
 { اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا } له

پەروەردگاری خۆتان داوای لیخۆشبوون لە تاوانەکانتان بکەن، بە راستی ئەو خواپەکی تاوانپۆشە ئەگەر ئێوە بەراستی تەوبە بکەن و داوای لیبورەنی ئی بکەن هەم تەوبەکەتان قوبوڵ دەکا، هەم تاوانەکانتان بۆ دەپۆشێ هەم دەرووی رحەمتان ئی دەکاتەووەو لە ئاسمانەووە بارانی فریارەسی خور زەمان بۆ دەبارینێو لەم قاتو قەری و بێ رانیەش رزگارتان دەکا). جا لە پاش سەرەتای وتاری دووەمەووە رووبکاتە رووگەو زۆر بەکۆل و زۆر بەدڵ نزایەکی زۆر بکا و بەنەینێ و بە ناشکرا بپاریتەووە، بلالتهووە، لەو کاتەدا کەروو دەکاتە رووگە ئەو بەرمالە، یا ئەو جلە کەراست و چەپ کردووێتە ناوشانی هەلی بسوورپینێ، لای راستی بخاتە لای چەپ و لای چەپی بخاتە لای راست، خەلگەکەیش وەك ئەو بەرمالەکەیان وەچەرخینن، بەپێی فەرموودەکە ی ئەبو هورەیرە کە لە پێشەووە رابورد، ئەوەیش ناماژەیه بۆ ئەووە خوا یاربێ ئاوا حال لە ناخۆشیەووە دەگۆرێ بۆ خۆشی و لەگرانیەووە بۆ هەرزانی و لە تورەبوونەووە بۆ لیپازیبوون. وە هەردوو دەستی بەرز بکاتەووەو ئەو نزایەکی کە پێغەمبەر (ﷺ) خۆیندووێتە ئەووە بخوینێ و دوا ئەوەیش هەتا دەتوانێ بە نەینێ و بە ناشکرا نزایەکی زۆر بخوینێ، بەپێی فەرموودە ی خۆای گەورە: { اٰذْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً - سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ - ٥٥/٧ } واتە: ئە ی بەندەکانی من! بەکۆلی دڵ، بەزمانیکی پاك داوای نیازی خۆتان لە پەروەردگاری خۆتان بکەن، ئەووە پێویستی بۆ گیرابوونی نیازتان و بۆ بەدیھینانی مازتان بەجیی بەینن، گەواتە: بەدلگەرمی و بەملکەچی و بە کەساسی و بەنەینێ و بەبێ هات و هاوار لەخودا بپارینەووە). جا کاتی پێشنویژ بەپەنامەکی نزا دەخوینێ، خەلگەکەیش نزای خۆیان بخوینن، بەلام کاتی ئەو دەنگی لە نزاکردن

به زموه کرد نهوان نامین بکهن. نه مهیش نزا که ی پیغه مبه ره: (اللهم سقیا رحمة لاسقيا عذاب ولا محق ولا بلاء ولا هدم، اللهم على الظراب والاکام، ومنابت الشجر وبطون الاودية، اللهم حوالينا ولا عليما، اللهم اسقنا غيثا مغيثا هنيئا مريئا غدقا مجللا سحا طبقا دائما اللهم اسقنا الغيث ولا تجعلنا من القانطين، اللهم ان بالعباد والبلاد من الجهد والجوع والضنك مالا نشكو الا اليك، اللهم انبت لنا الزرع وادر لنا الضرع وانزل علينا بركات السماء، وانبت لنا من بركات الارض واكشف عنا من البلاء مالا يكشفه غيرك، اللهم انا نستغفرك انك كنت بنا غفارا فارسل السماء، علينا مدرارا) (رواه الشافعي عن سالم بن عبد الله) واته: نه ی خودایه! بارانیکی رحمه تمان بو بره خسینه، لامانده له باراناوی سزاو لافاوی بی پیتی زیانبه خش، به دووربین له بارانی تافیگردنه وه که ببی به هو ی ولات کاول بوون خودایه! به سهر سهری کیوو پالو ناو شیوو دؤل و له و مرگاگانا بیبارینه، نه ی خوایه! له دهورو بهرمان بیبارینه و به سهر سهرمانا نا، خودایه! بارانیکی رحمه تمان فریاخه، که ببی به مایه ی عهیش و نو ش و ناوی چه مو گانیای بی بزئ، رووی زهوی بهرووه ک داپوشئ! به خورزم بیبارئ، سهر و مرو سه قامگیرو داگری، خودایه! بارانمان فریاخه، له وانه نه بین که له رحمه تی تو ناهومید بوون، خودایه! به ندمکان و ولاته کان له تهنگانه دان، تووشی برسیتی و گرانی و تهنگانه بوون، که سی تر نیه سکا لای بهرینه بهر له م لایه نه وه خوت نه بی، خودایه! روه کمان بو بروینه، ناژه لمان بو بهینه شیر، پیت و فهر له ناسمانه وه بیبارینه به سهر سهرمانا، له پیت و فهری زهویمان بو بروینه، دهر دو به لامان له سهر لاده، چونکه به تو نه بی به که سی تر نارهو یته وه. خودایه! نیمه به گول داوی

تاوانپۆشی له تۆ دمهکین، بهراستی تۆ ههمیشه چاوپۆشیکهر بووی له
 ئیمه، جا کهوايه به رحمهتی خۆت بهخوێزم له ئاسمانهوه بارانیکی
 رحمهتمان بۆ برهخسینه. (شافیعی - له سالمی کوری عهبدوڵلاوه -
 گێراویهتهوه) سوننهته مرۆف خۆی بشۆرێ یادهس نوێژ بگرێ بهلافاوی
 کهلهو بارانه ههڵسابی، باشت وایه ههردوو لا بکات، له مهجموعا وا
 دهفهرموی: کاتی دهنگی ههوره تریشقه دهژنهوی بلی: (سبحان من
 يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته). (ئیمامی مالیک
 گێراویهتهوه) بروسکهیش بهم پێوهره دهپێورێ و لهکاتی دیتنی
 بروسکهدا ئەم تهسیبجاته زۆر لهباره: (سبحان من یریکم البرق خفا
 وطعما) سوننهته کهچاو نهبرێته چهخماخهو برووسکه، چونکه
 پێشینانه باشهکان ئهوهیان بهناباش داناوه لهکاتی دیتنیدا دهیانفهرموو:
 (لا اله الا الله وحده لا شریک له . سبح قدوس). ماوهردی
 دهفهرموی: وایهسهنده که لهمهدا بکریڤ بهسهه مهشق، سوننهته لهکاتی
 دابارینی باراندا بلی: (اللهم صیباً): خودایه! بارانیکی خوێزمی بهسوود
 (بوخاری). وه بهئارموزوی خۆی نزابکا، چونکه بهیههمقی {رهاه خواه لیبع}
 دهگێرپتهوه: کهنزا لهم چوار شوپنهدا گیرا دهبی: کاتی لهریزی شهردا
 بهرهنگاری یهکتر دهبن، کاتی باران دادهکا، کاتی قامهتی نوێژ دهکری،
 کاتی دیتنی کهعبه وه لهو پاش بارانهکه بلی: (مطرنا بفضل الله
 علينا ورحمته لنا) له سایهی خواوه له رحمهتی خواوه بارانمان بۆ
 باری!). جنیودان به بازۆر خراپه، بهلام لهکاتی ههڵکردنی بادا سوننهته
 نزابکا، لهحهیندا دهفهرموی: با بهشیکه لهرحمهتی خوا، جاری واهیه
 رحمهت دههینی، جاری وایش ههیه زهمهت دههینی، جا کاتی دیتان وا

با هه ئیکرد جنیوی پی مه دهن، به لکوو له خوا داوا بکهن که له خیری نه و
 بایه به شتانیدا، وه په نا بگرن به خوا له شه ری نه و بایه. به یه هقی
 (رممه ته خوا لایبه) له کتیبی شیعه بول ئیماننا له موحه ممه دی کوری
 حاته مه وه ده گیر پته وه ده فهر موئ. به نه بو به کری نه ل - وه راقم گو ت
 : شتیکی وام فی ر بکه که له خودا نزیکم بکاته وه له مه ردوم دوورم
 بکاته وه؟ فهر مووی: نه وه ی که نزیکت ده کاته وه له خوا وه نه وه یه
 که داوای به خشیشی ئی بکه ی، نه وه یشی که له وه خه لکه دوورت ده خاته وه
 نه وه یه که داوای هیچیان ئی نه که ی، چاوت له ده ستیان نه بی، ئینجا نه بو
 هورمهیره وه گیر پته وه که خوشه و یست (درومه خوا له سه ربه) ده رفهر موئ:
 هه رکه سی داوا له خوا نه کا خوا رقی ئی ده گری ! ئینجا نه م شیعرانه ی
 خو پنده وه:

لَا تَسْأَلَنَّ بَنِي آدَمَ حَاجَةً

وَسَلِ الَّذِي أَبْوَابُهُ لَا تَحْجُبُ

اللَّهُ يَغْضَبُ إِنْ تَرَكْتَ سَأْأَلَهُ

وَبَنِي آدَمَ حِينَ يَسْأَلُ يَغْضَبُ!

واته:

داوای هیج مه که له ئاده میزاد

له خوا داوا که: مسرازو مراد

خوا پی ناخوشه داوای لی نه که ی

مروژ پی خوشه داوای لی نه که ی

(۱۰۰) باسى نوپۇزى ترس:

نوپۇزى ترس بەقورئان و سوننەت و يەگگرتنى نەتەوۋە دامەزراوۋە،
 خۇاى مەزن دىفەرەمۇي: {وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ
 طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ - سورة النساء - ۱۰۲/۴}
 تاكۆتايى ئايەت. خۇشەويستىش (دروودى خۇاى لەسەرىيە) دىفەرەمۇي: چۆن
 دەبينىن من نوپۇز دەكەم ئىوۋەش رىك ئاوا نوپۇز بىكەن، دەى پىغەمبەر
 (دروودى خۇاى لەسەرىيە) ئەم نوپۇزەى كردوۋە، لەپاش ومفاتى خۇى ھاوپىكانىشى
 ئەم نوپۇزەيان كردوۋە، (دروودى خۇدا لەسەر پىغەمبەر و زەزاد خۇدا لە ياراللە)، جا لەبەر ئەوۋە
 بوۋە بەيەگگرتن، وەكى تىرىش ھۇى رەوا دىتنى ھەرماۋە، كەواتە ئەوۋەش
 وەك نوپۇز كورتكردنەوۋە ھەردەمىنى. لە مالىھەوۋە لە سەفەردا ئەم نوپۇزە
 دروستە. ئەم نوپۇزە سى جۆرى ھەيە:

جۆرى يەكەم: ئەوۋەيە كە دوژمن لە غەيرى لاي رووگەوۋە بى، لەم
 كاتەدا ئىمام خەلكەكە بىكا بەدوۋ بەشەوۋە، بەشىكىيان رووبەروۋى دوژمن
 رادەوۋەستىن، بەشەكەى تىرىش لەگەل ئىماما سەرەتاي نوپۇز دەست پى
 دەكەن ئىمام رىكاتىكىيان پى بىكا، جا ئەم بەشە، كاتى ئىمام ھەئىسايەوۋە،
 ئەوان نىتىجىيائى لە ئىمام بىنن و بۇ خۇيان رىكاتى دوۋەم تەواۋ بىكەن و
 سلاۋ بىدەنەوۋە بىرۆن بۇ بەرابەر دوژمن و بەشى دوۋەم بىن، كە ھەتا
 ئىيىستا بەرابەر دوژمن بوون، بىن لە پىشتى ئىمامەوۋە نوپۇز دابەستىن،
 ومئىمام رىكاتى دوۋەم لەگەل ئەمانا بىخوینى، كاتى ئىمام دانىشت بۇ
 تەحيات ئەمانىش راست بىنەوۋە رىكاتى دوۋەم تەواۋ بىكەن، ومئىمام ھەر
 لەنوپۇزدا بىمىنىتەوۋە، چاۋەروانىي ئەمانە بىكا، لە تەحياتا، ھەتا ئەوان

پیی دهگه نه وهو سلاوی نویژ دهگه یان له گه لدا ده داته وه، ئەمه هیش له سەر
 ئەم شیوهیه وینهی نویژی پیغه مبه ره (دروود خوا له سهر به) له غه زای (زاتو
 لریقاع) دا، له سەر ئەم شیوهیه شه یخان له سوهه یله وه گیراویانه ته وه.
 زاتو ریقاع جیگه یه که له ولاتی نه جد، ئەم غه زایه ئەم ناوهی لئیرا به
 ناوی دره ختی که وه که له و جیگه یه دا بوو بهم ناوه، دهگوتری: ئەم غه زایه
 بۆیه وانا وناوه چونکه به هووی رویشتنی زۆرموه پییان شه قار شه قار
 بوو بوو، له بهر ئەوه قاجیان به په روو پال پیچا بوو، له عه ره بيشدا به
 په روو پال دهگوتری: ریقاع، که واته غه زای زاتو ریقاع، به کوردی پیی
 دهگوتری: غه زای په روینه (1).

جۆری دووهم: ئەوه یه که دوژمن له ته ره فی قیله وه بی، جائیمام
 خه لکه که بکا به دوو به شه وه، هه ره به شه ی بکا به ریزی، جا نویژ دابه ستی
 له گه ل هه موویان، جا کاتی گه یشتن به کورنووشی یه که می رکاتی یه که م
 ریزیکیان له گه ل پیشنوویژ کورنووش به رن و ریزه که ی تریان پاسی
 ئەمانه بکه ن. که پیشنوویژو ریزه که ی له گه لدا کورنووشیان بردو راست
 بوونه وه بۆ رکاتی دووهم، ریزی پاسه وان سوژ ده ببه ن و راست ببه نه وه

(1) له کوردی خۆماندا ده لئین: شه خصه په روینه. لیره دا فیهی له یه سهره که ناو ابو:
 (وذات الرقاع موضع بنجد سمیت! بذالك لانهم لفوا على بواطن اقدامهم الحرق... الخ)
 به پیی (کفایه الاخیار) که ساخم کرده وه وک له سهره وه وهرم گیران چونکه شوتنه که
 نه گه ر خۆی له پیشدا ناوی ژاتو ریقاع بی تیر چون ناو ده ریتمه شوتنه په روینه! ئەمه
 هووی ناوی قه زاکه یه نک جیگه که.

بگەنەۋە بە ئىمامو ركاتى دوۋەم بخوئىن، كاتى گەيشتن بە سوژدەي ركاتى دوۋەم رىزى پاسەۋانى پېشوو لەگەل ئىمامدا سوژدە بېەن و رىزەكەي تر پاسەۋانى بگەن، ھەتا ئەمان لە كورپنووش سەربەرز دەكەنەۋە. جا ئەۋانېش كورپنووش بېەن و لەگەل ئىمامو رىزەكەيدا تەحيات بخوئىن ۋە پېشنوئىز سلاۋى نوپۇرئان پى بداتەۋە. ئەمە ۋېنەي نوپۇزى ھەزرىتى پېغەمبەرە (دروودو سلاۋى خواي گەۋرە لەسەرىيە) لە غەزاي ەسفاندا ، ئەبو داۋودو كەسانى تر ئەمەيان گىپراۋەتەۋە. ئەم شىۋەيە ئەم سى مەرجەي ھەيە:

جۆرى يەكەم: ئەۋەيە كە دوژمن لەلای روۋگەۋەي.

جۆرى دوۋەم: ئەۋەيە كە دوژمن لەسەر كىۋى، يا لەسەر راستايەكى ۋابى، كە لەبەر چاۋى موسولمانەكان ون نەبن.

جۆرى سېيەم: ئەۋەيە كە موسولمانان ئەۋەندە زۆر بن، كەبكرين بە دوو بەشەۋە، كە بەشېكيان كورپنووش بباۋ، ئەو بەشەي تريان ببن بە پاسەۋان.

جۆرى سېيەم: ئەۋەيە كە شەرپ گەرم بى و ترس زۆر بىو، بېرژىنە ناو يەكەۋەو مەۋداي ئەۋە نەبى كەببن بەدوو بەشەۋە لەم ھالەدا بەھەر جۆرى بۆيان ريك بگەۋى نوپۇز بگەن دروستە بە سواری پى يا بەپيادە، بارووشيان لەروۋگە نەبى، چونكە يەزدانى مەزن دەفەرمۋى: (فان خفتم فرجالا او ركبانا) (تەماشاي باسى - ۵۵ بگە - ۋەرگىپ). جا لەم كاتەدا ئەگەر چەمىنەۋەو كورپنووشى تەۋاۋى بۆ نەدەگرا بابە ئامازە بيانكا، لەبەر ناچارى، ۋەبۆ كورپنووش كەمى زياتر لاربېيتەۋە. ئەگەر ئەمەيشى بۆ نەگرا، چۆن بۆى دەلوئى ناۋا نوپۇز بكا دەبى.

(۱۰۱) به کارهینانی ناوریشم و زیر:

بۆ پیاوان پۆشین و له بهرکردنی ناوریشم نادروسته، ههروا خۆپێ پۆشین و پال پێوه دانی و له سههر دانیشتنی و به خۆوه پێچانی، ههرواگردنی به بهری جلو بهرگو کردنی به چه رچه فو رووپۆش بۆ لیقه و دۆشهك و کردنی به پهرده. وه هه موو جوړه به کار هینانیکی تری نادروسته، به لگهی نه مهیش نهیی پیغه مبه ره له مه، له گیرانه وهی بوخاریدا ده فهرموی: پیغه مبه ری خوا (دروود و خوا و لیبه) رپگهی نه داوین ناوریشم و دیباج له بهرکهین، یا له سهریان دابنیشین. هوی ئه م نهیی لیکردنه ئه وهیه: ناوریشم ئه م دوو شته ی تیا دایه: ده عیه و فیزو ههوا به مروؤف پهیدا ده کاو له هه مان کاتدا ژنانهیه، له بهر ئه وه بۆ پیاوی مه رد ناشی و که مییه بۆ شان و شه وکه تی، ئه وه تا که سانی له بهری ده کهن که خویری و سه ر ژنانین و لاسایی ژنان ده که نه وه، له ئیسلامیشدا پیاو پیاوه و ژن ژنه، له بهر ئه وه لاسایی کردنه وهی ژنان نادروسته، بۆ له بهرکردن و به کار هینانی ناوریشم نیره مووک حوکی پیاوی ههیه، چونکه دووربینی ئه وه ده کری که نیرینه بی. به لام پۆشین بۆ ژنان دروسته چونکه خۆشه ویست (دروود و خوا و له سه ربه) ده فهرموی: زیرو ناوریشم بۆ میپینه ی ئومه تم چه لاله، به لام بۆ نیرینه یان چه رامه. (ئیمام ئه حمه د له موسنه دی خویا گیراویه ته وه). تیرمذیش له بارهیه وه فهرموویه تی: جوان و دروسته (حسن صحیح) حیکمه تیکی ناسکی شه رعی تیا په که ئه وهیه پۆشین ناوریشم له لایه ن ژنه وه هه وه سی پیاو هه ل ده سین و له گه ل زۆر دروست ده بی و، ئه وهیش ده بی به هوی زۆربوونی نه ته وه، شتی وایش پیغه مبه ری خوا، که گه و ره و سه روهری پێشینان و پاشینانه،

لەگەلى ئىسلامى داواکردووه. بۇ نادروستى كەم و زۆر جىيى نىه، چونكە
 حەزرىت بەبى مەرج دەفەرموئ: ئىوھى پىاوان ئاورىشم و دىباج
 مەپۇشن، لە حاجەتى زىپرو زىودا شت مەخۇنەو، ئەمانە لە جىھانا بۇ
 ئەوانن و لە بەهەشتا بۇ خۇمانن! (شەيخان). لە نادروستىدا شتى رەنگ
 كراو بەزەغەران، جا ھەمووى رەنگ كرابى، يا ھەندىكى، برپارى
 ئاورىشمى بۇ ھەيە. بەلام ئەگەر چنراوھكە تىكەل بوو لە ئاورىشم و
 شتى تر وەك كەتان و لۆكە، ئەو سەرنج دەدەين: ئەگەر زۆربەى
 ئاورىشم بوو نادروستە، ئەگەر زۆربەى ئاورىشم نەبوو دروستە، كام
 لايەيان زۆر بى حوكمەكەى ئەو زال دەبى ھەتا ئەگەر لەپارچە يەكا
 ھەردوولايان يەكسان بوون، راي راستر ئەوھيە كە دروستە، چونكە پىي
 ناگوترى ئاورىشم، بنەرەتیش لە بەھرەدارەكاندا رەوابووونە. گوتراویشە:
 لەم كاتەدا نادروستە لای نادروستى زال دەكرى بەسەر لای دروستىدا،
 چونكە ياسا وايە: كاتى حەلال و حەرام كۆبوونەو لە شتىكا، ئەو شتە
 حەرامە، لەكاتى ناچارىدا پۆشىنى ئاورىشم دروستە، وەك شەرىكى
 كوتوپرى، كە پىاو فرىا نەكەوئ جلى تر پەيدا بكا، يا لەبەر پىداويستى،
 وەك بۇ چارى گەرماو سەرماو خۆروو ئالشت و ئەسپى، چونكە پىغەمبەر
 (مروودە خوا، لەسەربىن) لەبەر شتى وا رىگەى عەبدورەحمانى كورپى عەوفى دا
 كەلەبەرى بكا، ھەروا بۇ پۆشىنى شەرمگا لەناو نوپزا، ئەگەر شتى ترى
 دەست نەكەوت.

چا و پۆشى دەكرى لە پۆشىنى جلى كەقەراخى چاك و يەخەو
 گىرفان و سەردەست و داوین و دەرەلنگى گىرابىتە ئاورىشم، خوا دىوى
 دەرەمىيان، خوا دىوى ناوهميان. سەر بەلگەى ئەم برپارەش چەن

فەرموددەيەكە، يەككىيان ئەۋەيە كە موسلىم لە عومەردوھ {رەزاي غواي ليند} دەگىرپتەۋە دەفەرموۋى: پېغەمبەر {دروودى غواي لەسەربىن} رېگەي نەداۋە كە ئاورىشم لەبەر بكرى، مەگەر بۇ نەخش، ئەۋىش بەقەد جېگەي دووسى پەنجە، ياسى چوار پەنجەبى.

١٠٢) ئەۋەي بۇ مردوو پىۋىستە:

بۇ مردوۋى موسلمان ئەم چوارشتە پىۋىستن: شۆردنى و كفن كردنى و نوپژ لەسەر كردنى و ناشتنى.

١) شۆردن: لای كەمى شۆردن ئەۋىە: لەپاش لابردنى ھەر بېسىيەك كە بە لەشيەۋە، يا لابردنى ھەر شتى كە نەھىلى ئاۋەكە بگاتە سەر پىستى، ھەموو گيانى مردوۋەكە بە ئاۋىكى پاك و پاكەۋەكەربشۆرن. چونكە ئەم ئەندازەيە پىۋىستە لەسەر زىندوو لەكاتى لەشپىسى دەرگردندا. نىت مەرج نيە، لە لايەن ئەو كەسەۋە كە دەيشوا، گرىمان ئەگەر كافرىش بيشوا برى دەكەۋى! ھەر لەسەر ئەم بنىاتە خنكاو لە ئاۋا ناشۆرى، چونكە پاك بۆتەۋە. ھەيشە دەلى دەبى خنكاو لەئاۋا بشۆرى چونكە ئىمە فەرمانمان پىكراۋە كە بيشۆرىن، دەى نەركى سەرشانمان جىبەجى ناكرى ھەتا بە كەردەۋە نەيكەين، ئەگەر مردوو لەبەر سووتان و شتى وا دارزابوو، بە جورپكى وا ئەگەر بشۆرى لىى ھەلدەۋەرى و گوشتەكەي دادەۋەشا ئەۋە ناشۆرى، بەلكوو تەيەمومى بۇ دەكرى، ئەگەر بۇ مردوۋى پياۋىش بەس ژنى بيانى ھەبوو كە بيشوا، يا

بۆ مردووی ژن بهس پیاوی بیگانه هه‌بوو که بیشوا، ئه‌وه له‌م دوو‌حاله‌ته‌دا، به‌ ده‌سکیشه‌وه ته‌یه‌موم بۆ مردوه‌که ده‌کړئ!

به‌لام مندالێ که نه‌گه‌یشه‌تبه‌ته راده‌ی ئارم‌زوو جوولاندن، پیاوو ژن بو‌ی هه‌یه که‌بیشوا، نی‌رو می‌ی گه‌وره‌یش حوکمی ئه‌م منداله‌ی هه‌یه، کافرئ که ئه‌هلی نیممه نه‌بی، شو‌ردن و کفن‌کرن وناشتنی دروسته، به‌لام دروست نیه نو‌یژی له‌سه‌ر بکړئ. به‌لام کافرئ خاوه‌ن په‌یمان که پی‌ی ده‌گوترئ نیممی، پی‌ویسته که بشو‌رئ و کفن بکړئ و به‌خاک بسپی‌رئ، له‌به‌ر جبه‌جی‌کردنی مافی په‌یمان‌که‌ی، هه‌روا کافرئ که مو‌عه‌ه‌دی، به‌لام کافرئ له‌ نی‌سلام هه‌لگه‌راوه‌و بی‌پروای جه‌نگی ئه‌م دووه نه‌شو‌ردن و کفن و نه‌ناشتن‌یان پی‌ویست نین، به‌لکوو دروسته که که‌لاکه‌که‌یان فر‌ه‌بدری‌ته به‌رسه‌گ، چونکه ئه‌م دووه له‌ شه‌رعا ری‌زیان بۆ دانه‌نراوه. ئه‌وه‌نده هه‌یه ئه‌گه‌ر خه‌لک به‌ بو‌گه‌نیان زیانه‌ومه‌ند ده‌بوون پی‌ویسته که‌لاکه‌که‌یان بکړئ به‌ژیر خو‌له‌وه. مردوو سونه‌ت ناکړئ به‌ بیان‌ووی ئه‌وه‌وه که‌ژیرچه‌رمی سه‌ری چووکی بشو‌رئ!

(٢) کفن‌کردن: لای که‌می، لویه‌کفنه چ بو‌ژن، چ بۆ پیاو چونکه پی‌غه‌مبه‌ر (مردووه‌خواه له‌سه‌ربه‌): فه‌رمانی فه‌رموو: که موضعه‌بی کورئ عومه‌یر له‌ بال‌ا‌پۆشه‌که‌ی خو‌یدا کفن بکړئ، که ته‌نیا ئه‌و لۆج‌له‌ی هه‌بوو که مرد (شه‌یخان).

راح‌یایی هه‌یه له‌ ئه‌ندازه‌که‌یدا. هه‌ندی ده‌فه‌رموون: بریت‌یه له‌و ئه‌ندازه‌یه که شه‌رم‌گای پیاو، یا ژن، داپۆشی. هه‌ندی تر ده‌فه‌رموون: ئه‌وه‌یه که هاودامان بی هه‌موو له‌شی مردوو‌که داپۆشی، ته‌نیا سه‌ری

پیاوو ژنی لیدمرچئ که له ئیحرامی جه جو عه مره دا مردوون. نه وهوی
فه رمایشتی دووهم به دروست داده ئی، ئیببولقزی، وهك نه ذروعی، نه م
رای دووهمه په سه ند دهكات، له مه دا جه ماومری زاناگانی خۆراسان
سه رمه شقیانه.

(۲) نوێژکردن له سه ری، که بریاره که ی له مه ولا دی.

(۴) ناشتن: لای که می چالئکی وایه نه هیئئ بوئی مردوو که
بیته دمره وه، رێگه ی درنده نه دا که مردوو که دمرکیشته دمره وه.

دوو که س نه دۆشورین و نه نوێژیان له سه ر ده کری: -

یه که میان: شه هیده. که رچی کوژراوی به ناهه ق و خنکاو له ناواو
که سی به ژیره وه بووبی و که سی به دهردی سک بمری و مهرگی کوتوپرو
که سی له کافرسانی بمری و ژنی زه یستان، نه مانه هه موو شه هیدی
قیامه تن، به لام نه مانه هه م ده شورین و هه م نوێژیان له سه ر ده کری،
به لام مه به ست له و شه هیده ی که ناشورئ و نوێژی له سه ر ناگری نه م
شه هیدانه یه: که سی له شه ری کافرا نا به هو ی شه ره وه کوژرابی، وهك نه وه
کافرئ کوشتبیتی، یا موسولمانی به هه له کوشتبیتی یا چه که که ی خو ی
بو یگه رابیته وه، یا له ماینه که ی گلابی، یا ولاخه که ی له وه و جووته ی
لیدابی، یا که وتبیته ناو هه لديریکه وه و مردبی، یا له شه که ی له پاش
ته واو بوونی شه ره که به کوژراوی بدۆزنه وه و هو ی مردنه که ی نه زانری،
بو نه مه ش ره سیده و مندا ل په کسانن، هه روا ئازادو به ندو پیاوو ژن له
مه دا چون په کن. بوخاری له جابیره وه ده گیریته وه: پیغه مبه ر (مردوو ده واه
له سه ربه) شه هیده گانی ئو خودی نه شور د، وه نوێژی شی له سه ر نه کردن.

لهم بریارهدا له شپاک و له شپیس چونیهکن، چونکه هه نظه له
(رهزاه خواه لایب) لهشی پیسبوو که له غهزای رۆزی ئو خوددا شههیدکرا،
لهگهڵ نهوهشدا پیغه مبهه (مرووه خواه لهسه ربه) فهرمانی نه کرد به شۆردنی،
فهرمووی: دیم که فریشتهکان دهیان شۆرد. نهو شههیدهی لهسهه نه
شیویه بهکوژی نهوه شههیدی دنیاو قیامهته، لهو دهستهیهیه که خوا
لهوهسپی جوانیان {عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ - سورة آل عمران - ۱۶۹/۳ - ۱۷۰}.

بهلام نهوهی که لهه حالهتانهدا لهسهه شیوهیی که مایه
رمزانهندی خوی گهوره نهبی، کوژرابی، نهوه به شههیدی قیامهت
دانانری، بهلام له دنیاو به شههید دادهنری لهبهه نهوه نهدهشۆری و نه
نویژی لهسهه دهگری، نهمانهیش وه: کهسی له شههیری بی برپایانا
پشتی له کافر هه لکردبی و له هه مان کاتدا خوی نهگهیا ندهبیتهوه کوژی
شهه له لایهکی ترموه واته: هه لهاتبی لهبهه کافرو کوژرابی، یا چووبی بۆ
لای دهستهیهکی بیهیز، یا بۆ ریا بازی جهنگ بکا. نهه جووره کهسانه له
قیامهتدا له خهلاتی شههیدانا بهشدار نین.

دووهم: لهوانهی که نهدهشۆری و نه نویژیان لهسهه دهگری:
مندالی لهبارچوو. منالی لهبارچوو دوو حالهتی ههیه:-

حالهتی یهکهه: نهگهه نیشانهی ژیا نی پیوهبوو، وهکووو جوولهو
دهنگو گریان و روانین و شیرخواردن، نهوه ههه دهشۆردری و ههه نویژی
مردووی لهسهه دهگری، چونکه سوور دهزانین که نهو خاوهن ژیا نی بووه،
بهپیی فهرموودهی ههزمت (مرووه خواه لهسه ربه) که دهفهرموی: ههه کاتی

منال نیشانهی ژيانی پيؤهو، وهکوو قیزهی گریان، نهوه هم بهشه میراتی بو داده نری، هم نویژی لهسهر دهکری (نهسانی گیراویه تهوه، ئیبنو حهبان و حاکم به درووستیان داناوه) وه دهفهر موی: به پپی مهرجی شهیخهینه، که دایان ناوه بو ساخی و دروستی فهرموده.

حاله تی دووهم: نهوهیه که به دروستی نه زانری که ئایا گیانی کراوه به بهرا یانا، چونکه نیشانهی ژيانی پيؤه نیه، جا نه گهر چوار مانگانه دهوو که منداڵ له ناوسکی دایکیدا لهم ته مه نه دا رۆح دهکری به بهریدا، یاخود له چوار مانگ زیاتر بوو، نهوه نه شور دنی لهسهر وه نه نویژی لهسهر دهکری، به لام پيویسته کفن و دفن بکری. هلی مندالی که سهرو شیوهی ئادهمی تیا دهر نه که وتبوو، وهکوو پارچه گوشتی وابوو، نهوه شور دن و نویژو کفنی ناوی، به لام سونه ته په رویه کی پيؤه بیچری و بشارد ریته وه له ناو خاكا.

١٠٣) سونه ته کانی شور دنی مردوو:

له پیشه وه لای که می شور دنی مردوو باسکرا. به لام باشت رینه کهی ناوایه: له په ناگیه کا بیشوری، کهس نه چیت ته دیاری، جگه له مردوو شور هکهو نهوانه ی که یاری دهی دهن، وا باشه نهو شوینه سهرداپوشرا بی، وه لهسهر ته خته یه کی بهرز یا شتیکی بهرز دایبنی، به ناویکی سارد بیشوری، چونکه ناوی سارد لهش پندر ده کاته وهو توندو تۆلی دهکا، مه گهر له بهر پیداو یستی ناوی گهر می شله تین به کار بیی بو

شۆردنى، وەك چلكنى و شتى وا، واباشە كە مردوو شۆردەكە مردووۋەكە لەسەر تاتە شۆرىكى بەرز دابنىشىنى، بە شىنەيى، بە چەشنى كە كەمى لاربىيىتەۋە بۇ لاي پىشتەۋە، وە پىشتى بدا بە ئەژنۇي راستى خۇيەۋە، دەستى بېيىنى بەسەر سكىدا ھىز بختە سەر دەستى، بۇ ئەۋەى ئەگەر پوخلىيەكى تىابى دەرېچى، ئەمجار بەسەر پىشتا لەسەر پىشت راي بكيشى، بە دەستى چەپى، بە دەسپىچىكەۋە، شەرمىگاي بەرو دواى بشۆرى، پاشان ئەۋە فېرداۋ دەسپىچىكى تر بكاتە دەستى پەنجە بكا بە دەميا، بېيىنى بە سەردانەكانىدا، وە ھەرچى لە كۈنەلووتەكانيا ھەبوو پاكى بكاتەۋە. واباشە لە دوا ئەمە كە مردوو شۆردەكە، دەسنويزىكى تەۋاۋى وەكوۋ ھى زىندوۋى بۇ بگرى، ئەۋجا بەشتىكى بۇنخۇش وەك مورو گيا ھىرۋە بەماددەيەك كە شت پاك بكاتەۋە وەك سابون سەرى بشۆرى ئەۋجا ئاۋىكى تىرو تەسەل بكا بەسەر سەريا، ئەۋجا لاي راستى بشۆرى، ئەۋجا لاي چەپى بشۆرى، وە لە ھەموو ئەم شۆرىنەدا شتىكى بۇنۇش، وەك مۆرد نامىتەى ئاۋەكە بكا، سوننەتە بۇ جارى دوۋەمىش وەك جارى يەكەم بىشۋاتەۋە، وە بۇ جارى سىيەم ھەموو لەشى، بە ئاۋىكى رووت، وەك جارەكانى تر بشۋا.

بوخارى (رەزاۋ خواۋ لىبە) دەگىرپىتەۋە: ئوممو عطىيە (رەزاۋ خواۋ لىبە) فەرموۋى: پىغەمبەرى خوا (دروۋىد سائوۋ رەمەتە خواۋ كەۋرە لەسەربە) تەشرىفى ھاتە ژوورەۋە بۇلامان، ئىمە خەرىكبوۋىن تەرمى زەينەبى كچىمان دەشۆرد، فەرموۋى: بە ئاۋو مۆرد سى جار بىشۆرن، يا پىنج جار، يا زياترىش، ئەگەر زياترتان بە پىۋىست زانى، لە دوا دەستدا كافوورىشى تىبگەن، لە ئەندامە راستەكانىيەۋە لە ئەندامەكانى دەسنويزىيەۋە دەست پىبكەن بە

شۆردنى. ئومومو عەتییە {رەزاه فواہ لیبدا} فەرمووی: جا قژەکەیمان کرد بە سێ بەشی یەكسانەووە شانەمان کردو کردمان بە سێ بەلکەو بە پشتیا شۆرمان کردەووە. سوننەتە کە سەر و ریشی (ئەگەر موویان پێوەبوو) بە شانەپەکی ددان شاش دابھێنن، بەلام بە شینەیی، نەبادا موویان لئ ھەلۆمرئ، ئەگەر شتیکی لئ ھەلۆمرئ بیشۆرئ و لە دواییدا لە پائیا، لەناو کفەنەکیدە دایبێن، چونکە دەبێ ریز لە ھەموو بەشیکی لەشی مرؤف بگیرئ بەپێ قورئان کە دەفەرموئ: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ - سورة الإسراء - ۷۰/۱۷}.

جا لەپاش شۆردنى ئەگەر شتیکی لێدەرچوو، پێویستە کە لابیرئ، بەلام شۆردنەووەی دوبارە کریتەووە.

سوننەتە مردوو شۆر تەماشای ھیچ شوینیکی نەکا بەپێ پێداویست نەبێ، بەلام نادروستە کە تەماشای شەرمگای بکا، یا بەبێ دەسپێچ دەست لە شەرمگای بدا، دەبێ ئەو کەسەى کە مردوو کە دەشوا سەرپۆشبێ، ئەگەر شتیکی باشی بینی بیگیریتەووە. ئەگەر شتیکی ناباشی چاوپێکەوت حەرامە باسی بکا. باشر ئەوێ کە پیاو پیاو بیشۆرئ و ژن ژن بیشۆرئ. بەلام دروستیشە پیاو ژنی حەلالی خۆی بشۆرئ، وەك ھاوسەر و کەنیزەك، با ژنەکەیشی کتابییەبێ وە ژن مێردی خۆی بشۆرئ، بەلام ژنێ کە لە عێددەى تەلاقى ريجعیدابێ، نە مێردەکەى بۆی ھەيە ئەو بشوا، نە ئەو بۆی ھەيە مێردە پێشوووەکەى بشوا، ئەگەر بۆ شۆردنى ژن ھەر پیاویکی ناخۆی (نامەحرەم) ھەبوو، وە بۆ شۆردنى پیاو ھەر ژنیکی ناخۆی ھەبوو، ئەووە دروست نیە مردوووەکە بشۆرئ، بەلکەو پێویستە تەيەمومی بۆ بکری.

١٠٤) ئەوێ له كفنیدا سوننهته:

له پێشهوه كهوترینی كفن نووسرا. كفنێ ههرد تهواو بۆ پیاو ئەوهیه سێ لۆبێ، كفنێ زۆر باش ئەوهیه رهنگی سپی بێ، چونكه دهقهرموێ (درووده خوا لهسهربێ): جلی سپیش لهبهر بکهن، جلی سپی باشتترین پۆشاکه بۆ ئیوه، وه بیکهن به كفنیش بۆ مردوووهكانتان! (ئهحمه دو ئەبو داودو ئیبن ماجهو تیرمیزی گێراویانهتهوه، تیرمیزی به دروستی داناوه). له ناو ئەم سێ لۆیهدا كراس و میزهریان تیا دا نییه. بهلگوو پهشته مائیک و دوو لۆكفنی سهرتاپایی بهسه، پهشته مائهكه بۆ نیوانی ئەژنۆ و ناوکی،

دووهم: له گهردنیهوه ههتا قولاپهێ پێی بگریتهوه.

سێیهم: بالا پێچیکێ وابێ ههمو جهستهی به تهواوی داپۆشی. ئەمهیش پهیرهوی كفنێ پێغهمبهر خۆیهتی (درووده خوا لهسهربێ) له سهحیحهیندا عایشه دهقهرموێ: پێغهمبهر (درووده خوا لهسهربێ) لهسێ لۆ جلی یهमेنی سپی خاوینی لۆكهدا كفن كرا، نهكراس و نه میزهریان تیا نهبوو.

كفنێ ژن سوننهته پێنج لۆ بێ لهسهر ئەم شیوهیه: پهشتهمال و سهپرۆشو كراس و دوو بالا پێچ: ئیزارو خیمارو قهمیص و لهققافهتان ئەم شتانه ههموو له سوننهتدا چهسپاون له فهرموودهكهی لهیلای كچی قانیفی تهقهفیهدا دهقهرموێ: ئوممو كولثومی كچی پێغهمبهر (درووده خوا لهسهربێ) كه گۆچی دواپی كرد، خۆم یهكێك بووم لهو ژنانهی كه دهیان شۆرد، پێغهمبهر خۆی (درووده خوا لهسهربێ) له لای دهرگاكه تهشریفی

دانیشتبوو، کفنه‌که‌ی ئه‌موو که‌لیوومی پی بوو، یارچه پارچه ده‌یدایه ده‌ستمان: له پیش پێشدا کراسه‌که‌ی دایه ده‌ستمان، ئینجا سه‌رکراس، ئینجا سه‌ریپۆش، ئینجا سه‌رده‌ریی، له پاش ئه‌مانه هه‌موو چه‌رچه‌فیکی ئاودامانیان تێوه پێچا.

(ئه‌حمه‌د/ ئه‌بو داوود). بزانیان ده‌روو له ژیا‌نیدا هه‌رچی بو دروستبێ که له‌به‌ری بکا ئه‌وه بو کفنی‌شی ده‌ست ده‌دا، که‌واته دروسته کفنی ژن له ئاو‌ریشم بێ، به‌لام شتی وا ناباشه، چونکه ئی‌سرافو زاده‌پ‌وییه، به‌لام بو پیاو دروست نیه، به‌لام شتی به زافه‌ران و عه‌صفه‌ران ره‌نگ کرابێ بو کفن باش نیه. پێلی هه‌ل‌به‌رین له کفنا ناباشه. کفن ده‌بی سفت بی، ته‌نک و شاش نه‌بی، چونکه مه‌به‌ست خو گرتنی کفنه‌که‌یه به له‌شه‌وه، نه‌وه‌ک رازاوه.

١٠٥) نوێژی مردوو:

وه‌ک له پێشه‌وه زانی‌ت نوێژی مردوو فه‌رزی کیفایه‌یه، مه‌رجه ئه‌و مردوو‌ی نوێژی له‌سه‌ر ده‌کری: موسو‌لمان بێ، شه‌هید نه‌بی، منالێکی وا نه‌بی که نیشانه‌ی ژیا‌نی پێوه نه‌بووبێ، هه‌موو مه‌رجه‌گانی نوێژه‌گانی تر مه‌رجن له دامه‌زرا‌ندنی نوێژی مردودا، سه‌ره‌پای ئه‌وانه‌یش ده‌بی مردوو‌ه‌که، له‌پێش نوێژه‌که‌یدا شو‌رابێ یا ته‌یه‌موومی بو کرابێ، ئه‌گه‌ر شو‌ردنی له توانادا نه‌بوو، به‌لام مه‌رج نیه به جه‌ماعه‌ت بکری، به‌ل‌کو جه‌ماعه‌ت له نوێژی مردودا سوننه‌ته. به‌پێی فه‌رموو‌ده‌که‌ی موس‌لیم: هه‌ر پیاوی له موسو‌لمانان، که ده‌مری، چل پیاو

(که هیچ هاوہل بو خوا پهیدا نه‌گه‌ن) نوٲژ له‌سەر تهرمه‌که‌ی بکه‌ن، بیگو‌مان که خوا تکیان لی گیرا ده‌کا بو‌ی. فهرزه‌که‌ی به نه‌وه‌نده له کو‌ل ده‌که‌و‌ی که نی‌رینه‌یی، با مندا‌للیکی فامیده‌یش بی، نوٲژری له‌سەر بکا، چونکه مه‌به‌سته‌که به نه‌وه‌نده دٲته دی، وه‌کی تریش هه‌موو کاتی مندا‌لی فامیده دروسته بب‌ی به پ‌یشنوٲژ بو‌ پیاوان، سوننه‌ته نوٲژکه‌ره‌کان بکرین به سی ریزه‌وه، یا به زیاتر، به‌پ‌یی فهرمووده‌که‌ی که ده‌فه‌رمو‌ی: هر به‌نده‌یه‌کی موسو‌ل‌مان بم‌ری و سی ریز یا زیاتر، له‌سەر تهرمه‌که‌ی نوٲژ بکه‌ن مسو‌گهر خوا لی خوش ده‌بی.

له پ‌یشترین که‌س به نوٲژکردن له‌سەر مردوو باوکه، نه‌وجا باپ‌یر نه‌وجا باپ‌یره گه‌وره، هه‌تا بر‌وا به‌ره‌و‌ژو‌ور، کو‌ر، کو‌ر‌ه‌زا، به‌ره‌و خوارتریش، نه‌وجا باوان و عه‌صه‌به، له‌سەر شیوه‌ی ریزی میرات‌گران هه‌تا ده‌روا.

١٠٦) بنیاته‌کانی نوٲژری مردوو (ئه‌م هه‌وته‌ن):

یه‌که‌م: نیه‌ت. نه‌گهر مردوو‌ه‌که یه‌ک که‌س بوو نیه‌تی نه‌و که‌سه‌ی لی‌د‌ینی، نه‌گهر چه‌ن که‌سی بوون نیه‌تی نه‌وانی لی‌د‌ینی، دیاری‌کردنی مه‌رج نیه‌.

دووهم: بو‌ که‌سی بتوان‌ی ده‌بی راوه‌ستی.

سیهم: چوار (الله اک‌بر)ه، نه‌گهر پ‌ینج (الله اک‌بر)یش بکا، نوٲژه‌که‌ی بو‌وج ناب‌یته‌وه، چونکه شتیوا له‌ صه‌حیحی موس‌لیمدا هه‌یه، سه‌ره‌رای نه‌وه‌یش ته‌کب‌یرکردن ذیک‌ره نوٲژیش به‌ گردنی هیچ ذیک‌ریکی خوا بو‌وج ناب‌یته‌وه.

چوارەم: خویندنی فاتیحەییە، لە پاش (الله اکبر) ی یەکەم لە
سەھلەوێ دەفەر موی: سوننەتە کە لە نوێژی مردوودا لە پاش ئەللاھو
ئەکبەری نوێژدابەستن، بە پەیانامەکی سوورەتی فاتیحە بخوینێ!

پینچەم: سەلاواتدانە لەسەر پیغەمبەر (مروودو سلاوو و محمەد خواد لەسەربە)
لەپاش (الله اکبر) ی دوھەم چونکە ئەو لە حەدیشی صەحیحدا ھەییە:
لای کەمی ئەمەییە: (اللهم صل علی محمد)، لای ھەرە تەواوی ئەمەییە:
(اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم
وعلی آل ابراهیم وبارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت
علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید).

شەشەم: شافیعی لە موسنەدەکەیدا لە ئەبو ئومامە ی کوری
سەھلەوێ دەگێڕێتەو: کە پیاوی لە ھاورپییانی پیغەمبەر (مروودو خویان
لەسەربە) ھەوائی داو پیم: کە لە نوێژی مردوودا سوننەتە پیشنوێژ لە
پاش (الله اکبر) ی نوێژدابەستن کە (الله اکبر) ی یەکەم بە نھینی لە دلی
خۆیەو فاتیحە بخوینێ، ئینجا سەلاوات لەسەر پیغەمبەر (مروودو خواد
لەسەربە) بدا، ئەوجا بە کوڵو بە دلّو بە دلسۆزی نزای باش بو تەرمەکە
بکا، لە نیوانی (الله اکبر) ەکانا، بەلام لە ھیچیان قورئان نەخوینێ، ئینجا
بە پەنامەکی لە دلّەو سلاو بداتەو. لە (الفتح) دا دەفەر موی: رشتەکە ی
دروستە، عەبدورەزاق و نەسایش گێراویانەتەو، بەلام بەبی ئەم دوو
گوتەییە: (لەپاش (الله اکبر) ی نوێژدابەستن کە ئەللاھو ئەکبەری
یەکەمەو ئینجا بە پەنامەکی لە دلّەو سلاو بداتەو!).

ئەوێی کە فەرزه نزیاه، نیتەر هەرچۆنێی دەبی، بەلام نزا هەرە
تەواوەکان زۆرن و بە راستی نزاى داگرن، جوانترینیان ئەوێیە کە موسلیم
لە عەوفی کۆری مالیکەووە دەیگێڕیتەووە: دەفەر موئی: پێخەمبەر (مردوووە خوا
لەسەر) لەسەر تەرمی نوێزی دەکرد، ئەمەم لە نزاکەى لە بەرکرد: (اللهم
اغفر له وارحمه وعافه واعف عنه، واکرم نزلہ ووسع مدخله،
واغسله بالماء والثلج والبرد، ونقه من الخطايا كما نقيت الثوب
الابيض من الدنس، وابدله دارا خيرا من داره وأهلا خيرا من
أهله، وزوجا خيراً من داره وأهلا خيرا من أهله، وزوجا خيرا من
زوجہ، وأخله الجنة، وأعدہ من عذاب القبر، أو من عذاب النار):
خودایە! پەرودەدگار! لێی خۆشبەو رەحمی پێبکەو سەر ناسوودەى
هەردوو جیھانی کەو لێی ببورەو میوانەو ریزی بگرەو گۆری گوشادکەو
بە ئاوو بەفرو تەرزە بيشۆرەو لە گوناہ پاک پاکى بکەرەو، وەك چۆن
جلیکی سپى پاک رابگری و لە چلک دووری بگری ئاوا، وە مائی لە
مالهکەى خۆی باشترو خیزانی لە خیزانەکەى خۆی باشترو هاوسەری لە
هاوسەرەکەى خۆی باشتري پێبدە، ببەرە بەهەشت و پەناى بدە لە سزای
گۆڕو لە سزای ئاگری دۆزەخ. عەووف فەرمووی تەنانەت ئەم نزیاهم
ئەوێندە بە دل بوو خۆزگەم خواست کە ئەو مردوووە من بوومایە. نوێز
گەر لەسەر منائی مردوو لە نزا بۆیدا ئاوا بلئ: (اللهم اجعله فرطاً
لابويه وسلفاً وذخراً وعظماً واعتباراً وشفيعاً وثقل به موازينهما
وأفرغ الصبر الجميل على قلوبهما) خودایە ئەم مندالە مردوووە بکە
بە پێشەرەو پێشەنگ بۆ باوک و دایکی گیرا بفەرموو، بە ھۆیەو تەى
تەرازووی خیریان لە کاتێ کێشانی کرداریاندا قورس بفەرموو، دلێشیان

سەبووری بده. ھەروا سوننەتە لەو نزایەدا بێشلت: (ولا تفتنهما بعده ولا تحرمهما أجره): لە پاش مردنی ئەم منداڵە باوک و دایکی تووشی ئازاوە مەکەو مردنی ئەم منداڵە نەبێ بە مایەى ئاشووب بۆیان، وە لە پاداشی باشی بێبەشیان مەفەرموو. (ئەمە فەرموودەى نەو دەپیە). سوننەتە لە پاش (الله اکبر) ی چوارەم بلی: (اللهم لا تحرمنا أجره ولا تفتنا بعد واغفر لنا وله). (ئەمەیش فەرمایشتی شافیعییە).

سوننەتە پێشنویژی (یا ئەو کەسەى کە خۆى بە تەنیا نوێژ لەسەر مردوو دەکا) لە ئاستى سەرى پیاوو لە راستى سیبەندەى ژندا راوەستى، بەپێى فەرموودەکەى ئەنەسى کۆرى ملیک: ئەبو غالیب (خواه لا راه بهما) فەرمووی: لە پشتى ئەنەسى کۆرى مالیکەو لەسەر تەرمى پیاوئى نوێژم کرد، ئەنەس لە ئاستى سەرى راوەستابوو، لە پاشا تەرمى ژنیکی قورەیشیان هینا، گوتیان بە ئەنەس: ئەى ئەبو حەمزە! نوێژى لەسەر بکە، ئەمجارە ئەنەس لە ئاستى ناوەرپاستى دارەتەرمەکە راوەستاو نوێژى لەسەر کرد عەلائی کۆرى زیادیش پێى گوت: دیارە بۆ خۆت پێغەمبەرت دیووە کە لەسەر تەرمى ژن لە نوێژدا لە ئاستى ناوەرپاستى و لەسەر تەرمى پیاو لە نوێژا لە ئاستى سەرى بوەستى، وەك ئەم راوەستانەى تۆ؟ فەرمووی: ئا. کاتى لیبۆووە فەرمووی: ئاگادارى ئەم یاسایە بکەن و کارى پێیکەن. (ئەحمەد — ئەبو داوود) ترمیذى بە فەرموودەیهکی جوانى داناو.

بزانن پاشنوێژى بە جیماو (مەسبووق) نییەتى جەماعەت دەهینى و فاتیحا دەخوینى و بەریز (الله اکبر) دەکان دەکا، وەك بە تەنها خۆى نوێژى لەسەر بکا ناوا، ئیتەر پێشنویژ گەشتبوو ھەر کوئ قەیناکا،

بهلام هر کاتې پېشنويز (الله اکبر) ی تازه ی کرد، دېې نهویش لهگه ليدا (الله اکبر) بکا، ئيتړ ريک په پړه وې نهو بکا واز له فاتيح او شتی واهيڼې، چونکه نهوې له کول دهکوهی، هر وهک چوڼ نهگهر ئيمام چوو بو روکوع مه ئموومی مه سبووق فاتيحې له کول دهکوهی نه ميش ئاوا، جاکاتې پيوشنويز سلاوی دايه وه هرچی له سهرماوه له خویندنی فاتيحې پاش (الله اکبر) ی په که مو (الله اکبر) هکانی تر به خويان و ذیکر کردنيانه وه، هه موويان بخوینې، واباشه تهرمه که هه ل نهگری و نه بری هه تا نهو پاشنويزه به جيماوانه يش نويزه کهيان له سهری ته واهو دهکهن، نهگهر تهرمه که بيشري، پيش نهوې نهوان نويزه کهيان ته واهو بکه ن زيانی نه. دروسته نويز له سهر مردووی ناديار بکری، به مهرچی له دهره وې شاربې، بهلام هر مردووی له ناو شورای شادا بې به حازر دادهنري، چونکه پيغهمبر (دروود خوا له سهر بې) کاتې نه جاشی له حبه شه مرد، له مه دینه نويزی له سهریکرد، وهک شه يخان گيرپاويانه ته وه. دروسته نويزی مردو له سهر مردووی ناو گوړ بکری، چونکه جارې پيغهمبر (دروود خوا له سهر بې) نويزی له سهر مردووی کرد که مانگی بوو له قه برادا بوو. (شه يخان و داره قوطني نه م مه سه له يان گيرپاوه ته وه).

حه وته م: سلاودانه وديه له پاش (الله اکبر) ی چواره م، سوننه ته له پيش سلاودانه ودها بلې: (الهم لا تحرنا اجره ولا تفتنا بعده واغفر لنا وله): خودايه! له پاداشتی باشی نهو بي به شمان مه فهرموو، وه له له پاش نهو گيروده و دوچارمان مه که و سهرمان لی مه شيوده ينه و له ني مه يش و له نهویش خوشبه.

(۱۰۷) چى سۈننەتە بۇ ناستن:

وہك له پېشەوہ گوترا: لای كەمى گۆر چائىكە نەھىلئ بۇنەكەى دەرچئ و درندە نەتوانئ ھەلئ بداتەوہ، لای تەواوى گۆرپش ئەوہىە كە بەلادړ (لەحد بئ)، سەعدى كورى ئەبو وەقاص (خۇشەوودىو خوەاە لېبە) لەكاتى سەرەمەرگدا، فەرەمووى: لادړم بۇ لى دەن و بەخشتى كال لای پشتم بگرن، پېغەمبەريان چۆن لىكرد منىش ئاوا لىبكەن. (موسليم (رەزاە خواە لېبە) گېراوېەتەوہ). ئەمە كاتئ وايە كە زەوېەكە رەقەن بئ، بەلام ئەگەر خاكەكەى فشەل و بۆش بوو، دەبئ گۆرپچەى بۇ دروست بئ، بكەن، لادړ ئەوہىە كە لەبن گۆرەكەوہ لە رووى رووگەوہ، لەژېر دىوارى لای رووگەوہ، قوموشىكى درىژى وا ھەل بكەنرئ، كە بەفەرەحى جىئ مردووەكەى تىادا ببىتەد. گۆرپچە (شق) یش ئەوہىە كە لە ناوەرەستى تەختى بنى گۆرەكەدا چائئ وەك جۆگەلە ھەل بكەنرئ و ئەم بەرەو بەرەكەى دروست بكرئ و ئەوجا مردووەكەى تىادا دابنرئ و سەرى بەخشتى كال، يا بە تەلەبەرد، يا بە تەختەدار قايم بكرئ. پىويستە كە مردوو رووہو رووگە بنىژرئ، ھەتا ئەگەر پشتى لە رووگە بوو يا لە سەپشت نىژرا بوو، وە ھىشتا ھەتا ئەگەر لەشى تىك نەچووبوو، دەبئ گۆرەكەى ھەل بدرىتەوہو رووى بكرىتە رووگە. سۈننەتە كە گۆر ئەوہەندە فەرەح بئ بەئاسانى جىگەى تەرمەكەى تىابىتەوہ، وە ئەوہەندەيش قوول بئ بەقەد بالائى مرؤفئكى نەكورت نەدرىژ كە لە ناويدا راوہەستئ و ھەردوو دەستى ھەلېرئ ئەوجا بگاتە لىوارەكەى، چونكە عومەر (رەزاە خواە لېبە) ئەمە ئامۆژگارى بوو، ئەمەيش رىك دەكاتە سئ باسكو نىو بە باسكى ئادەمىزاد لەسەر فەرمايشتى رافىعى. سۈننەتە

گۆر ئهوهندهى بستی له زموى دمورى بهرزبکریتهوه، بهلام وهك سهربان تهخت بئ نهوهك وهك ماسوولكهى خهرمان له بنهوه پانو له بانهوه بارىكو كووپ بئ، وهك دووگى وشتر، ههتا بناسریتهوهو دینى بکریو ریزی لی بگری. ئیبنو حیببان دهیگریتهوه: كه گۆرى پیغمبهر (درووده خوا لهسهر بئ) ئاوا بووه. بپیری باشتری گۆرى سهربان تهخت له گۆرى شیوه ماسوولكهى بهپی ئهم فهرمودهیهیه: ئهبو داوودو حاله به رستهیهكى دروست دهگریتهوه: گۆرى پیغمبهر خوی (درووده خوا لهسهر بئ) و ئهبو بهکرو عومهر (رهزاه خویان لی بئ) ئاوابوو، بهلام نهوهى كه بوخاری له سوفیانی نهمارهوه دهیگریتهوه كه بهچاوی خوی گۆرى پیغمبهری دیوه، لهسهر شیوهى ماسوولكهى سووری خهرمان بووه، ئهوه ئهمه وهلامهكهیهتى (وهك بهیههقی فهرمودیهتى): له سههرهتاوه وهك سهربان لهسهرهوه تهخت بووه، ههتا کاتى له سههردهمى وهلیدا، ههندى دهلین: له سههردهمى عومهری کورى عهبدولعهزیزدا، دیوارهکى رووخا، لهسهر شیوهى ماسوولكهى دروست کرایهوه. سوننهته ههر ئهو خۆله بکریتهوه ناو گۆرهكه كه لی دهرهینراوه، گهچکاری کردنى ناپهسهنده، نووسین لهسهری ناباشه. جابیر (رهزاه خوا لی بئ) دهفهرموی: پیغمبهر (درووده خوا لهسهر بئ) نهی کردوو له گهچکاریکردنى گۆرو له دانیشن لهسهری و له دروستکردنى خانوو لهسهری (م / د / ت / ن) گفتهى تیرمیدى: پیغمبهر (درووده خوا لهسهر بئ) جلهو گیرى دهکا له گهچکاریکردنى گۆرو له نووسین لهسهری و له دروستکردنى گومهزو خانوو لهسهری و له شیلاو پیلینانى. نهگهر گۆرستانهكه خیرابوو (واته: وهفق بوو) دروست نیه گۆرى ناوی شوورهى بۆ بکری، یا خانوو گومهزو شتى وای به سههرهوه

بکری، نه گهر له سهری بکری دهبی بروو خینری، بگره گومهزو قهغهزو
 شتی وا له سهر گور، نه گهر له مولگی خوشیدابی، دهبی برووخی، چونکه
 پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به) چله و گیری له شتی وا دهکر. موسلیم له جابرو
 کهسانی ترموه، دهگیرپته وه، پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به) نه هی کردووه له
 بیاناکردن له سهر گور. نیمای عهلی (ره زاه خواه لیت به) دهغه رموی: پیغه مبهه
 (درووده خواه له سهر به) منی نارد بو نه مه: که ههرچی په یکه ری ببینم کویری
 بکه مه وه، وه ههرچی گوړپکی و قیتم بینی تهخت و متی بکه م
 به زه وپییه وه، سوننه ته سهری قه بره که ناوړشین بکری و دابکو ترپته وه و
 حهوت به ردی ورد به ریز له سهر گوړه که دابنری و، لای سهریه وه کیله
 به ردی، یا شتیکی وای بو داکوتن. به یه هقی له جهغه ری کوری،
 موحه مه ده وه له باوکیه وه هه دیسی دهگیرپته وه دهغه رموی: پیغه مبهه
 (درووده خواه له سهر به) گوړی نیبراهیمی کوری ناوړشین کردو هه ندی به رده
 ورده ی له سهری داناو، به قه د بست له زهوی به رزی کرده وه. نادرسته
 دانیشن له سهر گوړو پیلینانی و پال پیوه دانی و نویژکردنی ناسایی له
 سهری. پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به) دهغه رموی: له سهر گوړ دامه نیشن و،
 نویژی له سهر مه کهن. (موسلیم له صهحیحی موسلیمدا گیراویه ته وه) له
 تیر میزیدا دهغه رموی: نه هی کردووه له پیلینانی. عه مری کوری
 هه زمیش (ره زاه خواه لیت به) دهغه رموی: له سهر گوړی شانم دادابوو،
 پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به) بینیمی فهرمووی: نازاری خاوه نی نه م گوړه
 مه ده! (نه حمه د به رشته یه کی دروست گیراویه ته وه).

۱۰۸) دووگەس لە ناوئەك گۆردا نانئۆزىن مەگەر بۆ ناچارى:

دووگەس پېكەو لەئەك گۆردا نانئۆزىن، لەكاتى فەرەحيدا مەگەر لەبەر ناچارى و پېداويستى، وەك كەمبوونى زەوى و زۆربوونى مردوو، بەشۆوئەكەكى وا كە زەحمەتبى گشت مردووى بە تەنيا گۆرپكى پى بېرى، جا لەكاتى وادا دوو يا سى سى، يا زياتر، پېكەو لەئەك گۆردا، بەپى ناچارى، دەنئۆزىن. ھەروا ئەگەر كفنیش ھاتە كزى، لەئەك كفنا چەند مردووى كۆ دەكرىنەو، بۆ پەپرەوى كردن لە شەھيدەكانى غەزاي ئوحد.

لەكاتى وادا كى باشتربى ئەو دادەنرى لەلای رووگەو، چونكە پېغەمبەر (مردوو غوا لەسەربە) بۆ شەھيدەكانى غەزاي ئوحد دەپرسى: كە كامەيان زياتر قورئانى لەبەر ھەتا ئەوميان پېش بخرى لە گۆرپچكەدا. سوننەتە ھەردوو مردووى بە تىخەيەكى خۆل لەئەك جوئ بكرىنەو. دروست نى ئەيسكى مردوو كۆبكرىتەو بۆ ئەو كەسىكى ترى تيا بنئۆزى، ھەروەھا دروست نى مردووى تر لەسەر ئەو ئىسكانەو لەناو ھەمان گۆردا بنئۆزى، چونكە شتى وا ئەتە كردنە بە رېزى مردووەكە.

بزان ئەگەر مردووى مالى كەسىكى ترى قووت دابوو، لەپاش بەخاك سپاردنى، خاوەنەكەى داواى كردەو، گۆرەكە ھەلدەدرىتەو سكى مردووەكە ھەلدەدرى و مائەكەى لىدەردەھىنرى، بەلام ئەگەر مالەكە ھى خۆى بوو، نە گۆرەكە ھەلدەدرىتەو نە سكى شەق دەكرى بۆ دەرھىنانى!

ھەروا بزانن گۆرەوشار ھەقە، ۋەشتىكى گشتىيە ۋ بۆ ھەموو
مردووئ ھەيە، با ئەو مردووۋ بەپئى ئىسلامىش تەكلىفى لەسەر نەبى،
ۋەكەس لە گۆرەوشار رزگارى نابى مەگەر پىغەمبەرەكان، فاطىمەى كچى
ئەسەدىش لىي رزگارى بوو، چونكە پىغەمبەر {مردووۋ خواۋ لەسەربە} لەناو
گۆرەكەيدا راكشاۋو تەپاوتلى تيا كردوو، ھەروا ئەو كەسەيش لە دەست
گۆرەوشار رزگارى دەبى كە لە نەخۆشىي سەرەمەرگا (سوورەتى: قل ھو
اللہ) بخوئى.

سوننەتە بۆ دەرو دراوسىي كەسوكارى مردووۋكە ئەۋەندە نانىان
بۆ دروست بكەن كە بەشى رۆژو شەۋپكىيان بكا، چونكە لەم كاتەدا
خۇيان خەمبارن، پىغەمبەرىش {مردووۋ خواۋ لەسەربە} فەرموويەتى: بۆ
خىزانەى جەعفەر نان دروست بكەن، چونكە بەھۇى شەھىدبوونى
جەعفەرەۋ دەستيان ناپەرژى (ئەحمەد لە موسنەدەكەيداۋ تىرمىزى و
ئەبو داۋودو ئىبنو ماجەو حاكەم گىراۋيانەتەۋە).

١٠٩) گريان بۆ مردوو:

گريان بۆ مردوو لە پىش مردنى و لەپاش مردنى دروستە، لە پىش
مردنى چونكە ئەنەس {رەۋا خواۋ لىبە} دەفەرموئ: لەپاش چووینەۋە بۆ
ماليان، ئەم جارە كە چوین ئىبراھىم {مردووۋ خواۋ لەسەربە} گيانى دەدا، جا
چاۋەكانى پىغەمبەر {مردووۋ خواۋ لەسەربە} ھۆن ھۆن فرمىسكيان بيا ئەھاتە
خوارەۋە! (شەيخان گىراۋيانەتەۋە) لەپاش مردنى بەپئى ئەۋەى ئەنەس
دىسان دەگىرپتەۋە دەفەرموئ: بە ديارەۋە بووم كە كچەكەى

پېغەمبەريان دىناشت، بەچاۋى خۇم پېغەمبەرم دى لەسەر لىۋارى
گۆرەكە دانىشتىبوو، ھۇن ھۇن فرمىسك بە چاۋەكانىدا دەھاتە خوارەو.
(شەيخان گىرپاۋيانەتەو). موسلىمىشش (رەزائى خاۋە لىيىن) لە ئەبو ھورەيرەو
دەيگىرپىتەو دەفەرمۇي: پېغەمبەرى خوا (دروودە خاۋە لەسەربىن) رۇيشت بۇ
دىنى گۆرۈ دايكى لەسەرى دەستى كرد بە گريان، ئەو كەسانەيشى لە
دەورى بوون ھىنانىيە گيان. بەلام لەدوا مردن باشتر ئەوئەيە كە نەگرى،
پېغەمبەر (دروودە خاۋە لەسەربىن) دەفەرمۇي: كاتى مردوۋ گيانى دەرچوو بائىتر
شىۋەنكەر بۇى نەگرى، رشتەكەى دروستە.

۱۱۰) شىن و زارى لەسەر مردوۋ:

شىن و شەپۇر لەسەر مردوۋ دروست نىە. خۇشەويست (دروودە خاۋە
لەسەربىن) دەفەرمۇي: سەردۆلكەبىز (ئەگەر لە پىش مردنيا) تەوبە نەكاو
پەشىمان نەبىتەو، لە رۇزى قىامەتا كە زىندوۋ دەبىتەو كرسى
قەتران و دىزداشەى گەپى لەبەردا دەبى (موسلىم) شىن و زارى وەك
ئەو دەنگ لە لاۋاندنەو ھەل بېرئ و شىۋەنكەر بلى: پىشتىوانم رۇ،
ھىزى ئەزىنۇم رۇ، مايەى سەربەرزىم رۇ، مەردە رەفتارە نازدارەكەم رۇ،
ياشتى ترى وابلئ، خۇشەويست (دروودە خاۋە لەسەربىن) دەفەرمۇي: كاتى كەسى
دەمرئ، ئەگەر يەكى لەو دوا ھەئسىتەو بە گريانەو بىلاۋىنىتەو
بلى: كىوم رۇ، پىشتىوانم رۇ، كۆلەكەى مائەكەم رۇ، ياشتى ترى وابلئ
بىگومان كە ئەو مردوۋ دەدەنە دەست دوو فرىشتە، خۇش خۇش
سىخورمە دەدەن لەسەر سىنگى و بە تەوسەو پىي دەلئىن: جا ئايا تۇ

وهك ئەمه دەلێ ئاوا بووی؟ (ت/ نهحمەد/ بەرشتهیهکی جوان): رشتهی جوان: واتە: سند حسن.

ههروا یهخه دادپینو و سینگ کوتان و روومهت رنینهوه و قزرنینهوه و قزیرین ههرا من، ههروا نزای خرابوشتی و نادروسته ههروا پۆشینی ههرشتی که بههوی ئەم بۆنهیهوه بێ، وهك رهشپۆشی و گۆرپینی جل و بهرگی ناسایی و پۆشینی شتی تری وا، یاسای داگر بۆ ئەمه ئاوايه: ههر کارێ ناشوگری بگهیهنێ و نیشانهی بێ ورهیی و بێ دژی خۆدانه دەست فەرمانی خودایی و دژی رازیبوون به چاره‌نووسی خوایی بێ نادروسته، چونکه ئەوه رهوشتی سه‌ردهمی نه‌زانیه، له‌سه‌ر زاری پیرۆزی پیغه‌مبەر (دروودی خوا له‌سه‌ربێ): نه‌هی لی‌کراوه، وهك ئەوه ده‌فه‌رموی (دروودی خوا له‌سه‌ربێ): ئەوهی روومهت برنیته‌وه و یه‌خه‌دابدرێ و بانگه‌وازی سه‌ردهمی نه‌زانی پیش هاتنی ئیسلام هه‌ل بدات له ئی‌مه نیه. (شه‌یخان) له‌ سه‌حیحه‌ینشدا ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبەر (دروودی خوا له‌سه‌ربێ) بی‌زاروو به‌رییه له‌ ژنه‌ی که شین و شه‌پۆر ه‌کاو سه‌ری خۆی ده‌تاشی و یه‌خه‌ی خۆی داده‌درێ له‌کاتی روودانی کاره‌سات و وه‌ییکا. چونکه کاری وا واتهی وایه که خاوه‌نه‌که‌ی دادو بێ دادیه‌تی له‌ ده‌ست که‌سی که‌سته‌می لی‌کردبی، بۆ ئەوه‌ی خه‌لک بچن به‌ هاواریه‌وه. به‌لام له‌ راسیدندا مردن له‌ خوداوه‌یه‌و هه‌قه‌و دادو عه‌دله‌، زۆرو سته‌م نیه، خودا داناو زاناو بالاده‌ستو کار دروسته. که‌واته ئه‌رکه له‌سه‌ر موسو‌لمان که له‌کردنی شتی وا که نیشانه‌ی نارازیبوونه به‌ چاره‌نووسی خوا، بی‌زاری و نارمزیی ده‌رب‌رێ و که‌سوکاری خۆی له‌ سه‌ره‌نجامی به‌دی کاری وا به‌د، هۆشیار بکاته‌وه، چونکه شتی وا رهوشتی سه‌ردهمی نه‌زانیه. بزائن که‌ مردوو له‌سه‌ر

کردنى ئەم کارانه له لايەنى کەسانى ترهوه، به مهرجى خوى راسپىرى
 نه کردىي که ئهوهى بو بکرى، سزا نادرى. خواى گه وره دهفه رموى:
 {وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى - سورة فاطر - ۱۸/۳۵} واته: هه مو
 کەسى بهرپرسياره له تاوانى خوى و بهس! به لام ئه گهر خوى
 راي سپاردبوو که نهو بى شه رعييهى له دوا مردنى بو بکه ن، نه وه
 بهرپرسياره، وهک گوته ئەم گو تياره که ئەم شيعرانه يا راسپىرى دهکا، که
 بانگه وازى بو هه لبدەن و بو بگرين و يه خه ي خويانى بو دابدين وهک
 خوى ده لى:

(اذا مت فانينى بما أنا أهله

وشقى على الجيب يا بنت معبد)

واته:

کچکه! که مردم شيوه ن گهرمکه

يه خه ت دادپه و شين له سه رم که

دياره که ئەمه سزاي دهرى، چونکه راسپىرى کردوو ه که شتيكى
 وای بو بکرى، که پيغه مبه رى خوانه يى لي کردوو ه و فه رمانى کردوو ه به
 مراندنى رهفتارى وابهد. جه ماوه رى زانايانى ئيسلام نهو فه رمايشتانه ي
 که قسه له وه ده که ن مردو و له سه ر شتى و سزا دهرى، ئاوا له سه ر ئەم
 شيوه يه ي گو ترا ته ئويليان ده که ن سوننه ته که به زوويى سه ر مردوو ه که
 بدریته وه به خاوه نى، پيغه مبه ر (مردوو ه خوا له سه رين) ده فه رموى: گيانى
 موسولمان له پاش مردنى پيو ه ندی نهو قه رزه يه که له سه ريه تى، پايه ي
 بهرپىرى خوى لى قه دهغه يه، هه تا قه رزه که ي سه رى بو ه دري ته وه

(۱۱۱) ئەۋەدى لە پىرسەدا سۈننەتە:

سۈننەتە سەرەخۇشى لە گىشت كەسۈكارى مردوۋەكە، بە گەۋرەو بچۈك و نېرو مېيانەۋە بىكرى، بەلام دەبىي ھەر ژنان ، يا كەسۈكارى خۇيى ژنان، سەرەخۇشى لە ژنان بىكەن و بەس. لە پېش ناشتىشدا نەۋازش و سەرگىشى سۈننەتە، چۈنكە ئەۋە كاتى گەرمەي خەم و خەفەت و ۋەدەردانە، بەلام لە دۋا ناشتىن باشتر، چۈنكە لەۋەپېش سەرگەرمى بەپىكرىنى مردوۋەكە بوون، جارى وا ھەيە زۆر پەۋشنى بۆي، ئەۋە لەكاتى وادا سەرگىشى پېش بىكرى چاكتەر، بەلكوۋ بېي بەھۋى ئارامبوۋنەۋەيان. سۈننەتە پىرسە لېكرىن لەۋ كەسايانەۋە دەستى پېبىكرى كە لە ھەموۋيان زياتر ۋەدى بەرداۋەۋ بەرگەي قۇرتەكە ناگرى. كاتى سەرەخۇشى موسولمان لە موسولمان دىكرى دەگوتىرى: (اعظم الله اجرک واحسن عزاءك وغفر لميتك) خۋادا پاداشتى گەۋرەت لەسەر ئەك كۆستە بداتەۋەۋ سەبوورىت بداۋ لە مردوۋەكەت خۇش بىي، يا بلىي (اخلف الله عليك) خۋادا شوپىنىت بۆ پىركاتەۋە. يا شتى لەم بابەتە بلىي. كاتى سەرەخۇشى كافىر لە موسولمان دىكرى دەگوتىرى: (اعظم الله اجرک واخلف عليك) خۋادا لەسەر ئەم قۇرتە پاداشتى گەۋرەت بداتەۋەۋ سەبىرو ئارامت پېبداۋ شوپىنى پىركاتەۋە بۆت. يا شتىكى ئاۋا بلىي، نابىي بلىي: (غفر الله لميتك) خۋا لە مردوۋەكەت خۇش بىي چۈنكە ئەۋە بە پىچەۋانەي بىريارى خۋاۋەيە، خۋاي گەۋرە

دەفەرمۇي: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ - سورة النساء - ۴/۴۸} واتە: فەرمانى خوا لەسەر ئەو دەپ كە قەت لە كافەر، بەتايىبەتى لە فرەخوایی، خوڤ نابی. سەرکیشیش لە كافەر لە كاتى كۆستى مردنى خرمى موسولمانیدا ئاوا باشە: (غفر الله لميتك. يا: اخلف الله عليك. - يا شتيكى لەسەر خوڤى كافرىش لە كافەر دەگوترى: اخلف الله عليك - ئاوا ولا نفص عددك) خوا شوینی پر بکاتەووە بى ئەوێتان پێوە دیار نەبى!. ئەوێندە هەیه سەرەخوڤى كردن لە بێ پروا سوننەت نیه، بەلام دروستە، ئەگەر ئومیدی ئەوێ ئى كرا كە موسولمان بى سوننەتە.

ماوەى پرسەو سەرەخوڤى سى رۆژە، چونكە جەنگەى خەم و پەژارە بە زۆرى لە سى رۆژ تى ناپەرئ، لەوێداو بەرە بەرە خاوە دەبێتەوێن لە پاش سى رۆژ سەرەخوڤى لێكردن ناپەسەندە چونكە زامیان دەكولێنیتەووە خەم نوێ دەكاتەووە. پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەر بى) دایناووە كە كۆتایی خەم سى رۆژ بى. لە صەحیحەیندا دەفەرمۇي: ئەو ژنەى باوەرى بە خوداوە رۆژى دواى هەیه دروست نیه بۆى كە لە سى رۆژ زیاتر ماتەم بۆ مردوو بگرئ، مەگەر بۆ مێردى، كە دەبى بۆ مێرد چوارمانگو دەشەو تازیباربى. بەلام لەم یاسایە ئەم دوو حالەتە چەرت (استثناء) دەكرئ: كاتى سەر خوڤىكار، یا سەر خوڤى ئى كراو نادياربى، ئەو ماوەى سەر خوڤى درێژ دەبێتەووە تا ناديار دیتەووە.

۱۱۲) پرسە، سەرکیشى، سەرەخۇشى، نەوازىش:

پرسەو سەرەخۇشى لە غەرەبىدا پېي دەگوتىرى تەغزى، تەغزىش
لە غەرەبىدا واتە: نەوازىش و دلدانەو، لە شەرعیشا واتە: سەبرگرتن بە
كەسى كە مردوویەكى مردبى، یادى بخەیتەو كە خوا بەئینى داو بەو
كەسانە كە لەكاتی وادا هیۆربىنەو پاداشى باشیان پېیدا، هەرەشەى
ئەویشیان لیبكا كە بى ئۆقرەى پاداش پوچ دەكاتەو دەبى بە ماىەى
گوناه، لە هەمان كاتا نزای باش بۆ مردووەكە بكاو داواى لیخۆشبوونى بۆ
بكاو، لە خودایش داوا بكا كە جیگەى مردووەكە بۆ خاوەن مردووەكە پىر
بكاتەو. سەرەخۇشى بەپېي ئەم فەرموودەىە سوننەتە كە دەفەرموى:
هەر موسولمانى سەرەخۇشى لە براىەكى ئایینی خۆى بكا، بەهۆى
لیقەومانیکەو، مسۆگەر خودا قاتى سەربەرزى لەبەر دەكا، هەروا بەپېي
ئەم فەرموودەىەش: كچىكى پیغەمبەر (مروودە خوا لەسەربى) ناردى بە شوینی
باوكیا: كەوا كۆرەكەم گیان دەدا، تەشریفت بیئە بۆ لامان. پیغەمبەرىش
(مروودە خوا لەسەربى) بەرابەرەكەدا سلاوى بۆ ناردو فەرمووى: پېي بلى:
ئەوہى خودا دەیدا بە بەنەى خۆى تاماوەیەكو لە پاشا دەیباتەو بۆ
خەزینەى خۆى، هى خۆیەتى، وە هەروەها ئەوہى كە خودا دەیبەخشى
بە بەندەى خۆى تاسەر ئەویش هەر هى خۆیەتى، وە هەموو شتیكىش
لەلای خودا ماوەیەكى دیارى كراوى هەیەو كە ئاكامى هات ئیتىر بە
هەناسە پاش و پیشى نیەو ماوەى بە سەردەجى! كەوابوو پېي بلى: با
سەبرو نارام بگىرى ساخ لەبەر رەزای خوا. (شەيخان). لەم فەرموودەىەدا

دوو بههره‌ی گه‌وره هه‌یه، ههر که‌سی به باوم‌ری ته‌واوه‌وه و مریان بگری،
 چیژی شیرینی باوم‌ر هکا، چونکه ههر که‌سی به دل نه‌وه و مریگری که
 هه‌موو شتی له بنه‌رته‌دا هی خوا خۆیه‌تی، چی نه‌وه‌ی دهیدا به‌به‌نده‌وه
 چی نه‌وه‌ی که لیی و مری‌گریته‌وه، ئیتر نه‌وه‌نده په‌رۆش نابیی له‌سه‌ر
 موسیبه‌ت، چونکه هه‌ق دهمانی که خاوه‌نداری به‌س بۆ خاویه‌وه ههر
 خۆی له راستیدا خاوه‌نی هه‌موو شتی‌که، که‌واته حیگه‌ی خۆیه‌تی که به
 ئاره‌زووی خۆی چی له مولکی خۆی ده‌کا بیکا. گریمان نه‌گه‌ر نه‌گه‌یشه
 ئه‌م په‌له‌یه‌یش و هاندهری سروشتی ناودهر وون زۆری بۆ هینا، هاندهری
 شهرعی رایده‌کیشی به‌ره‌و ئارامی و سه‌برگرتن له به‌ر رمزای خوا. جا
 خاوه‌نه‌خواسته نه‌گه‌ر نه‌مه‌ی له‌کیس بجی موسیبه‌ته‌که‌ی په‌ره‌ده‌ستینی،
 شتی وا به‌هۆی بیناگایی دل‌ه‌وه له‌خوای گه‌وره په‌یدا ده‌ی، به
 پیچه‌وانه‌ی که‌سی دل‌ی به‌ نووری خوا ئاوابی، چونکه به‌لای نه‌مه‌وه
 مال و منال ده‌بی به‌مایه‌ی ئازاوه‌وه به‌نده له‌خودای گه‌وره داده‌پری‌وله
 ئامانج دووری ده‌خاته‌وه. ده‌گیرنه‌وه: برادهرانی ئیبنو مه‌سه‌عوود (ره‌زاه
 فوا‌ه لیب‌ه) سه‌ر سامبوون له‌ جوانی مندا له‌کانی، ئه‌ویش پێیان ده‌فه‌رموی:
 وا دیاره که ئیوه سه‌رتان سو‌ر ده‌می له‌ جوانی مندا له‌کانی من، ده‌ی سا
 به‌خوا نه‌وه‌م پی‌خۆش‌تره که ده‌ستم له‌ په‌رو مری‌گردنیان بێته‌وه، هه‌تا
 نه‌وه‌ی که بمین: ئیبنو مه‌سه‌عوود (ره‌زاه فوا‌ه لیب‌ه) زانیویه‌تی که مندا له
 زۆر جار ده‌بی به‌هۆی داب‌ران له‌ تاعه‌تی جوانی خودا، له‌به‌ر نه‌وه‌وه
 ده‌ی، مه‌بادا مانی مندا له‌کانی بۆی بب‌ن به‌هۆی دوور که‌وته‌وه له‌ پایه‌ی
 دره‌خشانی نزیکه‌بوونه‌وه له‌ رمزانه‌ندیی خۆی پاک و پی‌رۆزا.

جاری پيشهوا شافيعی (رهزاه خواہ لیبہ) پرسہ نامہ یی دهنیری بو
دوستیکی، که کورپکی مردبوو، بهم شیوهیه سهره خوشی لیدهکا:

انی معزیک لا اُنی علی ثقة
من الخلود ولكن سنة الدين
فما المعزی بباق بعد میتہ
ولا المعزی، ولو عاشا الی حین!
پرسه ته لی ده کهم، پرسه سوننه ته
سوننه تی دینه مایه ی رحمتہ
به لام دنیام: دنیا هتا سهر،
بو کهس نامینی، ها کابی خه بهر:
پرسه کاریش وهک پرسه لیکراو
مردن گردنی به پوری خوراوا!

۱۱۳) باسی زهکات:

زهکات له زمانی عهره بدا بریتییه له گه شه گردن و بیت و فهر
تیکهوتن، دهگوتری: (زکا الزرع: واته: گشتوگا له که نه شونمای کردووہ)
دهگوتری: (زکا المال: واته: مال که بیت و فهری تیکهتووہ) دهگوتری:
(زکا فلان: واته: فیسار خیری داوہ ته وه) زهکات له عهره بیدا به
پاککردنه وهیش دهگوتری، خوای گه وره ده فهرموی: {قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
زَكَّاهَا} - سورة الشمس - (۹/۷۱) واته: به راستی که سی دروونی

خوځى پاك رابگرئو خوځى رابهينئى له سهر رهوشتى بهرزو كردارى باش و
 گوتارى جوانو رهفتارى شيرين نهوه رزگارو سهر بهرزى ههر دوو جيهان
 خوځيه تى! هه روا به مه تحكدنيش دهگوترئ. خوځى مه زن دمفه رموئ:
 {فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ - سورة النجم - ۳۲/۵۳} واته: مه تحى خوځان
 مه كهن. له شه رعيشدا زهكات ناوه بو نهوه نه نداد زهيه له مال، كه دهرئ
 به زهكاتا، كه له سهر شيوهيه كي تايبه تى، به چهند مهر جيكي تايبه تى
 دهرئ به چهند تاقيميكي تايبه تى. له بهر نهوه ديش ناوا ناو دهرئ
 چونكه سهرمايه كه به هوئ دهر كردنى زهكات وه لئى و به هوئ نزاى زهكات
 وهرگره كه وه گه شه و نه شه دهكاو پيت و هه رى تيده كه وئ. يه زدانى پاك
 هه رموو يه تى: {وَمَا آتَيْتُمْ مِّنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْمُضْغَفُونَ - سورة الروم - ۳۹/۳۰} واته: نهوه ي كه ساخ بو رمزاى
 خدا دهيدن به زهكاتا نهوه ده بئ به مايه ي چهندين پاداشتى باش!

١١٤) بريارى زهكات (هوكمه كه ي):

زهكات يه كي كه له پينج بنياته ي ئيسلام، هه رزى عهينه، به
 قورئان و سوننه ت و يه كگرتنى نه ته وه ي ئيسلام پيويست كراوه. زاتى
 مه زن دمفه رموئ: {وَأَتُوا الزَّكَاةَ - سورة البقرة - ۱۱۰/۲} واته:
 زهكات كه ي دهر بكه ن و بيدن به شايسته كانى زهكات، ديسان خوځى گه وهره
 دمفه رموئ: {خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً - سورة التوبة - ۱۰۳/۹}
 واته: زهكاتى ماله كانيان لئ وهر بگره. خو شه ويستيش (درووه خوځى له سهر به)
 دمفه رموئ: ئيسلام له سهر پينج بنيات دامه زراوه كه يه كي كه له و پينج

زەكاته، جا بۆيە ئەۋەدى باۋەرى بە زەكات نەبى بەگافر دادەنرى، مەگەر نۆ موسولمان بى، يا سارانشىن بى! ئەگەر كەسى بەخۇشى خۇى زەكاتەكەى نەدا، بە زۆر لىي دەستىنرى.

چونكە ئەبو بەكرى سەدىق (رەزادە خۋالەيىد) بە زۆر زەكاتى سەند لە زەكاتنە دەرەكانى سەردەمى خۇى، ئەۋەبوو فەرموۋى: سۈيىندم بە خودا ئەگەر پىۋەندى وشترىكىيان كاتى خۇى دابى بە پىغەمبەرو ئىستا بىيانەۋى نەيدەن بە من لەسەر ئەۋە جەنگيان لەگەل دەكەم!.

۱۱۵) جۆرەكانى زەكات:

زەكات دوو جۆرى ھەيە: يەككىيان پەيۋەندى بە جەستەۋە ھەيە كە برىتتىيە لە زەكاتى سەرفترە. ئەۋى تريان پەيۋەندى بە سامانەۋە ھەيە، كە برىتتىيە لە ئازەل و پارەو كشتوكال و دانەۋىلەۋ بەرو بوومو سامانى بازارگانى.

۱۱۶) ئازەل:

زەكاتى ئازەل. لە وشتر و رەشە ولاخ مەرو بزن بە ئىجماع (يەكگرتن) زەكات دەكەۋى. حىكمەتى ھەلئىزاردنى ئەمانە بو زەكات لىدان ئەھيە: ئەم ئازەلانە ھەم ژمارەيان زۆرە، ھەم زۆر نەشو نما دەكەن، ھەم سووديان زۆرە، لەھەمانكاتا گۆشتيان دەخورى، لەبەر ئەۋە جىگەى خۇيەتى كە ببن بە مايەى دلدانەۋەۋ نەۋازش، شتىش بەبى

به لگه برپاری بۆ دهرناکری، غهیری ئەم چوارەیش به لگه نیه له سهری که زهکاتی لیده کهوئ، کهواته له سهر بنهرمت (ئهصل) دهمینیتهوه بنهرمتیش نه بوونی زهکاته له ههموو شتیکا، ههتا به لگه تایبته پهییدا دهبی.

١١٧) مهرجی پیو یستبوونی زهکاتی نازهل:

مهرجی پیو یستبوونی زهکاته کهی شهش شته: ئیسلام و نازادی و مولکایهتی تهواوو، رادهی گهیشتن به ئەندازهی زهکات و سال به سهر داهاتنهوه و به له وهر بهی ئالف و ئالیک بزی، یه گگرتن له سهر ئەمه دامه زراوه، کهواته: زهکات له سهر بیروای ئەصلی نیه، چونکه نه بو به کری سه دیق له نامه کهیدا که نووسی بۆ ئەنهس، که کردی به سهرکاری سهر زهکاتی ولاتی به حرین، لهو نامهیدا فهرموویهتی: به ناوی یهزدانی به خشندهی میهه بان. ئەمه دهستووری دانی زهکاتی فهرزه که پیغه مبهر {درووه خوا له سهر بو} به فرمانی خودا له سهر موسولمانان دایناوه. له بهر نه وهیش که بیروا له حالی بیرواییدا داوی زهکاتی لیناکری. به لام وه گهراو نه وهی به هوئی ئیسلامه وه له سهری پیویست بووه به هوئی هه لگه رانه وه وه له ئایین له کوئی ناکه وئ. کوپلهیش بۆیه زهکاتی له سهر نیه چونکه بهندهی زهرخپیده خوئی مولکی نیه، به پپی فهرمایشتی خوا ی گه و ره: {عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ} - سورة النحل - ٧٥/١٦ { کهواته: کوپله خوئی و نه وهی ههیهتی هی ناغایه کهیهتی، خاوهن خاوهنیتی ناتهواویش، وهک مالی دزراوو زهوتکراوو مالی

سپاردهبی له لای کهسی حاشای لیبا، زهکاتی لهسەر نیه، چونکه بههوی دزین و زهوتکردن و حاشالیکردنهکهوه دهستی ناروا بهسهریدا، ئیتر چۆن زهکاتی لیبا، بهلئ ههرکاتی دهستی کهوتهوه پئویسته زهکاتهکهی بدا، جا نهگهر مالهکه پیش نهوهی دهست خاوهنهکهی بکهوئتهوه فهوتا ئیتر زهکاتهکهی له کوژ دهکهوئ، ههرزیکیش ساخ بووئتهوه لهسەر کهسی ههمان برپاری بو ههیه، کهی دهستی کهوتهوه زهکاتهکهی دها.

مائی دۆزراوهیش نهگهر ناونیشانی ههڵ نه دراو سائی به سهرداهاتهوهو دهست خاوهنهکهی کهوتهوه زهکاتهکهی له سهرخاوهنهکهیهتی، ههرکاتی وهری گرتوه دهبی زهکاتهکهی بدا، بهلام نهگهر ناونیشانی ههڵدراو خاوهنهکهی دیار نهبوو وهسائی به سهردا تیپهربوو، وه کابرای که دۆزیویهتهوه کردی بههی خوی، نهوه زهکاتهکهی لهسەر خاوهنی تازهیهتی و بهس، مائییکیش نهگاته نهندازهی زهکات لیدان زهکاتی لیناکهوئ، چونکه رادده (نیصاب) مهرجی پئویستبوونی زهکاته، وهک لهمهودوا باس دهکری. ههروا نهومالهی بگاته راددهی زهکات و سائی بهسهردا تیپه پ نهبووبی زهکاتی لیناکهوئ، پیغه مبهر (درووه خوا له سه ربه) دهفه رموی: هیچ مائی زهکاتی لیناکهوئ ههتا سال بهسهریدا تیپه نهکا (نه بو داوود) نازهلی ئالیکخویش زهکاتی لیناکهوئ، بهلگهی نه مهیش نه م برگهیه که له زهکاتنامه کهی نه بو به کردا تۆمارکراوه: زهکاتی مهرو بزنیش، که بهدهمی خوی بله وه پئی و بو دهرهوه برئی و به له وه پئی که ژ بژی و به ئالیک و ئالقی مالهوه نهژی — ئاوايه: که بوون به چل سهر تا دهبن به سه دو بیست سهر، مه پئی یا بزانی زهکاتیان لیدهکهوئ. (بوخاری). بهس نه م چواره کهی وشرو ره شه

ولاخ و مهرو بزنان زهکاتیان لیدهکهوئ، چونکه دهق لهسەر ئهمانه ههیه، غهیری ئهمانه لهسەر بنهپت (ئهصل) دهمیننهوه، که پئویست نهبوونی زهکاته تیادا. بهپئی ئهم فهرموودهیهی (صهحیحهین) یش: بهندهو ئهسپ و مایینی پیاوی موسولمان زهکاتیان لیناکهوئ بهو مهرجهی که هی بازارگانی نهبن.

١١٨) زهکاتی پاره که بریتیه لهم دوو شته (زیرو زیو):

زیرو زیو، سکهیان لیدرابی یانا، بگه نه رادهی زهکات زهکاتیان لیدهکهوئ، سهر بهلگهی پئویستبوونی زهکات لهم دووهدا، لهپیش یهگرتندا، فهرموودهی خوای گهورهیه: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ - سورة التوبة - ٣٤/٩} کهنز (لهم نایهتهدا) نهو مالهیه که زهکاتی لیدهرنهکری مهرجی پئویستبوونی زهکات لهم دووهدا ئهم پینج شتهیه ئیسلام و ئازادی و خاوهنیتی تهواوو رادهی زهکات و سأل بهسهردا تیپهپربوون. جا ههر کهس ئهوهندهی زیرو زیو ههبی که بگاته رادهی زهکات، وه ئهوهنده لهلای بمینیتتهوه تا سالی بهسهردا دیتتهوه، وه ئهوکهسه ئهم مهرجانهی تیادا ههبی، ئیتر زهکاتی دهکهوئته سهر، بهلام ئهگهر له نیوان سالهکهدا ئهو ماله له مولکی ئهو دهرچوو، وه ئهوهی مابوو نهدهگهیشه رادهی زهکات، وهك ئهوه فروشتی، ئهوه سالهکهی دهپچری، ئهگهر مالهکه بووه بههی ئهو، وهك ئهوه کری یهوه ئهوه دهبی سهر لهنوی سأل بهسهررا گهرانهوهی نوی حسیب بکا.

(۱۱۹) زهکاتی کشتوکال و دانه ویله:

دانه ویله که زهکاتی لیددکه وی نهو دانه ویله یه که مروقی پیددزی، وهک گهنم و جوو جه لتووک و همرزن و نيسک و نۆک و پاقله و فاصولیاو لؤبیاو گاکوزو ماش، چونکه دهق (نهص) له سهر هه ندیکیان هه یه، نهوانی تریش دمگرتن به پاشکۆی نهوان. سهر بهلگه له پیویستبوونیدا فهرمایشتی خوای گهوره یه: {وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ - سورة الأنعام - ۱۴۱/۷}.

له دانه ویله دا زهکات بهم سن مهرجه پیویست دهبن:

مهرجی یه کهم: دهبن له توخمی نهو دانه ویلانه بن که مروق دایده چیتن، وهک نهو دانه ویلانه ی ناومان هینان، بهلام نهگهر له خوویهوه روابوو، وهک نهوه بابر دبووی بو نهو شوینه، نهگهر له زهویهکی بن خاوهندا روابوو، نهوه زهکاتی لینا که وی، وهک نهو خورماو میوانه ی له سارا دمروین، چونکه خاوهنی تایبه تیان نیه. بهلام نهگهر زهویه که خاوهنی دیاری هه بوو نهوه زهکاتی لیددکه وی، هبن خاوهنی زهویه که زهکاته که ی بدا.

مهرجی دووهم: دهبن لهو دانه ویلانه بن که مروق پییان دهزی، له حالی اختیاردا واته: به ئارم زوو پیی بژی، پیبژیو - واته: قوووت - نهو خۆراکه یه که له گه دهدا دنوو سن به یه که وه، بویه به تایبه تی زهکات له پیبژیو ده که وی چونکه زیان به بن نهو نهسته مه، به پیچه وانه ی خۆراکی تره وه که پیبژیو نه بن، چونکه خواردنیان تهواو که ره، پیویستی

سهرهکی نین، وەك زیرمو (کراویا) و سه‌وزه‌وات و خه‌یارو ترۆزی و کاله‌ك و شووتی و شتی وا.

مه‌رجی سییه‌م: بگاته راده‌ی زه‌كات، وەك له‌دواوه‌ دئ. زه‌كاتی دانه‌ویڵه له‌سهر كییه: برئ له زاناكان ده‌فه‌رموون: زه‌كاته‌كه له‌سهر خاوه‌ن زه‌وییه‌كه‌یه، برئ تر ده‌فه‌رموون: له‌سهر گشتیاره‌كه‌یه، كه دانه‌ویڵه‌كه هی خۆیه‌تی، ئەم دوورایه‌یش هه‌ر یه‌كه‌یان به‌شی خۆی بایه‌خ و ده‌گه‌ری هه‌یه.

١٢٠) زه‌كاتی میوه‌هات:

مه‌به‌ست له میوه خورما و میوژه، به‌پێی فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر (مرووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌): فه‌رمانی داوه كه ره‌زیش وەك باخی خورما خه‌مل بکړئ، وه زه‌كاته‌كه‌شی به میووژی و هه‌ربگيرئ، وەك چۆن زه‌كاتی باخه خورما به خورمای و هه‌رده‌گيرئ به‌ری ره‌زش ئاوا. (تیرمیذی گێراویه‌ته‌وه‌و به فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه‌و ئیبنو حه‌ببان به فه‌رمووه‌یه‌کی دروستی داناوه‌).

مه‌رجی پێویسته‌تێونی: چوارشته: ئیسلام و ئازادی و راده‌و خاوه‌نداری ته‌واو. باسی راده‌ی (ئه‌ندازه: نیصاب) له داواوه به روونی دئ، حیکمه‌تی ئه‌وه كه ئەم دوو میوه‌یه به تایبه‌تی زه‌کاتیان لێده‌که‌وئ ئەمه‌یه: كه ئەم دووه پێبژیوین و مرو‌ف پێیان ده‌ژی، كه‌واته وەك دانه‌ویڵه وان، به پێچه‌وانه‌ی میوه‌ی تره‌وه، چونكه خواردنی ئه‌وان بۆ خوشی و راباردنه، یا ده‌کړین به پێخۆ، خواردنیان پێویستی سه‌ره‌کی

نیه، وەکوو ھەرمی و ھەنارو قوڤ و بەھێ و ھەنجیر، ھەندێ دەفەر موی: ھەنجیر زەکاتی لێدەکەوی، چونکە لە ریزە میوژدایە، بەلکوو لە میوژ لەبەرترە، چونکە زۆرتر ھەنجیر بۆ پییژیوی بەکار دەھێنری، کەمتر لە باتی میوہی رووت دەخوری!.

١٢١) زەکاتی سامانی بازرگانی:

سامانی بازرگانی ئەو چەشنە مالاڤە یە کە بەرابەر پارەو پوول ئالو گۆری پێدەکری و بازرگانی پیوہ دەکری.

مەرجی زەکاتەکە ی دەق وەک مەرجی زەکاتی میوہات وایە، لە ھەمان کاتە دەبی مالاکە سامانی بازرگانی بی و بە نیازی بازرگانی پیوہ کردن ئال و ویلی پیوہ بکا، ھەتا لەو مالا جیا بییتەوہ کە بەھۆیەکی ترموہ دەبی بەمالی و بۆ پیویستی مال رای دەگری، ئەوہ زەکاتی لێناکەوی، ھەروا دەبی بەھۆی ئالو ویلەوہ یا لە تۆلە ی شتیکا وەرگیرابی، واتە ھەر مالی بەبی ئالشت ببی بەمالی کەسی زەکاتی لێناکەوی، وەک بەخشین و کەلەپوورو راسپی، چونکە لە وەرگرتنی ئەم جۆرە مالاڤەدا ئالشت نیە و ھیچیش لە تۆلەیاندا وەرناگیری، بەلگە ی پیویستبوونی زەکاتەکە ی فەرماشتی خوی گەورە یە {أَنْفَقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ - سورة البقرة - ٢٦٧/٢} لە ھەموو مالی کەبە کاسی حەلال بە دەستی دەھینن زەکاتی لێبدەن. موحاھید {رمزہ خواہ لیبہ} لە رافە ی ئەم نایەتەدا دەفەر موی: ئەمە سەبارەت بە زەکاتی مالی بازرگانی ھاتووہ، چونکە لە فەرموودەدا دەلی: وشترو مەرو بزنو رەشەولاخ و کووتال،

هه‌رشته‌ی به‌پیی خۆی زه‌کاتی لێده‌که‌وێ. (داره قوطني — حاکم —
حاکم ده‌فه‌رموێ: به‌پیی مه‌رجی شه‌یخه‌ینه). مه‌به‌ست له کووتال نه‌و
جل و به‌رگو کالایه‌یه که له‌لای کووتال فروش ناماده ده‌کرین بو
فروشتن. له‌به‌ر نه‌وه‌ی زه‌کات په‌یوه‌ندی نیه به خودی جل و به‌رگه‌وه
به ناچاری ده‌بهرێ به‌سه‌ر زه‌کاتی سامانی بازرگانیدا. جارێ عومه‌ر (ره‌زا)
خواه‌ایه‌! له‌لای چه‌رم فروشیکه‌وه تیپه‌ری، پیی فه‌رموو: نه‌ی که‌ول
فروش! زه‌کاتی ماله‌که‌ت بده. ئه‌ویش گوتی: نه‌ی فه‌رمانه‌وه‌ی
موسلمانان! خو ئه‌مه چه‌رمه‌؟ فه‌رموو: بیشکی‌نه‌روه به پاره‌و نه‌وسا
به پیی نرخه‌که‌ی زه‌کاته‌که‌ی ده‌رکه. (شافیعی و نه‌حمه‌دو داره قوطني و
به‌یه‌ه‌قی گیراویانه‌ته‌وه).

١٢٢) راده‌ی زه‌کاتی وشتر:

لای که‌می ژماره‌ی وشتر که زه‌کاتی تیادا پیوستبێ پینج سه‌ره، که
گه‌یشه پینج سه‌ر کاوړی ده‌دری له زه‌کاتیا، یا چتیر ده‌دری، که
گه‌یشه ده‌سه‌ر دوو کاوړ یا دوو چتیر ده‌دری که گه‌یشه پازده سه‌ری
سێ کاوړ، یا سێ چتیر ده‌دری، له بیست سه‌را چوار کاوړ، یا چوار چتیر
بزن، له بیست و پینج سه‌ردا وشتریکی می یه‌ک ساله ده‌دری، له سی و
شه‌ش سه‌ردا وشتریکی می دوو ساله و له چل و شه‌ش سه‌ردا وشتریکی
می سێ ساله ده‌دری. که گه‌یشه شه‌ست و یه‌ک سه‌رو وشتریکی می
چوار ساله و که گه‌یشه هه‌فتا و شه‌ش سه‌ر دوو وشتریکی می دوو ساله
ده‌دری، وه له نه‌وه‌دو یه‌کا دوو وشتریکی می سێ ساله و له سه‌دو بیست و
یه‌ک سه‌ردا سێ وشتریکی می دوو ساله ده‌دری، که له‌م نه‌ندازه‌یه تیپه‌ری

یا چلچل حسیب دهکړئ و له هر چل سهریکا پارینه وشریکی میڼګه ی دوو ساله یان زهکات لیده ګه وئ، یا په نجا په نجا حسیب دهکړئ و، له هه موو په نجا سهریکا نیونه وشریکی سی ساله یان زهکات لیده ګه وئ. به لګه یش له سهر نه وه که راده ی زهکاتی وشر پینج سهره، نه م فهرما یشته ی هزره ته (درووه خواو له سهر به) که د فهر موی؛ وه هر که سی ته نیا جوار وشری هه بوو زهکاتیان لینا ګه وئ. (شه یخان).

زهکاتی وشر که هه تا بیست سهر به نازهل ی ورده ددرئ له بهر خاتری هه ردو و لایه، چونکه پیویستکردنی وشرئ له پینج وشر زیان دده له خاوه نه ګه یان، پیویستکردنی پینجیه کی وشر ټیکش به هو ی هاو به شیه وه له یهک وشر تا، هه م زیان دده له خاوه نه ګه ی و هه م زیان دده له هه ژاران. سهر به لګه ی نه م کاره یش زهکاتنامه ی نه بو به ګره که به نه سا ناردی بو خه لګی به حرین که له سهره تا ګه یه وه د فهر موی؛ به ناوی په زدانی به خشنده ی میهره بان. نه مه ده ستوری دانی زهکاتی فهرزه که پیغه مبه ر (درووه خواو له سهر به) به فهرمانی خودا دایناوه له سهر موسلمانان، جاهر موسلمان ی له سهر نه م شیوه ریك و پیکه داوای لیkra. نهوا با بیدات، وه هر که سی داوای زیاتری له مه لیkra نهوا با زیاده ګه نهوا هه تا کو تایی نه م فهرمووده یه که بوخاری به دریژی گیراویه ته وه).

بو زیاده به هره نه م چند وشه عهره بیبانه شی ده ګه ی نه وه؛ نهو (شاته ی) که ددرئ به زهکاتی وشر تا هه تا ده ګاته بیست سهر، یا کاوړیکه، که برتیه له کاوړه مهړ ی سالیکی ته واو کردب ی و پی نابیته سالی دووهم، یا جتیر بزنیکه که دوو ساله ی، چونکه (شاة) له عهره بیدا به مهرو بز ن ده ګو ترئ. (بنت مخاض) یش وشره می ګه ی یهک ساله که

پیی نابیتته سالی دوووم، له بهر نهوودیش وا ناووراوه، چونکه وهختی نهووه هاتوووه که دایکه که ی ناوس بپیته ووهو سهر له نوئی له کاتی زاییندا ژان بیگری، چونکه له عهره بیدا (مه خاض) به ژانی کاتی زایین دهگوتری:

۱۲۲) راده ی زه کاتی ره شه ولاخ:

زه کات له ره شه ولاخ ناکه وئی تا دهگاته سیی سهر، که گه یشته سیی سهر گویره که نیریکی یه ک سائه بدا به زه کاتا، که له م راده یه تیپه ری بو ههر سیی سهری گویره که نیریکی یه ک. سائه، یا بو ههر چل سهری نیون مانگایه کی دوو سائه بدا. به پیی نه م فهرموو ددیه: پیغه مبه ر (درووه خواه له سهره) که موعادی نارد بو یه مهن فه رمانی پیکرد: که له هه موو سیی سهره ره شه ولاخی گویره که نیره یه ک یا گویره که مینگه یه ک زه کات وهر بگری، وه له هه موو چل سهری نیونی زه کات وهر بگری. (ترمینی گیرایه ته ووهو فهرموو یه تی: پله که ی جوانه، حاکمیش فهرموو یه تی: به پیی مهر جی شه یخه ینه. رهویانیش فهرموو یه تی: نه مه یه کگرتنی له سهره). گویره که واته: (ته بیع) که نهوویه سالیکی ته واهو کردبی و پیی نابیتته دوو، بو یه پیی دهگوتری (ته بیع: واته: شوینکه وته) چونکه له و ته مه نه دا بو له وهر شوینی دایکی ده که وئی بو له وهرگا. نیونیش واته: (موسینه) که نهوویه دوو سالی ته واهو کردبی، بو یه وایی پیی دهگوتری چونکه ددانی ته واهو دهرم کردوووه، ددان به عهره بی پیی دهگوتری (سینن).

۱۲۴) راده‌ی زهکاتی مه‌رو بزن:

لای که‌می راده‌ی زهکاتی ورده ناژه‌ل چل سهره، که گه‌یشته چل سهر، نه‌وسا کاوړه مه‌رپکی یه‌ک ساله، یا چتیر بزنیکی دووساله بدا، که گه‌یشته سهدو بیست و یه‌ک سهر دوو سهر بدا، که گه‌یشتیشه دوو سهدو یه‌ک سهر سی سهر بدا، که له‌م نه‌ندازیه‌ش سهرکه‌وت له‌هر سهد سهریکا سهری پپو‌یسته. دیاریکردنی کاوړو چتیر به‌پیی نه‌م فهرمایشته‌ی عومهره {خواه لږ زده‌ی}: دابه‌سته و ده‌سته‌موی به‌ران و سابریڼ له باتی زهکات وهرمه‌گره، به‌لکو کاوړو چتیر بزن وهربرگره. (مالیک گپراویه‌ته‌وه). ناژه‌له‌که‌ی نه‌گهر تی‌که‌ل بوو له ساخ و نه‌خو‌ش، نه‌خو‌شه‌کان به که‌لکی زهکات نایه‌ن، عه‌یبداریش هه‌روه‌ها، چونکه خوای گه‌وره بو خوی دمه‌فرموی: {وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ - سورة البقرة - ۲/۲۶۷} واته: له که‌سپی پاکی خو‌تان، له مالی حه‌لائی ساغی خو‌تان، به‌پیی حال، خپرو خیراتی لی‌بکه‌ن و ره‌زیلی لی‌مه‌که‌ن وه‌ک نه‌وه بچن له نایه‌خی ماله‌که‌تان خپرو پیاو‌متی بکه‌ن، له فهرمووده‌دا دمه‌فرموی: پیری ددان له دهما نه‌ماوو ناژه‌لی عیبدار نادریڼ به زهکات، هه‌روا سه‌بریڼ و به‌رانیش مه‌گهر بو نه‌م دوانه‌یان به نارمه‌زووی زهکات‌دمر خوی. (بوخاری و تیرمیزی) تیرمیزی دمه‌فرموی: فهرمووده‌یه‌کی جوانه، به‌لام نه‌گهر رانه‌که‌ی هه‌موو عه‌یبدار بوو، نه‌وه زهکات له‌وه دمدات، چونکه خوا دمه‌فرموی: {حُذِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ - سورة التوبة - ۹/۱۰۳} واته: له‌و ماله‌ی که هه‌یانه زهکات وهربرگره. ده‌ی له‌م حاله‌یش ماله‌که‌ی بریتی‌یه له‌و نه‌خو‌شانه، له‌به‌ر

ئەو ھەيش ھەژاران كە بەشيان ھەيە لە مائدا حاليان وەك حالى
ھاوبەشانی تروايە، بەشەكە لە مائەھاو بەشەكە حيا دەكرێتەو، لە
ھەمان كاتا ئەگەر لە خاوەن مائەكە داواي ئەو بەكەين كە لەمائي زەكات
بدا كە لەلای خۆي دەست نەكەوئ ئەو ناهەقي لێدەكەين، ئەگەر
ھەمووشيان نیربوون ھەروا، ئەگەر ھەمووشيان بیچم گچكە بوون
ھەروا، بە پئی فەرموودەكەي ئەبو بەكر كە دەفەر موی: بەخودا ئەگەر
گيسكيسان كاتی خۆي دابی بە پیغەمبەر (دروودی خوا لەسەربە) و ئیستا
بیانەوئ نەیدەن بە من لەسەر ئەو دەچم بەگزیانا. دابەستەو دەستەمۆ
نادرین بە زەكاتدا، چونكە لە نایابی مائن، ئاوسیش نادری، چونكە
پیغەمبەر (دروودی خوا لەسەربە) نەیی كردوو ئەو. تەنانەت ئەگەر ئازەئەكەي
ھەموو ئاوسبوو، لەباتی زەكات داواي ئاوسی لی ناكرئ، چونكە چل سەر
مەر، مەرپکی. لێدەكەوئ، بەلام ئاوس دووسەر بەئئ ئەگەر زەكاتدەر
بەرمزای خۆي دابەستە پائاوسیدا، یا دەستەمۆیدا دروستە.

١٢٥) زەكاتی سامانی ھاوبەش:

ھاوبەشی دووجۆرە:

یەكەم ئەو ھەيە: كە بەشەكان دیاری نەبن، وەك ئەو ھەيە: چەد
كەسێ سەد سەر ئازەئیان بەكەلەپور بۆ ھاتبیتەو.

دووم ئەو ھەيە: كە بەشەكان دیاری بن، بەلام تەواو تیکەل بن،
وەك یەك مال وابن، لەم دوو حالەدا یاسایەکی تایبەتی ھەيەبۆ
زەكاتدانی ئەو سامانە ھاوبەشە، پافتەكەي ئەمەيە: سامانە ھاوبەشەكە

بەيەك مال دادەنرى، ھاوبەشەكانىش بەپىي بەشەكەى خۇيان پىشكى
زەكاتەكەيان لىۋەر دەگرى. سەر بەلگەى ئەم مەسەلەپە ئەم
فەرموودەپەى پىغەمبەر (مروودە خواى لەسەرىپ): نەمالى جيا كۆ دەكرپتەو
نەمالى كۆش جىادەكرپتەو لە ترسى زەكات، وە ھاوبەشانىش لەناو
خۇيانا بەرپىكوپىكى كەم و زىاد بەپىي ئەندازەى زۆرو كەمىي بەشەكەيان
دەگرپنەو بۆ يەكترى (بوخارى) جا ئەگەر ھاوبەشى سى سەر مەرى
هەبوو، ئەوى ترىان دە سەر مەرى هەبوو، بە هەردوكان مەرى دەدەن
بە زەكاتا، ئەگەر مەرەكە بايى چل دىنار بى دەپى خاوەنى سىي سەرەكە
سىي دىنارى بدات و خاوەنى دە سەرەكەپىش دە دىنارى بدات، چونكە
زەكاتى دەپەكە كەمترە لە زەكاتى سىيەكە.

زەكاتى سامانى ھاوبەش:

تۆمەرجى ھەپە.

يەكەم: دەپى پەچەو مۆلەپران و مۆلەگاپەل و جىگەى شەويان
يەكەپ.

دوۋەم: لەمەرپگان يەكەپ.

سىيەم: شوانيان يەكەپ، چەند شوانىكىش بن قەيناكا بەلام نابى
ھەر شوانەى ھى ھاوبەشىپى.

چوارەم: كەئيان يەپى، نەك ھەر كەسى كەئى تايبەتى خوى ھەپى.

پېنچەم: جېگەي ئاوخواردنەۋەيان يەك بى. ۋەك ئەۋە رانەكەيان
لە يەك چەم يا لەيەك كانى، يا لەيەك بىر ئاۋ بېخۇنەۋە، نەك ھەر
كەسەيان (ئاۋ گۈزگە - مەۋرېد) ى خۇي ھەيى.

شەشەم: جېگەي دۆشېن و بېريان يەكې، بەلام مەرج نىە
دۆشەريان يەكې، چونكە دروستە ھەر خاۋەن بەشى شىرى ئازدەكەي
خۇي بە جيا بدۆشىۋ لە مالى خۇيا بەرھەمى بەيىنى.

جەۋتەم: دەيى كۆي بەشەكان لە ھەردوو جۆرەكەدا لەلاي كەمى
رادەي زەكات پېۋىست بوون كەمتر نەيى، دەي ئەگەر چەن ھاۋبەشى بە
ھەموۋيان چىل سەر مەريان ھەبوۋ، ئەۋە مەرى زەكاتيان لى دەكەۋى،
بەلام ئەگەر بە ھەموۋيان لە چىل سەر كەمترىان ھەبوۋ ئەۋە زەكاتيان
لەسەر نىە.

ھەشتەم: دەيى ھەموۋ ھاۋبەشەكان ئەھلى زەكات بن. كەۋاتە
ئەگەر يەككىيان ئەھلى زىممە، يا كۆرپەلەيى بوو لە سكى دايكىيا، ئەۋە
بايەخى نىە.

نۆيەم: دەيى ماۋەي ھاۋبەشىيەكەيان لە سال كەمتر نەيى. ۋاتە: لە
ھەر مائىكا كە پېۋىست بى كە سالى بەسەرا بېتەۋە.

بىزانن: ھاۋبەشى، لەسەر فەرمايشتى ھەرە دروست، ۋەك لە ئازدەلدا
كارىگەرى ھەيە بۇ زەكات، لە ھەموۋ سامانىكى تىرى زەكاتى (مالى
زەكەۋىي)دا، دەۋرو رۆل دەيىنى، ۋەك دانەۋىلەۋ ميوۋە زىرو زىۋو
سامانى بازىرگانى، چونكە ھەروەك بەھۋى ئازدەلەۋە گوزەران دەچىن
بەرىۋە بەھۋى ئەۋانەيشەۋە دەچىبەرىۋە، سەرەراي ئەم بەلگەيەش ئەم

فهرموودهیه گشتایهتی و تیگرایی دهگهیهنی که دهمه رموی: نه مالی جیا کو دهگریتهوهو نه مالی کوش جیا دهگریتهوهو له ترسی زهکات تا کوتایی فهرموودهکه، وهک لهم زنجیرهیهدا له پیشهوهو رویش، جا له دانهوئلوهو کشتوکال دهبی له سهرمتای سالی کشتوکالوهو تا دواپی هاوبهش بن و پاسهوان و باخهوان و رهنجهرو سهپان و کریکارو موتوربهکارو هیشوو کهر و گوئهوهچین و جوگه و شوین خهرمان و شوین شارایان یهکبی، بهلام له میوهدا نهونده بهسه که له سهرمتای پیگهیشتنی میوهکهدا هاوبهش بن. بو نازهلش پیویسته له یهک جور بن، یا له دوو جوری واین که بدریته دهمیهک وهک مهرو بز. له غهیری دانهوئلوهو میوهو نازهلشدا نهمانه مهرجن: دووکان و پاسهوان و هسههسو تهرازوو قهپان و قهپانچی و تهرازوو به دهست و ئالوگورکارو جارچی و قاسه و پاره و مرگریان یهکبی، له سامانی بازرگانیدا عهمارو کوگایان یهکبی، به کوردی پهتی و به کورتی و پوختی: دهبی نهو دوو ماله وایکهل بن، وهک یهک مال واین، به هیچ له یهک جوئ نهبن، نه م حاله بهپی سوننت بو نازهل چهسپاوه.

۱۲۶) رادهی زهکاتی زیروزیو:

سهرمتای رادهی زیرو بیست مسقاله، که گهیشته بهم نهندازهیه جواریهکی دهمیهکی لیدهکهوئ، واته: چل یهک. نهگهر لهوهیش پتر بوو لهسهر نه م ریژهیهو دوق بهم پییه زهکاتهکهی دهرئ. سهرمتای رادهی زهکاتی زیویش دوو سهو درمه، که دهکاته سهو چل مسقال، له میشدا چل یهک دهکهوئ، که دهکاته پینج دهرم، له پتریشدا به ههمان ریژه

له سهر ئهم پيوه دانه زهکاتى لى دهکهوئ. بهپى قورئان و سوننه تى
پيغه مبهر {مروود خواه له سه رب} زيرو زيو زهکاتيان لى دهکهوئ، ههروا بهپى
يه گگرتنى نه ته وهى ئيسلام. خواى گهروه دهفه رموى: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ
الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ -
سورة التوبة - ۳۴/۹} واته: مژدهى سزايه کى به سوئ بده به وانه
که ههر زيرو زيو که له که ده که و له ريگهى خودادا خه رچى ناکهن. له
نايه ته دا مه به ست له (کنز) نه و سامانه يه که زهکاتى لى نه درئ. له
صه حيجى موسليما دهفه رموى: نه و که سهى خاوه نى زيرو زيو بى و
زهکاتى ليدەر نه کا، له رۆزى قيامه تدا نه و زيرو زيوه سوور دهکريته وه
له ناو ئاگرى دۆزه خا تا ده بى به يه ک پارچه ئاگرى سوور، نه و جا
ته نيشتى و ناوچه وانى و پشتي و هه موو له شى ترى پى داخ دهکرى،
هه موو جارئ که سارد ده بى ته وه، سه ر له نوئ سوور سوورى ده که نه وه
بوئ و ديسان وای ليده که نه وه. يه گگرتن له سهر ئهم سئ شته دامه زراوه:
رادهى زهکاتى زيو دووسه درمه و رادهى زهکاتى زيرو بيست مسقاله و
زهکاته که يان له جلد ايه که.

(۱۲۷) مهرجى زهکاته که يان:

له پيوست بوونى زهکاتى زيرو زيودا ئهم سئ شته مهرجه:

يه کهم: گه يشتن به رادهى زهکات که له زيرو دا بيست مسقاله و له
زيودا دوو سه درمه، بهپى فه رمايشتى خوشه ويست {مروود خواه له سه رب}
زيرو نه گه ر له بيست دينارى زيرو که متر بوو زهکاتى ناکه وئ، له بيست
دينار نيو دينار زهکاتى ليده که وئ. (ئه بوو داوودو که سانى تر به

رشته‌یه‌کی دروست گِیڤاویانه‌ته‌وه). به‌پیی ئەم فەرمايشته‌ی تریش: زیو له پینج ئۆقیه که‌متر بی زه‌کاتی لَیناکه‌وئ (شه‌یخان) ئۆقیه چل درمه‌مه، پینج ئۆقیه ده‌کاته دوو سه‌د درم. له بوخاری شه‌ریفا ده‌فه‌رموئ: له زیوو له زیڤ چل یه‌ک ده‌که‌وئ.

دووهم: ده‌بی له مولکی خاوه‌نه‌که‌یانا سالیان به‌سه‌ردا بیته‌وه، به‌پیی فەرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربن): مال زه‌کاتی لَیناکه‌وئ هه‌تا سالی به‌سه‌ردا دیته‌وه (ئه‌حمده‌و ئه‌بو داوودو به‌یه‌ه‌قی گِیڤاویانه‌ته‌وه، بوخاری به‌ فەرمووده‌یه‌کی دروستی داناوه).

سییه‌م: ده‌بی زیڤو زیوه‌که پالقه‌ته‌بن، به‌لام ئەگەر تیکه‌ل بوون له‌گه‌ل کانزایه‌کی تر، زه‌کاتیان لَیناکه‌وئ، هه‌تا زیوه سافه‌که‌ی، یا زیڤه سافه‌که‌ی، نه‌گاته راده‌ی زه‌کاتی خۆی، ئەوه ئەو‌کاته زه‌کاتیان لَیده‌که‌وئ، ئەوه‌ی له‌م ئەندازه‌یه زیاتر بی به‌م پی‌ودانه به‌هه‌مان ریڤه زه‌کاتی ده‌که‌وئ، له‌ عه‌لییه‌وه (ره‌زاخواه‌لینب) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رموئ: ئەگەر زیڤت هه‌بوو زه‌کاتی ناکه‌وئ هه‌تا نه‌گاته بیست لیڤه‌ی زیڤو سالی به‌سه‌را نه‌یه‌ته‌وه، له‌م حاڵه‌دا له بیست لیڤه‌ی زیڤ نیولیره زه‌کاتی لَیده‌که‌وئ، ئەویشی له‌مه زیاتر بی به‌هه‌مان ریڤه به‌م پی‌ودانه زه‌کاتی ده‌که‌وئ. (ئه‌بو داوودو ئه‌حمده‌ گِیڤاویانه‌ته‌وه).

کاغه‌زی بانقه‌نه‌وت:

ئەم کاغه‌زانه، که ناسراون به بانقه‌نه‌وت قه‌واله‌ی قه‌رزی دسته‌به‌رکراون، حسیبی زیویان بو ده‌کری، جا هه‌ر کاتی ئەم پاره کاغه‌زییانه به‌هاکه‌یان گه‌یشته به‌ به‌های دوو سه‌د درم یا پتر، ئەوه زه‌کاتیان لی پی‌ویست ده‌بی، له‌ چلیه‌ک.

۱۲۸) زەكاتی خسل:

سهبارمت به خسلئ رهوا دوو فهرمايشتی جيا ههيه: يهكيكيان. دهفهرموئ: پيوسته زهكاتی دهر بکری، چونکه ژنئ خوئ و کچهکهی هاتن بو خزمهتی پيغه مبههر (درووده خواي لهسه ربه): کچهکهی دوو بازنی زيپري فهوی قوی له دهستيا بوو، پيغه مبههر (درووده خواي لهسه ربه): پيئي فهرموو: ئايا زهكاتی ئهم بازنگانه ددهی؟ گوتی: نهخير، فهرمووی (درووده خواي لهسه ربه): ئهی پيئت خوشه که له قيامهتا خودا له باتی ئهم دهوو بازنه دوو بازنی ئاگرينت بو بکا؟ ئهويش ههر دوو بازنهکهی داکه ندوو هليدان بو پيغه مبههر (درووده خواي لهسه ربه): او گوتی: ئهوا ههر دوو کيانم به خشی به خوداو پيغه بهری خودا. (ئهبو داوود بهرشته يهکی دروست گيړاويه تهوه).

فهرمايشتی دووهم: (که له بهرچاوتره، واته: ئهظه ره) دهفهرموئ: زهكاتی خسل پيوست نيه، چونکه ئاماده کراوه بو به کارهينانيکی رهوا، که واته له ئازه ئی زيپرکار دهچئ، دهق وهک وشتر و ره شه ولاخی نيشکه ر. که باريان پي دهکيشن، يا جووتيان پي دهکهن. ئيمامي مالیک له مووطادا له (ص ۱۷۰) دا به رشته يهکی دروست ئهم رایه له ئيبنو عومهر و له عائیشه وه دهگيړي ته وزه، عه بدوره حماني کورئ قاسمه وه له باوکیه وه دهگيړي ته وه: دهفهرموئ: عائیشه هاوسه ری پيغه مبههر (درووده خواي لهسه ربه): چه ند برازايه کی هه تيوی هه بوو، کچ بوون، خوئ سه ره رشتی دهکردن و له ژير بالئ خوید! بوون خسلان هه بوو، عائیشه له خسلئ ئهم برازايانه ی زهكاتی دهر نه دهکرد!

له سه‌ره‌یه) له فهرمووده‌که‌یدا به‌وشه‌ی (ئه‌م بازنگانه) ئاماژه‌ی بۆ ده‌کا، چونکه له راستیدا بازنگه‌کان زیاده‌وه‌ییان تیا‌بوو، به به‌لگه‌ی ئه‌وه که ده‌فه‌رموئ: دوو بازنی زی‌ری قه‌وی قه‌وی له ده‌ست‌بوو.

خشلی ناره‌وا زه‌کاتی ده‌که‌وئ، خشلی ناره‌وا جو‌ری زۆره وه‌ک ئه‌وه ژن خشلی پیاوان بۆ خو‌ی بکا، وه‌ک شمشیری زی‌ر، یا خشله‌که‌ی له راده‌به‌ده‌ر بئ‌و پتر له خشلی ژنانی وینه‌ی خو‌ی بئ، خشلی وا به‌بئ گومان زه‌کاتی پئ‌ویسته، هه‌روا هه‌موو خشلیکی پیاو، زی‌ربئ یا زیو، جگه له ئه‌نگوستیله‌یی، زه‌کاتی پئ‌ویسته، هه‌روا زه‌کات پئ‌ویسته له هه‌موو قاپ‌و قا‌چاخیکی زی‌رو زیودا، بۆ به‌کاره‌ینانی پیاوبئ یا هی ژن گه‌وه‌ه‌رو جه‌واهیراتی گرانبه‌های وه‌ک دورو مرواری و یا‌قوت و ئه‌لماس و پی‌رۆزه شتی تری وا زه‌کاتیان لێ‌ناکه‌وئ، مه‌گه‌ر له‌یه‌ک باردا، که ئه‌وه‌یه بازرگانیان پئ‌وه‌بک‌رئ، جا له‌م کاته‌دا ده‌ق وه‌ک سامانی بازرگانی زه‌کاتیان لئ‌ دهرده‌ک‌رئ، به مه‌رجئ بگه‌نه راده‌ی زه‌کات. به‌لگه‌ی ئه‌وه که زه‌کاتیان لێ‌ناکه‌وئ ئه‌مه‌یه: له شه‌ریعه‌تا به‌لگه‌ی نه‌قلی له‌سه‌ر پئ‌ویست‌بوونی زه‌کات له جه‌واهیراتدا نیه، له‌کاتی وایشدا بریار به پئ‌ی نازادی گه‌ردنه له‌به‌ر پرسیاری: (الحکم علی البراءة الاصلية).

١٢٩) راده‌ی زه‌کاتی دانه‌ویله‌و میوه:

راده‌ی زه‌کاتی دم‌غل و دان و خه‌له‌و میوه پئ‌نج ویسقه (که به‌پیاوانه‌ی کورده‌واری خو‌مان، له‌سه‌ر فهرمایشتی شه‌ریعه‌تی ئیسلام، دانراوی مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌رپ‌یس (ره‌مه‌ته‌خواه‌لی‌به‌) ده‌کاته

نزیکهی چلو پینج تهنهکه وه به کیشانهی گوردهواری دهکاته دوو سه‌دو
بیستو پینج ته‌وریزی) و مرگیږ^(۱).

^(۱) له مه‌دحی به‌دقی ماموستا عبدولکهرما به‌نده گوترومه له چامه‌یه‌کا:

علماء امة الهدی - ارواحنا
لهم الفدا - سور لدينك خافرا!
ألقى مواكبهم بكوكبة من
الکرد الهداة، بهم تقرر نواظر!
في عصرنا عبدالکریم شیخنا
تخرجت على يديه مشاهير
بورکت یا ابن الكرد سوف تفاخر
أمام بكم، وبعلمكم ستناظر،،
لخوالد الكتب العظام نوادر
ومؤلفاتكمو لتلك بوادر!
صارت خزائن الكنوز فانها
لخير مجمع العلوم مصادر،،
تقنى الجبال والكتاب سيخلد
ففى الجنان للهدة منابر!!
بالنور مكتوب على جبينه
سيماء في هذا الشعار ظاهر:
نور الوقار على الجبين اذا سنا
يعنى: هنا روح الديانة حاضر

له صه حیحه پیندا دهفه رموی: دانه ویله له پینج ویسق که متر بی. زهکاتی لیناکه وی له گیرانه و دیه کی موسلیما: دانه ویله و میوه تا نه که نه پینج ویسق زهکاتیان لی ناکه وی ئیبنو حهبان له صه حیحه که ی خویدا نهم برکه یه ی له م فه رمو و دیه پتر کردو و که دهفه رموی: ویسقی شست مهنه، مهن: واته صاع. ئیبنو لوندیر یه ککرتنی له سهر نهم قسه یه: که وه سق شست مهنه گیرا و ته ووه. بایه خو ئیعتیار به عه یاره ی مه دینه یه چونکه دهفه رموی (درویده خوا ده سه ربه): بو پیوان عه یاره ی خه لکی مه دینه و بو کیشانش سهنکی خه لکی مه ککه ته و او په سه نده.

ههر بهر و بو و می، ههر مائی وه قفو ته خانبی له سهر مزگه و تو سهنگه ری غه زاو فی رگه و پردو هه ژاران و مسکینان و ههر لایه نیکی چاکه، زهکاتی لیناکه وی، چونکه مائی وا خا و نه ی دیاری نیه.

ئه ندازه ی پیویست:

ئهو ئه ندازه ی پیویسته بدری له زهکاتی میوه و دغل و دانا له م کاتانه دا دهیه که، که دیمبی و به باران پیبگا، یا به بی ئامیر ئاو بدری، وهک ئه وه به ئاوی کاریز، یا به ئاوی چه م یا به هو ی نزیک ی ره گه که ی له ئاوه وه، یا به جو گای هه لگیرا و ئاو بدری، له هه موو نهم حالانه دا ئه ندازه ی زهکاتی پیویست دهیه که، به لام بیست یه که بو ئه وه ی که به ئامیر یا به کپینی ئاو ئا و بدری چونکی له بار و دوخی یه که ما مه سهر فی نیه، وه لی له بار و دوخی دو و ما مه سهر فی ده ی، پیغه مبه ریش (درویده خوا ده سه ربه) دهفه رموی: زهکاتی به را و و دیمه کار دهیه که، وه زهکاتی ئه وه ی به

ولاخی چهرخگیر ئاو بدرئ بیست یه که. (ش/د/ت/ن) له گیرانه و دیه که؛
 نه وهی به باران و چه م و جوگه و کانی و کاریز ئاو بدرئ، یا خود دیمی بی
 زه کاته که ی بیزه کاته که ی دیه که، نه وهشی به ولاخی ئاو هه لگوز، یا خود
 به ئاو کیش ئاو بدرئ زه کاته که ی بیست یه که. له سه ر فه رمایشی
 به یه هقی و کهسانی تریش یه کگرتن له سه ر نه مه دامه زراوه. نه وهشی که
 به یه کسان به م دوو جوړه ئاودانه ئاو بدرئ سی چاره که دیه که. واته:
 دیه کیکی نه کری به چواره شه وه، سیبه شی دهرئ به زه کاتا و به شیکی
 دهریته وه به خاومن سامان، که ده کاته سی له چل.

۱۳۰) نرخاندنی سامانی بازرگانی:

سامانی بازرگانی له سه ره تاوه به چ دراوی کرابوو، له کو تای سی سالا
 به هه مان دراو دهقه بلینری، جا نه گهر نه و بره پاره یه ده گه یشته راده ی
 زه کات، یا زیاتر، نه وه دمی چل یه کی زه کات لیدم بکری. بویه ش بایه خ
 به نرخاندنی کو تای سی سال دهرئ، چونکه هه بلاندنی سامان له هه موو
 دهم و سالیکی کاریکی ناسان نیه، پیویستی به هه مو شو ی سه رو مری بازارو
 ره چا وکردنی نه وه هه یه نه وه ش گرانه و ناسان نیه، به لام نه گهر هه ر له
 سه ره تاوه به مال کرابوو به پاره نه کرابوو، نه وه کام دراو له ولاتا زیاتر
 باوی هه یه و سه ودا ی پیده کری به و دراوه دهقه بلینری، نه گهر هه ندیکی
 به پاره کرابوو، وه هه ندیکی تری به سامان، نه وهی به پاره کرابوو به
 هه مان پاره دهقه بلینری، وه نه وهی به سامان کرابوو به پاره ی بره
 دارتری ناو ولات دهقه بلینری و به پیی نه وه زه کاتی لی دهرده کری.

۱۲۱) زهكاتی كان – واته: مه‌عدهن:

مه‌عدهن له زمانی عه‌ره‌بیدا، هه‌روا كان له زمانی كوردیدا ناوه بوئ
ئه‌و شوینه‌ی كه‌ خودا به‌ سروشتی، گه‌وه‌ه‌رو جه‌واهیراتو شتی به‌نرخ‌ی
تیا دروست كردبێ، وه‌ك زی‌رو زیوو ناسنو مس‌و وینه‌ی ئه‌مانه‌، له
عه‌ره‌بیدا بوئه‌ وا ناو‌نراوه‌ چونكه‌ جی‌گه‌ی نیشه‌جی بوونه‌، ئه‌وه‌تا
خودا ئه‌م گه‌وه‌ه‌رو كانزایانه‌ی له‌و جی‌گه‌یه‌دا نیشه‌جی كردووه‌ به‌
هه‌مان واتایه‌ كه‌ خوا له‌ قورئاندا ده‌فه‌رموئ: (جنات عدن – رمعد –
۲۳/۱۲) واته‌: چه‌ند به‌هه‌شتی‌كن جی‌گه‌ی دانیشه‌تنو مانه‌وه‌ن. نه‌ته‌وه‌ی
ئیس‌لام یه‌کیانگرتووه‌ له‌ سه‌ردانی زه‌كاتی كانی زی‌رو زیو، به‌پیتی
تیک‌رای‌ی (عو‌مومی) فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌م‌به‌ر (دروو‌ده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌): له‌ زی‌رو
زیودا چ‌ل یه‌ك زه‌كات ده‌كه‌وئ وه‌ك گو‌ترا: زه‌كات هه‌ر له‌ كانی زی‌رو زیو
ده‌كه‌وئ.

وه‌ئێ‌ گو‌تراویشه‌: له‌ هه‌موو كانی زه‌كات ده‌كه‌وئ، وه‌ك ناسنو شتی
تری وا. له‌ زی‌رو زیوی كانا به‌س گه‌یشه‌تن به‌ راده‌ی زه‌كات مه‌رجه‌،
سائه‌اتنه‌وه‌ به‌ سه‌ریدا مه‌رج نیه‌، راده‌ بوئه‌ مه‌رجه‌ چونكه‌ تیک‌رای‌ی
به‌لگه‌كان هه‌یه‌، به‌لام سائه‌اتنه‌وه‌ مه‌رج نیه‌ چونكه‌ نه‌شون‌مای ته‌واوه‌،
له‌به‌ر ئه‌وه‌ له‌ دانه‌وی‌له‌و میوه‌ ده‌جی، یه‌ك‌سه‌ر له‌سه‌ر خه‌رمان زه‌كاتی لی
ده‌كه‌وئ، مه‌رجه‌ ئه‌و زی‌رو زیوه‌ی له‌ كان دمه‌رده‌ك‌ری له‌ زه‌وییه‌کی
ره‌وادابێ، یا هی دمه‌ره‌ینه‌ره‌كه‌بێ، وه‌ دمه‌ره‌ینه‌ره‌كه‌ی له‌ ئه‌ه‌لی زه‌كات بێ،
كه‌واته‌: زه‌كات له‌سه‌ر كۆیله‌ نیه‌، چونكه‌ خۆی و مالگه‌ی مائی
ناغاكه‌یه‌تی. بێ‌روا‌یش ری‌گه‌ی پێ‌ ناد‌ری كه‌شت له‌ كان ببا بو‌ خۆی، یا
گه‌نجینه‌ی دۆزراوه‌ی كو‌نی ولاتی ئیس‌لام ببا بو‌ خۆی، هه‌روه‌ك ری‌گه‌ی

پئ نادرئ که ویرانه ناوهدان بکاتهوه، بهلام نهوهی که ریگهی لیدهگرئ
 فەرمانرہوایه و بهس. نهوهنده ههیه نهگەر له پیش نهومدا قهدهغهی
 لیبکری بیبا بؤ خوی دهبی بههی خوی، ریک وهك دارکردن له کهژ.

کاتی پیویستبوونی زهکات لهم جوړه سامانهدا لهو دهمهوهیه که
 کانهکه دهکهوێته دهستی، کاتی دهرکردنی زهکاتهکهپیش لهو دهمهوهیه
 که پوخته دمکری و خۆل و شتی وای پیوه نامینئ، چونکه کاتی
 پیویستبوونی زهکاتی دانهوێلش له کاتی رهقبوونی دهنکهکهیهوهیه،
 بهلام کاتی دهرکردنی لهپاش سوورگردنیهتی، زهکاتی کان چل یهك، وهك
 له پیشهوه گوترا.

١٣٢) زهکاتی زیرو زیوی شاراهوی کۆن:

گهنجینهی کۆنی شاراهوی سهردهمی پیش ئیسلام پینچ یهکی
 زهکات لی دهکهوئ، پیغهمبهر (دروود خوا لهسهر بئ) دهمهرموئ: له گهنجینهی
 کۆنی شاراهوی دۆزراوهدا پینچ یهك دهکهوئ. (شه یخان) سال بهسهردا
 هاتنهوه مهرج نیه، لهبهر نهو بایستهی لهکاندا گوترا، له پیویستبوونی
 رادهیشدا راجیایی ههیه، گوتراوه: رادهی زهکات پیویسته چونکه نهمایش
 وهك کان دهسکهوتی زهوییه، گوتراویشه: پیویست نیه، چونکه پیغهمبهر
 (دروود خوا لهسهر بئ) دهمهرموئ: له گهنجینهی کۆنی شاراهوی دۆزراوهدا پینچ
 یهك ههیه، لهم فهرموودهیهدا راده بهمهرج نهگیراوه. گهنجینهی
 سهردهمی پیش ئیسلام به جوړی موړی سهردهمی نهفامیدا
 دهناسریتهوه، وهك نهوه ناوی پادشای له پادشاکانی نهوانی لی
 هه لکه نرابئ.

بزنان دہسگاکانی پیشہ سازی هاوچہ رخ کہ بہ نامیری میکانیکی دہگہرین، ہمروا نہو دووکان و قہیسہری و بازارو خانووبہرانہی کہ بو کری و بہرہم دروست دہکریں، نہمانہ ہہموو دادہنرین بہ سامانی گہشہ کردوو، ہہموو سامانیکی گہشہ کردویش زہکاتی لیدہگہوئی، بہلام لہبہر ہہمہگہی، چونکہ نہمانہ سامانی نہگوړن، سامانی نہگوړیش زہکات لہ بہرہمہگہی دہگہوئی، بہ پیودانی زہوی کشتوکال، پیغہمبہری خوا (درویدہ خوا، لہسہربغا) لہ بہرہمی زہویدا نہگہر دیم بی، یا بہراو بی، وہ بہنامیر ناو نہدرئی دہیہکی داناوہ، لہوہیش بہ نامیر ناو بدرئی بیستہیگی داناوہ، جا پیویستہ ہہمان بنہماو دہستور لہ کارخانہو کارگہی پیشہ سازی و خانووبہری کریڈا جیبہجی بکری.

بہلام خانووی تایبہتی کہ نیشہجی خوی و خیزانی بی نہوہ زہکاتی لیناکہوئی، چونکہ نہوہ لہ پیداویستیہ بنہرہتیہکانہ. نہمہ برپاری لیژنہی لیکوئینہوہ کوّمہلایہتیہکانہ، کہ لہ دیمہشق لہ مانگی نہیلوولی سالی ۱۹۵۶ء، گیراوہ.

۱۳۳) نہوانہی کہ زہکاتیان پی دہدرئی:

زہکات دہدرئی بہم ہہشت تاقمہ، کہ خوی گہورہ لہ نامہی خویدا ناوی دیاری کردوون و فہرموویہتی: {إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ - سورة التوبة - ۶۰/۹} واتہ: خودای گہورہ خوی زہکاتی داناوہ بو نہم ہہشت کوّمہلہ، لہ موسلمانان.

يەكەم: ھەزاران.

دوۋەم: مسكىن و بېنەوايان.

سېيەم: كارگوزارانى سەر زەكاتەكە خۇي.

چوارەم: نۆ موسلمان و ئەو كەسانەى كە ئومىدى سوودى ئىسلاميان لىدەكرى، بىھومالى زەكاتە دئەوايى دەكرىن.

يېنجەم: ئەو بەندانە كە پىويستيان ھەيە بەمال و پارە، بۆ نازادبوونيان.

شەشەم: قەرزاران.

جەوتەم: تىكۆشەرانى رىگەى خودا.

ھەشتەم: رىبواران.

تاقىمى يەكەم:

ھەزاران، ھەزار ئەۋەيە كە نە مالى ھەبى و نە كاسبى، يا مال، يا كاسبى ھەبى، بەلام بەشى نەكا. وەك ئەۋە پىويستى بە دەبى و دوۋى ھەبى، تەنانەت ئەگەر لە دوۋرە دەستىش مالى ھەبى ھەر بە ھەزار دادەنرى، لەبەر ئەۋە بۆى ھەيە زەكات وەربگرى ھەتا مالەكەى دەكاتە دەستى، گریمان قەرزىكى دواخراۋى ھەبى، مافى ئەۋەى ھەيە كە زەكات ئەۋەندە وەربگرى كە بەشى بكا، ھەتا كاتى دانەۋەى قەرزەكە، بەلئى ئەگەر تواناى كاسبى ھەبۋو زەكاتى پى نادرى، چونكە پىغەمبەر (دروۋەم خواە لەسەربە) دەفەر موى: زەكات بەم دوو كەسە ناشى: نە بە دەۋلەمەندو نە بە پياۋى لەش ساخى بە توانا. بەلام ئەگەر فەقى بوو، ئەگەر خەرىكى كاسبى دەبوو خويىندەكەى لەكىس دەچوو ئەۋە زەكاتى پى دەچشى بۆ ئەۋەى بەردەوام بى لەسەر خويىندەكەى، بەلام ئەگەر كەسى دەيتوانى

كاسپى بكاو لەبەر خەرىكبوون بە نوێژوو خواپەرستی و
قورئانخویندەنەوه كاسپى پى نەدەگرا، ئەوه زەكاتی پێنادرئ و ناچار
دەكرئ كە كاسپى بكا، چونكە رزگاربوون لە چاو لەبەرى خەلك گەل
لەو حالە باشترە!

تاقى دووهم:

مسكىن و بێنەوايان. مسكىن ئەو هیه: كە شتىكى هەبى بەلام بە
باشى بەشى نەكا، وەك ئەوه پێويستی بەدە هەیه، بەلام حەوتى هەیه،
هەروا ئەو كەسەيش كە بتوانى كاسپى بكا، بەلام كاسپىيەكەى بەشى
نەكا، گریمان بازرگانیش بى و ئەو نەدە سەرمايەيشى هەبى كە بگاتە
رادەى زەكات، هەر بۆى هەیه زەكات وەربگرئ لە هەمان كاتا پى، یستە
لەسەرى زەكاتى مالهەكەى خوشى بدا، چونكە دەبى هەردوو لایەنەكە
رەچاو بكرئ، لایەنى پێداويستی، بەو لایەنە زەكات وەردەگرئ، لایەنى
رادەى زەكات، بەو لایەنە زەكاتەكەى دەدا.

تاقى سێهەم:

زەكات كۆكەرەوهكان (كارمەندەكانى سەر زەكات) ئەو كەسەیه كە
پێشەواى مۆسڵمانان دەيكا بە سەر كارى زەكات كۆکردنەوه، تاپیدا بە
پێشیاوهكانى، بە پێى فەرمانى خواى گەورە، جا بۆى هەیه بەمەرجى
خۆى زەكات وەربگرئ، مەرجەكەيش ئەو هیه: شارەزای بابەتى زەكات بى،
هەتا بزائى چى لە سامانا پێويستە، وە چەندە پێويستە، وە شایستەى
زەكات كێیهو كى نیه، هەروا دەبى دەسپاك و ئازادبى، دادپەر و مەربى،
مۆسۆلمانبى و بێپروانەبى، چونكە ئەم سەركارى یە بەر ویلا یەت

دهكهوئى ئهويش نه به گويله ده دريو نه به بپراوا، خواى مه زن ده فهرموى: (لا تتخذوا بطان من دونكم) له غه يري موسلمانانى خوتان كهس مه كهن به دوستو ئه ميندار ياوه رى خوتان! عومهر (ره زه) فواه ليبت! ده فهرموى: ئه وان خوا به ناپاك و نا ئه مينى داناون ئيتير ئيوه چون متمانه و ئه مينى يان پى ده كهن. ههروا خواى خواى كه و ره ده فهرموى: {وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا - سورة النساء - ١٤١/٤} واته: خواى كه و ره هيچ ريگه يه كى بو بپروا يان له سه ر موسلمانان نه هيشتوته وه.

تاقمى چواره م:

نو موسولمان ئه وانهن: كه ئوميدى سوودى ئيسلاميان ليده كرى، ئه م دهسته يه ي دواوه ده بن به چه ند جوړى، جوړيكيان بپروان، له كوناشتى وا رى تيده چوو كه دلى بى برپوا رابگيرى به ئوميدى سوودى ئيسلام، چونكه له كونا ئيسلام وهك ئيستا ئاوا بالا ده ست نه بوو، به لام ئيستا كه خودا سه رى ئيسلامى به رزه وه كردووه، پيوست به شتى وا ناك، جوړى تريان موسولمانى ده ست روپيوى ده و له مه ندى، ئوميدى ياريدى ئيسلاميان ليده كرى، ئه گه ر زه كاتيان پى بدرى هيوى ئه وه ده بى كه خه لكى تر موسولمان ببن. جوړيكي تريان ئه و موسولمانه ن كه زه كات نه ده ر ده ترسيئنو ناچار يان ده كه ن كه زه كاته كى سه ريان بده ن، جوړيكي تريان ئه و موسولماناننه ن كه سنوورى ولا ت ده پاريزن و دوژمن ده ترسيئن. مه به ست له نو موسلمانيش ئه و كه سه يه كه تازه موسلمان بووبى و هيشتا به باشى دلى له سه ر ئيسلامه تى دانه مه زرابى. ئه مه بو دلراگرتنى زه كاتى پى ده درى.

تاقىمى پىنجەم:

بەندەى كاغەز پىدراون، كە ئەو كۆيلانەن لەگەل خاوەنەكانيانا،
بە نووسىن رىكەوتون لە ماوەيەكى ناوبراودا بىر پارهى ديارىكراو لە
جىباتى ئازادبوونى خويان بىدەن بە خاوەنەكانيان، ئەمانە زەكاتيان
پىدەدرئ هەتا رزگاريان دەبئ لە بەندى دىلى؟.

تاقىمى شەشەم:

قەرزداران ئەم تاقىمە دەبن بە سى جۆرەو...

جۆرى يەكەم: كەسێكە قەرزی بۆ سوودی خۆى وەرگرتبئ و
ئەوئەندەى نەبئ كە بىداتەو بۆ بىشەرعىش قەرزی نەكردبئ، ئەمە
هەتا قەرزەكەى بە تەواوى دەداتەو بەقەد قەرزەكەى زەكاتى پىدەدرئ.
ئەگەر دەيتوانى هەندئ لە قەرزەكەى سەرى بە مائى خۆى بداتەو
لەسەر ئەوئەو لە مائى زەكات مەندەى قەرزەكەى بۆ دەدرىتەو.

جۆرى دووهم: كەسێكە قەرزی كەردبئ بۆ نابزىكردن و كۆژانەوئەى
ئازاود، زەكات بەمە دەدرئ، بۆ ئەم مەبەستە، با دەولەمەندىش بئ.

جۆرى سێيەم: كەسێكە قەرزاربووبئ بەهۆى دەستەبەريەو، ئەمە
لەسەر ئەم شىوئەى زەكاتى پىدەدرئ: كاتى دەستەبەر و دەستەبەر بۆكراو
نەدارابن، يا دەستەبەر نەدارابئ و دەستەبەر بۆ كراو دەولەمەندبئ، بەلام
رێگەى نەدابئ كە ببئ بە دەستەبەرى، چونكە ئەگەر رێگەى دابئ و
دەولەمەندبئ دەبئ خۆى قەرزەكەى بداتەو، بەلام كاتى دەستەبەر
دارابئ و دەستەبەر بۆ كراو نەدارابئ دەدرئ بە دەستەبەر بۆ كراو ئەك
بە دەستەبەر.

(۱۳۴) لا باسی (فهرعی):

نهگهر کهسې قهرزاربې و به خاوهن قهرزمکه بلې: زهکاتم بدمرئ
ههتا قهرزمکهتی پې بدمهوه، نهویش وای کرد، نهوه بری زهکاتهکه
دهکهوئ، بهلام قهرزارهکه بوئ ههیه که نهیداتهوه پئی لهباتی
قهرزمکهی، نهگهر خاوهن قهرزمکه به قهرزارهکهی گوت: نهو قهرزمه
لهسهرته بدمروه ههتا له باتی زهکات بیدمهوه پیت. نهویش به گوئی
کرد، نهوه قهرزومرگرتنهوهکه دادهمزرئ. بهلام مهرج نیه که بیداتهوه
پئی لهباتی زهکات، نهگهر قهرزی لهسهر کهسې بوو، گوتی: نهو قهرزمه
لهسهرته دام بهتو لهباتی زهکات، لهسهر قهرمایشتی دروست بهودنده
بری زهکات ناکهوئ، بهلکوو دهبی قهرزمکهی لیومرگریتهوهو نهوسا له
باتی زهکات بیداتی. گوتراویشه: بریتی زهکاتهکه دهکهوئ هوهک
سپاردهیش لهکاتی وادا بهبی وهرگرتنهویش بریتی زهکات دهکهوئ.

تاقمی ههوتهم:

تیکوشهرانی ریگهی خودان: مهبهست لهمانهیش نهو غهزاگهرانهن
که لهبههر رمزای خودای گهوره غهزا دهکن، بهبی نهوه که مووجهیهکیان
له مائی تالانی و شتی وا بو برابیتهوه، نهمانه با دموئهمنهاندیش بن
زهکاتیان پې ددرئ، ههتا ببی به کومهکی بویان له لهسهر غهزاگردن!

تاقی ههشتهم:

ریبواره: بوئه وای پې دهگوترئ چونکه بهریدا رادهبووری، نههمیش
بههم دوو مهرجه دروسته زهکات وهرگری.

یه کهم: سه فەرکه‌ی سه فەرئیکی رهوابی.

دووهم: ئاتاج بی، پیویسته زهکات دابهش بکری به‌سەر ئهم ههشت تاقمه‌دا وه به‌پیی توانا هیچ تاقمئیکیان بی بهش نه‌کری، چونکه رووکاری نایه‌ته‌که وه ده‌گه‌یه‌نی که زهکات هاوبه‌شه له نیوانی ئهم ههشت تاقمه‌دا. جا نه‌گهر تاقمه‌کان هه‌ندیکیان نه‌بوون و هه‌ندیکیان هه‌بوون، زهکاته‌که دهری بهو تاقمانه‌یان که هه‌ن، به ریژیه‌کی یه‌کسان له نیوانی تاقمه‌کاندا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ده‌بی زهکاته‌که بدری به‌سی کهس له هه‌موو تاقمی، چونکه خودای گه‌وره له نایه‌ته‌که‌دا به داریژگه (صیغه‌ی گۆناوی تاقمه‌کانی بردوو، نه‌وه‌نده هه‌یه نه‌گهر زهکات کۆکه‌رموه له ئارادا نه‌بوو، وه‌ک نه‌وه خاوه‌ن مالّ خو‌ی زهکاته‌که‌ی به‌سەر شایسته‌کانا دابه‌ش‌ده‌کرد، نه‌وه ده‌یدا به جهوت تاقمه‌که‌ی تر، له کاتی‌کیشدا که یه‌ک کهس به‌س بی بۆ کۆکردنه‌وی زهکات، که شتی وا له شه‌رعا دروسته‌و ریش ده‌که‌وی، له کاتی وادا به‌شی تاقمی زهکات کۆکه‌رموه‌کان دهری به یه‌ک کهس چونکه خو‌ی یه‌ک کهسه، له توانادا نیه بدری به دوو کهس.

جا نه‌گهر زهکات‌ده‌ر زهکاته‌که‌ی دابه‌ش‌کرد به‌سەر دوو‌که‌سدا له تاقمی، له هه‌مان کاتدا توانای نه‌وه‌ی هه‌بوو که به‌شی کهسی سی‌یه‌میش بدا لهو تاقمه، نه‌وه به‌شی کهسی سی‌یه‌می پی ده‌بژیرری و نه‌وه نه‌ندازه‌یه‌ی زهکات هیشتا له سه‌رماوه. نه‌وه‌نده هه‌یه نه‌گهر له‌هه‌ر تاقمی سی کهسی ده‌ست نه‌که‌وت چه‌ند کهس هه‌بوون لهو تاقمه، پشکی نه‌وه تاقمه ده‌دا به‌وان! له هه‌مان کاتا بۆی هه‌یه به‌شی نه‌وه تاقمه بکا

بهسی پشکهوه، چهند کهس لهو تاقمه ههبوون پشکی خۆیان بداتی و
چهند کهس نهبوون پشکهکهیان لهسهر ئهم شیوهیه دابهش بکا: ئهگهر
ئهو چهند کهسهی لهو تاقمه که پشکی خۆیان وهرگرتوو هیشتا ههر
شایستهی زهکات وهرگرتن بوون، ئهوه لهسهر فهرمایشتی ههره دروست
ئهو پشکانهیش که ماون ههر دابهش دهکرتیهوه بهسهر ئهوانا، دهن
دهدری به کهسانی تر، بهپی یاسایهکی تر^(۱).

۱۳۵) پینج کهس ههن زهکاتیان پیناشی:

یهکهه: دهولهمهههه، بههوی مالهوه، یا بههوی کاسپییهوه بهپی
فهرموودهی خوشهویست (درووه خواه لهسهرهه): زهکات بهه دوو کهسه ناشی:
نه به دهولهمهههه نه به پیای لهشساخی توانا. بهئی ئهگهر مروقی
لهشساخی تونا کاسپی دهست نهدهکهوت ئهوکاته زهکاتی پی دهدری!

(۱) لیرهدا ئیجازو ئیختیصاریکی زۆر موخیللو موهمی ههلهو هزی سهر
لیشیران له فقه المیسره کهدا ههیه، ههر کهسی نهگهرتیهوه بۆ سهر کیفایهتو لئهخیاره که
وهرگهراکهی بهنده بهههله دادهئی، بۆیه به پیوستم زانی ئهمه روون بکهمهوه به
شیوهیهکی گشتی ههر کهسی گومانیکی له وهرگهراوهکی بهنده بۆ پهیدا بوو، وه به
بۆچوونی ئهو من له مهسهلهکه حالی نهبووم بۆیه بهو شیوهیه وهرم گهراوه، با بهوردی
سهرنجی کفایه الاخیاره که بدا، ئهوسا دهزانی گهسته که چۆنه.

- وهرگهیر -

دووم: كۆيلە چونكە ئەويش مادەم گوزەرانى لەسەر ئاغايەتى لە
 حوكمى دەولەمەند دايدە، وەكى تىرىش ئەو خۆى و ھەرچى ھەيە ھى
 ئاغاگەيەتى، ئىتر زەكات چۆن وەربگرى؟ وەرىشى بگرى بۆ خۆى نيە.

سېيەم: ئەم دوو بىنەمالەيە زەكاتيان پى ناشى: بىنەمالەى بەنى
 شاھم و بىنەمالەى بەنى موطەليب، چونكە پىغەمبەرى خوا دەفەرموى:
 ئەم زەكاتە چلگاوى دەستى خەلگانە، لەبەر ئەو نە بە موحەمەدو نە
 بە كەسوكارى موحەمەد ناشى (موسليم). جارى ھەسەنى كچەزاي
 پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر پىغەمبەر و زاي خۇدا لە ئىمامە ھەسەن بى) منال بوو، دەنكى
 خورماى زەكاتى ھەلگرتو نايە ناو دەميەو، پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر بى)
 پەنجەى كرد بەدەمىداو خورماگەى بە ليكەگەيەو لە دەمى دەرھىناو
 تىى خورى و پىى فەرموو: قخ قخ، يە ع يە ع، ئىنجا فەرموى: ج عە جەب
 نازانى كە ئىمەى خانەوادەى محمد زەكات ناخۆين! (شەيخان
 گىراپايانەتەو). لە گىراپانەو يەكى موسلىمدا: ئەو چۆن نازانى كە
 زەكات بە ئىمە ناشى! بەلام ئەو نەندە ھەيە ئەم خزم كەسوكارانەى
 پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر بى) ژىوارو نەفەقەيان لەسەر بەيتولالە، جا
 ھەندى زانا ئەو يان لە لاپەسەندە ئەگەر ئەم كەسوكارانەى ھەزەرت
 نەدارابوون و لە بيتولمال گوزەرانىان بۆ دابىن نەدەگراو پشكەگەى خۆيان
 لە مفتحەمال (فايا) وەك جاران پى نەدەدرا، كە دەكاتە يەك لە بىست و
 پىنجى مفتحەمال، لەم كاتەدا دروستە زەكاتيان پى بدرى.

چوارەم: ھەر كەسى ژىوار (نەفەقەى) لەسەر زەكاتدەرەكە بى، وەك
 ژنى و باوك و دايكى ھەژارى، چونكە ئەمانە ژىواريان مسۆگەرە، كەواتە:

دەولەمەندو بى ئاتاجن و ھەزار نىن، لە راستیدا ئەم رایە دروستترین رایە. گەرچى گوتراویشە: دروستە زەگاتيان پى بدرى، چونکە ناوى ھەزار ئەوانیش دەگريتهو. ئەوەندە ھەيە ئەگەر کەسى ئەو ژيوارهى وەرى دەگرت بەباشى بەشى نەدەکرد، وەك ژنى نەخۆش بى، يا ژيوارى کەسىكى خۆيى لەسەربى، ئەو ژيوارهى کە لە مێردەگەى وەرى دەگرى بە باشى بەشى ژيوارى خۆي و ئەو کەسەى کە ژيوارى لەسەريەتى و بەشى چارهى نەخۆشییەکەيى نەدەکر، ئەمە لەم بارو دۆخەدا بۆي ھەيە زەگات وەربگرى (ئەمە فەرمايشتى قەفقالە)،

پینچەم: بى پروا (کافر) چونکە پىغەمبەر {دروودى خواى لەسەربى} بە موعاذى فەرموو: جا ئەگەر بۆ ئەمەيش بە گوڤيان کردى، ئەوا پيشيان رابگەيەنە: کە خودا زەگاتى لەسەريان داناو، لە دەولەمەندەگانيان وەردەگيرى و دەدریتهو بە ھەزارەگانيان، ئەوەتانی ئەم فەرموودەو ئەو وەردەگيرى کە زەگات لە موسولمان وەردەگيرى و دەدریتهو بە موسلمان خوڤان. لە ھەمان کاتا ئەو زاتانەى کە دەفەرموون: راگوڤزانەوى زەگات لە شاریکەو بە شاریکى تر دروست نى، ئەم فەرموودەيە دەکەن بە بەلگە لەسەر ئەو. بەلام ئىمامى نەوەوى لە شەرحى صەحیحى موسلىما {رەزەاى خوايان لىبە} دەفەموى؟ گردنى ئەم فەرموودەيە بە بەلگەى ئەم مەسەلەيە زۆر روشن نى، چونکە راناوى گو لە وشەى (دەدریتهو بە ھەزارەگان = يان) ھەل دەگرى مەبەست لى ھەزارانى موسلمانان بى، ھەئيش دەگرى مەبەست لى ھەزارانى ئەو شاربى، يا ھەزارانى ئەو ناوچەيەبى، ئەم بۆچوونەيش لە بۆچوونى پيشوو ئاشکراترە. خودا بۆ خۆي لە ھەموو کەس باشتري لیدەزانى (أ . ه) دەي ئەمەيش ياسايەكى

شهرع شوناسییه: هر بهلگهیی کرا به بهلگه لهسهر شتیکی تایبته و له ههمان کاتا ههلی دهگرت که بکری به بهلگه لهسهر شتیکی تریش، نهوه نهو بهلگهیه له بهلگهیی دهکهوئ و نابئ به بهلگهیه نهو شته تایبته. زیاد لهسهر نهمهیش نایهتی دابهشکردنی زهکاتیش بهسهر نهو ههشت تاقمهدا تیکراییی دهگهیهنی، که دهفهرموئ: {إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ} هیشتا نهوهیش ماوه کهسئ بئئ: فهرموودهکهی پیغهمبهر (دروود خواه لهسهر بهئ) دهفهرموئ: له دهولهمهندهکانیان وهردهگیری و دهریتهوه به ههزارهکانیان، نهمه بهس بهلگهیهکی ناشکرایه لهسهر نهوه که خهلکی یهمهن بویان نیه له شاریکهوه زهکات بگوئز نهوه بۆ شاریکی تر، کهواته نابئ به بهلگه لهسهر ههموو شارو گوندیکی تر که له یهمهن نهبن!.

بههر حال یاران (ئهصحاب له مهزههبی شافیعیدا) دهفهرموون: دروست نیه زهکات له شاریکهوه بگوئز ریتهوه بۆ شاریکی تر. گوتراویشه: گواستنهوهی زهکات بهبی گومان زهکات له کوژ دهخا، بهلکوو رهویانی له کتیبی (البحر) دا دهفهرموئ: گواستنهوهی زهکات بهبی گومان دروسته. به تایبته له کاتیکا که لهو ناوچهدا که زهکاتهکهی بۆ دهگوئز ریتهوه خزمی ههزاری زهکاتدهرهکهی تیابئ، چونکه ههزارهکان چاویان له دهستی خزمهکانیانوه له دلوه به تهمای نهوهن، به مهرجی نهوه له شاری سامانهکهدا ههزاری زۆر ناتاجی نهو زهکاته نهبی، دنا له کاتی وادا لهبهر ناچاری دهرئ به ههزاری شوینهکه خۆی، نهگهر ههزاری خزم له شوینیکی ترو ههزاری شاری مالهکه بۆ ههزاری یهکسان بوون، بهشی ههر دوولایانی لیدهدا، خودا خۆی له ههموو شتی باشت دهرانی.

١٣٦) خیری سوننهت (صدقه التطوع):

خیری سوننهت سوننهته، به پئی نامه ی خواو سوننهتی پیغمبر و یه گگرتنی نه ته وهی ئیسلام، خوای گه وره دمه رموی: {مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۴۵} واته: ئای بوّ خودا پی داوی قهرزیکی جوان بدا به خودا، خودا به چهن دین قات ههقی بوّ دهکاته وه، مه گهر ههر خوا خوئی بزانی که ژماره ی نهو چهن دین قاتانه چهنده. له ئایه تیکی ترده دمه رموی: {وَمَا تَقْدُمُوا لِنَفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا - سورة المزمل - ۷۳/۲۰} واته: ههر خیریو چاکه یی له پیش خوّ تانه وه رهتی بکه ن بوّ نهو دنیا تان، نه وه زه خیره ده سمایه کی چاکه له لای خودا، بزانی هیج خیری له لای خودا نافه وتی، دیاره خیری به دهستی خوّ تان بوّ خوّ تانی بکه ن نه وه گه لی له وه باشتره که چاوه پروانی دهستی نهو نهو بکه ن. خوّ شه ویستیش (مروود خوا له سه رب) دمه رموی: نهو که سه ی خیری بکا له حه لال، خودای مهربان به دهستی راستی وهری ده گری و خوئی په روه رده ی ده کاو نه شو نماو گه شه ده کا، تا به قه د کیوئ گه وره ده بی، وه ک چوّن یه کی له ئیوه جوانو و ماینی یا پارینه و شتری بوّ خوئی به دل و به داو په روه رده بکا ئاوا، (موسلیم) هه روا دمه رموی: با پیاو لهو دیناره ی هه یه تی خیری لی بکا، یا لهو درمه ی هه یه تی، یا لهو مه نه گهنمه ی هه یه تی خیری لی بکا. (موسلیم) هه روا دمه رموی: ههر که سی خوړاک دهر خواردی برسی بدا، خودای گه وره میوه ی به هه شتی به نسیب ده کا، ههر که سی موسلمان یکی توونی

پاراو بکا، له روژی قیامه تدا خودای بالا دستو شکومهند ره حیقوله
 ختوومی به نسیب دهکا، که له م نایه تدها باسی دهکاو دهفهرموی: یسقون
 من رحیق مختوم: شهرابی پاکی سهر به مؤریان دهر خوارد دهری، وه
 ههر که سی ئیماندار یکی رووته له پوشته بکاته وه، خودا له
 بهر که سه وزه گانی به ههشت پوشته دهکاته وه! (ئه بو نه عیم له
 ئه لحولیه دا، به رشته یه کی لاواز گیراویه تده وه) به ههر حال خیر کردن و
 شت به خشین له هه موو کاتی کا سوننه ته به تایبه تی له مانگی ره مه زانا
 خیر تره، سوننه ته له مانگی ره مه زاندا موسولمان دست کراوه بی و چاوی
 خیری له خیزانی خوئی و له هه ژارانیش بی، چهنده ی له توانادا هه یه
 هه زانیان تی بخا، له مه دا پیغه مبه ر بکا به سه رمه شق، چونکه پیغه مبه ر
 بو سه خیتی مانده ی نه بوو، به تایبه تی له ره مه زاندا، له هه موو کاتی کی
 تر به خشنده تر بوو، هه روا خیر و سه دهقه سوننه ته له کاتی کاروباری
 گرنگا، وه ک خه می قورئان و قازانج کردنی باش و رزگار بوون له چورتم،
 وه کاتی نه خویشی و کاتی سه فهر، یا له مه ککه و مه دینه دا، خودا
 بیرۆزتریان بفرموی، هه روا له کاتی غه زاو جه جداو، له کاته
 بیرۆزه گاندا وه ک مانگی ره مه زان و ده ی یه که می مانگی قوربان و روژی
 جه ژنه کان و روژی هه ینی. هه می شه یس سوننه تی کی گه وره یه موسلمان
 چاکه له گه ل خزم و که سوکاری خوئی و هاوسی مال و هاوسی دووکان و
 هه موو جوړه هاوسی و دۆست و برادر یکی تری خوئی بکا، بگره زه کاتی
 فه رزیش بدری به خزمی هه ژار و هه ژاری دراوسی و هه ژاری دۆست
 باشتره، هه روا که فاره تو نه زرو شتی تری له م بابته بو ئه مانه
 خیر تره!.

ههتا لهناو خزمانا کامیان زیاتر دژایه‌تی له‌گه‌ل زه‌کات‌د‌ره‌که‌دا
 هه‌بی، زه‌گاته‌که به‌وه خیر‌تره، به‌مه‌رجی هه‌ژار بی، هه‌روا خیر‌یش
 به‌وه خیری زیاتره، به‌لام بو خیری سوننه‌ت خزمی ناکو‌ک له‌گه‌ل
 خیر‌که‌ره‌که‌دا مه‌رج نیه هه‌ژار بی! چونکه خو‌شه‌ویست (د‌روو‌دی خوا‌ی له‌سه‌رو‌بی)
 ده‌فه‌رموی: گه‌وره‌ترین خیر نه‌و خیر‌یه که بدری به‌خزمی له‌دل‌ه‌وه
 دژت بی! خیری په‌نامه‌کی له خیری ئاشکرا باش‌تره، به‌لام هه‌موو کاتی
 نا، خزم با مال‌ه‌که‌یشی دوور‌بی هه‌ر‌پیش ده‌خری له‌سه‌ر دراوس‌یی بی‌گانه،
 چونکه خیر به‌خزم دوو خیر‌ه، هه‌م خیر‌ه‌و هه‌م خزم
 به‌سه‌ر‌کردنه‌وه‌یه، باش نیه شتی خراب هه‌ل‌ب‌ژیر‌ی بو خیر، به‌لام نه‌گه‌ر
 جلی‌کی نو‌ی بک‌ری بو خو‌ت و کو‌نه‌که‌ت بکه‌ی به‌خیر به‌ر نه‌مه ناکه‌وی،
 واباشه خو‌ی بپار‌یز‌ی له خیر‌کردن له مالی شو‌به‌ه‌دار، ئی‌بنو عوم‌ه‌ر (د‌رو‌زاه
 خوا‌یان لی‌ت‌به‌) ده‌فه‌رموی: دره‌می خیر له مالی حه‌رام وه‌رنه‌گرم، له ترسی
 نه‌وه که تووشی حه‌رام‌خواردن نه‌بم، نه‌وه‌م له‌وه پی باش‌تره که له مالی
 حه‌لالی خو‌م شه‌ش هه‌زار دره‌م خیر‌بکه‌م! خیر‌کردن ده‌بی له‌سه‌ر نه‌م
 شی‌وه‌یه بی: زیواری خو‌ی و خیزانی و نه‌وه‌ی پی‌ویستی بی بو خو‌ی و بو
 نه‌وان و بو به‌ر‌ژه‌وه‌ندی ئایینی نه‌وه‌ جی به‌جی بکا، نه‌جا نه‌وه‌ی که له‌و
 نه‌ندازه‌یه پ‌تره بو‌ی هه‌یه که خیری لی‌بکا به‌لام نه‌گه‌ر له‌کاتی ته‌نگانه‌دا
 به‌ر‌گه‌ی نه‌ده‌گرت ناب‌ی هه‌موو نه‌وه‌ی که له‌وه زیاتر بی بکا به‌خیر!

بو ده‌وله‌مه‌ند ره‌وا نیه که خو‌ی و پیشان بدا که ئاتاجی هه‌یه
 هه‌تا به‌و مه‌هانه‌یه خیری سوننه‌ت وه‌ر‌ب‌گری! چونکه پی‌او‌ی له
 دانیش‌توانی صوف‌فه‌ مرد، دوو دیاناری زی‌ری له‌پاش به‌جی‌ما‌بوو،
 پی‌غه‌مه‌به‌ر (د‌روو‌دی خوا‌ی له‌سه‌رو‌بی) فه‌رمو‌وی: نه‌م دوو دیناره دوو‌داخی ئاگرن بو

خاوه نه که ی! واته: نهو پیاوه له زیانیدا که خاوه نی نهو دوو دیناره بووه
چوَن خو ی له ناو نهو ههزارانه دا جی کردو ته وه هه تاخیری پی بکری؟
هه روا که سی پیشه یی به جوانی بزانی هه تا هه یی، هه رame که سوال
بکا، ته نانه ت نه گهر شت له خه لک و مر بگری پی حه رame، خیر که میش
بی هه خیری هه یه، خوی گه و ره ده فه رموی: {قَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
خَيْرًا يَرَهُ - سورة الزلزلة - ۷/۹۹} واته: هه رکه سی هه رچه ندی
خیر بکا، که م بی ت یان زور، باب هه ده تو سقالی بی، پاداشتی باشی نهو
خیره و مر ده گری ته وه! له فه رمو و ده یشدا ده فه رموی: خو تان له ناگری
دوزه خ رزگار بکه ن نه گهر به هوی به خشی نی له تی ده نکه
خورمایه کیشه وه بووه (شه یخان). وابه شه که به تایبه تی بو خیر پی دان
پیاو چاکان و ناتاجان به سه ر بگری نه وه، نازین به خیر گردنه وه حه رame
چوونکه پاداشته که ی پووج ده کاته وه، خوی گه و ره ده فه رموی: {يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ
رِئَاءَ النَّاسِ - سورة البقرة - ۲/۲۶۴} واته: نه ی ئیماندارینه!
پاداشی باشی خیر و خیراتی خو تان به مننه ت و شاباش پووج مه که نه وه،
چونکه نه وه ده بی به هوی دلی خیر پی کرا وه که، شتی و خیر پووج
ده کاته وه، چونکه لاسایی خیر گردنی نه و که سانه یه که بو ریابازی خیر
ده که ن. سوننه ته له و ماله ببه خشی که له بهر چاوی خو شه ویسته، خوی
گه و ره ده فه رموی: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ - سورة
آل عمران - ۹۲/۳} واته: ناگه که ن به پایه ی چاکه ی نایاب، هه تا له
نایابی سامانه کانتان به خت نه که ن له ریگه ی خوادا.

۱۳۷) رۆژوو (الصيام):

رۆژوو له زمانى عەرەبیدا پێى دەگوترى صەوم، صەوم له زمانى ئەواندا واتە: خۆگرتن له کردنى شت، بەم واتایەیه کە خۆى گەورە دەفەرموى: {إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا - سورة مريم - ۲۸/۱۹} واتە: نەزرم کردووە بۆ خۆى میهرەبان کە خۆى له قسەکردن بگرم. له شەرعیشدا بریتییە لە خۆگرتن لە ئارەزووەکانى دامەن و سکا له شەبەقەووە هەتا خۆرئاواوون، لەگەڵ نیازو نیتى بەرۆژوووون له شەووەو.

بریارەکەى:-

رۆژوو فەرزیكە لە فەرزه گەورەکانى شەریعەتى ئىسلام، فەرزیوونى بە نامەى خواو سوننەت و یەكگرتنى نەتەوێ ئىسلام سەرى گرتوو، خۆى گەورە دەفەرموى: {كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ - سورة البقرة - ۱۸۳/۲} هەروا دەفەرموى: {فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ - سورة البقرة - ۱۸۵/۲} له فەرموودەى دروستدا دەفەرموى: ئىسلام لەسەر پێنج بنیات امەزراوە له فەرموودەکەدا دەفەرموى: یەكێى لەو پێنج بنیاتە رۆژوو، پیاویكیش عەرزی پێغەمبەرى کرد: كام رۆژوو لەسەرم فەرزه پێمى بفرموو؟ فەرمووى: بەس رۆژووى مانگی رەمەزان. مەرچى فەرزیوونى ئەوێه رۆژوووانەكە موسلمان و رەسیدەو هۆشیار و توانابى. چونکە هیچ فەرزی لەسەر بێرپوای بنەرەتى (كافرى ئەصلی) نیە بەلگوو دايش نامەزى، چونکە كافر ئەهل نیە بۆ پەرستى و عبادەت و خواپەرستى ئى

یاسای همه‌گر (زابت) بۆ ئەمه ئەمه‌یه: رۆژوو پووچ دەبی به گەشتنی
 هەر شتی که به‌پیی باوی زمان پیی بگوتری: ماددهوه، وه قه‌واره‌ی
 هەبی، له دهرده‌ی له‌شه‌وه بۆ ناو هەر شوینی له له‌ش که به‌پیی باوو
 یاسای زمان پیی بگوتری بۆشایی، به‌مه‌رجی له ریگهی کراوه‌وه بپرواته
 ژوووه‌وه، وه به‌قه‌ستی بی، وه به‌ه‌له‌وه له‌بیر جوون نه‌بی!.

چوارهم: خوگرتن له‌سه‌ر جیی و خوهره‌حه‌تکردن به‌ دهستی خو‌ی و
 به‌ شتی تریش، سه‌ربه‌لگهی ئەمه ئەم ئایه‌ته‌یه: {قَالَانَ بَاشِرُوهُنَّ
 وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
 الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ - سورة البقرة - ۱۷۸/۲}
 به‌لام ئەگەرله بیرى نه‌بوو شتی خوارد، یا شتی خواردده‌وه، یا له‌گه‌ل ژن
 دروست بوو، ئەوه رۆژوووه‌که‌ی ناشکی، چونکه پی‌غه‌مبه‌ر {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌}
 ده‌فه‌رموی: که‌سی له‌بیری نه‌بوو که به‌ رۆژوووه‌وه، وه‌شتی خوارد یا شتی
 خواردده‌وه، ئەوه با رۆژوووه‌که‌ی نه‌شکینی، به‌وه رۆژوووه‌که‌ی ناشکی، ئەو
 ناوو نانه‌یش که دیکوات رزق و رۆزییه که خودا بۆی دهره‌خسینی! (رواه
 الجماعة). هه‌روه‌ها پی‌غه‌مبه‌ر {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌} ده‌فه‌رموی: خودا تۆ‌له‌وه
 سزای ئەم سی جوهره‌ گونا‌ه‌ی له‌سه‌ر ئوممه‌تم هه‌لگرتوووه:

یه‌که‌م: گونا‌هی که خاوه‌نه‌که‌ی به‌ هه‌له‌ی‌بکا

دووهم: گونا‌هی که خاوه‌نه‌که‌ی له‌ بیرى نه‌بی.

سی‌یه‌م: ئەو شتانه‌ی که به‌ زۆر پیان بکه‌ن! (ئیب‌نو ماجه‌/

طه‌به‌رانی/ حاکم).

يېنجەم: خۇگرتن لە خۇرشانەو بە قەستى، بەلام ئەگەر رشانەو زۆرى بۇ ھوردى، ئەو رۇزووگەى ناشكى، پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەرىيە) دەفەرموى: كەسى رشانەو زۆرى بۇ ھىناو رشايەو بەبى خواستى خۆى، لە ھەمان كاتا بە رۇزوو بوو، ئەو گىرانەو لەسەر نىە، بەلام ئەگەر خۆى خۆى رشانەو با رۇزووگەى بگىرتەو (د/ت/ن).

١٣٨) رۇزوو بەچى پوچ دەبىتەو:

رۇزوو بە زۇرشت پوچ دەبىتەو:

يەكەم: بىردنە ژوورەو شتى لە دەرەو لەشەو بۇ ناووەو بە قەستى، ئىتر خوا ئەوشته خۇراك بى يانا، جگەرە كىشان بەر ئەمە دەكەوى، مەرجى ناووەو لەش ئەو يە كە دەبى، بۆشايى بى، ئىتر مەرج نىە كە ئەو شوپنە بۆشە ھىزىكى واى تىابى كە خوار دەمەنى، يا دەرمان بگۆرى، كەواتە: ناوگەللەى سەرو ناوگوئ دەگرىتەو، چونكە ئىبنو عەبباس (رەزە خوايان لىبە) دەفەرموى: رۇزوو بەو دەشكى كە دەچىتە ناولەشەو، نەك بەو كە لە ناووەو دىتە دەرەو! ئەو تا بەپىي قسەكەى ئەو ھەموو ناووەوي بەردەكەوى وە رۇزووى پىدەشكى، ئىتر شتەكە خۇراك بى يا شتى تىرى جىاوازی نىە.

بزانە! ئەگەر دەسنوئىز گر زىادەروى كرد لە ئاو لە دەم و لووت راناداو لە ئەنجامى ئەو دا ئاو گەيشته ئاو بۆشايى قورگى، ياناوسكى، ناوبرناخى، ئەو رۇزووگەى دەشكى، چونكە خۆشەويست (مروودە خواە لەسەرىيە) دەفەرموى: زىادەروى لە ئاو لە دەم و لووترا دانا بكە، مەگەر كاتى

كە بە رۆژوو بېت؟ چونكە زىادەروپىيەكە لەم دوو كاتەدا رۆژوو دەشكىنى بۆيە پېغەمبەر رېگەى نادات، دەنا نەيى لى نەدەگرد، بەلام ئەگەر بەبى زىادەروپىكردن ئاوپەرىيە قورگى، يا گەيشتە بۆشايى، وە بەقەستى نەبوو، ئەو رۆژوو ناشكىنى، چونكە بەر ئەو ھەلەيە دەكەوى، كە جاوپۆشى لىكراوہ.. ئەوئەندە ھەيە ئەگەر ئاوى كرده ئاودەم و ئاوى لووتى بەنىازى ئاوى لە دەم و لووتپادانىشى نا، وە ئاودەكە پەرىيەناو بۆشايى قورگى ياناو بۆشايى لای سەرۋوى لووتى ئەو رۆژوو دەكەى دەشكى، چونكە سوچ لە خۆيەتى و كارىشى بەشتى واتە: نىە! بەشى وا نىە تەنەت ئەگەر ژنى پەنجەى بكا بەناو شەرمى خۇيا، لەكاتى تاراتگرتندا، لەسەر فەرموودەكەى ئىبنو عەبباس، رۆژوو دەكەى دەشكى، لە راستىدا ئەو ئەوئەندە لەسەرە كە دىوى دەرۋەى شەرمى بشوا، ئەوئەى كە بەدەرۋە نىە شۆردنى لەسەر نىە.

دووەم: رۆژوو دەشكى بە شاف ھەلگرتن و بەشت خستە ناو دىوى ناوئەوئەى چووكى نىرىنەو زىى مېنەو بەپى فەرموودەكەى ئىبنو عەبباس، كە كەمى لەمەوپىش نوسىمان، ئەم فەرمائىشتەى ئىبنو عەبباس دوو بەشە، ئەم شتانە لە بەشى يەكەمى چەرت دەكرى: پەرىنى مېش بۆ ناو قورگى رۆژوئەوان و گەيشتنى تۆزى ئاردو تۆزى رېگەو دوو كەلى بخوورو شتىوا بۆ ناو قورگو بۆشايى، لە بەشى دووئەمىش ئەم شتانە چەرت دەكرىن: دەرچوونى خويىنى بېنويژى و زەيستانى و مئالبوون و خۆرسانەوئەو ئاوى ھىنانەو، چونكە ئەوانەى لەبەشى يەكەمى فەرموودەكەى ئىبنو عەبباس چەرتمان كردن، گەرچى لەو شتانەيشن كە دەچنە ژوورەو بۆ ناو بۆشايى لەش، لەگەل ئەوئەيشدا رۆژوويان

پېناشكى، چونكى چوونە ژوورەدەگەيان بە قەستى نيە، ئەوانەيشى لە بەشى دوو دەمى.

فەرموودەگەى ئىبنو عەبباس چەرتمان كردن، گەرچى لەو شتانەيش گە لەناو لەشەو دەردەچن، بەلام رۆژوو دەشكىنن. مایەو سەر شرنقەو دەرزی لیدان، خوا لە دەمارەو ئى بدرى، يا لەلا ران و ماسۆلگەو ئى بدرى، ئەم راجىيى تيا دايە، گوتراویشە: رۆژوو دەشكىنى، گوايە بەر رووكارى بەشى يەكەمى فەرموودەگەى ئىبنو عەبباس دەكەوى، كە دەفەرموى: رۆژوو بەو دەشكى كە دەچیتە ناو لەشەو.

سېيەم: رشانەو كە بە قەستى بى، بەلگەگەى رابورد.

چوارەم: جووت بوون لە پېش و پاشەو بە قەستى، بەلگەگەى پاش تۆزى دى.

پېنجەم: ئاوهيئانەو خۆ رەحەتکردن، جا بەخۆ تېسوين بى، يا بە دەست پياهيئان بى، ئىتر خۆى دەستى پيايىنى، يا ژنەگەى يا كەنیزەگەگەى جياوازی نيە، هۆى بوونى رەحەتبوون بەهۆى رۆژووشكاندن دەگەرپتەو بۆ سەر ئەم شىكردنەوئە: مەبەستى گەورە لە جووتبوون رەحەتبوونە، جا لە شوپىنى جووت بوون بەبى رەحەتبوونىش رۆژوو بەشكىنى، رەحەتبوون كە مەبەستى گەورەى جووتبوونە، با بەبى جووتبوونىش بى، چۆن رۆژوو ناشكىنى؟! كەواتە دەيشكىنى و زياترىش! بەلام تەنيا لەم دوو كاتەدا ئاواهاتنەو رۆژوو ناشكىنى، ئەگەر بە بىرلىكردنەو، يا بە شەيتانبوون ئاوى هاتەو رۆژوودەگەى ناشكى.

شەشەم و حەوتەم: بێنویژی و زەبەستان، چونکە رۆژوو کاتی دادەمەزرێ کە ئەم دوو نەبن، دەی ئەگەر یەکی ئەم دوو لەناو رۆژوو دەکەدا روویدا رۆژوو دەکە پوچ دەبێت، بەپێی گوتەیی عائیشە (رەزای خوەی لێبە) کە دەفەر موی: جاران بە سەرینی پیغەمبەر خۆی (دروودە خوەی لەسەرە) کە دەکەوتینە بێنویزییەو، لەپاش پاکبوونەو و خوشۆردن، پیغەمبەر (دروودە خوەی لەسەرە) فەرمانی پێمان دەکرد: کە رۆژووی رەمەزان بگێرینەو، بەلام نوێژ نەگێرینەو. دەی ئەگەر رۆژوو لەکاتی بێنویژیدا دابەمەزرێ پیغەمبەر فەرمانی نەدەکرد بە گێرانەو و رۆژووی کاتی بێنویژی. لە هەمانکاتدا خودا بۆ بارسووی نوێژی لەسەر ئافەرەتی بێنویژو زەبەستان هەلگرتوو، لەبەر ئەوە پیغەمبەر (دروودە خوەی لەسەرە) فەرمانی نەکردوو بە گێرانەو و نوێژ! چونکە بە درێژیی سالی و لە زۆربەیی تەمەندا شتی وا زۆر زەحمەتە، وەک رۆژوو دەکە نێه کە سالی مانگی بێ و بەس!

هەشتەم: شیتی، بە پێی فەرماشتی پیغەمبەر (دروودە خوەی لەسەرە): ئەم سێ کەسە قەڵەمی تەکلیفیان لەسەر نێه تا کۆتایی فەرموودەکە کە لە زنجیرە (۱۳۶) دا رابورد.

نۆیەم: بێ برۆابوونەو: وەرگەران لە ئایین: پاشگەزبوونەو کە بریتییە لە پێچاندنی رشتهی ئیسلامەتی، جا بەگوتاریی یا بەکرداریی، یا بە بیروبارووی بێ، بەپێی فەرماشتی زاتی مەزن: {وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فِيمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ - سورة البقرة - ۲/۲۱۷} هەروا بەپێی ئەم فەرماشتی

ترى {لَئِنْ أَشْرَكْتَ لِيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ - سورة الزمر - ۶۵/۳۹} .
گومانیش له وەدا نیه که ئەهلی کوفر هەموو یەک میللەتن؟

دەیهەم: بوورانەو دەیه، ئەگەر سەر و مەربوو، بەدریژایی ئەو رۆژە
یەك هەناسە، یا پتر، نەهاتەو سەر هۆشی خۆی ئەو رۆژوو دەکە
پووچە، دەنا دادەمەزرێ ئەگەر تۆزێ یا زیاتر هاتەو سەر هۆشی خۆی،
بەلام ئەگەر وا رێکەوت بەدریژایی رۆژ نووست رۆژوو دەکە دادەمەزرێ،
چونکە خەوتوو شیاوی (ئەهلییەتی) هەیه بۆ ئاخوتن لە گەڵی، بە
پێچەنەو دە کەسێ که لە هۆشخۆجوبی.

۱۳۹) چی لە رۆژودا سوننەتە:

بۆ رۆژوو دەوان ئەم سێ شتە سوننەتن.

یەگەم: کاتی بەراستی بۆی دەرکەوت کە شەو داها توو بە پەلە
رۆژوو دەکە بشکێنێ. چونکە خۆشەویست (دروودە خوا لەسەر بێ) دەفەر موی:
مەردوم هەتا پەلە لە بەربانگ بکەن و بەربانگ نەخەن بەقنکاو لەکاتی
خۆیا رۆژوو بشکێن، ئەو نیشانەی ئەو دەیه کە هیشتا هەر باشن و لەرێ
راست لایان نەداو. (شەیخان). ئیبنو حیببانیس لە صەحیحی خۆیدا
دەگیریتەو کە: دەستوری پێغەمبەر (دروودە خوا لەسەر بێ) وابوو هەر رۆژێ بە
رۆژوو بوایه، نوێژی شیوانی نەدەکرد، هەتا چەند دەنگی فەریکە
خورمایان بۆ دەهینا، یا ئاویان بۆ دەهینا، جا دەنکە خورماکانی
دەخوارد، یا ئاو دەکە دەخواردەو، ئەوجا نوێژی شیوانی دەکرد، ئەمە لە
هاوینا کە فەریکە خورما هەیه، بەلام لە زستانا، لە پێشکردنی نوێژی

شېۋانا، يا بەخورما دەيشكاند، يا بەئاو. سۈننەتە لە زستانا بەربانگ بەخورما يا بە ئاو بىكەتەو، لە ھاوېنىشا بە فەرىكە خورما يا بە ئاو رۆژوو بىشكىنئ، لەبەر فەرموودەكەى پېشەو. لەبەر ئەوھىش چونكە ئەم دوو شتە ھەردەكەى سوودىكىان ھەيە لەم بارەيەو: شىرىنى ھىز دەبەخشئ، ئاويش ناو سىك پاك دەكەتەو... رەويانىش دەفەرموئ: بەلام ئەگەر خورما نەبوو بە شىرىنى بىشكىنئ، چونكە رۆژوو چاۋوھەناى چاۋ كز دەكا، بەلام خورما رۆشنى دەكەتەو، شىرىنىش بە گشتى دەورى خورما دەبىنئ، كەواتە كە خورما نەبوو شىرىنى جىگەى دەگرېتەو.

دووم: دواخستنى پارشېو، لە فەرموودەدا دەفەرموئ: دواخستنى پارشېو لە رەۋشتى پىغەمبەرە خاۋەن پەيامەكانە. (ئىبنو حەببان لە صەحىحەكەيدا گىراۋىيەتەو).

دىسان لە فەرموودەدا دەفەرموئ: ئۆمەتى من ھەتا پەلە لە بەربانگ بىكەن و پارشېو دوا بخەن، ئەو نىشانەى ئەوھە كە ھىشتا لەسەر رەۋشتى باشى خۆم ماۋن و پەپرەوى سۈننەتى من دەكەن. (ئىمامى ئەحمەد لە موسنەدى خۇيدا گىراۋىيەتەو) سەرەراى ئەوھىش دروستى رەۋايسى پارشېو ئەوھە: كە يارىدەى عىبادەتكردن دەداو خواپەرست بەھىز دەكا، دەى ھەتا دوابكەوئ باشتر دەبئ بەمايەى بەھىز بوون بۇ رۆژوو دەوان.

ئەودى كە ئەصلئ سۈننەتى پارشېو، پارشېو بەكەمئ خواردنىش يا بە كەمئ خواردنەوئ ئاويش جىبەجئ دەبئ، بەلام واباشە پارشېوئىكى وا بىكا كە بىئ بەھۇى بەھىزبوون بۇ رۆژوو دەوان. ئىبنو حەببان لە صەحىحەكەيدا ھەيە: ئەگەر بە قومئ ئاويش بوو پارشېو بىكەن.

کاتی پارشیو له نیو شه ووه دهست پیدهکا، ئیمانی رافعی له کوټایی کیتابی ئیمانا هم مهسه له یه ی باس کردووه..

سپیه م: زمانی بپاریزی له قسه ی پرو پووج و قسه ی بی شه رعی جا نه گهر نه و قسه یه ده بوو به هو ی گونا هباری، وهك غه ی بهت و پاشه م له و دوو زمانی و درو ی ناړه واو شتی تری له م بابه تانه نه وه نادر وست و ناړه وایه، جا له م کاته دا زمان پاراستن له م جوړه قسانه بو رۆژوو هوان، غه یری رۆژوو هوانیش، نه وهك سونه ته، به لكو فهرزه، نه وه تا له صه حیجی بوخاری شه ریفه ده فهرمو ی: نه و رۆژوو هوانه ی که واز نه هی نی له قسه ی ناړه واو له کاری ناړه وا خودا کاری به وه ی نه و نیه که ده می خو ی ببه ستی و واز له خواردن و خواردنه وه به ی نی! له هه دیشدا دیسان ده فهرمو ی: گه لی رۆژوو هوان بهس برسیتی له رۆژوو هکه ی بو ده می نی ته وه گه لی شه و نو یژ که ریش هه ر شه ونخوونی و ماندو و بوونه که ی بو ده می نی ته وه له شه و نو یژ که ی (حاکم) وه ده ی ش فهرمو ی: نه م فهرمو و ده یه به ی نی مه ر جی بوخارییه که داینا وه بو فهرمو و ده ی دروست. سه ره رای نه م به لگانه ی ش قسه ی نابه جی پاداشت پووج ده کاته وه.

١٤٠) نه و رۆژانه ی که رۆژوو یان تیادا نادر وست:

رۆژوو ی رۆژی جه زنی ره مه زان و رۆژه کانی جه زنی قوربان نادروسته، له صه حیجه ی نا هه یه: پیغه مبه ری خوا (مرو و ده خوا وه له سه ربو) ریگه ی نه دا وه که له رۆژی جه زنی ره مه زان و له رۆژی جه زنی قورباندا کهس به رۆژوو یی. به هیج شی وه یه ك رۆژوو ی نه م دوو رۆژه دروست نیه، به نیازی سونه ت بی، یا به نیازی فهرزی، یا به نیازی نه زری، یا یا

بەنيازى ھەر نىيازىكى تىرىيى دروست نىيە، ھەروا گىرتنى رۆژوۋەكانى
ئەييامو تەشرىقىش دروست نىيە، كە بىرىتىن لە سى رۆژوۋەكەي پاش
رۆژى يەكەمى جەژنى قوربان، چونكە پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) نەيى
كردوۋە لە گىرتنيان. (ئەبو داوود بە رشتەيەكى دروست گىراۋيەتەو).
لە صەحيحى موسليما دەفەر موى: پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) فەرموۋى:
سى رۆژى پاش رۆژى يەكەمى جەژنى قوربانىش، كە مەشھورن بە
ئەيامو تەشرىق، واتە: رۆژانى قوربانى سەربىرىن و كىرندى گۆشتەكەيان
بە لەتكە گۆشتو قەدىد، بە ھەلخستنى لەبەر خۆر، ئەم سى رۆژەيش
رۆژانى خواردن و خواردنەو و بە كەلكى رۆژوۋىنەن، رىك وەك رۆژى
يەكەمى جەژن، بەلام خوا دايناۋن بۇ يادو زىكرى خۆي. گوتراۋىشە: بۇ
ئەو حاجىيەي كە تەمەتتوۋ بە عەمرە دەكاۋ لە ھەمان كاتا ھەدىي
بەيتى نىيە، ئەوۋە بۇي ھەيە كە ئىيامو تەشرىق بە رۆژوۋىي، لەجياتى
سى رۆژى كافارەتەكەي كاتى حەج، مەبەست ئەو سى رۆژەيە كە لەم
ئايەتەدا ئامازەي بۇ كراۋە: {فَمَنْ تَمَتَّ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتَ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲}. واتە: ھەر كەسى لە
پاش كىرندى عەمرە ئىجرامى شكاندو خۆشى وەرگىتەوۋە تا كاتى
ئىخجرامى حەج دادەبەستى ئەوۋە چى بۇ ھەلسوۋا لە ئازەللى دەست
بدات بۇ قوربانى سەرى بېرى، دەي كەسى ئازەللى دەست نەكەۋى ئەوۋە
پىۋىستە كە سى رۆژ بە رۆژوۋىي لە كاتى حەجدا، وە حەوت رۆژىش كە
گەرانەوۋە بۇ ۋلاتى خۇتان. لە بوخارى شەرىفا، لە عائىشەو ئىبنو
عومەرەوۋە، دەگىرپىتەوۋە: دەفەرموۋن (رەزەا خۇيان لىيە): رىگە نەدراۋە

بهگهس که له سێ رۆژهی ئهییامو تهشریقا به رۆژووبی، مهگهر بۆ ئهو حاجیه که ئاژهلی دیاری بهیتی دهست نهکهوئ. ئیمامی نهوهوی ئهم فهرمايشته به پهسهند دادهن، له پێش ئهویشا ئیبنو صلاح به فهرمايشتی صهحیحی داناوه.

١٤١) رۆژووی رۆژی گومان (صوم يوم الشك):

رۆژووی رۆژی گومانهرۆژ، به نیازی رۆژووی سوننهتی بیهۆ، نادرسته، ههروا بهناوی ئهوهیشتهوه که له رهمهزانه ههر نادرسته، بهلگهی ئهم بریارهش ئهم گوتهیهی عههماری کوری یاسره که دهفهرموئ: ههرکهسێ رۆژووی ئهو رۆژه بگری که خهڵک گومانی لیدهکهن و لیان روون نیه که ئهو رۆژه له رهمهزانه، یا نا، ئهوه له فهرمانی پیغهمبهر (دروود خوا له سه رب): له م بارهیهوه دهرچووه. (ترمیزی و ئیبنو حهبان و حاکم به دورستیان داناوه، بوخاریش به تهعلیق گیراویهتهوه). گریمان ئهگهر ئهگهر کهسی نهزری کرد گومانه رۆژ به رۆژووبی رۆژووهکهی دانا مهزری. بهلام ئهگهر ریکهوتی رۆژووی سوننهتی ئاسایی خۆی کرد ئهوه نادرست نیه، وهک ئهوه رۆژ نا رۆژی بهرۆژووبی و له رۆژی گومانه رۆژووهکهدا سههری رۆژووی سوننهتی خۆی بی، پیغهمبهر (دروود خوا له سه رب): دهفهرموئ: به رۆژوو دوو رۆژ له پێش رهمهزانا بهرۆژوو مهبن، مهگهر بۆ کهسی رۆژووی خۆی بگری، وهک ئهوه دهستووری وابی دوو شههمه و پینج شههمه به رۆژوو بی. (شهیخان) ههروا نادرسته که گومانه رۆژ بلکینی به رۆژووی پێشیهوه،

چونكه له حالى وادا سەر بۇ ئەو دەكېشى كەس بۇ مانگى نوڧى
رەمەزان نەگەرئ. رۆژە گومان ئەم سى جۆردى ھەيە:

(۱) خەلگى له خۆيانەو ە بېكەن بە مقومقۇ گوايە مانگيان ديوە،
بەبى ئەو ە بلېن فېسارەكەس ديوپەتى.

(۲) چەند كەسئ لەوانە كە شاھەتېيان وەرناگرئ بۇ ساخبوونەو ە
مانگى نوڧى، شاھەتى بىدن لەسەر دېتنى، مانگى نوڧى رەمەزان، وەك
منالان و ژنان و بەدكاران و بەندە، كە لە ئاخىررۆژى لە (مانگى)
كۆمەلە مانگ (شەعبان) دا ئەو شاھەتېە بىدن.

(۳) ئەگەر باومرى وابو ئەو كەسەى دەلئ مانگم ديوە راست دەكا،
ئەو ە پېويستە بە رۆژووبى، بەلام ئەگەر باومرى پېكرد ئەو ە دروستە بە
رۆژووبى، بەلام ئەگەر دوو دل بوو لەو ەدا كە راست دەكا يانا حەرامە بە
رۆژووبى.

۱۴۲) بىر يارى دروستبوون لە رۆژى رەمەزانا:

ھەر كەسئ لە مانگى رەمەزانا بەرۆژووبى، بە قەستى بە جووت
بوون، رۆژووەكەى تىك بدا، كەفارتى گەورەى دەكەوېتە سەر، بە
مەرجى جووتبوونەكە تەواو بى و پىي گوناھبار ببى، كەواتە: كەفارت
نىە لەسەر كەسئ كە لە رەمەزانا بەرۆژوو نەبى و جووت بوون ئەنجام
بدا، يا لەسەر كەسئ لەبىرى نەبى بە رۆژووە دروست ببى، پېغەمبەر
(مروودى خوا لەسەر بى) دەفەرموئ: خودا تۆلەى ئەم گوناھانەى لەسەر ئومەتم
ھەلگرتووە: گوناھى كە خاوەنەكەى بە ھەلە بىكاو گوناھى كە

خاوهنهكەي لەبىرى نەبى كە ئەو كارە لەو كاتەدا درسوت نىە، كەفارت لەسەر ژنىش نىە، چونكە ئەو ھەر بە تىچوونى سەرى چووك بۆ ناو لەشى رۆژوووەكەي دەشكى، بەر لەووە جووتبوون ببى بە جووتبوونى تەواو، ئەووە رۆژوووەكەي دەشكى، ھەروا رىبوارىش كەفارتى لەسەر نىە ئەگەر دروست بوونەكە بەو نىازە بى كە رۆژوووەكەي پى بشكىنى، چونكە مافى ئەووە ھەيە رۆژوووەكەي بشكىنى، ئەمەيش لەسەر فەرمایشى دروست، ھەروا كەفارت نىە لەسەر كەسنى كە كات بە شەو بزانی و جووت ببى، ئەوسا دەربكەوئ كە ئەو كاتە رۆژ بوو شەو نەبوو، چونكە بەمە تاوانبار نابى، جا ھەر كاتى لەسەر ئەم شیوەيە پىشەو كەسنى جىماعى كرد، كەفارتى رۆژوووەكە يەككە لەم سى شتە، بەرىز دەكەوئتە سەرى، وەك لەم فەرموودەيەدا دەفەرموئ: پیاوئ ھاتە خزمەتى پىغەمبەر (ەروودە خواە لەسەربە) گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! فەوتاوم. فەرمووى بۆچى فەوتاوى؟ گوتى: لە رەمەزاندا بە رۆژوو بووم لەگەل ژنەكەم دروست بووم. فەرمووى: ئایا ھەتە كە بەندەيى نازادا بكەى؟ گوتى: نەە. فەرمووى: ئەى دەتوانى دوو مانگ لەسەر يەك بەرۆژووبى؟ گوتى: نەە، فەرمووى: ئەى دەتوانى نانى شەست ھەزار بەدەى؟ گوتى: نەە. ئەبو ھورەيرە فەرمووى: جا پیاووەكە لە لاى پىغەمبەر (ەروودە خواە لەسەربە) دانىشت، ھەتا زەمىلەيى خورمايان ھىنا بۆ پىغەمبەر (ەروودە خواە لەسەربە) فەرمووى: ئەمە بكە بە خىر، پیاووەكەيش گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! كئ لە ئىمە ھەزارترە تا پىي بەدەم! دەسا بەو خودايە، لەم پەرى مەدینەو ھەتا ئەو پەرى مەدینە خىزانىكى واى تىدانىيە كە وەك خىزانەكەى خۆم پىويستى بەم خورمايە ھەبى! جا پىغەمبەر

(مروود له سهر بئ) وهها پيکهني تهناهت ددانه پيشينهکانی وهدمرکهوتن، نینجا فهرمووی: دهرپړو دهرخواردی خیزانهکهی خۆتی بده. (شه‌یخان) له گیرانه‌وهیهکی نه‌بو دادووددا دهفرموئ: هه‌لانه‌ی خورمایان بۆی هینا نه‌ندازه‌ی پازده مه‌ن (صاع) خورمای تیا‌بوو. جا ههرکاتی که نه‌ی‌بوو هیچیان بدا ده‌که‌وێته نه‌ستوی هه‌تا ده‌ی‌ی.

رووکاری فهرمووده‌که وا ده‌گه‌یه‌نی: که هه‌زاری ئه‌م که‌فاره‌ته‌ی له‌سهر بئ، دروسته‌ بیدات به‌ که‌سوکاری خۆی، چونکه پیغه‌مبه‌ر (مروود له سهر بئ) به‌ پیا‌وه‌که‌ی فهرموو: دهرپړو دهرخواردی خیزانه‌که‌ی خۆتی بده، به‌لام له‌سهر فهرمایشتی که به‌ سه‌حیح داده‌نری، وه فهرمایشتیکی تر به‌رابه‌ری هه‌یه، ده‌فرموئ: دروست نیه‌ بیدات به‌ که‌سوکاری خۆی، ده‌ق وه‌ک زه‌کات و چه‌شنه‌ که‌فاره‌ته‌کانی تر چۆن دروست نین بدرین به‌ که‌سوکار، که‌فاره‌تی جووت‌بنویش هه‌ر وا. فهرمووده‌که به‌سئ جوړ ته‌ئویل ده‌کری (به‌لام به‌نده‌ ته‌رجه‌مه‌م نه‌کرد چونکه ئیره‌ شوینی نه‌و جوړه‌ وردکاریانه‌ نیه، نه‌وه ده‌بئ له‌ موته‌وه‌ولاتا باس بکری - وه‌رگیر).

١٤٣) مردوویی رۆژووی له‌سهر بئ:

که‌سئ بمری و رۆژووی ره‌مه‌زان قه‌رزار بئ ئه‌مه‌ حالیه‌تی: ئه‌گه‌ر به‌ر له‌وه‌ی بۆی رێبکه‌وئ قه‌زای بکاته‌وه‌ مرد، وه‌ک نه‌وه هه‌تا کاتی مردنی مه‌هانه ره‌واکه‌ی هه‌رمای، نه‌وه نه‌گونا‌ه‌بار ده‌بئ و نه‌ که‌فاره‌ت و نه‌ قه‌زای له‌سه‌ره، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌بئ مه‌هانه فه‌وتان‌دبووی، یا‌خود

مەودای بوو بیگپریتەووە بە نارەزوو نەگپرەپاڤووە، دەبن بەم شیوەیە
 فیدیە بۆ بدری: لە کەلەپوورە بە جیماوەکە، لە بریتی ھەر رۆژە
 رۆژوویەك مشتێ دغل بدن بە ھەژاری. ئەمە ھەتوای عایشە و ئیبنو
 عەبباسە، (مەزەخوایان لایەن) ئەم ھەرموودەییەش بەلگە نەوایە: ئەگەر
 کەسێ مردو ھەرزاری مانگی رۆژوو بوو، بە ھەقدارەکە لە بریتی ھەر
 رۆژە رۆژوویەکی، ژەمی خۆراک بەدا بە گەدایی! (تیرمیزی و ئیبنو ماجە
 گپرەپاویانەتەووە. تیرمیزی دەفەرموێ: قەسە راست نەوایە: کە ئەم
 ھەرموودەییە مەوقووفە لەسەر ئیبنو عومەر).

لە ھەرمایشتیکی تردا دەفەرموێ: مەرج نیە فیدیە بۆ بدری،
 بەلکو ھەقدارەکە ھەقی ھەی خۆی رۆژوووەکە بۆ بگریتەووە، بگرە
 شتی وا سوننەتە، بەپێی ئەم ھەرمایشتە پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەر بۆ):
 ئەگەر کەسێ مرد، رۆژووی لە سەربوو ھەقدارەکە دەگپریتەووە بۆی!
 (شەیحان و کەسانی تریش گپرەپاویانەتەووە) لە گپرەپاوەیەکا: ئەگەر
 ویستی لە جیاتی ئەو بە رۆژووی بێ دژایەتی نیە لە نیوانی ئەم دوو
 ھەرموودەییەدا، کە یەکیکیان دەفەرموێ: ھەقدارەکە خۆی رۆژوووەکە
 بۆ بگریتەووە، وە ئەوی تریان دەفەرموێ: بە ھەقدارەکە لە بریتی ھەر
 رۆژە رۆژوویەك ژەمی خۆراک بەدا بە گەدایی چونکە ئەمە ئەو
 دەگەینێ کە ھەر کام لەم دووکارە بکری بریتی کاری پێویست لەم
 مەسەلەییەدا دەکەوێ، خوا بە رۆژووگرتەووە، یا بە خۆراک بەخشین بێ.

١٤٤) پىرى ئىختىيارو كەسى لە رىزى ئەوابى:

پىرو ئىختىيارىكى وا كە تواناى رۆزوى نەبى، يا رۆزوو توشى ئەركىكى دىژوارى بكاو پىرېژنو نەخۇش كە ئومىدى چاك بوونەوہى لى نەكرى، ئەمانە رۆزوويان لەسەر نىە، بەلام تۆلە (فیدىە)يان دەكەوئتە سەر، كە برىتییە لە پىدانى ژەمى خۇراك بە مسكىنى، لە جىاتى رۆزووى ھەر رۆژى كە فەوتابى، بەپىي فەرمایشى خواى گەورە: {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ - سورة - ١٨٤/٢}

واتە: پىويست وفەرزە لەسەر ئەو كەسانە كە لەشساغن ولە شوینی خۇيانان، بەلام لەبەر پىرى و ناتەواوى) وە، بە خەرجکردنى ھەموو توانايى نەبى، ناتوانن رۆزوو بگرن، لەسەر ئەو كەسانەى كە ئەمە حالىانە فەرزە: ئەگەر بە رۆزوو نەبوون، تۆلەى ئەو رۆزوويان بدن، بۇ ھەر رۆژەى ئەندازەى خوار دەمەنى كەدايەك. ئىبنو عەبباس (رەزائە خواە لىبە) دەفەرموى: ئەم ئايەتە برپارەكەى ھەل نەوہشاوئەوہ، بەلكوو ئەمە سەبارەت بە پياوو ژنى ئىختىيارە، كە نەتوانن بەرۆزووبن، لە جىاتى ھەر رۆژى رۆزوو شكاندن دەبى ژەمى خۇراك بدن بە كەدايى.

١٤٥) ژنى دووگيان و ژنى مەمكەدەر:

ژنى دووگيان و ژنى منالەبەر، ئەگەر لە ترسى گيانى خۇيان يا لە ترسى نەخۇش كەوتنيان رۆزوويان نەگرت، پىويستە قەزای رۆژەووہكە بكەنەوہو، فیدىەيان لەسەر نىە، دەق وەك نەخۇش وان. بەلام ئەگەر لە ترسى مندالەكەيان رۆزوويان نەگرت، وەك ئەوہ سىكپ مەترسى ئەوہى ھەبى كە سىكەگكەى لەباربجى، وە منالەبەر مەترسى ئەوہى ھەبى كە

شیره‌که‌ی که‌م بکا، نه‌وه گپ‌رانه‌وه‌و بریتیان له‌سهره، که بریتیه له خۆراکدان به‌گه‌دایێ له بریتی رۆژی که به رۆژوو نه‌بن، به‌پیی نه‌م نایه‌ته {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ} له فه‌رمووده‌شدا ده‌فه‌رموی: خودای گه‌وره‌هه‌م رۆژوووه‌هه‌م نیوه‌ نوپزی له‌سهر ریبوار هه‌لگرتوووه، له‌سهر سکپرو منالبه‌به‌ریش رۆژوووی هه‌لگرتوووه. (ئه‌حمه‌دو نه‌بو داوودو تیرمیذی و نه‌سائی گپ‌راویانه‌ته‌وه‌و. تیرمیذی به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه‌و). وه‌کی تیریش نه‌م رۆژوو شکانه، سه‌ره‌رای نه‌م نایه‌تو فه‌رمووده‌یه‌ هۆی تیریشی هه‌یه‌ که نه‌مه‌یه‌: ده‌بی به‌هۆی بووژانه‌وه‌ی دووسهر که بریتین: له‌ دایک و منالکه‌ی!.

١٤٦) نه‌خۆش و ریبوار:

بۆ نه‌خۆش و ریبواریش پێ نه‌بوون دروسته‌ له‌ ره‌مه‌زانا، به‌ پێی نایه‌تی: {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ - سورة البقرة - ١٨٤/٢} واته: جا هه‌رکه‌سێ نه‌خۆش بێ، یا له‌سهر سه‌فه‌ربێ، وه‌ به‌رۆژوو نه‌بێ، نه‌وه‌ دروسته، به‌لام ده‌شێ که مه‌هانه‌که‌ی نه‌ما چه‌ند رۆژی خواردوووه، نه‌وه‌نده‌ رۆژ قه‌زا بکاته‌وه‌و. بۆ نه‌خۆش نه‌م دوو شته‌ به‌ مه‌رج گپ‌راوه‌: تووشی ئازاریکی سه‌خت ببێ به‌هۆی گرتنی رۆژوووه‌که‌وه‌و، یا مه‌ترسی نه‌وه‌ی هه‌بی که دره‌نگ چاک ببیته‌وه‌و.

جا نه‌گه‌ر نه‌خۆشینه‌که‌ سه‌روم‌پ‌بوو، بواردی نه‌ده‌دا، نه‌وه‌ مافی نه‌وه‌ی هه‌یه‌ هه‌ر له‌ شه‌وه‌وه‌ نیت نه‌هینی، به‌لام نه‌گه‌ر پچ‌ر پچ‌ر بوو، وه‌ک که‌سێ تاوه‌ تاوه‌ تایی لیبی و ناو به‌ناو له‌رزو تاکه‌ی به‌ری بدا، نه‌وه‌ نه‌گه‌ر له‌ شه‌وا تاداربوو بۆی هه‌یه‌ هه‌ر له‌ شه‌وه‌وه‌ واز له‌ نیت به‌ینی،

دەنا لەسەرىيەتى كە بەشەو نىت بەيىنى، جا نەرگەر ئاتاج بوو
رۆژوو دەكەى بشكىنى، دەنا بە تەواوى بكا، ئەمە كاتى واىە كە مەترسى
نەمانىي خۆى نەبى بەهۆى رۆژوو دەكەو، بەلام ئەگەر مەترسى ئەووى
هەبوو، ئەو لە سەرىيەتى كە بە رۆژوو نەبى!

بزانە كە زۆر بۆهيىنانى برسىتى و تونىتى دەق وەك نەخۆشى واىە،
ئەم دوەيش دەبن بەهۆى رۆژوو شكاندن، بەپىي ئەو مەرج و حالەتانەى
كە بۆ نەخۆشى دانراون.

بەلام رىبوار بەم مەرجانە مافى رۆژوو نەگرتنى هەيە: دەبى
سەفەرەكەى درىژو رەوابى، كەواتە: لە سەفەرى كورتو لە سەفەرى
گوناها رىگەى رۆژوو نەگرتنى پى نادى، چونكە هۆى بارسووكى
نابەستى بەبى فەرمانى خواو، گوناھ نابى بەهۆى بارسووكى! وەلى بۆ
رىبوار رۆژووگرتن باشترە، بە مەرجى زيانى پى نەگەيەنى، ئەگەر دەبوو
بەهۆى زيان بۆى ئەو پىنەبوون خىرتەرە!

١٤٧) رۆژووى سوننەت (صوم التطوع):

گرتنى رۆژووى رۆژى دوو شەممان و پىنج شەممان زۆر سوننەتە،
بەپىي ئەو فەرموودەيەى كە ئەبو ھورەيرە {رەزە خواە لىبە} دەگىرپىتەو،
دەفەرموى: پىغەمبەر {مروودە خواە لەسەرىيە} زۆر جارەن رۆژى دوو شەممان و
پىنج شەممان بەرۆژوو دەبوو. {ئەحمەد بەرشتەيەكى دروست
گىراپىيەتەو} گرتنى رۆژووى ئەييامو لىيزىش لە هەموو مانگى
سوننەتە، واتە: رۆژە شەو رووناكەكان، كە برىتتىن لە رۆژانى سىازدەو
چارەدەو پارزدەى مانگ، بەپىي گوتەكەى ئەبو زەر {رەزە خواە لىبە} كە

دەفەرموئ: پێغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) گەردبووی بە یاسا فەرمانی
پێکردین کە ئەو رۆژانەی شەووەکانیان هەتا بەیانی مانگەشەو،
بەرۆزووبین، کە بریتین لە رۆژانی سیازدەو چارەدو پازدە. فەرمووی:
دەیفەرموو (درودە خواە لەسەربە): گرتنی ئەم سێ رۆژە لە هەموو مانگی، وەك
ئەو وایە کە کەسێ بە درێزایی سالی، سالی دوانزەمانگە بەرۆزوو بێ.
نەسانی گێراویەتەو، ئیبنو حەببان بەدروستی داناو. سوننەتە شەش
رۆژ لە مانگی شەشەلان بەرۆزوو بێ، چونکە خوشەویست (درودە خواە
لەسەربە) دەفەرموئ: هەرکەسێ لە پێشدا رۆزووی مانگی رەمەزان بگێرێ، وە
لە پاش ئەویش شەش رۆژ لە مانگی شەشەلان بگێرێ، ئەو وەکوو بە
درێزایی سالی بەرۆزوو بێ وایە. (رواه الجماعة الا البخاری والنسائی).

ئەم شەش رۆژە سوننەتە بەسەر یەكەو بەگێرین و یەك سەر لە
دوای رۆژی جەژنەو دەستیان پێبکا، چونکە باشتیرینی چاکە چاکە
بەپەلەیه، باشتیرین خێر خێری بەپەلەیه، سوننەتە گرتنی رۆزووی
رۆژی نۆهەم و دەهەمی موحەرەم، ئیبنو عەبباس (رواه خواەیان لێبە)
دەفەرموئ: پێغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) کە تەشریفی هات بۆ مەدینە،
تەماشای کرد جوولەکەکان دەی موحەرەم بە رۆزوو دەبن، فەرمووی:
ئەم رۆزوو هێ چیه؟ گوتیان: ئەمڕۆ رۆژیکی زۆرباشە، ئەمە ئەو
رۆژەیه کە خودا نەوێ حەزەرتی یەعقوب پێغەمبەری تێدا
رزگارکردوو لە دەستی دوشمنی خۆیان، مووسا لەم رۆژەدا سوپاس بۆ
خودا لەسەر نێعمەتی قوتاربوون لە دەستی دوشمن بەرۆزوو بوو، وە
ئیمەیش چاوە ئەو دەکەین و دەگێرین، حەزەرتیش (درودە خواە لەسەربە)
دەفەرموئ: کەوابی بۆ من رەواترە کە پەیرەوی مووسا بکەم لەمەدا هەتا

شیوه.. جا پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) خوی گرتنی، وه فهرمانیشیدا به گرتنی رۆژوووهکی له لایهنی موسولمانانهوه. (شه‌یخان).

ديسان له ئیبنو عه‌یباسه‌وه ده‌فهرموی: پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) رۆژی ده‌ی موحه‌رهم که ناوداره به رۆژی عاشوورا به‌رۆژوو بوو، وه فهرمانیدا به موسلمانانیش که نه‌و رۆژه به رۆژووبن. گوتیان: نه‌ی پیغمبهری خوا! نه‌م رۆژه جووله‌که‌و گاوریش ری‌زی لی‌ده‌گرن، فهرمووی: که‌واته خوا حه‌زکات نه‌گهر ماین و نه‌مردین له سالی ئاینده‌دا رۆژی نو‌هه‌میشی ده‌گرین، تا خو‌مان له گا‌ورو جووله‌که‌کان جیابکه‌ینه‌وه‌و لاسکایی نه‌وان نه‌که‌ینه‌وه. فهرمووی: ئیتر پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) (له پی‌ش هاتنی سالی ئایینه‌دا) کۆچی دوا‌یی کرد. (موسلیم و نه‌بو داوود) هه‌روا گرتنی رۆژی عه‌ره‌فه‌ی جه‌زنی قوربان، بۆ غه‌یری که‌سی که خه‌ریکی حه‌جکردن بی، پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) ده‌فهرموی: رۆژووی رۆژی نو‌ی مانگی قوربان – که له‌و رۆژه‌دا حاجیان وان له‌کیوی عه‌ره‌فه – بری‌تی گونا‌هی سالی پی‌ش خوی و سالی پاش خوی ده‌که‌وی. (موسلیم له سه‌حیحی خو‌یدا گیراویه‌ته‌وه) به‌لام حاجی بانه‌یگرئ، چونکه نه‌و له‌م رۆژه‌دا سه‌رگه‌رمی پارانه‌وه‌و کرداره‌کانی حه‌جه، له‌بهر نه‌وه‌یش پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) نه‌یی کردووه له رۆژووی رۆژی عه‌ره‌فه، بۆ که‌سی له‌سه‌ر کیوی عه‌ره‌فه‌بی. (نه‌حه‌مه‌دو نه‌بو داوودو نه‌سائی و ئیبنو ما‌جه له نه‌بو هورمه‌یره‌وه ده‌یگیرنه‌وه) هه‌روا گرتنی رۆژووی نو رۆژی یه‌که‌می مانگی نو‌مینه، نه‌بو داوود (ره‌زه خوا‌یینه‌) ده‌گیرپته‌وه: پیغمبهر (دروود خواه لهسهرېښ) نو رۆژ له سه‌ره‌تای مانگی قوربان‌ه‌وه‌و رۆژی عاشوراو سی رۆژ له هه‌موو مانگی و یه‌که‌م دووشه‌مه‌و یه‌که‌م پی‌نج شه‌مه‌ی هه‌موو مانگی به‌رۆژوو ده‌بوو.

۱۴۸- رۆژووی ناباش (الصوم المکروه):

رۆژووی سال دوانزهمانگه نابەشە، حەزەرت (ەرۆودە خواە لەسەربە): دەفەرموی: رۆژووی ئەوەکەسە گێرا نەبی کە سال دوانزهمانگە بەرۆژوو دەبی! (شەيخان و کەسانی تریش گێراویانەتەوه) لەبەر ئەوەدیش پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەربە) ریگەیی ئەدا بە ئیبنو عومەر کە رۆژووی سال دوانزهمانگە بگری، ئەوەبوو کە ویستی شتی وابکا، پیی فەرموو: شتی وا مەکە. (شەيخان و کەسانی تریش گێراویانەتەوه).

ئەنەس (رەزای خواە لینبە) فەرمووی: سی کەس چوون بۆ مالی هاوسەرەکانی پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەربە) لە بارەیی پەرستش و عیبادەتی حەزەرتەوه پرسیاریان هەبوو، کە پییان گوترا پەرستشی پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەربە) چەندەو چۆنە وەك بلیی بە کەمی بزانی وابوو، جا گوتیان: ئیمە لە کوئی و پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەربە) لە کوئی، ئەو زاتە خودا بە صەریحی نایەت لە گوناھی بەرودوداوی خوش بووه، ئەوەتا یەزدانی گەوره مژدەیی دەدات و پیی دەفەرموی: {إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ، لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ - سورة الفتح - ۱/۴۸-۲}. جا یەکیکیان فەرمووی: من بە شەو ناخەوم هەرشەو نوێژ دەکەم هەتا هەتایە، یەکیکی تریشیان فەرمووی: منیش سال دوانزهمانگە هەر بەرۆژووم دەبم و یەك رۆژی لی ناخۆم، ئەو پەتریشیان فەرمووی: منیش لە ژن کەنار دەگرم و هەتا هەتایە ژن ناھینم و توخنی ژن ناکەوم. جا پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەربە) هات بۆلایان و فەرمووی: ئەوه وەها دەلێن و ئەم قسانە دەکەن! دەسا بەو خودایە لە ئیوه زیاتر لە خودا دەترسم و لە ئیوه زیاتر تەقوای دەکەم، لەگەڵ ئەوەیسا من بەش بە حالی خۆم

ناوبەناو رۆژوۋى سۈننەت دەگرمو ناو بەناو بەرۆژوۋو نابمو بە بەشەو بەشى شەونوۋىژ دەگەم و بەشى خۇيشم دەخەوم و لە ھەمان كاتا ژنىشم ھىناو ھەلال و ھاوسەرم ھەيە، دەى بزانن ئەمەى بۆم باسكردن رېگەو رەفتارى منە، ئەوۋى پېى رازىيەو خوداى لى رازىيە، ئەوۋى لارى لەم رېبازەى من ھەيە لە من نىە. (شەيخان و كەسانى تريش).

رۆژوۋى رۆژوۋى ھەينىش بە تەنيا ناباشە، ئەگەر بەنيازى سۈننەت بى. لە صەحىحەينا، لە ئەبو ھورەيرەو. ھەزرىت (دروۋدە خوا ەلەسەربە) دەفەرمۇ: بە تەنھا رۆژى ھەينى، بۆ رۆژوۋى سۈننەت، بە رۆژوۋ مەبن، مەگەر رۆژى لە پېشىەو، يا لە پاشىەو، لەگەلى دابگرن. ھەروا رۆژوۋى رۆژى شەممەيش ناباشە، ھەزرىت (دروۋدە خوا ەلەسەربە) دەفەرمۇ: رۆژوۋى رۆژى شەممە بە تەنيا، بە نيازى سۈننەت مەگرن، مەگەر رۆژوۋەكەى فەرز بى لەسەرتان (ئەبو داوودو تىرمىزى و ئىبنو ماجەو بەيھەقى گېراۋيانەتەو، بەيھەقى بەدروست - صەحىح - ى دانائە) لەبەر ئەوۋەيش چاولىكەرى جۈولەكە نەگەين، چۈنكە ئەوان شەممە بەرۆژوۋى گەورەى خۇيان دادەنن! ھەروا لە بەرھەمان ھۆى چاولىكەرى گرتنى رۆژوۋى رۆژى يەك شەممەيش ناباشە، چۈنكە نەصرانى ئەم رۆژە بە رۆژى خۇيان دادەنن و بە گەورەى دازانن، پېغەمبەريش (دروۋدە خوا ەلەسەربە) ئەوۋى پېى خۇشبوو كە پېچەوانەى خاۋەن نامەكان بكاو، لە كارو بارى ئايىنىدا چاۋ لە وان نەكا!.

(۱۴۹) رۆژووی سوننەت بۆ ئافرەت:

رۆژووی سوننەت بۆ ژنی مېرردار، ئەگەر مېردەكەى لە گەلئايى، نادروسته، مەگەر مېردەكەى رېگەى بدا، چونكە پېغەمبەرى خوا (مروودە) خوا (مەسەبە) دەفەرموى: يەك رۆژ چييه، نابى ژن بەبى فەرمانى مېردەكەى رۆژوو بگرئ ئەگەر مېردەكەى لەمال بوو لە گەلئاي، رۆژووی رەمەزانی لى دەرچى. (ئەحمەدو شەيخان) بەلام ئەگەر لە مال نەبوو، واتە: لە ماوەى رۆژوووەكەدا لەگەل ژنەكەيدا نەدەبوو، وەك ئەو لە سەفەربوو، ئەو ژنەكەى مافى ھەيە بەبى رېگە پيدانى مېردەكەى بەرۆژووبى.

(۱۵۰) زەكاتى سەرفترە:

بۆيە پيى دەگوترئ سەرفترە، چونكە فيطر لە عەرەبیدا واتە: رۆژووشكاندن، ئەمەيش بەھوى ھاتنى جەژنەو، فەرز دەبى، جەژنیش كە ھات رۆژوو تەواو. (لە كوردیشدا بۆيە پيى دەگوترى: سەر + فيترە، چونكە ھەموو سەرى، سەرفيترەى لەسەرە) وەپيىشى دەگوترئ: زەكاتى جەستە، چونكە دەروون خاوين دەكاو دل پاكز دەكاو كردهوى باش پيى نەشونماو گەشە دەكا... سەربەلگەى فەرزبوونى، ئەو فەرموودەپەيە كە شەيخان لە ئيبنو عومەرەو (رەزە خوا لايە) مەنى خورما، يا مەنى جۆ سەرفترەى دانا لەسەر ھەموو موسوئلمانى، خوا: ئازاد بى، يا بەندە، نيرينەبى، يا مييينە، گەورەبى يا بچووك.

مہرجی پیوئستبوونی نیسلام، (خوشه‌ویست (مروودہ خواہ لہسہریہ)
دہفہرموی: لہسہر ھہموو موسلمانئ..). کہواتہ بیپروا سہر فترہی لہسہر
نیہ،

دوودم مہرجی: ناوابوونی خوئی روژی دوا روژی رھمہزانہ، کہ بو
بہیانی جہژنہ، گوتراویشہ: پیوئست دہبی بہ شہبہقدانی بہیانی روژی
جہژن، چونکہ سہر فترہ تاعہتیکہ پھیوہندی بہ جہژنہوہ ھہیہ، لہبہر
ئوہ، لہسہر قسہی ئہم فہرمایشتہ، نابئ لیئ پیش بکہوئ! دہق وەك
چوئن قوربانئ پہرستشیکہ پھیوہندی بہ روژی جہژنہوہ ھہیہ لہبہر
ئوہ بہہیچ جوئی لہ جہژن پیش ناکہوئ سہر فترہیش ناوا.

سییہم مہرجی: دہبی دارای سہر فترہکہبی، ئہگہر نہدارابوو
سہر فترہی لہسہر نیہ، نہدارا لہم شوینہدا ئہو کہسہیہ کہ ئہوہندی
مال نہبی کہ زیادی ھہبی لہ مہسرفو ژیارئ پیوئستی شہوو روژی
جہژنی خوئی و ھہر شتئ کہ گوزہرانی لہسہری بی، خواہ مروؤف بی یا
شتئ تربئ، جا ئہگہر لہم ئہندازہیہ زیادی ھہبوو، دہبی بہ پیئ توانا
سہر فترہ بدا.

ھہرکەس سہر فترہی خوئی و سہر فترہی ئہو کہسہی لہ موسلمانان
کہ ژیارو گوزہرانی دہکەوئتہ سہری دہدا، وەك ژنی و منائی وردی
خوئی و منائی گہورہی خوئی کہ کاسپی بو نہکری، ھہروا باوڪ و دایکی
ھہژاری، ھہروا باپیرہو نہنکی ھہژاری، ھہروا خزمہتکارو کارہکە، ئہگہر
بہ نانہسکی ئیشیان بو دہکرد. بہلام ئہگہر خزمہتکارو کارہکەر بہکری
ئیشیان بو دہکرد. ئہوہ سہر فترہیان لہسہر ئہو نیہ، لہسہر خویانہ،
ھہروا سہر فترہی بہندی خوئی دہکەوئتہ سہر، بہپیئ فہرموودہکە

ئیبینو عومەر (رهزاه خواہ لیبہ) دہفہرموی: پیغہمبہر خوا (مروودہ خواہ لہسہربہ) فہرمانی کردووہ کہ سہرفترہی ئەمانہ بدرئ: بچووک و گہورہو ئازاو بہندہو ہەر کہسئ کہ زیواری لہ سہرتان بی! (موسلیم و کہسانی تر گپراویانہتہوہ). بہلام ہہندی بیپروا ہہن زیواریان لہسہرتہ، بہلام چونکہ موسلمان نین سہرفترہیان بو نادرئ، ئەمانہ وەك ژنی کیتابی و خزم و بہندہو کہنیزہکی ناموسلمان.

ئەندازہی پیویستی سہرفترہ بو ہەر کہسئ یەك من (صاع) لہ پیبژوی کہ زۆربہی خەلکی ئەو شوینہ بہوہبژین. بہ پیی فہرموودہکەئیبینو عومەر کہ لہ پیشہوہ رابورد. ئەو دانہویڵہو میوہیہی کہ دہیہکی لیدہگہوی بو زہکات بہ کہلکی سہرفترہیش دی. تہانانت کہشکیش بو سہرفترہ دەست دہدا، چونکہ فہرموودہیہکی دروست سہبارت بہ کہشک ہہیہ، بہلام تہنیا بو ئەو کہسہ دەست دہدا کہ خۆراکی کہشک بی، ئەوہی دہدرئ بہ سہرفترہدا دہبی نہنگدار نہبی، وہ دہبی دانہویڵہ بی، بہہاکہی نابی، چونکہ دہق (نہص) لہسہر دانہویڵہ کہراوہ. بۆیہیش دہبی لہ پیبژیوی خەلکی شار بی، چونکہ ہہزاران دلیان لہسہر ئەوہیہ. مەن بہ پیوانہی میسری چواریہکی کیلہیہ، کہواتہ: کہیلہی میسری بہشی سہری چوارکہ دہکا. ہہندی زانا دہفہرموون: بہہای زہکاتہگہیش دہبی، بہمہرجئ قازانجی ہہزاری تیادابی، چونکہ موغاز بہ خەلکی یہمەن دہفہرموی: جل و بہرگ شال و جوغہو لہجیاتی جوو گہنمہسامی بو بہینن، چونکہ ہیئانی ئەمانہ بو ئیوہ بارسووی تەرہو بو ہاوپییانی پیغہمبہرو دانیشتوانی مہدہینہیش باشتەر!

زهكات و سهرفته دروست نيه بدریّت به بنهچه و وچه واته:
 زهكات به ئوصول و فوروع دهرناچئ، چونكه ژيواری ئه مانه نهگهر ههزار
 بن له سهر زهكات دهرمهگهيه، واته: ههر كهسئ ژيواری له سهر كهسئ بی
 زهكاتی نهو كهسهی پئ ناشئ، وهئ له لای ئیمامی مالیک (رهزاه خواه لیبئ)
 دروسته باپیره زهكاتی خوئ بدا به كورئ كورئ خوئ. به لام زهكات به
 براو برازاه مامه و ئاموزاه به خوشك و خهشكهزاه به خال و خالوزاه به
 پووړو پوړزا دهردهچئ به ناوی ههزارانه وه. دروست نيه زهكات له
 شوینیکه وه بېرئ بؤ شوینیکئ تر چونكه پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به)
 دهفه رموئ: له دهوئه مه نه دهگانیان وهرده گیرئ و دهریته وه به
 ههزاره گانیان. گوتراویشه: گواسته نهوئ زهكات دروسته له شاریکه وه بؤ
 شاریکی تر، به پئی فهرمایشته کهئ موعاذ، كه توژئ له مه وپیش
 نووسیمان.

نهگهر ههزارئ قهرزیکی له سهر بوو، خاوهن قهرزه کهئ پئی گوت:
 ئهوا نهو قهرزهئ له سهر ته دام به تو له جیاتی زهكاتی سهرفته، بهمه له
 كوئئ ناکه وئ، له سهر فهرمایشتی دروست، به لكوو دهبی قهرزه که
 وهریگریته وه نهوسا بیداته وه پئی له جیاتی سهرفته، پیغه مبهه
 (درووده خواه له سهر به) دهفه رموئ: لهم رۆژهدا ههزاران له گه دایی بی نیاز بکهن
⁽¹⁾ به ئئ نهگهر قهرزه که سپارده بی نهوه دروسته.

⁽¹⁾ ئهمه ترجمه می ئهم دهقیه، كه تاییه ته به فیهولویه سهره كه، له كفایه
 الاخیاره كهدا نیه: (واذا كان الفقير عليه دين فقال له الدائن: جعلته عن زكاتي لا
 يحزنه على الصحيح حتى يقبضه لقوله صلى الله عليه وسلم: أغنوهم عن السؤال في هذا
 اليوم) بؤ نهوئ بزانی كه چۆن ئهم حه دیسه دهبی به به لگه بؤ ئهم بریاره. ده ئین: لهم

١٥١) کاتی دەرکدنی:

دروست نیه دەرکردنی سەرڤتره له شهوو روژی جهژن وابخري، مهگەر لهبەر مههانهي رهوا، وهك ئهوه كهسيكي وای دهست نهكهوئ كه زهكاتی پي بشئ، یا دهستی دهكوت، بهلام لهبەر هوئي دهستی پي نهدهگهشت. باشتري کات بو دانی سەرڤتره له پاش شهبهقی بهیانی روژی جهژنهوهيه ههتا کاتی دەرچوونی مهردوم بو نويزی جهژن! چونكه ئيبنو عومەر {رهزاه خواه لیب} دهڤهرموئ: خيتريني ئهوهيه كه لهپيش ئهوهدا مهردومهكه بچن بو نويز بدرئ به ههزاران. (شهيهان) زاناگان له سەر ئهوه ريکهوتوون: كه به روژی دوو روژ له پيش جهژنا دروسته بدرئ، ئهبو حهنيفه دهڤهرموئ: دروسته سەرڤتره له پيش رههزانیشهوه بدرئ، شافعیس دهڤهرموئ: دروسته له سهرهتای هههزانهوه بدرئ. وا باشتره سەرڤتره بدرئ بهو خزمانه كه ژيواريان لهسەر سەرڤتره دهرهكه نیه، وهك خوشكو براو مامهو پووړو خالو خوشکی دايكو منالی ئهمانه، بگره ههتا نزیکتر بي خيتره.

دزخهدا، ههزارهكه، راسته قهرزهكمی لهسەر ناميني، بهلام به عممهلي هيچ وهرناگري بو خهرجی روژی جهژنی، لهکاتی وادا، ههزار له سوالو دهروزهي روژی جهژن بي نیازابن.

- وهرگيتر -

(۱۵۲) حېكمەتى سەرفترە:

حېكمەتى سەرفترە ئەوھىيە خۇدا كىر دوو يەتى بە ھۆى
پاك كىردنە ھۆى رۇژو ھەۋان لە ئۇبائى قىسەى پىرۇپۇچ، بە پىى ئەم
فەرمايشتەى ئىبنو ھەبباس (رەزە خۇاى لىيى) كە دىفەر موى: پىغەمبەر
(مىروودەى خۇاى لەسەربە) سەرفترەى دانائە ھەتا رۇژو ھەۋان پاك بىكاتەۋە لە ماكى
قىسەى پىرۇپۇچ ھەرزەگۇيى، ۋە ھەتا بىشېئىت بە خۇراكى جەژنى
ھەژاران. (ئەبو داۋود ئىبنو ماجە ۋە ھاكىم گىراۋىيەنەتەۋە، ھاكىم بە
دىروستى دانائە) دىسان لەبەر ئەۋمىش كە ھەژاران بىپارىزى لە رووى
زەردى سۈال، لەم رۇژە پىرۇژەدا، ۋەك ھەزەرت (مىروودەى خۇاى لەسەربە)
دىفەر موى: لەم رۇژەدا ھەژاران بىى نىياز بىكەن لە گەپانى دەرگاۋ دەگا
(ھاكىم گىراۋىيەتەۋە).

(۱۵۳) باسى گەۋرەيى رۇژوۋ:

فەر موى گەلى زۇر سەبارەت بە بەھرى رۇژوۋ ھەيە، لە
فەر موىدەيەكا خۇشەۋىست (مىروودەى خۇاى لەسەربە) دىفەر موى: رۇژوۋ ۋە قورئان،
لە رۇژى قىامەتە، تىكا دىكەن بۇ بەندە، رۇژوۋ دىفەر موى: ئەى خۇدايە!
بەھۆى مەۋە، لە رۇژدا، نان ۋە ئاۋە نارمىزۋەمىكانى لى قەدەغە بوۋ بوۋ،
كەۋاتە ھەقى لەسەرمە، لەبەر ئەۋە مەن لە خىزمەت تۇدا تىكاى بۇ دىكەم،
ئومىد دىكەم كە تىكاىم قەبۇل بىفەر موى، قورئانىش دىفەر موى:
مىنىش بەشەۋ خەۋم لى زىراندېۋ، كەۋاتە تىكام گىراكە بۇى، جا تىكاى
ھەردىكىان قەبۇل دىكرى! (ئەھمەد بە رىشتەيەكى دىروست

گېراۋىيەتەۋە) لە فەرموودەيەكى تردا دەفەر موئ (دروودە خواە لەسەربەئ): ھەر بەندىي بۇ رەزاي خوادا يەك رۆژ رۆژوو بگرئ، مسۆگەر كە خودا بەھۆي رۆژووی ئەو رۆژەۋە حەفتا سال لە ئاگرى دۆزەخ دورى دەخاتەۋە! (رواة الجماعة الا ابا داود).

١٥٤) ھەرەشە لە رۆژوو نەگرتنى رەمەزان:

ھەرەشەى زۆر ھەيە لەو كەسەى كە لە رەمازانا بەبئ بەھانەى رەۋا بە رۆژوو نەبئ، وەك ئەود پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربەئ) دەفەر موئ: كەسئ (بەبئ بەھانەيەكى رەۋا كە خودا رېگەى پېدايى) رۆژئ لە رۆژووی رەمەزان بخوات، ئەگەر گرىمان بە دريژايى سال لە جياتى ئەو تاقە رۆژە بەرۆژوو بئ، ھىشتا شوينى ئەو تاقە رۆژە پېر ناكاتەۋە! (د/ماجە/ت).

١٥٥) نزاى رەۋا بەزمانى بەرۆژووۋەۋە:

تيرمىذى (رەزاي خواە لىبەئ) بە رشتەيەكى جوان دەگېرپتەۋە: پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربەئ) دەفەر موئ: ئەم سئ جۆرە كەسە نزاو پارانەۋەيان لە لاى خوا گىرايە: رۆژووۋەۋان ھەتا بەربانگ دەكاتەۋەۋە پېشەۋاى دادپەرۋەرۋە مرقۇقى ستەمدىدە، ھەرۋا خۆشەويست (دروودە خواە لەسەربەئ) دەفەر موئ: ھەيە بۇ رۆژووۋەۋان لەكاتى بەربانگكردنەۋەدا، نزاين كە خوا گىراى دەكا (ئىبنو ماجە گېراۋىيەتەۋە).

(۱۵۶) مانگه پیروژه که:

پیغه مبهری خوا (درووه خوا گه ووه له سه ربه) له کوټایی مانگی کوټه مانگا، له دوا رۆژیدا، وتاریکیدا، فهرمووی: ئه ی موسلماننه کان! وا به خپرو خوشی مانگیکی مه زنی پیروز، ته شریفی هیناوسیبه ری رحمه تی له سه ر کردن، ئه و مانگه مه زنه یه که له یله تولقه دری تیادایه، که شه ویکی وایه له هه وار مانگ گه وره تره، نه و مانگه یه که خودا گرتنی رۆژووی رۆژه که یی فهرز کردووه له سه رتان و، شه ونویژی شه وه که یی سوننه تیکی گه وره بۆتان، هه ر که سی له م مانگه دا کاریکی سوننه ت بکا، وه ک ئه وه وایه که ئه و کاره ی له مانگه کانی تر دا به فهرزی کردبی (دوو رگات نویژی سوننه ت له رهمه زانا به قه د دوو رگات نویژی فهرز له مانگه کانی تر دا خپری ده گا، وه هه روا خپرو سه لاوات و قورئانخویندن و سه لاوات و وه هه ر که سی له م مانگه دا فهرزی ئه نجام بدا وه ک ئه وه وایه که ئه و فهرزی له مانگه کانی تر دا حه فتاچار حیبه جی کردبی، ئه م مانگه هه ر خوی مایه ی ئارام و هیمنیه، ئارامیش پاداشتی گه وره یه، که بریتیه له به هه شتی به رین، هه ر خوی مانگی دلدا نه وه و نه وازوشه، ئه و مانگه یه که رق و رۆژی نیماندار تیادا زیاد ده گا، هه ر که سی له م مانگه دا به ربانگ بۆ رۆژووه وانی به ربانگی پی کردته وه خپری ده گا، به بی ئه وه که له پاداشی رۆژووه وانه که ئاماده بکا، ده بی به هو ی داپوشینی گونا هه کانی و ده بی به هو ی ئازاد بوونی له ئاگری دۆزه خ! سه ره پای ئه وه پیش ری ک به قه د ئه و رۆژووه وانه که هیج که م ببیته وه. یاران عه رزیان کرد: ئه ی پیغه مبه ری خوا! هه ندی له نیمه نه و نه دی نیه که به ربانگی ک ته او بۆ رۆژووه وانه دروست بکا، ئه ی ئه وه چی بکا و چۆن ئه م به هره گه وره یه ی له کیس

نه چي؟! فهرمووی (دروود، خواه له سهرب): خوی گه وره به رحمه تی خوی نه م به هره گه وره ده دا به و که سانه یش که نه و دیان بۆ ناکړی به لام به دهنکی خورما، یا به جامی ناو، یا به ژمی شیراو، به ربانگ ده که نه وه به رۆژوو هوانی! رهمه زان نه و مانگه یه که هه وه لکه ی رحمه ته، ناوهر استه که ی لیخو شبوونه، ده ی کو تایی نازاد بوونه له ناگری دۆزه خ! هه تا ده توانن له م چوار کاره ی زور تیا دا بکه ن: دوو کاریان ده بن به هوی خوشنوو دی و رهمه ندی په روه ردگارتان، دوو کاریشان به بی نه وان ناتان کړی، نه و دوو دیان که ده بن به هوی رهمه ندی خودا، یه که میان شه هاده ی (لا اله الا الله) یه و دوو دیان ته و به و ئیستیغفاره، نه و دوویشیان که به بی نه وان ناتان کړی، یه که میان نه و ده یه له که خودا داوای به هه شت بکه ن و دوو دیان نه و ده یه که په نا بگرن به خودا له ناگری دۆزه خ، وه هه رکه سیکیش رۆژوو هوانی تی ربکا، خودا له هه وزی که وسه ری من تی راوی ده کا، تی راویکی وا که له پاشی قهت تینووی نه بن هه تا ده چیت به هه شتی! (ئینو خوزیمه و به یه هقی و ئینو حیببان گپ راویانه ته وه).

١٥٧) خه لوه کی شان له مزگه وتا (اعتکاف):

پیناسه که ی: خه لوه کی شان له زمانی عه ره بدا پیی ده گو تریت اعتکاف. اعتیکافیش له زمانی عه ره بدا واته: گو لوه بوون به دیار شتی که وه، ئیتر باش بن یا خراب هه ر پیی ده وتری (اعتکاف) نه و ته خوی گه وره ده فهرموئ: { مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ - سوره

الأنبياء - ۵۲/۲۱ { واته: ئیبراهیم بیزارى دهربرى لهبتان و بهباوکی و بهگهلی خوئی فهرموو: نهم پهیکهره بی گیان و بی خیرو بی دمهلاتانه جین و بهجی نهقلیکهوه نیوه ناوا بهدیاریانهوه گلوله بوون و به بی لیکدانهوه سهرتان کردۆته په‌رستنیا.

له‌شه‌ریشدا واته: نیشته‌جی‌بونیکى تایبەت له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی تایبەت. خه‌لوه‌گیشان له‌هه‌موو کاتیکدا سوننه‌ته، له‌ده‌ی دوا‌یی رهمه‌زانا له‌هه‌موو کاتیکى تر خیرتره، له‌مه‌یشدا پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) سه‌رمه‌شقه، چونکه‌ئهو وای کردوو، له‌هه‌مان کاتدا ده‌بی به‌گه‌رانیش به‌شوین له‌یله‌تولقه‌دردا، که‌ئهو شه‌وه‌یه‌له‌هه‌موو شه‌وه‌کان گه‌وره‌تره، سه‌ربه‌لگه‌ی سوننه‌تییه‌که‌ی قوورن‌ان و سوننه‌ت و یه‌گگرتنی ئوممه‌ته. خ‌وای گه‌وره‌ده‌فهرموئ: { اَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ - سورة البقرة - ۱۲۵/۲ } وه‌ده‌فهرموئ: { وَلَا تَبَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ - سورة البقرة - ۱۸۷/۲ } له‌فه‌رمووده‌و سوننه‌تدا هه‌یه‌که‌پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) هه‌موو رهمه‌زانئ ده‌رۆژ خه‌لوه‌ی ده‌گیشا، به‌لام له‌و ساله‌دا که‌کوچی داو‌یی تیا‌داکرد، بیست رۆژ له‌رهمه‌زانا خه‌لوه‌ی گیشا (فه‌رمووده‌یی له‌سه‌ر نهم مه‌سه‌له‌یه‌هه‌یه‌ئهو داوودو بوخاری و نیبنو ماجه‌گیراویانه‌ته‌وه‌). هاو‌پیکانی پیغه‌مبه‌رو هاوسه‌ره‌کانی له‌ژیانی پیغه‌مبه‌رداو له‌دوا‌ زانیشی خه‌لوه‌یان کیشاوه، گه‌لی موسو‌لمان له‌سه‌ر نهمه‌یه‌کیان گرتوو.

بنياته کانی:

بنياته کانی خه لوه کيشان چوارشته:-

یه گه میان: نیه ته، چونکه نه مهیش وهك هه موو په رستنئ عیبادته، له بهر ئه وه پيويستی به نیه ته.

دووه میان: مانه وهیه له ناو مزگه وتا به لام نه وهنده بهس نیه به نه اندازهی ئارامبونه وهیئ که به عهره بی پیی دهوگوترئ طومه نینهی ناو روکوع، وهك هه ندئ کهس ده لئین: به لگوو پيويسته لهو نه اندازهیه پتربی و نه وهنده ببئ که پیی بگوترئ گوئل بهوون و نیشته جیبوون، شافیعی (مراوه خواه اییبه) وا به باش دزمانئ که به لایه نی که مه وه خه لوه کیش روژئ خه لوه بکیش، هه تا له راجیایی دهر باز ببئ، نه وهیش که ده لئین: بریاره مانه وه که له ناو مزگه وتا بی، چونکه خه لوه کیشان له ناو مزگه وتا یاساو ده ستووری پیغه مبهرو یارانی و هاوسه رده کانی بووه له وان هوه له سه ر ئه م شیوهیه بو ئیمه ماوه ته وه، له هه مان کاتا پیغه مبه ریش (درووه خواه له سه ربه) ده فهرموی: خه لوه کیشان ده بی له ناو مزگه وتی کابی که جه ماعه تی تیادا بکری. (ئیبو نه بی شه یبه و سه عیدی کوری مه تصور گیر او یانه ته وه، به شیکه له فهرمووده کهی حوزه یفه).

سییه میان: خه لوه کیشه، مهر جی خه لوه کیش نه مانه یه: ئیسلام و هو ش و پاکی له له شپیسپی بینو یژی و زه یستانی.

چواره میان: جیگه ی خه لوه کیشان، واته خه لوه کا، یا خه لوه خانه، مهر جه که ی نه وهیه که ده بی مزگه تبئ، وهك باسمان کرد، نه گهر خه لوه گا که مزگه تبئ بی جومعه ی تیا بکری ئه وه باشتره، تا ناچار نه بی

دەربەجى بۇ نوپۇزى ھەينى، لەبەر ئەۋەش چۈنكى مەزگەۋىتى ۋا
جەمەتە تەكەشى گەۋرەترو زۆرتەرە ئىمامى زوھرى ئەمەى بە مەرج
گرتوۋە، شافىئەش (رەزەۋ ۋاۋە لېئە) لە فەرمايشتى دىرىنىدا ئامازەى بۇ ئەم
رايە كەردوۋە!

خەلۋەى نەزەرگراۋ:

خەلۋەكىشان تاعەتەۋ ھەموو تاعەتەكىش ھۇى نەزىكبۇنەۋەىيە لە
خوۋى مەزن، جا ھەركاتى خەلۋەكىش كە خەلۋەكىشانى نەزەرگە لەسەر
خۇى نەزەرگەى دادەمەزرى، پىۋىستە لەسەرى كە جىبەجىى بكا، بە
پىى فەرمايشتى پىغەمبەر (مەۋە ۋاۋە لەسەرىئە): ھەر كەسى تاعەتەى لەسەر
خۇى نەزەر بكا با بىكا، بەلام ئەگەر كەسى گۇناھىكى لەسەر خۇى نەزەر
كەرد با نەىكا (ئەحمەد لە مۇسئەدەكەيدا گىراۋىيەتەۋە، ھەروا بوخارىش)
ئىمامى عومەرىش (رەزەۋ ۋاۋە لېئە) فەرموۋى: ئەى پىغەمبەرى ۋاۋە لەسەر
دەمى نەزانى پىش ئىسلاما، فووتوو (نەزەر) م كەردوۋە كە شەۋى لە ناو
مەسجىدولجەرامدا خەلۋەبكىشم، جا تۆ دەفەر موۋى جى؟ پىغەمبەرىش
(مەۋە ۋاۋە لەسەرىئە) پىى فەرموۋ: نەزەرگەت بەجىبىئە، ئەۋىش لە ناۋىدا
شەۋى خەلۋەى كىشا (شەىخان). جا ئەگەر نەزەرىكەرد دە رۆز خەلۋە
بكىش، لە سەرىيەتى كە جى بەجىى بكا، ئىتر نەزەرى كەردبوو كە
دەرۋزەكە بەسەرىيەكەۋە بىت، يا پەر پەرپى يەكسانە، لەوماۋەىيەدا بۇى
نەى لە مەزگەۋەكە بچىتە دەرۋە مەگەر لەبەر مەھانەى رەۋا، مەھانەى
رەۋايش جۇرى زۆرە: ۋەك دەرچوون بۇ سەراۋ، ۋاۋە بۇ پىسايى بى، يا بۇ
گەمىزى، بۇ ئەم مەبەستە خۇشۇردنى لەشپىسى شەىتانى بوونىش ۋەك

سهراوکردن وایه، دمرچوون بؤی زیانی نیه، وهك برسیتی، بؤی ههیه له بهر برسیتی له مزگهوت دمر بچی و بچی نان بخوات و بیتهوه، بهلام نهگهر تینووی بوو سهرنج ددهین: نهگهر له ناو مزگهوتا ناوی دهست دهکوت، بؤی نیه له مزگهوت دمر بچی، نهگینا بؤی ههیه، جیایی نیوانی خواردن و خواردنهوه نهوهیه: نانخواردن له ناو مزگهوتا شهرمی لیدهکری، بهلام ناو خواردنهوه وانیه، وهك دروست نیه بچی بو سهردانی نهخوش، یا بو نویژی مردوو، چونکه هه دیثی ههیه دهفرموی: پیغه مبهرا (درووه خواه له سهرب) له کاتی خه لوه کیشاندا له لای نهخوشهوه رها ده بوو، له ریگهی ناسایی خویهوه تیده پهری. لای نهدهدا بو لای نهخوشهکه بو هه والپرسی. (نه بو داوود) دیسان نه بو داوود له عانیسهوه دهگیر پتهوه: دهفرموی: یاساو دهستووری خه لوه کیش بهم شیوهیه: نه بچی بو دیدنی نهخوش و نه بچی به دیار تهرمو نه دهست بهری بو ژنو نه لهگه لیا دروست بی، وه بو پیویستییهکی ناچاری خوشی نه بی، نابی له مزگهوت دمر بچی یهکی تر له مه هانه ی رهوای دمرچوون: پهیدا بوونی بینویژییه، له کاتی وادا له سهریهتی که گورج له مزگهوت دمر بچی، چونکه خوشه ویست (درووه خواه له سهرب) دهفرموی: ناو مزگهوت رهوا نابینم نه بو بینویژو نه بو له شپیس).

یهکی تریان: نهخوشیه، نهگهر به نهخوشیهوه مانهوه له مزگهوتا زحمهت بوو، وهك نهوه پیویستی به نوین و هامشوی پزیشک بوو، نهوه رهوایه بؤی که له مزگهوت دمرچی، وه بهوه په یوهستی خه لوه کیشانه که ی ناچرئ، هه روا نهگهر له بیری نه بوو له مزگهوت دمرچوو، یا به زور له مزگهوت دمریان کرد خه لوه که ی ناچرئ. بهلام

ئەگەر دەرچوو هەتا بچئ بۆ نوێژی هەینی ئەو خەڵوەکەى پوچ دەبیتهوه، چونکه له سەرەتاوه دەیتوانی لەو مزگەوتەدا خەڵوەبکێشێ کە جومعهی تیا دەکات.

یەگئ تریان: ئەوێه مەترسی ئەوێ هەبئ کە بەهۆی تەواو کردنی خەڵوەکەوه حەجی لەکیس بچئ، ئەو خەڵوەکەى پوچ دەبیتهوه، ئەگەر لەگەڵ خێزانێ، یا لەگەڵ شتێ جووت بوو، واتە: جیماعی کرد، خەڵوەکەى پوچ دەبئ، چونکه خواى گەوره دەفەرموئ: {وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ - سورة البقرة} واتە: ئەى موسوڵمانەکان! لە کاتیگە کە ئێوه لەناو مزگەوتەدا خەڵوەدەکێشن، لەگەڵ ژنی خۆتاندا دروست مەبن. هەتا ئەگەر دەستبازی لەگەڵ ژندا کرد، یا ماچی کردو ئاوی هاتەوه، خەڵوەکەى پوچ دەبیتهوه.

١٥٨) حەج لە زمانى عەرەبدا واتە:

چوون بۆ شتێ، لە شەرعیشدا بریتییە لە چوون بۆ مائى خوا، کە ئاوی بەیتولحەرامە، بۆجئ بەجێکردنی کردارەکانى حەج، وەك تەواف و سەعی نیوانى سەفا و مەروە وەستان لە گێوى عەرەفه و دەستوورو یاساكانى تری حەج، بە نیازی جێبەجێکردنی فەرمانى خوا، بە هیواى دەستگیربوونی رەزامەندى خوا.

بریار = جوکمه که ی:

حهج به نامه و سوننهت و یه گگرتنی نه ته وه له سهر موسولمان
 فهرز بووه، خوای گه وره دهفه رموی: { وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ
 اسْتِطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا - سورة آل عمران - ۹۷/۳ } واته: وه بو خودا
 ههیه له سهر گشت که سی که توانای چوون و هاتنه وهی ریگهی حه جی
 هه بی، که بجی بو حه ج. پیغه مبهری ئازیزیش (درووده خواه له سهر بی)
 دهفه رموی: ئیسلام له سهر پینج بنیات دامه زراوه، تا کو تای
 فهرمووده که. که یه کیك لهو پینجه حه جه، حه زرمهت دیسان دهفه رموی:
 بهر له وهی حه جتان له دهست بجی حه ج بکه ن (به یه هقی له سونه نی
 به یه ه قیدا دهی گیر پته وه). حه ج لهو کاره گرنگانه یه که له نایندا به لکه
 نه ویست و هه موو که س دهیان زانی، له بهر نه وه ههر که سی حاشای
 لیبکاو به فهرزی نه زانی به کافر داده نری.

له ته مه ندا حه ج یه کجار پیویسته:

گه ی موسولمان به یه گگرتن بریار یان له سهر نه وه داوه: که له
 ته مه ندا حه ج یه کجار له سهر موسولمان فهرزه، نه هرقمعی کوری حابیس
 له پیغه مبهری خوای پرسى: حه ج هه موو سالی که، یا له ته مه ندا یه ک
 حه ج پیویسته له سهر موسولمان؟ خوشه ویست (درووده خواه له سهر بی) فهرمووی:
 نه خهیر هه موو سالی فهرز نیه، به لکوو له ته مه ندا یه ک حه ج فهرزه،
 به لام ههر که سی حه جی زیاتر بکا نه وه حه جی سوننه ته و پاداشتی
 گه وره ی هه یه. (ئه حمه د).

(۱۵۹) عه مره :

عه مره یش ریك وهك چه ج فهرزه، چونكه زاتی مه زن ده فهرموی: {وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲} واته: چه ج و عه مره به ته واوی و به ریكویکی بیانكهن ساخ له بهر ره زای خوا. عانیشه یش {ره زاه خواه اینبنا} ده فهرموی: عهرزی پیغه مبهری خوام کرد: ئهی پیغه مبهری خوا! ئایا ژنان غه زایان له سهره؟ فهرمووی: به ئی، به لام ئهو غه زایه ی که له سهر ئه وانه شه پرو شوړی تیا نیه، که بریتیه له چه ج و عه مره، وه ئی ئهو هه والهی که تیر میذی له جابیره وه دهیگیریته وه: گوايه جابیر فهرموویه تی: پرسیار کرا له چه زهرت {درووده خواه له سهره} له باره ی عه مره وه که ئایا فهرزه یا سوننه ته؟ له مه جمووعا، سه بارمت بهم فهرمووده یه ده فهرموی: به نیت تیفاقی حو ففاضی حدیث نثم حدیثه ضه عیفه. واته: پسپوره ناگاداره کانی فهرمووده به یه کرا به گوی دهنک، ده فهرموون: ئهم فهرمووده یه لاوازه. عه مره یش ریك وهك چه ج له ته مه ندا یه کجار فهرزه، کرداره کانیشی هه مان کرداره کانی چه جبه، بهس ئهم وهستانی عهره فهی تیا نیه.

(فیربوونی بریاره کانی چه ج) :

پیویسته له سهر ئهو که سه که ده یه وی چه ج بکا فیری بریاره کانی ببی، چی تیادا پیویسته و چی تیادا پیویسته و چی تیادا حهرامه و چی تیادا ناپه سه ندم و چی تیادا ره وایه و چی کردن و نه کردن یه کسانه، چونکه خودا داوای له کهس نه کردووه که به نه زانی بیپه رستی، به لکوو ههر شتی له ئایینا کردن پیویست بی فییر بوونیشی پیویسته. زاتی

مهزن دمه رموی: { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ۱۶/۴۳ } واته: ههرشتی نازانن له پِسپوَرانی خوی بپرسنه وه، که به باشی دهیزانن. پیغه مبه ریش (مروود و خوا و له سربو) دمه رموی: گهران به دوی زانست دا ئه رکیکی پیویسته له سهر هه موو موسولمانی (به یه هقی دهیگیر پته وه) له گیرانه وه یه کا ئه مه شی پتره: ئه رکیکی پیویسته له سهر هه موو موسولمانی، چ نی رینه بی چ می یینه.

(یه که م شت که فی ربوونی دروسته):

له م باره یه وه یه که م شت که فی ربوونی دروسته فی ربوونی حه لال و حه رامه، چونکه حه لال مرووف له تاعه تی خوا وه نزیک ده کاته وه، به لام حه رام به پیچه وان وه، حه لال مرووف له بی فه رمانی خوا دوور ده خاته وه، خودایش خوی پاکه، ههر چیش پاک نه بی وه ری ناگری، وه کی تریش خودای گه وه له م باره یه وه یه ک جوړه فه رمانی به نیمانداران و پیغه مبه ران کردو وه، ئه وه تانی فه رمانی به ههر دوولا وه ک یه ک کردو وه که حه لال خوړ بن و پاک خوړ بن، به پیغه مبه رانی فه رمو وه: { يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ - سورة المؤمنون - ۲۳/۵۱ } به نیماندارانی دمه رموی: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ - سورة البقرة - ۱۷۲/۲ }. به گشتیش ئه م فه رمایشته راسته که ده ئی: ههر که سی کاسپی یه که ی حه لال بی کاره که ی پیتو فه ری تی ده که وئ و گه شه و نه شو نما ده کا، ههر که سی کاسپی یه که ی حه لال نه بی مه ترسی ئه وه ی لی ده کری که کرده و ی په سه ند نه کری! ئه وه تا یه زدانی مه زن له م باره یه وه دمه رموی: { إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ

الْمُتَّقِينَ - سورة المائدة - ۲۷/۵} واته: لهراستی دا خودای گه وره بهس کاری نهوانه پهسه ند دهکا، که پاریز لهنافه رمانی خوا دهکهن و بههیچ جوړی فه رمانی ناشکینن! (ره حمهت لهپیشینان که دهفه رموون: لهوه بترسه که له خوا ناترسئ!) شاعیریش دهفه رموئ:

اذا حججت بمال أصله سحت

فما حججت، ولكن حجت العیر!

واته:

نه گهر به مائی حه رام حه ج بکهی

حه ج بو خوت ناکه ی، حه ج بو که ره که ی!

که سئ به مائی حه رام حه ج بکا

که ره که ی ژیر زیاتر حه ج دهکا

به په خشانیش واته: نه گهر به مائی حه رام حه ج بکهی، نه وه پیی ناگو ترئ حه ج و تو به وه نابی به حاجی، به لکوو که ره که ی ژیرت له تو حاجی تره له حالئ وادا.^(۱) حه ج له گه وره ترین کرده وهی مروقه، چونکه حه زرهت (درووه خواو له سه ربه) دهفه رموئ: باشترین کرده وه له لای خوا نه مانه یه: باوه ری ته واو، که به هیچ جوړی بوئی گومانی لی نایهت، غه زایه کیش که دهس ته بیسی له دهس که وتی جهنگی تیا نه کری، حه بیکی دروستیش. (ئیبنو حیبب ان له صه حیجی خوئی دا دهی گیریت ته وه) حه زرهت دیسان دهفه رموئ: هه رکه سئ بو خودا حه جی بکاو له کاتی گردنی

^(۱) العیر قافلة الحمیر . المنجد. أنظر النهاية في غريب الحديث والأثر. واته: عبر به کاروانی که ره ده گوتی.

حه جه كه دا پاريز له كه يښه كردن له گه ل ژندا بكاو گوريز له هه رزه گوځي و
 قسه ي پرو پوچ بكاو گونا نه كا، نه وه وهك نهو روزه كه له دايك ده بئ
 ناوا له گوناه پاك ده بئ ته وه! (أخرج الجماعة). گهر چي هه ج فه رزيكي
 پشوو داره و نه ركيكي ماوه داره و مه رج نيه ده سبه جي جي به جي بكري،
 به لام باشر وايه كه به زووي ده ستو بردي لي بكري، چونكه پيغه مبه ر
 (درونده خواي له سهر بئ): ده فهر موي: هه ركه سي توپشه ي ريگه و ولاخيكي سواي
 واي هه بي كه بيگه يه نيته خانه ي خوا، وه هه ج نه كا، نه وه ده يه وي
 به جووله كه يي به ري يا به گاوريي كه يفي خويته ي. (تيرميذي) ديسان
 ده فهر موي (درونده خواي له سهر بئ): هه ركه سي هه جي له سهر پيوست بي و
 به نارمزوو به بي به هانا يه كي ره وا هه ج نه كا، نه وه كه يفي خويته ي
 ده يه وي به جووله كه يي به ري يا به گاوريي نه وه خوي له و دووه سهر
 پشكه، به لام نه گه ر به هانا يه كي ره واي هه بوو نه وه جيا يه، وهك نه وه
 نه خوشي نه هيلئ بجئ بو هه ج، ياپيوستيه كي ناچاريي نه هيلئ، ياكه ر
 به ده ستی سته مكار ريگه ي نه دا. (ئه حمه د).

١٦٠) مه رجه كاني پيوستبووني هه ج:

پيوستبووني هه ج نه م چهنه مه رجه ي هه يه:

يه گه م: نيسلام، چونكه هه جيش وهك نويزو زهكات په رسته،
 به س په رسته شي موسولمانيش داده مه زري. به پي فه رمووده يه يش كه
 موعاذ: ده يگيرپته وه، كه ده فهر موي: هه زرمه كه ناردمي بو يه مهن پي
 فه رمووم... له پيشا داوايان لي بكه كه شا يه تي بدن: كه هه ر خودا
 خودايه و.. تادوايي فه رمووده كه كه به پي نه م فه رمووده يه هه جيش

فهرزیکه لهفهرزهکان. کهواته: حه ج لهسهر بیپراوی بنه پرتی پیویست نابو و داوایشی لی ناکری که حه ج بکا. به لام هه لگه پراوه که توانای حه جی هه بوو نیتر له کوئی ناکه وئ. جا له وه دوا نه گهر له حالی هه زاری دا گه پرایه وه بو سهر نیسلام، نه وه به هوئی توانا بوونه که ی کاتی هه لگه پراوه که یه وه حه ج ده که ویتته سهری، به لام نه گهر به ده و له مهن دی گه پرایه وه بو سهر نیسلام و له پش نه وه دا حه ج بکا مرد، نه وه له میراتی هه که ی حه جی بو ده کری. دو وه م: ره سیده بوون، چونکه مندا ل حه جی له سهر نییه، چونکه پیغه مبه ر (درووه خواه له سهر بو) ده فهر موی: نه م سی که سه قه له می ته کلیفیان له سهر نیه، یه کی لهو سی که سه مناله، وه ک له زنجیره (۱۳۴) دا رابورد. دیسان حه جیش به قیاس له سهر هه موو په رستشیکی تر ناکه ویتته سهر منال. سییه م: هو ش، شیت حه جی له سهر نییه، به پیی فهر مووده ی: قه له می ته کلیف له سهر نه م سی که سه هه لگه پراوه، که یه کی لهو سی که سه شیتته. چواره م: نازادییه، به نده حه جی له سهر نییه، چونکه پیغه مبه ر (درووه خواه له سهر بو) ده فهر موی: ههر کو یله پی حه جی کرد، له پاشا نازاد کرا نه وه حه جیکی تری له سهره ! به پیی نه م به لگه یه یش که ده فهر موی: کو یله نو یژی هه یینی له سهر نییه، جا له شو ینی نو یژی هه یینی بهو نزیکی یه له سهری نه بی، له بهر نه وه ی مافی ناغا که ی به هوئی چوون بو هه یینی که وه نه فه وتی، چو ن حه ج بهو دووری و در یژییه ده که ویتته سهری؟؟ پی نه م: له توانا بوونه. چونکه خوای گه وره ده فهر موی: { وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ } . توانین دوو جو ری هه یه: یه کیکیان نه وه یه موسو لمانه که خوی توانای حه جکردنی هه بی، نه وی تریان نه وه یه خوی

نەتوانی کەسیکی تر حەجی بۆ بکا، توانینی بەخودی خۆی ئەمانە
پێویستە:

یەگەم: ھۆی سواریی دەست بکەوئ چ مائی حاجی خۆیبی، یاھ
کری بئ، ئەمەیش بۆ کەسئ مەرجه کەنیوانی مائی ئەوو نیوانی مەککە
ماوەی کورتکردنەوہی نوێژبی یا پتربی. جا ئەگەر ماوەکە لەمە کەمتر
بوو، بەلام کابرا بئھیز بوو نەیدەتوانی بەپئ بپروا، یادەیتوانی بەلام
تووشی زیانیکی ناشکرا دەبوو ئەوہ لەم کاتەیشدا وڵاخ مەرجه، دەنا
دەبی بە پئ بجئ بۆ حەج.

دووہم: ئەوہیە مەسرفی چوون و گەرانەوہی ھەبئ. مەرجه
کەوڵاخ و خەرجی رێگە زیاد بئ لە ژێواری خۆی و ژێواری ئەو کەسانە
کە ژێواریان لە سەریەتی، ھەروا زیاد بن لەجل و بەرگی پێویستی خۆی و
ئەوان و لە ھەموو پێویستیەکی تریان لەو کاتەوہ دەروا ھەتا
دەگەر پێتەوہ بۆ لایان.

بزانە ئەگەر کەسئ پارە ی حەجی ھەبوو، بەلام لە ھەمان کات
پێویستی بەژنھێنان ھەبوو، لە ترسی ئەوہ نەبادا تووشی شەروالپێسی
ببی، ئەوہ لەم کاتەدا باش وایە ژنی پئ بھینئ، نەک حەجی پئ بکا،
چونکە لەم حالەدا ژنھێنان پێویستیەکی کات ھاتووہ، بەلام حەج
ماوەکە ی مەودا دارە، بەلام ئەگەر مەترسی شەروالپێسی نەبوو، ئەوہ
پیشخستنی حەجەگە باشترە.

سییەم: رێگە ئەمین بی، ترسی سەرومال و نامووسی نەبی، با
ترسەگە کەمیش بی، چونکە بە ھۆیەوہ تووشی زیان دەبی.

چوارەم: ئەو ھىۋاي فرىياكە وتنى ھەجى ھەبى، واتە: ھەج ھەكە كاتى ئەو ھەندە مابى ھاجى لە مال دەرچوو پىش بەسەرچوونى كاتى ھەج فرىاي ۋەستانى ەمرەفە بکەوئ.

جۆرى دوو ەم لە توانىن ئەو ھىە كە يەككى تر ھەج بکا بۆ مرؤف. بۆ ئەمە مەرچە: ئەو كەسەى كە لەباتى كەسكى تر ھەج دەكا، زياتر لە كرى ناسايى داوانەكاو خۆى ھەجى كرىبى ۋ ھەجى نەزرىشى لەسەر نەبى. ئەو كەسەيشى كە يەككى تر دروستە ھەجى بۆ بکا يەككىكە لەم دوو كەسە: يا مردوو ە ھەجى لە ئەستۇدايە، ئەمە پىۋىستە لەو كەلەپوورەى كە بەجى ھىشتوو ە ھەجى بۆ بكرى ۋ كەسى بنىژن ھەجى بۆ بکا، يا كەسكىكە زىندوو ە بەك كەوتوو ە لەبەر پىرى يا لەبەرشتى تر ەك زەحمەتى زۆر ناتوانى خۆى بجى بۆ ھەج.

١٦١) بىياتەكانى ھەج (أركان الحج)

بىياتەكانى ھەج پىچ بىياتن:-

يەكەم: ئىحرام دابەستن، كە برىتتىيە لە نىتى چوونە ناو ھەج، يا چوونە ناو ەمرە، بۆيە ناوانراو ە ئىحرام چونكە رىگە لە شتى ھەرامكراو دەگرى. سەر بەلگەى پىۋىستبوونى ئەم ھەرموودەيەى پىغەمبەرە (مروودە خەواد لەسەربى): ھەموو كەردە ھەيى بەپىى نيازو نىيەتەكەيەتى، ئىحرامىش سى جۆرى ھەيە: جىاجىا: (إفراد)، پشودان: (تەمەتووع) تىكەلگەردن: (قيران). راجىايى لەو ەدا نىە كە ھەريەكى لەم سى شىۋەيە رەوايە، بەلام راجىايى لەو ەدا ھەيە كە كامەيان خىرتەرن.

شافیعی (رمزاه خواه لیبه) له زوربهی کتیبهکانیدا به دهق فهرموویهتی که
حهج و عهمره بهجیاجیا (افراد) خیرترن، ننجاً جوړی پشو و مرگرتن
(تهمهتووع) ننجاً تیکه لکردن (قیران).

شیوهکاری جیاجیا ناوایه: هج به تهنها دابهستی و هج تهواو
بکا نهوجا عهمره دابهستی و تهواوی بکا، شیوهکاری پشو و مرگرتنیش
ناوایه: له میقاتی ولاتی خوږهوه عهمره دابهستی و تهواوی بکا و نهوسا
له مهککهوه ئیجرامی هج دابهستی. نه چوښته یهگرتنی لهسهره.
بوږیه پیی دهگوتری: پشو و مرگر، چونکه له پشو ودا نهوهی لی
قهدهغه بوو بوو رهوا دمبیتهوه بو. شیوهکار (صورت) ی تیکه لکردنیش
ناوایه: ئیجرامی هج و عهمره پیکهوه دابهستی، کردارهکانی عهمره له
ناو کردارهکانی هجدا تیغه لگیش دهگرین. سهر به لگهی نه س
شیوهیهیش نه فهرموودهیهی عائیشهیه (رمزاه خواه لیبه) که دهفهرموئ:
دمرچووین، جا ههمان بوو هر ئیجرامی عهمره دابهستبوو، ههمان
بوو ئیجرامی هج و عهمره به یهکوه دابستبوو، ههمان بوو بهس
ئیجرامی هجی دابهستبوو، پیغه مبهه خوی هر ئیجرامی هجی
دابهستبوو (نهحمدهو شهیخان و مالیک).

بنیاتی دووهم: وهستانی چای عهرفهیه، چونکه پیغه مبهه ری خوا
(مرووده خواه لهسهره) فهره! نی فهرموو، چارچییهك جاری دما: هج بریتیه
له نامادهبوونی عهرفه واته: زوربهی بنیاتهکانی هج عهرفهیه.
وهستان له عهرفه به نهوهنده دهیتهجی که له بهشی له خاکی
عهرفهده ناماده ببی، تهنا هت به نهوهندهیش جیبهجی دهبی که به

دوای بهندهیه کی هه لھا توودا بگهړئ و له عورفه وه رتهبئ، یا به دوای هه ر شتیکا له وپوه رتهبئ حلیبه، هه تا نه گهر به خه وتویش ناماده ی عه رفه ببئ و خه به ریشی نه بیته وه هه تا کاته که ی به سهر ده چئ هه ر بریتی ده که وئ، چونکه له کاتی خه ویشدا ته کلیم له سهر مروف ده مینئ!.

مه رچی بریتی که وتنی راوستان له خاکی عه رفه دا نه وه یه؛ راوستان وه که شیاوی په رستش بئ (واته: حاجی له و کاته دا که له عه رفه راده وه ستئ نه هلی عیبادت بئ) له عه رفه له هه رشوینیکا راوستان دروسته، چونکه گشتی هه ر عه رفه یه، کاتی راوستان له عه رفاتدا دست پیده کا له نیوه روؤ روؤی نوهمی مانگی قوربان وه هه تا شه به قی به یانی روؤی جه زن، مه رچ نیه به شئ له روؤو به شئ له شه و له وئ بمینیته وه، به لام نه گهر له روؤی نوهم ما گه یشته عه رفات سوننه ته له وئ بمینیته وه هه تا شه و دادئ.

بنیات (روغن) سییه م؛ ته وافه، واته: حه وت جار هه لسووران به ده وری ته وای خانه ی خودا، مه به ست نه و ته وافه یه که پپی ده گوتري ته وافی نیفاضه، چونکه یه کگرتن هه یه له سهر نه وه که مه به ست له م نایه ته ته وافی نیفاضه یه: ولیطوفوا بالبیت العتیق. وه نه و فهرمووده یه ش که باسی بینو پژییه که ی صه فییه ی هاوسه ری حه زرت ده کا، نه وه ده سه لینئ که ته وافی نیفاضه فهرزه، که واته: نه و ته وافه روکنه، نه ک ته وافه کانی تر، وه ک ته وافی قودووم و ته وافی ویداع، واته هه لسوورانی گه یشته جئ و هه لسوورانی مائا وایی.

۱۶۲) نه رکه کانی هه لسووران:

پیوستیه کانی ته واف:-

پیوستیه کانی ته واف چهند شتیکن: یه کیکیان پاکیه له بیده سنوژی و له له شپیی، وه له پیسی له شو بهرگو و جیگه.

یه کئی تریان: داپوشینی شهرمگای کاتی نوپژه به جلیکی پاک، له کاتی ته وافا، پیغه مبهرا (مرووه خوا له سه ربنا) دهفه رموی: ته وافی بهیتیش به نوپژ دادهنری، ته نیا نه وهنده هیه له ته وافا خودا ریگهی قسه کردنی داوه، جا نه گهر ته وافکهر له کاتی ته وافا، قسه یکرد با هر قسه ی باش بکاو بهس. عائیشه ییش (مزه خوا له یبنا) دهفه رموی: که گه یستمه مه ککه بینوپژبووم، ئیتر نه ته وافی بهیتم کردو نه سه فاو مه روه مکرد، وه عهرزی حه زرمتمکرد که حاله وایه، فه رمووی: ههرچی حاجی دهیکا تۆیش بیکه، به لام ته واف مه که و به گردی بهیتا هه لمه سووپا تا پاک ده بیته وه له بینوپژی و خۆت پاک ده شوریت. (دانه دهفه رموی: ئهم گوفتو گویه له نیوانی نه سمائی کچی عومه ریش و پیغه مبهردا (مرووه خوا له سه ربنا): رووی داوه، به لام نه مه ی من نووسیومه له سه حیه یندا هیه و پتر جیگهی متمانه یه — وهرگیر).

جا نه گهر له ناو ته وافدا ده سنویره که ی شکا، له سه ر فه رمایشتی دروست، پیوسته گورج ده سنویر بگریته وه له سه ر ژماره ی پیشووه ته وافه کانی ته واف بکا، گوتراویشه: پیوسته سه رله نوئی له نووکه وه له ته وافه که ی تی هه لچیته وه.

یه‌گی تریان: ریژلیگرتنه لهو جهوت جاره که به‌گردی کابه‌دا
ده‌سوورپته‌وه له‌سەر ئەم شیوه‌یه: له سەر‌هتای سوورپانه‌وه‌کانه‌وه هه‌تا
ته‌واو بوونی هەر جهوتیان هه‌موو خانووی که‌عبه‌ بخاته لای چه‌پیه‌وه،
وه له به‌رابهری جه‌هرول ئە‌سووده‌وه ده‌ست پێ‌بکا.

یه‌گی تریان: ئە‌وه‌یه له‌کاتی هه‌موو سوورپانه‌وه‌کانا هه‌موو له‌شی
له دهره‌وه‌ی هه‌موو که‌عبه‌یی، جا ئە‌گەر که‌سێ له‌سەر ئە‌و زیاده
لادیواره‌وه رۆ‌یشت، که له زه‌مانی عه‌بدوللای کوری زوبه‌یردا دزراوته‌وه
له بناغه‌ی دیواری که‌عبه‌ ئە‌وه ته‌وافه‌که‌ی دانامه‌زری، به‌هەر جوار
ده‌وری بناخه‌ی که‌عبه‌دا کوته‌ دیواری هه‌یه، نووساوه به‌ که‌عبه‌وه،
به‌قه‌د دووسێ‌یه‌کی باسک (ذراع) ئ له زه‌وی به‌رز، ده‌ق ده‌لێتی گه‌ردانه‌یه
له گه‌ردنی بناغه‌ی به‌یتا به‌ کوردی پێی ده‌گوتری: هه‌زاره، به‌ عه‌ره‌بی
پێی ده‌گوتری: شاذمروان، په‌راویزی به‌رگی که‌عبه‌ی لی‌چه‌سپ ده‌کری،
ئە‌م ئە‌ندازه‌یه له‌کاتی خۆیدا که‌ قوریش به‌یتیان دروست کردۆته‌وه، له
دیواری که‌عبه‌یان دزیوته‌وه، له‌بەر ده‌ست‌کورتی، که‌واته: ئە‌م کورته
دیواره‌ خۆی و هه‌وا‌ی سه‌ربانه‌که‌ی هه‌تا سه‌رسه‌ره‌وه به‌شێکه له‌ که‌عبه،
له‌بەر ئە‌وه ئە‌گەر که‌سێ ته‌واوی له‌شی، یا به‌شی له‌ له‌شی، وه‌ک ده‌ستی،
یا سه‌ری، له‌کاتی ته‌واف و هه‌لسوو‌رانا، له‌سەر سه‌ربانی ئە‌و کورته
دیواره‌بی، ئە‌وه ته‌وافه‌که‌ی دانامه‌زری، ته‌نانه‌ت له‌کاتی ماچ‌کردنی
به‌رده‌ره‌شه‌که‌و دیواری که‌عبه‌دا، ده‌بی هه‌ردوو پێی له‌ جێگه‌ی خۆیان
چه‌سپ بکا و له‌ پاش ماچ‌کردنه‌که‌ رێک له‌ شو‌ینه‌که‌ی خۆیدا
رابوه‌ستێته‌وه، هه‌تا سه‌رو ده‌ستی بکه‌ونه‌وه دیوی دهره‌وه‌ی سه‌ربانی ئە‌و
کورته دیواره، ئە‌وسا هه‌لسوو‌رانه‌که‌ی ده‌ست پێ بکاته‌وه! هه‌روا ده‌بی

تهواوی لهشی تهوافکمر له دهرهوهی حیجری ئیسماعیل بی، چونکه پیغه مبهەر (دروودخواه لسه ربه) له دهرهوهی حیجر تهوافی دهکرد.

یهکی تریان: نهوهیه دهبی ههموو تهوافهکان لهناو ههوشی مزگهوتهوهبی، چونکه مزگهوتهکه ههمووی ههرهه بهسته، جا لهههر کوپیه کیدا بسووپتهوه دروسته.

یهکی تریان: ژمارهی ههلسورانهاکه، که مهرحه دهبی ههوت تهواف بن. لهسهه ههرمایشتی دروست یهک له شونیهکی (مووالات) فهرز نیه، بهلکوو سوننهته. سوننهته لهناو تهوافهکانا ههر خهریکی یادی خودابی! عهبدوللای کوری سائیب (رهزاه خواه لایبه) دهفهرموی: ژنهوتم له زاری پیروزی پیغه مبههری خوا (دروودخواه لسه ربه) له نیوانی گۆشهی یهمانی و ههجهرو لهسهوهده دهیغهرموو: (ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار): خودایه! نهی پهرومردگاری میهرههان! ههم له جیهاناو ههم له دواروژدا چاکمان بۆبکهو بهشی باشمان بدهری، وه له سزای ناگر بمانپاریزه. (ئهحههدهو نهبو داوودو نهسائی گیراویانهتهوه، ئیبنو حیببانهو حاکم به دروستیان داناوه). نهبو هورمهیرهش (رهزاه خواه لایبه) دهفهرموی: کهسی ههوت جار به دهوری خانهی خودادا ههلسورپی و قسهی تر نهکا جگه لهه نزایه، ده خراپه له خراپهکانی کوپردهگریتهوهو ده چاکهی بۆ دهنووسری و ده پایههش پیی بهرز دهبیتهوه، نزاکههش نهمهیه: (سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر و لا حول و لا قوة الا بالله) خودا خودایهکی پاک و پیروزه، سوپاس و ستایش ههر بۆ خودایه، ههر یهزدانی پاک خودای

راست و دروسته و خودای ترنیه خودا له هه موو که سی گهوره تره، دهسته لات و هیژیش همر به دهستی خودایه. (ئیبنو ماجه). عائیشه یش (ره زه خواه لیبه) دهفه رموی: پیغه مبه (دروود خواه له سه ربه) دهفه رموی: هه تسوورانی دهوری خانه ی خودا و هاتوچۆ له ناوهندی صه فاو مه پروه داو ره جمی شه یتان، بو ئه وه دانراون که هه میسه یادکردنی خودای گهوره پایه دار بی (ئه بو داوودو حاکم).

بنیاتی چواره م: هاتوچۆ نیوانی صه فاو مه پروهیه، به پیی کردنی پیغه مبه ر خۆی، پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) له کاتی هاتوچۆی نیوانی صه فاو مه پروه دا به رده م راگردنه وه فه رموی: ئه م هاموشویه به هه راگردن ئه نجام بدهن، چونکه خودای گهوره ئه م هه راگردنه ی له سه رتان نووسیوه، وه کی تریش ئه مه خواپه رستییه کی تایبه ته، له کاتی هه ج و عه مرده ده کری. مه رجه که ئه م راگردنه له دوا ته وافیکی دروسته وه بی، ئیتر خوا ته وافی ئیفاضه بی، یا ته وافی هاتن (طواف القدوم) بی، هه روا ریزلیگرتن مه رجه، له سه ر ئه م شیویه: له صه فاوه ده ست پیبکا، هه تا ده گاته مه پروه، وه جه وت جار هاتوچۆبکا له نیوانی صه فاو مه پروه دا، رۆیشتنه که ی جاریک و گه رانه وه که ی جاریک، چونکه پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) ئاوا ی ده کرد، له م هاتوچۆیه دا پاکی و پۆشینی شه رمگا و مه رجه کانی تری نوێژ مه رج نیه، ئه م هاتوچۆیه به سواریش ده بی، به لام به پیاده یی خیرتره، نه کردنی ئه م بنیاته به سه ربهرینی ئاژه ل پرنا بیته وه، به بی کردنی شی نابی ئیحرام بشکین.

بنیاتی پینجهم: تاشینی یا کورتکردنه‌وی مووی سهره، چونکه
 یه‌زدانی مه‌زن ده‌فهرموی: {مُحَلِّقِینَ رُؤُوسَکُمْ وَمُقَصِّرِینَ}: چونکه
 پیغهمبهر (دروودی خواہ له‌سهریو): فهرمووی: رحممتی خوا له‌و که‌سانه‌بی که
 له‌پاش ته‌واوکردنی حه‌ج و عه‌مره سهری خو‌یان ده‌تاشن، یارانیش
 عه‌رزیانکرد: ئه‌ی پیغهمبهری خودا! رحممت بکه له‌و که‌سانه‌یش که له
 پاشکردنی حه‌ج و عه‌مره مووی سهریان کورت ده‌که‌نه‌وه؟ پیغهمبهریش
 (دروودی خواہ له‌سهریو): فهرمووی: رحممتی خودا له‌و که‌سانه‌یش بی که مووی
 سهریان کورت ده‌که‌نه‌وه. (شه‌یخان) سهرتاشین و کورتکردنه‌وی موو
 هه‌ردوو لایان بو‌ پیاوو ژن دروستن، به‌لام بو‌ پیاو سهرتاشین و بو‌ ژن
 کورتکردنه‌وه باشتره، لای که‌می کورتکردنه‌وه بو‌ پیاوو ژن هه‌لپاچینی
 سی مووه، کاتی موو هه‌لپاچین بو‌ حاجی له‌ پاش به‌رد فرهدانه بو‌
 کو‌گابه‌ردی جه‌مره‌تولعه‌قه‌به، وه بو‌ عه‌مره‌که‌رو حاجی پشوو وەرگر
 له‌پاش هه‌راکردنی نیوانی صه‌فاو مه‌روه‌یه، بو‌ که‌سی‌کیش ئاژه‌لی دیاری
 به‌یتی پی بی له‌پاش سهربرپینی ئه‌و دیارییه‌یه له‌ مینا، بو‌ حاجی، وه له
 مه‌روه بو‌ عه‌مره‌که‌ر، به‌لام ئه‌وه‌یشمان له‌یادبی که کاتی سهربرپینی
 دیاری به‌یت، کاتی سهربرپینی قوربانیه، که برتییه له‌ چوار رۆژه‌که‌ی
 جه‌ژن. ئه‌و که‌سه‌یش که سهری مووی پیوه نه‌بی هه‌ر سوننه‌ته جه‌قو
 به‌ئینی به‌سر سهریا.

١٦٣) پیوستیه‌کانی حه‌ج - ئه‌رکه‌کانی حه‌ج:

له پێشهوه گوتمان بنیاته‌کانی حه‌ج پێنجن و قسه‌مان لێکردن ئیستا ئه‌رکه‌کان (واجبات) ی حه‌ج روون ده‌که‌ینه‌وه، جیایی نیوانی بنیات و ئه‌رك ئه‌وه‌یه: حه‌ج به‌بێ کردنی بنیاته‌کانی دانا‌مه‌زری، ئه‌گه‌ر هه‌رکامێ له‌و بنیاتانه‌ فه‌وتان حه‌جه‌که‌ پووج ده‌بیته‌وه، به‌ سه‌ربهرپینی ئاژه‌ل تۆله‌ی نا‌کریته‌وه، به‌لام حه‌ج به‌بێ کردنی ئه‌رکه‌کانیشی داده‌مه‌زری، ئه‌گه‌ر ئه‌رکیکی فه‌وتا به‌سه‌ربهرپینی ئاژه‌ل تۆله‌ی بو‌ ده‌کریته‌وه.

پیوستی یه‌که‌م:-

ئیحرام دابه‌ستنه. پیوستیه‌کانی ئیحرام دابه‌ستن سێ شتن:

یه‌که‌م: ئیحرام به‌ستنه له‌کات و شوینی دیاریکراوه‌وه بو‌ ئیحرام دابه‌ستن. جا ئه‌گه‌ر له‌ نیشانگای ئیحرام به‌بێ ئیحرام دابه‌ستن تیپه‌ر بوو، ئه‌گه‌ر ده‌ستی نه‌کردبوو به‌ کرداره‌کانی حه‌ج و عه‌مه‌ره، ئه‌وه له‌سه‌ریه‌تی که‌ بگه‌رپته‌وه بو‌ نیشانگا‌که‌و له‌وئ ئیحرام دابه‌ستی، هه‌تا ئه‌گه‌ر له‌ پاش تیپه‌رپوون له‌ نیشانگا (میقات مکانی) ئیحرامی دابه‌ستبوو، ماده‌م ده‌ستی نه‌کردوو به‌ کرداره‌کان، به‌س ئه‌وه‌نده‌ی له‌سه‌ره‌ که‌ بگه‌رپته‌وه بو‌ نیشانگا‌و له‌وئ ئیحرام دابه‌ستی، به‌لام ئه‌گه‌ر نه‌گه‌رپایه‌وه، یا پاش ئه‌وه‌ گه‌رپایه‌وه که‌ به‌و ئیحرام دابه‌ستنه‌ ناته‌واوه ده‌ستی کردبوو به‌ کرداره‌کان، ئه‌وه‌ خوینیکی له‌سه‌ره، واته‌: له‌ که‌فاره‌تی ئه‌م سه‌رپێچیه‌دا ده‌بی ئاژه‌ل سه‌ربهرپێ بو‌ هه‌زارانی مه‌که‌که، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌ بیریشی نه‌بووبێ یا به‌هه‌له‌ له‌ نیشانگا تیپه‌رپووبێ هه‌روایه،

نډه ونډه هه يه له م دوو کاته دا گوناوی له سهرنیه. چاکتر وایه له سهره تاي نیشانه گاوه ئی حرام دابه ستی، هه تا ماوه ی رڼکه که به ئی حرامه وه بېړی، به لام بو نیشانگای ذولحوله یفه و اباشه له و مزگه و ته وه ئی حرام دابه ستی که پیغه مېهر (دروود خواد له سهره ی): ئی حرامی لیو دابه ستووه.

بزانن که نیشانگا دوو جوړه: کاتو شوین، کاتی ئی حرام دابه ستن بو حج مانگی شه شه لان و ناوجه زنان و ده شه وی په که می مانگی قوربان، دواشه وی شه وی جه ژنه، له سهر فهر مایشتی دروست، به پیی نایه تی: { الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ - سورة البقرة - ۱۹۷/۲ } . واته: کاتی خه ریکبوون به کرده و کانی جه جه وه چهند مانگیکی ئاشکراو دیاریکراون، وه به پیی نایه تی: { يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ - سورة البقرة - ۱۸۹/۲ } نهمه کاتی دابه ستی حج بوو، وه به دریژیی سال ئی حرام بو عه مره داده به سترئ، چونکه زاناگان یه ک ران له سهر نډه وه که عه مره هه موو کاتی دروسته، له باره ی نیشانگای شوینی شه وه ئا وایه: نډه وی نیشته جی مه که یه - ئیتر ج خه لکی مه که بی، ج خه لکی شوینیکی تربی - ناوشاری مه که یه، گوتراویشه: مه که وه هه موو به ستی مه که نیشانگایه بو ئی حرام دابه ستن، واته: نیشته جی مه که له مالی خو یه وه ئی حرام داده به ستی. بو نډه ویشی که نیشته جی مه که نه بی، سهرنج دده یین: نډه گر ماله که ی ده که و ته نیوان مه که و نیشانگای ئی حرام دابه ستنه وه نډه له دهرگای مالی خو یه وه ئی حرام دابه ستی، خوا ه گوند نشینبی، یا

كۆچبەرى بىۋ ھەوار نشىنى، نەگەر مائەكەى دوورتىبوو لە
نیشانگاگان، ئەو نیشانگاگەى يەككە لەم پىنج شوپنە:

يەگەم: بۆ ئەو كەسەى كە لە مەدىنەى نازدارەو ھاتىبى
ذولھولەيفە، كە ئىستا ناودارە بەپىرى عەلى، كە دو قۇناخ لە مەككەو
نوورە.

دووم: بۆ ئەو كەسەى لە شامو مىصرو مەغرىبەو ھاتىبى
جوحفە.

سپىيەم: بۆ ئەو كەسەى لە تىھامەى يەمەنەو ھاتىبى يەلەم لەمە.

چوارەم: بۆ ئەو ھەى لە نەجدى يەمەن و نەجدى حىجازەو ھاتىبى
قەرەنە. ئەم چوارەيان پىغەمبەرى خوا (مروودە خوا لەسەربە) لە فەرموودەيەكا
دەست نىشانى كردوون و بە دەق ناوى ھىناون، لە كۆتايى ئەو
فەرموودەيدا دەفەرموى: ئەم شوپنە جىگەى ئىحرام دابەستىن بۆ ئەو
كەسانەى كە دىن بۆ ھەج و عەمرە، لە خەلگى ئەم ولاتانەو لە خەلگى
ولاتانى تىرىش كە بەسەر ئەم شوپنەدا دىن بۆ ھەج و عەمرە، وە كەسى
لەم شوپنە نرىكتىبوو ئەو جىگەى ئىحرام دابەستىن لەو شوپنەو
كە دەكەوئىتەر! تەنانت خەلگى مەككە لە مەككەو ئىحرام دابەستىن.

پىنجەم: وە بۆ ئەو ھەى لە خۆرھەلاتەو ھاتىبى، وەك عىراقو
خۇراسان زاتوعىرقە. لە فەرموودەيەكا دەفەرموى: پىغەمبەرى خوا
(مروودە خوا لەسەربە) زاتوعىرقى دىارى كردووە بۆ جىگە ئىحرام بەستىن
خەلگى عىراق. (ئەحمەد/د/ن - سند صحيح). گوتراوئىشە: عومەر بە
تىكۆشان واتە: بە اجتھاد زاتوعىرقى بۆ خەلگى عىراقو خۇراسان دىارى

کردوو. جا وهك گوترا ههركهسئ ویستی بچئ بۆ چهج و عهمره، وه ئیجرامی دانهبهست ههتا له نیشانگا رەتبوو، وهبهو ئیجرامه ناتەواوه کرداری له کردارهکانی چهج یا عهمره ی کرد، خوا ئەو کرداره فەرزی یا سوننهت، ئەوه خوینیکی دهکهوێته سەر، که بریتیه له کاوریکی یهك سائە، یا له چتیر بزنیکی دووسائە. چونکه پیغه مبهەر (درووده خوا له سەربە) دهفهرموی: ههركهسئ کرداری له کردارهکانی چهج و عهمره نهکا خوینیکی لهسهره. (ئیبنو عەباس به مەرفووعی و به مەوقوفی گیراویەتەوه).

پێویستی دووه:

رهجمکردنی شهیتانه لهسهر ئەم شیوهیه: له رۆژی یهکهمی جهژندا ههوت بهرد فری دهن بۆ کۆگا بهردی جهمرهتولعهقهبه، له رۆژی دووهم و سییهم و چوارهمی جهژنا (که ناوداران بهسی رۆژی نهیاموته شریق) بهرد فری بدن بۆ سهر ههرسئ کۆمهله بهردهکه، بۆسهر ههر یهکیکیان ههوت بهرد، جا ئەگەر کهسئ له رۆژی دووهما رهجمی شهیتانی کردو ویستی له خاکی مینا دهرچئ له پیش خۆرئاواوونا ئەوه دروسته و مانهوهی شهوی سییهمی له خاکی مینادا له کۆل دهکهوی، ههروا رهجمکردنی رۆژهکەشی.

بزانن ژماره ی بهردی ههموو رۆژی ئەم سئ رۆژه بیست و یهك بهرده، مەرجه بهریز بهردهکان فری بدا لهسهر ئەم شیوهیه: ئیبنو عومەر (رهزاه خوا لایب) دهیفهرموو: پیغه مبهەر (درووده خوا له سەربە) که رهجمی شهیتانی دهکرد لهسهر ئەم شیوهیه دهیکرد: یهکهمجار ههوت بهردی

فری دەدا بۆ کۆگا بەردەکەى ئەولای مزگەوتەکەى میناوه، لەپاش
 هەڵدانی هەموو بەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد، دەیفەرموو: (الله أكبر،
 الله أكبر، لا اله الا الله والله أكبر، الله أكبر، والله الحمد) ئینجا
 دەچوو پێشەوو بەردو رووگە رادەوستاو هەردوو دەستی
 بەرزەکردەوو دەستی دەکرد بە نزاکردن و بەپێوه زۆر دەپاراپێوه
 لەویدا، ئینجا دەرۆشت بۆ کۆگابەردی دوو، کە ناودارە بە کۆمەلەى
 ناوەرپاست (واتە: جەمرەتول وسطا) وە حەوت بەردی فرمەدا بۆ ئەو
 میلەیش و لەپاش تیگرتنی هەموو بەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد، ئینجا
 بەلای چەپا لەلای شیوەکەو دادەپەری و بەردو رووگە رادەوستاو
 هەردوو دەستی بەرزەکردەوو دەستی دەکرد بە پارانەوه، ئینجا
 دەرۆشت بۆ کۆگابەردەکەى لای عەقەبەوه حەوت بەردی فری دەدا بۆ
 نەم میلەیش، وە لەپاش تیگرتنی هەربەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد،
 نیتەر دەگەرپێوهو لەوئ نەدەوستا. (بوخارى/ ئەبوداود).

دەبى شیوەى هاوێشتنەکەى بە جۆری بى پێى بگوترى فریدان،
 ئەگەر بەردەکەى هەلگرت و داینا لەىناو کۆگا بەردەکەدا، لەسەر
 فەرماشتى دروست ئەوه حسیب نیه، چونکە بەوه ناگوترى تیگرتن،
 مەرجه مەبەستى لە تیگرتنەکەى فرەدانى بۆ کۆگابەردەکە، جا ئەگەر
 بەردىکى هەلدا بەحهواداو کەوتە ناومیلەکەوه ئەوه حلیب نیه، مەرجه
 کە بەدەستى تێى بکرى، ئەگەر بەقاج تیگرتن، یا بەکەوان، یا بە بەردە
 لاستیک حلیب نیه، مەرجه ئەو حەوت بەردە کە فری دەدریته سەر
 کۆگابەردەکان یەکەیهکە فری بریت، وە نابى لە جیاتی شتى تر فری
 بەردى، ئەگەر دوو بەردى بە یەکجار تیگرتن وە هەردوو بەردەکەیش

کەوتنە ناکۆگاگەوہ ئەوہ بە یەک بەرد دادەنرئ، ھەروا ئەگەر ھەوت بەردیش بە جارئ تیڤگرئ، ئەگەر لەبەر نەخۆشی یا لە بەرشتئ تر نەیتوانی خۆی رەجم بکا، بۆی ھەیە کە یەکی بکا بە وەکیل، مەرجە کە جیگرەکە بەردی خۆی فرەدابئ، ئەوسا بەردی موکلکە ی فرە بدا دەنا دروست نیە.

پێویستی سیئەم:

مانەوہی شەوہ لە موزدەلیفە.

پێویستی چوارەم:

مانەوہی شەوہکانی پاش جەژنە لە مینادا.

پێویستی پینجەم:

خۆپاراستنە لەو شتانە کە بەھۆی ئیحرامەوہ ھەرام دەبن لەسەر حاجی (لە ئەصلەکەدا دەفەر موی: سیئەم سەرتاشین یا کورت کردنەوہیە، چوارەم و پینجەمیش باس نەکراو، من لەبەر روونی و ئاسانی ئاوام نووسی، وە لە شەریعەتی ئیسلامی مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەریسەوہ نەقلمکردن – وەرگێڕ).

١٦٤) ھەجی ژن:

ھەج لەسەر ژنیش وەک پیاو فەرزد، بەلام سەرھەرای مەرجە پێشینەکان مەرجە کە ژن میڤردی، یا کەسیکی خۆیی لە گەلابئ، یاخود کۆمەلە ژنیکی باوەرپیکراو بن، با خۆیی (مەھرەم) یشیان لەگەڵ نەبن، کۆگر (ضابطە) ی خۆیی ئەوہیە: بە ھیچ جوړئ ھەتا ھەتایە مارە ی لێی

نهیی، بههوی رشتهی خزمایه‌تی یا ژن و ژنخوازای یا شیروخواردنه‌وه. ټیبنو عه‌بباس (رمزاه نمواه لېبه) دمه‌رموی: هیچ ژن و پیاوړکی بیانی دوو به دوو به‌بی خوږی ژنه‌که له‌گه‌ل یه‌کا کوڼه‌بنه‌وه، ژنیش له‌گه‌ل خوږیدا نه‌بی نه‌چې بو س‌ه‌فه‌ر، پیاوړکیش گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من ژنه‌که‌م ده‌چې بو حه‌ج و خویشم ناو‌نووس کراوم بو ئه‌و غه‌زایه؟ فه‌رمووی: ده‌خویشت برؤ له‌گه‌ل ژنه‌که‌تا حه‌ج بکه. (بوخاری/ موس‌لیم) یه‌حیای کوری عباد دمه‌رموی: ژنیکی خه‌لکی ره‌ی کاغه‌زیکی نووسی بو ئیراهیمی نه‌خه‌عی، لی‌ی پرسی: من هیشتا حه‌جی فه‌رزم نه‌کردووه، که یه‌که‌م حه‌جه‌و پی‌ی ده‌لین: حه‌جی ئیسلام وه دمو‌له‌مه‌ندیشم، خزمی خویشم نیه که له‌گه‌لما بی بو حه‌ج؟ یه‌حیا وه‌لامی بو نووسییه‌وه: تو مه‌هانه‌ی ره‌وات هه‌یه له‌به‌ر ئه‌وه حه‌جت له‌سه‌ر نیه.

١٦٥) سوننه‌ته‌کانی حه‌ج:

یه‌که‌م: کردنی حه‌ج به‌جیا، چو‌نیتی ئه‌م جوړه له حه‌ج له پی‌شه‌وه رابوورد.

دووهم: له‌به‌یه‌که‌ کردنه، به‌م شی‌وه‌یه: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك. ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك). سوننه‌ته له‌گه‌ل نی‌ته‌که‌یدا له به‌یه‌که‌ بکا، چونکه پاشینان وایان نه‌قل کردووه له پی‌شینان، سوننه‌ته له‌پاش ئی‌حرام دابه‌ستن زور خه‌ریکی له‌به‌یه‌که‌کردن بی، به تایبه‌تی له‌کاتی گو‌رانی وه‌زعدا، وه‌ک سواربوون و دابه‌زین و سه‌رکه‌وتن بو شوینی به‌رزو دابه‌رین له شوینی به‌رزوه‌وه

تیکه لَبوون له گه ل کۆمه لدا، له کاتی داهاتنی شهوو هاتنی رۆژدا، له کاتی بئوئیزی و له شپیسو و زهستانیشدا له بیهیکه زۆرکردن سوننه ته، ههروا له مزگهوتی ئه لخیفداو له مه سجدولحه رامدا، به لام له کاتی تهوافی قدوومو له تهوافی سه فاو مه روه دا ته لیبیه کردن سوننه ت نیه، چونکه ئه مانه ویردی تایبه تی خو یان هه یه، ههروا له تهوافی ئیفاضه و تهوافی مائئاواییدا له بیهیکه نه کات، چونکه کاتی به سه رچوو، چونکه کاتی له بیهیکه کردن له گه ل رجمکردنی شهیتان له جه مه رته لعه قه به به سه رده چی. سوننه ته بو پیاو نه ک بو ژن ده نگ له له بیهیکه کردن هه ئپری، سوننه ته که له بیهیکه ی ته واکرد سه لاوات له سه ر پیغه مبه ر (دروود خوا له سه رب) بدا، وه داوای به هه شتو ره زامه ندی خودا بکا، وه په نابگری به خودا له ناگری دۆزه خ! ئه و جا به ئاره زووی خو ی نزا بکا، له کاتی ته لیبیه دا باقسه نه کا، سلا وکردن لی له و کاته دا ناباشه، به لام ئه گه ر که سی سلاوی لی کرد وه لامی ده داته وه.

سپیهم: تهوافی هاتن، که ناو داره به تهوافی قدووم، چونکه ئه م تهوافه دیاری (تجیه) ی به یته لجه رامه. له سه حیحی موسلیمدا ده فهرمو ی: پیغه مبه ری خوا (دروود خوا له سه رب) که ته شریفی گه یشته مه ککه تهوافی به یتی کرد.

به لام ئه گه ر عه مه رکه ر تهوافی عه مه ریه کرد، بری تهوافی هاتن ده که وئ، هه ر وه ک چۆن کردنی نوئیزی فه رز بریتی یی نوئیزی دیاری مزگهوت ده که وئ.

چوارهم: شهومانه وه له موزده ليفه، به وه ده پته جي كه زور بهي شه و لهوي بي، رافيعي وا ده فهرموي: گوتراو يشه: دي ته جي به يه ك جاوترو و كان له پاش نيوده شه و، نه وه و يش (ده مته خواه ايته) نه مه به له بارتري ده زاني.

پينجه م: دوو ركات سوننه تي ته وافي فهرزه، هه ندي ده فهرموي نهم دوو ركاته فهرزه، به لام قسه ي دروست نه وه يه كه سوننه ته و فهرز نيه، چونكه له فهرمووده يه كي شه يخه يندا ده فهرموي: پياوي له باره ي نيسلامه وه پرسيا ري هه بوو، پينغه مبه ريش (درومه خواه له سه ربو) فهرمووي: له شه وو روژيكا ده بي پينج نويز بكه ي، پياوه كه گوتي: باشه نويزي ترم له سه ره يانا؟ فهرمووي: نه، نويزي تريت له سه ر نيه، مه گهر به نارمزووي خوت نويزي سوننه ت بكه ي⁽¹⁾.

⁽¹⁾ ليته دا نمر ده فهرموي: خامسها: (ركعتا الطواف (أى طواف الفرض) لقوله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (خمس صلوات في اليوم وليلة) تا كوتايي فهرمووده كه. دياره كه نه مه نيختصار تي زور موخيلله بو نهم عيباره تي كيفايه كه، كه ده فهرموي: (وركعتا الطواف.. واختلف في ركعتي الطواف.. فقييل بوجوبهما والصحيح عدم وجوبهما لقوله عليه الصلاة والسلام: (خمس صلوات.. الخ)، جا له بهر نه وه ناچار بووم كه راستي بكه موه. له راستيدا من به ش به حالي خزم نه گهر شاره زاييه كي باشم نه بوايه له حديددا، وه نه صلي حديدپو مه سه له كه م له سه ر چاوه كاندا نه دوزيايه ته وه لهم ته رجه مه دا تووشى هه لمي گه ره كه ره ده بووم، چونكه به راستي ايحازي مخلي زور تيا دايه، نه ره شه خه لكه له كوئ لهم هه مكه مه ته ل و برووسكهو هيماو ره مزو ناماژه يه تيه ده گا.. نه گهر كه سينكي به ويژدان نه صله كه و ته رجه مه كه به را بهر بكا، نه وسا بو ي ده رده كه وي كه زور شوين له نه صله كه وه كه هه واته كردن و مه ته ل داهيتان وايه. فهرموو

شەشەم: شەو مانەوہ لە خاکی مینا لە روژی جەژن و سێ روژەکانی
دوای جەژندا. بەوہ دیتەجێ کە زوربەیی شەوہکان لەوێبێ.

حەوتەم: تەوافی مائاواپی، کە بریتییه لە دواشت کە حاجی
دەیکا، دەگیرنەوہ: عومەر (ڕەزە خواہ لێبە) دەفەرموێ: دواھەمین کردارەکان
تەوافی بەیتە (مالیک لە مووہطادا دەیگیرێتەوہ).

١٦٦ خۆ رووتکردنەوہ لە جلو بەرگی دووراو:

راجیایی ھەبە لە نیوانی زاناکاندا کە ئایا خۆ رووتکردنەوہی پیاو
لە جلو بەرگی دووراو، سوننەتە یا پێویستە، ھەندێ دەفەرموون:
فەرزە، ئەمە برپاری رافیعی و نەوہوییە، کەسانی تر ھەن دەفەرموون:
سوننەتە، ئیسنائی دەفەرموێ: ئەم رایە بەجییە.. جا کاتێ خۆی
رووتکردوہ سوننەتە دوو پارچە بەرگی سپی تایبەتی
(ئیزارو ریداء) بپێچێ بە خۆیەوہ، جووتی سۆلێش لەپێ بکا،
ئیبنولونذیر دەفەرموێ: چەسپیوہ کە پیغەمبەر (درووہ خواہ لەسەرە)
دەفەرموێ: کە ئیحرام دادەبەستن بەشتە مالیکی سپی و بەرکۆشیکی

چی لەم عیبارەتە تێ دەگمێ: (الواجب الثاني: رمى الجمار الثلاث ثلاث مرات أيام التشريق الثلاثة غير جرة العقبة فانها ترمى اليها سبع حصيات فقط!!) کە ئەمە
جۆرە تەحریفیکە بۆ کیفایە کە. دەفەرموو، تەرجەمە کەمی لە زنجیرە (١٦٢) دا بھۆتێنەوہ،
ھەتا راست و دروستی ئەم رووتکردنەوہیەت بۆ روون بێتەوہ.

- وەرگیر -

سپی بپۆشن له گهڵ جووتی شۆلدا. له بوخاری شهریفیشدا دهفهرموی:
 پیغه مبهري خوا (درووده خوا له سه ربنا) كه ئیحرامی ده به ست، ئیزارو ریدانیکی
 دهپۆشی، ههروا هاوړیکانیشی. (موسلیم) بهرگی سپیش بۆ ئیحرام به پیتی
 ئەم فەرموودهیه: پیغه مبهري (درووده خوا له سه ربنا) دهفهرموی: (البسوا من
 ثيابکم البیاض.. الحديث)، ته رجهمه که ی له زنجیره (۱۰۲) دا رابورد. بۆ
 ئیحرامدار جلی رهنگراو ناپه سه نده، وه سوننه ته له پیش ئیحرام
 دابه ستندا دوو رکات نوێزی سوننه ت بکا، به نیازی سوننه تی پیش
 ئیحرام، له رکاتی یه که مدا {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} ه بخوینێ و له دووه ما
 {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} هه تا نه گهر له مکاته دا نوێزی فهرز بکا بریتیی ئەم
 سوننه ته ده که وێ.

١٦٧) ئەو شتانه ی نادروستن بۆ ئەو که سه ی له ئیحرام دابی:

ئەو شتانه که نادروستن له سه ر مروق له ئیحرام دادا شتن:

یه که م: له بهر کردنی جلی دووراو.

دووهم: ئەوه که پیاو هه موو سه ری، یا هه ندیکی داپۆشی.

سێیه م: ئەوه یه که ئافره ت رووی خوێ داپۆشی. جا کاتی پیاو
 ئیحرامی به ست ئیتر نابێ، زیاد له بهرگی ئیحرام شتی تر له بهر بکا،
 خوا دووراو بێ وه ک کراس و دهرپێ و که واو شتی وا، یا چنراوبی وه ک
 فانیله، یا هۆنراوبی وه ک کراسی زریه، وه نابێ سه ری به کلاوو میژمرو

شتی وا داپوښی، به لکوو دهبی قه ناعت بکا به تهنه نه و دوو خاولیه
 گوره یه. له سه حیه یندا د فهرموئ: ئیبنو عومر {ره زه خوا یان ایبمه}
 فهرمووی: پیاوئ گوتی: نهی پیغه مبهری خوا! بهرگی ئی حرام چیه بو
 که سئ له ئی حرامدا بی؟ فهرمووی: می زهرو کراس و دهر پی و خوف له بهر
 نه کا، نه گهر که سئ جووتی سوئ (وای) دهست نه کهوت (که هه موو
 په نجه کانی به دهر وه بی) نه و با جووتی خوف (له خوار
 قاپه ره قه نه یه وه بریته وه) نه و جا له پیان بکا، وه هر بهرگی
 زمعه ران و ودرسی پیوه بی له بهری مه کن.

ده لئین: نه گهر که سئ سوئ دهست نه کهوت دروسته جووتی خوف
 له پیبکا، وه نهی بریته وه قه ینا کا، به لام و اباشه بیکات به سه ریپوه،
 گوايه فهرموو ده که ی برینه و دی خوف له قاپه ره قه نه و ده، بهم فهرموو ده یه
 هه لوه شاه و ته وه که د فهرموئ: ئیبنو عه بباس {ره زه خوا ایبمه} فهرمووی:
 پیغه مبهر {درووه خوا له سه ربه} فهرمووی که سئ جووتی سوئ دهست نه کهوت
 نه و جووتی خوف له پی بکا، وه که سئ په شته مال (ازار) ی دهست
 نه کهوت، با دهر پی له پی بکا. (شه یخان. واته: شیخی بوخاری و شیخی
 موسلیم گیراویانه ته وه).

نه و بریاره یش که د فهرموئ نابی ئی حرامدار سه ری داپوښی به
 پی نه م فهرموو ده یه: پیاوه که ی که له ئی حراما له و شتره که ی که و ته
 خواره وه و نه مری خودای کرد، پیغه مبهر {درووه خوا له سه ربه} فهرمووی:
 سه ری دامه پوښن به چمکی کفنه که، با سه ری به دهر وه بی، چونکه
 نه مه که له روژی قیامه تدا زیندوو دهبیته وه، له سه ر نه م حاله ی نیستای
 به بهرگی ئی حرامه وه زیندوو دهبیته وه! (شه یخان) دروسته به تالی بهن،

یا به بهنده خوینئ به کۆش (نیزار) هگهی قائم بکا به قه دیه وه، یا پشتینیکی به سهردا به سستی، یا سهریکی به سستی به خاولیه گهی ناوشانیه وه، به لام دروست نیه بیان دوورئ به یه گه وه، هه روا دروست نیه چمکیکی خاولیه گه م ناوشانی به سستی به چمکیکی تریه وه و کرپی بدا، یا بیان دورئ به یه گه وه، یا به تالئ بیان به سستی به یه گه وه، دروستیشه ئیحرامدار شمشیر بکاته ملی و که مهربه ندی پاره گهی به سستی به سستی. ئه مه بۆ پیاو بوو، به لام ژن بهس روخساری نابئ داپۆشی، چونکه روخساری ژن له م باره یه وه له حوکمی سهری پیاو دایه، داپۆشینی دروست نیه، به لام ده بئ سهری و باقی لهشی به جل و بهرگ داپۆشی، به هی دووراویش دروسته، وه لئ ئه وهنده هیه ژن بۆی هیه به چه بگریته وه، یا به رووپۆشی رووی خۆی بیۆشی، به مهرجئ ئه و به چه و رووپۆشه نه که وئ له روخساری، ئیتر له بهر بیویستی واکا، یا به ئاره ووو، یا له بهر گه رماو سهرما، یا له ترسی ئازاوه و روانینی ناره واهو شتی واهه و چون یه که.

چوارهم: شانه کردنی مووی سهرورپیش و هه موو مووییه کی تر نادروسته، چ بۆ ژن، چ بۆ پیاو، ته نانهت ئه گه ر دهیزانی به خوران به نینۆک مووه کان هه ل ده وهرین ئه وهیش دروست نیه، چونکه له کاتی ئالۆسکان و پهستان به سهریه کاشتی واه رووده دا، هه روا چه ورکردنی مووی ریش و سهر و سمیل و ئه ندامانی تری له بۆ پیاو و ژن نادروسته.

پینجه م: لابردنی مووی له شو جهسته یه ئیتر به تاشین بئ، یا به هه لکه نندن و هه لکیشان بئ، یا به کو تکردنه وه بئ، یا به هه لگور ووزان بئ، یا به رووتانه وه بئ به هووی دهرمانی جه مامه وه، ئه مانه هه مووی چون

یه‌که‌و حه‌رامه، سه‌رتاشین به‌ده‌قی نایه‌تی قورئان حه‌رامه که ده‌فه‌رموی: {وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ} - سورة البقرة - ۱۹۶/۲.

شه‌شه‌م: لابرئی نینۆ‌کیش وه‌ک لابر‌دنی موو نادرسته، ئیتر به‌ره‌رشتی نینۆ‌کی بکا نادرسته، با به‌ددانیش بیقرتیئی، یا به‌ده‌ست بیشکینی، چونکه زانا‌کان به‌یه‌ک ده‌نگ بریاریان داوه که ئه‌وه نادرسته.
حه‌وته‌م: به‌کاره‌ینانی بۆنی خۆش بۆ‌جل و به‌رگو له‌ش نادرسته، چونکه ئه‌وه که‌یفو سه‌فایه، حاجیش ده‌بی سه‌رگه‌رمی کاره‌کانی حه‌جبی و به‌هۆی ئه‌وه‌وه قزئالۆ‌سکاوی ته‌پ و تۆزاوی بی‌و، سه‌ره‌قزنه‌و بۆره‌که‌ل بی، وه‌ک له‌فه‌رمووده‌دا وا ده‌فه‌رموی. له‌به‌ر ئه‌وه‌یش که پی‌غه‌مبه‌ری خوا (درووه‌خواه له‌سه‌رب) ده‌فه‌رموی: ئه‌م بۆنی خۆشه‌ی که‌واپیته‌وه سی جار بیشۆ، مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه ئه‌وه‌ی بۆنه خۆش بی - وه‌ک گۆل و ری‌حانه‌و یاسه‌مین و وه‌نه‌وشه - نابی نه‌بیدا له‌خۆی و نه‌بیدا له‌ده‌موو‌چاوی. به‌لام ئه‌گه‌ر پارچه‌یی میسکی هه‌لگرت، یا هه‌ر بۆنیکی تری له‌کیسه‌و شووشه‌و پریاسکه‌ی به‌سه‌راوه‌دا هه‌لگرت ئه‌وه نادرست نیه، خوا بۆنی بکا یا بۆنی نه‌کا. ئه‌مه شافیعی به‌ده‌ق فه‌رموویه‌تی.

هه‌شته‌م: راو‌کردن و کوشتنی نی‌چیر. مه‌به‌ست له‌نی‌چیره هه‌موو گیاندارێکی ده‌ره‌کی وایه که گۆشتی بخوری، ئیتر خوا مالی بووبی یا کیوی بی، خوا چوارپی بی یاخود مه‌ل و بالنه‌ده‌بی، چونکه هه‌ردوو‌لایان پی‌یان ده‌گوتری نی‌چیر. سه‌ر به‌لگه‌ی نادروستی راوی نی‌چیر ئه‌م

نایه‌تهیه: { وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرْمًا - سورة المائدة - ۹۶/۵ } واته: راوی نیچری وشکانی له نیوه چه‌رامه، کاتی له نیحرامدا بن.

گیاندارئ که گوشتی نه‌خوری به نیچیر دانانری، له‌بهر نه‌وه راوو کوشتنی نادرست نیه و تۆله له‌سهر بکوژیان نیه، به‌لکوو ئەم چه‌شنه هه‌یانه کوشتنی بۆ نیحرامدارو بی نیحرام سوننه‌ته، چونکه ئازارد مرو و مزه‌نکهرن، به‌لکوو ئیمامی رافیع (ره‌زاه‌خواه‌لیبی) له‌سهر باسی خواردمه‌نییه‌کانا ده‌فه‌رموی: درنده‌و جان‌ه‌وه‌ری زیانه‌ خورۆ پیویسته بکوژرین، وه‌ک مارو دوو‌پشک و مشک و سه‌گی نه‌ینگرو سه‌گی هارو فه‌له‌په‌شه‌و گورگو شیرو پلنگ و ورج و سیسارکه‌و هه‌لۆو کیچ و می‌شوو له‌و زمرده‌واله‌و زمرده‌زیره.

نویسه‌م: ژن به‌شوودان و ژن ماره‌برینه، هه‌روا سه‌هرجیی و دروستبوون و دسبازی به‌شه‌هوه‌ته‌وه. نیحرامدار دروست نیه بۆی که ژن بۆ خۆی ماره‌ بپری، یا ژن له‌ که‌سیکی تر ماره‌ بپری، خوا به‌ سیفه‌تی جیکاری (وه‌کاله‌ت) بی، یا خود به‌ سیفه‌تی هه‌قداری (ویلایه‌ت) بی. چونکه پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموی: نیحرامدار نه‌ژن له‌ خۆی ماره‌ده‌کا، نه‌ژنیش له‌ که‌سی تر ماره‌ده‌کا له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا: نابیی خوازینییش بکا. (موسلیم) له‌ گیرانه‌وه‌ی داره‌ قوطنیدا: نیحرامدار نه‌ ژن دینی و نه‌ ژن له‌که‌سی ماره‌ ده‌کا. جا گریمان نه‌گهر ستی وای کرد نه‌وه‌ گریدان (عه‌قد - ماره‌برین) ده‌که‌ پووچه، چونکه ئەم جوړه نه‌یکردنه نادرستی و تی‌کچوون ده‌خوازی، ئەم برپاره‌ یه‌کگرتنی

هاورپياني پيغه مبهري له سهره. خواي گه وره له باره ي جووتبوونه وه
له گهل ژندا دمه رموي: { الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ
الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ - سورة البقرة -
۱۹۷/۲ } واته: کاتي خهريکبوون به کردهوه کاني حه جه وه
مانگيکي ناشکراو ديارى کراون، جا هه رکاتي خهريک بوون به نادابي
حه جه وه، له کاتي حه جدابه ستنه وه نيتر نابي بچنه لاي حه لالي خوتان،
وه نابي دهرچن له ياساي ثايين و نابي کاري به دبکهن، به هيچ جوړي
نابي دهرچن له ياساي دامه زراوي حه ج، ههروهک جووتبوون و که يفکردن
له گهل ژندا نادرسته خوره حه تکردينش نادرسته، چونکه له شوييني
بوئي خو شو و ژن مارمکردن، که هوکارن له بو جووتبوون، نادرست بن،
دياره که جووتبوون و شتي وا نادرسترن، هاوکات له گهل نه ودا تيکه لي
ژن و پياوو که يفکردنيان پيکه وه له کاتي خه لوه کيشان - واته: اعتکافدا -
که له حه ج بچوو کتره، نادرسته، که واته چون له کاتي حه جدا دروست
دهبي، به لکوو له م کاته دا پتر نادرست دهبي.

۱۶۸) توله (فيديه) پيويسته له سهر که سي نه مانه بکا:

نهم شتانه که باسما نکردن، هه موو نادرستن، که سي بيانکات،
توله ي ده که ويته سهر، به لام نهمه باسيکي دوورو دريژه، لقو پويي
زوري لي ده بيته وه، نيمه ليردا نامازه بو نهم چهند شته ده که ين:
له کاتي دسبازي و ماچو موچا کاتي توله ي ده که ويته سهر که ناوي

بیٚته وه. ژن ماره گردنیش تۆله ی نیه، چونکه کاره که دانامه زری و مه به سته که نایه ته جی، جووتبوونیش، چ به پیش بی، چ به پاش بی چ له گهل ئاده میزادا بی، چ له گهل گیانله بهری تر دا بی، چه ج و عه مره ههل دموه شینیتته وه، ئاشکرایه که عه مره یه ک ئیحرام شکاندنی هه یه، نه وه ندده هه یه هه ر چه ند عه مره و چه جه که ی به تال ده بنه وه، به لام ده بی ته وایان بکا، چونکه خوی گه وره ده فه رموی: {وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ - بر: ز - ۱۵۸} = رافه ی نه م نایه ته له زنجیره ی (۱۵۸) دا رابورد.

هه روه ها پیویسته له سالی دوا ییدا به بی ته فره قه زای نه و چه ج و عه مره یه بکاته وه، ئیتر چه جه که فه رزی سا سوننه تبی قه زا کردنه وه که ی چون یه ک پیویسته. ژن نه گه ر پیاو به زۆر جووت بوو له گه ئیدا، یاخه وتبوو، نه وه چه جه که ی به تال نابیتته وه، به لام نه گه ر له سه ر ره زای خوی بوو، وه ده شیرانی که نه و ئیشه نادرسته نه وه چه جه که ی بوو چه ده بیتته وه.

۱۶۹) که سی فریای وه ستان له غه رفه فاته نه که وی چه جی له ده ست ده چی:

هه رکه سی له پیش شه به قی به یانی روژی جه ژندا فریای وه ستانی عه رفه نه که وی، چه جی نه و ساله ی له کیش ده چی! چونکه پیغه مبه ر {دروود خوا له سه ربه} ده فه رموی: هه رکه سی له شه وی جه ژندا فریای هاتن بو عه رفه فاته بکه وی نه وه فریای چه جی نه و ساله ده که وی، هه رکه سی هه تا شه وی جه ژن ته وای ده بی فریای هاتن بو کیوی عه رفه نه که وی نه وه

حه جی ئه و سائه ی له دهست ده چی، با ئیجرامی عه مره دابه ستی، له سائی دوا ییشدا هه جی له سه ره (داره قوطنی) چونکه وه ستان له عه رفه بنیاتیکه به ستراره به کاتیکی تایبه ته وه، که کاته که به سه رچوو ئه ویش به سه رده چی، که بنیاتیکیش له کارئ فه وتا، کاره که گشتی دمه فه وتی، ریک وه م نویزی هه ینی که کاته که ی به سه ر چوو خوشی به سه رده چی، جا له م کاته دا به بی درهنگ کرداری عه مره ی ته واو ده کاو ئیجرام ده شکینی، که بریتیه له ته وافو هه راگرنو سه رتاشین، به بی راجیایی ده بی بو ئه م عه مره ته واف بکا، به لکوو ده بی هه راگردنیش ئه نجام بدا، ئه مه کاتی وایه ئه گهر له پاش ته وافی هاتن هه راگردنی نیوانی سه فاو مه روه ی ئه نجام نه دا بوو، به لام ره جمی شه یتانی له مینا ناوی، هه روا سونهت نیه شه ویش له مینا بمینیته وه، با کاتی ئه م دوو شته یش مابی، گوتمان ئه م جوړه که سه که دین بو هه ج و فریای وه ستان له خاکی عه رفه ناکه ون، ده بی له سائی ئاینده دا ئه و هه ج هه زا بکه نه وه، هه روا ده بی دیاری به یتیش سه ربهرن... ده گیر نه وه: هه بباری کوپی ئه سه ود، له روژی جه ژندا دی بو خزمه تی ئیمامی عومه ر (ره زاهه وایان لایبه) دمه فه رموی: ئه ی فه رمانه وه ای موسو لمانان! ژماره ی روژه کانه مان لیتیکچوو، بو یه وا درهنگ هاتووین، ده ی چارمان چییه؟ عومه ر پیی دمه فه رموی: برپو بو مه که که له وی ته وافی به یت بکه، خو تو ئه وانه ی که له گه لتان، ئه و جا هه راگردنی نیوانی سه فاو مه روه ئه نجام بدهن، ئه گهر هی ناوتانه سه رو دیاری به یتیش سه ربهرن، ئه و جا یا سه رتان بتاشن، یا کورتنی بکه نه وه، ئیتز بکه رپنه وه بو ماله وه تان، له سائی ئاینده دا هه ج بکه ن و دیاری به یتیش سه ربهرن، به لام ئه گهر که سی دیاری له بار دانه بوو، با سی روژ

لهکاتی چه جداو چهوت روژ له ولاتی خوئی به روژوو بی! (مالیک (رهزاه
 نواه لینه! له مووه طادا به رشته یه کی دروست دهیگر پته وه) جا نه م
 برپاره ی عومهر شوهرتی دهر کرد، وه کهس ره خنه ی لیی نه بوو، له بهر
 نه وه سهری گرتو بوو به یه گگرتنی نه ته وه (ئیمجماعی ئوممهت).

١٧٠) کهسی بنیاتی نه کا حوکی چیه:

نه گهر کهسی بنیات (روکن) ئ له بنیاتهکانی چه جی له کاتو
 شوینی خویدا نه کرد، نابئ ئیحرام بشکینی، به لگوو نه گهر مه ودا ی مابوو
 ده بی بگه پته وه سهری و بیکا، وه نه کردنی بنیات به خوین توله ی
 ناکر پته وه، چونکه چه جه که به بی نه و ته و او نابئ، چونکه ماهیهت و
 چیهتی چهج به بی کردنی گشت بنیاتهکانی نایه ته جی، چونکه
 چیهتی (ماهیهت) ی شت به فهوتانی به شیکی، گشتی دمه وتی، وه ک
 نویر هه تا گشت بنیاتهکانی نه نام نه دا نابئ دهستی لیه لبرئ.

١٧١) نه و گیانداره ی که سهر برینی پیویست ده بی له ئیحرامدا:

نه و خوینانه ی که کردنیان به م بونه یه وه پیویست ده بی، به هو ی
 نه کردنی ئه رکیکه وه (واته: واجبیکه وه)، یا به هو ی کردنی شتیکی
 قه دمه وه، مهره یا بز نه به مهر جی بو قوربانی بشین، به لام له کاتی
 جووتبوندا ده بی و شترئ سهر برئ بو گه دایانی به ست (حه ره م) ی

مەككە. تەنیا ئەو ھەندە ھەيە تۆلەي راوی نەچىر بەم شىۋەيە: ھەر نەچىرى بكوژى دەبى بە ويئەي خۇي تۆلەي بدا: لە جياتى بچووك بچووكو لە جياتى گەورە گەورە.

(۱۷۲) ئەو خوينە پىۋىستانە پىنجن:

يەكەم: خوينىكە گە پەيوەندى بە نەگردنى ئەركىكەو ھەبى ۋەك نەگردنى ئىجرامدابهستىن لە نىشانگاۋ جىگەدابهستىن خۇيدا، ۋەك نەگردنى رەجمى شەپتان، ئەم خوينە خوينى رىزلىگرتىن ۋەقەبلاندنە، واتە: دەبى بە رىزيەگى لەم سى شتە بكا: پىۋىستە مەرى يا بىزنى بدا بە ھەژارانى بەستى مەككە، ئەگەر ئەو ھى پىنەگرا مەرى بقبەللىنى بە پارەو بە پارەكە خۇراك بىرىۋ بىكا بە خىر، ئەگەر ئەو ھىشى بۇ نەگرا، لە جياتى ھەر مېشتى لەو خۇراكە، گە مەرجە پىبىزىۋى بى، رۇژى بە رۇژوۋبى. رافىعى لە (المحرر) دا ئەمە دادەننى بە فەرمائىشتى دروست، خاۋەنى مەنھەجىش لەم بىرپارەدا پەيرەۋى رافىعى دەكا.

دوۋم: ئەو خوينەيە گە بەھۋى سەرتاشىن ۋە رابواردنەۋە پىۋىست دەبى، جا ئەگەر كەسى سى تەل موۋى لە لەشى خۇي بىرى يا زياتر، يا سى نىنۋىكى خۇيى كىرد ئەمە پىۋىست دەبى لەسەرى: يا ئازەللىكى ۋە سەربىرى گە بۇ قوربانى بىشى، يا سى مەن پىبىزىۋى بدا بە شەش گەدا، يا سى رۇژ بەرۇژوۋبى! ئەم خوينەيش خوينى ۋەجەل دىيارىكردن ۋە سەپشكردنە، واتە: پىۋىستە لەسەرت يا خوينى بىكەي يا ۋەجەلە دىيارىكراۋەكەي بىكەي، ۋە لەگردنى ھەريەگى لەم دوۋشتە خۇت

سهرېشكى. سهر به لگه‌ی نهم سهرېشكیه نهم نایه‌ته‌یه: { قَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲ } واته: ههركه‌سئ له ئیوه له‌كاتی ئیحراما نه‌خۆش كه‌وت یا نازاری له‌ سهریدا بوو، به‌هۆی یه‌كئ له‌م دووشته‌وه به‌ ناچارى سهرى خۆى تاشى، ئه‌وه له‌ سهریه‌تى تۆله‌یى بدا له‌ باتى ئه‌و سهرتاشینه‌ی، ئه‌و تۆله‌یه‌ سئ جوړى هه‌یه‌ خۆى سهرېشكه له‌ كردنى یه‌كێكان، كه‌ بریتین له‌ روژووى سئ روژ، یا خوارده‌ مه‌نى شه‌ش هه‌ژار، یا نازه‌لئ سهرېړئ و دابه‌شى بكا به‌سهر هه‌ژاران. پېغه‌مبه‌ریش (دروود خوا له‌سهرې) له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا نهم مه‌سه‌له‌یه‌ی روونكردۆته‌وه: كه‌عبى كورى عوجره (دراوا خوا له‌ئیب) ده‌فه‌رموئ: له‌كاتی حوده‌یبه‌یه‌دا ناگرم له‌ ژېر مه‌نجه‌ئىكا خۆش ده‌كرد، ئه‌سپئ له‌سهرم هه‌ل ده‌مورى له‌ به‌رزوړى، له‌وكاته‌دا پېغه‌مبه‌ر (دروود خوا له‌سهرې) ته‌شريفى هات بو‌ لام، فه‌رمووى پېم: نهم جړوچانه‌وه‌رانه‌ی سهرت ئازات ده‌ده‌ن؟ وتم: به‌ئ. فه‌رمووى: سهرت بتاشه، له‌ پاشا یا مه‌ړئ یا بزنىكى خېر سهرېره، یاخود سئ روژ به‌ روژوو به‌، یا خود سئ مه‌ن خورما بده‌ به‌ شه‌ش هه‌ژار. (شه‌یخان). ئه‌وه‌یشمان له‌ یادبئ كه‌ نینۆككردنیش رىك وه‌ك سهرتاشین وایه‌ بو‌ نهم تۆله‌یه‌، هه‌روا هه‌موو رابواردنه‌كانى تریش، وه‌ك بو‌نى خۆشو خۆچه‌ووركردن و جلى دووراو له‌به‌ركردن و به‌راییه‌كانى سهرجیى، چونكه‌ هه‌موو ئه‌مانه‌ به‌شېكن له‌ رابواردن و كه‌یف.

سپیه‌م: ئه‌و خوینه‌یه‌ كه‌ به‌هۆى ئیحصاره‌وه پېویست ده‌بئ، جا ئه‌گه‌ر حاجى یا عه‌مه‌كه‌ر رىگه‌ی حه‌جى له‌ لایه‌ن دوژمنه‌وه لىگراو نه‌یتوانى حه‌ج یا عه‌مه‌كه‌ی یا هه‌ردووکیان ته‌واو بكا، خوا ئه‌و شوینه

خاکی بهست بی یانه، ودریگهی تریش نه‌بوو جگه لهو ریگه‌یه که چوو‌بوو بهست، نه‌وه نیحرامه‌که‌ی هه‌لده‌وه‌شینیه‌وه‌وه له کویدا ریگه‌ی لیقه‌ده‌غه بوو‌بوو له‌ویدا ناژه‌لی به دیاری سهرده‌برئ بو هه‌ژارانی نه‌وه جیگه‌یه، لای که‌می نه‌م ناژه‌له مهر یا بزنیکه که دهست بدا بو قوربانی، ده‌بی نیازی نیحرام تی‌کدان بهینی. سهر به‌لگه‌ی نه‌م کاره نه‌م نایه‌ته پی‌روزه‌یه: { فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ } واته: نه‌گهر قه‌ده‌غه‌کران له ته‌واو‌کردنی خودا په‌رستییه‌که‌تان نه‌وه ناژه‌لی بکه‌ن به دیاری، به‌پی توانای خو‌تان. دهر‌برینی مه‌به‌ستی ته‌واو له نایه‌ته‌که ناوایه: نه‌گهر ری‌تان لی‌چوو بهست، بو‌تان هه‌یه نیحرام هه‌لو‌ه‌شینیه‌وه، به‌لام ناژه‌لیکی دیاری‌تان ده‌که‌ویته سهر. له سه‌حیحه‌یندا ده‌فه‌رموی: پی‌غه‌مبه‌ر (مروود خواه له‌سهر‌به) سالی ری‌ککه‌وتنی خودی‌بییه له نیحرامی عه‌مه‌ردا بوو، هاو‌به‌شپه‌یدا‌که‌ره‌کان ری‌گه‌یان نه‌دا عه‌مه‌ره‌که‌ی ته‌واو بکا، له‌به‌ر نه‌وه نیحرامی شکاند. ده‌بی له پیش سهر‌تاشیندا، بو نه‌م نیحرام شکاندنه، ناژه‌لی دیاری سهر‌برئ، نه‌ک به پی‌چه‌وانه‌وه چونکه خوی مه‌زن ده‌فه‌رموی: { وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲ } واته: سهر‌تان مه‌تاشن هه‌تا دیاری‌یه‌که ده‌گاته جیگه‌ی سهر‌برینی خوی.

چوارهم: خوی‌نی پی‌ویست به‌هوی گوشتنی نی‌چیره‌وه. نه‌م خوی‌نه ناوایه: نه‌وه نه‌چیره کو‌ژراوه نه‌گهر وینه‌دار‌بوو، نه‌وه خوی سهر‌پشکه به یه‌ک له‌م سی شته: یا وینه‌که‌ی سهر‌برئ و بی‌ه‌خشیته‌وه به‌سهر هه‌ژارانی به‌ستی مه‌که‌دا، یا نه‌وه ناژه‌له‌ی که دادنه‌ری، به وینه‌ی نه‌چیره راو‌کراوه‌که، ده‌قه‌بلینی به پارو پارو‌که‌ی ده‌دا به خوار‌ده‌مه‌نی‌و

خواردمه‌نییه که دهدا به هه‌ژارانی به‌ستی مه‌که، یا له‌جیاتی هه‌ر مشتێ له‌و خۆراکه پێقه‌بلاوه‌ روژی به‌ روژوو ده‌بی. به‌پێی ئەم نایه‌ته { فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا - سورة المائدة - ۹۵/۵ } واته: ئەه‌ی موسوڵمانه‌كان! له‌كاتێكا كه‌ ئێوه له‌ ئیجرامدا بن نه‌چیر مه‌كوژن، وه‌ هه‌ر كه‌سێ له‌ ئێوه له‌م كاته‌دا نه‌چیرێ به‌ قه‌ستی بكوژی و بزانی كه‌ ئەوه كاریکی حه‌رامه‌، ئەوه له‌سه‌ریه‌تی تۆ له‌ دانه‌وه به‌ گیانه‌به‌ری كه‌ وه‌كوو ئەو نه‌چیره‌ وابێ، كه‌ دوو پیاوی خاوه‌ن دادو عه‌داله‌ت دایبنێن و حوكمی پێبكه‌ن، وه‌ ده‌بی ئەو ئاز له‌ تۆ له‌یه بنێری بۆ حه‌رمی مه‌كه‌ه‌و له‌وێ سه‌ربهری بۆ هه‌ژارانی حه‌رم، یا كه‌ قه‌زاره‌تی بدا كه‌ بریتیه‌یه له‌ به‌های ئەو ئاز له‌ تۆ له‌یه، وه‌ ده‌بی به‌و به‌هایه‌ خۆراك و دانه‌وێ له‌ بكری و بیدا به‌ هه‌ژاران، یا خود به‌ نه‌ندازه‌ی ئەو خواردمه‌نییه به‌ روژووبی، به‌م شیوه‌یه له‌ باتی هه‌موو مشتێ روژی به‌ روژووبی، به‌لام ئەگه‌ر نه‌چیریکی وای كوشت كه‌ وێنه‌ی دیاری نه‌كرابی له‌ شه‌رعا، ئەوه خۆی سه‌رپشكه‌ له‌ یه‌كێ له‌م دوو شته‌: یا ده‌قه‌بلینری به‌ پارو به‌ پاركه‌ خۆراکی پێده‌كری و ده‌یبه‌خشیه‌وه به‌سه‌ر هه‌ژارانا، یا له‌باتی هه‌ر مشتێ له‌و خۆراکه روژی به‌ روژوو ده‌بی، ده‌ق وه‌ك نه‌چیری وێنه‌دار. به‌پێی نرخ‌ی ئەو شوێنه‌ی كه‌ نه‌چیره‌كه‌ی تیادا ده‌كوژری نرخ و به‌ها بۆ نیچه‌ره‌كه‌ یا بۆ وێنه‌ وه‌جه‌له‌ی داده‌نری، مه‌به‌ستیش له‌ وه‌جه‌لی وێنه‌دار ئاز له‌ئێکی ماییه‌ كه‌ شیوه‌ی نزیکبێ له‌ شیوه‌ی نه‌چیره‌كه‌، مه‌به‌ست ئەوه نیه‌ كه‌ وه‌جه‌له‌كه‌شی له‌ توخمی خۆی بێ، هه‌تا بگوتری: پێویسته‌ له‌ جیاتی وشتر مه‌رغ وشتر مرغ بدری و له‌

جياتى ئاسك ئاسك بدرى. چونكى خۇداي گەورە لە ئايەتەكەدا وېنەى نەچىرەكەى بېرپوۋە بەسەر ئازەلدا، لەبەر ئەوۋە وەجەلئى نەچىرەكە لە توخمەوۋە دەگۇرئ بۇ وېنەى خۇى لە ناو ئازەلئى مائىدا! كۆمەلئى لە ياران، لە چەن رووداويكا، بېرپارىيان داوۋە كە لەجياتى وشترمرغى وشترئ دەدرئ، وە لە جياتى كەرەكئوىو گاكئوى گايئ، وە لە جياتى دئلەكەمتيارئ بەرانئ، جابىر {رەزاي خۇاى لېئىو} ھەوالئى داوۋە كە ئەمە بېرپارى پېئغەمبەرە {دروودى خۇاى لەسەربىو} كە تۆلەى كەمتيارئ بەرانئ بئ، ھەروا كۆمەلئىكىش لەياران بۇ تۆلەى كەمتيار بەرانئىيان داناوۋە، وە لەجياتى ئاسك بزن، وە لەجياتى كەروئىشكى گيسكى، ئەمە بېرپارى ئىمامى عومەرۋ عائىشەيە، لەجياتى بچووك بچووك و لەجياتى گەورە گەورە لەجياتى نئىر نئىرو لەجياتى مى مى و لەجياتى ساخ ساخ و لەجياتى شكسدار شكسدار، واتە ھاو وېنەىي بەپئى ئايەتەكە لە ھەموو ئەم شئوانەدا رەچاۋ دەكرئ، كەواتە: ئەگەر مەرەكئويىەكى كوشت تۆلەكەى مەرپكە، ئەگەر بەرانە كئويىەكى كوشت تۆلەكەى بەرانئكە، مى لەباتى مى و نئىر لەباتى نئىر.

پېئىنجەم: خويئى پئويىست بوو بە جووتبوون - جماع) ئەم خويئەيش خويئى رىزلىگرتن و قەبلاندىنە. واتە: خويئى تەرتىبو تەعدىل، واتە دەبئ بەرىزيەكئ لەمانە بكا: يەكەم وشترئ سەبېرئ بۇ ھەژاران، ئەگەر ئەمەى نەتوانى گايەك سەربېرئ، ئەگەر دەستى نەكەۋت حەۋت سەر مەرپا بزن سەربېرئ بۇ گەدايانى بەست (حەرەم)ى مەككە. ئەگەر ئەۋەدئىش بۇ نەكرا بەھاي وشترەكە بدا بە پېئىژئوى و دابەشى بكا بەسەر داماۋانى بەستى مەككەدا، ئەگەر ئەۋەدئىش پېئەكرا لە جياتى ھەر مشتئك خۇراك رۇژئ بە رۇژووبئ. بەلگەى پئويىستبوونى وشتر

ئەۋەيە كە ئىمامى عومەرو عەبدوللاى كورپى (رەزە خۇدەيىيە) بېرىرى
ئەۋەيان داۋە، ھەروا ئىبنو عەبباس و ئەبو ھورەيرە. بۇيەيش ئەگەر
وشتەر نەبوو دەچىن بۇ گا يا بوھوت سەر مەرپ يا بزن. چونكە گايى يا
ھوت سەر ئازەلى وردە، لە قوربانيدا، وەك وشتەر وان، بۇيەيش ئەگەر
ئازەل نەبوو دەچىن بۇ خۇراك، چونكە شەرى لە تۆلەي نەچىردا لە
ئازەلەۋە دەچى بۇ خۇراكدان بە ھەزاران. بەپىي نىرخى ناو مەككە نىرخ
بۇ وشتەرەكە دادەنرى، نەۋەۋى لە شەرى (المەذب) دا وا دەفەرمۇي
گوتراۋىشە: بەپىي نىرخى مينا وشتەرەكە دەقەبلىنرى بە پارەو بە
پارەكەيش خۇراك دەكپرى. گوتراۋىشە: لە جىگەي كىردنى ھۇي ئەم
خوینە. واتە: لە كۆي كۆبۈۋە لەگەل ژندا بەپىي نىرخى ئەۋى وشتەرەكە
دەقەبلىنى.

١٧٣) جىگەي ئازەلى دىارى و خۇراك بەخشىن:

ئازەلى دىارى يا بەھۇي (احصار) چوونە بەستەۋەيە، يا بەھۇي
شتىكى ترەۋەيە، جا ئەگەر بەھۇي رىچوونە بەستەۋە بوو ئەۋە لەكويدا
رىگەي ئى قەدەغە كرابوو لەۋيدا سەرى دەپرى، چونكە پىغەمبەر (رەۋەۋە
خۇدەيىيە) لە خۇدەبىيە لەۋيدا دىارى سەربىرى، كە رىگەي ئى گىرابوو.
بەلام خوینى پىۋىستبوو لەبەر كىردنى حەرام يا لەبەر نەركىردنى
پىۋىست، ئەۋە دەپى لە حەرمدا سەر بېرى چۈنكە ئايەت دەفەرمۇي:
{ هَذِيَا بِالْغِ الْكُفْبَةِ - بىر: ١٧١} جا پىۋىستە گۆشتەكەي دابەشېكرى
بەسەر گەدايانى بەستدا، چونكە گۆشتەكە مەبەستە لە بەخشىنەۋەدا.

بۆ ئەوێ جیایی هه‌ژاری نیشته‌جی و هه‌ژاری میوان نیه، به‌لام به‌خشینی به‌ نیشته‌جیکان خێرت‌ره، ئەگه‌ر له‌ جیاتی سه‌ربرپینی ئا‌ژهل خۆراکی دابه‌شکرد، ده‌بێ به‌ تاییبه‌ت دابه‌شی بکا به‌سه‌ر هه‌ژارانی هه‌رمدا، چونکه وه‌جه‌لیش حوكمی وه‌جه‌لداری هه‌یه، به‌ پێچه‌وانه‌ی رۆژوووه‌وه، بۆ رۆژوو له‌كوێ ئاره‌زوو ده‌كا له‌وێ بیگرێ، چونکه قا‌وزانج وه‌چاو ناكرێ بۆ هه‌ژار له‌وه‌دا كه‌ كا‌برا له‌ خاکی هه‌رمدا به‌رۆژوو‌بێ، به‌لایه‌نی كه‌مه‌وه ده‌بێ تۆله‌كه‌ به‌ سه‌رسی هه‌ژاردا دابه‌ش‌بكرێ، به‌لام مه‌رج نیه به‌ یه‌كسان دابه‌ش بكرێ به‌سه‌ریاندا چونکه دروسته هه‌ندی كه‌س زیاتر له‌ هه‌ندی كه‌س ومه‌ر‌بگرن.

١٧٤) كوشتنی نه‌چیری هه‌رمو برینی دره‌ختی:

راو‌کردنی نه‌چیری به‌ستی مکه‌که نادرسته، چی بۆ ئه‌حرامدار چی بۆ بێ ئه‌حرام، هه‌روا برینی دارو گیای هه‌رمی مکه‌که، به‌مه‌رجی گیانه‌به‌رکه زیانه‌خو‌رۆ نه‌بێ و رووه‌که‌که ئازار ده‌ر، یا وشک نه‌بێ، به‌لام گیانه‌به‌ری زیانه‌خو‌رۆو رووه‌کی وشک، یا رووه‌کی ئازارده‌ر كوشتن و برینیان دروسته، هه‌موو رووه‌کیکی در‌گدار به‌ ئازارده‌ر داده‌نرێ.

پێغه‌مبه‌ر (م‌رووه‌ خوا‌ه له‌سه‌رب‌ه‌ن) له‌ رۆژی گرتنی مکه‌که‌دا فه‌رمووی: ئەم شاری مکه‌که‌یه به‌سته‌و گه‌لێ شت له‌ شوینانی تر کردنیان دروسته، به‌لام لی‌ره دروست نین، ئەمه‌یش ده‌ستی قه‌درو رێزه‌ خودا له‌م شاره‌ی ناوه، ده‌ی نه‌دارو ده‌رختی داده‌پاچرێ، وه‌نه‌چیری ده‌رموینرێته‌وه، وه‌نه‌شتی

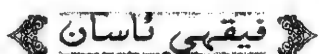
داکه وتووی هه ل دهگیریت هوه، مه گهر بۆ که سێ که ناو نیشانی هه لێدا، هه تا خاوه نه که ی پهیدا ببی و بیباته وه، نه گیای پاکۆ دهری، عه بباس فهرمووی: نه ی پیغه مبه ری خوا! ته نیا گیای سورناتیکی ئی دهرچی، چونکه بۆ سووته مه نی ئاسنگه رو بۆ سووته مه نی ناوما ل و بۆ په ردووی سه رداره را به کاری دین؟ پیغه مبه ریش (درووه خوا له سه رب) فهرمووی: باشه ته نیا گیای سورناتیکی ئی دهرچی بردنی گه لای دره خته که ی دروسته، به لام نابێ به داو گلا کوتک و شتیوا بیوه رین، نه بادا به رتویکله که ی بکه وی نه گهر لقیکی بری و خه لفی دهر نه کرده وه نه وه دهسته به ره و تۆله ی ده که ویت هه سه ر، به لام نه گهر له هه مان سالا شوینه که ی خه لفی دهر کرده وه نه وه هه چی له سه ر نه، وه ک بردنی گه لا، هه موو دارو گیایی که له خۆیه وه سه وز بووبی برینی نادرسته، چونکه پیغه مبه ر (درووه خوا له سه رب) ده فهرموو: نه گیای پاکوده دری. دیاره که برینی نادرست بی هه لکه ندنیشی نادرست تره! به لام دروسته ئازهل تی بکری هه تا تیا دا به وه ری، نه گهر بۆ ئالفیش بیبا دروسته، له سه ر فهرمایشتی فره دروست! گوتراویشه: دروست نه گیاکه ی بکری به گزره بۆ ئالفی ئازهل، چونکه رووکاری فهرمووده که نه وه ده گه یه نی که دروست نه بی، به لام برینی بۆ دهرمان دروسته، له سه ر قسه ی فره دروست، چونکه پیویستی دهرمان گه ل گرنه گره له پیویستی سورناتک به پیی فهرمووده ی دروست، دوو برینی گیای سورناتک، بۆ په ردووی سه رداره را دروسته.

١٧٥) ھەجکردن لە جياتیی کەسیکی تر:

ئەگەر موسوڵمانێ ھەجی کەوتە سەر و ھەجی نەکرد ھەتا پەکی کەوت پێویستە لەسەری موسوڵمانێ بنێرێ ھەجی بۆ بکا، خوا پەککەوتنەکە ی لەبەر پیری، یا لەبەر نەخۆشییەکی وابێ کە ئومێدی چاکبوونەوێ نەبێ. بەلگە ی ئەمە ئەم فەرموودەیە: ئیبنو عەبباس فەرمووی: ژنیکی خەسەمی ھات گوتی: ئە ی پێغەمبەری خودا! ھەج (کە فەرزی خودایە لەسەر بەندەکانی خۆی) کەوتۆتە سەرباوکم، کە پیرە مێردیکی ئیختیاری وایە خۆی بەسەر وڵاخەوہ بۆ ناگیرێ، جا ئایا دەبێ من خۆم لەباتی ئەو ھەجی بۆ بکەم یا نابێ؟ فەرمووی: بەئێ دەبێ. ئەم پرسیارو وەلامەیش لە کاتی کردنی ھەجی مائاواپیدا بوو (مالیک/ شافعی/ شەیخان/ ئەبو داوود/ نەسائی) ئیمامی تیرمیزی دەفەرموێ: سەبارەت بەم باسە چەن فەرموودەیکە دروست تۆماربووہ.

ئەگەر کەسێ مردو ھەجی فەرزی لەسەر بوو کە پێی دەگوترێ: ھەججەتول ئیسلام، پێویستە لەسەر ھەقدارەکە ی موسوڵمانێ بنێرێ ھەجی بۆ بکا، مەسرفی ھەججەکە لەو کەلەپوورە دەرەکری کە بەجیی ھێشتووہ. چونکە دەگیرنەوہ: ئیبنو عەبباس (رەزای خوايان لیبە) دەفەرموێ: ئافەرەتیکی جوھەینەیی ھاتەلای ھەزرمەت (دروودە خوا لەسەربە) گوتی: ئە ی پێغەمبەری خودا! دایکم نەزری کردبوو کە ھەجی بکا، وە نەیشیکرد ھەتا مرد، ئایا دەبێ ئیستا من ئەو ھەجی بۆ بکەم؟ فەرمووی: بەئێ، دەبێ، ھەجی بۆیکە. مەرجە ئەو کەسە ی کە ھەجی فەرز دەکا لە جياتیی مردوو، یا لە جياتی موسوڵمانی پەککەوتوو، خۆی ھەجی

کردبئ و حەجی فەرزی لەسەر نەبئ و، لە هەمانکاتدا باوەڕپێکراو بئ و
لە حوکمەکانی حەج بزانی. سوننەتە وەکیلحەجەگە، لەگاتی
حەجدا بەستندا، بئئ: ئەی خودایە! ئیجرامی حەج دادەبەشستم بۆ تۆ،
لە جیاتیی فیسارەگەس.

(١٧٦) حەجەگە ی پیڤەمبەر (دروودی خۆی لەسەربئ):

پیڤەمبەری خوا (دروودی خۆی لەسەربئ): سئ حەجی کردوو، دوو حەج لە
پیش کۆچداو حەجئ لە پاش کۆچ، سائی دەهەمی کۆچی، ناودارە بە
حەجی مائئاوایی، چونکە پیڤەمبەر (دروودی خۆی لەسەربئ): لەو حەجدا خوا
حافیزی لە مەردومەگە کردو فەرمووی: هەتا خۆم ماوم باوو یاسای
حەج و عەمری خۆتان لە خۆم فیڕ بب، چونکە من نازانم چەندە تر
دەژیم، دوور نیە گە بمروو حەجی ترم بە نصیب نەبئ! بفرموون
ئەمەیش فەرموودەیهکی تیرو تەسەلە لەبارە ی حەجی مائئاواییەوه:

لە جەغفەری کورپی موحەممەدەوه لە باوکیەوه (رەزای خۆیان لیبئ):
دەفرموئ: چووین بۆ لای جابیری کورپی عەبدوللّا (رەزای خۆیان لیبئ):
کوئربوو بوو، یەگە یەگە دەپیرسی: ئەمە کییەو ئەوه کییە، تا سەرە
هاتە سەرمن، گۆتم: من موحەممەدی کورپی علی کورپی حوسەینم، گەوام
گۆت دەستی هیئا بەسەر سەرماو دەستی هیئایە خوارەوه بۆ سینگو
بەرۆکم و دوگمە ی سەرەوه و دوگمە ی خوارەوه ی ترازاندم و لەپی هیئا بە
سینگما بۆ موبارەکی و فەرمووی: خوش هاتی ئەی برازای خوشەویستم!
پرسیارت چییە بیکە. منیش ئەو حەلە کورپکی لاو بووم، نینجا کاتی

نويژ داھات ھەئسا نويژى بۇ گردين تەيلەسانىكى، لەبەردابوو، پېچابووى
 لە خۆيەو، لەبەر بچووكى كە دەيدا بەسەرشانىا چمكەكانى ھەل
 دەكشانەو بۆلاى خۆى، پشتمال (ريداء) ەكەشى لە تەنیشتيەو بەسەر
 سى پايەكەو بوو، جا كە نويژى بۇ گردين، لەپاشا ليم پرسى گوتم: باسى
 حەجەكەى پېغەمبەرم بۆيكە (دروودە خواە لەسەربە) جا نو پەنجەى خۆى
 ژماردو فەرمووى: پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) نو سال ماپەو لە مەدينە،
 لەوماو ەيدا حەجى نەگرد، جا لە سالى دەھەمدا، چاى دابەناو مەردومدا
 كە: ئەمسال پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) دەچى بۇ حەج. ئيتەر ەشاماتىكى
 گەلى زۆر ھاتن بۇ مەدينە، وە ھەموويان دەيان ويست كە پەپرەوى
 حەزرت (دروودە خواە لەسەربە) بكەن و چاو لەو بكەن و ئەو ھەرچى كرد لە
 حەجەكەيا ئەوانيش بيكەن. ئينجا لە خزمەتى حەزرتدا (دروودە خواە
 لەسەربە) كەوتىنەپرى و رۆيشتين ھەتا گەيشتينە ذولحولەيفە لەوى ئەسمای
 كچى عومەرىى موخەممەدى كورى ئەبو بەگري بوو، وە ھەوائى نارد بۇ
 لاى پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) كە چۆن بكا؟ فەرمووى: خۆت بشۆرەو
 ناواخنى بۇ خۆت بكەو تۆپەوانەيى بۇ وانىكەكەت بكەو خوينەكەى پى
 بەربەست بكەو ئيحرام ببەستە.

جا پېغەمبەر (دروودە خواە كەورە لەسەربە) لەوى لە مزگەوتەكەدا نويژى
 ەصرى گرد، ئينجا سواری قەصواء بوو، رۆيشت تا بە سواری
 سەرگەوتەسەر كيوى بەيدا، لەوى بەھەر چوارلادا تەماشام كرد تا چاوم
 برى دەگرد ھەرسوار بوو، وە ھەر پيادە بوو لە دەورى حەزرت (دروودە خواە
 كەورە لەسەربە) ئەو دەمە وەك ئیستانەبوو، حەزرت (دروودە خواە لەسەربە) خۆى
 لەنامانا بوو پەيتا پەيتا قورئانى بۇ دەھاتە خواری، وە خۆى بە جوانى

رافه و تەفسیری قورئانەکە ی دەزانی، ئیتر ئەو خۆی هەرچی بکردایە ئیمەیش لە شوێن ئەوەوە ئەوەمان دەکرد، ئینجا حەزرت (دروودە خواە لەسەربە) بەم وشە پیرۆزمیە کە دروشمی یەزدان پەرسستیەو نیشانە ی یەکتایی خودایە ئیجرامی حەجی بەست: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ). مەردومەکە ی تریش نا بەمە ی خۆیان ئیجرامی پێ دەبەستن بەو ئیجرامیان بەست، بەلام پێغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) لێی نەگرتن، وەڵا حەزرت (دروودە خواە لەسەربە) بۆ خۆی هەر لەسەر تەلبییە کردنەکە ی خۆی بەردەوام بوو.

جابر (ڕەزە خواە لێبە) فەرمووی: تەنیا هەر نیازی حەجمان هەبوو خەیاڵی عەمرەمان نەبوو، چونکە لەوەو پێش لە رۆزانی حەجدا عەمرەمان نەدەکرد، تا ئەو حەلە کە لە خزمەتی حەزرتدا چووینە بەیت و لەوئ حەزرت (دروودە خواە لەسەربە) دەستی هینا بە روکنی حەجەرولئەسودداو ماچی کردو سێ جار بە هەراکران و چوار جار بە رویشتی ناسایی هەلسوورا بە گردی خانە ی خودادا، ئینجا رویشت بۆ مەقامی ئیبراھیم (دروودە خواە لەسەربە) و ئەم نایەتە پیرۆزە ی خوێندەو: {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} : وە مەقامی خستە بەینی خۆی و بەینی بەیتەو دوو رکات سوننەتی نوێژی تەوافی کردو لە رکاتی یەکەمدا لەپاش خوێندنی سوورەتی فاتحە، سوورەتی {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} ی خوێند، ئینجا گەرایەو بەو سەر حەجەرولئەسودو دیسانەو دەستی پیا هینایەو، ئینجا لە دەرگای نزیك صەفاو دەرچوو رویشت بۆ

صهفا، که له صافا نه زدیك بووه ده ئهم نایه تهی خوینده ده: (ان الصفا والمروة من شعائر الله): وه فهرمووی: به و میان دهست پیبکه ن که خودا پیشی خستوه، ئینجا دهستی کرد به ته وافی صهفا و سه رکه وته سه رته پۆلکه ی صهفا تا خانووی بهیتی لیوه دهرکه وت، جا رووی کرده رووگه و شایه تمنای هیئاو ئه لّاهو ئه کبه ری کردو فهرمووی: (لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك وله الحمد وهو على کل شیء قدير، لا اله الا الله وحده انجز وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده): هه ر خودا خودایه و تاكو ته نیایه، بی هاوه ل و بی جوونه، خاوه نی مو لك و پادشایی و سه لته نه ته سو پاس و ستایش هه ر له بو ی خو ی جوانه و هه ر قابیل به خو یه تی، هیچی له دهست دهرنا چی و توانای هه موو شتیکی هه یه، هه ر خودا خودایه و، به لینه که ی خو ی هی نیایه دی، وه به نده که ی خو ی که موحه ممه ده سه رخست، وه ئه و کۆمه لانه ی که له روژی غه زای خه نده فا که له کۆمه یان له ئیسلام کردبوو، خو ی به ته نها شکاندنی و ژیری خستن. وه سی جار پیغه مبه ر (درووده خوا و له سه ربو) ئهم ذیکره ی خویند، وه له بهینی ئهم سی جار هشا دهپارایه وه و دوعا و نرای تری ده کرد.

ئینجا چه زره ت (درووده خوا و له سه ربو) داپه ری بو مه روه، که پی نیایه ناو شیوه که وه پی هه لگرت و خیرا رو یی تا گه یشته هه ورازه که، ئینجا به ناسایی رویش ت تا چوه سه ر مه روه، وه له سه ر صه فا چیکرد له سه ر مه روه یش هه مان شتی دووباره کرده ده، تا دوا ته وافی له سه ر مه روه ته واکرد فهرمووی: تازه له دهستم چوو ئه گینا دیاریی بهیتم له گه ل

خۆم نه ده هیئا، وه ده مکرد به عه مره، جا ههر که ساتان که دیاری پی نییه با ئیحرام بشکینئ و بیکا به عه مره. سوراقه ی کوری مالیکیش هه ئسا گوتی: نه ی پیغه مبه ری خودا! نه مه ههر بو ئه مسال وایه یا خود هه تا هه تایه هه روا ده مینئ؟ پیغه مبه ریش (درووده خوا ده له سه ربه) په نجه کانی خۆی تیک په راندو دوو جار فه رمووی: عه مره تیکه لی هه ج بوو هه تا هه تایه! عه لیش (ره زاه خوا ده لیبه) له یه مه نه وه وشتی قوربانی هیئا بو پیغه مبه رو (درووده خوا ده له سه ربه) که هات روانی فاطیمه (ره زاه خوا ده لیبه) ئیحرامی شکاندووه جلی رهنگاوی پۆشیوه و چاوی رشتووه، جا عه لی به فاطیمه ی فه رموو: نه مه حییه؟ فاطیمه ییش (ره زاه خوا ده لیبه) فه رمووی: باوکم فه رموویه تی وابکه م. فه رمووی: کاتی علی له عیراق بوو ده یگوت: جا چووم بۆلای پیغه مبه ر (درووده خوا ده له سه ربه) تا گالی بده م له فاطیمه، که بو وای کردووه، وه بو ئه و قسه یه ش که گوتی: باوکم فه رموویه تی که وای بکه م ههر لیم پرسی، وه عه رزیشم کرد که من نه و کاره ی نه و پێخۆش نییه، جا هه زره ت (درووده خوا ده له سه ربه) فه رمووی: فاطیمه راست ده کا من خۆم پیم گوتووه که ئیحرام بشکینئ. تۆ خۆت که ئیحرامی هه جت دابه ست چیت گوت؟ علی فه رمووی: گوتم: گوتوومه نه ی خودایه نه وای نیتی هه جم هیئا له سه ر نه و نیتی که پیغه مبه ری تۆ ده یه ئنی. فه رمووی: ده تۆ ئیحرام مه شکینه، چونکه من دیاری به یتیم پێیه.

فه رمووی: نه و دیارییه ی که عه لی له یه مه نه وه هیئا بووی له گه ل نه و دیارییه دا که پیغه مبه ر (درووده خوا ده له سه ربه) له گه ل خۆی هیئا بووی سه رجه م سه د وشت بوو. فه رمووی: ئیت خه لکه که هه موو ئیحرامیان شکاندو مووی سه ریان کورت کرده وه، پیغه مبه رو نه و که سانه نه بی که

دیاری بهیتیان له گهڻ خویان هینابوو، جا له روژی ته روییه دا که دهکاته روژی هه شته می مانگی نۆمینه به رهو مینا جمان و ئیحرامی حه جیان به ست، پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) سوار بوو، وه نویزی نیوه پروو عه صرو شیوان و خه وتنان و به یانی له وی کرد، ئینجا له وی که می مایه وه تا خور هه لپات وه فه رمانیدا که له نه میره دهواریکی بو هه لدم، جا که پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) که وته ری قوره یش وایان ده زانی که پیغه مبهه ریش (درووده خوا له سه ربه) وهک سه رده می نه زانی خویان له مه شعهر و لحه رام دهو ده ستی، به لام پیغه مبهه له وی ره تبوو، وه نه وه ستاو رویش تا چوو نه زیکی عه ره فه سه یریکرد له نه میره دهو ره که یان بو هه لداوه، جا له وی دابه رزی، وه له وی مایه وه تا خور لایدا.

ئه و جا فه رمانی دا قه صوایان بو کوپان کردو چوو بو ناو شیوه که وه له وی وتاریکی داو فه رمووی: خوین و سه رو مال و نامو و ستان له یه کتری زور زور حه رامه، ریک وهک چون شکاندن ریزی ئه م روژه پیرۆزه تان له م مانگه پیرۆزه تان له م شاره پیرۆزه تان زور زور حه رامه، سه رو مال و نامو و سیستان به یه کتری ئاوا حه رامه. ناگاداربن! که وا هره چی کارو باری سه رده می نه زانییه پووچه و به تاله و بی بایه خه، خوینی سه رده می نه زانی به تاله، وه یه که م خوین - له خوینی که سوکاری خوم - که به به تال و بی بایه خه داده نییم خوینی کوپه که ی ره بیعه ی کوپی حاریته، که له ناو هۆزی به نی سه عددا درا بوو به دایه ن وه هۆزی هوزمیل ده ی کوژن. وه سوودی سه رده می نه زانی هه مووی پووچ و به تاله، وه یه که م سوودیش - له سوودی که سوکاری خوم - که به تالی ده که مه وه سوودی عه بیاسی کوپی موططه لیبه، ئه و سووده هه مووی به تاله، وه دهرباره ی

ئافرىدە تانىش لە خودا بىرسىن و بى دادىسى و ناهەقىيان ئى مەكەن و
 رەفتارتان جوان بى لەگە ئيان، چونكە ئەوان ئامانەتن و سىپاردەى خوداى
 گەورەن لەلەى ئىوھى پىاوان، پىا و ھەر خىانەت بكا نابى خىانەت لە
 ئەمانەتى خوداى خۇى بكا، وە ئەوان لەسەر فەرموودەى خودا و بەپىى
 قەسى شەرىعەتى ئەو ھەلەل بوون بۆتان و دىنە باخەلتان و دەچنە
 لايان.

و ەمافى ئىوھ لەسەر ئەوان ئەوھىيە كە ئەو كەسە كە ئىوھ ھەزى لى
 ناكەن نەيھىننە سەربە ەرتان و نەيھەلن بىتە مالتان، جا ئەگەر شتى و ايان
 كرد كە بەدلى ئىوھ نەبوو، ئەوا تا دەتوانن چاوپۇشيان ئى بكەن و بە
 نەرمونيانى لەگە ئيانا رەفتار بكەن، وە بەبى ھۆيەكى رەوا تەلاقيان
 مەدەن، بەلام ئەگەر بەم شىوھ شىرىنەيش چاريان نەكرا ئەوا شەرىعەت
 رىگەتان دەدا كە بەئەسپايى لىيان بەدەن.

و ەمافى ئەوانىش لەسەر ئىوھ ئەوھىيە كە بەباشى و بەپىى باوى
 ولاتى خۆتان رۆزى و خۆراك و بەرگو پۇشاكيان پى بەدەن، وەكى
 ھاوسەرى ھاوشانى خۆتان، تا ھەست بە ھاوسەركەمى نەكەن!.

و ەمن ياسايەكى و ەھايشم لەپاش خۆم بۇ ئىوھ جى ھىشتووھ ئەگەر
 بىتو پەپىروى بكەن لەناو خۆتانا ھەتا ھەتايە جارىكى تر سەرتان ئى
 ناشىوئ، ئەويش ئەم قورئانەيە كە نامەى خودايە.

و ە ئىوھ لە دوا رۆژدا لەبارەى مەوھە پرسىيارتان ئى دەكرى، جا ئىوھ
 و ەلامتان چى دەبى؟

ياران فەرموويان: شاھىيەتى دەدەين كە تۆ گۆتايى و دريغيت
نەكردووه، تەبلىغى خۆت كرددووه ئەركى سەرشانى خۆت بەجئ
هيناوو ئامۇژگارى خيىرى ئىمەت كرددووه!

جا حەزرىت (سەلت و سەلام و دروودە خواە گەورەى لىبە) سئ جار پەنجەى
دۆشاومژەى خۆى ھەلپرى بۆ ناسمان و دايىنەواندەوہ بۆ ناو خەلکەگەو
ھەموو جارېكىش لەگەل ئەم ئامازەيەدا دەيفەرموو: خودايە! تۆ
بەشاھىت بە.

ئىنجا فەرمانى فەرموو، بانگو قامەت كراو نوپژى نيوەپۆى بۆ
كردپن و فەرمانى كرددووه قامەت كرايەوہو نوپژى عەصرىشى بە جەمە
بۆ كردپن وە لە بەينيانا ھىچ نوپژى ترى نەكرد.

ئىنجا پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) سواربوو رۆيشت تا گەيشتە
ئىستگاكەى خۆى لە عەرھەتات. جارووى و شترەكەى - كە ناوى قەصواء
بوو - كرده تاوېرە بەردەكانى داوېنى كېوى جەبەلورەحمە كە ئەم جىاي
رەحمەتە خۆى وا لەناوەرەستى خاكى عەرھەتادا وەكۆمەلى حاجىيە
پىادەكانى خستە بەردەمى خۆيەوہ، وە رووى كرده رووگە. ئىتر لەویدا
راوہستا تا خۆر ئاوابوو، جا ئوسامەى خستە پاشكۆى خۆيەوہو داپەرى
بۆ موزدەليفە، ھەوسارەكەى قەسواشى وا گورج كردبۆوہ، تەنانەت سەرى
قەسوا دەيدا لە قەلپووزى كۆپانەكەى، وە بە دەستى راستىشى ئامازەى
دەكردو دەيفەرموو، خەلگىنە! لە سەرخۆبن، خەلگىنە ھىواش، بەلام كە
دەگەيشتە تەپكەو ماسۆلكە لى، كەمى جەلەوہكەى بۆ قەسوا شل دەكرد،
تاسەر دەگەوتە سەرى، جا رۆيشت تا تەشرىفى گەيشتە موزدەليفە جا

لهوئ نوپژى شيوانو خهوتنانى به جهمهتهنخير كرد بهيهك بانگو بهدوو قامهت، وه هيچ نوپژى سوننهتې له بهينياندا نهكرد، ئينجا تهشريفى خهوت ههتا شهبهقى دا.

جا كه بهياني تهواوى دا، فهرماني دا بانگ دراو قامهت كراو نوپژى بهيانيى كرد. ئينجا سواري قهصوا بووهو روښت تا گهيشته مهشعهرولحهرام، جا رووى كرده رووگهو له خودا پاراپهوهو نهلاهو نهكبهرو تهليلهى كردو ناوى خوداى تاكو تهنيای هيئا.

وه لهوئ راوهستا تا تهواو دنيا رووناك بووه، جا لهپيش خوږكهوتندا كهوتهپئ بو مينا، وه فهضلى گوږى عههباسى خسته پاشكووى خوئ، فهضليش پياويكى قزجوانى سپيلكهى شوخو قوز بوو، جا لهوگاتهدا كه حهزرهت (درووده خواه لهسهرېن) كهوتهپئ تاقمى زن له ناو كهزاوهدا، دايان بهلايدا، فهضليش دهستيگرد به تهماشا كردنيان، پيغهمبهريش (درووده خواه لهسهرېن) دهستى نا بهرووى فهضلهوهو بهرى چاوى گرت، فهضليش رووى وهرچهرخان بهولاداو لهولاهو تهماشاي دهكردن.

پيغهمبهريش (درووده خواه لهسهرېن) دهستى لهولاهو گواستهوه بو لايهكهى ترو نايهوه به رووى فهضلهوه تا بهرچاوى بگريتهوهو تهماشا نهكا. ئيتز حهزرهت (درووده خواه لهسهرېن) روښت تا گهيشته ناو شيوى موحهسير لهوئ توژى خيرا لىي خوږى و ريگهى ناومرپاستى گرت كه دهچى بهسهر كوگاي گهورهدا، جا روښت تا گهيشته لاي كوگا بهردهكه، كه لهلاى درهختهكهدايه، وه خهوت بهردى بو فرېدا، بهردهكان وهك بهردى وابوون كه بهپهله پيتكه دههاوپژرى، گشت جارى كه بهردىكى

تئ دهگرت ئەللاھو ئەكبەری دەکرد، لە ناو شیوەكەو بەردەكانی تئ دهگرت.

ئینجا حەزەرت (دروودە خواوە لەسەربە) تەشریفی رویشت بۆ كوشتنگا (مەنحەر: كوشتارگە) كەو لەوئ بە دەستی خوێ شەست و سێ وشتی سەبزی، ئینجا چەقۆكەیدا بە عەلی و عەلیش باقی مەندە وشتە دیاریەكانی حەزەرتی سەربزی^(۱)، وە پیغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) عەلی كرد، بە هاوبەشی خوێ لەم وشتە دیارییانەدا، ئینجا فەرمانی دا لە گوشتی هەر وشتی پارچەیهکیان هیئاو خستیانه ناو مەنجەلیكەو كوڵانیان و خوێ و عەلی لە گوشتەكەیان خوردو لە ئاوی مەرگەكەیان خواردەو، ئینجا پیغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) سوار بوو، رویشت بۆ بەیت و تەوافولئیفاضە ی كرد، وە نوێژی نیوەرۆی لە مەككە كرد. جا چوو بۆ لای نەوێ عەبدوللطەلیب، لە سەربزی زەمزم ئاویان بە حاجیان دەدا.

فەرمووی: ئەی نەوێ عەبدوللطەلیب! ئاو هەلگۆزن و بیدەن بە حاجیان و بە مەردوم، نەبادا خەلك واتئ بكەن كە ئاو هەلگۆزینیش لە كردارەكانی حەجە، وە لەم حالەدا زۆرتان بۆ بین و ریگەتان نەدەن كە بەئاسایی ئاو بدەن بە حاجیان، نەبادا ئەمە رووبدا ئەگینا ئەم ئیشە ی ئیو ئەومەندە كاریكی پەسەندە منیش ئاوم هەلگۆشت لە گەلتانا، جا ئەوانیش سەلتئ ئاویان بۆ برد، حەزەرت (دروودە خواوە لەسەربە) لیئ خواردەو (موسلیم و ئەبو داوود و ئیبنو ماجە گێراویانەتەو).

(۱) رەنگبئ ئەم (۶۳) یە رەمز بئ بۆ ژمارە ی سالتەكانی تەمەنی پیغەمبەر.

۱۷۷) سەردانى مزگەوتەكەي پيغەمبەرۈ

مەرقەدى پىرۈزى (دروودى خۋاى لەسەربى):

سوننەتە حاجى (كە حەجى تەۋاككۇد) تىفاقى سەفەرىخاۋ بېروا بۇ
مەدېنە مۇنەۋۋەرە، بۇ دېدەنى مزگەوتەكەي پيغەمبەرۈ بۇ ئەۋەى كە
شادىيى بە سەردانى گۆرە پىرۈزەكەي و لىي^(۱) نزيك بىتەۋە ئىمامى
بوخارى و ئىمامى موسلىم لە حەزرىتى ئەبو ھورەيرەۋە (رەزە ئاۋايان لىيە)
دەگىرپنەۋە دەفەرمۇي: حەزرىت (دروودى خۋاى لەسەربى) دەفەرمۇي:
مەسجىدولجەرامى لى دەرچى يەك نوپۇز لەم مزگەوتەى مندا خىرتەرە لە
ھەزار نوپۇزى شۇيىنانى تر.

دىسان دەفەرمۇي: حەزرىت (دروودى خۋاى لەسەربى) دەفەرمۇي: بۇ ئەم سى
مزگەوتە نەبى سەفەر ئاكرى: بۇ ئەم مزگەوتەى من و بۇ
مەسجىدولجەرام و بۇ مەسجىدولئەقۋا (ش/د/ت/ن).

(۱) نەدى بنور عىننا محمدا

فما لنا وما لنا له الفدا!

صلى عليك الله يا نور الهدى

من اقتدى بهديكم قد اهتدى

صوبى لمن تضمه أجواء

أرجائها بنوره تضاء!

ولى الى خير النورى رجاء

(يكون لى في حبه الفناء!)

المترجم

۱۹۹۵/۱۱/۵

دىسان حەزرەت (دروودى خۋاھ لەسەربىڭ) دىفەر موئ: ھەر كەسى دىنىي گۆرەكەم بىكا مافى ئەۋەدى دىكەۋىتە سەرم كە لە قىامەتداشەفاعەتى بۆ بىكەم! (بەزارو دارە قوطنى و ئىبىنو عەدى لە ئىبىنو عومەرەۋە گىپراۋىيەتەۋە) دىسان دىفەر موئ (دروودى خۋاھ لەسەربىڭ): ھەر كەسى ساخ لەبەر رەزى خۋا بىت بۆ سەردانى گۆرەكەم، ئەۋ مافەى دىكەۋىتە سەرم كە لە رۆزى قىامەتتا بىم بە تىكاكار بۆى! (دارە قوطنى لە ئەمالى داۋ طەبەرانى لە موعجەمۇل ئەۋسۇدا، ئەم فەر موۋدەپەيان لە ئىبىنو عومەرەۋە گىپراۋىيەتەۋە). دىسان پىغەمبەرى خۇشەۋىست و ئازىز (دروودى خۋاھ گەۋرەى لەسەربىڭ و سەرومال و ھەست و نەست ھەموۋى بە قوربانى گەردى سەر گۆرۈ پىرۋزى بىڭ دىفەر موئ: لە پاش مەردىم، ھەر كەسى كاتى حەج تەۋاۋ دىكاۋ لە ئادابى حەج دىبىتەۋە ئەۋسا بۆ روسمى ۋەفا ساخ لەبەر رەزى خۋابى بۆ دىنىي گۆرەكەى مەنىش، ئەۋە ۋەگۈۋ ئەۋە ۋاىيە كە لە خالى ژيانما ھاتىبى بۆ سەردانىم و چاۋى بەمەن كەۋتەنى^(۱) (ئەم فەر موۋدەپە دارە قوطنى لە سۈنەنداۋ طەبەرانى لە موعجەمۇل كەبىرو لە موعجەمۇل ئەۋسۇداۋ بەيھەقى لە سۈنەنى بەيھەقىدا گىپراۋىيەتەۋە). قازى عەياز دىفەر موئ: دىنى و سەردانى گۆرۈ

^(۱) واتە: لە پايدى ھارپى پىغەمبەر دىبى و لەرىزى ئەۋان دەرۋىردى. چۈنكە پىناسەى ھارپى پىغەمبەر ئاۋاىيە: ھەر كەسى بە خىزمەت پىغەمبەر گەشىتەى و لەسەر ئىسلامەتى مەردىبى بە سەحابەى پىغەمبەر (دروودى خۋاھ لەسەربىڭ) دادەنرى: (الصحابى من راي النبى أو رآه ومات على الاسلام).

پېغەمبەر (دروودى خىۋاي لەسەربى) سۈننەتتىكى گەلى گەورەيەو بوو بە سۈننەتتىكى دامەزراو لە نىۋانى موسولمانانداو بەھرىيەكى گەورەيەو ئىجماعى نەتەۋەى ئىسلامى لەسەرە.

١٧٨) دەستوورى سەردانەكە:

سۈننەتە بۇ ئەۋكەسە كە بە نىيازى سەردان دەروا بۇ مەدىنە لە رېگە سەلاۋات زۆربدا لە دىدارى پېغەمبەر (دروودى خىۋاي گەورەى لەسەربى) ۋە لەپېش ئەۋەدا كە بگاتە مەدىنە خۆى بشىۋا بەرگى پاك لەبەر بكا، كاتىكىش كەچاۋى دەكەۋى بە دارو درەختى دەۋرى مەدىنەو بەنیشانەى جەرەمى مەدىنە پتر سەلاۋات لى بداۋ لە خىۋاي گەورە داۋا بكا كە ئەۋ زيارەتەى بۇ بكا بەمايەى بەھرەۋەرى و لى قەبوول بفرەمۋى.

لەۋ كاتەيشدا كە دەچىتە ناۋ مەدىنەۋە بلى: (باسم الله. رب ادخلنى مدخل صدق واخرجنى مخرج صدق واجعل لى من لدنك سلطانا نصيرا، اللهم افتح لى ابواب رحمتك، وارزقنى من زيارة رسولك (صلى الله عليه وسلم) ما رزقت اولياءك واهل طاعتك، واغفر لى وارحمنى يا خير مسئول. اللهم انى اسألك خير هذه البلدة وخير اهلها وخير ما فيها واعوذ بك من شرها وشر اهلها وشر ما فيها) واتە: بە ناۋى خودا، خودايە! بە مېھرىبانى خۆت بە خىرو خۆشى داخلى شارى مەدىنەم بفرەموۋ، ۋە ھەرۋەھا بە خىرو خۆشى و بەبى ۋەى لە شارى مەككەى پىرۆز بەرپم بكە، ۋە لە لايەنى خۆتەۋە بەھىزىكى يارمەتيدەر چاۋدېرىم بكە ۋە ھەمىشە چاۋى خىرت لىم بى،

خودایه! لهههر چوارلاوه دەر ووی رحمةتی خۆتم بۆ بخه ره سه رپشت،
خودایه، له سه ردانى پيغه مبه رى نازدارى خۆت نه وه م به نصيب
بفه رموو كه كر دوو ته به نصيبى پياوچاكانى خۆت به نصيبى ده سته
تاعه تی خۆت، ئه ی با شترين داوا لیکراو! داوات لیده که م که لیم خۆشبى و
رحم م پي بکه ی. خودایه! داوات لیده که م که له خيرو بيړى ئه م شاره
به شى باشم بده يتی، وه له خه لکى ئه م شاره وه تووشى خيرو خوشى بيم،
وه له و خيره يش که واه له ناو ئه م شاره دا ناو مي د نه بيم، خودایه! په نا
ده گرم به تو که له و شه رهى که ناماده کراوه بۆ خرا په کارانى ئه م شاره به
دوور بيم، هه روا له شه رو وه زه نى خه لکه که ی و له شه رهى که واه له ناويدا.

با زور زور به سه لارى و هيمنى و بى هه وايى و سه ركزى خوى
بگري، نه وه ی له ياد بى که ئه مه نه و شاره به رزه پيروزه به ريزه يه که
خوا هه لى بزار دووه و كر دوو يه تی به خانه ی كوچى پيغه مبه رو
به ره وگه ی پيروزى و كر دوو يه تی به هه وارگه ی سرووش به سه رچه شمه ی
سازو سافى بپياره كانى شه ري عه ت.

هه رگاتى ويستى بچي ته ناو مزگه وته که وه با قاچى راستى پيش
بخاو بلئ: (باسم الله، والصلاة والسلام على رسول الله. رب اغفر
لى ذنوبى وافتح لى ابواب رحمتك. أعوذ بالله العظيم وبوجهه
الكریم وسلطانہ القديم من الشيطان الرجيم): به ناوى خودا
ده چمه ناو ئه م جيگه پيروزه، دروود له پيغه مبه رى خوا، خودایه!
تاوانه كانم بپوشه، لهههر چوارلاوه دەر ووی رحمةتی خۆتم لى بکه ره وه.
په نا ده گرم به يه زدانى مه زن، به زاتى پيروزى، به ده سه لاتى ديړينى، له
زيانى شه يتانى له رحمةتی خودا بي بيه ش.

ئەوجا رووبىكاته رەۋىزە، كە بەينى مەرقەدى موبارەك و مېنبەرە،
 لە وېدا لە تەنىشتى مېنبەرەۋە دووركات نوپۇزى سوۋنەتى دىارى
 مەزگەۋىت بىكا. لە ئەبو ھورەيرەۋە ﴿رەزەۋە غۇلە لىتە﴾ لە پېغەمبەرەۋە (دروۋىد غۇلە
 لە سەرىبە) دەفەرەمۇئ: لە نىۋانى مائەكەم و لە نىۋانى مېنبەرەكەما باخىكە
 لە باخەكانى بەھەشت، مېنبەرەكەشىم وا لەسەر ھەۋزەكەم لە بەھەشتا
 (مالىك و شەيخان و تىرمىزى، تىرمىزى بە دروستى دانائە) (ۋاتە: لە
 نىۋانى گۆرەكەم و دوانگەكەما باخىكە لە باخەكانى بەھەشت و بارانى
 رەھمەتى ئى دىبارى، خۇشى لەو بەختەۋەرى كە لەم شۈينە پىرۋزەدا
 طاعەت و خواپەرستى جوان دەكا، ۋە مېنبەرەكەشىم لەسەر ھەۋزى
 كەۋسەر دادەنرېتەۋە بۆم و لە بەھەشتا لە سەرى دادەنىشىم و پىشۋازى لە
 ئامادەبوۋانى ئۆمەتم دەكەم كە بۇ نۇشىن لە ئاۋەكەى دېن. تەماشى ئەم
 شۈينانە بىكە بۇ زىادە بەھرە تەرجەمەى تاجول ئۈۋول بە كوردى:
 بەرگى يەكەم، زنجىرەى ۱۱۵ و بەرگى دوۋەم زنجىرە ۱۴۴ لاپەرە ۲۹۳ —
 ۋەرگېر.)

۱۷۹) چۆنىتى ئەم سەردانە: دەستۋورى

سەردانى گۆرى پىرۋزى پېغەمبەر (دروۋىد غۇلە لە سەرىبە):

كاتىن دووركاتە سۈننەتەكەى تەۋاۋەرد، جا بېت بۇ نىزىكى
 مەرقەدى پىرۋز، بەلام پەلامارى نەداۋ خۇى نە نوۋسىنى پىيەۋەو
 دەستى بۇ رانەكىشى، بە ئەدەبەۋە روو بىكاته سەرى پىرۋزى پېغەمبەرۋە
 پشت بىكاته قىبلە، ۋە ماۋدى چۈرە گەز دوۋر راۋەستى، ۋە بە ئەمب سلاۋ

بكاو بَلّٰی: (السلام عليك يا رسول الله) يا بهیهكئی لهم شیوانه‌ی دواوه
 سلاو بكا. ئەمەیش به‌پیی ئەم فەرمووده‌یه: ده‌گیرنه‌وه: ئیبنو عومەر
 (ره‌زای خوابان لیبنا) دمه‌رموی: وا سوننه‌ته کاتی ده‌جیت بۆ سەردانی گۆری
 پیرۆزی پیغه‌مبەری نازدار (دروودو سلاوو سه‌ئاوات و ره‌حه‌تی خودای گه‌وره‌ی له‌سه‌ربنا) له‌ رووی
 قیبله‌وه‌ بجیت و پشت بکه‌یته‌ رووگه‌و روو بکه‌یته‌ گۆرەکه‌و ئەوجا بَلّٰی:
 (السلام عیکم ورحمة الله وبرکاته).

دینیکەر بۆی هه‌یه که ئاوا سلاو بکا: (السلام عليك يا خير خلق
 الله، يا امام المتقين، يا سيد المرسلين، انی اشهد أن لا اله الا الله
 وحده لا شريك له وأنك عبده ورسوله. قد بلغت الرسالة وأديت
 الامانة ونصحت الامة فجزاك الله عنا افضل ما جازى نبيا عن
 أمته. اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على
 ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد. وبارك على محمد
 وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم إنك
 حميد مجيد اللهم انك قلت: ولو أنهم ان ظلموا أنفسهم جاؤك
 فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً.
 وقد أتيتك يا رسول اله مستغفراً من ذنوبي مستشفعاً بك الى ربي
 فأسألك يا رب أن توجب لي المغفرة كما أوجبتها لمن آتاه في
 حياته. اللهم اجعله أول الشافعين يا أرحم الراحمين).

ئنجای بپاریته‌وه بۆ باوک و دایکی و بۆ گشت موسولمانان، ئەگەر
 کەسێ راسپێری ئەوی کردبوو که سلاوی رابگه‌یه‌نی به‌ پیغه‌مبەر، با
 سلاوه‌که‌ی له‌سه‌ر ئەم شیوه‌یه‌ رابگه‌یه‌نی و بَلّٰی: (السلام عليك يا رسول

﴿ فَيَقْبِي نَاسًا ﴾

الله) له جياتى فيسارى كورى فيسار، يا بلّى: ئەى پېغەمبەرى خوا! فيسارەكەسى كورى فيسارەكەس سلاوى لى دەكردى ئەوجا بگەرپتە دواوہ بۆلای راستى به قەد گەزى و سلاو له ئەبو بەكرى صەديق بكا، وا باشە ئاوا سلاوى لىبكا: (السلام عليك يا خليفة رسول الله. السلام عليك يا صاحب رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وانيسه في الغار وامينه على الاسرار. جزاك الله عن أمة محمد (صلى الله عليه وسلم) خيرا): سلاو له تۆ ئەى جىنشىنى پېغەمبەرى خوا! سلاو له تۆ ئەى ھاورى ئازىزەكەى پېغەمبەرى خوا! ئەى تاقە ھاودەمە دئسۆزەكەى ناو ئەشكەوتى ئەورى! ئەى ئەمىندارى سەر رازو نھىنىيەكانى! خودا له باتى نەتەوہى موخەممەد پاداشتى باشت بداتەوہ. ئەوجا بەقەد گەزىكى تىرىش بىتە دواوہ سلاو له حەزرىتى عومەر بكا، واباشە ئاوا بلّى: (السلام عليك يا امير المؤمنين. السلام عليك يا ناصر المسلمين. السلام عليك يا من اعز الله به الاسلام. جزاك الله عن أمة محمد (صلى الله عليه وسلم) خيرا): سلاوى خوا له تۆ ئەى فەرمانرەوای موسولمانان! سلاو له تۆ ئەى يارىدەدەرى موسولمانان! سلاو له تۆ ئەى ئەو كەسە كە خواكردى به ماىەى سەربەرزى بۆ گەلى ئىسلام. خودای گەورە پاداشتى باشت له جياتى نەتەوہى موخەممەد بداتەوہ (نەتەوہ: واتە/ ئوممەت).

ئەگەر كەسنى ئەمەى بۆ نەدەكرا ئەمە بلّى بەسىەتى: (السلام عليك يا رسول الله) نافع دەگىرپتەوہ: ئىبنو عومەر (رەزە ئاوايان لىبى) دەستوورى وابوو كە لەسەفەر دەهاتەوہ دەچوو بۆ مەزگەوت، ئەوجا دەچوو بۆ خزمەت مەرقەدى حەزرىتى دەيفەرموو: (السلام عليك يا

رسول الله، السلام عليك يا ابا بكر، السلام عليك يا ابقاه: سلاوت
 لیبئی نهی پیغه مبهری خوا! سلاوت لیبئی نهی نهبو بهکر، سلاوی خوات
 لیبئی نهو باوکه! (بهیههقی). با دینیکهر نهو به باشی رهچاو بکا که
 پیغه مبهری خوا (درووده خوا لهسه ربه) گوئی له سلاوه کهی دهبی و وهلامی
 سلاوه کهی ده داته وه، به پیی نه م هه رموو دهیهیه: نهبو هوردهیره (رهزه خوا
 ایینه) دهفه رموی: پیغه مبهری خوا (درووده خوا لهسه ربه) دهفه رموی: له پاش
 مهرگم، هه رکه سی سلاوم لیبکا خودا گیانم دهکاته وه به بهردا تا
 سهلامه کهی دهسه ندمه وه. (نهحمه دو نهبو داوو بهیههقی به رشتهیه کی
 دروست گیراویانه ته وه).

گه لی دووپاتکراوته وه که دهبی دینیکهر له مزگه وته کهی
 یغه مبهردا زور دنگ هه نه بری و دنگه دنگ نهکات سانیبی کوری
 یهزید دهفه رموی: له مزگه وت پالکه وتبووم، پیاوی چه ویکی تیگرتم، که
 تهماشایم کرد عومهری کوری خه ططاب بوو، هه رمووی: برؤ نهو دوو
 کهسه م بو بهینه، منیش چووم هیئامن بو، پیی هه رموون: ئیوه
 کوینسده رین؟ گوتیان: خه لکی طانیفین، هه رمووی: نهگه ر نابه له د
 نه بوونایه و خه لکی نه م شاره بوونایه ئیشم پی دهگه یاندن، چون له
 مزگه وتی پیغه مبهردا (درووده خوا لهسه ربه) دنگه دنگ دهکن! (بوخاری
 رهحه مت له گویری نازداری).

وا سوننه ته کاتی دینیکهر سهر دانه کهی ته واو دهبی له ناو رهوضه ی
 پیروژدا سلاواتیکی زور لیبدا، وه هه موو جاری که دهچیته ناو
 مزگه وته که وه یه کسه ر نیی خه لوه کیشان (اعتکاف) بهینی، هه تا له و

كاتانەيشدا كە بە مزگەوتدا تېپەر دەكا ھەر نىتى خەلۋەكېشان بەينى،
بە مەجى بەقەد مانەۋەى ناو سەجدەيەكى ئاسايى لەناويدا ئارام بگرى.

١٨٠) سەردانى گۆرستانى جەننەتولبەقىع و ئارامگای شەھیدانى ئىسلام:

سوننەتە لەو ماوەيەدا كەوا لە مەدینە ھەموو رۆژى سەردانى
گۆرستانى جەننەتولبەقىع بكا، بە تايبەتى لە رۆژى ھەينىدا، سەر لە
گۆرەكان بدا. عائىشە (رەزەا خواھ لىبە) دەفەرموى: ھەموو جارئ كە سەرەى
شەۋى من بوايە، پىغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) لە گۆتايى شەۋدا دەردەچوو،
دەچوو بۇ دىنى گۆرنشېنەكانى گۆرستانى بەقىع و بۇيان دەپارايەۋەو
دەيفەرموو: (السلام عليك دار قوم مؤمنين، و اتاكم ما توعدون دا
مؤجلون، و انا ان شاء الله بكم لاحقون، اللهم اغفر لاهل بقیع
الغرقدا): سلاۋتان لىبى ئەى دانىشتوانى شارى خامۇشان، ئەى ئەو
موسولمانانەى كە ئەم گۆرستانە بوو بەمالى دوا رۆژتان؟ ئەو بەلئىنەى
كە درابوو بە ئىۋە كە ئەو زىندوانەى لە دوا ئىۋەۋە دىن، خوا ناخو زوو
يا درەنگ ئەۋانىش دەمرن و دىن بۇ لاتان، ئەوا ئەو بەلئىنە رۆژ بە رۆژ
دیتەجى و ھەر رۆژەى دەستەيى دىن بۇ لاتان، ئىمەش خوا ھەزكا پىتان
دەگەينەۋە، خودايە! لە دانىشتوانى گۆرستانى بەقىع خوۋش ببە.
(موسليم و بەيھەقى). بە تايبەتى سوننەتە دىنىي ئەو گۆرانە بكا كە
خاۋەنەكانيان ناسراون، وەك گۆرى ئىبراھىمى كورى پىغەمبەر (دروودە خواھ
لەسەربە) و گۆرى عوسمان و عەبباس و ھەسەنى كورى عەلى و كەسانى

تريش، وەدىنى يەكەي بەسەردانى گۆرى صفەيىيە پوورى پىغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) كۆتايى بەيىنى.

هەروا سوننەتە كە رۆژى پىنجشەمان زوو سەر لە بەيانی دىنى
گۆرى شەھىدەكانى ئوحدود بكا، بە گۆرى ئىمامى حەمزە مامى
پىغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) دەست پى بكا، كە ناودارە بەسید الشهداء،
واتە: سەرورە شەھیدان، با موسولمانى ھۆشمەند كە پەرۆشى دىنى
خۆيەتى، لەكاتى سەرداندا، خۆى لە بىدعەتەكانى سەردان بپارىزى، وەك
باوەشكردن بە گۆردا و ماچ كدرنى و سوورانەو و خولانەو بە دەوریدا، يا
خوانەخواستە لە خاوەن گۆرەكە بپارىتەو و داواى نیازو مرازو
مەبەست و ھاتنەدى شتى لىبكا، كە شتى وا بەس لە خوا داوادەكرى،
هەروا لەوھىش خۆى بپارىزى كە لەلای گۆرەكانیان نوپىكا، چونكە
ئەوھى بەپى شەرع رەوايە ھەر ئەوئەندەيە كە نزا بكاو بۆيان بپارىتەو.
بەبى گومان داواكردنى مراز لىيان و سوپند خواردن لە خوا بەھۆى
ئەوانەو، بى گومان شتى وا گومرايى و كارى ناشايستەى تازەقەللايە، بە
يەكيتى واتەى پىشەوايانى موسولمانان، كەس لە ھاورپيانى پىغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) شتى وایان نەگرددو و. پىشەوايان بە يەك را دەفەرموون:
واباشە بۆ كەسى لەم شوپانەدا نزا بكا روو بكاتە رووگە، نەوەك روو
بكاتە گۆرەكە.

۱۸۱) سەردانی ئەو مزگەوتانە کە پیڤه مبهەر

(دروودی خۆای لەسەربە) **نوێژی لەناویاندا کردوو:**

گرتگرتینی ئەو مزگەوتانە ئەم پینجەن:

۱) مزگەوتی قوباء: دینی ئەم مزگەوتە سوننەتە، باشتەر ئەودەیه کە لە رۆژی شەممەدا بکری. بەپێی فەرماشتی ئیبنو عومەر (رەزاه خۆای اینبە) کە دەفەرموی: جاران پیڤه مبهەر (دروودی خۆای لەسەربە) هەموو رۆژیکی شەممان، بە سواری و بە پیادهیی، دینی مزگەوتەکە ی قوبای دەکردو دوو رکات نوێژی تیا دا دەکرد. (شەیخان و ئەبو داوود و نەسائی و بەیھەقی).

۲) مزگەوتی ئەلفەتج: دینی ئەم مزگەوتە سوننەتە، هەروا نوێژکردن و نزاکردن لە ناویدا سوننەتە، بەپێی ئەم فەرموودەیه: جابیر کۆری عەبدوڵلا (رەزاه خۆایان اینبە) دەفەرموی: پیڤه مبهیری خوا (دروودی خۆای لەسەربە) لە مزگەوتی ئەل(فەتج)دا، سێ رۆژ لەسەر یەك نزیایەکی هەبوو دەیکرد لە رۆژی دوو شەممەو سێ شەممەو چوار شەممەدا، لە رۆژی چوار شەممەدا نزاکی گیرابوو، خوشی کەوتە روخساری! جابیر دەفەرموی: نیتەر لەوکاتەوه هەرکاتێ کارێکی گرتی قورس یەخە ی پیم گرتبێ منە ی ئەوکاتەم کردوو و نزام تێیدا کردوو و نزاکی گیرابوو. (ئەحمەد و بەزار).

ئیبنولحەکەمی کۆری ئەوبان دەفەرموی: کەسێ ئەم فەرموودەیه ی بۆم گیراوتەوه کە خۆی لە مزگەوتی ئەل(فەتج)دا لە پشتی پیڤه مبهەرەوه نوێژی کردوو، لە پاشا پاراوتەوه و فەرموویەتی:

اللهم لك الحمد هديتني من الضلالة فلا مكرم لمن اهنت ولا معز لمن اذلت ولا مذل لمن اعززت ولا ناصر لمن خذلت، ولا خاذل لمن نصرت ولا معطى لما منعت ولا مانع لما اعطيت، ولا رازق لمن حرمت ولا رافع لمن خفضت ولا خافض لمن رفعت ولا خارق لمن سترت ولا ساتر لمن خرقت ولا مقرب لما باعدت ولا مباعد لما قربت): پەرۋەردگار! سوپاس ھەر بۆتۈيىھ، تۆ منىت لەسەر ئىشيوۋاي رزگار کردوۋە، ئەۋەي تۆ ترۆي بکەي بەگەس ریزدار ناکرئ، ئەۋەي تۆ کەسەس بکەي بەگەس نازدار ناکرئ، ئەۋەي تۆ نازداري بکەي بەگەس کەساس ناکرئ، ئەۋەي تۆ پىشتى نەگري بەگەس ياريدە نادري، ئەۋەي تۆ ياريدەي بدەي بەگەس پىشتى نادري لە زەۋي، ھەرچي تۆ نەيدەي بەگەسي تر نادري، ھەرچيش تۆبیدە بەگەسي تر نابري، ھەر کەسي تۆ بيبەشي بکەي بەگەس رزقو رۆژي نادري، ئەۋەي تۆ ژيري بخەي بەگەس سەرناکەۋي، ئەۋەي تۆ سەري بخەي بەگەس ژيرناکەۋي، ئەۋەي لە ژير پەردەي تۆدا شارابيتەۋە بەگەس ريسوا ناکرئ، ئەۋەي تۆ ريسواي بکەي بەگەس نەنگي داناپۇشري، ھەرچي تۆ دووري بخەيتەۋە بەگەس نزيك ناخريتەۋە، ھەرچيش تۆ نزيكي بکەيتەۋە بەگەس دوور ناخريتەۋە (ئەحمەد).

(۳) مزگەۋتى ئەل(جومعە). لە فەرموۋدەدا دەفەرموي: بە خودي خۆم نويزي ھەينيم لەپشت پېغەمبەرۋە کردوۋە، لەناو خيلى ئەۋەي سالى كوپى عەۋفا، لەو مزگەۋتەدا كەۋا لەناو شيوي رانۋونادا، ئەو

ههینییه‌یش یه‌که‌م نوپژی ههینی بوو، که پیغه‌مبهر (درووده خواو له‌سه‌ربە) له مه‌دینه کردی.

٤) مزگه‌وتی ئەل(فه‌ضیخ). ئەم مزگه‌وته ده‌که‌وێته لای خۆره‌لاتی مزگه‌وتی قوباء. ئیبنو عومەر (ره‌زاه‌خوایان لێبه‌) ده‌فه‌رموی: جارئ پیغه‌مبهری خوا (درووده خواو له‌سه‌ربە) له مزگه‌وتی ئەل(فه‌ضیخ)، مزرای به‌رسیله‌ی خورمایان بو‌ هینا، نۆشی کرد. (ئه‌حمەد). بۆیه ناو‌نراوه مزگه‌وتی ئەل(فه‌ضیخ)، چونکه پیغه‌مبهر (درووده خواو له‌سه‌ربە) کاتی ئاب‌لوقه‌ی جووله‌که‌کانی به‌نی نه‌خیری دا، له شوینی ئیستای ئەم مزگه‌وته‌دا ده‌واره‌که‌ی خۆی هه‌لدا. له‌وێ چهند رۆژی مایه‌وه، جاله‌و ماوه‌یه‌دا فه‌رمانی حه‌رام بوونی مه‌ی و باده‌هات بو‌ پیغه‌مبهر، که به‌جۆری له جۆره‌کانی به‌عه‌ره‌بی ده‌گوتری ئەل(فه‌ضیخ).

٥) مزگه‌وتی ئەل(ئه‌حزاب)، ئەم مزگه‌وته له سه‌رده‌می حه‌زه‌ته‌دا دروست کراوه. جابیری کوری عه‌بدو‌للاً (ره‌زاه‌خوایان لێبه‌) ده‌فه‌رموی: جارئ پیغه‌مبهر (درووده خواو له‌سه‌ربە) ته‌شریفی چوو بو‌ مزگه‌وتی ئە‌حزاب، به‌رماله‌که‌ی شانی داناو به‌پیوه‌ راوه‌ستاو هه‌ردوو ده‌ستی به‌ درپژی به‌رزوه‌وه کردو ده‌ستی کرد به‌نزای شه‌ر له ئە‌حزاب، به‌لام له‌م جاره‌دا نوپژی نه‌کرد، هه‌تا جارئ تر ته‌شریفی چوه‌وه بو‌ ئە‌وێ وه‌نزای شه‌ری لی کردنه‌وه، ئه‌مجاره‌یان نوپژی لیکرد. (ئه‌حمەد)

۱۸۲) سەردانی ئەو بیرانەى مەدینە کە پېڭەمبەر (دروودى خوائ لەسەربە) ئاوى لى نووش کردوون:

ئەم بیرانە زۆرن، گرنگەکانیان ئەم پېڭەمبەر:

(۱) بیرى نەریس، دەکەوێتە لای خوارووی خۆر هەلاتی مزگەوتی قوبائەو، ئەنگوستیلەگەى پېڭەمبەر (دروودى خوائ لەسەربە) کە مۆرى (مەه رسول الله) پېو بوو، کە لە سەردەمى جینشینى ئیمامى عوسماندا کەوتبوو لای ئەو، کە وتە ناو ئەم بیرەو، گەلیکیش بۆ یگەرەن نەیان دۆزى یەو.

(۲) بیرى ئیهاب، کە ئیستا ناسراو بەبیری زەمزەم، ئاوگەى لە ئاوى بیرى زەمزەمى مەککە دەچى، هەر لەبەر ئەوێش ناوئراو زەمزەم، چونکە ئاوى ئەمیش وەك ئاوى ئەو بۆ مووفەك ولاتەو ولات دەیبەن.

(۳) بیرى بەیروحاء، بیریکە وا لە باخیکا، دەکەوێتە لای سەرۆوی شووراکەى مەدینەو لەلای خۆرەلاتەو، گەلى جار پېڭەمبەر (دروودى خوائ لەسەربە) دەچوو لەبەن سیبەرى ئەو باخەدا دەحەسایەو لە ئاوگەى دەخواردەو.

(۴) بیرى بوزاعە، وا لەلای باکوورى خۆرنشینى بەیروحاءەو، بۆ خۆشەوێبوون (واتە: بۆ شیفا) سى رۆژ لە سەریەك خۆیان لە ئاوگەى دەشۆرن. گەلى جار پېڭەمبەر (دروودى خوائ لەسەربە) لە ئاوى ئەم بیرەى دەخواردەو.

(۵) بیرى رۆمە، کە ناودارە بە بیرى عوسمان، چونکە خۆى کرىو کردى بە وەقف. بیشرى کورى بەشیری ئەسلەمى لە باوکیەو

دهگپرتهوه دمفهرموئ: کاتی گۆچکاران رهویانکرد بو مه دینه ناوی شیرینیان دهست نه دهگهوت، پیاوئ هه بوو له خیلئ بهنی غیفار کانیه تی هه بوو، ناوی رۆمه بوو ئاوه کهی سازگار بوو، پرکوندهیه کی لی دمفرۆشت به پرمستی خۆراک، پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه): پیئ فهرموو: دهی فرۆشی پیم به کانیه کی به ههشت؟ پیاوه که فهرمووی: ئه ی پیغه مبه ری خوا! کۆشی خیزانه هه یه، گوزهرانمان له سه ر نه م ئاوه یه. جا نه م گفتوگۆیه دهگاته وه به عوسمان (رهزای خاویان لیبه): بیره که له خاوه نه کهی دهگپری به سیو پینج هه زار دره م، ئه و جا ده چی بو خزمهت پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه): عهرزی دهکا: قوربان! ئه و به لینه ی داوته به خاوه نی پیشووی بیرى رۆمه، دهشی دهی به من که من نیستا خاوه نی ئه و بیره؟ پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه): فهرمووی: به لئ، ئه گه رنه و کانیه دمفرۆشی به من هه تا ئاوه کهی به به لاش بده م به موسولمانان، ئه و امن ده بم به دهسته به ری نه و مت که خودا له به هه شتا کانیه ک له باتی نه م کانیه ت پی ده به خشی! عوسمانیش فهرمووی: ده ئه و ئه و کانیه م ته رخا ن کرد بو خیراو بو موسولمانان (به غه وى) هه ق وایه بو ئه و که سه ی که له مه دینه ی مونه وهره زۆر بمینیته وه، سه ردانی هه موو شوینه پیروژه کانو گشت مزگه وتو سه رجه م مه لبه نده ریژداره کانی مه دینه بکا، دهنه ئه گه ر که م له وئ بمینیته وه ئه وه واباشتره که ئه و ماوه یه له خزمهت مه رفه دی جه زه تدا بمینیته وه، له م کاته دا ده رفهت به هه ل بزانی له حوزوری گۆری پیروزی پیغه مبه را بی زۆر باشتره! خوا به لوتفی خوی نه م زیاره تانه بکا به نصییمان سونه ته چه نده ی بو ده لوئ له مه دینه به رۆزووبی، وه به پیی توانا خیرو خیرات به سه ر هه ژارانی خه لگی مه دینه دا بکا، هه روا به سه ر هه ژاره غه ربه کانا.

۱۸۲) ده ستووری که رانه وه:

سوننه ته بۆ ئه وکه سه ی که ده په وئ له مه دینه ی نازدار دهر بچی و
 بگه ریته وه بۆ ولاتی خوئی، به دوو رکات نویژی سوننه ت خواحافیزی له
 مزگه وته پیرۆزه که ی پیغه مبه ر بکا، به نیازی سوننه تی خواحافیزی
 مزگه وته که بیانکات، له رکاتی یه که ما له پاش فاتحه سووره تی:
 {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} بخوینئ، له رکاتی دوو ما له پاش فاتحه
 ئیخلاص بخوینئ، بۆ هه موو خواست و مرازیکی ئایینی و جیهانی خوئی
 به ئارمژووی خوئی له خوا بیارپیته وه، کو تای نیزاو پارانه وه که ی به
 سوپاسی خواو سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر به یئئ! هه ر له ویدا ته وه به
 تازه بکاته وه، ئه و جا زیارمه تی گوژی پیرۆزی پیغه مبه ر بکا، له سه ر شیوه ی
 یه که م جارو بلئ: (اللهم لا تجعل هذا آخر العهد بنبیک ومسجده
 وحرمه ویسر لنا العود الی زیارته والعکوف فی حضرته سبیلا
 سه لا، وارزقنی العفو والعافیة فی الدنیا و الآخرة): خودایه! ئه مه
 دوا جار نه بی که به خزمه ت ئه م پیغه مبه ره ی تۆو به خزمه ت ئه م
 مزگه وته ی و ئه م هه ره مه ی بگه م، ئه ی خودایه! به ئاسانی جار یکی
 تریش سه ردانی ئه م شوینهم بۆ فه راهه م بیئه، که له خزمه تی
 هه زه رتدا چه ن ده میکی پرپیته و فه ر بمیئممه وه، خودایه! ببوره لیم و
 ئاسووده یی هه ردوو جیهانم پی ببه خشه ⁽¹⁾ ئه و جا برپوا بۆ به راهه ر

(1) کوتری نامه بهر: شنبای ره حمه ت

راهه ری نیوان هه زه رته و ئوممه ت!

تکام ئه ره یه: که به یئ زه حمه ت

روخساری پیڼغه مېهر (دروېده خواه له سهرېښه) به لّام پشّتاو پشّتاو نهړوا، له ویدا
بفه رموی: (اللهم إنا نسألك في سفرنا هذا البر والتقوى ومن العمل
ما تحب وترضى): خوايه! ئەم سهفه رهم بۆ بکه به مایه ی خیرو
خوښی و ته قوای تو، خوايه! ئەو کارو فرمانانه ی که ده بن به هو ی
خوښه ویستی و رمزای تو به نصیبمانی بفه رموو.

سوننه ته که له مه دینه وه دیاری ببا بۆ که سوکاری، وهک خورماو
شتی تری وا، سوننه ته له سهر به رزاییه کان ئە لّاهو ئە کبهر بکاو به
یه کئ لهو نزایانه که باسکران نزابکا. له ئیبینو عومهره وه (وه زای خوا یان لیبی)
دهفه رموی: جاران کاتئ پیڼغه مېهر (دروېده خواه له سهرېښه) که له غه زایا له جهج
یا له عه مره ده گه پرایه وه که سهر ده که و ته سهر گردو یال و به رزاییه کان،
سئ جار به دهنگی بیسراو ئە لّاهو ئە کبهری ده کرد، ئە و جا ده یفه رموو:
(لا اله الا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد، وهو على
کل شیء قدير، آيبنون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون،
صدق الله وعده ونصر عبده، وهزم الاحزاب وحده): ههر خودا
خودایه و بهس! هیچ خودایه کی تر نیه، خودایه کی تاک و ته نیایه، هیچ

ئەم نامەم بهر ی بۆ خزمەت حمزەرت:

له پاش بهیانی عهززی سلّوم!

ئاواتی گه وره، ئە ی نووری چارم:

(به گه مردی گزرت بر پشتم چارم)

به لکوو بینا بن هه تاکوو مارم!

هاوبه شیکی بۆ نیه، مولک و دارایی و پاشایهتی و سهلته نهت و سوپاس و ستایش هه مووی له راستیدا بۆ نهوه، وه نهو خودایه کی وایه دهستی دهر و به سهر هه موو شتی کاو تهوانای هه موو شتی کی هه یه، نهوا له سایه ی خوداوه دهگه پینه وه بۆ ماله وه مان، په شیمانین له گونا هه گانمان، هه می شه به نده یی ساخ بۆ خودای پهروه دگار مان ده که ین و، له سوپاس و ستایشی دریغی نا که ین، خودا به ئینی خو ی هی نایه دی، موحه ممه دیی به نده ی خو ی سهر خست و به ته نیا خو ی و بهس نهو کافرا نه ی که به له شکر یکی گه لی زۆروه گه له کو مه یان له ئیسلام کرد بوو، ژیری خستن و شکاندنی. (به یه هقی گێراویه ته وه).

جا کاتی گه یشته دهورو بهری شاری خو ی به ناوی خودا بهی نی و بلی: (آی بون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون. صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده، اللهم اجعل لی فیها قرارا ورزقا حسنا). وا باشه که که سی بنی ری هه وال بدا به که سوگاری که وا دیته وه، وه له نا کاوا نه کا به مالا، کاتی گه یشته ناو شارو دیکه ی خو ی با له پیشدا بچئ بۆ مزگه وتو دوورکات نو یژی دیاری مزگه وتی تیادا بکا، نهو جا بچئ بۆ ماله وه ی، له ماله وه یش دوو رکات نو یژی سونهت بکا. به یی ئهم فهرمووده یی نافع له ئی بنو عومه ره وه ده یگێر پته وه: ده فهرمو ی: پیغه مبه ری خوا (مرووده خواه له سه ربنا) که له سه فهری حه جه که ی گه رایه وه، که گه یشته ناو مه دینه وشتره که یی پیخدا، له بهر دهر گای مزگه وته که دا، نهو جا رو یشته ناوی و دوورکات نو یژی لی کرد، له پاشا رو یشته وه بۆ ماله وه. نافع ده فهرمو ی: عه بدوللای

كۆپى عومەرىش ئەمە دەستوورى بوو. (ئەحمەدو ئەبو داوود بە رىشتەيەكى باش ئەم فەرموودەيەيان گىراۋەتەو).
 رىشتەيەكى باش ئەم فەرموودەيەيان گىراۋەتەو).

۱۸۴) بە پىرەوۋە چوۋنى حاجى و پىرۋزبايى لىكردنى:

سۈننەتە دۆستو برادەرو ناسىاو بچن بەپىر حاجىيانەو، پىش ئەوۋى بگەنەوۋە مالى خۇيان، بە خىرەاتنىان لىبكەن و تەوقەيان لەگەلدا بکەن و داۋاي نزاى خىريان لىبکەن و پىرۋزبايىان لىبکەن، وەك ئەوۋە پىيان بلين: (قبل الله حجك واعظم اجرک و اخلف نفقتك و غفر ذنبك): خوا حەجەكەت گىرا بفەرموئ، پاداشى فرە گەورەت بداتەوۋە، مەسرەفەكەتت بۇ پىرەكەتەوۋە، لە گوناھت خۇشېن. ئىبنو عومەر (رەزەا خۇبايان لىبە) دەفەرموئ: پىغەمبەر خوا (رەوۋە خوا لەسەربە) دەفەرموئ: كاتى گەيشتى بە حاجى كە لە سەفەرى حەجدا بوو، پىش ئەوۋى بچىتەوۋە ناو مالى خۇى، سلاۋى لىبکەو تەوقەى لەگەلدا بکەو داۋاي لىبکە كە بۆت لە خودا بپارپتەوۋە، چونكە ئەو لەو كاتەدا گوناھى پىۋە نەماوۋە، وەك منالى ساوا بىگوناھە، جا با ھەتا تىكلەۋى گوناھ نەبۆتەوۋە بۆت بپارپتەوۋە. (ئەحمەدو حاكەم). حاكەم دەفەرموئ: ئەم فەرموودەيە فەرموودەيەكى ساخى دروستە، چونكە بەپىي مەرجى صەحىحى موسلىمە.

۱۸۵) چهن کاریکی ناشایستهی تازه‌قه‌للا که له‌ناو جه‌جو زیاره‌تدا سهریارن هه‌لداوه:

حاجیان گه‌لی کاری ناشایستهی تازه‌قه‌للایان داهیناوه، نه‌وه‌یش
له‌ناو جه‌جو له‌کاتی سهردانی ئارامگای پیروزی جه‌زره‌تدا. گه‌لی مؤدهی
ناشایسته‌یان به‌پاکردووه، که‌شتی وا له‌شهرعی خوادا نه‌بووه. شه‌یتانی
له‌عنه‌تی له‌بهر چاویانی جوان کردووه هه‌تا به‌و فیله‌ ته‌فره‌یان بداو له
به‌هره‌ی گه‌وره‌ی جه‌جو له‌پاداشی باشی بی به‌شیان بکا، هه‌تا له
راسته‌ریگه‌و شه‌قامه‌ری راست هه‌له‌یان بکا یه‌کی له‌وانه: پیش‌خستنی
عه‌رمفه‌یه له‌سهر کاتی شهرعی خو‌ی، که‌ بریتیه له‌ نیوان نیوم‌پو‌ی
رو‌ژی عه‌رمفه‌و شه‌به‌قدانی به‌یانی رو‌ژی جه‌ژن. ئیبنو ئیسحاق
ده‌فه‌رمو‌ی: نافع قسه‌ی بو‌ کردم، له‌ ئیبنو عومه‌ره‌وه {ره‌زاه‌خوا‌یان لینه‌}
ده‌فه‌رمو‌ی: پیغه‌مبه‌ری خوا {مرو‌مه‌ خوا‌ه‌ له‌سه‌ربه‌} سهر له‌به‌یانی رو‌ژی
عه‌رمفه‌، له‌ پاشکردنی نو‌یژی به‌یانی، له‌ میناوه ته‌شریفی هی‌نا بو‌ چیا‌ی
عه‌رمفه‌، جا له‌ نه‌میره‌ دابه‌زی و له‌و‌ی مایه‌وه تا خو‌رلای دابوو به
نیوم‌پو‌، نیت زووبه‌زوو به‌و قرچه‌ی نیوم‌پو‌یه که‌وته‌پو‌ی و نو‌یژی نیوم‌پو‌و
عه‌صری به‌ جه‌معکرد، وتاریکی بو‌ مه‌ردوومه‌که‌ دا، نه‌وجا سهر له
نیواری رو‌یشت له‌ ئیستگاه‌ه‌ی خو‌ی له‌ چیا‌ی عه‌رمه‌فات راوه‌ستا. (ئه‌بو
داوود).

یه‌کن تریان: له‌ بیرو باوه‌ری ره‌شه‌خه‌لکه‌که‌دا هه‌رچیا‌ی _ جبل
(الرحه‌)، جیگه‌ی راوه‌ستانی به‌ راستیه‌، وه شو‌ینه‌کانی تری وانیه‌،
ئه‌مه‌یش هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌، به‌لکوو باشترین شو‌ینی راوه‌ستان،

ئىستىگاگەي ھەزرىت خۇيەتى، كەوا لەلەي تاۋىرە بەردەكانى داۋىنى
 كىۋى جەبەلور ھەمەو لەلەي جەپى كىۋەكەو، كە ئەم جىيە رەھمەتە
 خۇي وا لە ناۋمېستى خاكى عەرەفاتدا. بەپىي ئەم فەرموودەيەي
 سولەيمانى كورې مووسا، لە جوبەيرى كورې موعىمەو (رەزەل ھەلەلېنە) كە
 دەرەمۇي: پىغەمبەر (دروودە ھەلەلېنە) فەرموي: عەرەفات گشتى
 ئىستىگايە، بەلام پەر لەناو شىۋى عورنەبگرن، ئەو شىۋە بەرخاكى
 عەرەفات ناكەوئ. (ئەم فەرموودەيە ئەھمەدو بەزارو تەبەرانى لە
 (المعجم لكبير) دا گىپراۋيانەتەو، پىاۋانى رشتەي تەبەرانى گشتيان
 متمانە پىكراون).

يەككى تىريان: حاجيان رۇزى عەرەفە، كە نۆي مانگە، لە نىۋەرۇدا
 لە مەككە دەرەجەن و يەكسەر دەجەن بۇ عەرەفات، لەبەر ئەو گەل
 سونەت لە كىس خۇيان دەدەن، چونكە خۇي وا سونەتە، لە رۇزى
 تەروپىيەدا، كە دەكاتە رۇزى ھەشتەمى مانگى نۆمىنە، لەپاش
 خۇرگەوتن، لە مەككە دەرەجەن و بەرەو مىنا بجمىن و نوپۇزى نىۋەرۇو
 عەصر و شىۋان و خەوتنان لەوئ بگەن و ئەو لەوئ بىمىنەو ھەتە بەياني
 رۇزى نۆھەم، وە نوپۇزى بەيانيش ھەر لەوئ بگەن، جا لە پاش ھەتا
 ھەلەتەن ئەوجا لە مىناۋە بەرەو خاكى عەرەفات بگەنەپرى، وە لەپرى
 كاتى گەپشتە نەمىرە كە شوپىنكە وا لە نىزىكى عەرەفاتەو، دابەزن و
 لەوئ بىمىنەو ھەتە بىۋەرۇ، ئەوجا لە پاش نىۋەرۇگوى بۇ وتارى
 مىرەجەجى ئەوسالە رابگرن، لەپاش تارەكە لە مزگەوتى نەمىرە نوپۇزى
 نىۋەرۇو عەصر بە جەمەتە تەقدىم بگەن. جابىر (رەزەل ھەلەلېنە)
 سەبارەت بە چۆنىتى ھەجەكەي پىغەمبەر (دروودە ھەلەلېنە): (دروودە ھەلەلېنە)

له‌سه‌ریه‌ی] دمه‌رموئ: جا له رۆژی ته‌رویه‌دا که ده‌کاته رۆژی هه‌شتمی مانگی قوربان، به‌رمو مینا که‌وتنه‌رئ و ئیجرامی حه‌جیان به‌ست، پی‌خه‌مبه‌ر [دروودی خواه له‌سه‌ریه‌ی] سوار بوو، وه نوێژی نیوه‌پۆو عه‌صرو شیوان و خه‌وتنان و به‌یانیی له‌وئ کرد، ئینجا له‌وئ که‌می مایه‌وه تا خۆر هه‌ل‌هات.

یەگئێ تریان؛ رابەر حەج (موتەوویف)ەکان، لە پێش خۆر ئاوا بوونا، لە عەرفەوێ حاجیەکان دادەپەرێن، یەكسەر لە عەرەفاتەوێ بۆ مینا، وەشەو لە موزدەلیفە نامیننەوێ، جا ئەو سوننەتە گەورەیان لە کیس دەچی. ئەمە لە کاتی کدا کە پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەربو) لە موزدەلیفە شەو ماوەتەوێ، نوێژی بەیانێ لەوێ کردووە، رێگەێ بە کەس نەداوە کە بەشەو لە موزدەلیفەوێ بپروا بۆ مینا، تەنیا بۆ ژنان و لازەبوونەکان رێگەێ دەدا، هەروا ئەو سوننەتەیش لەکیس حاجیان دەدەن کە بۆ چوونە ناو مەكکەیان، لەبەر زی تەوا خۆیان بشۆرن، هەروا پەلەپەل لە حاجیان دەکەن و ناچاریان دەکەن کە لەپێش نیوەڕۆی رۆژی دوازدەهەمی مانگی قورباندا رەجمی شەیتان بکەن، ئەمە لەکاتی کاتی هاتنی ئەم رەجمە لەپاش نیوەڕۆی ئەو رۆژەوێ دەست پێ دەکا.

یەگئێ تریان: مەردوم لە پێش کاتدا، بۆ ماوەیهکی زۆر، بۆ ئەوەی
لە نزیکى گابه‌دا بن، لە دەوری گابه، لەسەر تەوافگاکەى دەوری گابه،
دادەنیشن و چاوەڕوانى نوێژى جەماعەت دەکەن و دەبن بەهۆى زیانیکی
زۆرو رێ لە تەوافکەرەکان دەگرن و گێشەیه‌کی زۆر لەناو خۆیان و
تەوافکەرەکاندا بەرپا دەکەن.

یه‌کئ تریان: ئه‌وه‌یه له‌کاتی جه‌ماعه‌تکردن له‌ ناو مه‌سجدولحه‌مدا زۆر له‌ حاجیان له‌ باتی ئه‌وه‌ی له‌ ریزی جه‌ماعه‌تدا بن ده‌چن خه‌ریکی ته‌وافی سه‌فاو مه‌روه ده‌بن!.

له‌ گشتی ناخۆش‌ترو دڵ ته‌زینتر ئه‌وه‌یه که له‌کاتی جه‌ماعه‌تی نوێژی شیوانیشدا، که ماوه‌که‌ی زۆر که‌مه، هه‌مان هه‌له‌ ده‌که‌ن و خه‌ریکی ئه‌م ته‌وافه ده‌بن، هه‌تا نوێژی شیوانیان ده‌چی!.

ده‌ی چۆن ئومیدی خێر له‌ که‌سانی وا ده‌کری، که به‌قه‌ستی فه‌رزی له‌ فه‌رزه‌کانی خوا بچوینن، وه‌لحال پێغه‌مبه‌ر (درووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموی: که‌سێ نوێژ نه‌کا فه‌ری به‌سه‌ر ئیسلامه‌وه‌ نیه‌! (ئه‌حمه‌د).

١٨٦) ناشایسته‌کانی ناوسه‌ردانی گۆری

پێغه‌مبه‌ر (دروودی خ‌وای له‌ سه‌رب):

به‌ئێ به‌ راستی دینی گۆری پیرۆزی پێغه‌مبه‌ری نازدار (درووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌) یه‌کێکه‌: له‌و تاعه‌ته هه‌ره‌ گرنگ و هه‌ره‌ باشانه‌ی که‌ ده‌بن به‌ه‌وێ نزیکبوونه‌وه له‌ خوا، دینیکه‌ر له‌ هه‌ردوو جیهاندا سه‌ری پێی به‌رز ده‌بی‌و، ده‌بی‌ به‌ مایه‌ی به‌ختیاریی بۆی و ده‌یگه‌یه‌نی به‌ ئاوات و مرازی خۆی. به‌لام هه‌میشه‌ شه‌یتان وا له‌ که‌میندا، بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ چه‌زبان له‌ خێرو چاکه هه‌یه، ده‌چی شتی نارمه‌وای تازه‌قه‌لایان له‌ناو تاعه‌ته‌که‌یاندا، له‌به‌رچاو چوان ده‌کا، هه‌تا له‌ رمزی خ‌وای پاک و پیرۆز دووریان بخاته‌وه‌. یه‌کئ له‌م کاره ناشایسته‌نه له‌کاتی سه‌ردانی گۆری

پیرۆزدا ئەویە: دینیکەرەکان دەچن دەست دەهینن بە مەحەجەری
گۆرەگەداو ماچی دەگەن و خۆیانى تى هەل دەسوون و بەدەوریدا وەك
تەواف هەل دەسوورپن و لەناو نوێژدا رووی تى دەگەن و خۆیان
دەچەمیننەو بە گۆرە پیرۆزەكە. لە گشتى دزیوتر ماچکردنى زەوى ناو
هۆدەى گۆرى پیرۆزە. ئەمانەیش هەمووی بە یەكگرتنى رای زانایانى
ئىسلام كارى ناپه‌واو نادورستن، چونكە لە كۆرپنووشى دەچى كە بۆ
كەسیكى تر بى بیجگە لەخوا^(۱).

(۱) لەو برۆپەدام ئەم قسانە زیاده رەویى زۆریان تیا دایە، راستە لە ئىسلامدا
كۆرپنووش و روکووع پەرستش بە هەموو جۆریكێوە هەر دەبێ بۆ خوابى، وە بابەتێ
عیبادات هەمووی تەوقیفییە، دەبێ فەرمانى رۆشنى شەرى لەسەر بێ بەلام عادات
لە عیبادات جیایە، لە عاداتا باوو دەستورو نەرت بەپێى رۆژو كات و حال و چاخ
گۆرە گۆرى رێز لێگرتن و خۆشەویستى و تەعبیر لە هەستى مەرۆڤەرا بەر بە كەسى كە
خاوەنى چاكە بێ لە سەرى، نایا ئەو كەسە مردوو بێ یا زیندوو، بەپێى كات و شوێن
شیبای گۆرانه، كەواتە: ئەگەر كەسى بلى: ماچکردنى گۆرى پێغمەبەر (مردوو وە خوا
لەسەر بێ) نیشانەى زیاده خۆشەویستییەو لەبەر هیچى تر نیە، قسەكەى رێى تى دەچى و
پەسەندیش دەكرێ. لەبەر ئەم چەند هۆیە: پێغمەبەر (مردوو وە خوا لەسەر بێ)
حەجەر و لێسەودى ماچكردوو، ئەموش هەر دارو بەردە، حەزەرەتى ئەبو بەكرى سەدىق
(وەزای خوا لەبێ) بە مردوویى پێغمەبەرى ماچكردوو، كەواتە: ماچكردنى مردوو
لەزاتى خۆیدا بۆ تەعظیم نیە، بۆ محبەت و خۆشەویستییە، كەوا بێ ماچكردنى
گۆرەكەیشى هەروا، لە راستیدا هەر شتى بەلگەى كە رۆشن لەسەر نەبێ لێكردنى
نەبێ، وە لە ریزی باوى ناو كۆمەلەو لەبەشى عاداتبێ، ئەو كەردنى ئەو دانائى بە
خەرقى كى گەورە لە ئىسلامدا، وەك هەندى كەس بۆ تەروىجى حیزبى خۆیان هەلەبە كى

بچووکی پیشینان گموره ده کمڼو ده یکمن به هات و هاوارو گاله گال. نه گمر کسې
سمرانسری سوننه تی پیغه مېهر (دروود و خوا له سه ربو) بگېرې، به لگه یه کی صفر یی ده ست
ناکموې که بلې ماچکردنی قمبر حرامه!

بمنده مېهستم یه ک خالو بهس: ده بی ره خنه گرتن له بیدعت مېهست لینی
موچاره بی مزه به به کان نه بی، چونکه به راستی همل دان بو تیکدانی ثم مزه به بانه،
به ناوی جهنگردن له گدل باوی ناشایسته و قه لاچوکردنی بیدعت موه و ته حریفی
نیسلامه چونکه نموهی نمبو حنیفمو مالک و شافعی و نموهی و رافعی و زوفرو نمبو
یوسف و یینو حجهر (و ه وایان لیبو) کردوریانه بهم موخته هیدانی ناخره مانانه
ناکری، که یه کی شش حوت حدیسیان له بهرو بهس. بگره زوریان بازرگانی به
کتیب و نو سین و خامه کانیان موه ده کمڼو به دلې ثم لایمنو ثم حاکم و ثم پاره دار قسه
ده کمڼو!

نهمانه له کوئ و زاتیکې وه نیمامی نموهی له کوئ که سال دوازه مانگې خوا
به روژوو بووه ده ستی جلی خامی له بردا بووه میزه ریکی شالی بهسروه بو، له گدل
جووتی سول و مهسینه یه کاو ناو پیغموه ده ست بشو!

براییکمن به خاتری خوا تېوهش مېن به سیاستمه داره کاغان، نموان ژبانی دنیایان
لی تال کردوین، دهی تېوهش (خوانه خواست) له دیندا سمرمان لی بشیتوتن نیت
قورې کوئ بهسمر خوماندا بکېن!؟

وه لالا برا من که نووری فارس حمه خاتم: (أموت علی ما مات علیه النور،
رصوان اله تعالی علیه) به لام له ههمان کاتدا نه گمر ده مزانی که شتی پهریوه ته ناو
مزه به بی شافعی موه، وه ثم شته سوور به پیچمرانمی سوننه تی پیغه مېهر و یه، نموه
نمرکی سمرشامه که ثم هه لیه، به بی قرو ته پل لیدان و ته کفرو تومعتی نیشراک له م
لهو، راست بکه موه! نهمه له کوئ شدا همروا بووه، کتیبه ناوداره کانی شرع پرن له م
جوره رده و یه ده لمی من عمرزتانې ده کم، به لام له ههمان کاتدا وه نمرو ناو شالوای

یهکئ تر لهو کاره ناشایستانه که لهکاتی سهردانی گۆری پیرۆزدا دهکری ئهوهیه: که خه لکی مه دینه و خه لکی شوینانی تریش له لای رۆژه لاتێ مه رفه ده وه ده وه ستن و سه لاوات له سهر جو برائیل و میکائیل و ئیسرافیل ددهن، ئه مه کاریکی تازه قه لای ناشایسته یه سه ره به لگهی له سونه تدا نیه!

یهکئ تریان: ئه وه یه که خه لکی مه دینه کردوو یانه به عاده ت له پاش سلا و کردن له ئه بو به کړو عومهر (ره زاهه وایان لیبه) ده پۆن بو

به روا لا بو فموتانی مه زه ب نه بووه. بو نمونه: نه گهر ئیمه حوکم به قیاس بکهین ده توانین. (استلامی قه بر ته قیل و رووتیکردنی له نوێژدا و تواف به ده وریدا و باوه شدن له مه جهر و قه راخه که ی به قیاس اسبات بکهین). چونکه پیغه مبه ر (ده ووه خواه له سه ره ب) خۆی هه جهر و لئه سه وه دی ماچ کردوه و توافی به یتی کردوه و ده ستی هیناره به مولتمزه مدا و رووی خۆی نووساندوه به دیواری که عبه وه نوێژی مردووی له سهر تهرمو له سهر گۆر کردوه، واته: له نوێژه که دا رووی له تهرمه کهو له گۆره که به وه، ده ی ده بی گۆری پیغه مبه ر چی له هه جهر و لئه سه وه که مته ر بی؟ نه گهر مه سه له ی به ردودار و مردوه، هه ر دوو حاله که به ردودار مردوه، که واته: بو لایه کیان خالیصی ته وحیده و ئه و لایه که یتر یان مه حزی اشراکه!

نازیزان! قوربانتان یم، مه به ستم ئه وه نیه که به رگری له بیدعه ت بکه م، به خوا له زۆر کهس زیاته ر له دژی بیدعه ت، به لام مه به ستم ئه ویه که دینه که نه بی به دینی نه حزاب، ده نا به خوا حال ده گاته ئه وه ئایه ته کانی قوربان له سوچی سه یاره ده نووسرین: (الا هل بلغت اللهم فاشهد). تکام ئه ویه به چاوی وێژدان سه رنجی ئه م سه رنجه به فرمبون.

سەردانی گۆری فاطیمە زەهرا، ئەوجا دەگەرێنەووە بۆ ئیستگای جاری
یەكەمیان بۆ بەردەم گۆری پیرۆز، لەویدا ئیستیکی بچکۆلانی دەگەنەووە،
ئەوجا دەچن بۆ لای میحرابی عوسمانی، لەوێ بەرەو قیبلە دەوێستن و
دەست دەگەنەووە بەنزراو پارانەووە، شتی وا لە سوننەتدا بێ سەر و بەرەو
سەر بەلگە نیه!

یەكێ تریان: ئەویە دینیكەرەكان لەپاش هەموو فەرزی (جگە لە
نوێژی خەوتنان) ریز دەبەستن و بەیەك قیزە سلا و لە پیڤەمبەر و دوو
هاوڕێكە دەگەن و، لەپاش رابەری سەردانەووە (واتە: موزەویر) هەموو
بە یەكەووە بەدنگیكی ناسازی هەراسانكەر بە چریكە سەلاوات لەسەر
پیڤەمبەر (دروودە خواوە لەسەربو): دەدەن، ئەمەیش کاریكی زۆر ناپەسەندی
دزیووە، بەپێی قورئان و سوننەت و ئیجماعی نەتەووی ئیسلام حەرامە.
خوای گەورە دەفەرموێ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ
فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن
تَحْبِطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ - سورة الحجرات - ٢/٤٩}.

ئىجماعى ئومەت لەسەر ئەوویە: كە قەدر و ریزی پیڤەمبەری
خودا (دروودە خواوە لەسەربو) بە مردوویش رێك وەك حالى ژيانى وایە، سەرەرای
ئەمانەیش ئەوەتا خودا لە قورئاندا پەسنی ئەو زاتانە دەکا، كە لە
خزمەتی حەزەرەتدا بە ئەدەبەووە بە دەنگی نزمی پڕ لە ریزو قەدر
قسەو گوفتوگۆ دەگەن و مژدەى گەورەى لەسەر ئەم بەهرەییە پێداون،
وەك دەفەرموێ: {إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ - سورة

فقیہی ناسان

الحجرات - ۳/۴۹} له هه مان کاتدا زه می که سانیکی تر دهکا، له سه ره نهوه که له خزمه تی چه زه تدا (دروود خواه له سه ره به) دهنگیان به زه وه که دروه وه نه فی هو شیان لیده کا. ده فهرموی: {إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ - سورة الحجرات - ۴/۴۹} ده گیر نه وه جارئ نه بو جه عفه ری مه نصور گو فتو گوئی له گه ل نیمامی مالیکدا ساز ده دا، له مزگه وتی چه زه تدا (دروود خواه له سه ره به). نیمامی مالیک (ره زه خواه لیبه) پیی ده فهرموی: ئه ی فهرمانه وای موسو لمانان! له ناو ئه م مزگه وته دا ده نگت به زه وه مه که، نه وه تا به راشکاوی خودا له قورئاندا که سانی فی ری ویل و نه ده ب ده کاو پییان ده فهرموی: {لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ}، تا کو تای نایه ته که. له هه مان کاتدا زه می که سانیکی تر ده کاو ده فهرموی: {إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ... جا منصور: فهرمانی ئه م نایه تانه ی قه بو و لکرد.

یەکیکی تریان: پشتو سک نووساندنه به گوره پیرۆزه که ووه
دهست پیاھینانیه تی، نه وه زور ناپه سهنده، چونکه نه دهب وا ده خوازی
له حالی مردنیشدا به قه دحالی ژیا نی دینیکه که من دوور له خزمه تی
حه زره تدا ناماده بئ نه وه ش بیر و باوه پکی ناپه سهنده، که ره شه
خه لکه که گومان واده بن که گوايه پیغه مبه ری خوا (درویده خوا له سه ربه)
فه رموویه تی: هه رکه سی له یه ک سالدا سه ردانی گوپی من و گوپی
نیبراهیمی بابام بکا، دمب به دهسته به ری به هه شت بوئی! فه رمووده ی وا
بئ سه رو به ره، پووچ و دهست هه ئه به سته، شتی وا له سونه تدا
نه بیستراوه! (ته ماشای: ارشاد الناسک بکه - په راویزی نه صله که).

۱۸۷) کرین و فروشتن:

فروشتن له زمانا وەرگرتنی شتیکه لهبری شتیکی تر. له شهرعدا: گۆرینهوهی ماله به مالتیکی تر، که شیاوی کهردان پیکردن بن، لهسەر شیوهی ئیجاب و قه‌بوول، به جوړی خواهنداریی پی دابمه‌زری.

به لگهی ره‌وابوونی:

سەر به‌لگهی (ئه‌صل) ی ره‌وا بوونی قورئان و فهرمووده‌و یه‌گگرتنی نه‌ته‌وه‌یه (ئه‌صل له ره‌وادیتنی کرین و فروشتندا کیتاب و سوننه‌ت و ئیجماعی ئوممه‌ته) یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رموی: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا - سورة البقرة - ۲/۲۷۵} واته: خوا کرین و فروشتنی ره‌وا دیوه، به‌لام سه‌وداو مامه‌له‌ی سوودی ره‌وانه‌دیوه). پیغه‌مبه‌ری خو‌شه‌ویست و نازداریش (مروود نه‌ده‌و مه‌زله له‌سهره‌به) ده‌فه‌رموی: کرپار و فرو‌شیار هه‌ردوو لایان خو‌یان سه‌رپشکن و ده‌توانن په‌شیمان بب‌نه‌وه له سه‌ودا که‌یان هه‌تا له یه‌کتری جیا ده‌بنه‌وه هه‌تا له یه‌کتری جیا ده‌بنه‌وه. (شه‌یخان و نه‌حه‌دو نه‌سانی و نه‌بو داوود و تیرمی‌زی گپ‌راویانه‌ته‌وه).

یه‌گگرتنیش واته: إجماعیش له‌سەر ئه‌مه دامه‌زراوه.

(بنیاته‌کانی - نه‌رکانه‌کانی):

(بر‌وانه: مختصری صحیحی بوخاری به‌گوردی به‌رگی سی‌یه‌م لاپه‌ره: (۵) هه‌تا لاپه‌ره (۶۹) واته: له ژماره (۹۳۳) وه هه‌تا ژماره (۹۹۷).)

بنیاته‌کانی کرین و فروشتن چوارشتن:

یه‌که‌م: فروشیار.

دووهم: کریار.

سینیه‌م: فروشراو.

چوارهم: گوته‌ی گریدان، که بریتیه له (صیغه: داریژگه) واته: لهو قسه‌یه‌ی که له نیوانی فروشیارو کریاردا ده‌بی، که جیبه‌جیکردنی نهو کرین و فروشتنه ده‌گه‌به‌نی که بریتیه له کردنه قه‌بال و قه‌بوولکردن (ئيجاب و قه‌بوول). پیویسته کریارو فروشیار چه‌ند مه‌رجیکیان تیادا بیته‌دی: مه‌رجه کریارو فروشیار کرین و فروشتنیان له باردابی، که‌واته: مامه‌له‌ی منداڤ و شیت و که‌مه‌وش دانامه‌زری، هه‌روا مه‌رجه که مامه‌له‌که به ئاره‌زووی خو‌یانبی، نه‌ک به زوری که‌سی، مه‌گه‌ر به زوری شهرع، وه‌ک نه‌وه که‌سی قه‌هرزی له‌سه‌ر بی و کاتی دانه‌وه‌ی هاتبی و قازی زوری لی‌بکا، که هه‌ندی له مائی خو‌ی بفروشی هه‌تا قه‌رزده‌که‌ی پی بداته‌وه، یا پاره‌ی سه‌له‌می دادابی و قازی ناچاری بکا که سه‌له‌م تیاکراوه‌که بکری و وه‌ری بگری له جیاتی پاره‌که‌ی. گوته‌ی گریدانیش بریتیه لهو قسه‌یه که کردنه قه‌بال و لی‌ومه‌رگرتنی پی دامه‌زری، وه‌ک نه‌وه فروشیار بلئ: نه‌وه‌م فروشت به تو، یا تۆم کرد به خاوه‌نی، یا خود وه‌ک نه‌وه کریار بلئ: نه‌وا وهرم گرت، یا نه‌وا کرییم لی‌ت، که‌واته: فروشتن و کرین ته‌نها به ئالو‌گو‌ری پاره‌و مال که پیی ده‌لین (موعاضات: ئالو‌گو‌ر: له‌یه‌ک وهرگرتن) به‌بی گوته‌ی گریدان دانامه‌زری.

بەللام ئىبنو شورەيىح دەفەرمۇي: فرۇشتن بە شىۋەى ئالۋو گۆر
 (واتە: بەبى گوتەى گرېدان) دادەمەزرى لە شتىكا كە گران بەھانەبى،
 بەپى باۋى دامەزراۋى ناو كۆمەل، رەۋيانى و كەسانى تىرىش بىرپارىيان
 بەمە داۋە. مالىكىش دەفەرمۇي: بەلئ فرۇشتن دادەمەزرى لەسەر ھەر
 شىۋەى بى بە مەرجى مەردوم، لەناو خۇياندا ئەو شىۋەى دابىنن بە
 فرۇشتن، ئىبنو صەبباغىش ئەمەى لەلا پەسەندە. نەۋەۋىش (رەۋاى خوالە
 مەۋەيان بە) دەفەرمۇي: ئەم رايەى كە ئىبنو صەبباغ پەسەندى كردوۋە
 رايەكى سەنگىنە، سەبارەت بە بەلگە، لەبەر ئەۋە دادەنرى بەراى
 ھەللىزاردە، چونكە لە راستىدا لە شەرعدا، مەرج بوۋنى قسە بۇ
 دامەزrandى گرېدان، ديارى نەكراۋە، كەۋاتە دەبى بگەرپىنەۋە بۇ سەر
 باۋى ناوكۆمەل كە پىي دەگوترى (عورف: باۋى باشى ناوكۆمەل كە
 خەلئ بە ئاشكرا، بەبى شەرم و شكۆ، لە بەرچاۋى خەلئ بىكەن و ئەو
 باۋە بەرەبەرە لەناو كۆمەلدا بناسرى و دابمەزرى، بەبى رەخنەلىگرتن)
 يەككى لەو كېشەنەى كە ھەموان پىي گىرۋدەبوۋن ئەۋەىيە: بوۋە بەباۋ لە
 ھەموو ۋلاتى كە لەبەر ناچارى مەردوم مىندالان دەنئىرن بۇ كرىنى
 پىداۋىستىيەكان، جا ھەق ۋايە كە ئەمەيش بە چاۋى ئالو گۆر
 (موعات) رەفتارى لەگەل بكرى. پالفتەى گوتە ئەمەىيە: ھەركاتى ئەو
 مەبەستە ھاتەجى كە گوتەى گرېدان لەبەر ئەۋە مەبەستە بەمەرج
 گىراۋە، ئەۋە مامەلەكە دا دەمەزرى، بە مەرجى شتە ۋەرگىراۋەكە ھاۋتاي
 بەھاكەى بكا، ئەم زانايانەى كە ئەم بىرپارىيان داۋە، ئەمەيان كردوۋە بە
 بەلگە: كە لەسەردەمى ئىمامى عورمەردا (رەۋاى خوالەىيە) ژنە لەچكدارەكان
 دەچوۋن كە نىزەك و نۆكەرو كچو كورپى مىلكارىيان دەنارد بۇ كرىنى

پېداوېستىيەكان، لەگەڵ ئەوەيشدا عومەر رەخنەى لىنەدەگرتن، ھەروا ئەم عادتە لەكاتى ئەو لەكاتى كەسانى تىرىشدا، لە پېشىنان و پاشىنان ھەر باوبووھو كەسەش تارەزايى لى دەرئەبەرپوھ.

١٨٨) جۆرەكانى كرېن و فروشتن:

جۆرەكانى كرېن و فروشتن سى جۆرن:

جۆرى يەكەم: ئەوھىە ئەو شتە كە دەفروشرى زانراوبى و لەبەرچاوبى. ئەمە دروستە.

جۆرى دووھم: ئەوھىە لەبەر چاودا نەبى، بەلام چۆنىتى باسكراوبى و ناوئىشانى دراوبى و، لە ئەستۆى خاوەن سامانەكەدانى، كە بەم فروشتنە دەگوترى سەلەم، ئەمىش ديسان دروستە.

جۆرى سىيەم: ئەوھىە ئەو شتە كە دەفروشرى نادياربى، نەكرپارو نەفروشارو نەھىچ كامىكيان نەيدىبى، ئەم جۆرە سەودايە دروست نى، ھەتا شتەكە نەگەر نامادەيش بى و لەبەر دەستابى، مادەم لەبەرچا و نەبى و تەماشە نەكرى ھەر دروست نى! چونكە ئەم جۆرە سەودايە لە مامەلە دەستەشكىنەكانە، كە شەرع رىگەى نەداون، مامەلەى دەستەشكىن لە شەرعدا ئەوھىە كە سەرەنجامەكەى شاراوەبى!

١٨٩) مهرجه کانی دامه زرانی فروشتن:

فروشتن بهم پینج مهرجه دادمه زری: -

یه کهم: نهوویه فروشراو ده که پاک بئ، واته: شته که له زاتی خویا پاک بئ، واته: عهینه که ی پاک بئ، که واته فروشتنی شتی که له زاتی خویدا پیس بئ دانامه زری وهک مه ی و باده و مردارو گوشتی بهرازو سه گو شتی تری له م بابته. به پیی فهرمووده ی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه): بیگومان که یه زدان فروشتنی نه مانه ی قه دهغه کردوو: فروشتنی ئاره ق و مردارمه و بوو بهرازو بت. (شه یخان گیراویانه ته وه) له فهرمووده یه کدا پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) نه یی دهکا له به های سهگ، مه گهر سهگی راوی (تیر میذی له نه بو هورهیره وه گیراویه ته وه).

به ئی شتی پیسبوو، نه گهر ده توانرا پاک بکریته وه نه وه فروشته که ی دادمه زری، وهک جلو بهرگو شتی وا، که به هو ی شو ر دنه وه پاک ده بیته وهو پیسییه که ی نامینی، به لام نه گهر نه ده توانرا که پاک بکریته وه نه وه سه ودا که دانامه زری، وهک ههنگوین و شیرو شتی تری ترنگی ئاومکی، چونکه نه مانه به شو ر دن نامینن و له گه ل ئاوه که دا مه حف ده بنه وه و ده ر ژین، به ههر حال پیسیاییه که یان ههر ده مینی.

به لام رو نی پیسبوو، وهک رو ن زهیت و رو نه زهنگو رو نی پیو ی تواد ی شل، دوو فهرمووده ههیه له باره ی پاکه وه کردنیه وه، دروستترینیان نهوویه که پاک نابیته وه، چونکه پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه): کاتی پرسیار ی لی کرا، له باره ی مشکیکه وه له ناو رو ندا بتو پی، فهرمووی: نه گهر رو نه که مه یی بوو نه وه بهس مشکه که و ده وروبهره که ی

فری بدن، به لام نه گهر رو نه که شل بو، نه یبه ستبوو نه وه گشتی برپژن! دهی نه گهر پاک کردنه وهی رو نه که له توانادا هه بوایه، رشتنه که ی دروست نه بوو، چونکه شتی وا به فیرو دانی سامانه، ناشکراشه که پیغه مبهری خوا (دروود خواه له سهر بن) نه یی کردوو له به فیرو دانی سامان.

مهرجی دووهم: بو دامه زرانندی کرین و فروشتن نه وه یه: نه و شته له زاتی خویدا قازانجیکی شهرعی تیادابن، که واته: فروشتن و کرینی شتی بیخیر دانامه زری، به لگوو وره گرتنی مال له باتی نه و شته بی سووده له بابته تی خواردنی مالی خه لکه به ناهه ق، شتی وایش خوا نه یی لیده کاو دمه فرموی: {وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ - سورة البقرة - ۱۸۸/۲} مالی یه کتری به ناهه ق مه خون. دهی له شوین فروشتن و کرینی شتی بی خیر دروست نه بن، کرین و فروشتنی شتی که زیانی هه بن باشتلا دروست نیه، وه دک زههرو شتی به نجکه رو سرکه رو شتی سه رخوشکه ر، به هه موو جوړیکیانه وه، نه گهر بو زیان به کاره یئران، به لام نه و زههرو شته به نجکه رانه ی که له شتی به سووددا به کار ده یئرین (ناره قی لی دهر چی) فروشتنیان دروسته. غه زالی و کهسانی تریش نه و رایه به سنگین داده نین که دمه فرموی: فروشتنی زههرو دروسته. له فهرموودهدا دمه فرموی: ههر کاتی خوا شتی فهده غه بکا به ها که یشی فهده غه ده کا.

به لام نامیری به زم و رزم، که یادی خودا له بیر ده باته وه، نه فروشتن و نه کرینی دروست نیه، چونکه نامیری رهوشت تیک دان و له ریده چوونه و به که لکی نه وه نه بن به که لکی هیچی تر نایهت. له نه بو هورمهیره وه حه زرهت (دروود خواه له سهر بن) دمه فرموی: له ناخر زه مانا کهسانی

له نهتهوهی ئیسلام خودا دهیانکا به مهیموون و بهراز. یاران فهرموویان: نهی پیغه مبهری خودا! خو ئهوانه لهلای خویمان شایهتمان دههینن و دهئین: ههر یهزدانی پاک خودایه و تۆیش پیغه مبهری خودای، ئیتر چۆن دهبن به بهراز و مهیموون؟ فهرمووی: بهئێ وایه، بهلام سهردهکه نه نامیرژهندن و خوو دهنه ژنی گۆرانی بیژو دهمو دهموۆ لیدان، جا شهوان لهسهر ئهم حاله رادهبوین، ههتا رۆژی که بهیان دهکه نهوه دهروان بوون به مهیموون و بهراز. بوخاری فهرموودهیهکی لهم بابته گیراوهتهوه.

ئهگهر ئهم نامیرانه لهپاش شکاندنیان دانه دهنران بهمال، وهك ئهو نامیرانهی که له دارو شتی وادروست کراون، ئهوه فروشتنیان دانامهزێ، چونکه بهپێی شهرع شتی وای که لکهو، کهسێ دهیکا که گوناه بیههبن، بهلام ئهگهر لهپاش شکاندنیان دادهنران بهمال، وهك نامیرێ له زیرو زیو دروست کرابێ، ئهوه فروشتنیان به شکاوی دروسته، چونکه مالهو بو مهبهستی رهوا دهنوانرێ بهکاربێ، وهك ئهوه دهکری به خشل و به پارهو شتی وای.

مهرجی سییهم: ئهوهیه ئهو ماله که دهیفرۆشی مۆلکی تهواوی فروشیارده که بێ، یا هی ههقداری خاوهن ماله که بێ و بهپێی شهرع خوێ سهرپهرشتکاری سهر ئهو ماله بێ، یا جیداری (وهکالهت) ی هه بێ، جا ئهگهر به بێ سهرپهرشتیاری و جیداری سامانی که سیکی تری فروشت، بهبیرا له سهربوونی خاوهنی، ئهوه دروست نیه، چونکه پیغه مبهر (درووه خاوه لهسهر بێ) دهفرمووی: تهلاق کاتی دهکهوێ که تو خاوهنی ئهو ژنه بێ لهکاتی تهلاق دانه که دا، بهندهیش کاتی نازاد ده بێ که لهکاتی

نازادکردنه کهیدا هی تۆبئ، وه شت کاتی فرۆشتنه کهی سهر دهرگری که له کاتی فرۆشتنه کهیدا هی تۆبئ، وه ههرشتیکیش که مائی تو نه بئ نه زری دانامه زری. تیرمیزی ده فهرموی: فهرمووده یه کی جوانه. له سهر فهرمایشتی: له کاتی وادا فرۆشتنه که راده گیری، له سهر نهو شیوه یه: نه گهر خاوه نه کهی ریگه ییدا، داده مه زری. دهننا، به لگه ی نه م فهرمایشته ییش نه م فهرمووده یه یه: عوروه (ره زاه خواه ایبه) ده فهرموی جاری پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) دیناریکی دایم، که مه ریکی بو بکرم، منیش به و دیناره دوو مه رم پیکری، مه ریکیانم فرۆشته وه به دیناری و دیناریک و مه ریکیشم برده وه بو پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) که حاله که م بوی باسکرد، فهرمووی: خودا پیت و فهر بخاته سه وداو مامه نه و کرین و فرۆشتنه وه. (تیرمیزی به رسته یه کی دروست ده یگیریتنه وه) ده ی نزا که ی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) که بو یکردوه به لگه ی ره زامه ندی له سه ودا که یه تی و نیشانه ی ریگه پیدانیه تی.

مه رچی چواره م: ده بئ مائه فرۆشراوه که شیاوی پیدانی راسته قینه بئ، یا شیاوی ته سلیم کردنی شه رعی بئ، که واته شتی که نه توانی به راسته قینه بیداته ده ست کرپار، وه ک شتی گومبوو یا مائی زه وتکراو، نه وه فرۆشتنی دانامه زری. چونکه مه به ست له فرۆشتن به هره وهرگرتنه له فرۆشراو، نه وه ییش له کاتی وادا ده ست نادا.. به ئی دروسته فرۆشتنی مائی داگیرکراو به که سی که بتوانی بیسی نیتنه وه له زه وتکه ره که ی به رگر (مانع) ی شه رعیش وه ک فرۆشتنی شتی ره هنکراو به بئ فهرمانی ره هنکه ره که، چونکه به پپی شه رع فرۆشیار له ماوه ی ره هنه که دا ناتوانی فرۆشراوه ره هنکراوه که بداته ده ست کرپار، چونکه نه گهر شتی وا دروست بئ ره هنه که سوودی نابئ، له دانه وه ی فهرزه که ی

دَلْنیا نابئ، چونکه شته بارمته‌که‌ی له ده‌ستا نامینئ، هه‌تا له‌کاتی پئویست له حیاتی قه‌رزه‌که‌ی بیفرۆشئ.

مه‌رجی پینجه‌م: نه‌وه‌یه فرۆشراوه‌که زانراوبئ. چونکه پیغه‌مبه‌ر {ه‌روودی خوا‌ه‌سه‌ربه‌} نه‌یی کردوو له فرۆشتنئ که هه‌لخه‌له‌تانی تیابئ، که پئی ده‌لئین: (بیع الغرر). (موسلیم قه‌رمووده‌یه‌کی له‌م باره‌یه‌وه گیراوه‌ته‌وه) بۆ پیشگیری له خه‌له‌تان مه‌رجه که شته‌که به‌چاو ببینرئ و له به‌رچاوبئ و نه‌ندازه‌که‌ی دیاری بئ. وه‌ك نه‌وه بئئ: نه‌مه‌م به‌ تۆ فرۆشت، بۆ نه‌ندازه‌یش ژماره‌که‌ی دیاری بکا، یا عه‌یاره‌که‌ی یا سه‌نگو کیشه‌که‌ی باس بکا، له فرۆشتنئ به‌ شیوه‌ی سه‌له‌میشدا مه‌رجه فرۆشراوه‌که به‌ نیشانه‌و صیفه‌ت دیاری و باسکراوبئ وه‌ك له باسی سه‌له‌مدا له دواوه‌ دئ.

١٩٠) باسی سه‌له‌م:

(بروا‌ه: ته‌ج‌رید-مختصر صحیح البخاری) به‌گوردئ: به‌رگی ٣ - ل - ٧٠ - ز - ٤٠)

سه‌له‌م به‌ عه‌ره‌بی سه‌له‌فیشی پئ ده‌گوترئ، بۆیه پئی ده‌گوترئ (سه‌له‌م: پیدان: دانه‌ده‌ست) چونکه پاره‌که له سه‌ره‌تای سه‌ودا‌که وه‌ده‌درئ، بۆیه‌یش پئی ده‌گوترئ (سه‌له‌ف - پیشینه) چونکه به‌ها‌که، یا پاره‌که له پیشه‌وه دهرئ له‌ کۆری دانیشتنئ سه‌ودا‌که‌دا. سه‌له‌م: بریتییه له فرۆشتنئ شتنئ که له‌به‌رچاودا نه‌بئ، به‌لگوو به‌ روونکردنه‌وه‌ی ناوونیشانی دیاری کرابئ، وه له نه‌ستۆی خاوه‌ن ماله‌که‌دابئ، به‌پئی چه‌ند مه‌رجئ. سه‌ربه‌لگه‌که‌ی نه‌م نایه‌ته‌یه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

- سورة البقرة - ۲۸۲ { ئه‌ی که سانی که با ومرتبان به خوداو به پیغهمبه‌ری نیسلام هه‌یه! ههرکاتی مامه‌ئه‌یه‌کی قهرزتان له‌ناو خۆتاندا هه‌تا ماوه‌یه‌کی دیاریکراو نه‌نجامدا بینووسن. ئیبنو عه‌یباس ده‌فه‌رموی: مه‌به‌ست له‌م قهرزه سه‌له‌مه. ئیبنو عه‌یباس {ره‌زاو خوايان لایمه‌} ده‌فه‌رموی: کاتی پیغهمبه‌ر {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌} ته‌شریفی هی‌نا بو مه‌دینه، خه‌لکی مه‌دینه به‌سه‌ر به‌ری دارو دره‌ختو شینایی سه‌له‌میان ده‌کرد بو ماوه‌ی یه‌ك دوو سال. جا فه‌رمووی {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌}: ههرکه‌سی سه‌له‌م به‌سه‌ر شتی ده‌کا با نه‌ندازه‌ی شته سه‌له‌م به‌سه‌رکراوه‌که دیاری بی، ده‌بی پپوانه‌ی یاکیشانه‌ی بزانی، هه‌روه‌ها بو ماوه‌ی چه‌ندیشه نه‌و ماوه‌یه ناو به‌ری. (ش/د/ت/ن). له‌به‌ر نه‌وه‌یش خاوه‌ن کارو پیشه‌کان جارو بار هه‌وه‌جیان به‌ پاره ده‌بی، که خه‌رجی بکه‌ن بو به‌رپوه‌چوونی کارو پیشه‌کانیان، وه پاره‌شیان به‌ ده‌سته‌وه نابی، له هه‌مانکاتدا خاوه‌ن سامانه‌کانیش له هه‌رزانی به‌هاکه به‌هه‌روه‌ر ده‌گرن، جا له‌به‌ر نه‌م دوو هۆیه وه له‌به‌ر پپداویستی زۆر سه‌له‌م دروسته، گه‌رجی که‌می ته‌فه‌ری تیا‌دایه (ته‌فه‌ره = غه‌ره‌ر).

۱۹۱) مه‌رجه‌کانی سه‌له‌م:

بو‌دامه‌زاندنی سه‌له‌م چه‌ند مه‌رجی پپو‌سته:

یه‌گیکیان: نه‌وه‌یه ماله سه‌له‌م تیا‌دا کراوه که به‌شیوه‌یه‌کی وادیاری بکری و نیشانه‌ی هه‌ل بدری که به‌باشی بناسری و بزانی و به نه‌ناسراوی نه‌می‌نیت‌ه‌وه. چونکه سه‌له‌م خۆی گرێ‌دانیکی وایه که هه‌لخه‌له‌تان و هه‌رزان فره‌شی (غه‌ره‌ر)ی تیا‌دایه، جا نه‌گه‌ر به‌ باشی

شتهکه دیاری نه کړئ و به باشی نه ناسرئ، نه وهیش دهبی به ههرزان
 فروشی دووم، شتیش دووچار ههرزان فروش بکړئ، وهک تالان فروشی
 ئی دئ، شتی وایش له شهرعدا له کیشدا نیه.

یهکئ تریان: نهوویه که ماله سهلم تیا دا کراوهکه حازر نهبی،
 یا له زمینی شتیکی حازری دیاری له بهرچاو نهبی، وهک ربهیی جو له
 خهرمانئ، چونکه پیویسته سهلم تیا کراوهکه قهرزبی، چونکه سهلم
 فروشتنی شتیکه که له نهستودا بی، نهک له بهر دهست دابی، دیاربوون و
 حازربوون و له بهر چاویش دژئ به قهرزبوونیه تی.

یهکئ تریان: نهوویه واده (نه جهل) هکئ دیاری کراوبی، وهک
 نهوه: نه انداز هکئ به مانگی، یا به دوو مانگ، یا به سائی، یا به دوو
 سائ، یا به ماوویهکی ناوبراوی وا دیاری کرابی، تا زیده تهرمو ههرزان
 فروشی روو نه دا، له بهر نهویش که خوا دهرموی: {إِلَى أَجَلٍ
 مُّسَمًّى} له بهر نهویش پیغه مبه (دروود خواه له سهری) دهرموی: هه تا
 ماوویهکی دیاری کراو.

یهکئ تریان: نهوویه نهو ماله له کاتی هاتنی وادهی ته سلیم
 گردنیا لهو کاته دا هه بی دهنه دانامه زری، وهک سهلم دادان به سهر
 ههریکه خورما (روتاب) له زستاندا، چونکه له زستانا ههریکه خورما
 نیه، هه روا سهلم له شتیکا که له کاتی هاتنی واده که یدا به دانسقه
 دهست بکهوئ دانامه زری، چونکه شتی وا غهرره.

یه‌کئی تریان: نیشانه‌کردنی جیگه‌ی وەرگرتنی ماله‌که‌یه، ئەمه کاتی مەرجه که گواستنه‌وه‌ی ماله سه‌له‌م تیا‌دا کراوه‌که، بۆ جیگه‌ی دانه ده‌ست مه‌سره‌فی تی‌بجی، چونکه له‌ حا‌لی وادا قازانج و زیان فه‌رق ده‌کا.

یه‌کئی تریان: ئەوه‌یه به‌هاکه زانراو بی، ئەندازه‌ی پاره‌که دیاری بکری، ئە‌گه‌ر دیاری نه‌کری سه‌له‌مه‌که دانامه‌زری، چونکه شتی وا ته‌فهریه.

یه‌کئی تریان: ده‌بی پاره‌که یا به‌هاکه له‌ کو‌ری گرێدان (مه‌جلیسی عه‌قد) ده‌کا وهر‌بگیری، د‌نا وه‌ک فروشتنی شتی قه‌رز به‌ پارهی فه‌رزی لی دی، شتی وایش پوو‌چه‌و نه‌یی لی‌کراوه، له‌به‌ر ئەوه‌یش سه‌له‌م گرێدانی‌که که ته‌فهری تیا‌یه، له‌به‌ر پید‌او‌یستی ریگه‌ی پید‌ه‌دری، جا به‌وه‌رگرتنی به‌هاکه له‌ پێشه‌وه‌ تۆ‌له‌ی ئەو ته‌فهره‌و هه‌رزان فروشییه ده‌کریته‌وه، وه‌ل‌حال پێغه‌مه‌به‌ر (ه‌رو‌وه‌ خوا‌ له‌سه‌ری‌) نه‌یی کرد‌وه‌ له‌ فروشتنی قه‌رز به‌ قه‌رز.

یه‌کئی تریان: ده‌بی ماله سه‌له‌م تیا‌کراوه که ئەندازه‌که‌ی به‌ پیا‌وه یا به‌ کێشانه، یا به‌ ژماره، زانراو‌بی. چونکه خۆشه‌ویست (ه‌رو‌وه‌ خوا‌ له‌سه‌ری‌) ده‌فه‌رموی: ده‌بی پیا‌وه‌ی یا کێشانه‌ی بزانی.

١٩٢) فروشتنی شت له‌ پێش وەرگرتنیدا:

شت له‌ پێش وەرگرتنیدا فروشتنی دروست نیه، ئیتر زه‌وی و زاربی یا شتی تر بی جیاوازی نیه، فروشیاری یه‌که‌م ریگه‌ی ئەوه‌ی دابی یا نا، کریار به‌هاکه‌ی ته‌سلیم کرد‌بی یا‌نا، له‌ هه‌موو ئەم حا‌له‌تانه‌دا

فرۆشتنه که دانامه زری. به پئی نه وهی چه کیمی کوری حیزام دهیگیریته وه دمه رموی: گوتم: نهی پیغه مبهری خوا! من با بایه کم نه م جوړه کرین و فرۆشتنانهی که هه ن له ناودا، نه نجام دده م، دهی پیم بفرموو، که کامه یان چه لاله بو م و کامه یان چه رامه بو م؟ ففرمووی: نهی کوری برام! شت هه تا وهری نه گری له فرۆشیاری یه که م مه یفرۆشه وه به که سیکی ترا نیمای به یه هقی دمه رموی: رشته که ی جوانه. هه روا دمه رموی (درویده خوا له سه رب): هه ر که سی خوراکی ده کری نابی بیفرۆشیته وه هه تا خوی به ته واوی وهری نه گری. (اخرجه الستة الا الترمذی).

۱۹۳) فرۆشتنی قه باله و کومپیه الو شتی وا:

نه گهر سه نه دات و کومپیه الو چه ک و شتی وابفرۆ شریته وه به هه مان به ها که تیادا نووسراوه نه وه بوو چه و نه و فرۆشتنه دانامه زری، چونکه نه وه ده بی به (ربا النسیئه: سوودی دوا خراو) چونکه فرۆشیار نه و به هایه وا له پسووله که دا ددها، به لام و ده جه له که ی له دوا ییدا وهر ده گری، کاتی واده ی دانی کومپیه الو که دی، و ده حال له شتیکی شدا که له یه ک توخم بن فرۆشتن ده بی ده ستاو ده ست بی، خو نه گهر به که متریش له و به هایه که وا تیادا بفرۆشری: هه ر دانامه زری چونکه نه وه هه م (ربا الفضل: زیده سوود) و هه م (ربا النسیئه) یه، نه م دوو جوړه یش چه رامن، هه ر ودها نه گهر توخمه کانیش جیا بن هه ر ودها، بو نموونه: کومپیه الو که بفرۆشی به گهنم، نه مه یش هه ر دانامه زری، چونکه ریبای نه سیئه ی تیادایه. به لام نه گهر نه م قه والو کومپیه الو

بفرۆشرین به سامانی بازرگانی نهوه دروسته، چونکه فرۆشتن به قهرز
بۆ ماوهیهکی ناوبراو دروسته له بهر نهوه نابێ به سوود.

١٩٤) فرۆشتنی گوشت به گیانله بهر:

دروست نیه فرۆشتنی گوشت به گیانله بهر ئی که له توخمی خۆی
بێ. واته: دروست نیه گوشت بفرۆشری به گیانله بهر ئی که گوشتی
بخوری^(١) خوا به قهد یهك بن، یا خود کهم و زیادی یان له بهیندا هه بێ.
چونکه پێغه مبهر (مرووده خوا له سه ربنا) نهیی کردوو لهوه که بزن و مه پ
بفرۆشری به گوشت (حاکم گیراویه ته وه) و ده فهرموی: گیر مرده و کانی
هه موو پێشه وان فهرموود مرده وان و جیگه ی بتمانهن. به یهه قیش
ده فهرموی: رشته که ی دروسته، له سه ر ئه م پێودانه (واته: به قیاس
له سه ر گوشت به حه یوان) دروست نیه فرۆشتنی گهنم به ئاردی گهنم،
یا کونجی به تلپ و که په کی کونجی رۆن لیگیراو.

به لام هه ندی ده فهرموون: دروسته فرۆشتنی گوشت به
گیانله بهری زیندوو که له توخم (جینس) ی گوشته که نه بێ، وهك
فرۆشتنی مریشکی به دوو کیلو گوشتی مه پ، هه روه ها دروسته فرۆشتنی
ئاژهل به ئاژهل و گیانله بهر به گیانله به ریکی تر، ئیتر هه ردووکیان له
یهك توخم بن یا توخمیان جیایی، وه خوا به قهد یهك بن، یا کهم و
زۆرییان له نیواندا هه بێ، وهك یهك وشتر به دوو وشتر، یا وشتری به

^(١) دهقی نه صله که کهم و کرپی تیادایه رهنگبی هه ئی چاپ بێ.

وشتري، يا مهری به دوو قهلهموون. ئەم شیوانه هه موویان دورستن به مهرجی کاره که سهرنه کیشی بو سوود، وهك مهری پر گوانی له شیریی بدری به مهری که گوانی شیری تیادا نه بی ئەوه لهم حاله دا دروست نیه.

١٩٥) فروشتنی تهفره دانی تیادابی که مه شهووره به (بیع الغرر):

تهفره دەر (غهرەر) ئەوهیه که نه نجامه که ی له ئیمه نادیار بی، وهك فروشتنی ماسی له ناو ئاوی گۆم و چۆمدا، وهك فروشتنی مهل به حهواوه و شتی بزربوو، وهك فروشتنی په موو له ناو قۆزاخه که یداو شیر له ناو گواندو به چکه له ناو سکدا. سهر به لگهی نهیی لهم جوړه کرین و فروشتنه ئەم فهرموودهیه که دهفرموی: پیغه مبهەر (دروود خوا له سهر بو) نهیی کردوو له فروشتنی که تهفره دانی تیادابی! (موسلیم). نادیاریی نرخ و بهایش وهك نادیاریی و نه زانراوی فروشراو وایه، ئەویش وهك ئەو زیانی ههیه.

١٩٦) باسی سوود (واته: ربا):

(بر: تجرید / ٣ ل - ٤٩ = ژ: ٩٧٩ هه تا ژ: ٩٨١)

ربا له زمانی عهره بدا واته: زیاتری و پتری، دهگوتری: (ربا الشئ) واته: شته که زیاتر بووه، بهم واتایهیه که خوا له قورئاندا دهفرموی: { اهْتَرَّتْ وَرَبَّتْ - سورة - ٥/٢٢ } (رببا) که به کوردی

پیی دهگوتری: (سوود) له شهرعا واته: زیاد له دهمایه که. خوای گهوره له قورناندا دهمرموی: {وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۷۹} واته: نه گهر فهرمانی شهرع قه بوول بکه و له مامه لهی سوود وازبیین و لپی په شیمان ببنه وه نه وه کاریکی زور په سنده له بهر نه وه به پیی شهرع دهمایه که ی خوتان به پیی زیاد و که م دهگوتته.

(برپاری سوود): سوود به پیی فهرمانی نامه ی خوداو به پیی فهرمانی سوننه تی نه ی پیغه مبهرو به پیی په گگرتنی نه ته وه ی نیسلام حهرامه و نادروسته. خوای گهوره دهمرموی: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا - سورة البقرة - ۲/۲۷۵} واته خودا سوودکاری حهرام کرد وه. ههروا دهمرموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ - ۲/۲۷۸ - ۲/۲۷۹} واته: نه ته وه ی نیسلام! هه می شه پاریز له گونا ه بکه و له ترسی خوا بیئاگا مه بن و هه مو کاتی له پی باکی خودا بترسو له مه کری نه مین مه بن، وه به نیجگاری دهمبرداری سوود خوری بب و، به هیج جوری مامه لهی سوود و سووکاری مه که و، نه گهر نیوه نیمانداری ته واون، دهنه نه گهر دهمبردار نه بن و واز له سوود خوری نه هینن نه وه نیعلانی شهر له گهل خوا و له گهل پیغه مبهردا ده که و شهر ی وایش به زیانی خوتان ته واون ده پی، چونکه نیوه دهمره قه تی خوا نایه ن، به لام نه گهر وازی لیبهینن و توبه ی لیبه که نه وه

سهرمایه که ی خوتان به بی زیادو کهم وهر بگر نه وه، له حال ی وادا نه سته م
له که سی ده کهن و نه که سی سته متان لی ده کا.

پیغه مبه ریش {درووی خوی له سه ربی} **دغه رموی**: له عنه تو نه فرینی خوا
له سوود خورو له سوود وهر گرو له وه که سه که دهینوسی و له وه که سه شیش
که ده بی به شایه تی. (نه حمه دو تیرمزی و نه بو داوودو ئیبنو ماجه
گیراویانه ته وه). سوود له تاوانه ههره گه وره کانه، له شهرعی هیج دینی کا
حه لال نه بووه به پی ئه م ئایه ته: {وَآخِذْهُمْ الرَّبَّ وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ
- سورة النساء - ۱۶۱/۴} واته: له کتیبه پیشینه کانی خوادا، خودا
جله وگیری کردووه له سوود، که چی له گه ل نه وه شیدا نه وان ههر سه وداو
مامه له ی سوودیان نه نجام ده دا. له قورناندا خوی گه وره به س له گه ل
سوود خوردا ئیعلانی شهر ی کردووه. له بهر نه وه هه ندی دغه رموون:
نه وه ی به رده وام بی له سه ر سوود، نیشانه ی ئاخو شهریه تی. په نا به خوا
له شتی وا. سوود (که بریتیی به له زیاده وهر گتن له سه ودا دا) ههر له م
شانه دا حه رامه: له زیرو زیو به زیوو خورا کدا. به پی گوته ی پیغه مبه ر
{درووی خوی له سه ربی}: زیرو به زیرو زیو به زیوو گه نم به گه نم و جو به جو
خورما به خورما و خوی به خوی مه فروشن، مه گه ر ده ق به قه د یه ک
بنو ده ست به ده ست بن، به لام زیرو به زیوو زیو به زیرو گه نم به جوو
جو به گه نم و خورما به خوی و خوی به خورما، چو ن ئاره زوو ده که ن
ئاوا بی فروشن. ئیتر نه وه ی زیاتر بدا، یا زیاتر وهر گری نه وه سوود خوره،
وه له تاواندا سوود خورو سوود دهر وه ک یه کن. (شافیعی گیراویانه ته وه)
نه م فه رموود مه به له گه ی نه وه مه که فروشتنی زیرو به زیرو زیو به زیوو

فرۇشتىنى خواردەمەنىيە ھاۋا ويىنەكان دروست نىيە، مەگەر بەم سى
مەرجه:

يەگەم: ئەۋەيە ئەۋ دوو شتەي دەدرىن بە يەكتى، ۋەك گەنم بە
گەنم ئەۋەندەي يەك بن.

دوۋەم: ئەۋەيە ھەردوۋىكىان حازرىن.

سېيەم: ئەۋەيە ھەردوۋ كەسەكە مافى خۇيان لە كۆرى
دانىشتەكەدا ۋەربىگرن. ئەمەيش كاتى وايە كە ھەردوۋ شتەكە لە يەك
توخم بن، ۋەك زىر بە زىر، گەنم بە گەنم. دەنا ئەگەر توخمەكان لە
يەك جىبابوون ۋ ھاۋا ويىنە نەبوون، ۋەك زىر بەزىۋو گەنم بە جۇ، ئەۋە
تەنھا دوۋ مەرجه دوايەكە پىۋىستە ۋ بەس، لەبەر ئەۋە دروستە
يەككىيان لەۋى تريان زياترى، بەپىي ھەرموۋدەي پىغەمبەر (دروۋەدە خوا
لەسەربە): ئەگەر ھەردوۋ شتەكە لە چەشنى يەك نەبوون ۋەك گەنم بە جۇ،
يا زىر بە زىۋ، ئەۋە چۇن ئارەزوۋ دەكەن ئاۋا بىفرۇشن، بە مەرچى
دەست بە دەست بى. (موسلىم). ۋە ئەگەر دوۋ شتەكە ھاۋا ويىنە
نەبوون ۋ لە ھەمان كاتدا ھۆى سوود (علة الربا) يىشان يەك نەبوو، ۋەك
زىۋو گەنم ۋ مس ۋ كووتال ۋ شتى ترى ئاۋا لە يەك جىا، ئەۋە ھىچ كام
لەم سى مەرجه پىۋىست نىيە. لەبەر ئەۋە لەكاتى وادا فرۇشتىن
بە حازرى ۋ بە ۋادە ۋ بەھاۋا ئەندازە ۋ بەگەم بەزۇر دروستە. ھاۋا
ئەندازەي لە شتىكا كە بەپىۋانەبى بەۋە دەبى كە ھەردوۋ شتەكە بە
پىۋانە بەقەد يەك بن، ۋە لە شتىكا كە بەكىشانەبى بەۋە دەبى كە
ھەردوۋ شتەكە بەكىشانە بەقەد يەكتىن، چۈنكە پىغەمبەر (دروۋەدە خوا
لەسەربە): دەفەرمۇي: زىر بە زىر ۋ زىۋ بە زىۋ مەفرۇشن مەگەر بە كىشانە

بەقەد يەكترىن. (موسليم) ھەروا دەفەرموئ (دروودە خوا لەسەرىدا) ئەودى بە
 كيشانەبى دەبى ھەردوو وەجەئەكە دەقاو دەق بن، بە مەرچى لەيەك
 چەش بن، واتە: ھاو ويئە (متماثل) بن، ئەو ھىشى بە پيوانەبى ھەروا،
 بەلام ئەگەر لەدوو جوړى جياجيا بوون ئەو ھە چوئى دەفرۆشن قەى ناكا
 (دارە قوطنى).

١٩٧) جوړەکانى سوود:

سوود دابەش دەبى بەم چواربەشە:

يەكەم: مەشھوورە بە (ربا الفضل) كە برىتتية لە فرۆشتنى
 شتى كە ريبەوى بى بەھاو توخمى خوى بە زياتر لە ئەندازەى خوى، يا
 بەكەمتر، وەك مسقائى زير بە مسقائى چارەكى زير. سامانى ريبەوى، يا
 بلتين: مالى سوود لە خوگر، ئەو جوړە مائەيە كە لە ھەندى كا تدا
 سوودى تيا ھەبى، وەك زير و زيوو خوړاكى پيترىو، بەلام ئاسن و مس و
 سەوزەو شتى وا پيان ناگوتري سامانى سوود لە خوگر، چونكە بەھىچ
 جوړى سووديان تيا دا نابى.

دووم: ناودارە بە (ربا اليد) واتە: سوودى دەست بە دەست، كە
 برىتتية لە فرۆشتنى دوو شتى سوود لە خوگرى ھاو توخم، يا توخم
 جيا، بەبى زىادەو بەبى وادە، بەلام لە دانىشتگەكەدا ھەركەس مافى خو
 وەرنەگرى، وەك دينارى بە دينارى بەلام لە مەجلىسەكەدا، يەكيكيان يا
 ھەردووكيان دينارەكەى خوى وەرنەگرى.

سَيِّهَم: ناوداره به (ربا النسيئة) واته: سوودی دواخراو، نهوهیه زیاده له ناوا نهبی، بهلام له سهوداکه دا واده دابنری، وهک نهوه ده دره می حازر بفروشی به ده دره می تا سهری مانگ، واده که یهک چاوترووکانیش بی هه رده بی به سوود.

چوارهم: ناوداره به (ربا القرض) واته: سوودی قهرز، که بریتیه له هه ر قهرزی که سوودی بگه یه نی به قهرز دهره که. له م جوړه سووده یه نهو جوړه سهودایه ی که له ناو عه رده باندا ناسراوه به (الغاروقه) که نهوه یه که سی شتی بو ماوه یی د فروشی به که سیکی تر، به ها که ی وهرده گری، لهو ماوه یه دا شته که به ده ست کریاره وه ده بی، به کاری ده یی و سوودی لیوهرده گری، جا کاتی ماوه که ته واو بوو نه گهر فروشیار به ها که ی گیرایه وه بو کریار نهویش شته که ی ده داته وه، ده نا ده بی به هی خو ی.

١٩٨) بایستی قه ده غه کردنی سوود (عه تحریم اربا):

زاناکان {رحمتهی خودایان لیبی} سه باره ت به بایست (هو ی) قه ده غه کردنی سوود چهن بوچوونیکیان هه یه:

یه که میان ده ئی: سوود زهوتکردنی سامانی مرو فیه به بی وه جه ل، به به لاش، چونکه دوو دره م به دره می، به قهرز بی یا به حازر، دره میکان ده که ویته به لاش، له شه ریعه تیشدا سامانیش وهک خوین ریزو حورمه تی خو ی هه یه. پیغه مبه ر {دروود خواه له سه ربه} ده قهرمو ی: سه رو

سامانى مروۇف وەك يەك خاوەن ریزو حورمەتن دەى وەك چۆن رشتنى خوینى مروۇف بە خۆرايى نارەوايە، بردنى مالىشى بە بەلاش نارەوايە.

بۆچوونى دوووم: دەفەرموئ: سوود خەلک لە کارو کاسپى دەکا، فیرى بەلاش خۆرییان دەکا، سەردەگیشی بۆ پەگخستنى مەردوم، روون و ئاشکرایشه گە بەرژمەندەکانى بەندەکان بەبى کاسپى خەلال وەك بازەرگانى و پيشەسازى و گشتوکال، ناچن بەریو، دەى سوود پەکی ئەو دەخت.

بۆچوونى سییهەم: دەفەرموئ: سوود دەبى بە ماکی فەوتانى چاکە خوازی، وای لیدى کەس قەرز بەکەس نادا مەگەر بەسوود، کەس لا لە کەس نەگاتەو مەگەر لە ریگەى سوودەو، ئەویش دەبى بە هەوینی پشتکردنە یەك و نەمانى هاوکاری نیوان هەزارو دەولەمەندو نەمانى پیاویتی و چاکە، لەگاتى وایشدا نەداراو ئاتاجەکان ناچار دەبن کە شت بە سوود وەرەگرن.

بۆچوونى چوارەم: دەلئ: زوربەى کات قەرزەدر دەولەمەندەو قەرزکەر هەزارە، دەى رەوادیتنى سوود زاکردنى دەولەمەندە بەسەر هەزاردا، بە ئارەزووی خوی دەیچەوسینیتهو، هەزار دەبى بەدیلى دەستی ئاتاجى و پیداویدی، شتى وایش لە رەفتارى بەرزى مروۇفى میهرەبان ناوەشیتهو.

بۆچوونى پینجەم: حەرامبوونى سوود بەپى دەقى قورئان و سوننەت چەسپاو، لەبەر ئەو دەبى گومان نەبى لە حەرام بوونیدا.

ۋەكى تىرىش تېڭىراي ئەم راۋ بۇچوۋنانە حېكمەتى قەدەغە بوۋنى سوود دروست دەكەن.

۱۹۹) ئەنجامى خراپەكانى سوود:

يەككىيان ئەۋەيە: خوا رقى لىيەتى و پىت و فەرى مامەلە دەبا بە
 حەۋادا، ۋەك دەفەرمۇئ: {يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا - سورة البقرة
 - ۲/۲۷۶} واتە: خودا سوود مەحف دەكاتەۋە، ئەنجامىكى ترى
 ئەۋەيە سوود خۇر لە رەحمەتى خوداۋە دوور دەبى. لە حەدىسا
 دەفەرمۇئ: خودا نەفرەت لە سوود خۇر دەكا. ئەنجامىكى ترى ئەۋەيە:
 سوود خۇر لە قىامەتدا كە لەقەبر دەردەچى دەبى بە پەند ۋەك شىت و
 فېدارى لىدى، خۇش خۇش ھەل دەستى و دەيەۋى بېروا بەلام گشت جارى
 دەكەۋى بەلاداۋ ۋەك شىت سەرى لىدەشىۋى و لال و پال دەكەۋى و رىسوا
 دەبى. ۋەك دەفەرمۇئ: {الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ
 الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ - سورة البقرة - ۲/۲۷۵}.

۲۰۰) سەرپىشكى كىرىارو فروشىار:

ھوكمى كرىن و فروشتن و باسى جۆرەكانى و باسى مەرجهكانى و
 ھوكمى سوود ئەمانە ھەموۋيان لە پېشەۋە باسكران، مايەۋە سەر ئەۋە
 كە بزانين: ئايا لە كرىن و فروشتندا سەرپىشكى و مافى پەشىمان بوۋنەۋە
 لە سەۋداكە ھەيە يانا؟

سەرپشکی — واته: خیار — دەبی به دوو به شهوه:

یه کیکیان: پتی دهگوتری خیارى مه جلیس، واته: سەرپشکی
نیشنگا، واته: مافی په شیمان بوونه وه له سهوداگه، به مهرجی هیشتا
کریارو فرۆشیار له یهك جیانه بوونه وه.

ئهوى تریان: خیارى شهرته واته: به مهرج گرتنى سەرپشکی
بۆ ماوه یی، به مهرجی ئه و ماوه یه له سى رۆژ پتر نه یی. سەرپشکی
نیشنگا مافی چه سپاوى هەر دوولایه، ههتا له یهك جیاده بئه وه، که
له یهك جیابوونه وه سهوداگه داده مەزرى، پیغه مبه ر (دروودو ساقو خواي گه وره و
له سه ربه) له م باره یه وه ده فهرموئ: کریارو فرۆشیار هه ردوولایان وهك یهك
خۆیان سەرپشکن و ده توانن له سهوداگه په شیمان ببئه وه ههتا له یهكتری
جیاده بئه وه. (شه یخان). جیابوونه وه ئه وه یه که هه ردوولایان به له ش
کوړی گریدانی سهوداگه به جی به یلن. گریمان ئه گه ر ماوه یه کی زۆریش
له دانیشتنگه که دا مانه وه ئه وه سەرپشکیه که هه ر به رده وامه، یا
هه ردووکیان هه ستان و به یه که وه ده ستیان کرد به رۆشتن و پیاسه کردن
ئه ویش هه روه ها، به لام هه رکاتی له یه کتر جیابوونه وه ئیتر مافی
سەرپشکیان نامیئ، بۆ بریاردانی له یهك جیابوونه وه ویش ده گه رپینه وه
بۆسه ر عورفو یاساو باوی ناو کۆمه ل، ئیتر هه رچی به پیی یاسای
ناو کۆمه ل دابنری به جیابوونه وه سهوداگه ی پی ده چه سپی، ده نا نا، جا
ئه گه ر سهوداگه له ناو خانوودا بوو له یهك جوئ بوونه وه که به وه ده بی
که یه کیکیان بجیته دهرمه لی، ئه گه ر له بازاردا بوو، یا له سارا دا بوو
ئه وه ئه وه ندە به سه که یه کیکیان پشت له وى تریان هه لباکو که می لی

دوور بکه ویتته وه. سهرپشکی به وهیش کوټایی دی که ههردو وکیان بلین:
 نهوا مامه له که مان دامه زراو به تهواوی چه سپاو جیگیر بوو، یا به ههر
 شیوهیه کی تر برپاری دامه زراوی سهوداکه رابگه یه نن و ناشکرای بکه ن که
 سهوداکه به تهواوی دامه زراوه. که واته: نه گهر یه کیکیان برپاری
 دامه زرانندی سهوداکه یدا ههر نهو هیان مافی په شیمان بوونه وهی بو نیه،
 نهوی تریان نهو مافهی ههیه، به لام نه گهر یه کیکیان سهوداکه ی
 دامه زراندهو نهوی تریان ههلی وه شانده وه نهوه کار به هه لوه شانده وه که
 ده کری.

سهرپشکی مه رجیش (واته: خیاری شهرطیش) به مه رجی
 داده مه زری که له سی روژ زیاتر نه بی، چونکه نه گهر زیاتر بی سهوداکه
 به تهواوی هه ل دهو شیتته وهو پووج ده بیتته وه. ئیبنو عومهر (ره زاه خویان
 لیبه) ده گیریتته وه، ده فهرموئی: پیاوی عهرزی پیغه مبهری کرد، که له
 سهودادا ده خه له تی، فهرمووی پیی: که سهودای شتی ده که ی بلای: به بی
 فرو فیل و قول برین، سهره رای نهویش ههر شتی ده کری هه تا ماوه ی
 سی شهو مافی سهرپشکیت بو ههیه، لهو ماوه یه دا ده توانی په شیمان
 ببیتته وه (به یه هقی و ئیبنو ماجه بهر شته یه کی جوان گیراویانه ته وه،
 بوخاریش له ته ئریخه که یدا به مورسه لی گیراویه ته وه). به پیی رووکار
 (ظاهیری) فهرمووده که نه گهر ماوه ی سهرپشکی له سی روژ پتر بوو
 سهوداکه پووجه.

۲۰۱) گیرانه‌وه‌ی فروشراو به‌هوی نه‌نگه‌وه:

مافی به‌شیمانبوونه‌وه له سه‌ودا به‌هوی دهرکه‌وتنی نه‌نگیکی پیش‌وووه‌وه ناوایه: دروسته بو کرپار به‌شیمان ببیتته‌وه له‌و مامه‌له‌یه‌ی که کردوو‌یه‌تی، به‌هوی دهرکه‌وتنی نه‌نگیکی کۆنه‌وه، به‌مه‌رجی نه‌و نه‌نگه له‌پیش وهرگرتنی فروشراودا رووی دابی، با له‌دوا گریدانی سه‌وداکه‌یش رووی دابی. نه‌وه‌ی که ده‌گوتری: دروسته سه‌ودا هه‌لبوه‌شیتته‌وه به‌هوی دهرکه‌وتنی عه‌یبی کۆنی پیش گریدانی سه‌وداکه‌وه نه‌وه یه‌کگرتن (ئێجماع‌ی) له‌سه‌ره. عانیسه (ره‌زای خ‌وا‌ی لێبه‌) ده‌گیریتته‌وه: پیاوی به‌نده‌یه‌کی کرێ، نه‌وه‌نده‌ خوا هه‌زکا له‌لای مایه‌وه، له‌پاشا نه‌نگی له به‌نده‌که دهرکه‌وت، پیاوه‌که له‌گه‌ڵ فروشیاره‌که‌دا بو شه‌رعکردن چوونه خزمه‌ت هه‌زرمه‌ت (درووده‌ خ‌وا‌ی له‌سه‌ریه‌) پیغه‌مبه‌ر (درووده‌ خ‌وا‌ی له‌سه‌ریه‌) به‌نده‌که‌ی دایه‌وه به‌سه‌ر خ‌اوه‌نی پیش‌وویدا. (ئه‌م زاتانه‌ ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان گیراوه‌ته‌وه: ئیمامی نه‌حه‌مه‌دو ئیمامی ئه‌بو داوودو ئیمامی تیرمیزیو ئیمامی ئیبنو ماجه (ره‌زای خ‌وا‌یان لێبه‌) تیرمیزی ده‌فه‌رموی: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته. حاکمیش ده‌فه‌رموی: رشته‌که‌ی دروسته. حاله‌تی روودانی نه‌نگیش که له‌پاش گریدان بی‌و له‌پیش وهرگرتن دابی به‌م پیوانه‌ حسینی بو ده‌که‌ین چونکه له‌م ماوه‌یه‌دا فروشراو له‌ضه‌مانی فروشیار دایه، چونکه هه‌رکاتێ کرپار به‌های به‌ ته‌واویدا ده‌بی له‌ به‌رابه‌ری نه‌وه‌دا فروشراو به‌ ساخی وهرگیری، ده‌نا تووشی زیان ده‌بی، له‌به‌ر نه‌وه ریگه‌ی پێده‌دری که به‌هوی زیانه‌وه فروشراو رمت بکاته‌وه.

بزانه که نهنگ (واته: عهیبی هه‌لوه‌شانه‌وهی سه‌ودا) زۆرن. یاسای کوگر له‌م مه‌سه‌له‌یدا ئا‌وایه: هه‌رجی نه‌نگی که‌میی بی‌ بو‌ زاتی شته‌که، وه‌ک خه‌ساوی، یا له‌ نرخه‌که‌ی که‌م بکاته‌وه، که‌میه‌کی وا که‌ مه‌بستیکی دروستی ره‌وای پی‌ ب‌ه‌تئ، ئه‌وه ده‌بی به‌ه‌وی گیرانه‌وه‌ی فرۆشراوه‌که‌ بو‌سه‌ر خاوه‌نی پی‌شووی. مه‌رجی ئه‌م ره‌تکردنه‌وه‌یش ئه‌وه‌یه که‌ کرپار بتوانی ماله‌ فرۆشراوه‌که‌ وه‌ک خ‌وی ته‌سلیم بکاته‌وه، ده‌نا نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی بو‌ نه‌ده‌کرا ئه‌وما‌فه‌ی بو‌ نیه، وه‌ک ئه‌وه شته‌که‌ فه‌وتابی، یا ئازهل بو‌وبی و مرده‌بی ئه‌وجا به‌ نه‌نگه‌که‌ی زانیبی، ئه‌وه مافی په‌شیمان بو‌ونه‌وه‌ی بو‌ نیه، به‌لام مافی زه‌ده‌ب‌زیری بو‌ هه‌یه، که‌ ناوداره به‌ تۆله‌و ئه‌رش عه‌یب! مه‌به‌ست له‌ زه‌ده‌ب‌زیری ئه‌مه‌یه: نه‌نگه‌ که‌ به‌پی‌ نرخ‌ی بازار چ‌هنده‌ی له‌ نرخ‌ی فرۆشراوه‌که‌ که‌م ده‌کرده‌وه، ده‌بی فرۆشیار ئه‌وه‌نده له‌ به‌ها‌که‌ ره‌ت بکاته‌وه بو‌ کرپار، بو‌ نم‌ونه: شته‌که‌ به‌بی نه‌نگ له‌ بازاردا بایی سه‌د دینار بو‌و، به‌لام به‌ عه‌یبداری بایی نه‌وه‌د دینار بو‌و، ده‌بی به‌ریژدی یه‌ک له‌ ده‌ی به‌ها‌که‌ ره‌ت بکاته‌وه، که‌ له‌م حاله‌دا ده‌کاته‌ ده‌ دینار.

بزانن: گیرانه‌وه‌ی مالی عه‌یبدار ده‌بی ده‌س به‌جی بی، که‌واته‌ هه‌رکاتی کرپار به‌بی به‌هانه‌ی ره‌وا گیرانه‌وه‌ی دوا‌خست ئه‌وه سه‌ودا‌که‌ ده‌ج‌پته‌ ئه‌ست‌وی، مه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه د‌وای خ‌ست‌بی که‌ نه‌یزانیبی به‌م ح‌وکه‌مه، چون‌که‌ زانینی شتی وا بو‌ عه‌وام و ره‌شه‌خه‌لک کار‌یکی ناسان نیه.

(۲۰۲) باسی فروشتنی بهری باخو دانه ویله:

تیکرا دروست نیه فروشتنی بهری دارو درخت و شینایی تا پی دهگاو بهگه لکی خواردن دی و قازانجی دهردهگه وئ، نه ویش له میوهی خورنگدا بهوه دهبی که دمس بکا به گیشتن، یاخود له پاش مزربوون دمست بکا به شیرین بوون، له میوه و بهرو بوومی وایشدا که رنگ بگری بهوه دهبی که نهو رنگهی تیا دمر بکه وئ که نیشانهی گیشتنیه تی، له میوهی سووردا دمست بکا به سوور بوون، له زمر ددا دمست بکا به زمر دبوون، له رمشدا دمست بکا به ره شبوون، وه ههروه ها بهم جورده. جا هه رکاتی نه نیشانانهی تیادا دمر که وت فروشتنی دروسته، ئیتر خوا به مهرجی رنین و برین بی، یا به مهرجی هیشتنه وه بی هه تا به پی عادهت کاتی برینی دی.

به پی فهرموودهی خوشه ویست (دروودی خودای گه وره لی بی و سهرو ماڻ و منال و ههست و نهست گشتی به قوربانی خاکی بهرناستانهی گوری بهرزی بی) که دمه فرموی: بهری درخت و شینایی نافروشری هه تا پی دهگاو به گه لکی خواردن دی. (شه یخان - رحمه تی خودایان لی بی) گیراویانه ته وه. به لام نه گهر که لک و قازانجی نهو بهرو بوومه دمر نه که وت بوو نهوه دروست نیه بفروشری مه گهر بهم دوو مهرجه:

یه که م: مهرجی برین و لابر دنی.

دووم: نه ویه که نهو بهر که لکه بهراوه قازانجی کی ناسایی هه بی، وهک بهر سیله و فهریکه چواله، نهک وهک هه رمی و به هی. به لام نه گهر بهر به داروه له گهل درخته که یدا، بهر له دمر که وتنی قازانجی، فروشرا

ئەو بەبى مەرج دروستە، چونكە بەر پاشكۆ (تابيع)ى درختە، لە كاتى وايشدا بەھۆى ئەوئەو كە بنكى درختەكە بە ساخى دەمىنئەو بەرەكەشى ھىچى لىنايەت، بەپىچەوانەى كاتى رىنىنى بەرى كآل. چونكە لە حالى وادا بە خۇراپى بەرەكە خەسار دەبى و دەرپزى. ھەروا نادروستە فرۇشتنى شىنايى و چىنراوى سەوز مەگەر بە دوو مەرج: بە مەرجى برىن و بە مەرجى ھەبوونى قازانچ، وەك قەرسىلى سەوز بۆ ئالفى ئازەل. بەپىي ئەم فەرموودمىيە كە موسلىم گىراوئەتەو: پىغەمبەرى خوا (دروود خوا لەسەربە) نەھى كردووە لە فرۇشتنى خورما بە دارەو بەر لەو كە ماتەبدا، واتە: زەرد ھەل گەپى، يا سووربى، وە لە فرۇشتنى دانەوئەلە ناو گولەكەيدا بەر لەو كە سى ھەل گەپى و لە دەرەو بەلەى ئاسمانى رزگارى ببى، بەلام نەگەر ئەو چىنراو لەگەل زەمىيەكەدا فرۇشرا ئەو دروستە. دەق وەك فرۇشتنى بەر بەسەر درختەو.

۲۰۲) فرۇشتنى ئەو شتەى سوود لە خۇگربى بە تەرى بەتوخمى خۇى (بيع ما فىه الربا بجنسه رطبا):

ھەرجى مالى سوود لە خۇگربى (واتە: مالى رىبەوى بى) دروست نىيە بە تەرى بفرۇشرى بە وئەى خۇى لە توخمى خۇى، وەك روتاب بە روتاب، يا ترى بە ترى، چونكە ھاوئەندازمى و موماسەلە لەكاتى تەپىدا نايەتەدى. ياساى دامەزراوئەى دىمەرموى: نەزانىنى ھاو ئەندازمى دەق وەك ھەبوونى زىادەى بەراستى وايە. بەلام ئەو سەوزانەى كە وشك

ئاگر ئىنەۋە ۋەك خەيارو تىرۋىزى و شتى وا ئەۋە دروستە بە تەرى
بگۆردىنەۋە بە يەكتر، ھەروا شىر بە شىرىش دروستە، چونكە شىر
حالتى تەۋاۋەتتە بە لām مەرجى دامەزراندنى فرۇشتى شىر ئەۋەيە:
كە بە ئاگر نەكولابى، دەنا دروست نىە، چونكە ھاۋ ئەندازەيى نايەتەدى،
لە ھەرشىتىكى كە ئاگر كارى تى كىردى، فرۇشتى نانىش بە نان و
ھەرشىتىكى تىرىش كە ئاگر كارىكى زۆرى تىكردى ھەر وايە، لەبەر ئەۋە
دروست نىە فرۇشتى ھەندىكى بە ھەندىكى، مەگەر كارتى كىردىكى
كەم، بۇ پالۋوتى ھەنگوئىن و ھەلقىرچاندنى دوۋگ بۇ گىرتى رۇنەكەي.

٢٠٤) چەن فرۇشتىكى پوۋچ و بەتال:

ۋەك لە بېشەۋە زانىمان فرۇشتى بىرېتتە لە ۋەرگىرتى سامانى
بەراپەر سامانىكى تر، كە ھەردوۋ سامانەكە شىۋى گەردان و تەسەرۋوف
بېكردن بن. جا لەم گۆشە نىگايەۋە: ئەگەر بەۋردى بۇ ھەندى مامەلەۋ
سەۋداي ھاۋچەرخ بىروانىن، كە بەپېچەۋانەي ئەم ياساۋ باۋەۋە روو
دەدەن، ئەۋا بۇمان دەرەكەۋى كە ئەم جۆرە مامەلەنە پوۋچ و ئارەۋان و،
بەربەشى فرۇشتى نادرۋستەكان دەكەۋن، كەناۋ دارن بە (بىۋەق فاسدە)
كە شەرى پىرۋز رەۋاي نەدىۋن. بۇ نەۋۋە: كىرىنى بىتاقەي يانسىب و
بلىتى بەرھەمھىيەنى پارەۋ سامان لە بەنگدا لەم جۆرەيە. ئەۋە كىرىنى
بىتاقەي يانسىب دىار و ئاشكرايە كە ساخ قومارى روۋتەۋ، قومارىش
گومان لە ھەرام بوۋىدا نىە، چونكە يانسىب يا دەبىاتەۋەۋە قازانچ دەكا
ئەۋە بەرئەم ياسا دامەزراۋە دەكەۋى كە دەرەمۋى: ھەر قەرزى قازانچ
بەخاۋەن قەرز بگەيەنئ ئەۋە سوۋدە، يا دەيدۇرېنى و زىان دەكا،

ئەمەش مال بە فېرۇدانەو گەوجى و دەستبلاۋىيە، ھەموو قومارىكىش ھەروايە.

كېرىنى بلىت و كومپىالەى بەرھەمەينانى پوول و پارەو سامان و دانانى پارە لە بەنگدا بە قازانچ، بە ھەموو جۆرەكانىەو، ئەم جۆرە سەودا و مامەلەيانەش فروشتىكى نادروستى، چونكە حال لەم دوو خالە بە دەرنىيە: چونكە ئەگەر لەو جۆرە مامەلەنەبى، كە خاوەن قازانچن و لەسەر دەستوورى شەرع نىن، ئەو بەر ئەو قەرزە دەكەوئ كە سوودو قازانچ بە قەرزەمەر دەگەيەنئ، ئەمەش وەك زانىت نادروستە، ئەگەر بەبى قازانچىش بى ئەم دوو جۆرە ھەيە: يا بەتەماى دەسكەوتنى خەلات (جائىزە) دايدەنئ، ئەو دىسان بەر ئەو قەرزە دەكەوئ كە قازانچ بە خاوەنى بگەيەنئ، يا بەتەماى بردنەوئ خەلات داينانى، ئەمەش ھەر ھەرامە، چونكە بەر ئەو جۆرەكەسانە دەكەوئ كە يارمەتى تاوان دەدەن، چونكە ئەو بەنكەى كە ئەو ئەوپارەى تىادا دادەنئ مامەلەى سوود ئەنجام دەدا، شتى وايش ھاوبەشى و ھاوکاریيە لە تاواندا، ئەو ھەتا خاۋى گەورە ھەرەشە لە شتى وا دەكا. گەر كەسئ بلى: ئەو خەلاتەى بەنك دەيبەخشئ بە بەشدارەكانى لە بابەتى بەخشىن و ھىبەيە، ھىبەو شت بەخشىنىش لە شەرع پەسەندە، كەواتە ئىۋە چۆن دەلئىن: نا دروستە؟ لە وەلامدا دەلئىن: ئەم داوايە دوورە لە راستى، چونكە ئەم جۆرە بەنكە لەسەر ئەم بناخەيە دامەزراو: ببەخشە ھەتا وەربگرى. ئەگەر بەھۇى ئەو ھەنەبئ كە بەنگ لەم جۆرە سامانانە، كە بەشدارەكانى داين دەنئ لەلەى، قازانچىكى باش دەكا، يەك پوول چىيە نەيدەدا بەكەس. كەواتە: بەنك لەو قازانچە خەلات دەدا بە خاوەن

پشکهکان، که بههوی مامهلهی سوود به پاره‌گانی نه‌وانه‌وه دهستی دهکه‌وئ، به‌شی نه‌وان له چاوهی خاوه‌ن به‌نکا چکیکی زور که‌مه، چونکه به‌نک قازانجیکی مشه‌ی حه‌رامی ده‌ست دهکه‌وئ، نه‌مه‌یش مه‌عنای وایه که نه‌م به‌خشینه له سامانی حه‌رامه، هیبه‌یش له مائی ناره‌وای حه‌رام دروست نیه، چونکه خودای گه‌وره خوئی پاک و پیروزه‌و هر شتیکیش پاک نه‌بئ و نه‌بئ به‌مایه‌ی پیروزیی بۆ خاوه‌نی، خوا و‌مری ناگرئ و قه‌بووئی نا‌کا. (لیره‌دا - من که و‌مرگیرم - به‌نده یه‌ک تی‌بینیم هه‌یه: سه‌وداو مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل نه‌و به‌نکانه‌دا، که مامه‌له به‌سوود ده‌کن، نه‌گه‌ر گریمان هه‌موو جوړیکی له بابه‌تی یاریدان و هاوکاریکردن بئ له‌سه‌ر تاوان، نه‌وه ده‌بئ به‌هیچ جوړئ هاریکاری و مامه‌له له گه‌لیاندا نه‌کرئ، هه‌تا نابئ مروؤ به‌هوی نه‌و بانکانه‌وه حه‌وله بنی‌رئ بۆ که‌سئ، یا نابئ پاره‌شیان له‌لا بگۆریته‌وه. یا وردبکاته‌وه. ده‌ی شتی وایش له‌م روژگاردا زور زه‌حمه‌ته، زیانی له قازانجی زیاتره، که‌واته: له‌به‌ر ناچاری وا باشه که مروی موسوئلان زور له شت نه‌کوئیته‌وه { لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ } به‌رای به‌نده هه‌ر جوړه هاوکارییه‌ک له‌گه‌ل نه‌م جوړه به‌نکانه‌دا که له‌به‌ر ناچاری بئ و به‌بئ و‌هرگرتنی سوود (ریبا) بئ دروسته. ده‌ق له بابه‌تی سه‌ودا‌کردنه له‌گه‌ل که‌سیکدا که مامه‌له‌که‌ی تیکه‌ل بئ له حه‌لال و حه‌رام. گه‌رچی وا باشه موسوئلان هه‌میشه مامه‌له له‌گه‌ل موسوئلانی باش و حه‌لال خوردا مامه‌له خو‌ش و سه‌ر راست و مال پاکدا بکا، به‌لام له هه‌مان کاتدا دروسته مامه‌له له‌گه‌ل مروی خراپ و کافرو فاسقیشدا بکا. له شوینئ نویژ به‌و هه‌موو ریزو ده‌وره گرنگه‌یه‌وه که هه‌یه‌تی، دروست بئ له پشت فاسق و پیاوی

به دکارموه بکړی، چوڼ مامه لای توورو گیزمر له گه لیدا دروست نابې:
 (الصلاة المكتوبة واجبة خلف كل مسلم برا كان او فاجرا وان عمل
 الكبائر - رواه ابو داود والدار قوطنی). که واته: نه گهر که سې له بهر
 نه مینې، وه بؤ حیفظو پاراستنی مائی خوۍ، که مه بهستی سهره کین له
 بابه تی نه مانه تو سپارده دا، مائی خوۍ له بهنگ دانا، به مهر جی نه وه
 قهرزه حه سته بې، زیاده ودر نه گری، نه وه دروسته. بگره له وه دیش
 باشتره که له لای موسولمانیکې باشی نابووتی ناتاج به نه مانه دایبنی،
 چونکه دهست که ووتنه وهی مال ه که ی له لای بهنکه که مسوگر تره. بهنده
 دووباره ی ده که مه وه: (کهشت زور قوول کردنه وهو باری ژيانی خه لک
 گران کردن به هوۍ ته فله سوف له دین داو، وشکه سو فیتی و له قالب دانی
 هه ولدان بؤ ژيان، به پیودانی کوڼ و به بې ره چاو گردنی بهر ژه وهندی
 بالای زور به ی خه لکی نه م روژ گاره، گاری وا دهست خسته بینه قاقای
 خودی نیسلا مه هه تا راده ی خنکاندن) سهرنج بفرم وون چی دهقه ومی
 نه گهر فقهیه یکی مترمت حوکم به نادرستی نه م جوړه شتانه بکا:
 وینه، بهنک، ته شریح، منع الحمل، دهرمانی ماده دی سرکه ری تیابی،
 بهنکه نه وت، وهزیفه ی ژن، التزام به قانونی دهولته تی زهرو ورت،
 عهسکه ری، وهرگر تنی مووچه، چونکه له پاره ی باجو گومرگو شتی وا
 کو دکریته وه، ریش تاشین، له بهر گردنی جل و بهرگی نوۍ، وهک چاکه تو
 پانتول، سهر رووتی، گومرگو زه ری به و باجو خهراج! ته له فیزیوڼ،
 سینه ما، شانؤ، گوړانی، یانه و نادۍ چونکه شوینی فه سادن، قاجاخ،
 عهقاری.. تاد. پیغه مبه ر (دروود خواه له سهر به): دهفرموی: هلك المتنطعون،
 نیمامی موسلیم (د مهمته خواه ایبتا) گیراویه ته وه. نیمامی نه وه دی (د مهمته خواه

لېيىن: له رياضوصاليحېندا ئاوا شەرحى دەكا: المتنطعون: المبالغون في الامور.

مەبەست ئەو نىيە كە جەلەو بۇ رەشەخەك شەل بىكرى بەگەيفى خۇيان چى بە باش دەزانن بىكەن، بەلگەو مەبەست ئەو مە زاناكان كار ئاسانكەربىن، بار لە خەك گران نەكەن، لە زەمانى پىغەمبەردا مامەلە لەگەل ھەموو جۆرە كەسى كراو، مەلاكان نەگەر ئارەزوو بىكەن دەقە ئاينىيەكان تا بلىى بە پىزو بە كىش و كىشان دى. حىلە شەرع و شتى وايش زۆرن بۇ پىنەو بەرپو چارەسەكردنى زۆر لە كىشەكان. حىلە شەرع لە قورئاندا نمونەى ھەيە، لە سوورەتى صاددا خودا بە پىغەمبەر ئەيىوب (دروودى خواى لەسەربە): {وَحْذْ يَيْدِكَ ضِغْتًا فَاَضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ - سورة ص - ٤٤/٣٨} ھەروا بە دەق لە سوورەتى يوسفدا دەفەرموى: {وكذلك كدنا ليوسف...} لە سوننەتەشدا نمونەى زۆرە وەك ئەو: عائىشە (رەزە خواى لېيىن): دەفەرموى: پىغەمبەر (دروودى خواى لەسەربە): دەفەرموى: كاتى لە ناونويژدا دەسنويژەكەتان شكا، دەست بگرن بە لووتتانەو و گوايە لووتتان پزاو و ئەو بىكەن بە بەھانە، تا تەرىق نەبنەو، ئىنجا بەم فىلەو نويزەكات بېرن و بېرن.

دەنا ئەگەر زاناكان كارئاسانى بۇ مەردومەكە نەكەن، بە خودا كاتى دەزانن كار لەكار دەترازى و بەرە بەرە كۆمەلەى موسولمانان لە رەوتى كاروانى ژيان بە سەدان قۇناغ بەجى دەمىن و، ئەو وەختەيش سەدجار پى ھەلېگرن تۆزى قولى ئەو خەلكە لە پەت بەرېو، بەرەو ژيانى بەرەلەللاى غاركدو و ناگرنەو، سەرنجام دىن و ئەھلى دىن

« فيقهى ناسان »

جيگهيان مهتخهفو موزهخانه دهبي و نيمهيش وهك خهلكي خوراواي
دهسته پاچهو كوشتهي دهستي عيلمانيهتو نيباحيهت دهبي ههموو
چاوترووكانى چاوهرپي شهپولي قههرو غهزهبي خوابكهين.

بهههرحال، پهنا بهخوا له زاناي بي تهقوا.
(وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين).

وهرگير: نوري فارس همه خان حسن

سليمانى (۱۹۹۵/۱۲/۱۲)

٢٠٥) باسی بارمته (رههن):

(بر: ته جریدی بوخاری ٣ل - ١٧٤ - ژ. ١٠٨١ ههتا: ژ. ١٠٨٢)

بارمته له زمانی عهره‌بدا پئی ده‌گوتری رههن، رههنیش واته: راگرتن و ماتل کردن، له عورفی شه‌رعیشدا بریتیه له‌وه که مروف زاتی مائی بکا به بارمته‌ی هه‌قی که وا به‌سه‌ریه‌وه، بۆ دئیایی خاوه‌ن هه‌قه‌که له‌وه که هه‌قه‌که‌ی نافه‌وتی و له واده‌ی دیاری گراوی خۆیدا دهستی ده‌که‌وئته‌وه. به‌لکه له‌سه‌ر نه‌وه که رههن له زمانی عهره‌بدا به مانا راگرتن و به‌ندبوونه ئه‌م ئایه‌ته‌یه که ده‌فه‌رموی: {كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ - سورة المدثر - ٣٨/٧٤} واته: هه‌موو که‌سی له قیامه‌تدا له‌پاش زیندوو‌بوونه‌وه، له لای خودا پیوه‌ندو بارمته‌ی گرده‌وه‌ی خۆیه‌تی، چاره‌نووسی به‌سراوه به‌باشی و خراپی گرده‌وه‌که‌یه‌وه، وه‌ک به‌ندییه‌ک وایه که‌چاوه‌روانی دادگاییه‌کی دادپه‌رومرا‌نه بکا.

سه‌ر به‌لکه‌ی دروستبوونی بارمته‌یش قورئان و سوننه‌ته. قورئان ده‌فه‌رموی: {فَرِهَانَ مَقْبُوضَةً - سورة البقرة - ٢٨٣/٢} له سوننه‌تیشدا بوخاری و موس‌لیم ده‌گیرنه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) زریه‌یه‌کی هه‌بوو، داینا‌بوو له‌لای جوله‌که‌ین، له بارمته‌ی بری جۆدا، بۆ برژیوی خیزانه‌که‌ی.

(مهرجه گان):

مهرجی بarmته نهو هیه که شتیکی وایی فروشتنی دروست بی،
که واته رهنگردنی شتی وهقف دروست نیه، وه دهبی شتیکی حازریشبی،
که واته رهنگردنی قهرز دروست نیه، چونکه قهرز وهرگرتنی مومکین
نیه، دنا له قهرزی دهردهچی، مهرجی نهو ماللهیش که رهنی بو
داده نری (واته: شهرتی مهره وونوبیهی) نهو هیه قهرزیکی دامه زراوو
پیویست بی له نهستوی رهنگهردا، چونکه مه بهست له بarmته
وهرگرتنه ووی قهرزه که یه به ته وای له شته رهن کراوه که، له بهر نهو
وهرگرتنه ووی عهین له عهین ته صه وور ناگری، مهرجی قهرزه که یه
نهو هیه: که نه ندازهو ماوه که ی له لای هر دوولا زانراوین!

(که ی بarmته پیویست دهبی؟)

بarmته کاتی پیویست دهبی که رهن وهرگر بarmته که وهرگیری،
چونکه زاتی پاک دمه رموی: فرمان مقبوضه: نه مه دهقه له سهر نهو
که دهبی بarmته که وهرگیری، که واته: نهو مهرجه له بarmته دا. جا
نه گر رهنی کرد به لام هیشتا رهن وهرگر بarmته که ی وهرنه گرتبوو
نهو رهنگه ربوی هیه که له رهن کردنه که په شیمان بیته ووه،
چونکه هتا بarmته که وهرده گیری گریدانه که به دهست رهنگه ره که یه،
له بهر نهو وهرگرتندا دمتوانی هلی و هشی نیته و په شیمان بوونه ودهیش
جاری وا هیه به قسه دهبی، جاری وایش هیه به کرده و دهبی، وه
نهو بarmته که بفروشی، یا بیکا به وهقف، یا شتیکی وای لیبا که له هی
نهو دهرچی و بی به مالی که سیکی تر.

(مائی رهنکراو نه مانه ته له دهستی رهن وهرگردا)

له بهر نهوه رهنوهرگر نابی به زامنی فهوتانی، مادهم که مته رخمیی نهکا له چاودیریکردنیدا، ههموو سپاردهو نه مانه تیکی تریش ههروایه. به لام نه گهر رهنکراو له بهر که مته رخمیی رهنوهرگر فهوتا، وهک نهوه دسکارییهکی وای کرد، که ریگهی نهوهی پینه درابوو نهوه دهسته بهره. نه گهر رهنکهر داوای نهوهی کرد که رهنوهرگر سووچاره له فهوتانی رهنکراودا، نه گهر شایه تی نه بوو، نهوه رهنوهرگر که سویند دهری، چونکه رهنوهرگر نه مینداره. نه مه کاتی وایه به سوین بر وای پیده کړی که هویه کی ناشکرا باس نهکا دنا به بی به لگه داواکهی وهرناگیری.

(دانهوهی ههندی له قهرزه که رهنکراو نازاد ناکا)

ههموو ماله رهنکراو که بامتهی دنیاییه بو ههموو قهرز کهو بو ههموو به شهکانیشی، که واته: رهنکراو له بهندی رهنوهرگر رها نا بی و ناچیت هوه ژیر ته صهرروفی خاوه نه کهی، ههتا ههموو قهرزه که به ته وای دمهاته وه به خاوهن قهرزه که.

(قازانچو که لک وهرگرتن له بارمته — مه رهوون) :

دروست نیه که لک و سوودی بارمته که بو رهنوهرگر بی، دنا بهر نهو جوړمه قهرزه ده کهوئ که که لک ده گه یه نن به خاوه نیان و، له بهر نهوه دهن به سوودو ریا. که واته ههموو که لکی رهنکراو بو خاوه نیه تی، ههروا که لکی بهری و که لکی به چکه شیی ههر هی نهوه، به هیچ جوړی

رهه نوهرگر مافی نیه که که لکی ل و مرگری، لهم دوو شتهدا نه بی:
 نه گهر شتی سواری بی دمتوانی سواری بی، نه گهر نازدهلی شیرداری
 دمتوانی شیره که ی بخوا. به پیی فهرمووده که ی خوشه ویست (مرووده خوا
 له سه ربنا): ولاخی سواری - نه گهر له بامتهدا دانرابی - دروسته
 بارمته وهرگر سواری پیبکا، نازدهلی شیرداریش - نه گهر له بارمتهدا
 دانرابی - دروسته بارمته وهرگر شیره که ی بخواته وه، مه سرمفی ولاخو
 نازده که یش له سه ره نهو که سه یه که سواری نهو ولاخه ده بی، یاشیری نهو
 نازده ده خواته وه! (بوخاری).

٢٠٦) دهست بهست (الحجر):

(بر: ته جرید / ٣ ل - ١٤٠ = ژ: ١٠٤٦ هه تا ١٠٥١ ز: ٤٨).

دهست بهست له زمانی عهرمه بدا پیی ده لئین: حیجر، یا حه جر،
 حه جریش واته: نه هیشتن، له عورفی شهرعدا واته: نه هیشتنی
 ته سه وروو فکردنی که سی له مالی خویدا. نه مه یش دوو جوړه، دهست
 بهس له بهر پاراستنی قازانچو بهر ژه وهندی دهست بهسته که، واته:
 (محجور علیه) یه که. وه دهست بهست له بهر پاراستنی بهر ژه وهندی
 که سیکی تر.

جوړی یه که م: وهك نه وه نه هیلری مندالو شیتو نه قام گهردانو
 ته سه وروو ف له مالی خویندا بکه ن. سه ره به لگی نه م بابه ته نه م
 نایه ته یه: { فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا
 يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ - سورة البقرة - ٢٨٢/٢ } واته:

جا ئەگەر ئەۋكەسە كە ھەقەكەي وا بە سەرۋە خۇي بى ئەقلى و بى فام بوو - واتە: سەفەيەو نەقام بوو - يا زەبوون بوو، وەك مندائى نەبالقو پىرى خەلەفاۋ، ياخود خۇي مەۋداي ئەۋەي نەبوو كە قسەبكا بۇ نووسەرەكە، يا لە لايدا حازر بىي، يا زمانى نەدەزانى، با لەم كاتانەدا ئەۋ كەسە كە خاۋەنى كىارى ئەۋ كەسەيە، وەك ھەقدارى، يا سەرپەرشتىارى، ياچىدار (ۋەكىل)ى، يا تەرجمانى، بائەۋ كەسە قسەكان بكا بۇ نووسەرەكە.

ئەۋەتا زاتى پاكى بېگەرد لەم فەرمايشتەدا: ھەۋال دەداۋ دەفەرمۇي: با ئەۋ نەفامانەي كە دەستبلاۋن و مالى خۇيان بەھەۋانتە بە فىرۇ دەدەن، ھەروا ئەۋ ھۇش زەبوونانەي كە لەبەر مندائى، يا لەبەر پىرى و خەلەفاۋى ئەقلىان بە قازانجى خۇيان ناشكى و نازانن بە جوانى گەردان لە مالى خۇياندا بكەن، ھەروا ئەۋ كەسانەيش كە خۇيان ناتوانن و نازانن قسە بۇ نووسەرەكە دابىنن، وەكوو شىتو ئەمانە، با ئەمانە ھەقدارمەكانيان لە جياتى خۇيان سەرۋەكارىي سامانەكانيان بكەن، چونكە بەرژەۋەندىي خۇيان لەۋەدايە.

جۆرى دوۋەم: وەك ئەۋە كە نەھىلرئى مەرۋى نابووت و لاتكەۋتوو سامانى خۇي سەرف بكا، بۇ ئەۋەي بەرژەۋەندى خاۋەن قەرەزەكان نەفەۋتئى وەك ئەۋە نابى مالەكەي بفرۇشى، يا بىبەخشى، يا بىكا بە ۋەقف، ھەروا ھەموو گەردان پىكرەننىكى تىرى لەم بابەتەي لى قەدەغەيە. چونكە تەصەرۋوفو گەردان پىكرەنەكەي دەبىي بەھۋى لەكىس چوۋنى سامانى كەسىكى تىرو مافى خەلكى تىرى پىي دەفەۋتى، لەبەر ئەۋە تەصەرۋوفەكەي دانامەزىي، دىنا مەبەستى سەرەكى ھەجر (ۋاتە: دەست

بەست) كە پاراستنى مافى خەلگە لە فەوتان، نايەتە جى. وەكو ئەوھىش
 كە نەھىلرئ كە نەخۇش لە نەخۇشىنى سەرەمەرگا، زياتر لە سىيەكى
 مالى خۇى سەرف بكا، بۇ ئەوھى مافى شەرى كەلەپوور بەرەگان
 نەفەوتى، بەلام رىگەى ئەوھى ناگىرئ كە ھەرچى قەرزىكى لەسەرە
 ھەمووى بداتەوھ، با ھىچىش بۇ مىراتگرەگان نەمىنىتەوھ، ھەروا ئەگەر
 مىراتبەرىشى نەبئ وەسىتى پىتر لە سىيەك ھەردانامەزرى، بەلام لە
 سىيەكدا دادەمەزرى. پىغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرەموى: خوداى
 گەورە لە سەرەمەرگا رىگەى ئەوھى پىتان داوھ كە سىيەكى سامانەكانتان
 بكن بەخىر، ھەتا كەردەوھى باشتان لە قىامەتدا زروپن. وەكوو ئەوھىش
 كە بەندە دەست بەست بكرئ و بۇ بەرزەوھندى ئاگاگەى حىجر بخرىتە
 سەر تەصەروفى مالى، چونكە تەصەروفى بەندە بەبئ رىگە پىدانى
 ئاگاگەى دانامەزرى، چونكە بەندە نەمالى ھەيەو نەخاوەنى شتە،
 بەلكوو ھەم خۇى و ھەم ھەرچى ھەيە ھى ئاگاگەيەتى، وەكوو ئەوھىش
 كە بۇ بەرزەوھندىي موسولمانان وەرگەراو لە دىن (مُرتد) دەست بەست
 بكرئ، يا بۇ پاراستنى مافى بارمتەوەرگر بارمتەكەر دەست بەست
 بكرئ و نەھىلرئ لە مالى رەھنكراودا تەصەرووف بكا، ھەتا لە رەھنەكە
 دەرى دەكا، يا كەلەپوورگر دەست بەست بكرئ بۇ پاراستنى مافى
 مردووەكە، يا بۇ پاراستنى مافى خاوەن مافانى تر، وەك خاوەن قەرز، يا
 قەرزار دەست بەست بكرئ ئەگەر خاوەن قەرزەكە داواى ئەوھى كرد.
 ئەمانە ھەموو وینەو نمونەن بۇ جۆرى دووھى حىجر.

٢٠٧) تهسهروفي منال و شيت و نهفام (سفيه):

تهسهروفي منال و شيت دانامهزري، دهنه دهست بهست كردنيان بي كهك دهبي، نهفاميش ههروا، بهلام نهفام نهگهر ژن تهلاق بدا، ياژن خولع بكا تهلاق و خولعهكهي دادهمهزري. تهلاقدانهكهي بويه دادهمهزري چونكه حيجرو دهست بهست بهس بو ماله، تهلاقيش مال نيه، خولعهكهيشي بويه دادهمهزري، چونكه دهليين: له شوييني تهلاقداني به بهلاش دابمزري، تهلاقداني لهگهل دهستكهوتني مالدا بو دانامهزري؟ چونكه خولع تهلاقه بهرابهر به مال، دهي ناشكرايشه كه نهمانه ههقي تهسهروفيان نهبي دهبي ههقداريان مافي نهوهي ههبي، بهپيي نههم نايهته: (فلعل وليه). له پيشترين ههقداريش بهپيي يهگگرتن باوكه، نهگهر باوكي نهبوو باوكي باوكيهتي، وه بهم جوړه تادهروا، چونكهباوكي باوك بو بهشوودان و ژن مارهكردن وهك باوك وايه، دهي بو ماليش دهبي ههروابي، لهدوا باوك و باپير سهريهرشته (واته: وصي) لهدوا نهوويش سهريهرشتي سهريهرشته. نهوجا حاكمي وهفته. بهپيي فهرموودهي پيغه مبهه (مرووده خواه لهسهوي) كه دمههرومي: فهرمانهروا ههقداري نهو كهسهيه كه ههقداري تري نهبي!.

لهم جوړه ههقدارانهدا عهالهتو داد مهرجه، چونكه مروي بهدكاري بيدادليي ناوهشيتهوه كه ناگاداري سامان بكاو بپياريزي. ههندي دهليين: دادگهري له باوك و باپيردا مهرج نيه، چونكه نههم دووه بهسروشت دلسوزي نهوهي خويانن.

۲۰۸. ته‌صه‌رونی لاتکه‌وتوو (موفلیس):

لاتکه‌وتوو که‌سیکه که بووبی به‌ژیر قهرزه‌وو نه‌و قهرزانه‌ی که‌وان له‌سه‌ری کاتی دانه‌وه‌یان هاتبی و زۆرتیش بن له‌و ماله‌ی که هه‌یه‌تی و قازی له‌بهر هۆیی، یا له‌سه‌ر داواکردنی خاوه‌ن قهرز، حیجر دابنی له‌سه‌ری ئیت ته‌صه‌رونی له‌وماله‌دا که حیجری له‌ سه‌ردانراوه دانامه‌زری. دما که‌لکی حیجره‌که پووج ده‌بیته‌وه. سه‌ربه‌لگه‌ی نه‌م باسه نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یه که ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ) حیجری دانا له‌سه‌ر موعاد، له‌ سه‌رماله‌که‌ی، چونکه قهرزێکی له‌ سه‌ربوو، پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ) بو‌دانه‌وه‌ی نه‌و قهرزه ماله‌که‌ی موعادی فروشت و قهرزه‌که‌ی لی‌دایه‌وه (داره قوطني و به‌یه‌قه‌ی و حاکم گیراویانه‌ته‌وه، حاکم به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی دروست - سه‌حیح ی داناو) هه‌روا نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یشه که ده‌فه‌رموی: نه‌بو سه‌عید (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ) پیاوی به‌ری باخیکێ کړی، له‌پاشا به‌ره‌که فه‌وتا، پیاوه‌که تیشکاو بووبه‌ژیر قهرزو قۆله‌وه. جا چه‌زمرت (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: خیری پێبکه‌ن و زه‌گاتی بده‌نی، جا خه‌لگیش خێرو زه‌گاتیان پێدا، به‌لام به‌شی بژاردنی قهرزه‌که‌ی به‌ته‌واوی نه‌کرد. جا پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربێ) به‌ خاوه‌ن قهرزه‌کانی فه‌رموو: چیتان ده‌ست که‌وتوو به‌یه‌ن، چونکه هه‌ر نه‌وه‌تان ده‌که‌وئ و به‌س! (موسلیم و که‌سانی تریش گیراویانه‌ته‌وه، رمزای خودایان لی‌بی).

٢٠٩) تەصەروفي نەخۆش لە زياتره لە سييه‌کی مالى خۆی:

تەصەروفي نەخۆش لە سييه‌کی ماله‌که‌یدا دروسته‌و جيبه‌جی ده‌بێ. چونکه به‌رای كۆری مه‌روور (ره‌زای خواد لایبه‌) وه‌سی‌تێکرد كه سیيه‌کی ماله‌که‌ی بۆ پێغه‌مبه‌ریی (درووده‌ خواد له‌سه‌ربه‌) پێغه‌مبه‌ریش (درووده‌ خواد له‌سه‌ربه‌) قه‌بوولی کرد، به‌لام كه سیيه‌که‌که‌ی وه‌رگرت دابه‌شی کرده‌وه به‌سه‌ر میراته‌به‌ره‌کانی به‌رائدا. به‌لام ئه‌گه‌ر نەخۆش پتر له سیيه‌کی سامانی خۆی کرد به‌خێروبه‌خشی به‌که‌سی، ئه‌وه ده‌بێ بۆ ئه‌وه‌ی كه زیاتره له سیيه‌ک میراته‌به‌ره‌کان رازی بن، دهنه له زیاده‌که‌دا وه‌سی‌ته‌که دانامه‌زرێ. ده‌بێ رازی‌بوونه‌که‌یان له پاش مه‌رگی مردووه‌که‌یان بێ، چونکه له‌پیش مه‌رگیدا ئه‌و مافه‌یان نیه، له‌به‌ر شتێ تریش كه ئه‌ویش ئه‌وه‌یه: كه دوور نیه كه ئه‌و كه‌سه‌ی كه ئیستا میراته‌به‌ری نەخۆشه‌که‌یه، له‌کاتی مردنه‌که‌یدا ئه‌و مافه‌ی نه‌می‌نێ و له میراته‌به‌ریی بکه‌وێ، وه‌ك ئه‌وه ئه‌م له پیش ئه‌ودا به‌مرێ.

٢١٠) تەصەروفي کۆيله (تصرف العبد):

کۆيله ئه‌گه‌ر ئاگاهه‌ی ره‌زای له‌سه‌ر نه‌بێ، كه سه‌وداو مامه‌ئه بکا، کرین و فرۆشتنی نه بۆ خۆی و نه بۆ ئاگاهه‌ی دانامه‌زرێ. بۆ خۆی بۆیه دانامه‌زرێ چونکه کۆيله شیاویی (ئه‌هلیه‌ت) و یارای خاوه‌نداریی و مولکیه‌تی نیه، بۆ ئاگاهه‌یشی بۆیه دانامه‌زرێ چونکه به‌بێ فه‌رمان و ره‌زاییونی ئه‌و مافی ئه‌وه‌ی نیه.

(۲۱۱) رِکَه وِتَن (صَوْلَح)

(بر: ته جرید / ۳ - ۲۳۱ - ز: ۵۷ - ژ. ۱۱۲۶ هه تا ژ. ۱۱۳۱).

صوْلَح (واته: رِکَه وِتَن) له زماندا واته: چاره سه ری کیشه و به ره، له عورفی شهر عدا نه و گریدانه یه که کوتایی دینی به دزایه تی و دوزمنایه تی و کیشه ی نیوان چهن هاودزو نه یارو ناحه زی.

سه ره به لگه ی ره وایی رِکَه وِتَن له شه ریعه تدا همه کیتابه و همه سوننه ته. یه زدانی پاک دهمه رموی: {وَالصُّلْحُ خَيْرٌ - سورة النساء - ۱۲۸/۴} واته: رِکَه وِتَن باشه و خوا پئی خوشه، له فهرمووده یشدا پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ری): دهمه رموی: رِکَه وِتَن و چاره سه رکردنی کیشه و به ره له نیوان موسولماناندا کاریکی ره وایه (حاکم گیراویه ته وه و ده یشفه رموی: نه م فهرمووده یه به پئی مهرجی بوخاری و موسلیمه) له گیرانه وه یه کا دهمه رموی: همه و رِکَه وِتَن ره وایه، مه گهر رِکَه وِتَن که ناره واکا به ره واکا به ناره واکا. (ئیبنو حه ببان له سه حیحی خویدا گیراویه ته وه، تیر میذیش ده یگیراویه ته وه و دهمه رموی: فهرمووده یه کی جوانه، واته: حه دیسیکی حه سه نه.

(۲۱۲) باسی جوړه کانی رِکَه وِتَن (سَوْلَح):

رِکَه وِتَن دوو جوړی هه یه:

جوړی یه که م: نازادکردن و نالشت (واته: ابراء و معاوضه) نازادکردن وه که نه وه که سیک بل: نه واکا له گه لئاریکَه وِتَم له سه ر نه وه که له و هه زار دیناره ی له سه رته پینج سه د دینارم بده یته وه، له پینج

سهدهکه‌ی تری گهردنت نازاد بی. نه‌مه پیی ده‌گوتری به‌خشین و گهردن نازادکردن له به‌شی له قهرزه‌که، به گفت (له‌فظ) ی ریکه‌وتن، یا به له‌فظ (گفت) ی صولج.

جوړی دووهم: که ریکه‌وتنی نالشتکرنه ئه‌وه‌یه: که که‌سی شتیکی له‌به‌رچاوی له‌سهر که‌سی بی، له‌گه‌ئیدا ری بکه‌وی، که له‌جیاتی ئه‌و شته شتیکی له‌به‌رچاوی تری لی وهر‌بگری، شتی له‌به‌ر چاو واته‌هین، وهک ئه‌وه له‌باتی گایی ئه‌سپیکی لی وهر‌بگری، ئه‌وه ئه‌م جوړه ریکه‌وتن و سولحه دهق حوکه‌م و برپاری کرین و فروشتنی هه‌یه، ئه‌وه‌ی له‌کریندا مهرج بوو له‌میشدا مهرجه، وهک سهر‌پشکی و هاو ئه‌ندازه‌یی له‌کاتی هه‌بوونی هوو بایست و عیلله‌تی سوودو ری‌بادا. به‌لام ئه‌گهر له‌سهر ئه‌وه ریکه‌وتن که له‌به‌ر چاوی (واته: عه‌ینئ) له‌جیاتی که‌لک و مه‌نفه‌عه‌تی وهر‌بگری ئه‌وه برپاری به‌کریدانی هه‌یه، وهک ئه‌وه بلئ: له‌جیاتی ئه‌و ده‌دیناره قهرزه که له‌سهرته دوو پی‌نووسم بدمری.

۲۱۳) که‌لک وهر‌گرتن له‌شه‌قام و کو‌لان:

بزانن که ریگه دوو به‌شی هه‌یه: ریگه‌ی دهر‌چوو، واته: طه‌ریقی نافیز، ریگه‌ی دمرنه‌چوو، واته: طه‌ریقی غه‌یره نافیز. جا ههر ریگه‌یین که دهر‌بچی و به‌ری به‌ره‌للایی ئه‌وه ریگه‌ی گشتیه‌و که‌س مافی تایبه‌تی پی‌وه‌ی نیه. به‌لکوو هه‌موو که‌سی وهک یه‌ک مافی هاتو‌چو‌کردنی به‌و ریگه‌یه‌دا هه‌یه. وه که‌س مافی ئه‌وه‌ی نیه که ته‌سه‌رو‌فیکی وای تیادا بکا، زیان له‌هامو‌شو‌که‌ره‌کان بدات، وهک ئه‌وه بچی شانشینی له‌سهر

دیواری قهراخ شهقامهوه دمربکا بۆ سهر ههواى شهقامهکه، یا سهگۆیى له کۆلانهکهدا به قهراخ دیوارهکهى خۆیهوه بکا، یا چوخمى لهسهر کۆلانى دروست بکا. چوخم: تاقىكى گهورهیه که بهسهر کۆلانىکا هاتبیتهوه، سهريكى لهسهر خانووى ئهم بهرى کۆلانهکه بىو ئهو سهرهکهى ترى لهسهر خانووهکهى ئهو بهرى کۆلانهکه بى، وه سهرهکهى کرابى به ژوور. چونکه ههر ئهو به تهنها خاو من ماف نیه لهو جیگهیهدا، بهلام نهگهر ئهو چوخم و شانشینه ئهوهنده بهرزبوون که زیانیان نهبوو بۆ ریبوارو رپرهو، نه بۆ پیاده، نه بۆ سوار ئهوه دروسته.

سهر بهلگهى ئهم بابته ئهم سهرمهشقهى پیغهمبهر خۆیهتى (دروودى خوداى گهوره لهسهر بى) دهگيرنهوه: خوشهويست (دروودى خوا لهسهر بى) به دهستى پيرۆزى خۆى پلووسكىكى دامهزراند بۆ گويسهوانهى خانووهکهى عهباسى مامهى، پلووسکهکه دهگهوتته سهر شهقامى دهچوو بۆ مزکهوتهکهى پیغهمبهر (دروودى خوا لهسهر بى) جا به پيودانى ئهم دهقپيادانانه که له بارهى پلووسکهوه ههیه، شتى تریش ريگه دهدرى. دهقپيادانان، واته: تنصيص.

بهلام مهرجى ئهم پهلهاویشتنه بۆ سهركۆلان و ريگه و شهقام ئهوهیه: که مائهکهى ئهو شتانهى بۆ دروست دهکړى هى موسولمان بى، چونکه بۆ کهسانى تر شتى وا دروست نیه، چونکه کردنى ئهو جوړهشتانه له ريزه و قهبيلى بهرزدهکردنى خانووى ناموسولمانانه بهسهر خانووى موسولماناندا، بگره لهوهيش خراپتره ئهمه له کاتيکدا که هاتو چۆى ناموسولمانان به ريگه و بانى موسولماناندا بهپيى

شایستهیی خوڤان نیه بۆ ئەو، بەلکوو بەپێی پاشکۆییانە بۆ موسوڵمانان.

بەلام کۆلانی که دمرنه چێ ئەگەر هاوبه شبوو له نیوان چهند مائیكا، ئەو دروست نیه نه بۆ خوڤان و نه بۆ كهسانی تر كه هیچ شتی نهو کۆلانه بهرپا بکهن، بهیێ رەزاو فەرمانی گشت هاوبه شهکان، چونکه ههموو ملکێکی هاوبهش ههروایه. مەبەست له هاوبهش و خهڵکی ههر کۆلانی نهو كهسانهیه كه دەرگای مالهکانیان لهسهری بی. مافی نهو مالانهیش كه دهکهونه سهر ئەم جوړه کۆلانه له دەرگای خانووهدکانیان وهیه ههتا سهری کۆلانهکه، بهلام مافیان له کلکهی کۆلانهکهدا نیه، چونکه جیگهی هاتوچۆی ئەوان له دەرگاکی خوڤانهوه دهست پیدهکا ههتا سهری کۆلانهکه، نهک له کلکهو کۆتایی کۆلانهکهوه، مهگەر دەرگای خاوهن مال لهسهر کۆتایی کۆلانهکهبی.

(۲۱۴) ههواله: جهواله (الحواله):

به رهو رووکردنهوه:

(بر: تجرید: ۳ ل - ۸۹ - ز. ۴۳ - ژ. ۱۰۰۸ ههتا ژ. ۱۰۰۹).

ههواله، یا جهواله، وشهیهکی له بنهڕهتا عهره بییه، له زمانا به مانا گواستنهوهیه، له عورفی شهڕعیشدا بریتیه له گواستنهوهی مافیك له ئەستۆی كهسیكهوه بۆ ئەستۆی كهسیکی تر. راستیهكهی فرۆشتنی قهرز به قهرز بهلام له بهر پێداویستی رێگهی پێ دراوه. سهر بهلگهی دروست بوونی ههواله ئیجماعه له گهڵ ئەو فەرموودهیهی كه شهیخان

دهیگر نه وه که پیغه مېهر (درووه خوا له سربېره) دده فرموی: قهرز کوږی دمو له مېند گهل ستمه! نه گهر دنیاوو که سئ له ئیوه له لایه نی قهرزاره که ی خویه وه بهر و رووی بیاو یکی دمو له مېند کرایه وه، که نه و دمو له مېنده له باتی قهرزاره که ی خوی قهرزه که ی پی بداته وه نه و بابجی قهرزه که ی له و و مېرگریته وه. (نه حمه دو بهیه قی).

(مهرجه گانی هه واله)

نهم چهند شته بو دامه زرانندی هه واله به مهرج گیراون:

یه گهم: رما بوونی هه واله کهر، چونکه خوی سهرپشکه له دانه وهی نه و مافه ی که و له سهری، له چی ریگه یه که وه که خوی ئاره زوو بکا.

دووهم: رما بوونی هه واله کراو چونکه مافه که هی نه وه بهی رما نه ندیی نه و له که سیکه وه ناگو یز ریته وه بو سهر که سیکی تر.

سییه م: نه و یه که هه ردوو قهرزه که چه سپاو بن له نه ستوی هه واله کهر و هه واله بو سهر کراودا.

چوارهم: نه و یه هه ردوو قهرزه که ریک (موتنه فیک) بن، واته: نه و قهرزه ی که له سهر هه واله کهره له م شتانه دا ریک بی له گهل نه و قهرزه ی که و له سهر هه واله بو سهر کراو، واته مهرجه که هه ردوو چه که به قه د یه ک بن له توخم (جینس) و نه ندازه و حازری (حولول) و مهودا داری (تهنجیل) و باشی و خراپی و نایابی و نایه خیدا، نهم مهرجه یش له سهر رای فرمایشتی دروست به مهرج گیراوه، که

بهرابره‌که‌ی دمه‌رموئ: نه‌گهر قازانجی هه‌واله‌کراو له‌وه‌دا بوو که دوو
قه‌رزه‌که له‌م شتانه‌دا وه‌ک یه‌ک نه‌بن دروسته. جا هه‌رگاتئ
هه‌واله‌کردن و به‌رمو روو‌کردنه‌وه‌که، له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی دروست بوو نه‌وه
هه‌واله‌که‌ره‌که رزگاری ده‌بئ و قه‌رزه‌که‌ی سه‌ری که‌هی هه‌واله‌کراوه‌که‌یه
پاک ده‌بیتموه، هه‌روا هه‌واله بو سهر‌کراوه‌که‌یش رزگاری ده‌بئ له‌قه‌رزی
هه‌واله‌که‌ره‌که، ئیتر مافی هه‌واله‌کراو ده‌که‌ویته ئه‌ستۆی هه‌واله بو
سه‌رکراو! چونکه ئه‌م هه‌واله بوونی مافه سوودی بابته‌ی هه‌واله‌یه‌و
به‌س^(۱).

^(۱) بسم الله الرحمن الرحيم.. له به‌رگی دووی (ریاض الصالحین) دا له لاپه‌ره
(٤٦٨) دا، ئه‌م فهرمووده‌یه به‌نیوه ناچل چاپ بووه، ده‌مه‌وئ له‌م ده‌رفته‌دا ئه‌و کرتاویه
به‌سه‌ر‌بگرموه فهرمووده‌که به‌ته‌واوی ناویه:

خالیدی کوپی عه‌مری نه‌ل — عه‌ده‌وی فهرمووی: عوتبه‌ی کوپی غه‌زوان، کاتئ
فهرمان‌په‌وای به‌سه‌ره‌بوو وتاریکی بو‌ماندا، ستایش و سوپاسی خودای گه‌وره‌ی کردو
فهرمووی: پاش سوپاسی خودا، وا جیهان ملی پتوه‌ناوه‌و نیشانه‌ی کۆتایی و ته‌واوبوونی
ده‌رکه‌وتوه، به‌زوویی ده‌بیتمه‌و، ئه‌وه‌ی ماره له‌ دنیا له‌چاو ئه‌وه‌یدا که‌ رویشتوه وه‌ک
خلتی بن جام وایه، که‌ خاوه‌نه‌که‌ی له‌مه‌ر چوارلای جامه‌که‌وه کۆی بکاتمه‌و تا به‌ته‌واوی
دایچه‌وینئ.

بزانه‌ که‌ ئیوه له‌م جیهانه‌ بن به‌قایمه‌ ده‌گه‌ژنمه‌و به‌ز خانه‌ی ئیجگاری، که‌ به‌پرای
به‌پرای پرانه‌وه‌ی نیه، ده‌ی که‌وايه زوکه‌ن هه‌تا هه‌ل له‌ کیس نه‌چوه‌و ده‌رفه‌ت ماره
هه‌رچی چاکه‌یه‌کتان له‌ ده‌ست دئ دره‌غی لی مه‌که‌ن و له‌پیش خۆتانه‌وه بیکه‌ن و ره‌تی
بکه‌ن به‌ ئه‌و دنیا، چونکه خانه‌ی ئیجگاریتان ئه‌وییه، له‌وه‌ی کارتان به‌ چاکه‌ زۆر زۆره،
له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ روژی ره‌شی زۆرتان له‌ پیشه‌وه‌یه وریگه‌ی سه‌ختان له‌به‌ره، گه‌یشته‌تومه‌و

به نیمه که بهردی لیسر لیواری دۆزه خوره خولۆر یا کلیر ده کرتیموه، هفتا سال له سهریه که بهی وهستان همر گولۆر ده بیتیموه کهچی هیشتا همر ناگاتهینی! ده قسم به ذاتی خودا نم دۆزه خه بهم گمورییه پرپر ده بی! نموه وا دیاره که ئیوه لیم یاسه سهرسام ده بی؟!.

ده سا له لایه کی تریشمیه باس کراوه بۆمان: که به ههشت زۆر زۆر گموره و پانو پۆرو بهرینه، لیم لاشیپانی ده رگا کانیه وه ههتا نم لاشیپانه کی چل سالتیرییه، ده ی سا به خودا روژی ده بی که ههموو ده رگا کانی به ههشت جهیان دی لمانه کی که لیانمیه ده چنه ژووره وه له بهر قهره بالقی ده روازه کانی به ههشت جهیان دی و مهردوم به پاله پهستۆ ده چنه ژووره وه کهس به خۆشی و ناخۆشی جهیان نه نازی و دهست خهرو نه بی، روژی بوو نیمه حالمان وابوو، به خۆمه وه حموت کهس بووین، له خزمهت پغم بهردا بووین (مهرووه خوا له سهوبه) نموه ی پیتی بلی خواره مهنی نهمان بوو، گلای دارو دره ختی تمویابانه نه بی، نمونده گلادارمان خوارد بوو له تاو برسیتی لالغاره مان تهره کی بوو، بوو بوو بهرین.

نهمهیش حالی پۆشته و پهردا خیمان بوو، رووت و ره جال بووین، عابایه کم پهیدا کرد، کردم به دوو کهرتمه، نیوهیم بۆ خۆم له باتی ده رپی کرد به بهر کۆش و پیچام به لای خوار و موه، نم نیوه کهی تریشم دا به سه عدی کوری مالیک نمویش کردی به بهر کۆش و پیچای به خۆیمیه له جیاتی ده رپی، نموساکه نممه حالمان بوو، وه نموه خواره نه کهمان بوو، نموهیش جلی شایی و شینمان بوو، نموه تانی ئیستایش همر کهسی له نیمه ده بیینی یا فهرمانه وه ای سهر شاریکه، یا پادشای سهر ولایتیکه. خودایه! باییمان نه کهی و په نامان بدهی نموه که هموا بکهین و له دلی خۆماندا خۆمان بهزل بزاین و له لای تۆزیش پچوک و بی وه چ بین!.

بیشزان که ههموو په یامینکی پغم بهردا پاش خۆیان له پاش مارویهی، له حالیکه ده گۆرئ بۆ حالیکه تر، به تابه تی حالی فهرمانه واکانیان تمواو ده گۆرئ،

تهنانهت له نهجامدا دهولتهی نیسلام دهی به پادشایی و سهلتهت و، رهفتاری بهمرزی
سمردهمی پیغهمبهرایهتی لهناو فرمانرهواکاندا بهحال شوینهواری دهمیتنی، دلتیام که
بهچاوی خوتان نهمی من دهیلتیم، له فرمانرهواکانی پاش نیمه دهیبینن! لهپاش نهوه
که بهتهجرۆبهر نهزمون له حالی نیمو نهوان به باشی حالی دهبنو به بهراورد نههتاتان
بو دردهکهوی. (نهمه دهقی نیم فرمانودهیه له صهیحی موسلیما له بهرگی
همژدها، له (کتاب الزهد) دا، لهپهره (۱۰۱ - ۱۰۳). هوی نیم پهخشکردنوهیه
لیره ده نهیه: له سایمی خوداوه هموو بهرگهکانی (تاج الاصول) و (ریاض الصالحین)
له ژیرچاپ دان و لهلای من نهمان و لهکاتی خویدا بههله نهه نهکراوه. جا ههر
نهونده که ترجمه که چسپار پهخش بۆه خوا یاربی له چاپی ناینده دا خیرو مهندان
نیم فرمانودهیه لیروه نهقل دهکنوه بو ناو ریاضه که.

همروا نیم فرمانودهیه ش بههله چاپ نهبوه له بهرگی دوی ریاضه که دا، زنجیری
(۵۱) لاپهره (۴۲۳) فرمانودهی (۲۷) که دهفرموی:

نهو نهجیح کوری عهدهسی نل - سوله می - (هواه هواه لیبه) فرمانووی: ههر له
سمردهمی نهزانی دا من دهزانی که نهو خهله که سهر لیشتیواو کومران و، نهو دین نیه
که نهوان وان له سهری که بتان دهپرستن و دارو بهرد به خودا دهزانن.

جا زۆری پی نهچو که بهرگویم کهوت کهوا له مه کهکه پیای پییدا بووه هموالی
گموره گموره ده دا، جا بهسواری ولاخه کهم چووم بو خزمهتی، که روانیم پیغهمبهر (درووه
هواه له سه ره) خوی شارد و نهوه، هوزه کهمی لی پیرو به خوتنی سهری تینوون، له بهر نهوه
زۆر به نهزاکت به دز که خۆم گهیانده خزمهتی، که لهناو مه کهکو له مالتیکا خوی
حه شارد ابرو.

عهرزیم کرد: تو چیت؟ فرمانووی: (من پیغهمبهرم) گوتم: پیغهمبهر چییه؟
فرمانووی: خودا منی رهوانه کردووه. گوتم: نهو په یامی که خودا به تو دا رهوانی
کردووه قسه لهچی ده کا؟ فرمانووی: په یامه کهم نهویه: په یوه نندی خزمایهتی بکه مو

سیلهی رهحم بهجی بهینم و بتان بشکینم: یهزدانی پاک به تاقه خوای ههقی بی هاول
بزام. گوتم: باشه ههتا نیستا کهسی باوهری پیت هیئاوه، وه توانسی که له لتنا چ
کاره و کین؟ فرمووی: بهائی خه لکم له گه لئن تیکه لئن، ههیانه نازاده، ههیانه کۆیله یه.
فرمووی: ئهو سهرده مه ئهو به کور بیلال {وه زاه خواه لیبه} موسولمان بوو بوون.

عهرزیم کرد: دهی باشه منیش دیمه سهر دینت، فرمووی: باشه، به لام نیستا ئهوت
به ناشکرا بو ناکری، نابینی من خۆم حاله چۆنه به دهست ئهو خه لکمه؟ برۆره وه بو
ناوماو و منائی خۆت، ههرکاتی بیستت که من خۆم ناشکرا کردوه وه ره وه بو لام، نیتر
منیش رویشتموه بو ناوکه سوکاره کهم لهوئ مامهوه ههتا پیغه مبههر {مووه وه خواه
له هه ره بو} ته شریفی برد بو مه دینه، لهو ماره یه دا ههر سووسی ههوائی ئهوم ده کردو ههر
کهسینکم ده دی که له مه دینه وه هات ههوائی پیغه مبههرم لی ده پرسی. ههتا روژی چهن
کهسی له خه لکی مه دینه هاتن گوتم: ئه ری ئهو پیاهوی که هاتوه بو مه دینه چی
به سهرهات و دهنگوباسی چیه؟ گوتمان: مه ردوم زۆر خیرا ده چن به دهنگیموه شوینی
ده کهمن، هۆزه کهی ویستبوویان که بیکوژن، بۆیان نه کوژرابوو، جا منیش چووم بو
خزمهتی بو مه دینه و چوومه خزمهتی و گوتم: ئهی پیغه مبههری خوا! ئایا ده مناسیتمه
یا نا؟ فرمووی: بهائی تو ئهو پیاهوی که له مه که یه کهمان دی. گوتم: ده قوربان!
هه ندی لهو زانسته که خودا فیری تۆی کردوه و من هیچی لی نازام فیرم بکه، به فرموو
ههوائی چۆنیتی نوێژم پی به فرموو، فرمووی: نوێژی به یانی بکه، ئهوجا واز له
نوێژکردن بهینه ههتا خۆر به نه ندازهی رمی له ناسۆ بهرز ده بیتموه، چونکه لهم کاتمه
خۆر له نیوانی دوو شاخی شهیتانمه هه ل دئ، واته: لهم کاتمه شهیتان و ده ستمی
شهیتان ده کهونه جرت و فرت و زال ده بن، ههر بۆیه کیش لهو ده مه دا بیرواکان سوژدهی
بو ده بن و خۆره په رستن! کهواته: با کورنووشی ئیمو کورنووشی ئهوان یه که نه گرن.
له وه دا نوێژ بکه، نوێژی ئه مه فریشته دینه دیاری و شایهتی باش بو نوێژ خوین
ده ده ن، ههتا ئهو ده مهی که سیبههری رمی داچه قاو به قنجی له شوینی ته ختا له

کهمییمو سیبهره کھی لموه کهمترناکا همر نویژ بکه، ئموجا واز له نویژ بیتنه، چونکه لم کاته‌دا دۆزه‌خ وه‌ک تهنه‌دور داده‌خری، جا کاتی سیبهری لای ئیواره‌ داها‌ت و خۆربه‌دیم‌ن له‌ناوه‌راستی ناسمان لایدا نویژی نیوه‌رۆ بکه، نویژی ئهم کاته‌ فریشته‌ ناماده‌ی ده‌بن و شایه‌تی بۆ نویژ کمر ده‌ده‌ن، هه‌تا نویژی عه‌صریش ده‌کھی هه‌روایه، هه‌یچ نویژی له‌م ماره‌یه‌دا ناباشی نیه، که نویژی عه‌صرت کرد ئیتر نویژی تر مه‌که‌ تا خۆر ئاوا ده‌بی چونکه‌ خۆر له‌ نیوان دوو شاخه‌ی شه‌یتانه‌وه‌ ئاوا ده‌بی، ئه‌وه‌تا لمو ده‌مه‌دا خۆر په‌رسته‌کان کورنوشی بۆ ده‌بن، فه‌رموی: جا گوتم: قوربان! ئهی پیغه‌مبه‌ری خوا! ده‌ی بفه‌رموو باسی ده‌سنوژیشم پئی بفه‌رموو؟ فه‌رموی: همر که‌سیکتان ئاوی ده‌سنوژی که‌ی ناماده‌ بکا، ئموجا ئاوا له‌ ده‌می و له‌ لووتی رابداو هنگ بکا، ئیتر هه‌رچی گوناھی ده‌موچا‌وو ده‌م کونه‌ لووته‌کانیه‌تی هه‌ل ده‌وه‌رین و به‌رده‌نه‌ خواره‌وه، کاتی روخساری ده‌شوا، له‌سه‌ر ئهو شیه‌ویه‌ که‌ خوا فه‌رمانی پیکردوه، مسوگه‌ر هه‌رچی گوناھی ده‌موچا‌ویه‌تی، له‌ نووکی ریشیه‌وه، له‌گه‌ل ئاوه‌چۆره‌ که‌دا هه‌ل ده‌وه‌رن و ده‌کونه‌ خواره‌وه، کاتی ده‌سته‌کانی تا ئانیسه‌که‌کانی ده‌شوا هه‌رچی گوناھی ده‌سته‌کانیه‌تی له‌ نووکی په‌نجه‌کانیه‌وه‌ له‌گه‌ل ئاوه‌چۆره‌ که‌دا هه‌ل ده‌وه‌رین، کاتی سه‌ری ته‌م ده‌کا هه‌رچی گوناھی سه‌ریه‌تی له‌ نووکی مووه‌کانیه‌وه‌ له‌گه‌ل چۆراوگهی ئاوه‌که‌دا داده‌کمرن! کاتی هه‌ردو قاچی هه‌تا هه‌ردو قاپه‌ره‌قه‌ئهی ده‌شوا، هه‌رچی گوناھی قاچه‌کانیه‌تی له‌ نووکی په‌نجه‌کانیه‌وه‌ له‌گه‌ل چۆراوگهی ئاوه‌که‌دا هه‌ل ده‌وه‌رین، جا دوا ئه‌مه‌ نه‌گه‌ر هه‌ل‌سایه‌وه‌ نویژی‌شی به‌و ده‌سنوژی‌هه‌ کرد، وه‌ سوپاس و ستایشی خ‌وای گه‌ره‌ی کرد، به‌شیه‌یه‌ی که‌ هه‌رشایسته‌ی خ‌وابی ستایشی جوانی خ‌وای گه‌ره‌ی کرد، وه‌ دلی خ‌الی کرد له‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل غه‌یری خ‌وا داوبه‌ته‌واوی دلی له‌لای خ‌ودا بوو، ئیتر له‌پاش ئهو نویژه‌ وا له‌ گونا‌ه پاک ده‌بیته‌وه‌ وه‌ک ئهو رۆژی که‌ له‌دایک ده‌بی! جاری عه‌مه‌ری کوری عه‌به‌سه‌ ئه‌مه‌ی باسکرد بۆ ئه‌بو ئوما‌مه، که‌ ئه‌ویش هاو‌رپتی پیغه‌مبه‌ربوو، ئه‌بو ئوما‌مه‌ فه‌رموی: ئهی عه‌مه‌ری کوری عه‌به‌سه‌! بزانه‌ ئهم قسه‌یه‌ تو دیکی‌ی کو‌ی ده‌گریته‌وه‌؟! چۆن له‌ یه‌ک جی‌گه‌داو به‌یه‌ک هه‌لو‌یسته‌ی ئاوا، به‌

(۲۱۵) دسته‌به‌ریی (الضمان):

بر: تجرید / ۳ ت - ۹۱)

پیناسه‌کھی:

دهسته‌به‌ریی واته: له ئه‌ستوگرتن، ده‌گوتری: بووه به دهسته‌به‌ری ئه‌و شته، واته: ئه‌و شته‌ی گرتۆته ئه‌ستۆی خۆی. دهسته‌به‌ری له‌عه‌ره‌بیدا پێی ده‌گوتری: ضامن و ضمین و کفیل و زعیمو حمیل.

سه‌ربه‌لگهی ره‌ه‌وابوونی دهسته‌به‌ریی نامه‌ی خواو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌رو یه‌کگرتنی نه‌ته‌وه‌یه. یه‌زدانی پاك ده‌فه‌رموی: {وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ - سورة يوسف - ۷۲/۱۲} واته: جارچییه‌ك جاری داو بانگه‌وازی کرد: ئه‌ی کاروانی! جامه‌ زی‌رینه

ده‌ستنوێژێك و دوو ركات نوێژ خودا ئهم هه‌موو خه‌لاته‌ ده‌دا به‌بهنده‌و له‌گناه‌ پاکی ده‌کاتمه‌وه، وه‌ك منداڵی ساوای تازه‌ له‌دایك بوو؟! عه‌مریش فه‌رمووی: ئه‌ی ئه‌بوو ئوماه! خۆت ده‌زانی كه‌ پێو ئیختیار بووم و ئیسكهم ناسك بۆتومه‌وه ئاكامم نزیک بۆتومه‌وه، دیاره‌ كه‌ له‌هالی وادا هیچ کاریکم به‌ درۆ هه‌لبه‌ستن به‌ده‌م پیغه‌مبه‌ره‌وه نیه، ده‌ی ئهم فه‌رمووده‌یه‌م نك جارو دوو جارو سێ جارو چوار جارو پێنج جارو شه‌ش جارو هه‌ه‌وت جار له‌ پیغه‌مبه‌ر بیستوهه، به‌لكوو له‌مه‌یش زیاتر لیتم بیستوهه بۆیه ده‌یگێژمه‌وه، ده‌نا هه‌رگیز نه‌یم ده‌گێژایمه‌وه. (موسلیم - ره‌زای خوای لیبی - گێژایه‌تومه‌وه).

سوپاس بۆ خودا ئهم ده‌فته‌ره‌یش ته‌واو بوو.

وکتبه‌ بخط یده‌ مترجمه: نوری فارس حه‌ خان حسن.

۲۷ / ره‌جبه / ۱۳۱۴ رێکۆتی ۱۵ / ۱۲ / ۱۹۹۵

ئاوخۇرەكەي پادشاتان دزيو، ھەر كەسى بېھيئىتەو ھە باری وشتى
خەلەي بە خەلات دەدەينى، وە من خۇم دەستەبەرى ئەووم.
پېغەمبەرىش (دروودە خواۋ لەسەربە) دەفەرموى: (العارية مؤداة والزعيم
غارم) واتە: خواستەمەنى دەدرىتەو بە خواھنى، دەستەبەر (ضامن) یش
بزاردنې لەسەر، ھەرگاتى قەرزارەكە خۇي نەیبوو دەبى كەفیلەكەي
شتەكە بېژىرى. (ئەبو داوودو تىرمىزى گىراۋيانەتەو، تىرمىزى بە
جوانى داناو، ئىبنو حېبانىش لە صەحىجى خۇيدا گىراۋىيەتەو). لە
بوخارىشدا دەفەرموى: جارى تەرمىكىيان ھىنا، ياران فەرموويان: ئەي
پېغەمبەرى خوا! بفرموو نوپىزى لەسەر بکە، فەرمووى: ئايا مالى لە
پاش بەجىماو؟ گوتيان: نە، فەرمووى: خۇ قەرزى لەسەر نى؟ گوتيان:
با سى دىنار قەرزارە، فەرمووى: دەخۇتان نوپىز لەسەر مردووۋەكەتان
بکەن! ئەبو قەتادە فەرمووى: قوربان نوپىزى لەسەر بکە، قەرزەكەي
لەسەر من، لە گىرانەوۋى نەسائىدا: ئەبو قەتادە (رەزاۋ خواۋ لىبە) فەرمووى:
من كەفیلی قەرزەكەي.

مەرچەكەي:

مەرچى دامەزراندنى دەستەبەرىي سى شتە:

يەكەم: ناسىنى دەستەبەرو دە ستەبەرى بۇ كراو (مضمون لە)
چونكە لەكاتى داواگردنەوۋى مافدا خەلگان چۈنيەك نىن، ھەيانە سەر
راستو مامەلە خۇشەو، ھەيانە سەرچەوتو گىرو قەرز كوپرە، شتى
وايش دەبى بەھۇي جىايى مەبەست، ئەوۋىش دەبى بەھۇي ئەوۋە كە
دەستەبەرى بەبى مەرچى ناسىن، بى بەھۇي دەستەشكىنى (غەرەر).

دووم: سامانه ددسته بهرکراوه که ددبی مافیکی دامه زراو ثابت
بی، له کاتی ددسته بهر بوونیدا، که واته: مائی که هیشتا نه بووی به مائی
خاوه نی ددسته بهر بوونی دانامه زری، نه ویش وک ددسته بهر بوونی
ژیواری ژن که سبه نی بوی برپته وه. (ژیوار: نهفه قه - وهرگیر).

سپیه: ددسته بهرکراو (مضمون) که ددبی زانراو مه علومبی،
زامنی شتی نه زانراو دانامه زری، وک نه وه به که سی بلی: نه وهی که
هته له سهر فیساره کهس من ددبم به ددسته بهری هندیکی، چونکه
نه زانراو نه وهنده چنده. جا هرکاتی ددسته بهری (به پی مهرجی
خوی) دامه زرا، خاومن مافه که بوی هیه که داوای هفه کهی خوی له
قهرزاره که بکا، یا له ددسته بهر که بکا، بویه دلین: مافی نه وهی هیه
که داوای قهرزه کهی له قهرزاره که بکا، چونکه قهرزه که هیشتا هروا
له سهر نه وه، بویه کاتی نه بو قه تاده قهرزی مردووه کهی دایه وه پیغه مبر
(درووه خاوه له سهر بکا) پی فهرموو: نا نیستا رزگاری بوو، چونکه نه گهر هر
به ونده گهر دنی نازاد ببوایه که نه بو قه تاده بوو به ددسته بهری،
پیغه مبر له پاش دانه وهی قهرزه که ناوای نه ددفرموو. بویه دلین:
مافی نه وهی هیه که داوا له ددسته بهر کهیش بکا چونکه پیغه مبر
(درووه خاوه له سهر بکا) ددفرموو: ددسته بهر بزار دنی له سهره. مه زه بی
نیمامی مالیک ددفرموو: کاتی داوا له ددسته بهر دهری که ددسته بهری
له باتی کراو (مضمون عنه) نه توانا بی.

مهرجی ددسته بهر نه وهیه که شیوی گهر دان بی، واته: نه هل بی
بو ته صهر ووف. که واته دروست نیه منال و شیت و حیجر له سهر دانراو
بین به ددسته بهر.

٢١٦) چى كاتى دهسته بهر بوى ههيه بگهريته وه بو سهر دهسته بهرى له باتى كراو (مضمون عنه):

ئه گهر كهس بوو به دهسته بهرى كهس، به رمزاي خو، وه به
رمزاي خوشى قهرزكهى بوى دايه وه، نه وه مافى نه وهى بو ههيه كه
چهندهى له باتى نه وه بزاردوته وه نه وهندهى لى بسينته وه. چونكه نه وه
مالى خو خهر جكر دووه بو قازانجى نه وه. ديسان به پى نه م
فهرمووده يه پيغه مبه ريش (درووه خواه له سهر بو) موسولمانان له سهر مهرجى
خويانن وه هر مهرجى رهوا دابنن دهبن جبه جى بكن. (د/ت/ح -
س/ص) به لام نه گهر دهسته بهريه كهى، يا دانه وه كهى له سهر فهرمانى
قهرزاركه نه بوو بوى نيه كه بگهريته وه بو سهرى، چونكه شتى وا
داده نرى به پياوه تى رووت. جاههر كاتى دهسته بهريه بو كراو داواى
ههقه كهى له دهسته بهر كرد، دهسته بهر بوى ههيه داوا له دهسته بهرى له
باتى كراو بكا، ههتا رزگارى بكا له دانه وهى قهرزكه.

٢١٧) دهسته بهرى شتى نه زانراو شتى كه هيشتا پيوست نه بووبى:

(ضمان المجهول وما لم يجب):

دهسته بهرى نه زانراو دانامه زرى، چونكه شتى وا دهسته شكينييه
واته: غهرمه، دهسته شكينيش له شهرعا ريگهى نادرى، ههروا
دهسته بهر بوونى شتيكيش كه هيشتا پيوست نه بووبى دانامه زرى، وهك
نه وه زانا ببى به دهسته بهرى نه وه سهد دينارهى كه له نايندهدا دهبن به

مالی دانا له سهر کاکه برا، چونکه دسته بهری بۆ دلتیابوونی خاوهن مافه، که مافه کهی دست ده که ویته وه، که واته: نابئ له پیویستبوونی نهو مافه پیش بکهوئ، ههروهک چۆن شایهتی نابئ له بینینی شایهتی له سهر دراوه که پیش بکهوئ. نه مهیش وهک نه مه وینهیه: پیاوئ به کهسی بلئ: لاله نهحه! نه مه بفروشه به مامه حه مه من ده بم به دسته بهری به ها کهی. چونکه نه مه دسته بهری بوونی به هایه که که هیشتا دانه مه زراوه.

له م بابه ته نه م مه سه لهیه چه رت ده کرئ، که پیی ده گوتری: (ضمان الدرك) که بریتیه له وه ببئ به دسته بهری فروشیار نه گهر فروشراوه که عهیدار بوو، یا ببئ به دسته بهری کرپار نه گهر به ها که قه لب بوو، یا نه نگدار بوو.

(۲۱۸) دسته بهری بوون (که فاهه ت):

(بر: تجرید / ۳ - ۹۱ ز: ۴۴).

دسته بهری بوونیش جوړیکه له دسته بهری، به لام تایبه ته به جهسته ی ئاده میزاده وه. دهش که بۆ به لکه سازی بۆن بنرئ به م ئایه ته پیرۆزهیه وه، که باسی راسپیږی یه عقووب دهکا بۆ کۆره کانی (درووده خوا له سهر پیغه مه به ده خومان له سهر نه وادیش بن) که ده فهرموئ: {لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُوا مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ} - سورة يوسف - ۶۶/۱۲ چونکه نه وهی تیادایه: که نه وه له نه ستۆ بگرن که نه وه که سه ناماده بکه ن له شوینی ناویراودا که خزمهت حه زرمهتی یه عقووبه (درووده

خوای لهسه ریښه! ئهم جوړه دهسته بهر بوونه کاتې دروسته که ئهو مافه ی وا
له سهر که فاله تکر او ده که مافی ئاده میز ادبی، نه که مافی خوابی، وه که ئه وه
تولای گوشتنه وه ی له سهر بی، یا داری حه ددی بوختیانی له سهر بی، له م
کاتانه دا دروسته دهسته بهر بوون بو ئاماده کردنی که سی که ئهم تاوانانه ی
کرد بی، چونکه ئهمه مافی کی چه سپاوو دهق له سامان ده چی. به لام
نه گهر مافه که ی که له سهر ی بوو مافی خوابو، وه که داری حه ددی
باده نوشی و تولای دزیتی و تولای داوینپیسی ئه وه دهسته بهر بوونی ئهم
جوړه که سانه به جهسته دروست نیه. چونکه ئیمه له سهرمانه که ئهم
جوړه شتانه بیوشین و هه ولی ئه وه بدهین که ئهم جوړه توله ودرگرته
به پیی توانا له کول بخهین. جا نه گهر دهسته بهر شوینی به دهسته وه دانی
دیاری کرد ئه وه نه وی بریار ددری، دنا پیویسته شوینی به ستنی
دهسته بهر بوون واته: شوینی عه قده که بکری به شوینی به دهسته وه دان.
جا کاتې دهسته بهر که فاله تکر او ی له شوینی به دهسته وه داند،
دابه دهسته وه نیر له دهسته بهر بوونه که ی رزگاری ده بی، به مه چی له و
چی که دا پیشگیری له به دهسته وه دان نه بی وه که له و چی که یه دا زورداری
هه بی به زور که فاله تکر او ببا، له کاتی وادا دهسته بهر رزگاری نابی. به لام
نه گهر ریگری واهه بوو، که سوو چی دهسته بهر ی تیانه بوو، ئه وه له کاتی
وادا به دهسته وه دان له شوینی ناوبرا ودا پیویست نیه، چونکه یه دانی پاک
دهمه رموی: {إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ} گریمان که فاله تکر او ده که دیار نه بوو،
دهسته بهر که خرایه شوینی و زیندانی کرا، له حالی وادا ناچار ناکری که
ئاماده ی بکا، چونکه له ناو زیندانا نه وه ی پی ناکری، خوای گه ورهیش
دهمه رموی: {لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا} - سورة البقرة -
{ ۲۸۶/۲ } واته: خوا داوایی له که سی ناکا که له توانایا نه بی). نه گهر

(۲۲) جۆرهكانى ھاوبەشى:

ھاوبەشى دوو جۆرى ھەيە:

يەكەم: ھاوبەشايەتییە بەلەش (شەریکایەتییە بە لەش)، ئەم جۆرەیان پووچ و بەتالە، ئەمەش وەك ھاوبەشایەتییە دارتاش و ئاسنگەر و ھەمال و كۆلگیش و پېشە گەرانى تر، كە لەناو خۆيانا لەسەر ئەووە رێك بکەون كە ھەموویان ئیش بکەن و دەستكەوتەكەیان ھاوبەش بئى لە نىوانیاندا، خوا كاسپییەكەیان ئەوئەندەى يەكبى، ياكەم و زیادى ھەبى، وە پېشەكەیان يەك جۆربى وەك دوو دارتاش، يا دوو ئاسنگەر، يا چەند جۆرى بى وەك بەرگدروو، لەگەل بەرگچندا، ھۆى پووچى ئەم جۆرەش ئەوئەيە كە ھەر كەسەیان بگري، بەلەش و بەكارو بە دەسكەوت، جىايە لەوى تریان، كەواتە: دەبى ھەركەسى قازانجى خۆى ھەر بۆ خۆى بى، نەك بۆ كەسىكى نر، دەنا كارەكە سەر دەكیشى بۆ كیشەو بەرە لە نىوانیانداو لەسەر قەبلاندى پشك لە قازانجا رێك ناكەون. ئەوئەندە ھەيە ئىمامى مالىك رێگەى ھاوبەشايەتى بە لەشى داوہ بەمەرچى پېشەكەیان يەك بى، ئىمامى ئەبو حەنەفەش بەبى قەيدو بەند ئەم جۆرە ھاوبەشییە بە دروست دەزانى.

جۆرى دووهم: ھاوبەشايەتى جەلەوہ (شِرَاكَةُ الْقَنَان)، بۆيەش وای پى دەگوترى چونكە ھەردوو ھاوبەشەكە بۆ ئەم شتانە چون يەكن: بۆ ھەلەوشاندنەوہ تەسەر ووف كردن و دەستكەوتنى قازانج بەپى ئەندازەى مالەكە، دەق وەك چۆن ھەردوو لای دەستەجەلەوى ولاخ وەك يەكن بۆ جەلەوكیشى ولاخەكە (دەستە جەلەوى لغاو مەبەستە كە دوولای

ههيه - وەرگير) ئەم جوړهيان دروسته، به پي فەرمووده کەي له سەرەتاي باسەکهوه رابورد، يەگرتنيش ههيه لەسەر دروست بوونی.

مەرجه کانی:

يەكەم مەرج: ئەوهيه هاوبەشيه كه له مائىكى نهخت (نهقد)دا، يا وينه دار (مثلى) دابى. چونكه وينه دار كه له گهل (توخم - جنس)ى خويىدا تىكه ل بوو ئيتىر له يهك جياناگرينهوه، ريك وهك پارەى نهختى لى دى، مالى وينه دار (كه هاوبەشايەتى تيا دا دروسته) وهك گهنم و جوو روون و ئەم جوړه شتانه، پارەى نهخت له بهرچاوترين نموونهى مالى وينه داره، به لام له مالى نرخ بو دانراودا، كه پي دهگوترى: مالى (مقوم) وهك زهوى و زارو خانوبه ره، هاوبەشايەتى دانامه زرى، چونكه تىكه ل بوونىكى وا كه ببى بهوى ئەوه ماله كان فهرقيان نهخرى، شتى وا هووش و نهقل نايگرى،

دووهم مەرج: ئەوهيه كه له يهك توخم و جوړبن، وه له صيفهت و نيشانه يشدا هەر يه گبن، وهك گهنم له گهل گهنمدا، جو له گهل جو دا، ساخ له گهل ساختا، شكاو له گهل شاكاودا، دنا دانامه زرى چونكه له حالى وادا به ناسانى جوئ دهگرينهوه، سروشتى هاوبەشيش ئەوه دهخوازى كه دوو ماله كه له يهك جيانه گرينهوه، چونكه نه گهر فهوتانى روويدا، سوور دمازرا كه ئەو فهوتاوه مالى يهكى له دوو هاوبەشه گهيه، ئيتىر كابرەى مال فهوتاو به چى هەقى دەبى به هاوبەش له مالى هاوبەشه كەيدا، كه فرى ئەوى پيوه نيه.

سییه مەرچ: ئەو هیە دەبی مالهکان وەها ئامیته بکریڻ که بهیج جوړی فەرق نەخریڻ و له یهك جیانه کریڻهوه، ئەمه بو مایکە که له بنچینه دا جیا بن، دنا مایک که له بنچینه دا تیکه ل بن وەك چەند کەس به تیکه لی شتی بکرن، یا مایک به کەله پوور بگاتهوه پیان، ئەوه بو مەبهستی جیانه بوونهوه ئەم ئەندازیه به سهو دەتوانن له سامانی وادا هاوبهشی ئەنجام بدن.

چوارەم مەرچ: ئەو هیە که هاوبه شهکان هه موویان ریگهی گەردان و ته سه پروفیان پێبدری. ئەو نده هیه ته سه پروفی هاوبهش وەك ته سه پروفی جیدار (وەکیل) وایه، گەر که به رژه وەندی هاوبه شایه تی ره چاو بکری، که واته مامه له به قەرزی، یا به زەرەر، یا سه فەرگرن به ماله وه به بی ریگه دانی هه موو هاوبه شهکان دروست نیه.

پینچەم مەرچ: کاتی هاوبه شهکان مامه له یان کردو قازانج پهیدا بوو، دەبی ئەو قازانجه دابه شبکری له نیوانیانا به پیی ئەندازهی سه رمایه گه یان، خواه هاوبه شهکان ئەو نده ی یهك ئیشیان کردبی یانه. چونکه ئەگەر بری له قازانجه که به خینه بری ئیشکردن، ئەوه مامه له ی هاوبهشی تیکه ل و پیکه ل دەبی له گه ل مامه له ی قازانج به هاوبهشی، که پیی ده گوتری (قیراض) ئەمهیش قه ده غه یه. ده ی ئەگەر مەرچی ئەوه یان کرد که قازانج به پیی ماله گه یان نه بی، یا زیان به پیی ماله گه یان نه بی، ئەوه هاوبه شیه گه یان به تاله. وەك گوتمان هاوبه شایه تی گریدانیکی دروسته، هه رکام له هاوبه شهکان مافی ئەوه یان هه یه هاوبه شیه که هه لوه سینیته وه، هه رکاتی ئارم زوو بکا، چونکه

ھاوبەشى عەقدى ئىرفاقە، كەواتە: وەك جىدارى وەكالىت دروستە،
 ھەروا مافى ئەۋەى ھەيە كە ھاوبەشەكەى لە كاربخاۋ عەزلى بكا،
 ھاوبەشى ھەل دەۋەشىتەۋە بە مردن، يا بەشىتى يا بەبى ھۈشىي
 ھەموويان، يا ھەندىكىيان. بزانن دەستى ھاوبەش لە سەرسامانى
 ھاوبەشەكەى دەستى ئەمانەتو دەستياكىيە.

۲۲۱) ھاوبەشى لە پشكو سەنەداتا:

ئەم جۆرە ھاوبەشىيە يا ئە چەند پشكىكدايە، يا ئە چەند سەنەدىكدايە،

جۆرى يەكەم دروستە، چونكە قازانچو زيان لەم جۆردا بەپىي
 ئەندازەى مائەكانە، ھەرگەسەيان، بەشى خۆى لە قازانچ وەردەگرى
 ھەروا بەشە زيانى خۆشى قەبوول دەكا.

بەلام جۆرى دوۋەم: كە برىتتيە لە ھاوبەشى لە سەنەداتا دروست
 نيە، چونكە بنچينەكەى لەسەر ئەۋەيە: كە خاۋەن كومپيالەكە ھەر
 لەسەر كومپيالەكەى خۆيەتىو لە ھەموو حالىكا مامەلەكەى خۆى بە
 تەۋاۋى دەۋىتەۋە، لە ھەمان كاتدا قازانچى برپاردراۋى خۆشى لەكاتى
 ديارىكراۋى خۆيدا دەۋى، بەپىي كورتىو درىژى مەۋداى ديارىكراۋ،
 ئىتر ھەقى نيە بەسەر ئەۋەۋە كە ئەو كومپانييە قازانچ دەكا يا زيان،
 دەى شتى وايش ھەق سوۋدەو بەر ئەو ياسايە دەكەۋى كە دەلى: ھەر
 قەرزى قازانچ بگەپەنى بە خاۋەن قەرزەكە ئەۋە دادەنرى بەسوۋ (رەبا).

٢٢٢) باسی جیداری، (واته وه کالهت):

بر: ته جرید / ٣ / ل ٩٣ ز: ٤٥).

جیداری له زمانا به وه دهگوترئ که کاری خۆت بسپیری به کهسێ تا ناگاداری و چاودیری بکا، ئەم نایه ته بهم واتیه که دمفه رموی: {حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ - سورة آل عمران - ١٧٣/٣} واته: بهس خودامان به سهو خۆی پشت و پهناو ناگاداری چاکه. له عورفی شهرعیشدا ئه وهیه: کهسێ له ماوهی ژیا نیدا ئیشی بداته دهستی کهسیکی تر له حیاتی ئه و بیکا له ماوهی ژیا نیدا، دهبی ئیشه که لهوانه بی که جیدار بتوانی حیبه جیی بکا. سهر به لگهی جیداری ئەم نایه تهیه: {فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرْقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ - سورة الكهف - ١٩/١٨} واته: یه کئ له خۆتان بهم پاره ی زیوینه تانه وه بنیرن بۆ ناوشار هه تا خۆراگتان بۆ بکری. تا گۆتایی نایه ته که، هه روا ئه و فه رمووده یه شه، که عه مری کوری ئومه ییه ی ئه ل سه خری ده یگێرپێته وه، که پیغه مبه ر (درووده خوا وه سه ربه) کردی به جیدار (وه کیل)ی خۆی هه تا قه بووئی نیکاحی ئوممو حه بیبه ی کچی ئه بو سوفیانی بۆ بکا، وه به لگهی تریش له م بابه ته هه یه، یه کئ لهوانه یه کده نگی و یه کگرتن و ئیجماعی موسو لمانانه له سه ر دروستبوونی جیداری.

مه رجه کانی:

مه رچی جیدارگر (موکل) ئه وه یه که ته سه پرووفی خۆی دروست بی له و ئیشه دا که جیداری بۆ ده گری، به هۆی ئه وه وه که به خودی خۆی خاوه ن مال بی، یا خود به هۆی هه قدار ی (ویلا یه ت)ی شه رعیه وه به

سەرماڭى منداڭى خۆيەۋە ۋەك باۋك و بايىر، كەۋاتە: دروست نىيە منال و شىت و نەقام بەبى فەرمانى ھەقدارىيان جىدار بگرن لە ھىچ سەۋدايەكا، ھەروا بۇ كەسى لە ئىجرامدا بى دروست نىيە جىدار بگرى، ژنى بۇ ماره بكا، يا كچى بۇيدا بەشوو لەكاتى ئىجرامەكەدا، مەرجى جىدارىش ئەۋەيە كە بتوانى بە خودى خۆى ئەو ئىشە ئەنجامبدا كە تىايدا كراۋە بە جىدار، كەۋاتە: دروست نىيە منال و شىت و نەقام و حىجر لەسەر دانراۋ بگرىن بە جىدار، ياساى كۆگر (ضابطە) لەم بارەيەۋە ئاۋايە: ھەرچى مروڤ بۇ خۆى دروست بى تەسەرۋى تىادا بكا، دروستە بۆشى كەلەو كارەدا ببى بە جىدار، يا بە جىدارگر. مەرجى ئىشە جىدار تىاگىراۋەكەيش - كە پىى دەگوترى موۋەككەلوفىھى - چەند شتىكە:

يەكەم: ئەۋەيە كە ئەو شتەى كە جىدارى تىا دەگرى لە ژىر تەسەرۋى جىدار گرەكەدابى،

دوۋەم: ئەۋەيە ئەو ئىشە قابىل بى بۇ ئەۋە جىنشىنى تىادا بگرى. كەۋاتە: دروست نىيە جىدارگرتن بۇ بەندە گىيەك (عبادتىك) كە بە لەشبرى، ۋاتە: پەرسىش بە لەش، يا عىبادەتى بەدەنى، ۋەك نوپىرو رۆۋو شتى تىرى ۋا، چونكە مەبەست لەم جۆرە پەرسىشە ئەزموون و تافىكدنەۋەيە، شتى ۋايش دەبى بەندەخۆى پىى ھەلىسى، بەگردنى كەسىكى تر نايەتەجى، بەلام دروستە جىدار گرتن لە ھەجدا بۇ كەسى خۆى پەكى كەۋتبى، يا بۇ سەربىرىنى ئازەلى قوربانى و ھەۋتەم، ھەروا دروستە ۋەكىلگرتن لە زەكاتدان و زەكات ۋەرگرتندا، ھەروا لە گرتنى رۆۋۋى كەفارەتدا، چونكە ئەم چەند مەسەلەيە دەق ھەيە لە سەيارن كە دروستە جىداريان بۇ بگرى.

سییه: ئه وهیه ئه و ئیشه له هه ندی رووه وه زانراوبی (واته: مه علوومبی) چونکه جیداری له شتی نه زانراودا دانامه زری.

برپاری جیداری: حوکمی وه کاله ت:

جیداری کاریکی ئیختیاری و خو سه رپشکیه له هه ردوو لاه. کهواته: هه موو کاتی هه ردوولا (واته: جیدارو جیدارگر) بۆیان هه یه جیداری هه ئو هشیننه وه، چونکه هه ر که سه یان قازانجی خو یان به باشی دمران و خو یان سه رپشکن له پاراستنی به رژه وه ندی خو یاندا کهواته: ناچار ناگرین که به پیچه وانهی چه زو مه به ستی ره وای خو یانه وه کار بکه ن، دهنه تووشی زیانیکی ئاشکرا ده بن، یاسای شه رعیش که سه رچاوه ی له سونه تی چه زمره ت هه لگرتوو ده فهرمو ی: (نه زیان نه وه لامی زیان به زیان!).

گریدانی جیداری (واته: عه قدی وه کاله ت) به مردنی یه کیکیان تیک ده چی و هه ل ده وه شپته وه، چونکه گریدانه دروسته کان، که له عورفی شه ردا بییان ده گوتری (العقود الجائزه) هه موویان ئه مه حالانه، جا هه ر کاتی لای له دوو لای گریدانه که ئه هلییه تی ته سه رپوف و شیاوی گه ردان پیکردنی نه ما، خوای به هوی مردنه وه بی، یا به هوی هه رشتیکی تره وه بی، ئیتر ئه و گریدانه تیک ده چی، کهواته: جیداری (واته: وه کاله ت) هه ل ده وه شپته وه به شیتبوونی یه کی له دوو لایه نی گریدانه که، که بریتین له جیدارو له جیدارگر، هه روا به وه ش تیک ده چی که ماله که ی جیداری تیا گه راوه له مو لکی جیدارگر ده ربچی و بی به هینی لایه نیکی تر، وه که ئه وه بیفرۆشی، یا بیکا به وه قف.

جېدار ئەمىندارە:

جېدار دادەنرى ئەمىندار لەو شتەدا كە تىادا كراوہ بە
جېدار. كەواتە: ھەروەك چۆن ئەمىندار نابى بە دەستەبەرى مالى
سپاردە، جېدارىش نابى بە دەستەبەرى مالىكە، ئەگەر بەبى
كەمتەرخەمى جېدار مالىكە فەوتا، چونكە جېدارگر ئەوى كرددووە بە
ئەمىندارى خۆى، ئەمىندارىش دەستەبەر نىيە، لە بابەت فەوتانى
مالەكەيشەوہ قسەى جېدار دەخوات، ھەروا لە بابەت ئەوہيشەوہ كە بلى:
مالەكەم داوہتەوہ بە خاوەنى!.

ئەمانە نەوونەن بۆكەمتەرخەمى: مالىكە بفرۆشى و بەر
لەوەرگرتنى بەھاكەى بىداتە دەست كړيار، يا بەبى رېگەپېدان شتەكە
بەكار بەيىنى، يا لە جېگەى نائەمىندا دايبىنى، كە حىرزى مىسل نەبى
واتە: جېگەى پاراستنى ئاسايى وېنەى خۆى نەبى.

كړين و فروشتنى جېدار:

كەسى جېدارى كەسى بى بۆ فروشتنى مال، جېدارىيەكەى بى
بەندو مەرج بى، دروست نىيە بۆى كەمال بفرۆشى بە غەيرى پارەى
نەختىنەى ئەو ولاتە، يا بەقەرەز، يا بەزەرمەرى زۆر (واتە: بەغوبنى
فاحىش) زەرمەرى زۆر ئەوہىيە كە ئەو جۆرە زىانە لەبەر ئەوہى زىانىكى
قورسى ناقولايە، بە زۆرى لە توانادا نىيە. بۆيە دەلېين دەبى ئاوا
بىفرۆشى، چونكە عورف ئەوہ دەگەيەنى، دەى ھەرشتىكىش كە عورف
بەلگە بى، با بەگوتنىش نە گوترى، دەلالەتى عورف لەسەرى، لە جېگەى

گوتنیه تی به دهم! ئایا نابینی هەرکاتئ کرپارو فروشیار گریدانیکی بی مهرجو به ندیان نه نامدا ده پردی به سهر به های نهختو نهختی (نهقدی) نهو ولاته دا.

(فروشتن به به جیدار خوئی و برپاردان (اقرار) له سهر نهو که سهی کردوویه تی به جیداری خوئی):

دروست نیه بو نهو که سهی که کراوه به جیدار بو فروشتنی مائی، نهو ماله بفروشن به خوئی، یا به مندالی نا بالغی خوئی، له بهر نهو دوو هویه.

یه کهم: به پی عورفو باوی په سهندی ناو گۆمهل، جیدار مافی نهوهی نیه نهو شته بکری بو خوئی.

دووهم: هه موو که سی به سروشت حه زده کا شت به هه رزان بکری بو خوئی، نه مهیش به پیچه وانهی مه بهستی جیدارگره، چونکه نهو دهیه وی بهو په ری قازانجه وه ماله که ی بفروشن، دهی نهو دوو مه بهستی ناره زوو هیش دژی یه کترن، به هیج جوړی یه ک ناگرن. ئیقرار کردنیش له سهر جیدارگره که ی له بهر نهوه دانامه زری، چونکه شتی وا ئیقراره به شتی که هی نهو نیه، مائی خه لکیش به برپاردانی غهیری خاوه نه که ی نابی به هی کهس، له ئیقراریشدا کرپن و فروشتن له م بارهیه وه یه کسان و برپاردانی جیدار له سهر جیدارگر له هیجیاندا بایه خی نیه.

(۲۲۳) باسی پیلینان (اقران):

پئ لئنان له زمانی عه ره بدا پئی دهگوترئ ئیقرار، ئیقراریش واته: دیان پیدانان و چه سپاندن و برپار له سهردان، له شهرعی شهریفیشدا بریتیه له وه کهسی پئ له مافی کهسیکی تر بنی و ددانی پیابنئ که ئه وه هقه له سهریه تی. سهر به لگه له م بابته دا نامه ی خواو ریبازی ره به رو یه گگرتنی نه ته وه ی ئیسلامه. زاتی پاک و پیروژ دهفه رموی: { کُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ - سورة النساء - ۱۳۵/۴ } واته: ئه ی کومه ئی بر واداران! زور به باشی پابه ندی رهفتار کردن به عه داله ت بن، که بریتیه له وه به موو له حق لانه دن، هه موو کاتی شایه تی حق بدن، ساخ له بهر رهزای خودا، ته نانه ت نه گهر شایه تی له خوشتان بدن ده بی شایه تی حق بدن. ده ی شایه تی له خودان بریتیه له پیلینان و ددانان به وه هقه ی که وا له سهرت. له ریبازی ره به ریشدا دهفه رموی: پیاوی چوو بو خرمه تی چه زه رت پرسیاری هه بوو، به شی له وه لامه که ی پیغه مبه ر (درووه خواو له سهرت) له وه مه سه له یه دا نه مه بوو: کور ه که ت سه د داری چه ددی ئی دهرئ و سالیکیش دوور ده خریته وه و ره نه نه ده گری. ئه ی ئونه یس! تۆیش هه ئسه برؤ بۆلای ژنه که ی نه م پیاوه که ده ئین له گه ل کورپی نه م پیاوه ی تر دا داوین پیسیان کردوو، نه گهر هاتوو چوو زیری و دانینا به ئیشه که داو پیی له تاوانی خو ی نا ئه وا به رده بارانی بکه. (نه م فه رموو ده یه به دوورو دریزئ شهیخان گیراویانه ته وه) نه مانه به لگه ی نه قلی بوون بو باسه که، به لگه ی عه قلیش له سه ری هه یه که نه مه یه: له

شۈيىن شايەتيدان لەسەر پېلىنن دروست بى، دەبى پېلىنن خۇى باشتى
دروست بى.

بەشەكانى پېلىنن:

پېلىنن دوو چەشنى ھەيە يەكەميان ئەوھەيە كە ددان بى
بەوھەدا كە حەقىكى خۇى لەسەر، وەك بچىتە ژىر ئەوھ كە شايستەي
دارى ھەدە، لەبەر ئەوھ كە داۋىنپىسى كىرەو، يا بادەي نۆشيو، يا
دزى كىرەو شايستەي تۆلەي دزىيە. لەم چەشەيانا ئەگەر لە پېش
تۆلە لىۋەرگىرتىدا پەشيمان بۆۋە ئەوھ پەشيمان بونەوھەي دروستەو
تۆلە سزاكەي لە كۆل دەكەو، بەپىي ئەم فەرموودەيەي پېغەمبەر
(مىروودى خۇا لەسەر بى): ھەتا بۆتان دەكەي، ئەگەر بەكۆلكە مەھانەيەكەش بوو،
يا بەبۆرە گۆمانىك بوو ھەددى شەرى، ھەر ھەددى بى، لە كۆل
موسولمانان بىكەنەو. دەي پەشيمان بونەوھەي لە پېلىنن دادەنرى بە
شوبەھو گومان كىردن لە راستىي پېلىننەكەي، چونكە ھەل دەگىرى
پېلىننەكەي درۆبىو پەشيمان بونەوھەي راستىي. بەپىي ئەم
فەرموودەيەي تىرىش: ماعىز ھاتە خىزمەتى ھەزرىت (مىروودى خۇا لەسەر بى)
عەزىكىرد: كە داۋىنپىسى كىرەو، پېغەمبەر (مىروودى خۇا لەسەر بى) وەلامى
نەدايەو. فەرموودەكە دىرژە، لە دوايىدا پېغەمبەر (مىروودى خۇا لەسەر بى)
ويستى كە بيانوى بۆ بدۆزىتەوھە واز لەو قسانە بەيىنى كە دەپانكا،
لەبەر ئەوھ پىي فەرموو: ئەوھ شىت بووى؟ لە گىرپانەوھەيەكا: رەنگە ھەر
ماچت كىردى، يا نوقورچت لىگرتىي يا تەماشايىت كىردى؟ دەي بە پىي
ئەم فەرموودەيە ئەگەر پەشيمان بونەوھە لە قەسەي خۇى لە پاش

پيلينان سوودی نه بوايه، پيغه مېهر (دروود خواه له سهرې) به بې هووده چوڼ ريگه ی بؤ خوش ده کرد، هه تا له فظ بگوړئ و له توله که خو ی رزگار بکا! و له بزائن په شيمان بوونه وه له پيلينان له دزيتی سووده که ی نه وه يه ده ست برين له کوډ ده خا که مافي خوايه، به لام گه رانه وه ی ماله که بؤ خاوه نی له کوډ ناخا، چونکه نه ويان مافي مروقه، حه قی ئاده مييه. چه شنی دووهمی پيلينان: پيلينانه له مافي ئاده ميزادئ به سهر پيلينه روه، له م جوړه يانا له پاش پيلينان په شيمان بوونه وه ليی بي هووده يه و سوودی نيه، وهك پيلينان له بوختان کردن و شتی و، جياوازی نيوانی ئه م دوو مافه به ميه: مافي خوا له سهر بناغه ی چاو ليپوشي دامه زراوه، به پيچه وانه ی مافي ئاده مييه وه، چونکه ئه م بناغه که ی له سهر گيری و رژدييه، خه لك سوورن له سهر مافي خويان.

مهرجه کانی پيلينان:

پيلينان به م چوار مهرجه داده مېزئ:

يه که م: ره سیده بوون، واته: بالقبوون.

دووهم: هو ش، به م پييه پيلينانی منال و شيت دانامه زري، چونکه مافي ته صه روفيان نيه، که سيکيش بوورابيت ه وه يا به هو ی مه هانه يه کی ره واه هو ش نه مابي له ريزی شيت داده نري.

سييه م: ده بې پيلينان به ئاره زووی پيلينه ر خو ی بی، نهك به زوره ملی بی، که واته پيلينانی زورليکراو دانامه زري، چونکه له شوين پيلينان له کفرو کفر کردن له ژير زه بری زورليک رندا دانامه زري و

بايەخى نەبى، بە مەرچى لە دلەوۋ باوۋى دامەزراۋى، ئىتر چۆن پىلېنان لەشتى تر، كە لە كىز كىزى بى گىرگى ترە، دادەمەزرى.

چوارەم: قامىدەيى (روشد) ئەگەر پىلېنانەكە لەسەر مال بوو، ئەو پىلېنانى نەقام (سەفەيە) لەمال دانامەزرى، دەنا حىجر نانەسەر سوۋدى نامىنى. ئەمە بەپىي روالەتى بىرپارى شەرى واىە، كە پىلېنانى حىجر لەسەر دانراو، بە ظاهىرى شەرى، دانامەزرى دەنا لەلای خوا بەرپرسىارە، ئەگەر لەراستىا پىلېنانەكە تەواو بوو ئەو لەسەرىەتى كە حىجرەكە لەسەر نەما ئەو مافە جىبەجى بكا. وەكى تر ئەم جۆرە پىلېنانەى ئى وەردەگىرى: پىلېنان لە شىاۋى بۆ ھەددى شەرى، يا پىلېنان لە تەلاق و ژن خولەكردن و ظىھار كىزى لەگەل ژندا، چونكە ئەم جۆرە شتە پەيۋەندى بە سامانەوۋ نىە، ھەروا بىرپارى پىلېنانى كەسى حىجرى لەسەربى لە عىبادەتدا وەك بىرپارى قامىدە (رەشىد) واىە دادەمەزرى.

پىلېنان لە شتى نامە علوم:

پىلېنان لەشتى دىارىنەگراو (مەجھوول) دادەمەزرى، بۆ روۋن كىزىدەوۋى ئەو شتە قەسى پىلېنەر وەردەگىرى، وە بەھەرچى ماناى لىبىداتەوۋ، بە مەرچى دابىرى بەمال (ھەر چەندە كەمىشې) لىي قەبوۋن دەكرى، ھەروا ئەگەر مەعنەشى لىبىداتەوۋ بەشتىكى پىسى وا كە لە چەشنى مال نەبى، بەلام راگرتنى دروستى، وەك سەگى پاس يا وەك تەپالەو پەين، چونكە ئەم جۆرە شتانەش بىردىيان بە بەلاش دروست نە بەلام قوبوۋن ناكى كە واتاى ئى بداتەوۋ بەشتىكى پىسى وا

که راگرتنی دروست نه‌بئ، وهك بهرازو سه‌گی بئ سوود، که به‌که‌لکی راوو پاسکردن نه‌یه‌ت، گوتراویشه: ئەم روونکردنه‌وه‌ی دواوه‌یشی ئی وهرده‌گیرئ، چونکه بهرازو سه‌گی بئ سوودیش بهشت حلیبن.

چهرتکردن له پیلینان:

دروسته جیاکردنه‌وه‌و چهرتکردن لهو شته‌ی که پئی لێناوه، هه‌روا چهرتکردن (واته: نیستی‌سنا) له غه‌یری پیلینانی‌شدا دروسته، چونکه چهرتکردن له قورئان و له زماندا زۆر رووی داوه، جا ئە‌گه‌ر چهرتکردنه‌که به‌هوشه‌ی پیرۆزی (ان شاء الله) بئ ئە‌وه به‌وه نابئ به پیلینهر، وهك ئە‌وه بلئ: خوا چه‌زکا سه‌د دیناری فیساره‌که‌سم له‌سه‌ره چونکه ئە‌مه پیلینانی ته‌واو نیه، سه‌ره‌رای ئە‌وه‌یش ئە‌م جو‌ره‌ گوته‌یه پیویستکردنی شته له ئاینده‌دا، پیلینانیش هه‌والدانه له کاریکي رابوو‌ردوو، که‌واته ئە‌م دوو شته به پێچه‌وانه‌ی یه‌ک‌تره‌وه‌ن و یه‌ك ناگرن. هه‌موو کاتێ بناغه‌ی کاریش له‌سه‌ر ئە‌وه‌یه که ئە‌ستۆ خائیه له مافی ئە‌م و ئە‌و هه‌تا به‌لگه راست ده‌کرێته‌وه. مه‌رجی چهرتکردنیش ئە‌وه‌یه که بلکئ (واته متصل بئ) به پیلینانه‌که‌وه، به‌پئی عاده‌ت، که‌واته به‌ینکه‌وته‌ن به‌هۆی ئە‌م شتانه‌وه زیانی نیه: به راوه‌ستانی هه‌ناسه‌دان و به‌گرتنی زمان، که کابرا زمان بگه‌رئ و قسه‌ی به ئاسانی بۆ نه‌کرئ، یا زمانی ته‌ته‌له‌ بکا، یا به‌باشی گۆنه‌کا، یا به‌هۆی کۆکه‌و بژمه‌وه به‌ینی بکه‌وئ، پیلینان له‌کاتی ساخی و له‌کاتی نه‌خۆشیدا چۆنیه‌که له‌کاتی ته‌ندروستیدا دامه‌زرانه‌که‌ی دیاره‌و ئاشکرایه‌و به‌لگه‌ی رۆشنی له‌سه‌ره، له‌کاتی نه‌خۆشیشدا ده‌لێین: ئە‌گه‌ر پیلینانه‌که‌ی قازانجی بیانی تیادا بوو،

ئەو ۋەك كاتى لەش ساغى دادەمەزرى، بۇ بەرزەۋەندى كەلەپوور
گربوو، ئەۋىش ھەردادەمەزرى، چونكە ئەگەر لەكاتى وادا درۆزنىش واز
لە درۆ دىنى و قسەى راست دەكا، بەدكارىش تەۋبە دەكاو دەگەرپتەۋەو
لايەنى حەق دەگرى، ئىتر چۆن ئەم كابرەى پىلىنەرە لەم كاتە ناسكەدا
ناھەقى دەكا؟ ھەيشە دەلئ: پىلىنەنى كاتى نەخۆشى دانامەزرى، چونكە
رېى تى دەچى كە مەبەستى بى بەشكردى ھەندى لە كەلەپووربەرەكان
بى!

٢٢٤) باسى خواستەمەنى (عارىيە):

لە زماندا برىتتېيە لەۋە كە بەبەلاش كەسى بىى بە خاۋەنى
قازانچى، لە شەرعدا برىتتېيە لە گرېدانى كە دەبى بەھۋى ئەۋە كەسى
سوود لە شتىكى حەلال ۋەربگرى بۇ ماۋەيى، بە مەرچى شتەكە ۋەك
خۆى بىيى، ۋە لەكاتى پىۋىستدا شتەكە بداتەۋە بە خاۋەنى!

سەربەلگەكەى ئەم ئايەتەيە: (ويمنعون الماعون) مەبەست لەم
ئايەتە ھەر شەكردەنە لەۋ كەسانە كە ئەو جۆرە شتانە لە دەرو دراوسى
قەدەمغە دەكەن، كە بوۋە بە باۋ دەرو دراوسى ئەو جۆرە شتانە لەناۋ
خۇياندا لەيەكترى دەخوازن بۇ ماۋەيى. لە رىبازى رەھبەرىشدا ھەيە
دەفەرمۇى: لە رۆزى غەزەى خەيبەردا پىغەمبەرى خوا (ۋەروودە خواۋ لەسەربە)
زىيەيەكى خواست لە صەفۋانى كورى ئومەييە، كەچى صەفۋان گوتى:
ئەۋە لىم زەۋت دەكەى ئەى موحەممەد؟ فەرموۋى: نەخىر مەن چۆن
شت زەۋت دەكەم، بەلكوۋ بە خواستەمەنى ۋەرى دەگرم، دەستەبەرىشى

دهكهم كه وهك خوۋى بيگپر مهوه بوټ. (ئهبو داوودو نهسائى و حاكم گپر اويانه تهوه). ئيبنو صهباغ يهك دهنگى و يهكگرتنى له سهر ئهوه: كه خواسته مهنى سونه ته راگويز (نهقل) كردووه.

مهرجه گانى دامه زرانى:

خواستن بهم مهرجانه داده مهرزى:

يه كه م: ئهوه يه كه مال لى خوازاراو شايسته يى و نه هلييه تى هه بى
بو شت به خشين و پياوه تى كردن، كه واته دروست نيه منال و شيت و
نه قامى حيجر له سهر دانراو مال بدن به كه سى به خواسته مهنى.

دووهم: ئهوه يه كه قازانجى شته خوازاراو كه هى مال
ليخوازاراو كه بى، كه واته: دروسته به كرىگر به كرىگراوه كه بدا به كه سى
به خواسته مهنى، چونكه خوۋى خاوهنى قازانجه كه يه تى، به لام مال خوازار
ئهو مافه ي بو نيه، چونكه ئهم خاوهنى قازانجى مال كه نيه، ته نيا بو ئهم
رهواكراوه كه قازانج لهو مال و مربرى و بهس، له حالى وايشدا ههقى
ئهو نيه كه ئه وىش قازانجى مال كه بو كه سيكى تر رهوا بكا، به پى
ئهم به لگه يه: ميوان مافى ئهوه نيه كه ئهو شته ي دانراوه بو ئهو
رهواى بكا بو كه سيكى تر، ههتا ههقى ئهوه نيه كه هه ندىكى
دهر خواردى پشيله و شتى وا بدا.

سپيه م: ئهوه يه شته خوازاراو كه به سوود بى، كه واته شتى بى
سوود نادرى به خواستن، وهك به عاريه دانى جاشيكي تور كه هيشتا
نه خرابي ته زير بار، چونكه لهكاتى وادا مه بهست له خواستن كه قازانج
و مرگرتنه له خوازاراو كه دمفه وتى!.

چوارهم: نهومیه که دهبی ماله خوازراوه که له بهرچاوه واته: عهینه که ی بمینیته وه له پاش سوود لی وهرگرتن، وهک چهرخ و دهستارو جل و بهرگو و نامرازو که رهسته و نامیر، که واته: شتی قازانجه که ی به سرابی به فهوتانیسه وه، وهک مؤم بو سووتان و نان و چیشت و بو خواردن و سابوون بو شت پیشوردن، شتی وا خواستنی دروست نیه و دانامه زری، ههروا ههرشتی له م بابته بی، چونکه خوازراو دهبی عهینه که ی بمینی و له پاش قازانجی شهرعی لی وهرگتن بدریته وه به خاوه نه که ی.

خواستهمه نی به بی مهرجو به ندو به مهرجو به ندیش دروسته :

مال لی خوازراو بوی ههیه که خوازراوه که رهوا ببینی بو مالخواز به بی مهرجو به ند، وه کاتی بو دیاری نهکا، ههروا بوی ههیه که کاتی بو دیاری بکا، ههر وهک بوی ههیه له هه موو کاتیکا داوی خوازراوه که بکاته وه وهری بگریته وه، چونکه خواسته مه نی گریدانی دروسته، ئهم جوړه گریدانه ییش وهک له پیشه وه گوتمان بوی ههیه ههرکاتی ئارهزوو بکا کوتای پیبھینی. له راستیدا نه گهر ریگهی خاوه نه که ی نه دهین که ههرکاتی ویستی ماله که ی وهر بگریته وه کار سه رده کیشی بو نه وه که مه ردووم خو لهم جوړه پیاوه تی و یارمه تییه جوانه به دزنه وه، لهم کاتانه ییشدا خواستن به تال ده بیته وه: به مردنی لیخوازراو، یا به شیتبوونی، یا به حیجر له سه ردانانی، ههروا به مردنی خوازه ر (مستعیر: مالخواز) میراتبه ره گانی مالخواز مافی نه وه یان نیه خواسته مه نییه که به کار به یین، دنا کریی عاده تی یان ده که ویته سه ر له گهل مه سرفی بردنه وه یدا، زیاد له وه کونا هباریش ده بن.

دهسته بهری خواسته مه‌نی:

خودی مائه‌خواز او ده‌که، نه‌گهر به‌هوی کار پی‌کردنیکی واوه که ریگهی پی نه‌درابوو فه‌وتا، نه‌وه مائه‌خواز ده‌بی به دهسته به‌رو ده‌بی بی‌بژیری، به‌پی فه‌رمووده‌که‌ی سه‌فوان که له سه‌ره‌تای باسه‌که‌وه رابورد، له‌بهر نه‌وه‌یش چونکه مائه‌و مائیش ده‌بی بدریته‌وه به‌خواه‌نی، جا له‌کاتی فه‌وتانه‌که‌یدا به‌هاکه‌ی چه‌ندی به‌پی نرخ‌ی رۆزی فه‌وتانی ده‌بی نه‌وه‌نده بدری به‌خواه‌نه‌که‌ی به‌لام نه‌گهر به‌هوی کار پی‌کردنی ری پی دراوه‌وه فه‌وتا، نه‌وه نابی به‌جه‌سته‌بهر، وه‌ک نه‌وه جل و به‌رگ به‌هوی له‌بهر‌کردنه‌وه بدری و بې‌رو، یا وه‌ک نه‌وه ولاخ به‌هوی سواری پی‌کردنه‌وه عه‌ی‌دار بی.

٢٢٥) زه‌وت‌کردن (غه‌صب):

زه‌وت‌کردن تاوانیکی گه‌لی گه‌وره‌یه، له‌گونا‌هه هه‌ره گه‌وره‌کانه‌و ده‌بی به‌هوی رق و توور به‌وونی خوا. سه‌ربه‌لگهی چه‌رام‌کردنی نه‌م فه‌رمایشته‌ی یه‌زدانی پاکه: {وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ - سورة البقرة - ١٨٨/٢} واته: له‌ناو خۆتانه‌دا مائی یه‌کتری به‌نا‌هه‌ق مه‌خۆن. هه‌روا نه‌م نایه‌ته‌یه که دم‌فه‌رموی: {وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ، الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ - سورة المطففين - ٨٣ / ١-٣}. سه‌ر به‌لگه‌ی چه‌را‌کردنی‌شی له‌ری‌بازی ره‌به‌ردا نه‌م فه‌رمووده‌یه‌تی (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): سه‌رو مال و نامو و‌ستان به‌بی چه‌قیکی شه‌ری به‌یه‌کتری چه‌رامه، وه‌ک

چون ریزشکاندنی ئەم رۆژه پیرۆزەتان، که رۆژی عەرەفەیه، لەم مانگە پیرۆزەتانا، که مانگی قوربانە، بە تاییبەتی لەم شارە پیرۆزەیشتان، که شاری مەککەیه زۆر زۆر حەرامە ناوا خوین و مال و نامووسیشتان، بەبێ حەقیکی شەری بەیەکتری حەرامە (شەیخان)

زەوتکردن لە شەرعدا بریتییە لەوە کەسێ بە زەبری زۆر، بە ناهەق مافی کەسێکی تر داگیر بکا، لەسەر شیوەی دەسدریزی، وەک ئەوە کە نەهێڵێ کەسێ لە شوینیکا دابنیشێ کە مافی خوێ بێ لەو شوینەدا دابنیشێ، وەک دانیشتنی قەراخ رێگەو ناو مرگەوت، یا وەک ئەوە دەست بگرێ بەسەر زەوی و زاریدا، یا بەسەر سامانیدا بە ناهەق. ئەوەندە هەیه ئەگەر مائی موسوڵمانێ لەلای کافرێکی جەنگی بوو، یا لەلای موسوڵمانێکی زەوت کەربوو، ئەم بەزەبر لێی سەندەووە دایەو بە خاوەنی ئەوە بە زەوتکردن دانانری. زەوتکردن لە زماندا بریتییە لە بردنی شتی، بە ئاشکرا بە زەبری زۆر، چونکە ئەگەر بەنهیینی بیبا ئەوە دزییە، بە مەرجێ لە جێگەی ئاسایی وێنە خۆیدا دانرابێ، ئەگەر لەسەر شیوەی رقبەبەری و وجود نەزانین بردی ئەوە شەڕ پیفرۆشتنە، ئەگەر لەسەر شیوەی دەست بەسەرداگرتن و داگیرکردن بردی ئەوە لیفراندن (اختلاس)ە. ئەگەر بە دەست پیسی بردی ئەوە گەندەکاری و ناپاکییە لە سپاردەو ئەمانەت. داگیرکردنی هەرشتی بەپێی ئەو شتە خۆیەتی. دەی ئەگەر کەسێ بەبێ رێگەپێدانی خاوەنی، لەسەر بەرەوی کەسێ دابنیشێ ئەوە زەوتکەرە، یا کەسێ بپرواتە ناو مائی و خاوەنەکە ی دەربکا ئەوە زەوتکەرە، هەتا ئەگەر بچێتە ناو خانوویەکی چۆلێش بە

نيازى داگىرگىردنى ھەر زەوتكەرە، يا كەسى سوارى ولاخى كەسى بى، يا نەھىلى خۇى سوودى ئى وەربگىرئ ھەرزەوتكەرە.

ھەركاتىكىش زەوتكەردن چەسپاۋو ئىسپات بوو دەبى دەسبەجى رەتى بىكەتەۋە بۇ خاۋەنى، ئەگەرچى بە چەند قاتى نرخى زەوتكراۋەكە زىانى ئى كەۋتوۋە بەھۋى پېئىزاردەنەۋە، ۋە مەسەرفى دانەۋەدەش لەسەر زەوتكەرە، با زۇر زۇرىشى تېبجى، ھەروەھا پېۋىستە تۆلەى ناتەۋاۋى و عەيىدارى زەوتكراۋ بەدا، واتە: ئەرش و زەدەبىزىرى لەسەر زەوتكەرە. زەدەبىزىرى (كە بەعەرەبى پى دەلئىن: ئەرش) بىرئىتپە لە بەھى فەرقتى نىۋانى ئەۋ شتە بە ساغى و ئەۋ شتە بە نەنگدارى تۆلەى ناتەۋاۋىشى پى دەگوتى.

جا خۋاى ئەۋ ناتەۋاۋىيە لە سىفەتدا بى، ۋەك ئەۋە ئازەلەكە لە كاتى زەوتكەردنا قەلەۋەۋوۋە ئىستا لە رېۋوۋە، يا لەزات و خودى زەوتكراۋەكەدابى، ۋەك ئەۋە لەكاتى زەوتكەردندا ساغ بى و لەۋەدۋا شىكابى.

۲۲۶) باسى ھەلگرتنەۋە (شۈفە):

بر: تەجىرىد/ ۴۲ - ۷۲ - ز: ۴۱.

شۈفە لە زمانى عەرەبدا بە مانا خۇ بەھىزكەردن و كۆمەكى كەردنە، چونكە بەۋ ۋەرگرتنە خۇ بەھىز دەكا، لە كوردىدا پى دەگوتى بەش ھەلگرتنەۋە، لە شەرى شەرىفدا بىرئىتپە لەۋە - بەشە مولى ھاۋبەشىكى كۆن كە بەرابەر بەشتى دايىبىتى بە كەسىكى تازە بە زۇر

نه هیئرئ که ببئ بهی ئهه که سه تازهیهو بکری به مولکی هاوبهشی
خاودنه پیشووه کهی، له بهر نه هیشتنی روودانی ئهه زیانهی که لهه
هاوبهشییه تازهیهوه پهیدا دهی، بهو مهرجه که ئهه ملکه قابیلی
دابهشکردن بی، به لام قابیلی گواستنهوه نهی. سه به لگهی
چه سپوون و سو بووتی به شهه لگرتنهوه ئهه فهرموودهی شه یخهینه:
پیغه مبهه (مرووده خوا له سه به) شوفعه (بهشی هاوبهش هه لگرتنهوه) ی داناوه،
له هه موو شتی که هاوبهش بی و هیشتا دابهش نه کرابی، به لام نه گهر
شته که جیاکرایه وهو سنوور دانراو توخوب نیشانه کراو ریگه و بان دیاری
کرا ئیتر ههقی شوفعهی به سه ره وه نامینی) له گیرانه وهیه کا دهفه رموی:
(له زهوی و زاردا، یا له جیگه و شویندا، یا له باخدا).

مه رجی دامه زراندی - بهش هه لگرتنه وه - شوفعه:

یه گهه: دهی مولکه که هاوبهشی تهواو بی، له سه ره شیوهی
تی کرای، واته: تی کرای مولکه که هی تی کرای هاوبه شهکان بی. بهه وه زعه
له عه ره بیدا ده گوتری: (علی وجه الشیوع) که واته: شوفعه بو دراوسی
نیه، گهر چی له وه پیش هاوبه شیش بوو بی لهو مولکه دا، به پیی
فهرمووده کهی پیشه وهی بوخاری که ئه وهی تیا دا بوو: نه گهر
جیاکرایه وهو سنوور دیاری کرا.. ئیتر ههقی شوفعهی به سه ره وه نامینی.

دووهم: دهی مولکی بی قو بوولی دابهشکردن بکا، وهک پارچه
زهویهک، یا خانوویهک، به لام شتی که قابیلی دابهشکردن نهی، وهک
شمشیر و شتی وا، شوفعه هه ل ناگری.

سییہم: ملکیکی وای نهبی نهگەر دابهش کرا قازانجهکی
هه لوهشیتهوه، وهک دووکانیکی بچکوله، یا گهرماوی که بهش نهکا که
بکری بهدوو گهرماو.

چوارهم: دهبی مولکیکی وایی که نهگویرزیتهوه، وهک زهوی و
خانوو، شوفعه نیه لهشتی گویرزاوهدا، چونکه خوشهویست (درووده خواه
لهسربه) دهفهرموی: شوفعه بهس له جیگه و شوین و باخدا ههیه. دارو
درهخت و دیواریش پاشکوی زهوی و جیگه و شوینن. چونکه فهرموودهکه
وشه ی جیگه و شوین و وشه ی باخی تیادایه، به وشه ی جیگه و شوین
خانوو شتی وای بهدهرگهوی، به وشه ی باخیش دارو درهخت بهر دهکهوی،
ههرشتیکیش لهکاتی فروشتندا بهبی ناو هیئان بهر فروشتنهکه بکهوی
ههروا، وهک دهرگاو رهفهو پهنجهره شتی تری لهم بابته. بهلام نهگەر
دارو پهردوو و درهخت به تهنها خویمان فروشران نهوه شوفعهیان تیادا
نیه، چونکه لهم کاتهدا گویرزاوهن.

پینجهم: دهبی مولکهکه هیشتا بهش نهکرای و سنووری بو دیاری
نهکرای، دها بهپی فهرموودهکی پیشوو مافی هه لگرتنهوهی تیادا
نامینن.

جا ههر کاتی مافی بهشه لگرتنهوه بو کهسی دامهزرا نهوه
هاوبهشی شوفعه وهرگرمو دهتوانی فروشراوکه بهو بههایه که پیی
فروشراو هه لگرتنهوه، جا خوا نهو بههایه قهرزبی، یا نهخت بی.
داواکردنی مافی هه لگرتنهوه (واته: حهقی شوفعه) دهبی دهسبهجی بی،
بهپی نهو فهرموودهیهی خوشهویست (درووده خواه لهسربه): (الشفعة کحل

العقال). (رواه ابن ماجه بسند ضعيف). واته: وهك چۆن وشتري تهرا نه شكيله كه ي بکريته وه، نه گهر گورج جلّه وي نه گيرئ دهر واوله دهست دهر ده چئ شوفعه يش ناوايه. به يئ سه نه دو رسته يش له کتبه کاني فيقهدا حه ديسي هه يه ده ئئ: شوفعه حه قئكي ره وای نهو کسه يه که به زوويي په لاماري بداو بي قوژيته وه. نه م فهرمووده يه ده قه که ي ناوايه: (الشفعة لمن واثبها) له بهر نه م به لگه يه يش: شوفعه مافي که بو نه هيشتنی نه گهری زيان پهيدا بووه، که واته ده بئ ده سبه جي بي، ريک وهك گهرانه وه ي فروشراو بو سهر خاوه ني به هوي دهر که وتني نه نگيه وه. گوتراو يشه: نه گهر په له يشي لي نه کا مافي نافه وتئ. حه ديسي په که ميش نه م قسانه ي له باره وه گراوه: نيبنو حيببان ده فهرموي: بي سهر چاوه يه، نه بو زورعه ده فهرموي: مونکهره، به يه ه قئ ده فهرموي: سابت نه بووه که حه ديسه يانا. نه گهر ههر به شيك له مائي هاوبه ش درا له ماره يي ژندا، نهو پشکه به شوفعه وهر ده گير يته وه، له باتي نه وه (مه هرو لميثل) دهر ئ به ژنه ماره بر او ه که له سهر نه و پشکه، نه گهر کو مة ئيک هاو به ش بوون له مائيکا، هاوبه شيکيان به شي خوي فروشت، نه وه هاوبه شه کاني تر ههر که سه يان بوي هه يه که به يئي نه اندازه ي به شي خوي له پشکه فروشراوه که شوفعه وهر بگري.

٢٢٧) باسي قازانج به هاوبه شي (قراض):

قازانج به هاوبه شي، يا قازانج به شه راکهت له عهره بيذا پئي ده گوتري (قراض) يا (مضاربة) نه م دوو زاراوه له م شوينه دا به يهك

واتان. (قراض) له (قهرض) دا ریژراوه، که بهمانا لیځرتاندن و لیږینه، چونکه خاوهن مال پارچهیی له ماله‌که‌ی داده‌برئ و حیای ده‌کاته‌وه و بازرگانی و مامه‌ل‌ه‌ی پیوه ده‌کا، له هه‌مان کاتدا پارچه‌یه‌کیش له قازانجه‌که‌ی داده‌برئ.

له شه‌رعیشدا: عه‌قدیکه له‌سهر نه‌قد، نیشکه‌ره‌که به‌و پاره‌یه‌وه سه‌وداو مامه‌ل‌ه‌و بازرگانی ده‌کاو، قازانج به‌پیی مهرج ناوگوویی ده‌بی له نیوانی ئیشکه‌رو خاوهن ماله‌که‌دا. سهر به‌لگه‌ی ئه‌م باسی قازانج به‌هاوبه‌شیه ئه‌م قهرمووده‌یه‌یه: حه‌زهرت (دروود خوا له‌سهر به‌) مالی له خه‌دیجه وهرگرتو به قازانج به‌شه‌راکه‌ت ئیشی پیوه کردو بردی بو شام بو بازرگانی. هاوړپیانی پیغه‌مبه‌ر (دروود خوا له‌سهر پیغه‌مبه‌رو ره‌زاه خوا له پارانه) له‌سهر ره‌وایی قازانج به‌هاوبه‌شی یه‌کیان گرتووه.

مه‌رجه‌کانی:

چهند مه‌رجی هه‌یه بو دامه‌زرانی قازانج به‌هاوبه‌شی:

یه‌که‌م: ده‌بی ماله‌که پاره‌ی سکه لیډراوین، که‌واته قازانج به‌هاوبه‌شی دروست نیه له‌سهر شووشی زیرو زیو، یا به‌خشی ژنان، یا له‌سهر سامانی بازرگانی.

دووه‌م: ده‌بی نیشکه‌ره‌که (واته: عامیله‌که) ریگه‌ی ده‌ستی له ئیشکردندا نه‌گیرئ و به‌ری ته‌سه‌روفي به‌ره‌للای، سه‌وداو مامه‌ل‌ه‌ به‌ نازادی بکا، چونکه نه‌گهر ریگه‌ی نه‌وه‌ی لی بگیری مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له

ھاوبەشىيەكە دەفەۋتتى. چۈنكى ئىشكەر ئەگەر ھەممۇ جارى پرسورا
بەخاۋەن مال بىكا ئەۋە دەستى مەبەستى و سەۋدا بەۋ شىۋەيە قازانچ ناك.

سېيەم: دەبى قازانچەكە ھاوبەشىيە لى نىۋانى ئىشكەر و خاۋەن
مالدا، ئەمىيان لەباتى ئىشەكەي و ئەۋيان بەھۋى سەرمایەكەيەۋە قازانچ
ۋەردەگرن.

چۈارەم: دەبى پىشكە قازانچ دىارى بىكرى، ۋەك نىۋە چۈارىەك و
سېيەك و شەشىەك. كەۋاتە: ئەگەر ۋتى: بەشى يا پىشكى بۇ تۇ ئەۋە
دانەمەزراۋە چۈنكى ۋەجەلەكە نەزانراۋە، بەلام ئەگەر ۋتى: قازانچ ناۋ
كۆيىمان بى ئەۋە دادەمەزرى ۋ قازانچەكە بەنىۋەي دەبى. بەلام ئەگەر
ئىشكەرەكە مەرجى گرت ئەگەر ئەندازمەكى دىارىكراۋ بۇ خۋى ۋەك
سەد، يا ژمارەيەكى تر، مەرجى گرت قازانچى جۇرىكى تايبەت بۇ خۋى
بى ئەۋە سەۋداكە بەتال دەبى، چۈنكى لەۋانەيەكە قازانچەكە ھەر
سەدبى ۋ بەس، يا ھەر ئەۋ جۇرەي ئەۋ دەلى قازانچ بىكاۋ بەس، يا ئەۋ
جۇرە قازانچ نەكاۋ جۇرەكانى تر قازانچ بىكا، كە بەشى ئەۋى پىۋەنيە،
لەم كاتەيشدا ئىشكەرەكە رەنجەرۇ دەبى، ئەۋەيش پىچەۋانەي مەبەستى
ئەم سەۋدايەيە.

پىنچەم: نابى ماۋە (مەدە) دىارى بىكرى بۇ گرېدانى قازانچ بە
ھاوبەشى، چۈنكى قازانچ كاتى دىارىكراۋى بۇ نيە، رى تى دەچى ئەگەر
ماۋەيى دىارى بىكرى لەۋ ماۋەدا ئىشكەر ھىچ قازانچى نەكا، ۋەكى تىرىش
ئەمىش يەككە لە گرېدانە درۋستەكان، كە كارىكى ئاسايە ھەممۇ كاتى

ھەردوو گرىڧدەرمگان مافى ئەوھىيان بۇ ھەيە كە سەوداكە ھەل
وھشېننەوھ.

شەشەم: نابى قازانچ بەبەستى بە ماوھىيەكى ديارىكراوھوھ وەك
ئەوھ بلى: قازانچى ئەم سال ناوگۆيىمان بىو قازانچى سالى ئايىندە بۇ
من بى بەتەنيا، چونكە بەم شىوھ قازانچ بە عەدالت دابەش ناكى.

بزانن كە دروست نىە كە ئىشكەر لە دەسمايە كە خەرج بكا،
چونكە ئەو بىشكى ديارىكراوى خۇى بۇ دادەنرى، ئىتر لەوھ زىاتر ھىچى
ترى ناكەوئ، ئىشكەر بەبى رىگە پىدانى خاوەن مال بۇى نىە لەگەل
خۇى مالەكە ببا بۇ سەفەر.

٢٢٨) دەتەبەرىي لەسەر ئىشكەر نىە:

ئىشكەرى قازانچ بە ھاوبەشى ئەمىندارە، چونكە دەسمايەكەى بە
رمزەمەندىي خاوەنەكەى وەرگرتووھ، لەبەر ئەوھ ئەمىش دەق لە ھەموو
ئەمىندارىكى تر دەچى، كەواتە: مەگەر بەھۇى كەمتەر خەمىيەوھ بە
سووجبار دابنرى، دەنا دانانرى بە دەستەبەر.

جا ئەگەر خاوەن مالەكە تۆمەتى ناپاكى و گزىكارى لە ئىشكەرگا،
ئەوھ قسەى ئەو ناخوات، بەلگەو قسەى ئىشكەر دەخوات، چونكە بنەپەت
نەبوونى گزىكارىيە، ھەروا لە ئەندازەى سەرمايەكەدا باوەر بە قسەى
ئىشكەر دەكرى، چونكە بنەپەت نەبوونى ئەو زىادەيەيە كە خاوەن مال
داواى دەگا، ھەروا بۇ ئەندازەى قازانچىش باوهرى پىدەكرى، ھەروا بۇ
ئەوھىش كە بلى: ئەو شتەم بۇ قازانچ بە ھاوبەشى كرىوھ، چونكە خۇى

باشتر ئاگاي له نيازى خۆيهتى، ههروا له وهيشا باومېرى پېدهگرئ كه بلى: ئهوشته فهوتاه، لهوهيشدا كه بلى: سهرمايهكهه گهراندوتهوه بو خاوهنى، چونكه نه مينداره و ريك له مروى پيسپيردراو دهچى، نه گهر نيشكهرو خاوهن مال لهسهر توخم و چهشن و جوړى مالهكه قسهيان جيا بوو باومېر به قسهى نيشكهرو دهگرئ، نه گهر له نه نندازهى بهشى برپار دراوى نيوانيان قسهيان لهيهك جوئ بوو سويند دهرين، جا لهم كاته دا (له پاش سويند خواردن يه كسهر) قازانچ به هاوبه شيبهكه ههئ دوهوشته وه و لهسهر ئهه شيوهيه كار دهگرئ: نيشكهرو كرى و ينهى خوى بو ئهه ماوهيه كهه بى يا زور و مردهگرئ، هه موو قازانچه كيش دهرئ به خاوهن سهرمايهكه. ئهه به راشكارى فهرمايشتى نهوهوى و رهويانيه، فهرموودهى مينه اجيش ههر ئهه دهخوازئ.

٢٢٩) زيان له قازانچ پرده كړيته وه:

ياسايهكى رهساو دامه زراوه له مامه لئى قازانچ به هاوبه شيدا به دهق دهئ: (قازانچ قه لغانه بو سهرمايه). جا لهسهر ئهه بنياته نه گهر خاوهن مال دوو سهه ليرهى دايه دهست نيشكهرو پي گوت: نيشيان پيوه بكه، وه له پيش نهوه دا دهست بكا به نيش سهديان فهوتا، ئهوه ئهه سههده قهوتاه له سهرمايهكه داده شكپنرئ و ده مينيتته وه سهه ليرهى، چونكه هيشتا پارمكه نهكه وتوته نيش!

به لام ههيشه دهئ: شتى وا نابى، به لكوو ئهه سههده فهوتاه داده نرئ به زيان، سهرمايهكه ههر له شوينى خويهتى داده نرئ به دوو

سهده، نهو سهده له قازانچ پر دهگریتهوه، چونکه به وهرگرتنی نهو دوو سهده له لایه‌نی نیشکهرهوه سهرمایه‌که داده‌نری به دوو سهده، له‌بهر نهو په‌پیش ته‌صه‌رووفو پاش ته‌صه‌رووف له فه‌وتانا جیاوازی نیه. به‌لام له‌سهر ههردوو فه‌رمایشته‌کان نه‌گهر سه‌ده‌که له‌پاش ته‌صه‌رووف فه‌وتا نهو داده‌نری به زیان و له قازانچ پر دهگریتهوه، هه‌موو کاتی‌کیش هه‌تا هه‌موو زیانی له قازانچ پر نه‌گریتهوه نیشکهر قازانچی به‌رناکه‌وی.

گریدانی قازانچ به‌هاوبه‌شی له‌گری به‌نده دروسته‌کانه، که پیا‌ن ده‌گوتری (عقود جائزه):

له‌ههر دوو سه‌ره‌وه، چونکه له سه‌ره‌تاوه جی‌داری و وه‌کاله‌ته، که قازانجیش په‌یدابوو ده‌بی به‌هاوبه‌شی، نه‌م دوو مامه‌له‌یه‌یش به‌پیی شهرع له‌گریبه‌نه دروسته‌کانن، ههردوو لایش (واته: هه‌م خاوه‌ن مال و هه‌م نیشکهر) مافی هه‌لو‌ه‌شان‌دنه‌وه‌یان هه‌یه، جا ههر کاتی که لایه‌کیان مامه‌له‌که‌ی تی‌ک دا، نی‌تر قازانچ به‌هاوبه‌شی نامینی، هه‌روه‌ها نه‌گهر لایه‌کیان بمری یا شیت بیئ سه‌ودا‌که تی‌ک ده‌جی. جا له‌م کاتانه‌دا نه‌گهر سه‌رمایه‌که بوو بوو به‌قه‌رز، پی‌ویسته له‌سهر نیشکهر وهری بگریته‌وه، خواه قازانچ دهرکه‌وتبی یانا، چونکه قه‌رز ملکی ناته‌واوه، که له‌ خاوه‌ن ماله‌که‌یش وهرگیراوه ملکی ته‌واو بووه، ده‌ی که‌واته له‌سه‌ریه‌تی که وه‌ک خوی بیداته‌وه ده‌ست خاوه‌نی. به‌لام نه‌گهر قه‌رز نه‌بوو، تی‌ده‌فکرین نه‌گهر له‌جو‌ری سه‌رمایه‌که خوی بوو، وه قازانجیش له‌ئارادا نه‌بوو، نه‌وه خاوه‌ن مال وهری دهرگریته‌وه، نه‌گهر قازانجیش هه‌بوو به‌پیی مهرجه‌که دابه‌شی ده‌کهن. خو نه‌گهر زیان هه‌بوو نه‌وه هه‌مووی

دهكهوئته سهر خاوڤن سهرمايهكه، نيشكهه هيج زيانى بهر ناكهوى،
ئهوڤنده ههيه ئهويش ئهوماويه كارى به خوڤى كردوو.

٢٣٠) باسى باخهوانى (موساقات):

بر: ته جريد / ٣ ل - ١٢٢ ز: ٤٧.

باخهوانى له شهرعا ئهويه كهسى مامه ئهين له گهل كهسيكى
تردا بكا، له سهر خزمه تكدردن و به خيو كردنى باخى دارو دهرخت، به
ئاودان و كيئلان و باسكردن و شتى ترى وا، بهرام بهر به به شيكى ديارى له
بهرو ميوى ئه و باخه. سهر به لگهى دروستبوونى ئه م بابيه تى
باخهوانيه، ئه م فهرموودهى موسليمه، كه له ئيبنو عومره وهيه: ده ئى:
پيغه مبهه (مرووده خوا له سهر بيه) كاتى خهيبه رى گرتدايه وه به خه لگى خهيبه ر
كه به نيوهى به رهه مى بينن، چ بهرو بووم چ شينايى به نيوهى.

راجيائى نيه له وه دا كه باخهوانى له باخه خورمادا دروسته
چونكه سهر چاوگهى دهقه كه له باره ي ئه وه وهيه، ئيمامى شافيعى
(ره زاه خودا له كورمه لينه) رمزه ميوى قياس كردوو له سهر باخه خورما، به
جامعى زهكات له نيوانياندا، ههردوولاشيان خه مل دهكرين.

هه ندى ده ئين: شافيعى رمزه ميويشى له دهق (واته: له نهص)

وهه رگرتوو، كه ئه م دهقه يه: پيغه مبهه (مرووده خوا له سهر بيه) كاتى خهيبه رى
گرت دايه وه به خه لگى خهيبه ر، به را بهر به وه كه به نيوهى به رهه مى
بهينن، چى بهرى باخه خورماكانى، وه چى بهرى رمزه ميوه كانى.

به لām درختی تر وهك ههنجیرو قه یسی و داری بهری تر، رای
زاناکان له باره یانه وه جیا جیا یه، زانا هه یه ده لئ: باخه وانی له باخی ئهم
جوړه دره ختانه دا دروست نیه، چونکه زهکاتیان لئ ناکه وئ. هه یشه ده لئ:
له م جوړه باخانه یشدا باخه وانی دروسته چونکه پیغه مبه ر (درووه و خواه
له سه ربه) خه یبه ری دایه وه به خه لگی خه یبه ر که به نیوه یی به ره می
به یئن، خواه له باخه خورماکانی، خواه باخی داری تری. ئه مه یش که
باخی دارو درخت، هه ر جوړئ بی دهرئ به باخه وانی دروستترین
فه رمایشته و په سه ندی ئیمامی نه وه ویشه.

مه رجه کانی باخه وانی:

یه که م: ده بی کاتی باخه وانی دیاری بی، ماوه که ی زانراو بی، له
که یه وه بو که یه، چونکه باخه وانی گریدانیکی (لازم) ه له عوقوده
لازمه کانه. واته: خزمه تی باخه که پیویست و ئهرکی سه رسانی
باخه وانه که یه، به رابه ر به وه پشکی دیاریکراوی به روبوومیش پیوست
ده بی بو ئه و.

وه کی تریش پیگه یشتنی میوه و به ریش ماوه یه کی دیاری تایبه تی
هه یه، به ناسانی ده زانرئ و سه ره تاو بنه تای بو داده نرئ.

دووهم: ده بی هه ر خزمه ت و ئیشی که په یوه ندی به به خیو گردن و
به ره مه یئانی باخه که وه بی له سه ر باخه وانه که بی، وه خوی به ته نها
بیکا، چونکه ئه مه بابته تی ئهم باسه یه، بویه ئه گه ر باخه وان مه رچی
گرت که خاو من باخه که ده بی له گه ئیدا ئیش بکا گریدانه که دانامه زرئ،

چونکه ياسای دامه زراو له م بابته دا ده لئ: ئه وهى ئه ركى سهرشانى
باخه وانه ئه گهر به مهرج گيرا كه ئه وه له سهر خاوه ن مال بئ،
گرېدانه كه پووج ده بئ.

سپيهم: ده بئ پشكيكى دياريكراو له ميوه و بهرو بوومى باخه كه
بدرئ به باخه وان، وهك نيوه و سپيهك و چواريهك و.. تاد، چونكه دهقى
چه ند نمونه يئ له م بابته له سونه تدا هه يه، جا ئه گهر باخه وان
مهرجى كرد كه بهرى چه ند دار خورمايه كى تايبه ت بو ئه و بئ ئه وه
دانا مه زرى، چونكه رپئ تپده چئ كه ئه و دره ختانه به نه گرن و باخه وان
ره نه چرپو بئ، يا دره خته گانى ترى باخه كه به نه گرن و له م باردا خاوه ن
باخ نا ئوميد بئ. شتى وايش داده نرئ به زيانى زور، گرېدانى باخه وانيش
خوى له خويدا زهره رپكى زورى تره، كه رپگه ي پيدراوه له بهر
پيداويستيه، به لام دووزيانى زور (واته: دوو غه رهر) له يهك مامه له دا
ده بن به هوئ قه دمغه بوونى!

ئه گهر گوتى: خودا چى دا به ناو كوويمان، ئه وه داده مه زرى، وه
ده بردرئ به سهر نيوه مييدا.

چوارهم: چاوپيكه وتنى باخه كه و داره گانى مهرجه بو
داهه زراندى باخه وانى، باخه وانى له سهر شتى نه زانراو دانا مه زرى.

كارونيشى باخه وانى: نيش له باخه وانيدا له سهر دوو جوړه:

يه كه م: هه ركارئ كه بو چاكبوون و زيادبوونى ميوه پيوسته و
سوودى هه يه بو بهرى باخه كه، ئه و جوړه كارانه له سهر باخه وانه كه يه،

واته: ئەو کارانهی که گشت سالت دووباره دەبنهوه، وهك ئاودان و پێداویستییهکانی ئاودان، له جۆمال و میرازو مشتوماگکردنی بیرو خستنهگه‌پری ئامیره‌كان، وهك ههر ئیشیکێ تر که به عادت پێویست بێ بۆ پاراستن و گه‌شه‌کردن و وشك کردنه‌وه‌ی به‌ری باخه‌که، وهك ئاماده‌کردنی جێگه‌خه‌رمان.

٢٣١) باسی به‌کرێدان (اجاره):

تجريد / ٣ ل ٧٥ - ز: ٤٢.

به‌کرێدان له شه‌رعی شه‌ریفا بریتیه له‌وه: که‌سێ قازانجی شتی بکا به‌مولکی یه‌کێ به‌را به‌ر به‌وه‌جه‌ل (عیوه‌ز)، به‌پێی ئەو مه‌رجانه‌ی له مه‌ولا باسیان ده‌که‌ین، به‌کرێدان (اجاره) به‌پێی نامه‌ی خوداو رێبازی ره‌هبه‌رو یه‌که‌گرتنی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام دامه‌زراره، خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: { قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ - سورة القصص - ٢٦/٢٨ } دیسان ده‌فه‌رموی: { فَإِنْ أَرْضَعْنَا لَكُمْ فَاتَّوهُنَّ أُجُورَهُنَّ - سورة الطلاق - ٦/٦٥ }.

ئه‌وه‌تا له‌م دوو ئایه‌ته‌ پێرۆزه‌دا به‌کرێدان به‌ ره‌وا دانراوه. ئیمامی بوخاریش (ره‌زاه‌ غواه‌ لایبه‌) ئەم فه‌رمووده قودسییه‌ی گێراوه‌ته‌وه: خودای گه‌ره ده‌فه‌رموی: ئەم سێ که‌سه‌یه له‌ رۆژی قیامه‌تدا خوم داواچیم له‌ سه‌ریان: ئەو که‌سه‌ی که به‌هۆی ناوی منه‌وه په‌یمان ده‌دا به‌ که‌سیک و به‌وه هیمنی ده‌گاته‌وه، یا ته‌ماداری ده‌کا، که‌چی له‌ پاشا ده‌سخه‌رپۆی ده‌کا و په‌یماننه‌که‌ی ناباته سه‌روناپاک ده‌رده‌چێ له‌گه‌ڵی.

دوووم: پیاوئ ئاده میزادیکی نازاد بفرۆشئ و به هاگهی بخوا.

سییه م: پیاوئ کریکارئ به کری بگری و کاری خوئی پی تهواو
بکاو که چی کریکه یی نه داتئ.

له ئه حکامدا نیبنو ماجهیش له ئیبنو عومهره وه ئه م
فه رموو ده یی گیپرا وه ته وه: له پیس ئه وه دا که کریکار ئاره فقه که ی وشک
ببیته وه کریکه یی پی بدن.

مه رجه کانی به کریدان:

بو دامه زانندی به کریدان چه ند مه رچی هه یه:

یه گه م: به کریدان به سه ر که ئک (مه نفعه عت) دا ده روا، نه ک
به سه ر زات (عه ین) دا، که واته: به کریدان دانامه زری ئه گه ر به سه ر زاتدا
به روا، وه ک به کریگرتنی باخ بو به ره که ی، یامه ر بو شیره که ی، یا بز
بو مووه که ی، چونکه به رو شیرو موو زاتن نه ک که ئک.

به لام ئه گه ر زات ده بوو به پاشکوی که ئک ئه وه دروسته، وه ک
به کریگرتنی ژنی بو مه مکدان به مندال، وه ک له م نایه ته دا ده فه موئ:
(فان ارضعن لکم فاتوهن اجورهن). ئه وه تا له م نایه ته دا کری به سه رواه
به کرداری مه مکدانه وه، نه ک به شیره که وه، شیره که ده بی به پاشکوی
کرداری مه مکدان، یا وه ک ئه وه یه کی خانوویه ک به کری بگری، بیریکی
تیادابی، دروسته ئاو له بیره که بخواته وه، چونکه له م کاته دا ئاو ی بیره که،
که زاته واته: عه ینه، ده بی به پاشکوی خانووه که، که بو که ئکی
تیادانیشتن به کریگیراوه.

دووم: مەر جى دامەز ئاندنى بەكرىدان ئەومىيە: ئەو كەلگە بەكرى گىراۋە نر خىكى بايە خدارى ھەبى، ۋەك كەلگ ۋەرگىتن لە زەۋى و زارو خانوۋ شتى تىرى ۋا، چونكە كشتوكال ۋ تىادا دانىشتن دادەنرىن بە دوو مەبەستى بايە خدار، كەۋاتە: دروست نىيە سىۋى بەكرى بگىرى بۇ ئەۋەى بۇنى پىۋە بكرى! چونكە بەپى باۋى ناۋ كۆمەل شتى ۋا بى بايەخە. ھەروا دروست نىيە خۇراك بەكرى بگىرى بۇ ئارايشت ۋ رازانەۋەى چىشتخانە ۋ حانوۋت، چونكە شتى ۋايش دىسان ھەربى بايەخە.

سىيەم مەر ج: دەبى كەلگەكە دىارى بى، كەۋاتە: بەكرىدان لەسەر كەلگى نەزانراۋ دانامەزى، چونكە شتى ۋا زىدەزىيانە، كە پىۋى دەگوتى غەرەر. گوتەى پوخت لەم شوپنەدا ئەمەيە: دەبى ئەندازە ۋ چۈنىتى كەلگ زانراۋبى.

چۈارەم: دەبى كەلگەكە رەۋابى، كەۋاتە: دروست نىيە كە شتى حەرام بدى بەكرى، ۋەك ئامپىرى رابواردنى نارەۋا، لە ۋىنەى ھۆكارى بەزم ۋ رەزم، يا ۋەك بەكرىگرتنى گۇرانيپىز بۇ گۇرانى گوتنى نارەۋا. يا بەكرى گرتنى كەسى بۇ ھەلگرتن ۋ دروستكردى مەى ۋ بادە.

پىنجەم: دەبى كرىكە ۋەجەللىكى دىارى بى، ۋەك دىنارى لە كرى رۇزى درەۋدا، يا مەنى گەنم لە كرى رۇزى گۈلپىن دا چونكە نەزانىنى كرى دادەنرى بە زىدەزىيان (غەرە).

شەشەم: مان (ۋاتە: بەقا) زاتە بەكرىگىراۋەكە مەر جە. لەبەر ئەۋە دروست نىيە مۆم بدى بە كرى بۇ سوۋتان! چونكە مۆم كە سوۋتا زاتەكەى نامىنى، ھەروا ھەرشتىكى تر كە لەم بابەتە بى، ۋەك رۇن بۇ كرىدە ناۋ چىشت.

جهوتهم: دهبي كهك به يهكي لهم دوو شته يا بههر دوكيان
نهنازهي بؤ دابنري: به كات، يا بهكار، كه پيشيان دهگوتري: (وهخت و
ئيس: المدة والعمل).

جا دهركهوتني كهلكي مائي بهكريدراو، وا ئهبي به (وهخت)
دهبي و به (ئيس) زهبت ناكري، وهك بهكريداني خانوو و دووكان و
بهكريگرتني ژن بؤ مهمكنان و وينهي نهمانه بؤ ماوهي سائي، يا كهمر
يا زياتر، جاري وايش دهبي به ئيشيش زهبت دهگري، وهك به كريداني
ولاخي بؤ سواربووني له ماوهي دهرؤژدا. نهگهر شتي به وهخت و به
ئيشيش كهلكهكي ديارى دهكرا، وهك دروومان و خانووكردن، نهوه دهبي
ههر به يهكيكيان ديارى بكرى، بهلام نهگهر وهخت و ئيشي تيا ديارى بكرى،
وهك نهوه پيي بلئ: تؤ بهكري دهگرم بؤ دووريني نهم كهوايه له ماوهي
نهرؤدا، نهوه بهتاله چونكه نهگهر به كهمر له رؤژي تهواوي بكاو،
داواي ليپكا كه ماوهي نهو رؤژه كاري بؤبكا، نهوه زيان به مهرجي كار
دهگيهني، دهن زيان به مهرجي كات دهگيهني.

تيكرا ههر زاتي مهرجي فروشتني تيا ههبي، دروسته كه
كهلكهكي بدرى بهكري، وهك خانوو بؤ دانىشتن و زهوى بؤ داجانن و
ولاخ بؤ سوارى و كهژاوه بؤ حهجكردن، چونكه نهم زاتانه ههموو
مهرجيكي پيويست بؤ دامهزراندني فروتنيان تيا دايه، كهواته
كهلكهگانيشيان دروسته بدرين بهكري⁽¹⁾.

⁽¹⁾ نهمه تهرجهمهو راستكردنمهوي نهم عيبارتهي فيقهولمويهسره، كه بهبي
ساخكردنمه به ههلهو به پچر پچري له (كفاية الاخبار) نهقل كراوه، كه دهلي:
(وبالجملة فكل عين وجد في منفعتها شروط الصحة؟ صح استنجارها كاستنجار الدار

نوهی دهبی بههوی پیویستبوونی کری:

به گریډانی بهگریډان، کری پیشخراوبی یا پاشخراو، بهپی مهرجی ناوبراو، پیویست دهبی و، بههرههر گرتنی تهواو له کهک جهلال دهبی، چونکه یاسایه کی چه سپاوه له شرعی خوادا: موسولمانان پابهندی نهو مهرجه رموایانهن که له ناوخویاندا به مهرجی دهگرن!.

بهلام نهگمر کری بهرههایی بهبی قهیدو بهند ناوبرا دهبردی بهسهر کری پیشخراودا، نهمه تهنه له بهگریډانی زاتدا وایه، وهک نهو بلی: نهوا نهو پارچه زهوییهم لهتو بهکری گرت سالی بهسهد دینار، چونکه له بهگریډانی له نهستودا دهبی له ههموو حالیکا کریکه حازربی، دهنه دهبی بهفروشتنی قهرز به قهرز، پیغمبهه ریش (دروود خواه لهسهره) ریگهی شتی وای نهداوه، وهک نهو بلی: نهوا کردم به نهستوت که له ناییندهدا به ده دیناری حازر نهو بارم بو بهری بو نهو شوینه!.

بهگریډان که ی پووج دهبیتهوه:

کاتنی یهکی له دوو گریډهرهکان مرد، وهزاته بهگریډاوه که یش مابوو، نهوه بهگریډانه که لهم کاتهدا پووج نابیتهوه، چونکه بهگریډان گریډانی نالشتکردنی شته بهشت، لهسهر شیوهی که قابیل بی بو

للسكنی والارض للزرع والدابة للركوب والرحل للحج والبيع والشراء ونحو ذلك) تهماشای شهریمتی نیسلام بهرگی دووهم، چاپی یه کم لاپهه (۲۴۸) بکه همدوا لاپهه (۱۰) و (۱۱) له ههمان بهرگ.

- وهرگیت -

گواستنهوه له كهسيكهوه بۇ كهسيكى تر، له بهر نهوه به مردنى يهكى له دوو گريډمرهكان پووج نابيټهوه، دهق وەك فروشتن.

جا نه گهر به گريگر (موسسه نجير) مرد ميراتبه ركهى جيگهى ده گريته وه به ته واوى به هره له كه لكه كه و مرده گري، نه گهر بگريډمريش واته: (مؤجريش) مرد زاته كه له دهستى به گريگردا دهميڼى هه تا ماوه كهى ته واو دهبى. جا نه گهر زاته به گريډراوه كه له ناوچوو، وەك نهوه ولاخ بى و بمري، يا جل بى و بسووتى، يا زهوى بى و رۇبچى، نهوه ته ماشا ده كه ين نه گهر له پيش و مرگرتندا بوو، يا له پاشى بوو به لام ماوه يهكى وا به سهريدا تينه پهرىبو كه له وينه ي نهو ماوه يه دا كرى هه بى، نهوه به گريډانه كه هه ل دهو شيتته وه، به لام نه گهر له پاش و مرگرتن فهوتا، وه ماوه يهكى وه هاشى به سهردا تيپه رى كه له وينه ي نهو ماوه يه دا كرى بكهوئ، نهوه به گريډانه كه بۇ نايينده هه ل دهو شيتته وه، چونكه گري له سهر كراو (واته: معقود عليه) نه ماوه فهوتاوه، بۇ رابووردوو پيش كرى نهو ماوه يهكى ده كهوئ و بهس نه مه له به گريډانى زاتدا وايه، به لام له به گريډان له نه ستودا به فهوتانى به گريگيراو گريډانه كه هه ل ناو شيتته وه، چونكه به گريډمر دهنوائى بيگورئ به به گريگيراو يكى ترى وەك فهوتاوه كه، به وينه: به گريگيراو ماين بوو، توپى به گريډمر دهنوائى مايڼى تر بخاته وه جيگهى توپيوه كه.

به گريگر دهسته بهر نيه:

به گريگر نه مينداره له سهر نهو شتهى كه وا له دهستيدا، به هوئ كه مته ر خه ميه وه نه بى نابى به دهسته بهر. وەك نهوه به كرى بگري بۇ نانكردن، وه زياد له پيوست ناگره كه خوش بكا، يا نانه كه به

تہندوورہکەوہ بہجی بہیلئی ھەتا دەسوئی، بەگریگیش ریک وەک بەگریگراو وایە، ئەگەر زاتەکە لە دەستیدا، بەبی سووچی خۆی لە ناوچوو نابێ بە دەستەبەر، وەک ئەوہ باری بنی لە وڵاخەکە کە لە توانایدا نەبێ، یا باری بنی لە خوشرۆکە(واتە: سیارە) کە لە وزەو کیشیدا نەبێ و بەھۆی ئەوہوہ بھەوتی!.

٢٢٢) باسی دەستخۆشانە و سەر قەلەمانە و وەلیفەتانە کە مەشھوورن بە (جەالە) (١):

جوعالە (یا دەستخۆشانە) لە شەرعاً بریتییە لەوہ کە کەسێ مائیکی دیاری بریاربدا بۆ کەسێ کە نیشیکی تایبەتی بۆ بکا، وەک بلی: ھەر کەسێ وشترە بزربووەکەم بۆ بھینیتەوہ دە دیناری دەسختخۆشانە دەدەم، سەر بەلگەئە ئەم باسە ئەم فەرمايشتەئە خوای گەورەئە کە

(١) ئەم زاراوانە لە کوردیدا ھەر کامەیان بگری دەست دەدا بۆ بە کوردیکردنی وشمی جوعالەئە عەرەبی: دەستخۆشانە، وەلیفەت، شاباش، خەلات، بەخشیش، سەر قەلەمانە. گریگ ئەوہیە لە مەولای وەرگیرەکان چاوی لە یەک بکەن و شوێن پێی یەک ھەلگرن و برەو بھوشی پێشنیاری پێش خۆیان بدەن، ئەک ھەر نووسەرێ بێ بەکلکی حیزب و رستەو وشو زاراوەکانی ئێم پەسەند بکا و بەس. ئەم حالەئە ئێستا لەناو پارتنەکاندا پەیدا بووە، کە ھەر حیزبە زاراوەئە خۆی ھەبە موصیبەتێکی زۆر گەورەئە لە شەری برا کۆژێکە زۆر خراپترە. بەلام ھەتا کلاشینکۆف ئاغا ئی مەیدان بێ، خامی قور بەسەر مەگەر ھەر فرمیسکی شین و سوور ھەلترێ!

- وەرگیر -

دەفەرموی: {وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ}. بۆزانیی رافەگە ی تەماشای سەرەتای باسی دەستەبەری (الضمان) بکە. لە صەحیحی بوخاری و صەحیحی موسلیمدا داستانی سەرەك خێلئ ھەیه، گەشت پێوی دەدا، شیرزی دەکا، ھەتا لەگەڵ یەكئ لە ھاورپێانی پێغەمبەردا رێك دەکەون کە بەراپەر بە برکەیی ران نووشتووین بۆ بکا، وە لە ئەنجاما کابرا چاک دەبێتەووەو برکە رانەکە دەدا بە دوووا خوینەکە. وەکی تریش گەلئ جار ناچارپیش شتی وا دەخوای.

مەرجەکانی دەستخۆشانە: کاتئ ئیشکەرەکە شایانی خەلاتەکە دەبئ کە خاوەن ئیشەکە خۆی بەئینی ئەوێ دابی، وەك ئەو بەئ: قەلەمە کەم گوم بوو ھەرکەسئ دۆزییەووەو ھێنایەووە بۆم دیناریکی دەدەمئ. بەلام ئەگەر کەسئ بە پیاووتی ھێنایەووە ھێچی ناکەوئ، دروستە کە خەلات بۆ دانراو کە کەسئکی دیاری بئ وەك ئەو بەئ: ئەگەر زەمید گومبوو کە ھێنایەووە بۆم نیو دیناری پئ دەدەم، یا نادیارئ بئ، وەك ئەو بەئ: ھەرکەسئ شتە ونبوو کەمەم بۆ بدۆزیتەووە نیو دیناری پئ دەدەم، ئیتەر لەم دوو حالەدا کەسی مەبەست ئەگەر ونبوو کە ھێنایەووە شایانی خەلات و وەلیفەتە ناوبراو کە دەبئ!.

سەر بەلگە ی ئەمەیش ئەم فەرموودە یی خوشەویستە (دروودە خواوە لەسەربە) کە دەفەرموی: موسولمانان پایەندی مەرجی رەوای خۆیان!.

مەرجی سەر قەلەمانە کەیش ئەو ھێیە کە دیاریبئ، چونکە وەجەلە، ھەموو وەجەلئکیش دەبئ ئەندازە کە ی زانراو دیاری بئ، دەق وەك کرئ وایە، کەواتە نابئ نەزانراو نادیاربئ، وەك ئەو بەئ:

ھەر كەسى گومبوو دېگەن بۇ بېيىتتە ۋە جىلگى پى دەدەم، يا لەسەرم بى
كە رازى بىكەم، يا شتىكى پى بدەم، شتى ۋا مەر جى بەتالە، لەكاتى ۋادا
ھەر كەسى ھىنايە ۋە كرىي ۋىنەي خۇيى دەكەۋى، ئەگەر گۆمەلئ
بە ھاۋبەشى ئىشەكەيان كىر خەلاتەكە ناۋكۆيى يانەۋ، بە يەكسانى ۋەك
يەك لەناۋ خۇياندا دابەشى دەكەن، با ئەندازەي ئىشەكانىشيان زىدادو
كەمى ھەبى، چۈنكە كارەكە لە بنەرەتدا نەزانراۋە، لەبەر ئەۋە لە توانادا
نە كە ئەندازەكەي بە وردى رەچاۋ بىكرى.

۲۳۳) باسى ملكانەۋ بنەتۆۋ، مەبەست موزارەۋەۋ موخابەرەيە:

(بر: تەجرىد/ ۲ - ۱۲۳ ز: ۴۷).

زەۋى بدرى بە مولكانە دروستە بەپىي ئەم درىژر پېدانەي
دواۋە، موزارەۋەۋ موخابەرە ھەر دوو لە مەئنادا يەكەن كە ئەۋەيە:
خاۋەن زەۋى زەۋىيەكەي بدا بە ئىشكەرئ كە بەنيۋەيى يا بە كەمتر يا
بە زياتر دايجىئىۋ بەرھەمى بېيى. بەلام رافىعى ۋ نەۋەۋى (رەۋاۋ خاۋايان
لېيە) دەفەر موۋن: لە موزارەۋەۋا بنەتۆۋ لەسەر خاۋەن زەۋىيە،
لە موخابەرەيشدا بنەتۆۋ لەسەر ئىشكەرە، ئەمە جىيىي نىۋانىانە.

بىر يارەكەيان:

شەرەزانەكان لە بارەي ئەم دوو مامەلەيەۋە رايان جىيە،
گوتراۋە: كە ھەردوۋ مامەلەكە بەتالئ، چۈنكە ھەدىتى صەحىح لە
بوخارى ۋ موسلىمدا ھەيە كە نەھى لە موخابەرە دەكا، لە صەحىحى

موسلیمیشدا هه‌یه: که پیغه‌مبەر (مرووده خواه له‌سه‌ریه) نه‌هی کردووه له موزارعه به‌لام فهرمانی کردووه به‌وه: خاوهر زه‌وی ده‌توانی له‌باتی ملکانه، کری زه‌وییه‌که‌ی وهر‌بگری.

هو‌ی نه‌ییش له‌دانی زه‌وی به ملکانه ده‌گه‌رپته‌وه بو‌ئهم بو‌چوونه: گوايه به‌هو‌ی به‌گریدانه‌وه ده‌توانری که‌لک و به‌هره له زه‌وی وهر‌بگری، که‌واته: نه‌وه‌یش وه‌ک ئازه‌ل و مال‌ات دروست نیه به‌را‌به‌ر به هه‌ندی له ده‌رامه‌تی خو‌ی بدری به ملکانه.

ئیب‌نو شور‌ه‌یحیش ده‌فه‌رموی: موزارعه دروسته. ئیب‌نو خوزمیه و ئیب‌نو لوزیرو خه‌طابیش هه‌روا ده‌فه‌رموون: ئیب‌نو خوزمیه مه‌جزمی‌کی له باره‌یه‌وه نووسیه‌وه، ریگه چاره‌ی کارکردن به کو‌ی نه‌وه فهرموودانه‌ی دۆزیو‌ته‌وه، که له‌م باره‌یه‌وه هاتوون، که هه‌ندی له‌وه فهرموودانه ریگه‌ی موزارعه‌یان داوه‌وه هه‌ندی‌کی تریان ریگه‌ی نادن. خه‌طابیش به‌په‌ره‌وی نه‌وی کردووه، نه‌حه‌مه‌دی کو‌ری هه‌نبه‌ل‌یش فهرمووده‌ی قه‌ده‌غه‌کردنی ملکانه‌ی به‌لاواز داناوه، خه‌طابی ده‌فه‌رموی: بو‌یه مالی‌ک و نه‌بو هه‌نیفه‌وه شافیعی (ره‌مه‌ته‌خوا‌یا‌ن ای‌به) ریگه‌ی ملکانه‌یان نه‌داوه به پوو‌چه‌لی داده‌نین، چونکه ئا‌گایان له‌وه نه‌بووه که فهرمووده‌ی قه‌ده‌غه‌کردنه‌که لاوازو بی‌هیزه، که‌واته: موزارعه (واته: ملکانه) دروسته، چونکه له هه‌مو و‌لاته موسو‌ل‌مانه‌کاندا کاری پیده‌کری و که‌سیش نه‌م کار‌پیکردنه‌ی به پوو‌چه‌ل دانه‌ناوه. هه‌تا ئیره فهرمایشتی خه‌طابی بوو. نه‌وه‌ویش له شه‌رحی سه‌حیحی موسلیمدا ده‌فه‌رموی: دروست‌بوونی مامه‌له‌ی ملکانه رای ئاشکراو په‌سه‌نده، به‌پیی

فهرمووده‌که‌ی خه‌یبه‌ر (که له‌سه‌ره‌تای باسی باخه‌وانیدا، که باسی ژماره ۲۲۸) بوو رابورد - وهرگیږ).

لافی ئه‌وه‌یش که دروستبوونی ملکانه له خه‌یبه‌ردا پاشکۆ بووه
 بۆ دروستبوونی باخه‌وانی قه‌بوول نیه، چونکه ئه‌و مه‌به‌سته‌ی که بووه
 به‌هۆی دروستبوونی باخه‌وانی له مولکانه‌یشدا هه‌مان مه‌به‌ست هه‌یه،
 به قیاسیش له‌سه‌ر مامه‌ئه‌ی قازانج به‌هاوبه‌ش، که به‌یه‌گرتنی راکان
 دروسته، ده‌بی ملکانه‌یش دروستی، چونکه ئه‌میش ده‌ق وه‌ک ملکانه
 وایه له‌هه‌موو شتی‌کا، وه‌له‌به‌ر ئه‌وه‌یش که موسولمانان له‌گشت ولات و
 له‌هه‌موو سه‌رده‌می‌کا به‌رده‌وام کار به‌ملکانه‌ ده‌کهن. ئه‌بو یووسف و
 محممه‌دو ئیبنو ئه‌بو له‌یلاو زانا کووفیه‌کانی ترو، شه‌ریعه‌ترانه‌کانی
 فهرمووده زانه‌کانیش حوکم به‌دروستبوونی ملکانه (موزارعه) ده‌کهن.
 فهرمایشتی نه‌وه‌وی ته‌واو.

٢٢٤) ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی وێرانه (احیاء الموات)

(بر: ته‌جرید/ ٣ ل - ١١٧ - ژ: ١٠٢٨ هه‌تا ژ: ١٠٣٢):

له عورفی شه‌ری شه‌ریفدا: بری‌تییه له ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی زه‌وی
 بی‌خواهن. وێرانه له شه‌رعا ئه‌و زه‌وییه‌بی‌خواهنه‌یه که هه‌رگیز
 ئاوه‌دان نه‌کرایته‌وه. سه‌ر به‌لگه‌ی دروستبوونی ئه‌م بابه‌ته ئه‌م
 فهرمووده‌یه‌ی پی‌غه‌مبه‌ره (ه‌رووده خواوه له‌سه‌ربه): که ده‌فه‌رموی: که‌سی
 زه‌وییه‌کی بی‌خواهن ئاوه‌دان بکاته‌وه ده‌بی به‌هی خۆی، گه‌ری زۆرداریش
 له‌و زه‌وییه‌دا هیچی لی‌سه‌وز نابێ! (ئه‌بو داوود، نه‌سائی، تیرمیزی)

تیرمیزی دهفهرموی: فهرموودهیهکی جوانه، واته: حهسهنه. زۆردار لیرهدا ئەو کەسەیه کە بە زۆری زۆرداریی، بە نیازی داگیرکردن، دارو نەمام و شتی وا لەناو زەوییهکا دەروینن، کە کەسیکی تر ئاوەدانی کردبێتەوه، بۆ ئەوەی کە بیکا بەهی خۆی، گەری وا دەبێ رێگهی نەدری، خۆشی بێ و ترشی بێ دەبێ ئەوەی ئی بسەنریتەوه، ئەم جوۆره گەرە بەم شیوانه دروست دەکری: لە زەوییهکی کەسیکی تردا نەمام بنیۆی، یا خانوو بکا، یا جوگهی بۆ رابکیشی، یا بیریکی تیادا هەل بکەنی.

٢٣٥) بریار (حوکم) ی ئاوەدانکردنەوه:

وێرانە ئاوەدانکردنەوه زۆر سوننەتە، بەپێی ئەم فەرموودەیهی پیغەمبەر (ەروودە خوا لەسەرین): کەسێ پارچەیی زەوی بیخواوەن ئاوەدان بکاتەوه خیریکی چاکی دەگات، هەرچی لەبەر و بوومی ئەو زەوییه، کە مەرووفی بیخوات، یا بالندەو درندەو مالاتی ملوو مووشەکەر بیخوات، یا هەریهکی لەمانە سوودیکی ئی وەرگیری، ئەوەی بۆ دەبێ بەخێرو صەدەقه. (نەسائی گێراویەتەوه، ئیبنو حیببەن بە فەرموودەیهکی دروستی داناوه).

هەر کەسێ مافی ئەوەی هەبێ کە ببێ بە خاوەنی مال، بۆشی هەیه کە وێرانە بۆ خۆی ئاوەدان بکاتەوه، هەر بەخودی ئاوەدانکردنەوه کە دەبێ بە خاوەنی ئەوەی کە ئاوەدانی کردۆتەوه، چونکە ئاوەدانکردنەوه هۆی ملکایەتیە بەهۆی کرداریکەوه، دەق لە راوکردن و داروچیلەکە کوکەردنەوهی دەشت و دەر دەکا.

به پیتی ئەم فەرمانەى سەرودى پېشىنان و پاشينان، سەرودمان
 حەزرەتى موحەممەد، (مروودى خواە لەسەربە) گە ئیستا رابورد، بۆ
 پەيدا بونى خواەندارىی بەهۆى ئاوەدانکردنەووە، پېویست بە فەرمانى
 پېشەواى موسوڵمانان ناکات، ئەگەر بوو چاکتر، ئەگەر نەیشبوو فەیناکا.

مەرجه کانی دامەزرانی ئاوەدانکردنەووە:

ئاوەدانکردنەووی وێرانە بەم دوو مەرجه دادەمەزری:

یه گەم: نابى ئەو وێرانە یە بەهیچ شیوەیى ملکى موسوڵمانیكى
 تربى، ئەگەر وابوو ئەووە دروست نیه، توخنى بکەوئ، نە بە
 ئاوەدانکردنەووە نە بەشتیکى تر، مەگەر بەپیتی فەرمانى شەرع. لە
 فەرموودەیه کى شەپخەیندا پېغەمبەر (مروودى خواە لەسەربە) دەفەر موئ:
 هەرکەسێ بە زۆرو ستم بستى زەوى داگیر بکا، لە رۆزى قیامەتدا
 بەهەر حەوت چینهى زەمینەووە، وەك کە ئەمە لە ملی گادا، ئاوا دەکری
 بە تەوق و دەکریتە ئەستۆئ!

بزانن حەرىمى ئاوەدانى بە ئاوەدانکردنەووە نابى بە موئك،
 چونکە خواەنى ملکە ئاوەدانە کە ئەو لە پېشتەرە بەو حەرىمە، حەرىم
 ئەو شوپنانه یە کە پېویستن بۆ بەهرە وەرگرتنى تەواو لە ملکى ئاوەدان،
 وەك رێگەو سەلوینك و ئاومرۆو شتى وا.

دووهم: دەبى ئاوەدانکەرە کە موسوڵمانبى، لەبەر ئەووە دروست نیه
 بۆ بێبڕوا لە ولاتى ئیسلامدا زەوى بێخواەن ئاوەدان بکاتەووە بۆ خۆى،
 چونکە پېغەمبەر (مروودى خواە لەسەربە) دەفەر موئ: وێرانەى بێخواەن کە

هه‌پانه هی سه‌رده‌می عادن، له بنه‌رەتدا هی خواو پیڤه‌مبەری خوان، ده‌ی له ئیستاوه ئەوا من کردم به‌هی ئیوه ئە‌ی کۆمه‌لە‌ی موسو‌ل‌مانان! شاف‌یعی گیر‌پ‌ایه‌ته‌وه، به‌یه‌ه‌قی جارێ به‌ مه‌قووفی هه‌تا سه‌ر ئیبنو عه‌بباس گیر‌پ‌ایه‌ته‌وه، جارێ‌ک‌یش به‌ مه‌رفووعی هه‌تا سه‌ر پیڤه‌مبەر. ئە‌وه‌تا له‌م فه‌رمووده‌دا رووی ده‌می پیڤه‌مبەر (مه‌رووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) له‌ هه‌موو موسو‌ل‌مانیکه‌و به‌س، هه‌تا بزانه‌ی که‌ مه‌رجی ئاوه‌دانکه‌ره‌وه له‌ خاکی ئیسلاما ئە‌وه‌یه که‌ موسو‌ل‌مان بێ، بۆ ناموسو‌ل‌مان دروست نیه، نه‌گه‌ر که‌سێ بێ: ئە‌ی بۆ خاوه‌ن په‌یمان، له‌ ده‌سته‌ی خاوه‌ن نامه‌گان، له‌ناو و‌لاتی ئیسلامدا بۆیان هه‌یه دارو چیلکه‌و پووشو گیای بێ خاوه‌نی ئە‌و که‌زه بۆ خۆیان کۆبکه‌نه‌وه، که‌چی ئە‌مه‌یان بۆ دروست نیه؟ له‌ وه‌لاما ده‌ل‌تین: چونکه‌ دارو چیلکه‌کردن و پووشو گیا‌کۆ‌کردنه‌وه جی‌گه‌یان پ‌ر ده‌بی‌ته‌وه جارێ تر هه‌ل ده‌دنه‌وه‌و دروست ده‌بنه‌وه، له‌به‌ر ئە‌وه به‌وه هه‌تا سه‌ر له‌ کیس موسو‌ل‌مانان ناچن، به‌پ‌ی‌چه‌وانه‌ی ئاوه‌دانکه‌ردنه‌وه‌ی و‌یرانه‌وه، چونکه‌ و‌یرانه که‌ ئاوه‌دان گ‌رایه‌وه ئیتر ده‌بی به‌هی خاوه‌نی و جی‌گه‌ی پ‌ر نابێ‌ته‌وه، ده‌ی نه‌گه‌ر ناموسو‌ل‌مان بی‌کا به‌هی خۆی هه‌تا سه‌ر له‌کیس موسو‌ل‌مانان ده‌چی.

نیشانه‌کردنی ئاوه‌دانکه‌ردنه‌وه‌ی ره‌وا چۆنه‌و چیه‌؟

ئاوه‌دانکه‌ردنه‌وه بریت‌یه له‌ ئاماده‌کردنی شته‌که به‌پ‌ی مه‌به‌ستی ئاوه‌دانکه‌ره‌وه. چونکه‌ یاسادانه‌ری ئیسلام، پیڤه‌مبەری خوا، ئاوا به‌بێ قه‌یدو به‌ند، به‌ره‌هایێ فه‌رموویه‌تی، که‌واته: بۆ دیاری‌کردنی نیشانه‌کانی ده‌گه‌رپ‌ینه‌وه بۆ سه‌رعورف (که‌ بریت‌یه له‌ باوی ره‌وای

دامه زراوی ناوکۆمه لهی موسولمانان) چۆنیتی عورفیش له زمانا سنوورو پیناسهی بۆ دانهنراوه که دهبی چۆن بی و چۆن نهبی، کهواته: ناوه دانکردنه وهی ههر شوینی به پی مه به ست لیی دهکۆری، نه گهر کردنی خانوو بوو، دهبی به پی عادهتی دامه زراو، به بهرد، یا به خشت، یا به مووره قور دیواری بۆ بکا، یا به چیلکه و قیسپ تهیمانی بۆ بکا، سهری هه ندیکشی بگری و دمرگا و په نجه ره ی تیبا، وه نه گهر مه به ستی باخ ناشتن بوو، نه بی به پی ده ستووری دامه زراو، هه ساری به ده ورا بکا، جا نه گهر ده ستووری نه و شاره وا بوو به دیوار هه ساریان دروست ده کرد بۆ نه و جۆره شته نه وه دیوار مه رجه، دهنه نه گهر به شتیکی تر بوو، وه ک تهیمان. ته له به ند، نه وه په پره وی نه وه ده کری که له و جیگه یه بووه به عادهت.

٢٢٦) به خشی نی ناو که ی پیویست ده بی؟

ناو له سه ر دوو به شه :

یه کهم: نه وه یه که له خۆیه وه له شوینی هه له بقوئی، که نه و شوینی په یوه ندی تایبه تی به که سه وه نه بی، هه روا هیج ناده میزادی ده ستی نه بی له دهره یان و ره وان کردنی دا، وه ک ناوی جه م و کانیای ده شت و دهر و شاخه کان و لافاو و باراناو، که بۆ قازانجی گشتین و ناوی به ره لای بیخوا وه نن، خوا نه بی که س خوا وه نیان نیه.

جا نه م جۆره ناوه نه گهر که م بوو، یا ریگه ی سوود لیوهر گرتنی ته نگه بهر بوو، نه وه ک زووتر رویشته سه ری و گرتی بۆ خۆی نه وه

دهبی بهی نهو، با نهو کهسه بیتهزیش بی، چونکه بریاری شهرع
لهسهر نه مهیه، عه مری کوری شوعه یب له باوکیه وه له باپیری وه
دهگیرپته وه: له باره ی ناوی لافاوی شیوی مه زووره وه، کهوا له مه دینه،
پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) ناوا بریاری داوه: کی یه کهم بوو ناوه که
دهگری هه تا دهگاته هه ردوو قوله بی، نه و جا بهری دمهاته وه بو نه وه ی
خوار ترا. (نه بو داوودو نیبو ماجه گیراویانه ته وه. نیبو حه جهری
عه سقه لانی له فه تحولباریدا ده فهرموی: رشته که ی دهگاته پله ی جوانی،
حاکمیش له (المستدرک) دا گیراویه ته وه^(۱).

نه مه بو نهو که سانه یه که بهرو دوا دهگانه سه ری، به لام نه گهر
به یه که وه چوونه سه ری و ناوه که یش به شی هه موویانی نه ده گرد نه وه
تیرو پشک له نیوانیاندا دهگهن، نه گهر که سی له پیشدا هات ده یویست

^(۱) لم فمرموده دا نم دوو تیپینییه هیه:

یه کهم: له نه صله که دا نو سراوه: (فی سبیل مه زور، راستیه که ی (فی سبیل مه زور) ه.
سه بیل ریگه یه، سه بیل لافاوه.

دووم: نه علاو نه سفله به مه عنا لای سه روو ترو لای خوارووتر نیه، به لکوره به
مه عنا نه وه یه کی یه کهم برو له گرتنی ناوه که داو زوو گه یشته سه ری نه وه پیش ده خری،
دوا نهو دووم پیش ده خری نیتر همروا، تماشای ماده ی (هزر) بکه له (النهاية في
غريب الحديث والاثار) دا له گهل مغنی المحتاج ج/ ۲ ص ۳۷۴، له گهل (عمدة القاری
ج/ ۱۲ ص ۲۰۳) نه ساخکردنه وه، ورده کارییه زور پیویسته چونکه هه له به تری
نه صله که یشی پی ده کری.

- وه رگیر -

مالات ئاوبدات، کهسیکی تر دوا ئه و هات به لام خوئی پیویستی به ئاو خواردنه وهبوو، ئه وه ئه وه میان وه پیش ده خری که خوئی ئاو ده خواته وه، هر که سی نه ندازه که له و ئاو به ره لایه بکاته قاپیکه وه ده بی به هی خوئی، ههروه ها نه گهر به جو له یه کدا بیهینی و بیکاته ئاو چه زیکه وه که له بهری نه روا ئه ویش ده بی به مالی تایبه تی خوئی.

دووهم: ئاو تایبه ته گانه، وه ک بیرو کاریزو جوگه، جا نه گهر که سی بیر له ملک خویدا هه ل بکه نی، ئاو که ی ده بی به هی خوئی، چونکه به شی که له به هری ملکه که ی، ده ق وه بهری داری باخه که ی، وه ری ک وه کوو ئه و کانی زیرو زیوه ی که له ناو ملکه که یدا دهر ده که و ی، که واته: که س مافی ئه وه ی نیه که به بی رمزای خوئی لی بیات. گوتراویشه: که ئاو نابی به ملک که س، چونکه پیغه مبه ر (دروود و ساو له سه رب): فه رموو یه تی: موسو لمانان له م سی شته دا هاو به شن: له ئاو له و پرو ئاگردا. (ئه بو داوود گی راو یه ته وه) قسه ی ئه م قیله بهر په رچ دراو ته وه به وه: که ئه م فه رموو ده یه لاوازه له بهر ئه وه ده ست نادا بو به لکه. به هه ر حال له سه ر هه ردوو فه رمایشته گان، پیویست نیه له سه ر خاوه ن بیر که، که ئه و ئاو ی له پید او یستی خوئی زیاد بی، بیبه خشی به که سی که کشتو کالی پی ئاوبدا، به لام نه گهر بو ئاودانی گیان له به رو مالات بوو ئه وه پیویسته له سه ری که بیبه خشی چونکه شافیعی له ئه بو هوره یروه له پیغه مبه ره وه ده گیر یته وه: ده فه رموی: (دروود و خوا له سه رب): که سی زیاده ئاو ی هه بی و قه ده غه ی بکا له مالاتی موسو لمانان، هه تا بی به هه و ی قه ده غه بوونی زیاده له و پر ی دهورو به ری ئاو که، چونکه له و پر گای دووره ئاو به که لکی له و پرانی ئاژهل نایه ت، که سی ئه م تاوانه بکا خودای گه و ره له روژی قیامه تدا له به هری میهره بانی خوئی بی

بەشى دەكا. لە بوخارى و موسلىمىشدا دەفەرموئ: ئاوى زيادىن لە خۇتان، لە خەلگى تىرى قەدەغە مەكەن، ھەتا بەم تەگەرەيە زيادە لەودەرى دەورى ئاوەكەى پېقەدەغە بکەن. جياوازىي ئازەل و گشتوكال لەودەايە، گيان ريزى ھەيە، بە بەلگەى ئەووە كە ئاودانى گيانلەبەر پېويستەو ئەركىكى ئاينىيە بەلام گشتوكال مەرج نىە وابى.

مەرجەكانى پېويستبوونى بەخشىنى ئاۋ:

يەكەم: دەبى لە پېداوويستى خۇى زياتربى، دەنا پېويست نىە، چونكە لە خودى خۇيەووە دەست پى دەكا بە بەكار ھىنان و بەخشىنى.

دوووم: خاوەن ئازەلەكەيش ئاتاجىي بەو ئاوە ھەبى، بەم رەنگە: ئاوى بەرەللاى گشتى لەو ئاقارەدا نەبى.

سەيىھەم: لەو ئاقارە لەودەرى ھەبى، بەبى ئاۋ خواردنەووە ئازەل نەتوانى لىي بلەودەرى.

چوارەم: دەبى ئاوەكە لە جى وەستانى ئاسايى خۇيدابى، لەو جۆرەيش بى كاتى لىت ھەلگۆزى بىتەووە جىي. بەلام ئەگەر كەردىە ئاۋ دەفەرەو، لەسەر فەرمايشتى دروست (قەولى صەحيح) ئىتر پېويست نىە لە سەرى كە بەخۇرايى بىبەخشى. ئەوونە ھەيە ھەر كاتى برپاردرا كە پېويستە لە سەرى كە بىبەخشى، نابى لەباتى ئەو ئاۋە وەجەل و بەھا وەربگرى، دەبى بەخۇرايى بىبەخشى، ئەمەيش بەپىي ئەم فەرموودە ساغە كە دەفەرموئ: پېغەمبەر (مەروومە، مەو، لەسەربەن) نەيى كەردووە لە فرۆشتنى ئاوى زيادە. ھەر كاتىكەيش بەخشىنى ئاۋ واجب نەبوو لەسەر خاوەنەكەى، ئەووە دروستە بوى كە بەكەيشانە يا بە پىوانە بىفرۆشى بۇ خۇى.

۲۳۷) وهقف: شت تهرخانکردن بو خیری نهبراه:

وهقف له زمانى عهره بډا راگتنو چه پس و گل دانه وهو بهندکردنه، له عورفى شهرعیشدا: تهرخانکردنى سامانه بو خیری نهبراه له ریگه‌ی خودادا، به مهرجی لهو جوړه سامانانه بی که لک و قازانج لی ودرگرتنى مومکین بی و زاته‌که‌ی بمینی! سهر به لگه‌که‌ی نه‌م نایه‌ته‌یه که‌وا له سوورم‌تی چه‌جدا، که ژماره‌که‌ی (۷۷) ه که دمه‌رموی: {وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} واته: له کرنی هه‌موو جوړه چاکه‌یی دریغی مه‌کهن، سابه‌شکوو شادبین به مایه‌ی رمزابوونی خوا. وه نه‌م فهرمووده‌یشه که دمه‌رموی: گاتی ئاده‌میزاد دهری، هه‌موو کرده‌ویه‌کی کوتایی دی، نه‌م سی شته نه‌بی:

یه‌که‌م: خیریکی نه‌براه (وهک بیرو مزگه‌وت...).

دووه‌م: زانست و زانینی به سوود (وهک دانانی کتیبی باش و پیگه‌یاندنی فه‌قی و قوتابی و شاگردو هونه‌ری به‌که‌لک و به سوود بو گه‌لی ئیسلام).

سییه‌م: منداڵ و وه‌چه‌یه‌کی باش که دووعای خیر و نرای باشی بو بکا (موسلیم و که‌سانی تر گپ‌راویانه‌ته‌وه).

زاناکان دمه‌رموون: وهقف به‌شیکه له خیری نه‌براه. جابیر (ره‌زای خوا لیب): دمه‌رموی: که‌س نه‌ما له هاوړپیانی پیغه‌مبه‌ر (دروودى خوا له‌سهر پیغه‌مبه‌ر به‌ و ره‌زای خوا ه هاوړپیان) که‌شتیکی نه‌کرد بی به وهقف، مه‌گهر نه‌وانه‌یان که توانای سامانیان نه‌بووی.

مەرجەکانی:

بۆ دروستبوونی وهقف ئەم سێ مەرجە بە مەرج گیراون.

یەكەم: دەبێ وهقف كراو لەو جۆره سامانانەبێ، كه دەست بدا بۆ كەلك ئی وەرگرتن و لە هەمان كاتدا زاتەكەى بمینى. كەواتە: وهقفى ئەو شتە دانامەزى، كه هەتا زاتەكەى بمینى كەلكى ئی وەرناگیرى، وەك بەرو میوه و خۆراك و بۆنپۆوهكراو، چونكه میوه و بەرو خۆراك دەخورپن، كەلكەكەیان لە خواردنیان دایە، دەى كاتى دەخورپن زاتەكەیان نامینى. بۆنپۆوهكراویش ئەومندە ناخایەنى، بەلام ئەگەر دارو درەختى كرد بە وهقف بۆ بەرەكەى، یا ئازەل بۆ شیرەكەى، یا بۆ خورى و كۆلك و مووهكەى، یا نیرى بۆ پەڕین لە ئازەلى شار، ئەوه دروستە، چونكه لەكاتى وادا وهقف كراوهكه زاتەكانە، بەروكۆلك و پەڕین كەلكیان، وه سوودەكانى تری ئەم زاتانە بۆ وهقفكەرە، بۆ نموونه: ئەگەر مەڕپكى كرد بە وهقف، تەنیا بۆ ئەوه كه شیرەكەى بۆ هەزاران بێ، ئەوه خورى و بەچكە و كەول و گوشتەكەى بۆ وهقفكەرەكەیه.

دووهم: دەبێ وهقف كردنەكه لەسەر شتىكى وابى كه هەبوونیكى نەبرپاوهى هەبێ، وەك ئەم بنەچه لە ئیستادا وەچەى بەرودواى بەردەوام لە نایندەدا چونكه وهقف خیرى بەردەوامى نەبرپاوهیە، سەرەپاى ئەوهیش وهقف لە زاتى خۆیدا راگوێزكردنى ملكایەتیی قازانجە، كه وهقفكەرەوه بۆ وهقف لە سەرکراو، دەى شتى كه وجودى نەبێ و هیچ (مەعدووم) بێ ناكړى بە خاومنى شت، هەروا كەسیكیش كه شیواى خاومنیى نەبێ ناكړى بە خاومنى شت.

نمونہ ییہ کہہم: کہ نہ بووہ (واتہ: معدوم) ہ نابئ بہ وہقف لہ سہر کراو، وہکوو وہفقردن لہ سہر کہ سئ کہ ہیشتا لہ دایک نہ بوو بئ و لہ مہولا بکہوئتہ سکی دایکی و لہ دایک ببئ، جا لہ دوا ئہو بؤ ہہزاران بئ.

نمونہ ییہ دووہم: کہ کہ سئ شیاوی خاوندیئتہ نہ بئ نابئ بہ وہقف لہ سہر کراو، وہکوو مندا ل لہ سکی دایکدا، جا ئہم جوڑہ وہقفانہ پووجہ ئن، چونکہ وہقف بہ ملککردنی حازری دەس بہ جبیہ کہواتہ لہ سہر کہ سئ کہ نہ بوو (مہعدووم) بئ و لہ سہر کہ سئ کہ شیاوی خاوندیئتہ نہ بئ دانامہ زری.

سییہم: نابئ بؤ شتی نارہوابئ، چونکہ وہقف خیړیکہ مہبہست لیئ نزدیکوونہ وہیہ لہ خوا، گوناہیش پیچہوانہ ی ئہم مہبہستہیہ، کہواتہ: شت وہفقردن بؤ کرینی نامیری ریگری و چہتہ گہری دروست نیہ، ہہروا بؤ کرینی نامیری بہزم و رمزم، ہہروا دروست نیہ شت وہقف بکری بؤ کنیشتہ ی جوولہ کہو کلئسای گاوور ئہم جوڑہ جیگایانہ.

پہیرہوی مہرجی وہفقہر دہکری:

جا ہہر کاتئ وہقف دامہ زراو ہہموو مہرجیکی ہاتہ جئ، ئیتر یہ کہ سہر وہقف لہ سہر کراو شایانی بہروو بوومہ کہ ی دہبئ، خواہ کہ لک بئ وہک تیادانیشتن و خوئندنہ وہی پہراو، خواہ زات بئ وہک میوہو خوری و موو وشیر، لہ ہہمان کاتدا دہبئ ئہم قازانجانہ ریک بہ پیئ مہرجی وہفقہر بدرین بہ خاوندیان، وہفقار کیئ پیشخست ئہو کہ سہ پیئ دہخرئ، وہکیئ دواخست ئہو کہ سہ دوا دہخرئ، ئہ گہر گوتی: بہ یہ کسانئ دابہ شبکری بہ سہریانا بہ یہ کسانئ دابہ ش دہکری، ئہ گہر

گوتی: هه‌ندی به‌ش زی‌تر بی، چۆن ده‌لی به‌پی مهرجه‌گه‌ی ئه‌و دابه‌ش ده‌گرئ لی‌یان. نموونه‌ی پیش‌خستن وه‌ك ئه‌وه بلئ: ئه‌مه‌م له‌سه‌ر مندا‌له‌كانم وه‌قفکرد، له‌ پێشدا بۆ زاناو خاوه‌ن وهرعه‌كانیان، نموونه‌ی دواخستن وه‌ك ئه‌وه بلئ: ئه‌مه‌م له‌سه‌ر مندا‌له‌كانم وه‌قفکرد، كه‌ ئه‌وان نه‌مان ئه‌وجا بۆ مندا‌لی ئه‌وان، یا وه‌ك ئه‌وه بلئ: دهرامه‌تی سالی یه‌كه‌م بۆ می‌ینه‌كان و دهرامه‌تی سالی دووهم بۆ نی‌رینه‌كان، نموونه‌ی یه‌كسانی وه‌ك ئه‌وه بلئ: ئه‌مه‌م وه‌قفکرد له‌سه‌ر مندا‌له‌كانم، به‌ مه‌رجی نی‌رو می وه‌ك یه‌ك به‌شیان بۆ دابنری، نموونه‌ی باودانی هه‌ندی‌کیان به‌سه‌ر هه‌ندی‌کی تریان وه‌ك ئه‌وه بلئ: ئه‌مه‌م کرد به‌ وه‌قف له‌سه‌ر مندا‌له‌كانم به‌مه‌رجی به‌شی نی‌رینه‌ دوو ئه‌وه‌نده‌ی به‌شی می‌ینه‌ بی.

٢٣٨) باسی به‌خشین (هه‌به):

بر: تجرید/ ٣ ل ١٨٦ ز: ٥٥).

به‌خشین و دیاری له‌ زمان و له‌ شه‌رعا به‌ یه‌ك واتان ته‌نیا ئه‌م جیاوازی‌یه‌یه‌ن له‌ نی‌وانا هه‌یه: ئه‌گه‌ر بۆ ریزگرتن له‌و كه‌سه‌ی كه‌ ده‌بی به‌ خاوه‌نی برا بۆی ئه‌وه‌ دیارییه‌، ده‌نا به‌خشینه. به‌خشین سونه‌ته‌ به‌پی نامه‌ی خواو ری‌بازی ره‌به‌رو یه‌كگرتنی نه‌ته‌وه. خوا‌ی گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى - سورة المائدة - ٢/٥} واته‌: هاوکاری یه‌كتری له‌سه‌ر كاری چا‌كه‌و له‌ خوا ترسی ب‌كه‌ن. دیاره‌ كه‌ به‌خشین كاری‌کی باش و په‌سه‌نده‌، له‌ ری‌بازی ره‌به‌ردا (واته‌: له‌ سونه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا (درووه‌ خوا‌ له‌سه‌ربه‌) نموونه‌ زۆر زۆره‌ له‌سه‌ر سونه‌تی به‌خشین، عایشه (درواه‌ خوا‌ له‌یه‌) فه‌رمووی: عه‌رزى پی‌غه‌مبه‌رم کرد ئه‌م

گۆشتە بە زەكات داويانە بە بەريرەى كارەكەرم، ئايا تۆ لىي دەخوى؟
 فەرمووى: ئەمە بۆ ئەو زەكاتە، بەلام بۆ ئىمە دەبى بە ديارى و لە
 زەكاتى دەرەجى (ش/د/ن). ئەبو ھورەيرەيش (رەزە ئىبى) دەفەرموئ:
 جاران كە نانىان بۆ پېغەمبەر (دروودە ئىبى) دادەنا دەپىرسى، كاتى
 دەيانگوت: ھى ديارىيە، لىي دەخوارد، بەلام ئەگەر بگوترايە: ھى زەكاتە
 لىي نەدەخوارد.

مەرجى بە خىراو:

ھەرچى فروشتنى دروست بى بەخشىنىشى دروستە، وە ئەوھى
 فروشتنى دروست نەبى بەخشىنىشى دروست نىە، وەك شتى نەزانراو،
 وەك ئەوھ بلى: ئەوھ يەكئ لەو بىرکە مەرەم بەخشى بە تۆ،

ھەروا بەخشىنى بارمتە سەگى مەشق نەکردو و بەرازو شتى
 بىزىوو دروست نىە، چونكە فروشتنى ئەمانە دروست نىە، دروستە
 زەوت كراو بىفروشرى بە كەسئ كە بتوانئ بىسەنىتەوھ لە زەوتكەر، شتى
 ھاوبەش و ناو كۆيى بەخشىنى دروستە، چ بىفروشرى بە ھاوبەش، چ
 بىفروشرى بە كەسىكى تر.

بە خىراو تا وەرنەگىرئ نابى بە مال:

بەخىراو نەپىويست دەبى و نە دەبى بە مال ھەتا وەرنەگىرئ،
 عائىشە (رەزە ئىبى) فەرمووى: باوگم لە باخەكەى غابەى، بىست
 وەسقى پىم دا كە بىرنم بۆ خۆم، لە نەخۆشىنى سەرەمەرگا پىي
 فەرمووم: كچى خۆم من لەبەرى باخەكەى غابەم بىست وەسقم دا بوو
 بەتۆ، كە بۆ خۆت بىرنى، بىرا دەترنى و دەتبرد بۆ لای خۆت، ئىستا

دهبوو بهی خوت، بهلام مادام ههتا نیستا ومرت نهگرتوووه تازه بوو به مالی میراتبهر! ^(۱).

دهی نهگهر له شت بهخشیندا بوون به مال نهبهسرایه بهوهرگرتنهوه نهبو بهگری صدیق به عائیشهی نهدهفهرموو: تازهبوو به مالی میراتبهر لهی تو دهرچوو!.

عومه‌ریش {ره‌زاه‌خواه‌لینب} دهفه‌رموی: به‌خشراو نابین به‌مالی ته‌واو هه‌تا پی‌به‌خشراو وهری نه‌گری، هه‌مان را له عوسمان و نیبنو عومه‌رو نیبنو عه‌بباس و نه‌نه‌سو عائیشه {ره‌زاه‌خواه‌یان‌لینب} گیر‌دراوه‌ته‌وه، رای تر نه‌بیستراوه که پی‌چه‌وانه‌ی رای نه‌مان بێ.

به‌بێ فهرمانی مال‌به‌خش وهرگرتنی به‌خشراو دانا‌مه‌زرئ چونکه وهرگرتن ده‌بێ به‌هوی گواستنه‌وه‌ی خاوه‌نی‌تی. جا ههر کاتی وهرگرتن رووی دا به‌خشراو ده‌بێ به‌مال، نی‌تر مال‌به‌خش مافی په‌شیمان بوونه‌وه‌ی بۆ نیه، مه‌گهر له یه‌ك حال‌دا نه‌ویش نه‌وه‌یه که به‌خشنده‌که باوک بێ، یا دایک بێ، یا باپیر بێ یا نه‌نک بێ، سه‌ربه‌لگه‌ی نه‌مه‌یش نه‌م فهرمایشته‌ی پی‌غه‌م‌به‌ره {درویده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌}: ههر که‌سی شتی ببه‌خشی، یا ده‌سه‌نه‌ی ب‌دا به‌که‌سی، دروست نیه بو‌ی که په‌شیمان بب‌یت‌ه‌وه‌و بی‌سه‌نی‌ته‌وه له پی‌به‌خشراو، مه‌گهر باوک و دایک، بۆ نه‌وان دروسته‌ له‌و

^(۱) بز راستکردن‌وه‌ی وش‌ی (ج‌ذاذ) به (ج‌داد) له‌م نه‌سه‌رده‌دا، ته‌ماشای مادده‌ی (ج‌دد) له (النه‌ایه فی غریب‌ الحدیث والا‌ثرای و ج/ ۱۳ چ ۱۴۷ و ص ۱۵۶ له (عمده‌ القاری شرح صحیح البخاری) بکه.

بەخشىنەى داويانە بە منالى خۇيان پەشىمان بېنەوہ. (ئەبو داوودو
كەسانى تر گىراويانەتەوہ) تىرمىذى فەرموويەتى: فەرموودەيەكى
جوانى ساغە. لە دەقى فەرموودەكەدا ناوى باوكو دايك ھاتووە، باپىرىش
بەر ناوى باب دەكەوئو نەنكىش بەر ناوى دايك دەكەوئ.

٢٣٩) باسى عومراو روقبا: با بە كوردى ناويان بىيىن: ژىنە بەخش و تە مابەخش:

عومرا لە عومر وەرگىراوہ، كە بەواتا تەمەن و مان و ژيانە، بۆيە
واى پىدەگوترى چونكە لە سەردەمى نەزانيدا دەيانگوت: ئەم شتە بۆ تۆ
ھەتا ماويت، واتە: لە ماوہى تەمەنتا، ھەتا لە ژياندايىت بۆ خۆت،
روقبايش كە لەسەر كىشى عومرايە، لە ماددەى (موراقەبە) وەرگىراوہ،
كە بەواتا چاوہنوارپىيە، وەك ئەوہ پىيى بلى: ئەمەم بەخشى بەتۆ ھەتا
خۆت ماويت بۆ خۆت، بەلام ئەگەر من لە پىش تۆدا مردم ئەوا بە
يەكجارى بۆ خۆت، ئەگەر تۆيش لە پىش مندا مردىت ئەوا ببىتەوہ
بەھى خۆم، دەى بەم شىوہيە ھەردوولا چاوہروانى مردنى يەك دەكەن.

گوتەى كورتو پوخت: گەرچى ئەم باسە درىژەپىدانى تىادايە،
بەلام ئەمە كاگلەى ئەم بابەتەيە: گوتەى دامەزران كەپى دەگوترى،
صيغە، لە عومراوا وەك: (أعمرتك هذه الدار حياتك) ئەم خانووەم
بەخشى بەتۆ ھەتا ماويت، يا پىيى بلى: (ما حَيَّيتَ: ھەتا لە ژياندا
بىت) يا پىيى بلى: (ما عشت: ھەتا كۆتايى تەمەنت) يا پىيى بلى:
(أعمرتك هذه الدار حياتك ولعقبك من بعدك: ئەوا ئەم خانووەم

بەخشى بەتۆ ھەتا تەمەن تەواو دەبى، ۋە لەپاش مردنى خۆت بۆ
 ۋەچەو نەۋەت) لەروقبايشدا گوتەى دامەزران ۋەك: (ارقبىك الدار
 حىياتك) واتە: ئەم خاۋووم دا بەتۆ ھەتا ماۋىت بۆ خۆت، ھەردوولامان
 چاۋەنوار دەكەين، ئەگەر مەن لەپېش تۆ دامەردم بە ئىكجارى بېى بەھى
 خۆت، ئەگەر تۆيش لە پېش مەندا مەردىت بېيتەۋە بەھى خۆم. جا ھەر
 كاتى عومراۋ روقبا لەسەر شىۋەى شەرى دامەزران، ئىتر شتە
 بەخشاۋەكە ھەتا ھەتايە دەبى بەھى پېبەخشاۋ، ۋە بە ھىچ جوړى
 نابېتەۋە بەھى بەخشندە، كە بەعەربى پېى دەگوترى: موعمىر، يا
 مورقىب. چونكە پېغەمبەر (مروودە خواۋ لەسەربە) دەفەرموى: عومرا دروستەو
 روقبايش دروستە، ۋەدەبن بەھى ئەو كەسە كە پېى بەخشاۋە. (ئەبو
 داۋود كەسانى تر گېراۋيانەتەۋە) تىرمىزى فەرموۋىيەتى:
 فەرموۋدەيەكى جوانە. ھەروا خۆشەويست (مروودە خواۋ لەسەربە)
 دەفەرموى: ھەر كەس شت لەسەر شىۋەى عومرا بېبەخشى بە كەسى
 ئەۋە ھەم لە ھالى ژيان ۋە ھەم لە ھالى مەردندا دەبى بە مالى پى
 بەخشاۋ، ۋە لە پاش خۆشى دەبى بەھى ۋەچەى (موسلىم) — (رەزە خواۋ
 لىب) گېراۋىيەتەۋە).

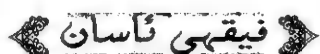
٢٤٠) باسى ھەلگرتنى شتى داکەوتوو (لقطە):

(بىر: تەجرىد / ٣ت - ١٤٩ - ز: ٥٠).

داكەوتە لە زامان بەشتى دەگوترى كە لە كەسى داکەوتىي لە
 عورفى شەرى شەرىفدا بىرتىيە لە مالى، يا لە تايبەتمەندى
 (ئىختىصاصى) كە خاۋەن رىزو بايەخ ۋە نرخدار بى، كە بەھوى

بېئاگاييهوه له شوپنیکا بهجی مابى كه شوپنى ئاسايى نهوشته نهى، بهو مهرجه نهو كهسه كه شتهكه ددۆزپتهوه خاوهنهكهى نهئاسى و شتهكهيش بههيز خوى پى ناپاريزى و بويهكى له دوو مهبهستهيش ههلى بگريتهوه: يا بۆ پاراستنى يا بۆ كردنى به مال بۆ خوى، بهلام لهپاش جاردانى ناونيشانى بهشيوهى شهرعى.

سهر بهلگهى ئەم باسه چەند فەرموودميهكى ساغه. له زهيدى كورى خاليدى ئەل - جوهرهنييهوه - (رهزاه خواه لىبى) فەرمووى: پيغهمبەر (مروودى خواه لىسەربى) فەرمووى: هەر كهسى گومبوويى بدۆزپتهوه و حەشارى بداو ناونيشانى وەك شەريعت دەفەرموى: هەل نەدا، ئەوه خۆشى رى راستى گوم كردوو (موسليم/ ئەحمەد) ديسان زهيد فەرمووى: پياوى هاته خزمەت حەزرمەت (مروودى خواه لىسەربى) عەرزى كرد: حوكمى مالى دۆزراوه، وەك زىرو زيو چييه؟ فەرمووى: پرياسكه و بوخچه و دەمبينهكهى نيشانه بكه. وه هەتا سالى ناونيشانى هەلبەد، جا ئەگەر لهو ماوهيهدا خاوهنهكهى پەيدا بوو ئەوه بيدەرەوه پى، ئەگينا چى لى دەكهى بيكه، بهلام ئەگەر ناونيشانيت هەل نەدا ئەوا لەلاى خۆت بيهيلەرەوه، وه دايىن بە سپاردە لەلاى خۆت، ئيتەر هەركاتى رۆژى له رۆژان خاومنى هات و داواى كردەوه بيدەرەوه پى. پياوكه گوتى: ئەى برپيارى وشترى بزربوو چييه؟ فەرمووى: دەخلىت نەبى بەسەريهوه و دەخلى مەكه، ئەو كوندەو پيلاوى خوى پييه، بۆ خوى ئاوى دەخواتهوه و دەلهوهپى، هەتا خاوهنهكهى دەيدۆزپتهوه! پرييار كەرەكه ليشى پرسى و گوتى: ئەى برپيارى بزى و مەپى ونبوو چييه؟ فەرمووى: ئەگەر تۆ نەيبهيت و خاوهنهكهى نەيدۆزپتهوه ديارە گورگ دەيخوا! (شەيخان).

بریاره‌که‌ی:

موسوئمانان به یه‌کرا ده‌فه‌رموون: هه‌لگرتنه‌وه‌ی دۆزراوه دروسته. به‌لام ئایا سوننه‌ته یا پیویسته؟ ته‌ماشاه‌کری: نه‌گهر مال دۆزمره‌وه به‌دکار بوو قه‌ده‌غه ده‌کری له هه‌لگرتنی، ته‌نانه‌ت نه‌گهر به‌دکار (فاسق) دۆزراوه‌یه‌کی هه‌لگرتنه‌وه قازی لی ده‌ستینیته‌وه، وه‌ک مائی منائی خویشی لی ده‌ستینیته‌وه: به‌لام نه‌گهر مال دۆزمره‌وه نازادو فامیده بوو، وه له‌خوی دئیابوو که ناپاکی لی ناکاو حه‌شاری نادا، نه‌وه له‌م حاله‌دا حوکمه‌که‌ی ئاوايه:

یه‌که‌م: نه‌گهر له شوینیکی نه‌مینا دۆزییه‌وه، که مه‌ترسی فه‌وتانی نه‌بوو، چونکه خه‌لکه‌که‌ی ده‌سپاکو نه‌میندار بوون، له هه‌مانکاته‌دا نه‌و جیگه‌یه نه‌ملکی که‌سی بوو، وه نه‌خاکی دوژمنی ئیسلام بوو، که پئی ده‌گوتری داری حه‌رب، نه‌وه وا باشه‌ بو‌ی که هه‌لی بگری به‌پئی نه‌م حه‌دیته (خوا له‌پشتی نه‌و به‌نده‌یه که پشتی برای ده‌گری).

دووهم: نه‌گهر له جیگه‌یه‌کی وادا دۆزییه‌وه که دئیانه‌بوو له نه‌فه‌وتانی، نه‌وه پیویسته له‌سه‌ری که هه‌لی بگری، به‌پئی فه‌رمووده‌ی خ‌وای گه‌وره: {وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ - سورة التوبة - ۷۱/۹} واته: ب‌رواداران، نی‌رو می‌یان، له‌ناو خ‌ویانا، پشتو په‌نای یه‌کترین، ده‌شی چاو دی‌ری به‌رژه‌وه‌ندی یه‌کتری بکه‌ن). له‌م ئایه‌ته پ‌رۆزه‌دا نه‌م راسته‌قینه‌یه ده‌رده‌که‌وئ: هه‌روه‌ک‌وو چ‌و‌ن پیویسته له‌سه‌ر هه‌قداری هه‌تیو مال‌و سامانی به‌ جوانی ب‌پاری‌زی ئاوايش

پېۋىستە لەسەر ھەموو موسوئلمانى كە سەرو مال و نامووسى ھەموو موسوئلماننىكى تر بېاريزى، چونكە موسوئلمان ھەقدارى موسوئلمانە، ھەركاميان حازر نەبوون ئەوى تريان پاسەوانى سەرو مال و نامووسىيەتى.

سەرەراي ئەوھىش دەبى مال دۆزەروھ لە خۆى دۇنيا بى كە ھەركاتى خاوەنەكەى پەيدا بوو بىداتەوھ دەستى، بە مەرچى بىناسىتەوھ ناوئىشانى ھەلېدا، دەنا نابى ھەلى بگريتەوھ. گوتراوېشە: لە سەرى نىە لە ھىچ بارىكا كە ھەلى بگري، ئەو پەرەكەى ئەوھىە كە ھەلگرتنەوھ سوننەتە، چونكە ھەلگرتنەوھى دۆزراو يا ئەمانەتە، يا كاسپىيە، ئەو دووھىش ھىچ كاميان واجىبو پېۋىست نىن. ئەمە قسەمان لەوھىە كە لە چۆلەوانى و ويرانەو سەرە رىشت بدۆزىتەوھ ئەمە حوكمەكەى بوو، دەنا ئەگەر لەناو ملكى كەسىكا دۆزىيەوھ ئەوھ دروست نىە بوئ ھەلى بگري، چونكە وادەردەكەوئ كەھى خاوەن ملكەكە بى.

ئەو زانىارىيەى لە بارەى داكەوتەوھ پېۋىستە :

پېۋىستە لەسەر ئەو كەسە كە شتى دەدۆزىتەوھ دەفرو پىياسكەو دەرگا بىن و جۆرو ژمارەو كىشى بزائى و ئەوجا لە جىگەى ئاساىى خۇيا ھەلى بگري. زانىنى پىياسكەو دەرگا بىنەكەى بەپىي ئەو فەرموودەى كە رابورد لە سەرەتاي باسەكەوھ، زانىنى ژمارەكەى بەپىي ئەم فەرموودەيەى بوخارىيە كە ئەبو ھورەيرە {رمزە خواە لىبە} دەفەرموئ: پىياسكەيەكەم دۆزىيەوھ سەد دىنارى زىرى تىادا بوو. بردم بو خزمەت پىغەمبەر {مروودە خواە لەسەربە} فەرمووى: يەك سال ناو و نىشانى ھەلەدە. جا

یەك سال ناوونیشانیم هەلدا، ئەوجا چوومەووە خزمەتی، فەرمووێهوە: سالیکی تریش ناوونیشانی هەلدا. منیش وامکردو دیسان چوومەووە خزمەتی، فەرمووێهوە: سالیکی تریش ناوونیشانی هەلدا. منیش وامکرد لە جاری چوارەما فەرمووی: ژمارەکی بزانەو دەرگابینەکی نیشانە بکە، جا ئەگەر خاوەنەکی پەیدا بوو ئەو هە خۆیەتی دەرگا بیکە بە هە خۆت. زانینی نیشانەکانی تریشی بەقیاس لەسەر ئەم نیشانانە، چونکە بەوانیش دەق وەك ئەمان شتەکە دەناسرێتەو، بۆیەش دەبێ لە جێگەی ئاسایی پاراستنی وێنە خۆیدا هەلبگیرێ چونکە سپاردەیه، هەموو سپاردەیه کیش ئاوايه.

ئەگەر ویستی بیکا بە مائی خۆی:

شت دۆزەرەو ئەگەر مەبەستی ئەو بوو کە شتەکە ئاگاداری بکا بۆ خاوەنی هەتا پەیدا دەبێ ئەو پێویست نیە لەسەری بانگەوازی بۆ بکا، بەلام ئەگەر نیازی هەبوو کە بیکا بەهە خۆی ئەو دەبێ بە لایەنی کەمەو یەك سال ناوونیشانی هەلدا، بەپێی فەرموودەکی پێشەو. جارپدانیش دەبێ لە بەردەرگای مزگەوتدا بێ، لەکاتی هاتنەدەرەوێ خەڵکەکەدا، وە لەناو بازاردا، کەجێ گومانی کۆبوونەوێه، وە لەو شوێنەدا کە تیادا دۆزراوێه، چونکە خاوەنەکی ئەوێ بۆ دەگەرێ. چونبیتی جارپدانیش لەسەر ئەم شیوەیه: بلێ: کێ شتی ئی بزر بوو؟ و سوننەتە هەندێ نیشانە بلێ، بەلام نابێ گشت نیشانەکانی هەلدا، دەرگا ئەگەر درۆزنی کردی بەهە خۆی ئەو دەبێ بە دەستەبەری، مەرج نیە سەرۆمێ سائکە هەر جارپدا، بەلکوو لە سەرەتاو هەموو رۆژی سێ جار

بانگه‌واز همل بدا له‌پاشا هه‌موو روژئ یه‌کجار، له‌پاشا هه‌موو حه‌فته‌یی یه‌ک جا، له‌پاشا له‌گشت مانگی‌کا یه‌ک جار، له‌سهر شیوه‌یه‌کی وا دووباره‌ی بکاته‌وه که له‌بیر نه‌چیته‌وه هه‌تا ساله‌که ته‌واو ده‌بئ.

به‌لام نه‌گهر شتیکی وای دروژیه‌وه که نه‌ده‌کرا به‌مال نه‌وه جاری بو هه‌ئنادا، نه‌گهر ده‌کرا به‌مال، به‌لام که‌مبوو، نه‌وه نه‌وه‌نده ناویشانی هه‌ئنده‌دا که به‌زه‌ینی زوربه‌ی کات خاوه‌نی له‌وه‌دوا بو‌ینا‌گه‌ری، که نه‌وه‌یه خاوه‌نه‌که‌ی زور بو‌ی په‌رو‌ش نه‌بئ و زور به‌ دوا‌یا نه‌گه‌ری. جا پاش نه‌وه که بانگه‌وازی بایه‌خداری بو‌ کرد، وه‌خاوه‌نه‌که‌ی په‌یدانه‌بوو، وه‌ ویستی بی‌کا به‌هی خۆی ده‌بئ به‌هی خۆی، که کردی به‌هی خۆی ده‌بئ به‌ قه‌رز به‌سه‌ریه‌وه، نه‌گهر دنیا بوو خاوه‌نه‌که‌ی په‌یدابوو، نه‌گهر دۆزراوه‌که وینه‌دار بوو بلام نه‌مابوو نه‌وه، ده‌بئ به‌ده‌سته‌به‌ری وینه‌که‌ی، دهن‌ا ده‌بئ به‌ ده‌سته‌به‌ری نرخه‌که‌ی به‌پیی نرخ‌ی نه‌و روژدی که تیا‌دا کردوویه‌تی به‌ مائی خۆی، نه‌گهر خودی دۆزراوه‌که مابوو، وه‌ نه‌نگداریش نه‌بوو بوو نه‌وه ده‌دریته‌وه به‌ خاوه‌نه‌که‌ی.

به‌شه‌کانی داکه‌وتوو:

داکه‌وتوو ده‌بئ به‌ چوار به‌شه‌وه:

یه‌که‌م: نه‌وه‌یه که هه‌میشه‌ ده‌می‌نی، وه‌ک زی‌رو زی‌وو شتی تری وا، حوکه‌مه‌که‌ی نه‌وه‌یه یه‌ک سال ناویشانی له‌سهر شیوه‌ی پێشه‌وه هه‌ئیدا.

دووم: ئەو دێه ئەگەر دۆزراوەکە زۆر نەدەماپەووە سەرئەندەین:
 ئەگەر زوو خراب دەبوو، وەك كەبابو تەكو شووتی و كالهك و
 سەوزەوات و فەریكە خورمائی كە نەكەری بە خورما، ئەو دۆزەرەو كە
 دەكەری بە سەپشك لە نیوانی ئەو دێدا كە بیخوات و بەهاكەى دەستەبەری،
 یا بیفرۆشی و بەهاكەى وەربگری و لە پاش ناوێشان هەڵدانی ئاسایی
 بەپێی حال تەسەرەفی تیا دا بكا، چونكە بەهاكەى لە شوێنى
 دۆزراوەكە، ئەگەر نیشانی هەڵنەدات دەبێ بە دەستەبەری، ئەمانەت
 دەبێ لە دەستیدا. بەلام ئەگەر دۆزراوەكە زوو خراب نەدەبوو، وە قابیلی
 ئەو بوو كە چاك بكەری، وەك رووتابی كە بكەری بە خورما، یا تریكە
 بكەری بە میووز، یا شیرى بكەری بە پەنیر، یا شتی تری وا، ئەو لەكاتى
 وادا سەیری بەرژەو نەدى خاوەنەكەى دەكەری، ئەگەر بەرژەو نەدى
 خاوەنەكەى لە فرۆشتنیدا بوو ئەو دەرۆشەری، ئەگەر لە وشك
 كردنەو دایا بوو ئەو وشك دەرۆشەو. جا ئەگەر دۆزەرەو كە بە
 پیاوێتى وشكى كەردەو ئەوا باشە، دێنا دەبێ هەندێكى ئى بفرۆشی بۆ
 مەسەرفى وشك كەردنەو كەى چونكە بەرژەو نەدى خاوەنەكەى لەو دایە.
 بەلام ئەم درێژەپێدانە بۆ غەیری ئازەل و گیانلەبەرە، چونكە وێسات و
 مالات دەبێ هەمووی بفرۆشەری لەبەر ئەو دى مەسەرفى حەيوانات
 بەیتاپەیتا دووبارە دەبێتەو، ئەو دیش دەبێ بەهۆى ئەو كە مالهەكە بە
 مەسەرف لێكەردنى تەواو بێ.

سێیەم: دۆزراوى وا هەیه پێویستى بە مەسەرف هەیه وەك
 وێسو مالات (حەيوان) حەيوانیش لەسەر دوو جۆرە:

(۱) جۆرى يەكەم بېھيزە: ئەۋەندە ھىزى نىيە كە خۇى پى رزگار بكا لە وردە درپندە، ۋەك مەرو بزنو گوڭرەكەو بەچكە وشتەر، وشترو رەشەۋلاخ ئەگەر سەقەت بوون باگەورەش بن لە رىزى بېھيزن، ئەم جۆرە بۆى ھەيە دەستى بەسەردا بگرى، بە نىيازى كردن بە مال، چونكە ئەگەر ھەلى نەگريتەۋە، لە نىۋانى ئىمەو درپندەدا دەفەۋت، دووريش نىيە دەسپىسى بىبا بۆ خۇى، لەبەر ئەم مەبەستەيە ھەزەت (دروودە خواۋ لەسەربە) دەفەرمۇ: بزنو مەرى گومبوو يا بۆ تۆيە كە دەيدۇزىتەۋە، يا بۆ خاۋەنەكەيەتى كە براى تۆيە، يا بۆ گورگە. جا ئەو كەسەى ئەم جۆرە گيانلەبەرە ھەل دەرگى خۇى سەرپشكە كە يەكى لەم سى شتە بكا:

يەكەم: دەست بەجى بىخواۋ ھەركاتى خاۋەنەكەى دەرگەۋت قىمەتەكەى بېزىرى بۆى.

دوۋەم: راي بگرىۋ بە پياۋەتى بە خىۋى بكاۋ مەسەفى بكىش.

سېيەم: دەس بەجى بىفرۆشۋ بە ھاكەى ھەلبگرى.

(۲) جۆرى دوۋەم: ئەۋەيە كە ئەۋەندە ھىزو تواناى ھەبى خۇى پى بپارىزى لەوردە درپندە، خواۋ بە ھىز خۇى بپارىزى ۋەك وشتەر، يا بە راكردن خۇى قوتار بكا ۋەك ۋلاخى بەرزە، ھىسترو گوڭدريش ھەروا، يا بەفپين خۇى دەرپاز بكا، ۋەك كۆترو شتى ۋا. جا ئەگەر لە جۆلەۋانى ئەم جۆرە گيانلەبەرەى دۇزىيەۋە. بۆى نىيە بە نىيازى كردن بە مولى ھەلى بگرى، بەس دروستە بە نىيازى پاراستن ھەلى بگرى، چونكە پىغەبەر (دروودە خواۋ لەسەربە) لە بارەى ھەلگرتەۋەى وشتري گومبوۋەۋە بە

پرسىيار كەرەكەي فەرموو: ھەقت نەبى بەسەريەو، ئەو پىلاوو
جەۋەندەي خۇي پىيە ھەتا كۆتايى فەرموودەكە. فەرموودەكە دەقە
لەسەر وشتەر، ئەۋەدەش لە رىزى وشتەدايە بە قىياس لەسەر ئەو.

كەۋاتە: ئەگەر بە نىيازى كردن بە مال ھەلى گرت، ھەر كاتى

فەۋتا دەبى بە دەستەبەر، چونكە پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) نەبى
كردوو لە ھەلگرتنەو لەكاتى وادا، ئەۋەتا دەفەرموى: ھەقت نەبى
بەسەريەو.. تا دوايى، كەۋاتە ھەلگرتنەو لەكاتى وادا دادەنرى بە
كەمتەرخەمى، كەمتەرخەمىش دەبى بەھۇي دەستەبەربوون، بەلام
ئەگەر لەناو ئاۋەدانىدا ئەم جۆرە گيانلەبەرەي دۆزىيەو، ئەو بە
ئارەزووى خۆيەتى، دەتوانى بە نىيازى كردن بە مال ھەلى بگرى،
و دەتوانى بە نىيازى پاراستن ھەلى بگرى، جىيائى لە نىۋانى بىابان و
ئاۋەدانىدا ئەۋەيە: ئەم جۆرە ئازەلە لەناو ئاۋەدانىدا دەستى گشت
كەسكى پىدەگا، لەبەر ئەو بە ۋەزەنى دەستبىس رزگارى نابى، كەۋاتە
ھەتا زوو بەرژەۋەندى خاۋەنەكەي وادەخۋازى كە لە دەستىكى
ئەمىندابى باشترە، بە پىچەۋانەي بىابانەو، چونكە كەمتر خەلك رىي
تيدەكەۋى، سەرەراي ئەۋەدەش ئەم جۆرە گيانلەبەرە لە چۆلەۋانى
ھەۋەجىي بەكەس نىيە، خۇي خۇي بەخىو دەگا، لەۋەر دەخۋاۋ ئاۋ
دەخۋاتەو. ئەۋەندە ھەيە ئەم راجىيائىيە كاتى جىگەي خۆيەتى كە دىنيا
ئەمەن و ئاسايش بى، بەلام ئەگەر كات كاتى تالان و برۇ راۋو روۋوت بوو
ئەو جىيائى نىيە لە نىۋانى چۆلەۋانى و ئاۋەدانىدا، لەھەر دوۋلادا ۋەك
يەك ھەلگرتنەو بەھەر دوو نىيازەكە دروستە.

ئەگەر دنیابوو دووگەس داکەوتەیهکیان بە یەگەو دۆزییەو،
ئەو هەردووکیان ناوێشانى هەڵدەدەن، وە دەیکەن بە مالى خوێان،
کەشیان مافی ئەوێ نیه کە مافەگەى خوێ نەقل بکا بۆ هاورپکەى یا
بۆ کەسیکی تر.

لاباسی:

لەکاتی درەوکردندا گۆلەوێچینی و هیشووکردن لەم حالانەدا
دروسته: ئەگەر خاوەنەگەى رەزای لەسەر بوو، یا ئەندازمێکى وابوو کە
خاوەنەگەى بۆى سەخڵەت نەدەبوو، یا خاوەنەگەى نەیدەچنییەو
دەس بەردارى بوو بوو، بەلام ئەگەر ئەندازمێکى وابوو کە خاوەنەگەى
بۆى سەخڵەت دەبوو، یا خوێ دەیچنییەو ئەو دروست نیه بۆ بیگانه
کە بیچنییەو^(۱).

(۱) لە عیبارەتى ئەصلەکەدا ئالۆزى و هەڵى چاپ هەبوو، سەرەرای ئیهامى
پێچموانەى مەبەست ئەمە تەرجەمەى دەقى (کفایة الاختیار)ەکەیه. ئەمە عیبارەتى
ئەصلەکەیه: (ولا يجوز التقاط السنابل رقت الحصاد اذا يأذن فيها مالکها، أو کان
قادراً؟ يشق علیه التقاطه، أو کان يلتقطه بنفسه. فإذا أذن مالکها بالتقاط جاز)
دیاره کەخۆی: (أو کان قادراً يشق علیه التقاطه) وە، بەپێى (کفایة) کە لەم سى
کاتەدا گۆلە وەچنى دروستە: کەم بى، با ئیزنى صەریحیش نەبى، کەم بى یا زۆر بى،
بەلام خاوەنەگەى دەست بەردارى بووبى، با رینگەپێدانى ئاشکرايش نەبى، کەم بى یا
زۆربى بە مەرجى خاوەنەگەى رازى لەسەر بى، لەم دوو کاتەیشا دروست نیه، کەم بى یا
زۆر بى وە خوێ بیچنییەو، زۆر بى یا کەم بى وە خاوەنەگەى رەزای لەسەر نەبى. دەى
دەقى ئەصلەکە ئەمانیعمو نە جامیعه بۆ ئەم بەشانه، چونکە پوختهکەى ئەمەیه:

٢٤١) منالى فریدراو (لقیط):

منالى هه لگراوه، يا مندالى دۆزراوه، به هه موو مندالتيكى
فریدراو ده گوتري، كه سهرپه رشتياريكي نه بي، كه ببی به ده سته بهرى
گوزهرانى، جا خواه فامیده بی يانا، چونكه فامیده يش وهك نافامیده
هه وه جیی به سهر په رشتيكردن هه يه، به وشه ی مندال ره سیده
دمرده چی، چونكه پئويستی به په رومرده و سهرپه رشتيكردن نيه، به
وشه ی دۆزراوه منالى ترى بی باوك و بی باپيرو بی سهرپه رشتيار
دمرده چی، چونكه ناگاداری مندالى وا له پيشه ی قازييه، چونكه قازی
به پئی نامه ی خوی داناو زاناو، به پئی سوننه تی پئغه مبه ره نازدره كه ی
مه وداى ئه وه ی هه يه كه بو ئه م جوړه مناله و بو هه موو كه سيكي
نه توانای زه بوون مايه ی به خيوكردنيان بو فراهه م بی نی، مه به ست له
سهرپه رشتيكار باوك و باپيره و ئه و كه سه يه كه شوینی باوك و باپيره
بگريته وه.

برياره كه ی:

هه لگرتنی مندالى فریدراو فره زی کیفایه يه، به پئی فره مايشتی
زاتی مه زن: {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى - سورة المائدة - ٢/٥ ➔}

گوتله وچه نی دروست نييه نه گهر خوی ده یچنييه وه، نه گهر ره زای له سهر نه بوو، به لام
دروسته نه گهر خاوه نه كه ی ره زای له سهر بوو، مه به ست له م جوړه شيكردنوه يه نه مه يه:
(عيباره تی په راوی شمرع، کاتی جیگه ی متمانه ده بی، كه كه م و كوری زۆرو په له په لی
پتوه دیار نه بی).

- وهرگير -

وه له بهر نه ودهيش كه هيچ نه بڼې ئاده ميزادمو قه درو ريزى خوۍ هه يه،
له بهر نه وه پيوسته به هوۍ بهر وده كړنه وه گيانى بپاريزى و
چاره سهرى حالى بكړى، دهق وهك ناچارى ليقه و ماو، بگره نه م شياوتره
به جاوډيرى، چونكه ناچارى ره سيده رهنكه به فيلى خوۍ دهرباز بكا،
به لام منال سهر به هيچ لايه كا دمرناكا.

جا هه ركاتى كه سى كه مهرجى به خپو كړنى تيا دا بوو، مندالتيكى
ئاواى هه لگرت، نه وه خپرتيكى كه وړه دهكاو، گوناوى سهرتيا چوونى نه و
منداله له كول هه موان دهكه وى، دنا هه م نه وو هه م گشت كه سى كه پيى
بزاني له خه لكى نه و ناوچه يه تاوانبار دهن به هوۍ سهرتيا چوونى
كه سيكي ريزدار وه.

مهرجى نه و كه سى كه مافى هه يه هه لى بگرى:

منال هه لگر دهنى نه م چهند مهرجه تيا دابى:

يه كه م: دهنى نه رك له سهر بى، واته: موكه الله ف بى كه واته
هه لگرتنى منال و شيت دانامه زرى.

دووهم: دهنى نازاد بى، كه واته بهنده بوۍ نيه منال هه لگرى،
چونكه هه لگرتنى منال هه قداريه، كويله ش نه هلى نه و هه قداريه
نيه، تهنانه ت نه گهر كويله يى منالتيكى هه لگرت لى دسه نرته وه،
مه گهر ناغاكه ريكه نه وه پيدا، يا دادومر بهيلى ته وه له ده ستيدا.

سپينه: مهرجى نيسلامه، بپروا نابى مندالى موسولمانى
فرپندراو هه لگرى، چونكه وهك گوتمان هه لگرتنى منال هه قدارى و

خاوه نایه تییه، دهی بی پروا شیایو نه وه نیه و کافر نابی به ههقدارو به خاوه نی موسولمان. به لی بی پروا بو ی هه یه بی پروای منال هه ل بگری، به هه رحال موسولمان بو ی هه یه نه و مناله هه ل بگری، که حوکم به کوفری ده کری، چونکه نه م هه قی سهروهری و سهرداری و ههقداری هه یه به سه ر بی پروا وه.

چوارهم: دادپهرومرییه، به دکار (فاسق) بو ی نیه منال هه ل بگری.

پینجه م: خاوه ن فام بی، مرو ی ده ستیلاوی حیجر له سه ر بو ی نیه منالی فریدراو هه ل بگری، گریمان هه لیشی بگری ناهیلریته وه له ده ستیدا.

نه و ماله ی که له گه ل نه م منداله بی، بو کیه و چی لی ده کری؟

هه ر مالی له گه ل مندالی دوزراوه دابی به هی خو ی دادهنری، ژیواری لی دابین ده کری، چونکه منال نه گه ر له ژیر چاودیری باوکیشادا به خیو بگری، نه گه ر مالی هه بی، ژیواری له سه ر خو یه تی، ده ی له کاتی وادا زیاتر ژیواری له سه ر خو یه تی. مالی خو شی وه ک جل و بهرگو که ل و په ل و نوینه که ی و پاره پوول و شه کئ که له باخه لی دابی، یا پیوه ی شه ته ک درابی، یا وه ک و لاخی جله وه که ی به ده ستیه وه بی، وه ک نه و چاتوله ی که مناله که ی تیادا بدوزیته وه، یا وه ک نه و چاتوله ی که مناله که ی تیادا بدوزیته وه، یا وه ک نه و خانووه ی که هه ر خو ی تیادا بی، باخیش هه روا، نه وه ی که مه سرفی بو ده کا له و ماله فه رمانره وایه، چونکه نه و ههقداری نه و که سانه یه که ههقدرای تریان نیه، منال

هه لگريش له سهر فهرمانی قازی بوۍ هه یه لهو ماله مه سرفی بوۍ بکا، جا نه گهر فهرمانه و نه بوو ده بی شایهت بگری له سهر نه وهی که بوۍ خهرج دهکا، دهنه نه گهر شایهت نه گری ههرچی لهو ماله سهر ف بکا بوۍ ده بی به ده سته به ری. گو تر اویشه: به بی فهرمانی قازیش له مالی مناله که خوۍ ژیواری بوۍ دابین بکا نابی به ده سته به ر.

به لام نه گهر مناله که خوۍ مالی نه بوو، ژیواری له سهر به یتوماله، چونکه نیمامی عومه ر (ره زه خواه لیب) له باره ی به خپوکردنی فریدراوه وه، پرس و رای به هاوړپیان کرد، به یه ک دهنگو به یه ک را فهرموویان: ژیواری له سهر به یتوماله، له به ر نه وه یش گه وره ی ره سیده ی نه دارایش ژیواری له سهر به یتوماله، ده ی منال هه قی نه وه ی زیاتر هه یه که ژیواری له سهر به یتومال بی. نه گهر ده وله مه ندو هه ژاری به یه که وه فریدراویکیان هه لگرت ه وه، ده وله مه نده که پی ش ده خری، چونکه له باره یدا هه یه که له کاتی پښو یستدا یاریده ی سامانی بدات^(۱).

(۱) نهمه عیبارته ی نه صله که یه که زه ین به هه لمد ده با: (فان وجد مع اللقیط مال کاشیاب والفرش وما یكون فی جیبه أو شد علیه أو دابة عنانها بیده أو وجد فی خیمته، أو فی دار لیس فیها غیره أو فی بستان کذلک.. الخ) ده توانین بلین هتا ولاخه که نهم ده قه باشه، گهرجی بی پیزی پیوه دیاره، به لام (أو وجد فی خیمته) وه که مه تل وایه هه لپینانه که ی نهمه یه که له کیفایه که ده ده فرموی: (ولو کان اللقیط فی خیمته فهی له). نهمه یش له موغنی موحتاجدا باقی مه ده نی نهم مه ته لمان بو حهل ده کا که ده فرموی، (وان وجد اللقیط فی دار فهی له، لیلید ولا مزاحم.. ولا یحکم له ببستان وجد فیه.. لان سکناها تصرف والحصول فی البستان لیس تصرفا ولا سکنی) له

٢٤٢) باسى سپاردە (وھدىعە):

سپارە ناوھ بۇ زات (عەين) ئى خاوەنەكەي يا جېڭرى خاوەنەكەي لەلای كەسى بە ئەمانەت دايبىنى، ھەتا ئاگادارى بكا، سەربەلگە لەم بابەتەدا نامەي خواو رېڭەي رەھبەرە. خواي گەورە دەفەرموئ: {فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ - سورة البقرة - ٢٨٣/٤٢} وھ دەفەرموئ: {أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا - سورة النساء - ٥٨/٤} ئەوھتا يەزدانى پاك لەم دوو ئايەتەدا فەرمان دەكا بە دانەرى سپاردە بە خاوەنى، پېڭەمبەریش (دروودە خواو لەسەربە) دەفەرموئ: سپاردە بەسەر راستى بەدەرەو دەست ئەو كەسە كە دەستپاك و متمانە پېكرەوى دانەوى، گزى و ناپاكىش لە كەس مەكە، تەنانەت لەو كەسەيش كە گزى و ناپاكىت ئى دەكا (ئەبو داوود) لە سەحىحەيندا دەفەرموئ: خۆشەويست (دروودە خواو لەسەربە) دەفەرموئ: نیشانەي مەروى ناپاك ئەم سى رەوشە ناشىرینەيە: ھەركاتى قەسەي كرد دروى زورى تيابكا، ھەركاتى پەيمانى بەست،

راستیدا گەلى جار تەسەپوڤىكى زۆر خراب لە ئەصلى ئەصلەكەدا كراوە، اختصار جىايە لە اختزال، گەلى شوئىنى وا شەلەقاوو شەلەقاوھ نە لەمەتن دەكاو نە لە شەرح، ئومىد دەكەم لە رەھمەتى خوا لەم تەرجەمەدا سەركەوتوومان بفرەموئ، ھەتا ببى بەھوى راستكردنەوى ھەلەكانى ناو ئەم كىتەبە پېرۆزە بەلكوو ببى بەشەرچىكى كوردى بۆي.

چونكە لە راستیدا ئەم كىتەبە ئەگەر تەحقيق بكەي و موراجەعە بكەيتمە، بۆ لاوى موسولمان مانەندى كەمە. چونكە موسولمانى بەتەمەن دەبى بەرەبەرە سەرچاوەي زانستى فرەوانتر بكا، چونكە قۇناغى سەرەتايى گەلى جىايە لە قۇناغى كۆتايى.

- وەرگێر -

پەيمانەكەى نەباتە سەرو ھەمىشە پەيمان شكىن بى، ھەركاتى شتى پى سپىرا دەسپىس و ناپاك دەرچى، لە گىرپانە ۋە يەككى موسلىما نەم زىادە يەشى ھەيە: با لەبەر چاۋى خەلك رۆزۋوۋىش بگرى و نوۋىزىش بكاو خۆشى بە موسولمان لەقەلەم بدا). بەلگەى پىداۋىستى نەو خەلكەيش بە سپاردە پى سپاردن، لەۋى بوەستى.

بىر يارەكەى:

نەو كەسەى بتوانى سپاردە بپارىزى و لە ھەمان كاتا باۋەرىشتى بە دەستپاكى و ئەمىندارى خۆى ھەبى نەۋە سوننەتە بۆى كە سپاردە ۋەربگرى، چونكە خۆشەۋىست (دروۋە خواۋە لەسەربە) دەفەر موى: خودا لە پىشتى نەۋەبەندە باشەى خۆيەتى كە لەسەر حەق پىشتى براى ئايىنى خۆى دەگرى. گرېمان ھەر نەۋە ھەبوو كە بتوانى نەۋە سپاردە ۋەربگرى نەۋە دەبىرى بە سەريا كە ۋەرى بگرى، نەۋە كەسەيش كە سپاردەى پى نەپارىزى حەرامە ۋەرى بگرى، ئەگەر دەيتوانى بەلام باۋەرى بە نەمىنى خۆى نەبوو كە راھەتى ھەيە كە ۋەرى بگرى.

دەستەبەر نابى مەگەر لەبەر كەمتەرخەمى:

سپاردە ئەمانەتە وا لە دەستى ئەمىندارا، ۋەك گشت سپاردەيەككى تر نابى بە دەستەبەر، بەلام كەمتەرخەمى تىابكا، يا لە پاراستنیا كۆتايى بكا، دەبى بە دەستەبەر، ۋەك نەۋە بەبى فەرمانى خواۋەنى لەلای كەسىكى تر بە ئەمانەت دايىبنى، يا خۆى بچى بۆ سەفەرۋ بەجى نەھىلى بۆ خواۋەنەكەى، يا بۆ جىگرى خواۋەنەكەى، يا لە شوپنى دايىبنى

که جیگه‌ی پاراستنی ناسایی وینهی خو‌ی به‌بن به‌هانه‌ی ره‌وا له‌گه‌ل
خو‌ی بیبا بۆ سه‌فه‌ر، یا له‌کاتی نه‌خۆشینی مه‌ترسیدارا وه‌سیت نه‌کا که
ئه‌و سپارده‌یه‌ی له‌لایه، یا له‌وکاته‌دا که ده‌سلاتداری سه‌رولات زیندانی
ده‌کا بۆ گوشتن رانه‌سپێری له‌ باره‌یه‌وه، یا درێغی بکا له‌ باسکردنی، یا
به‌بن فه‌رمانی خاوه‌نی سوودی ئی وهر بگری، که ئه‌وه داده‌نری به
که‌مه‌تر خه‌می و درێغیکردن، یا دهر بچێ له‌و مه‌رجه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی
دایناوه، جا له‌هه‌ر کام له‌م شیوانه‌دا سپارده‌که فه‌وتا ده‌یبرێری، نه‌گه‌ر
زۆرداری داوای سپارده‌که‌ی لی‌کرد له‌ سه‌ریه‌تی که نه‌یداتی و حاشای
لی‌بکاو بیشاریته‌وه، به‌و په‌ری تواناوه ده‌بن به‌رگری بکا، ئه‌گه‌ر ده‌یتوانی
به‌رگری بکاو به‌ نارم‌وو نه‌یکرد ئه‌وه ده‌سته‌به‌ره.

قسه‌ی ئه‌میندار ده‌خوات:

ئه‌گه‌ر ئه‌میندار به‌ خاوه‌ن سپارده‌ی گوت: سپارده‌که‌تم
پیداوێته‌وه، قسه‌ قسه‌ی ئه‌وه، به‌مه‌رجی سویند بخوات، چونکه‌ زاتی پاك
ده‌فه‌رموی: { فَلْيُودِّ الَّذِي أُوتِمِنَ أَمَانَتُهُ } ئه‌وه‌تا خودا فه‌رمان به
ئه‌میندار ده‌کا که به‌بن شایه‌ت گرتن سپارده‌که‌ی پیداته‌وه، ئه‌مه‌یش
به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه که قسه‌ی ده‌خوات، چونکه‌ ئه‌گه‌ر وانه‌بوایه پیتی
ده‌فه‌رموو که شایه‌تی ئی بگری ئه‌وسا سپارده‌که‌ی بداته‌وه ده‌ستی، وه‌ک
له‌م نایه‌ته‌ی تر دا ئامۆزگاری هه‌قداری هه‌تیو ده‌کا، که کاتی له‌ هه‌تیوی
دهرچوون ماله‌کانیان پی بدنه‌وه‌و شایه‌تیان ئی بگرن له‌سه‌ر ئه‌وه، وه‌ک
ده‌فه‌رموی: { فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ } - سورة
النساء - ۶/۴.

پیویسته لهسه‌ری که له جیگه‌ی پاراستنی ئهو جووره شه‌ته‌دا
 دایبئی، بۆ نموونه دراوو خشل و گوهه‌ره به‌ها‌داره‌کان له قاسه‌و
 سندوووقی قایما داده‌نرین، ناوماڵ له‌ناو مالا داده‌نری، بزنی و مهر له
 چه‌وشه‌ی مال و کۆزو گه‌و‌ری خۆیاندا داده‌نرین. هه‌رکاتێ خاوه‌نه‌که‌ی
 داوای کرده‌وه، ده‌بێ به‌بێ دوا‌خستن بیدا‌ته‌وه پێی، به‌پێی ئهم
 فهرماشته‌ی خوا‌ی گه‌وره: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ
 أَهْلِهَا - سورة النساء - ٥٨/٤} واته: ئه‌ی موسوڵمانینه! خودا
 فهرمانتان پێ ده‌کا که هه‌موو جووره سپاردو ئه‌مانه‌تی، بده‌نه‌وه ده‌ستی
 خاوه‌نی. جا هه‌ر کاتێ به‌بێ بیانو دوا‌یخست و فه‌وتا ده‌سته‌به‌ره، ئه‌گه‌ر
 بیانوی ره‌وای هه‌بوو نابێ به‌ ده‌سته‌به‌ری.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سو پاس و ستایش بۆ خوا به یارمه تی خوای گه و ره و مه زن
 ئه مپۆ که شه ممه یه، ریکه وتی (۱۹۹۵/۱۱/۱۱) له وه رگێرانی به رگی
 یه که می ئه م کتیبه موباره که یه بوومه وه، له خودا داوا ده کهم که ئه م
 مه نگاره بکا به نۆبه ره یی بۆم و بیکا به به رایى کۆششیکى پیرۆز، له
 بواری ته رجه مه ی فیه قهدا، بۆ سه ر زمانى شیرینی کوردی، چ بۆ من و چ
 بۆ گشت که سێ که په رۆشى خزمه تی دین و خزمه تی میله ته ی
 کوردی.

لیته دا دووپاتی ده که مه وه:

(۱) له کتیبه گه و ره کاندایا زانا کان به باشی به سه رو گوێلاکی
 یه کتردا دین، له کاتی گله یی و راستکردنه وه ی هه له ی یه کتریدا. گه ئی
 توندتر له م گله ییانه ی که من له مامۆستای پایه به رزی ئه حمده عیسا
 عاشوورم کردووه. له بهر ئه وه نابێ ئه مه ی من له م باره یه وه نووسیومه
 به تانه و تانچ له قه له م بدری. عه للامه ی عه ینی، له به رگی یه که می
 عومده تولقاریدا، له کاتی شه رحی فه رمووده ی: (رَبِّ مَبْلَغٍ اَوْعَى مِنْ
 سَامِعٍ) دا رخنه له بۆچوونی کرمانی و شیخ قوطبه دین ده گری و پنیان
 ده فه رموی: قلت: کل منهما قد ابعد وتعسف! ئه مه مشتیکه له
 خه روارێ.

(۲) به پنی ته وانا به نده پا به ندی ده قی ئه صله که بووم و له زۆر
 شوینیش که قسه کان بۆنی بازئ شتی ئی هاتبی که له گه ل مه شه ربه ی

خۆمدا رڼ نه که وتبئ، ناچار بووم ده که که به جوانی ته رجه مه بکه م.
به لام نه وه مه عنای وانیه که من نه و رایه په شه ند ده که م.

(۳) له خوا به زیادبئ نه م و هر که پرانه باشتړین شهر و شیکردنه و هیه
بو تیگه یشتن له (کفایة الاخیار) و (الفقه المیسر).

به لئ بو فیروونی نه م دوو کتیبه فقهئ ده توانئ نه م و هر که پراوه
کور دیه بکا به ماموستای خوئ. به لام نه مه مه عنای وانیه که مه لاو
فه قئ به م ته رجه مانه بی نیاز بین له دیراسه ی علومی شه یعت به
عه ره بی، نه، نه و بوچوونه ه لیه، پیویسته له سر مه لاو فه قئ زانسته
شهر عیه کان، وه ک جاران به عه ره بی بخوینن.

(۴) تکا له هه موو ماموستاو خوینه واران و نه دیبان ده که م، که
به بی له بارابوونی ته و او په لاماری ته رجه مه و دانانی کتیبی که وره ی
نایینی نه دن، چونکه و هر که پرانی شړم پر م، کتیبی بی سهر بهر، هه م
نه صله که، هه م بابه ته که، هه زمانه که، له به رچاو ده خا.

غفر الله لی ولوالدی ولسائر المسلمین، و آخر دعوانا ان الحمد لله رب
العالمین.

في كنفِ ظِلِّهِ الْقُرْآنُ اَظْلَ نَجْلِي (كاوة) يا رحمان

وصلی الله تعالی علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم.

وهرگیږ

نوری فارس همی خان مه سن

سلیمانی (خانوی زابته کان)

که ره کی ماموستایان.

فهرس المراضيع

زنجيره	پيړستی سهره باسه کان	لاره
*	پيشه کی...	۸-۳
۱.	پاکي - الطهاره	۱۱-۹
۲.	به شه کانی ئاو	۱۶-۱۱
۳.	حوکمی ئاوی بهرماوه	۱۸-۱۶
۴.	پيستی مردار	۲۰-۱۹
۵.	نيسک و مووی مردار	۲۲-۲۰
۶.	به کارهينان و راگرتنی قاپ و قاچاغ	۲۴-۲۲
۷.	سيواک	۲۶-۲۴
۸.	دهستنويز	۳۰-۲۶
۹.	سوننه ته کانی دهستنويز	۳۶-۳۰
۱۰.	تار اترتن: خو پاکردنه وه	۳۸-۳۶
۱۱.	دهستووری سهر او کردن	۴۳-۳۸
۱۲.	هوکانی بی دهستنويزی	۴۹-۴۴
۱۳.	ياسايه کی شهر عزانی (قاعدة فقهية)	۵۰-۴۹
۱۴.	خوشوردن - غوسل	۵۳-۵۰
۱۵.	فهرزه کانی خوشوردن	۵۵-۵۳
۱۶.	سوننه ته کانی خوشوردن	۵۷-۵۵
۱۷.	هه لمانی شرمگا له کاتی خوشوردندا	۵۸
۱۸.	خوشوردن سوننه ته کان	۶۵-۵۹
۱۹.	دهستی تهرهينان به سر خوف (سول) دا	۶۵
۲۰.	مهرجه کانی دهسپياهيانی سول	۶۷-۶۶

﴿ نېقىي ناسان ﴾

زنجيره	پېرستى سهره باسه كان	لاپره
۲۱.	ماوهى دهسپياهيټان: (مده المسح)	۶۸-۶۷
۲۲.	سهره تاي ماوهى دهسپياهيټان	۶۹-۶۸
۲۳.	چونيه تيبى دهسپياهيټان	۷۰-۶۹
۲۴.	چى دهسپياهيټان پوچ ده كاته وه	۷۱-۷۰
۲۵.	تهيه موموم	۷۲-۷۱
۲۶.	ياساي دروستبونى تهيه موموم	۷۴-۷۲
۲۷.	مهرجه كانى دامه زرانى تهيه موموم	۷۹-۷۴
۲۸.	فهرزه كانى تهيه موموم	۸۱-۷۹
۲۹.	سوننه ته كانى تهيه موموم	۸۲-۸۱
۳۰.	به چى تهيه موموم پوچ ده بيتته وه؟	۸۳-۸۲
۳۱.	دهسپيټان به سهر ته ته وه موشه ممادا	۸۵-۸۳
۳۲.	پيويسته بو هه موو فهرزى تهيه مومومى بكا	۸۷-۸۵
۳۳.	باسى پيسى - النجاسه	۸۸-۸۷
۳۴.	حوكمى نه و پارچه يه ي كه له ناو له شى گيانداره وه جيا ده بيتته وه	۹۱-۸۸
۳۵.	شوردنى پيسى	۹۲-۹۱
۳۶.	بريار (حوكم) ي گياندارى له ناو شتى شلدا بمرئ	۹۴-۹۳
۳۷.	بريارى پاكي و پيسى گياندار له كاتى ژيانيدا	۹۵-۹۴
۳۸.	بريارى پاكي و پيسى مرداره وه بوو	۹۷-۹۵
۳۹.	پاككردنه وهى گلاوى سه گ و بهراز	۹۸-۹۷
۴۰.	پاككردنه وهى مه ي به وه ده بى كه ببى به سرکه	۱۰۰-۹۹
۴۱.	چاوپوشيكردن له هه ندئ پيسى	۱۰۲-۱۰۰
۴۲.	بينويژى و زه يستانى و هه ميشه بينويژى	۱۰۴-۱۰۲

فقهی ناسان

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لایه ره
۴۳	زهیستانی (الفاس)	۱۰۶-۱۰۵
۴۴	همیشه بینوئیژی (الاستحاضه)	۱۰۹-۱۰۶
۴۵	لای خوارووی سالی بینوئیژی	۱۱۰
۴۶	ماوهی مانوهی کوپیه له سکی دایکیا	۱۱۱-۱۱۰
۴۷	ئوهی له کاتی بینوئیژی و زهیستانی نادرسته	۱۱۸-۱۱۲
۴۸	ئوهی بو له شپیس نادرسته	۱۲۰-۱۱۸
۴۹	ئوهی بو بی ده سنوئژ نادرسته	۱۲۲-۱۲۰
۵۰	ده ستدان له قورئان له بهر فیربوون و قیرکردن	۱۲۳
۵۱	نویژ (الصلاة)	۱۲۳ ۱۲۴
۵۲	کاته کانی نویژ	۱۳۰-۱۲۵
۵۳	مهرجه کانی پیوستبوونی نویژ	۱۳۲-۱۳۱
۵۴	مهرجی دامه زاندنی نویژ	۱۳۲
۵۵	مهرجی دامه زاندنی نویژ نه م پینجهن:	۱۳۸-۱۳۳
۵۶	روو نه کردنه رووگه له دوو کاتدا دروسته	۱۴۲-۱۳۸
۵۷	روکنه کانی نویژ	۱۵۰-۱۴۲
۵۸	گهرهیی فاتحیه له چاو هینی تردا	۱۵۸-۱۵۰
۵۹	ئهو شتانهی له پیش ده سترکردن به نویژ سوننه تن	۱۶۰-۱۵۸
۶۰	له سهره تاوه هوی دامه زاندنی بانگو قامهت چیپوو	۱۶۴-۱۶۰
۶۱	باسی ئهو شتانهی که له ناو نویژدا سوننه تن پینان ده گوتری نه بعاچ واته: گرنگه سوننه ته کان	۱۶۸-۱۶۵
۶۲	ئهو شتانهیش له ناو نویژدا سوننه تن پینان	۱۸۸-۱۶۹

زنجیره	پیراستی سه ره بایسه کان	لایه ره
	ده گوتری: هه یئات، واته: سوننه ته سووکه له کان	
٦٣.	سوننه ته په یوه سته کانی نوێزه فهرزه کان	١٨٩-١٨٨
٦٤.	نوێژی سوننه تی زۆر سوننه ت	١٩٨-١٩٠
٦٥.	گوته کانی دوا نوێزه کان	٢٠٢-١٩٨
٦٦.	ژن له چه ند شتیکا جیا یه له پیاو	٢٠٥-٢٠٣
٦٧.	شهرمگای پیاو و ژن	٢٠٦-٢٠٥
٦٨.	ئهو شتانه ی نوێژ به تال هکه نه وه	٢١٤-٢٠٧
٦٩.	کوړنووشی هه له و هو یه کانی	٢١٩-٢١٥
٧٠.	ئهو کاتانه ی که نوێژیان تیادا ناپه سه نه ده	٢٢٢-٢١٩
٧١.	نوێژی به کو مه ل (نوێژی جه ماعت)	٢٣٢-٢٢٢
٧٢.	کو تر کردنه وه ی نوێژی چوار رکاتی	٢٣٣-٢٣٢
٧٣.	مه رجی سه فه ره که	٢٣٧-٢٣٤
٧٤.	که ی ریبوار ده ست ده کا به کو تر کردنه وه	٢٣٨-٢٣٧
٧٥.	کو کردنه وه ی دوو نوێژ	٢٤٢-٢٣٨
٧٦.	گیرانه وه ی نوێژی فه وتاو	٢٤٤-٢٤٢
٧٧.	نوێژی هه یینی (صلاة الجمعة)	٢٤٤
٧٨.	نوێژی جومعه سوننه ته یا فه رزه؟	٢٤٦-٢٤٥
٧٩.	مه رجه کانی پئو یست بوونی	٢٤٧-٢٤٦
٨٠.	مه رجه کانی دامه ز راندنی	٢٤٩-٢٤٧
٨١.	فه رزه کانی نوێژی هه یینی!	٢٥٠-٢٤٩
٨٢.	هه یینه ته کانی نوێژی هه یینی	٢٥٢-٢٥١
٨٣.	گو یڤا گرتن له وتاره که ی	٢٥٣-٢٥٢
٨٤.	له کاتی وتاره که دا نوێژ دروسته	٢٥٥-٢٥٤

لاپهړه	پېرسنۍ سره باسه کان	زنجیره
۲۵۶-۲۵۵	خویندنی سوورته کی کهف	۸۵
۲۵۶	کاژیری نزاگیرابون	۸۶
۲۵۷	سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر {دروودی خوای له سه ربی}	۸۷
۲۵۷	له پاش بانگی روژی هینی مامه له نادرسته	۸۸
۲۶۰-۲۵۸	نویژی همدوو جه ژن	۸۹
۲۶۱	کاتی نویژی دوو جه ژنه کان	۹۰
۲۶۲-۲۶۱	نه دازه کی رکاته کان بیان	۹۱
۲۶۳-۲۶۲	وتاری پاش نویژی جه ژن	۹۲
۲۶۳	نویژی جه ژن له سارادا	۹۳
۲۶۵-۲۶۳	نه لا هو نه که به رکردن له جه ژندا	۹۴
۲۶۵	نه و گوته یه کی که به وشیوه یه ته کبیر جوانه	۹۵
۲۶۸-۲۶۶	نویژی خوړگیران و مانگ گیران	۹۶
۲۶۸	سوننه ته به کو مله کی بکری	۹۷
۲۷۰-۲۶۹	وتار له م دوو نویژانه دا	۹۸
۲۷۸-۲۷۱	نویژه بارانه	۹۹
۲۸۱-۲۷۹	باسی نویژی ترس	۱۰۰
۲۸۴-۲۸۲	به کاره یانی ناوړیشم و زیږ	۱۰۱
۲۸۸-۲۸۴	نه وه کی بو مردوو پیویسته	۱۰۲
۲۹۰-۲۸۸	سوننه ته کانی شوړدنی مردوو	۱۰۳
۲۹۲-۲۹۱	نه وه کی له کفندا سوننه ته	۱۰۴
۲۹۳-۲۹۲	نویژی مردوو	۱۰۵
۲۹۷-۲۹۳	بنیاته کانی نویژی مردوو: نه م حه وته ن	۱۰۶

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۱۰۷.	چی سوننه ته بۆ ناشتن	۲۹۸-۳۰۰
۱۰۸.	دوو کهس له ناویه ک گۆر دا نانیژرین مه گهر بۆ ناچارایی	۳۰۱-۳۰۲
۱۰۹.	گریان بۆ مردوو	۳۰۲-۳۰۳
۱۱۰.	شین و زاری له سهر مردوو	۳۰۳-۳۰۶
۱۱۱.	ئه وهی له پرسه دا سوننه ته	۳۰۷-۳۰۸
۱۱۲.	پرسه: سهر کیشتی: سهر خوشی: نه وازش	۳۰۹-۳۱۱
۱۱۳.	باسی زهکات	۳۱۱-۳۱۲
۱۱۴.	برپاری زهکات (حوکمه کهی)	۳۱۲-۳۱۳
۱۱۵.	جۆره کانی زهکات	۳۱۳
۱۱۶.	ئاژهل	۳۱۳-۳۱۴
۱۱۷.	مه رجی پیویستبوونی زهکاتی ئاژهل	۳۱۴-۳۱۶
۱۱۸.	زهکاتی پاره که بریتییه له م دوو شته: زیرو زیو	۳۱۶
۱۱۹.	زهکاتی کشتوکال و دانه ویله	۳۱۷-۳۱۸
۱۲۰.	زهکاتی میوه هات	۳۱۸-۳۱۹
۱۲۱.	زهکاتی سامانی بازرگانی	۳۱۹-۳۲۰
۱۲۲.	را دهی زهکاتی و شتر	۳۲۰-۳۲۲
۱۲۳.	را دهی زهکاتی ره شه ولاخ	۳۲۲
۱۲۴.	را دهی زهکاتی مه پو بز	۳۲۲-۳۲۴
۱۲۵.	زهکاتی سامانی هاوبه ش	۳۲۴-۳۲۷
۱۲۶.	را دهی زهکاتی زیرو زیو	۳۲۷-۳۲۸
۱۲۷.	مه رجی زه که ته که یان	۳۲۸-۳۲۹
۱۲۸.	زهکاتی خشل	۳۳۰-۳۳۲

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۱۲۹.	رادهی زهکاتی دانه ویله و میوه	۲۳۰-۲۳۲
۱۳۰.	نرخاندنی سامانی بازرگانی	۲۳۵
۱۳۱.	زهکاتی کان: واته: مه عدهن	۲۳۶-۲۳۷
۱۳۲.	زهکاتی زیرو زیوی شاراووی کۆن	۲۳۷-۲۳۸
۱۳۳.	ئهوانه‌ی که زهکاتیان پی دهری	۲۳۸-۲۴۲
۱۳۴.	لا باسی (فهرعی)	۲۴۳-۲۴۵
۱۳۵.	پینج کهس هه‌ن زهکاتیان پی ناشی	۲۴۵-۲۴۸
۱۳۶.	خیری سوننه‌ت (صدقة لتطوع)	۲۴۹-۲۵۲
۱۳۷.	رۆژوو (الصيام)	۲۵۳-۲۵۶
۱۳۸.	رۆژوو به‌چی پوچ ده‌بیته‌وه	۲۵۶-۲۶۰
۱۳۹.	چی له رۆژدا سوننه‌ته	۲۶۰-۲۶۲
۱۴۰.	ئه‌و رۆژانه‌ی که رۆژوویان تیادا نادروسته	۲۶۲-۲۶۴
۱۴۱.	رۆژووی رۆژی گومان (صوم يوم الشك)	۲۶۴-۲۶۵
۱۴۲.	برپاری دروستبوون له رۆژی ره‌مه‌زانا	۲۶۵-۲۶۷
۱۴۳.	مردوویی رۆژووی له‌سه‌ربێ	۲۶۷-۲۶۸
۱۴۴.	پیری ئیختیارو کهسی له ریزی ئه‌ودابن	۲۶۹
۱۴۵.	ژنی دووگیان و ژنی مه‌مکده‌ر	۲۶۹-۲۷۰
۱۴۶.	نه‌خۆش و پیوار	۲۷۰-۲۷۱
۱۴۷.	رۆژووی سوننه‌ت	۲۷۱-۲۷۳
۱۴۸.	رۆژووی ناباش (الصوم المکروه)	۲۷۴-۲۷۵
۱۴۹.	رۆژووی سوننه‌ت بو ئافره‌ت	۲۷۶
۱۵۰.	زهکاتی سه‌رفتره	۲۷۶-۲۷۹
۱۵۱.	کاتی دهرکردنی	۲۸۰

فیهی ئاسان

زنجیره	پیوستی سه ره باسه کان	لایه ره
۱۵۲.	حیکمه تی سه رفتره	۳۸۱
۱۵۳.	باسی گه وره یی رۆژوو	۳۸۲-۳۸۱
۱۵۴.	هه ره شه له رۆژوو نه گرتنی ره مه زان	۳۸۲
۱۵۵.	نزای ره وا به زمانی به رۆژوو وه	۳۸۲
۱۵۶.	مانگه پیوژه که	۳۸۴-۳۸۳
۱۵۷.	خه لوه کیشان له مرگه وتا (اعتکاف)	۳۸۹-۳۸۴
۱۵۸.	حه ج	۳۹۰-۳۸۹
۱۵۹.	عه مره	۳۹۴-۳۹۱
۱۶۰.	مه رجه کانی پیوستبوونی هه ج	۳۹۷-۳۹۴
۱۶۱.	بنیاته کانی هه ج (ارکان الحج)	۳۹۹-۳۹۷
۱۶۲.	ئه رکه کانی هه لسه و پان - پیوستیه کانی ته و اف	۴۰۵-۴۰۰
۱۶۳.	پیوستیه کانی هه ج - ئه رکه کانی هه ج	۴۱۰-۴۰۵
۱۶۴.	حه جی ژن	۴۱۱-۴۱۰
۱۶۵.	سوننه ته کانی هه ج	۴۱۴-۴۱۱
۱۶۶.	خۆ روو تکرده وه له جل و به رگی دووراو	۴۱۵-۴۱۴
۱۶۷.	ئه وش تانه ی نادروستن بو ئه وکه سه ی له ئیجرامدابێ	۴۲۰-۴۱۵
۱۶۸.	تۆله (فیدیه) پیوسته له سه ر که سی ئه مانه بکا.	۴۲۱-۴۲۰
۱۶۹.	که سی فریای وه ستان له عه ره فات نه که وێ هه جی له ده ست ده چی	۴۲۳-۴۲۱
۱۷۰.	که سی بنیاتی نه کا حوکه می چییه؟	۴۲۳
۱۷۱.	ئه و گیاندارانه ی که سه ربیرینی پیوست ده بی له ئیجرامدا	۴۲۴-۴۲۳

﴿ فېقھى ئاسان ﴾

زنجىره	يېزىسى سەرەباسەكان	لاپەرە
۱۷۲.	ئەو خويىنە پىيوستانە پىنجن:	۴۲۹-۴۲۴
۱۷۳.	جىگەي ئازەلى دىارى و خۇراك بەخشىن	۴۳۰-۴۲۹
۱۷۴.	كوشتىنى نەچىرى حەرەم و بىرىنى دەرەختى	۴۳۱-۴۳۰
۱۷۵.	حەجكردن لە جياتى كەسىكى تر	۴۳۳-۴۳۲
۱۷۶.	حەجەكەي پىغەمبەر {دروودى خواي لەسەربى}	۴۴۲-۴۳۳
۱۷۷.	سەردانى مزگەوتەكەي پىغەمبەر و مەقەدى پىروزي {دروودى خواي لەسەربى}	۴۴۵-۴۴۳
۱۷۸.	دەستورى سەردانەكە	۴۴۷-۴۴۵
۱۷۹.	چونىتى ئەم سەردانە: دەستورى سەردانى گوپى پىروزي پىغەمبەر {دروودى خواي لەسەربى}	۴۵۱-۴۴۷
۱۸۰.	سەردانى گوپرستانى (جنه البقيع) و ئارامگاي شەھيدانى ئىسلام	۴۵۲-۴۵۱
۱۸۱.	سەردانى ئەو مزگەوتانە كە پىغەمبەر {دروودى خواي لەسەربى} نويزى لەناوياندا كردووه	۴۵۵-۴۵۳
۱۸۲.	سەردانى ئەو بىرانەي مەدينە كە پىغەمبەر {دروودى خواي لەسەربى} ناوى ئى نوش كردوون	۴۵۸-۴۵۶
۱۸۳.	دەستورى گەپانەوھ	۴۶۱-۴۵۸
۱۸۴.	بە پىروھ چوونى حاجى و پىروزيابى لى كردنى	۴۶۱
۱۸۵.	چەن كاريكى ناشايستەي تازە قەللأ..	۴۶۵-۴۶۲
۱۸۶.	ناشايستەكانى ناو سەردانى گوپى پىغەمبەر {دروودى خواي لەسەربى}	۴۷۰-۴۶۵
۱۸۷.	كېرەن و فروشتن	۴۷۴-۴۷۱
۱۸۸.	جۆرەكانى كېرەن و فروشتن	۴۷۴

زنجیره	پیوستی سهره یاسه کان	لایه ره
۱۸۹.	مهرجه کانی دامه زرائی فروشتن	۴۷۹-۴۷۵
۱۹۰.	باسی سه له م	۴۸۰-۴۷۹
۱۹۱.	مهرجه کانی سه له م	۴۸۲-۴۸۰
۱۹۲.	فروشتنی شت له پیش وهرگرتنیدا	۴۸۳-۴۸۲
۱۹۳.	فروشتنی قه باله و کومپیه الو شتی وا	۴۸۴-۴۸۳
۱۹۴.	فروشتنی گوشت به گیانله بهر	۴۸۵-۴۸۴
۱۹۵.	فروشتنی ته فره دانی تیادابی که مه شهووره به (بیع الغرر)	۴۸۵
۱۹۶.	باسی سوود (واته: رییا)	۴۸۹-۴۸۵
۱۹۷.	جوره کانی سوود	۴۹۰-۴۸۹
۱۹۸.	باسی قه ده غه کردنی سوود (علة تحريم الربا)	۴۹۲-۴۹۰
۱۹۹.	ئه نجامه خراپه کانی سوود	۴۹۲
۲۰۰.	سهریشکی کپیارو فروشیار	۴۹۴-۴۹۲
۲۰۱.	گیرانه وهی فروشراو بههوی نه نگه وه	۴۹۶-۴۹۵
۲۰۲.	باسی فروشتنی بهری باخ و دانه ویله	۴۹۸-۴۹۷
۲۰۳.	فروشتنی نهوشتهی سوود له خوگرپی به ته پری به توخمی خوی (بیع مافیه الربا بجنسه رطبا)	۴۹۹-۴۹۸
۲۰۴.	چهن فروشتنیکی پووچ و به تال	۵۰۴-۴۹۹
۲۰۵.	باسی بارمه (رههن)	۵۰۸-۵۰۵
۲۰۶.	دهست بهست (الحجر)	۵۱۰-۵۰۸
۲۰۷.	ته سه پروفی منال و شیت و نه قام (سفیه)	۵۱۱
۲۰۸.	ته سه پروفی لاته که وتوو (موفلیس)	۵۱۲
۲۰۹.	ته سه پروفی نه خوش له زیاتر له سهر سنییه کی	۵۱۳

زنجیره	پېرسنی سەرەباسەکان	لایەرە
	مالی خۆی	
۲۱۰.	تەسەرپوفی کۆیلە (تصرف العبد)	۵۱۳
۲۱۱.	رێکەوتن (سولج)	۵۱۴
۲۱۲.	باسی جوهرەکانی رێکەوتن (سولج)	۵۱۴-۵۱۵
۲۱۳.	کەلک وەرگرتن لە شەقام و کۆلان	۵۱۵-۵۱۷
۲۱۴.	هەوالە: حەوالە (الحوالة) بەرەورووکردنەو	۵۱۷-۵۲۳
۲۱۵.	دەستەبەریی (الضمان)	۵۲۴-۵۲۶
۲۱۶.	چی کاتێ دەستەبەر بۆی هەیە بگەرێتەو بۆ سەر دەستەبەری لەباتی کراو (مضمون عنه)	۵۲۷
۲۱۷.	دەستەبەریی شتی نەزانراو و شتی کە هێشتا پێویست نەبووبێ (ضمان المجهول وما لم يجب)	۵۲۷-۵۲۸
۲۱۸.	دەستەبەریی (کەفالهت)	۵۲۸-۵۳۰
۲۱۹.	باسی هاوبەشی (شەراکەت)	۵۳۰
۲۲۰.	جوهرەکانی هاوبەشی	۵۳۱-
۲۲۱.	هاوبەشی لە پشک و سەنەدات	
۲۲۲.	باسی جێداریی، واتە: وەکالەت	
۲۲۳.	باسی پێلێنان (اقرار)	
۲۲۴.	باسی خواستەمەنی (عاریه)	
۲۲۵.	زەوتکردن (غەصب)	
۲۲۶.	باسی بەش هەلگرتنەو (شوفعه)	
۲۲۷.	باسی قازانج بە هاوبەشی (قراض)	
۲۲۸.	دەستەبەریی لەسەر ئیشکەر نیه	
۲۲۹.	زیان لە قازانج پێدەکرێتەو	

زنجیره	پیتړستی سهره باسه کان	لایه پره
۲۳۰.	باسی باخه وانی (موسافات)	
۲۳۱.	باسی به کریډان (اجاره)	
۲۳۲.	باسی ده ستخوشانه و سهرقه له مانه و وه لیفه تانه که مه شهوورن به (جعلیه)	
۲۳۳.	باسی ملکانه و بنه توو، مه به ست: موزاره عه و موخابره یه	
۲۳۴.	ئاوه دانکردنه و هی ویرانه (احیاء الموات)	
۲۳۵.	برپار (حوکم) ی ئاوه دانکردنه وه	
۲۳۶.	به خشینی ئاوکه ی پیویست ده بی؟	
۲۳۷.	وه قف: شت ته رځانکړدن بو خیری نه براه	
۲۳۸.	باسی به خشین (هبه)	
۲۳۹.	باسی عومراو روقبا: با به کوردی ناویان بنیین ژینه به خش و ته مابه خش:	
۲۴۰.	باسی هه لگرتنی شتی ډاکه و توو (لقطه)	
۲۴۱.	منالی فریدراو (القیط)	
۲۴۲.	باسی سپارده (وه دیعه)	